

LOCUIREA CA INTROIECȚIE A FAMILIEI

Teză destinată obținerii
titlului științific de doctor arhitect
la
Universitatea Politehnica Timișoara
în domeniul ARHITECTURĂ
de către

Arh. Daniela Luciana Negrișanu

Conducător științific: prof.univ.dr.arh. Teodor Octavian Gheorghiu

Referenți științifici: prof.univ.dr.arh. Ana-Maria Zahariade
prof.univ.dr. Alin Gavreliuc
prof.univ.dr.ing. Daniel Grecea

Ziua susținerii tezei: 27 septembrie 2017

Seriile Teze de doctorat ale UPT sunt:

1. Automatică	10. Știința Calculatoarelor
2. Chimie	11. Știința și Ingineria Materialelor
3. Energetică	12. Ingineria Sistemelor
4. Ingineria Chimică	13. Inginerie Energetică
5. Inginerie Civilă	14. Calculatoare și tehnologia informației
6. Inginerie Electrică	15. Ingineria Materialelor
7. Inginerie Electronică și Telecomunicații	16. Inginerie și Management
8. Inginerie Industrială	17. Arhitectură
9. Inginerie Mecanică	18. Inginerie civilă și instalații

Universitatea „Politehnica” din Timișoara a inițiat seriile de mai sus în scopul diseminării expertizei, cunoștințelor și rezultatelor cercetărilor întreprinse în cadrul școlii doctorale a universității. Seriile conțin, potrivit H.B.Ex.S Nr. 14 / 14.07.2006, tezele de doctorat susținute în universitate începând cu 1 octombrie 2006.

Copyright © Editura Politehnica – Timișoara, 2017

Această publicație este supusă prevederilor legii dreptului de autor. Multiplicarea acestei publicații, în mod integral sau în parte, traducerea, tipărirea, reutilizarea ilustrațiilor, expunerea, radiodifuzarea, reproducerea pe microfilme sau în orice altă formă este permisă numai cu respectarea prevederilor Legii române a dreptului de autor în vigoare și permisiunea pentru utilizare obținută în scris din partea Universității „Politehnica” din Timișoara. Toate încălcările acestor drepturi vor fi penalizate potrivit Legii române a drepturilor de autor.

România, 300159 Timișoara, Bd. Republicii 9,
tel. 0256 403823, fax. 0256 403221
e-mail: editura@edipol.upt.ro

Cuvânt înainte

Mulțumesc tuturor celor cărora le datorez îndeplinirea acestui vis:

domnului profesor universitar arhitect **Teodor Octavian Gheorghiu**, pentru îndrumarea academică de pe parcursul doctoratului, pentru răbdarea cu care m-a consiliat și pentru sprijinul moral

membrilor comisiei de doctorat, prof. dr. arh. **Ana-Maria Zahariade** de la Facultatea de Arhitectură Ion Mincu București, prof. dr. arh. **Alin Gavreliuc** de la Universitatea de Vest din Timișoara și prof.dr.ing. **Daniel Grecea**, de la Universitatea Politehnica Timișoara, pentru amabilitatea de a accepta invitația mea

membrilor comisiei de îndrumare, conf.dr.arh. Liliana Roșiu, dr.arh. Mihai Muțiu și doamnei lector univ. dr. Melinda Dincă, pentru consilierea sistematică, viziunea și sfaturile competente care au completat cunoștințele arhitecturale cu cele din domeniile științelor sociale, dar și doamnei prof. dr. arh. Smaranda Bica, pentru amabilitatea de a accepta prezidarea comisiei de susținere publică a tezei de doctorat

colegilor de departament, prietenilor și studenților, pentru încurajările binevenite, pentru sugestiile și sfaturile constructive acordate de-a lungul timpului

dascălilor mei de suflet, profesori Gena și Vasile Muscalu și doamnei profesor Elena- Ligia Jebeleanu, care mi-au clădit încrederea în mine și de la care am învățat ce înseamnă dedicația profesională

colegelor mele doctorande, cu care am facut o adevărată echipă de-a lungul acestei aventuri academice, care m-au susținut și m-au sfătuit oricâteori am avut nevoie

tuturor celor care au sacrificat din timpul lor pentru a servi cercetării întreprinse de mine și celor care m-au primit cu ospitalitate în casele lor, pentru a realiza interviurile și chestionarele aferente acestei teze de doctorat

și nu în ultimul rând, *parfumului* meu, **Eliza, Sebastian și Răzvan Negrișanu**

Țin să mulțumesc în mod special familiei și copiilor mei pentru nesecata sursă de inspirație, pentru furnizarea unui adevărat „laborator” domestic de cercetare, dar și pentru suportul necondiționat, reconfortant, oferit de-a lungul acestei „aventuri”. Mulțumesc soțului, copiilor, părinților, surorii și familiei extinse, care au înțeles nevoia de a dubla preocuparea mea cotidiană de mamă și soție cu cea academică și profesională. Suportul și dragostea lor m-au adus aici, motiv pentru care le dedic această teză. Fără ei, această lucrare nu ar fi existat.

Timișoara, Septembrie 2017

Daniela Negrișanu

Negrișanu, Daniela

Locuirea ca introiecție a familiei

Teze de doctorat ale UPT, Seria ..., Nr. ..., Editura Politehnica, 2017,

ISSN:

ISSN-B:

ISBN:

Cuvinte cheie: arhitectură, locuire, stil de viață contemporan, familie, homeostazie rezidențială, proiectare locuire, diada locuire/ familie

Rezumat:

Prezentul studiu își propune să evalueze paradigma locuirii, folosind ca ancoră analitică familia, cu relațiile parentale și familiale aferente. Îndepărtând focusul dinspre casă ca obiect exogen, cercetarea concentrează atenția înspre un subiect mai puțin uzitat în teoria și practica rezidențială, cel al familiei, folosindu-l ca reper referențial al locuirii.

Structurată în trei părți, teza alocă prima parte informațiilor introductive, contextuale și prezentării noțiunilor de locuire și familie. Prima secțiune a lucrării oferă un corpus structural pentru capitolele următoare, făcând selecția unor informații esențiale despre locuire și familie, utile în înțelegerea relației complexe dintre acestea.

Partea a doua a lucrării concentrează contribuția personală substanțială a cercetării, prin surprinderea relației dialectice și a proceselor de homeostazie rezidențială care asigură funcționarea echilibrată dintre cei doi poli, locuirea și familia. Caracterul introiectiv al relației dintre aceștia este surprins de-a lungul acestei secțiuni, prin identificarea diverselor ipostaze cotidiene care marchează simbioza lor relațională. Contextul temporal și geografic surprinde un cadru generic pe care se profilează aici și acum locuirea, în relația sa cu familia. Făcând o selecție a trăsăturilor definitorii ale prezentului, această parte a lucrării ne aduce în prim-plan câteva elemente care pot modifica și rearticula discursul rezidențial actual. Schimbarea din ultima perioadă a conceptului de familie, a configurației și relațiilor dintre membri, obligă la o reconsiderare implicită a locuirii. Teoria locuirii se cere astfel imersată cu diverse cunoștințe preluate din științele sociale și umaniste, pentru a putea înțelege la nivel social, psihologic și comportamental, nevoile profunde, conștientizate sau nu, ale indivizilor astăzi.

Ultima parte, aferentă concluziilor și recomandărilor, reflectă asupra unor direcții posibile de îmbunătățire a relației dintre locuire și familie și transferă rezultatele teoretice într-un câmp al aplicațiilor și recomandărilor practice, fiind de interes atât arhitecților care proiectează clădiri rezidențiale, cât și terților interesați de interconectarea tematică dintre familie și cămin.

CUPRINS

CUPRINS	5
LISTA DE FIGURI	8
LISTA DE TABELE	14
1. PRELIMINARI	15
1.1.Context. Principii structurale ale tezei	16
1.2.Fundamentare	21
1.3.Scopul și obiectivele tezei	24
1.4.Sinteza și structurarea tezei	26
1.5 Metodologie și metode utilizate.....	28
1.5.1.Analiza literaturii existente	29
1.5.2.Studii calitative – studii de caz al unor exemple de locuiri.....	30
1.5.3.Studii calitative – studii de caz prin observația non-participativă	30
1.5.4.Studii calitative – jurnalul fotografic	31
1.5.5.Analiza desenelor și machetelor din arhivă	31
1.5.6.Chestionarul	32
1.5.7.Studii cantitative	33
1.5.8.Analiza legislației și a politicilor de locuințe	33
1.6.Cum se citește teza? Domeniu de aplicare și limitări	33
1.7.Definirea terminologiei	34
2. LOCUIREA	36
2.1.Rezonanța locuirii	36
2.2.Locuirea, subiect al ambivalențelor	38
2.3.Locuirea văzută prin mai multe lentile	40
2.4.Casa - un spațiu al devenirii „acasă”.....	42
2.5.Semantica locuirii. Funcțiile rezidențiale.....	47
3. FAMILIA	58
3.1.Rezonanța familiei sau ceea ce „familia” vrea să însemne	58
3.1.1.Noțiunea de „familie”. Dezambiguizare	59
3.1.2.Familia. Componente și clasificări	61
3.1.2.1. Structura familiei	62
3.1.2.2. Sistemul familial de convingeri și credințe	63
3.1.2.3. Patternuri organizaționale	64
3.1.2.4. Procese comunicaționale sau relaționale	64
3.1.2.5. Interferențe intergeneraționale	68
3.2.Stiluri familiale. Stiluri parentale.....	70
3.2.1.Stilul parental orizontal. „Attachment parenting”	73
3.2.2.Stilul parental vertical	75
3.3.Funcțiile familiei	75
3.4.Metamorfoza familiei.....	78
3.5.Sintaxele familiei	80

4. DIADA LOCUIRE/ FAMILIE	89
4.1.Factori influențiali ai relației dintre locuire și familie	90
4.2.Homeostazia rezidențială	104
4.3.Sine individual. Sine extins colectiv. Flux și reflux	108
4.4.Afinități spațiale și narațiunea sinelui. Teritorializări și apropieri	118
4.5.Casa-mamă. Precedențe rezidențiale	130
4.6.Casa ca o haină. Casa ca textilă poroasă.....	136
4.6.1.Relazia om/ corp în contextul locuirii	143
4.7.Dinamica familială și nevoile rezidențiale specifice	145
4.7.1.Etapa preliminară. Desprinderea de cuib și curtarea	148
4.7.2.Etapa timpurie. Formarea cuplului și înmulțirea familiei.....	150
4.7.3.Etapa mediană. Expansiunile/ separările/ ieșirile parțiale.....	152
4.7.4.Etapa terminală. Ieșirile și finalul.....	153
5. RELAȚIA LOCUIRE/ FAMILIE LA EXTREME. ÎNTRE IDEAL ȘI DISTOPIE	157
5.1.Locuirea ideală.....	157
5.1.1.Locuirea ideală. Funcția eudaimonică a locuirii și familiei	157
5.1.2.Sacralitatea locuirii. Locuirea ca locus-sanctus.....	161
5.2.Distopii familiale și distopii rezidențiale. Distorsiuni relaționale	165
5.2.1.Inducții reciproce. Microhimerismul relației locuire/ familie	167
5.2.2.Surse ale disfuncțiilor survenite în binomul locuire/ familie.....	168
5.2.3.Clasificarea disfuncțiilor	179
6. RELAȚIA LOCUIRE/ FAMILIE AICI ȘI ACUM. ÎNTRE PERCEPȚIE,	184
EXPECTANȚE ȘI REALITATE	184
6.1.Realitatea românească recentă	184
6.1.1.Premisele unui stat socialist	185
6.1.2.Contextul post-decembrist.....	187
6.2.Fundalul pe care se configurează locuirea și familia. Un cadre-de-vie al prezentului 190	
6.2.1.Principiul individualismului	197
6.2.2.Principiul individualismului transpus în cifre	201
6.2.3.Familii noi. Relații familiale noi	204
6.2.4.Locuirea acum	213
6.3.Triada arhitect/ locuire/ locuitor.....	229
7. CONCLUZII. LOCUIRI TRECUTE. GÂNDURI PREZENTE. LOCUIRI VENINDE	236
7.1.Sinteza rezultatelor studiului	236
7.1.1.Impactul asupra teoriei locuirii	237
7.1.2.Impactul asupra arhitecților	239
7.1.3.Impactul asupra educației în arhitectură	241
7.1.4.Impactul asupra utilizatorilor finali ai locuirii.....	241
7.1.5.Impactul asupra practicii de locuire.....	243
7.2.Contribuții personale.....	246
7.3.Diseminarea rezultatelor.....	247
7.4.Reflecții și direcții viitoare de cercetare	248
BIBLIOGRAFIE	250
Referințe bibliografice.....	250

Terminologie	269
ANEXA NR.1	273
Rezultate chestionar. Interpretarea grafică analitică a rezultatelor	276
ANEXA NR. 2	302
Rezultate chestionar. Interpretarea grafică analitică a rezultatelor	303
ANEXA NR.3	312

LISTA DE FIGURI

Figura 1.1. „Acasă” (foto: Daniela Negrișanu)	15
Figura 1.2. Principiile structurale ale tezei (contribuție proprie).....	17
Figura 2.1. „Toamna de-acasă” (foto din arhiva personală)	36
Figura 2.2. „Acasă” (foto din arhiva personală).....	42
Figura 2.3. Factori care contribuie la conferirea sentimentului de „acasă”	44
Figura 2.4. a) „Casă în casă” (arhivă personală Daniela Negrișanu); b) Camera unei tinere din 25 de ani din Atena, Grecia; c) Fotografie din garsoniera de la etajul 5, fotograf Bogdan Gârbovan, „10/1”.....	46
Figura 2.5. Locuințe în Shibam, Yemen	48
Figura 2.6. Clasificare funcții rezidențiale (contribuție proprie după analiza bibliografică)	48
Figura 2.7. Casă recent construită, decorată în stil Art Nouveau cu profile de polistiren, realizată în 2017, Galați (foto: Vlad Petean)	52
Figura 2.8. Nevoi și funcții rezidențiale, pe grupe de vârstă	53
Figura 2.9. Supradozarea funcției simbolice în cadrul locuirii, Timișoara 2016	53
Figura 2.10. Reconstituire orașul Çatalhöyük vedere a) exterioară; b) interioară ⁴²	54
Figura 2.11. Estimarea raportului între cele trei tipuri de funcții rezidențiale, în trei perioade diferite: a) Çatalhöyük, b) Evul Mediu, c) Locuință contemporană (interpretare grafică a analizei bibliografice)	55
Figura 2.12. a) Locuință individuală, Eindhoven, Olanda și b) Locuință individuală, Timișoara, România (arhivă personală)	55
Figura 2.13. a) Locuință privată, Timișoara, 2016 (foto din arhivă personală); b) Locuință în Pakistan, în care funcția executivă acaparează peisajul rezidențial.....	56
Figura 2.14. Locuință „colonizată” de copii (foto din arhivă personală)	56
Figura 3.1. „Familia” (foto arhivă personală)	58
Figura 3.2. Categoriile de familii, după coeziunea internă și integrarea externă, conform clasificării lui Jean Kellerhalls (interpretare grafică a analizei bibliografice)	64
Figura 3.3. Casa N., exemplu de casă bastion.	65
Figura 3.4. Casa M., exemplu de casă compusă din celule relativ autonome. Casă proiectată de arh. Răzvan Negrișanu, colaborator arh. Daniela Negrișanu (arhivă personală)	65
Figura 3.5. Casa S., fuzională intern, cu spații generoase de socializare intra-familială. Casă proiectată de arh. Daniela Negrișanu și arh. Radu Dorgo (arhivă personală)	66
Figura 3.6. Casa G., exemplu de casă tip asociație, cu două celule extravertite autonome. Casă proiectată de arh. Daniela Negrișanu (arhivă personală).....	66
Figura 3.7. Interferența dintre generații (reproducere grafică după materialul bibliografic).....	68
Figura 3.8. Stiluri parentale, categorii majore (interpretare grafică a analizei bibliografice)	72
Figura 3.9. Campanie care respinge divergențele dintre diversele stiluri parentale	73
Figura 3.10. Valorizarea diverselor tipuri de spații, relaționat cu stilul parental (contribuție proprie)	73
Figura 3.11. Diverse aranjamente interioare pentru co-sleeping și bed-sharing	74

Figura 3.12 a) și b) Leagănul „Snoo Robo”, care „leagănă copilul în locul părinților”	75
Figure 3.13. Evoluția rolului masculin în cadrul familiei a) Rolul ierarhic superior, în paradigma clasică a familiei; b) Roluri simetrizate în familia de-tradiționalizată; c) „Men’s cave”, spațiu alocat exclusiv tatălui, ca reminiscență a fostei poziții ierarhice masculine	82
Figura 3.14. Evoluția rolului feminin în cadrul familiei a) Rolul ierarhic inferior, în paradigma clasică a familiei; b) Spațiul permeabil al mamei din cadrul căminului, reminiscență a fostei poziții ierarhice (foto arhivă personală) ; c) Roluri simetrizate în familia de-tradiționalizată	83
Figura 3.15. Evoluția rolului copiilor în cadrul familiei a) Leagăn improvizat pentru ca mama să poată munci cât doarme copilul b) Rol inconstant de-a lungul istoriei. Copii muncind câmpul de cartofi [113, p. 52] c) Copilul supra-protejat de astăzi	84
Figura 4.1. „Explorând casa” (foto din arhiva personală)	89
Figura 4.2. Modelul sistemelor ecologice ale lui Bronfenbrenner, ...	91
Figura 4.3. Sferele influențiale și caracteristicile lor (interpretare grafică a analizei bibliografice)	91
Figura 4.4. Locuințe noi în diverse țări a) media locuințelor noi (reproducere grafică după date statistice), b) media suprafețelor/ locuitor	92
Figura 4.5. a) Baterii de locuit în Hong Kong și b) Locuință tipică, Australia	93
Figura 4.6. a) Sufrageria unei locuințe de la sfârșitul sec. al XIX-lea, desen de Bruce Talbert,1869 [2] b) Amenajarea unui spațiu de zi, după exigențe moderniste [2] .	93
Figura 4.7. Model bazic de casă tradițională belineză	94
Figura 4.8. Camera unei tinere din a) Marea Britanie și b) Abu Dhabi, UAE	94
Figura 4.9. Imobil locuințe colective în a) Timișoara (arh. Daniela Negrișanu, Răzvan Negrișanu și arh. Roxana Șerbănoiu) foto: Ovidiu Micșa și b) Eindhoven (foto: Daniela Negrișanu).....	95
Figura 4.10. a) „Camera” unui copil din a) Cisiordania și b) Japonia	95
Figura 4.11. Asimetrie generațională, prezentată de sociolog Gunhild Hagestad, la 8th Congress of the European Society of Family Relations (ESFR), „Changing Family Relations – Gender and Generations”, TU Dortmund University Germany	96
Figura 4.12. Imobile de locuințe colective a) și c) în Timișoara, proiectate de arh. Daniela Negrișanu, arh. Răzvan Negrișanu și arh. Roxana Șerbănoiu; b) și d) în Eindhoven (foto: Daniela Negrișanu și Răzvan Negrișanu).....	97
Figura 4.13. Două case în Olanda. a) în Goirle, blindată la frontul stradal și b) în Eindhoven (foto: Daniela Negrișanu).....	98
Figura. 4.14 a) Locuințe înșiruite, Olanda și b) „Model” de casă, considerat ca sursă de inspirație pentru o familie (arhivă personală)	98
Figura 4.15. a) Țarc pe acoperișul casei și b) Loc de joacă/ țarc în nișă, propuse de mass-media olandeză în anii 50 [125, pp. 297, 298]	99
Figura 4.16 Imobil de locuințe colective, Timișoara (proiectat de arh. Daniela Negrișanu, arh. Răzvan Negrișanu și arh. Roxana Șerbănoiu) a) imagine exterioară și b) imagine dintr-un apartament amenajat de proprietar (foto: Răzvan Negrișanu)	99
Figura 4.17. a) Umberto Eco, fotografiat acasă și b) Camera unei tinere din India	100
Figura 4.18 a) Locuință unifamilială a unei neo-familii, în Moșnița Veche, proiectată de arh. Răzvan Negrișanu (colaborator: arh. Daniela Negrișanu) (foto: Răzvan Negrișanu) și b) Locuință unifamilială a unei familii post-familii, în Moșnița Veche, proiectată de arh. Răzvan Negrișanu (colaborator: arh. Daniela Negrișanu)	101
Figura 4.19. a) Interior intact, studiu rezidențial Timișoara (foto: arhivă personală) și b) Spațiu „colonizat” de copil (foto: arhivă personală)	101

10 LISTA DE FIGURI

Figura 4.20. a) Privatizare concomitentă în China și b) Privatizare concomitentă în România, studiu rezidențial Timișoara (arhivă personală).....	102
Figura 4.21. a) Cina formală a unei familii de burghezi, „A Castle in the Air”, desen de Charles Dana Gibson, Time & Life (1903) și b) Masa în familia de astăzi	102
Figura 4.22. a) și b) Imagini cu copilul atârnat în cușca de la fereastra unui bloc din Chelsea, 1937 și c) Caricatura inspirată de filosofia Dr. Spock [125, p. 301]	103
Figura 4.23. Locuință individuală, proiectată de arh. Daniela Negrișanu și arh. Răzvan Negrișanu, surprinsă în două etape ale dinamicii familiei (foto: Răzvan Negrișanu).....	103
Figure 4.24. Fazele procesului de reglare (contribuție proprie)	106
Figura 4.25. Homeostazie rezidențială (contribuție proprie)	107
Figura 4.26. a) Schema bulelor de reacție personală, după Edward T. Hall.....	110
Figura 4.27. Apropriere personală ca semn al distingerii spațiului personal în cadrul spațiului public, al familiei [131, p. 99]	111
Figura 4.28. a) Locuință-capsulă (sinele minimal) și b) Locuință expandată pentru sinele maximal	112
Figura 4.29. Locul de luat masa formal a) [135, p. 157] și b)	112
Figura 4.30. Încăpere multifuncțională într-o casă țărănească de început de sec.XX	113
Figure 4.31. Harta culturală a valorilor în întreaga lume, sursa: World Values Survey	114
Figura 4.32. Filtre externe și interne care controlează narațiunile personale și atașamentele față de diverse locuri (contribuție proprie).....	119
Figura 4.33. Narațiuni rezidențiale – comparație între diferențele generate de factori exogeni. Camera unei tinere din a) New York, USA și a unei tinere din b) Maniche, Haiti (dr.)	120
Figura 4.34. Narațiuni rezidențiale. Comparație între diferențele generate de permisivități spațiale, în a) spațiul rezidențial al unei tinere din Amsterdam, Olanda și b) spațiul rezidențial compact al unei tinere din Santa Cruz, California, USA ¹¹³ . 120	
Figura 4.35. Ciclicitatea nevoilor spațiale necesare pentru narațiunile personale (contribuție proprie)	123
Figura 4.36. Tipuri de privatizări (contribuție proprie).....	125
Figura 4.37. Exemple de „man cave”: a) cameră cu tema muzică și b) garaj refuncționalizat, având sloganul „what happens in Vegas, stays in Vegas”	126
Figura 4.38. Privatizări succesive și scalarea mediului rezidențial la dimensiunile copiilor (foto arhivă personală)	127
Figura 4.39. Privatizări concomitente: a) împărțirea aceleiași camere de către mai mulți frați (foto arhivă personală); b) „bateriile de locuit” din Hong Kong	128
Figura 4.40. Trei livinguri cu configurații similare, amenajate în funcție de pasiunile rezidenților a) pasiunea pentru cărți, b) pasiunea pentru plante, c) pentru muzică	129
Figura 4.41. „Fetus în pântec”, schițe de Leonardo da Vinci	130
Figura 4.42. Formarea sinapselor în dezvoltarea creierului de-a lungul vieții	132
Figura 4.43. „Eu în căsuța mea”, desen al unui copil de 3 ani (desen din arhiva personală)	137
Figura 4.44 Locuință individuală în Olanda (a) și în România (b), două răspunsuri diferite de raportare la spațiul public (foto: Daniela Negrișanu).....	138
Figura 4.45. a) Casă de fermier din Søre Rauland, Norvegia; b) Atriumul unei vile romane [164, p. 79]; c) și d) Casă țărănească, România	139
Figura 4.46. Fereastra ca element tranzițional interior/ exterior, în două variante de abordare: barieră a) și c) și legătură b) și d).....	140

Figura 4.47. a) Locuință blindată la frontul stradal, care se deschide, în compensare, către curtea interioară. Casă proiectată de arh. Daniela Negrișanu și Răzvan Negrișanu și b) Casa-nucleu, autosuficientă, centralizată înspre interior (desen schematic, colecție personală a arh. Mihai Silvestru)	141
Figura 4.48. a) Locuință în Timișoara care afișează, ostentativ, la frontul stradal, anumite percepțe și norme cultural-religioase și b) Detaliu (foto. Daniela Negrișanu)	141
Figure 4.49. Două feluri de negociere a casei cu limita publică. Case țărănești în România, secolul XX, a) în Burila și b) în Voinești	142
Figura 4.50. Familie de moși desfășurându-și activitățile în exterior	144
Figura 4.51. „Dégérés des Ages”, Wellcome Library, Londra [168, p. 112]	146
Figura 4.52. Schemă etapa preliminară (prelucrare grafică după analiza bibliografică)	148
Figura 4.53. a) Camera unei tinere din Koln, Germania; b) Garsoniera „unui mare gagicar”, București, foto Bogdan Gârbovan	149
Figure 4.54. Schemă etapa timpurie (prelucrare grafică după analiza bibliografică)	150
Figura 4.55. a) și b) Modificarea peisajului de locuit odată cu apariția copiilor.....	151
Figure 4.56. Schemă etapa mediană (prelucrare grafică după analiza bibliografică)	152
Figura 4.57. a) Teritorializare individuală și b) Teritorializare de grup familial (foto: arhivă personală).....	152
Figura 4.58. Schemă etapa terminală (prelucrare grafică după analiza bibliografică)	153
Figura 4.59. Fotografii din arhiva „The Geffrye Museum of Home”, a) Whetstone, b) Palmers Green.....	154
Figura 4.60. Relația dintre vârstă și timpul petrecut acasă (Yildirim [67, p. 64]) .	155
Figura 5.1. Chalet Alpii elvețieni	159
Figura 5.2. a) și b) Reclame la dezvoltări imobiliare, care apelează la imaginea iconică a familiei fericite.....	160
Figura 5.3. a) Patul Reginei Caroline, b) patul Reginei Ana	162
Figura 5.4. a) Cultura materială a casei, care denotă valorile sacre ale unei familii din Chile (altarul cu icoane și televizorul), b) Cameră de rugăciune într-o locuință privată din Ladakh, India	164
Figura 5.5. Mohammad Mohiedine Anis, reîntors la casa din Alep, Siria, după bombardamente. Fotografiat în 2017 de Joseph Eid, fotoreporter SFP	166
Figura 5.6. Casă a unei familii sărace [36, p. 114]	169
Figura 5.7. Peisajul rezidențial, invadat de prezența obiectelor	170
Figura 5.8. Fotografie suprealistă, Bobby Becker.....	172
Figura 5.9. a) Baterii de locuit, Hong Kong și b) Interiorul unei castel francez, sfârșitul secolului al XIV- lea, începutul secolului al XV- lea	173
Figura 5.10. a) și b) Cameră de copii, tapetată cu bureți.....	176
Figura 5.11. Biertan, închisoarea matrimonială, foto: vlad.dulea.ro	177
Figura 5.12. Peisaj rezidențial cu disfuncțiuni cotidiene, Africa (foto: Samuel Muj)	179
Figura 5.13. Pentru o casa există diverse feluri de a muri. Imobil părăsit a) în Anina (foto: Ovidiu Micșa), b) în Timișoara (foto din arhiva personală), c) fotografie din colecția fotografului Matthias Hakker, d) memoria unei case în Timișoara (foto: Cornel Farcaș)	181
Figura 6.1. Zona de zi în perioada comunistă	186
Figura 6.2. „Master Plan”, designer Chad Wright (foto: Lynn Kloythanomsup)	187

12 LISTA DE FIGURI

Figura 6.3. Grija pentru evitarea monotoniei a) formale, b) cromatice. Case în Timișoara (arhivă personală)	188
Figura 6.4. a) Tipologie mediteraneană, Timișoara (arhivă personală); b) Tipologie caracteristică zonelor de munte, Timișoara	189
Figura 6.5. „Invazie”, fotograf Charles Pétilion (baloanele, metafore ale timpului sau ale emoției, au ca scop schimbarea percepției asupra scenelor cotidiene)	190
Figura 6.6 Fotografie dintr-o cameră de fete (a) și dintr-o cameră de băieți (b), cu toate lucrurile personale adunate, fotograf Jeong Mee Yoon	194
Figura 6.7. Raportul dintre suprafața casei și spațiile de depozitare, de-a lungul timpului. Studiu MIT, America (prelucrare după imaginea originală)	194
Figura 6.8. Camera copilului, cu jucării (a) și garajul, plin de cutii de depozitare (b), ambele imagini din cartea „Life at Home in the 21 st Century” [183, pp. 34, 24]...	195
Figura 6.9. Invadarea tehnologiei în spațiul rezidențial	196
Figura 6.10. a) Dormitorul unei tinere din Rio de Janeiro, Brazilia; b) Camera unui gamer, pregătită pentru socializarea (tematică) cu prietenii săi	200
Figura 6.11. Locuiri private, după tipul de compoziție a locuirii (media europeană)	201
Figura 6.12. Locuiri private, după tipul de compoziție a locuirii, pe diferite țări ¹⁹⁶ .	202
Figura 6.13. Media de părăsire a locuirii parentale, pe sexe (prelucrare după graficul original) ¹⁹⁶	202
Figura 6.14. Caracteristici specifice poporului român	204
Figura 6.15. a) „Idei pentru amenajarea și decorarea camerei bebelușului”; b) „Cum să pregătești camera copilului”: „Patul este cel mai important lucru pe care trebuie să îl cumperi...”	207
Figura 6.16. Familia post-familie a) Leagăn multifuncțional pentru infanți, preia din sarcinile parentale; b) Aranjarea camerei pentru infant; c) Aranjarea camerei pentru doi frați; d) Dormitorul părinților, neinvadat de prezența copiilor.....	209
Figura 6.17. Neo-familia a) Purtatul copiilor în sisteme de purtare, inclusiv acasă; b) Aranjarea dormitorului pentru co-sleeping c) Dormitor pentru co-sleeping d) Dormitor pentru co-sleeping e) Pattern de dormit pe timpul nopții f) Varianta amenajare cameră pentru copii (include loc de dormit pentru adult)	210
Figura 6.18. Familia în Evul Mediu și Casa-foc. “Une veillée familiale”, sec. al XV-lea	211
Figura 6.19. a) Living colonizat de copii; b) Living neafectat de prezența copiilor.	212
Figura 6.20. „Perfect Home II”, 2003, instalație reprezentând spații-fantomă, artist Do Ho Suh	217
Figure 6.21. Un inginer de software, relocat în așezarea depopulată Kamiyama...	218
Figura 6.22. Locuințe cu curte comună, în Timișoara	219
Figura 6.23. Două exemple de ADU (accessory dwelling units), în SUA	223
Figura 6.24. Cellules Parasites, Geneva, Elveția, 1968-1971, arhitect Jean-Louis Chanéac	225
Figure 6.25. Durata medie de petrecere a timpului în cadrul locuinței, studiu în București [190, p. 172].....	226
Figura 6.26. Imaginea comercială a casei, în stilul „cutie polistirenizată”	229
Figura 7.1. Sintetizarea concluziilor tezei (contribuție proprie)	237
Figura 7.2. Factorii influențiali ai locuirii, la care arhitectul poate avea acces (contribuție proprie)	240
Figura 7.3. Procese participative a) Giancarlo de Carlo, Villaggio Matteotti, Terni,	242
Figura 7.4. Locuință individuală care compensează relația disruptivă cu natura, prin prevederea unei curți interioare. Clădire proiectată de arh. Daniela Negrișanu și arh. Răzvan Negrișanu. Timișoara 2016 (arhivă personală).....	245

LISTA DE TABELE

Tabel 1. Funcțiile locuirii (sistematizare proprie a analizei bibliografice):	49
Tabel 2. Tipuri de configurații familiale (prelucrare după studiul prezentat de Eric D. Widmer, 8 th Congress of the European Society of Family Relations, ESFR):.....	61
Tabel 3. Tipuri de interacțiuni intergeneraționale	69
Tabel 4. Stiluri familiale (prelucrare după clasificarea lui Tiberiu Mircea):	70
Tabel 5. Funcțiile familiei (sistematizare proprie a analizei bibliografice):	76
Tabel 6. Categoriile de familii, după dozarea dintre sine/ împreună	115
Tabel 7. Locuire elastică la blocuri, după Statens Byggeforskningsinstitut, Danemarca, 1978 [24, p. 49] (prelucrare după sursa bibliografică):	224

1. PRELIMINARII

Figura 1.1. „Acasă” (foto: Daniela Negrișanu)

**„... eu construiesc urna în jurul parfumului,
pentru ca parfumul să rămână în ea.”**

Antoine de Saint-Exupéry [1, p. 13]

Pentru fiecare din noi, poate pentru arhitecți în mod special, citatul de mai sus rezonază într-un fel aparte, pentru că surprinde tocmai prin nespecificitatea gestului. Interioritatea, pe post de nucleu generator, capătă în virtutea acestei afirmații o prioritate care se cere a fi respectată, sfidând orice altă logică asociată.

Ca arhitect, prima particularizare a afirmației de mai sus, prima care îmi trece prin minte este, desigur, **locuirea**. Pare atât de firesc ca „parfumul” interior, marcă a prezenței ființelor care sălășluiesc în locuire, să devină prioritar. Pare la fel de firesc astfel, ca locuirea să devină un receptacol al interiorității, un *spațiu-matcă* al ființării noastre interioare. Restul criteriilor ce se cer la rândul lor respectate cad în subsidiar, pentru a se putea îndeplini această funcție primară, derivată mai degrabă din specificitățile nucleului interior. În fapt, așa cum afirmă și Saint-Exupéry, aceasta pare să fie condiția principală pentru ca esența interiorității (în speță *parfumul*) să persiste, să se păstreze.

Din această perspectivă, locuirea devine un halo semantic, conturat în jurul locuitorilor săi. *Dasein*¹, sau ființa *aici* , își găsește în locuire un locus al ființării sale. La rândul ei, locuirea își găsește în persoanele pe care le adăpostește un pretext existențial. Relația de reciprocitate care se generează între acești doi itemi, locuirea și organismul interior familial, este cea care face diferența între o incluziune statică, de tipul *Sein-In* și o incluziune autentică, de sălășluire în comuniune, de tipul *In-Sein* [2, p. 7.2]. Într-un scenariu ideal, locuirea și familia se înzestreață reciproc cu voce (C. Thompson, citat de Grati [3, p. 137]). Dezvoltă așadar un *dialogism* ² cu totul aparte, care transcende statutul de simplu dialog, definindu-se reciproc la nivel ontologic.

În fapt, ce-ar fi locuirea fără ființa care o locuiește?

1.1. Context. Principii structurale ale tezei

Din perspectiva acestei paradigme diferite, așa cum însuși titlul o propune, locuirea se cere a fi o introiecție a interiorității sale, decizându-se de o parte din stereotipurile actuale ale practicii arhitecturale³. Pentru a îmbrățișa mai degrabă o viziune non-reducționistă, teoria locuirii se cere astfel debransată de la logica uzuală cu care pare că suntem obișnuiți ca arhitecți. Acest studiu propune o epistemologie a locuirii din prisma interiorității sale, printr-un exercițiu de plasarea a familiei și a familiarului în centrul de interes al locuirii. Într-un ceremonial de regăsire a confortului și familiarității, condiționările interioare, endogene, ajung în acest scenariu să primeze față de cele exogene. În această nouă ipoteză, familia devine pentru locuire și teoria locuirii o resursă care odată pusă în valoare nu ar face altceva decât să îi potențeze resursele și valorile.

Această teză nu este un studiu de teoria arhitecturii *per se* . Și nici nu se dorește a fi o lucrare exhaustivă despre locuire și familie. Este o încercare de decodificare a casei, la un nivel ascuns și totuși extrem de vizibil, familiar și la îndemână. Este o încercare de a desemna prezența unei relații simbiotice dintre cămin și familie, două subiecte disparate teoretic dar reunite practic.

De ce am ales subiectul locuirii? În paralel cu afinitatea personală față de această tematică, am constatat ca locuirea coagulează în jurul său o ambivalență profesională adesea contrariantă. Pe de-o parte suprateoretizată și pe de altă parte subestimată și subapreciată ca program funcțional. În continuarea aceluiași interes, afinitatea personală față de științele umaniste și sociale mi-a dezvăluit o altă latură a locuirii, care văzută prin lentila utilizatorului final își dezvăluia cu totul alte valențe decât cele percepute de către arhitect. Locuirea ar trebui să fie „punctul de întâlnire al arhitecturii cu restul științelor despre om”³ și ar trebui să se inițieze într-un discurs dialogic cu științele conexe, ori de câte ori are nevoie să se completeze. Am ales apoi locuirea pentru că deseori am constatat o frapantă depărtare a sa față de subiectul uman. Paradoxală și nefirească depărtare. Experiența colaborării cu studenții la

¹ Termenii *Dasein* , *Sein-In* , *In-Sein* , preluați din cartea „ *Sein und Zeit* ” (rom. „Ființă și Timp”), de Martin Heidegger, explicați de G. Liiceanu, curs 7.2. UAIUM, „ *Introducere în filosofie* ” [2].

² Termenul de *dialogism* , preluat de la Mikhail Bakhtin, explicat ca fiind un dialog continuu între doi itemi, exprimată prin raportul Eu-Altul [3, p. 22]. Poetica dialogică a lui Bakhtin a fost denumită ca fiind „o strategie de înzestrare a celui alt cu voce” (C. Thompson, citat de Grati [3, p. 137]).

³ Augustin Ioan, despre Locuirea colectivă contemporană, proiect de cercetare CNCSIS, sursa: <http://atelier.liternet.ro/articol/10483/Augustin-Ioan/Locuirea-colectiva-contemporana-proiect-de-cercetare-CNCSIS-2003.html>, accesată în 19.12.2016.

arhitectură⁴ și experiența practică a proiectării în domeniul rezidențial mi-a demonstrat că teoria și practica locuirii încă dețin multe lacune și mai au multe de recuperat pentru a veni undeva aproape de dezideratele unei societăți dezvoltate, empatică față de necesitățile individuale și colective. Relația simbiotică dintre locuire și familie se arată acum ca o promisiune greu de îndeplinit în viitorul apropiat, însă mici pași pe care îi putem face fiecare, arhitect sau simplu „consumator” de locuire, îmi dau încrederea în acest potențial, fie el și parțial.

Noul discurs structural și conceptual al locuirii fundamentat pe familie, propus în cadrul acestei lucrări, survine într-un context în care teoria locuirii este supusă de ceva vreme încoace unei analize și critici intense, venite deopotrivă dinspre publicul consumator de arhitectură și dinspre arhitecți. Din perspectivă non-profesională, locuirii i se reproșează îndepărtarea de elementul uman care o animă. Profesia reperează și ea simptome ale unei locuiri insuficiente și deschide o serie de subiecte critice (vezi Capitolul 6.2.4), care polemizează în jurul teoriilor dezvoltate de disciplinele conexe și în jurul asimilării acestora în teoria și practica arhitecturală. Propuneri multiple de revigorare a teoriei locuirii și readucerea în atenție a rolului elementului uman (Kemeny citat de Toma [4, p. 12]) sunt în fapt o confirmare a nevoii de redefinire valorică a programului de locuire.

Figura 1.2. Principiile structurale ale tezei (contribuție proprie)

Dar cum putem stabili oare dialogismul dintre acești poli ai diadei? Ce anume ar face diferența între o locuire de tipul *Sein-In* și una incluzivă și introiectivă de tipul *In-Sein*, astfel încât locuirea să poată degaja un sens autentic al împlinirii pentru individ și pentru grupul familial? Pentru a putea simplifica această problematică, dintru-nceput complexă, dar și pentru a putea menține un control conceptual al întregului demers, am apelat la câteva principii structurale, pentru a ghida și a asigura coerența întregului proces: **transdisciplinaritatea, principiul emergentismului,**

⁴ Colaborarea cu Facultatea de Arhitectură a Universității Politehnica din Timișoara a avut loc începând cu anul 2004, întâi la disciplina Proiectare de Arhitectură, începând cu anul 2004, la anul I și la anul al II-lea, apoi ca asistent doctorand.

al **empatiei**, al **reciprocității și reflexiei** și principiul **echilibrului**. Aceste principii structurale, derivate tocmai din disfuncțiunile de fond ale locuirii actuale, par să promită eliberarea de automatisme în relația locuire/familie și **reconsiderarea sistemică a locuirii**.

De-a lungul tezei, transdisciplinaritatea contribuie la asimilarea cunoștințelor din domeniile științelor umaniste și sociale, care au venit să completeze teoria arhitecturii și să umple golul considerat dezumanizat al locuirii. Emergentismul argumentează rolul și impactul mediului construit (în mod special rolul locuirii) în dezvoltarea umană, colectivă și individuală. Principiul empatiei apare de asemenea recurent în cadrul tezei, cu trimitere în mod special la felul în care arhitecții influențează relația diadică locuire/ familie, dar și la felul în care aceștia se raportează la expectanțele, valorizările și modul de viață al celor care urmează să *le*⁵ locuiască locuirea. În completare vine și principiul echilibrului, care prin conceptul de homeostazie rezidențială ne sensibilizează la procesele de reglare și auto-reglare între familie și locuire. Principiul reciprocității și a reflexivității articulează în jurul locuirii și a familiei legități introiective, care fac importantă reconsiderarea ambilor factori care intră în dialog.

„Arhitectura este privită în mod tradițional din <<interior>>, având mai degrabă o serie de probleme specifice decât un interes susținut pentru cunoașterea din afara ei.”

C. Caciuc [5, p. 9]

Într-o perioadă a comunicării efervescente și a intensificării intersecțiilor culturale și teoretice, slăbirea granițelor dintre diversele discipline impune la o reconsiderare valorică, **transdisciplinară** și interdisciplinară, de care nici arhitectura nu scapă. Propunerea unei abordări ramificate a arhitecturii, în care pluralitatea și unitatea în diversitate alcătuiesc condiția de bază a dialogului global între diversele discipline [5, p. 10] este o temă recurentă printre teoreticienii contemporani naționali și internaționali. Sean McNelis⁶, într-un articol publicat în 2016 în revista academică *„Housing, Theory and Society”* menționa câteva puncte critice ale cercetării actuale legate de locuire. Alături de teorie, metode colaborative și abordare științifică, enumerația sa continuă cu interdisciplinaritatea, care poate oferi o viziune integrată și un discurs comprehensiv [6, p. 9]. Roderick J. Lawrence, profesor emerit la Universitatea din Geneva, argumentează în articolul intitulat *„Converse or Converging Disciplines”* importanța cercetării colaborative dintre diversele discipline, pentru a face act de complexitatea relației om/ mediu și pentru a putea îmbunătăți impactul și implementarea acestor studii asupra vieții de zi cu zi [7, pp. 8-9]. În anul 2015, același profesor editează în revista *Futures* un număr special pentru tematica transdisciplinarității, aceasta fiind apreciată ca soluție a rezolvării multor probleme teoretice și a simplificării implementării teoriei în practică [8].

Trecând în plan local, în viziunea arhitectului Cosmin Caciuc⁷ responsabilitatea actuală a transdisciplinarității este aceea de a prelua cu discernământ intersecțiile dintre științe, evitând supra-teoretizarea și enciclopedizarea, devenind un tărâm al

⁵ Folosirea acestui pronume personal este voită, pentru a face aluzie la sentimentul de posesie pe care adesea arhitecții îl arogă (în exprimare cel puțin) asupra clădirilor pe care le proiectează.

⁶ Sean McNelis, The Swinburne Institute for Social Research, Swinburne University of Technology, Melbourne, Australia.

⁷ Arh. Cosmin Caciuc, conferențiar la Universitatea Ion Mincu din București (UAUIM).

încrucișării și transformărilor reciproce⁸. Cu aproximativ două decenii înainte, Basarab Nicolescu invoca transdisciplinaritatea pentru a contracara fragmentarea în structuri separatiste, dispersate, propunând o dimensiune deopotrivă inter-subiectivă și trans-subiectivă, pentru a considera multiple puncte de vedere [5, p. 39].

În prezent, „*teoria arhitecturii este marcată de o anxietate epistemologică*” [5, p. 10], neavând altă soluție de redresare decât o orientare către o comunicare susținută transdisciplinară, care ar putea-o ajuta să iasă din **păcatul auto-suficienței**. Particularizând, teoria locuirii are nevoie, cum e și firesc, să se apropie mai mult de științele umaniste și sociale, care transferă asupra arhitecturii o nouă viziune asupra subiectului uman, privit, înțeles și analizat în fascinanta sa diversitate. În această lumină, valorizarea estetică și formală cade în plan secund, pentru a prioritiza nucleul interior, așa cum afirmam la începutul capitolului, cu referire la citatul lui Saint-Exupéry.

Nu în cele din urmă, „transdisciplinaritatea este o problemă de *identitate*, mai exact de *redefinire a identității disciplinare* – în acest caz a arhitecturii, și mai mult, ea conduce spre o problemă a *relației dintre o disciplină și producția cunoașterii, respectiv condiția umană în ultimă instanță*” [5, p. 16]. Și pentru că ultimele două decenii au adus multe schimbări în domeniul teoriilor umaniste, sociale și în conceptul de familie, mai multe decât a reușit să aducă probabil un întreg secol precedent, de ce nu ar profita și teoria locuirii de pe urma tuturor acestor modificări? De ce locuirea nu ar putea să metabolizeze aceste schimbări majore ale conceptului de *familie*? Lipsa de referințiere la utilizatorul final al locuirii nu poate fi decât un semn al incapacității de cunoaștere *între și dintre* disciplinele sociale și umane, acesta fiind motivul pentru care arhitectura se plasează adesea pe un pedestal izolat, auto-marginalizat.

Principiul empatiei este cel care asigură o ancorare referențială validă a spațiului rezidențial, centrată în jurul familiei și a individului. Juhani Pallasmaa reproșează arhitecturii faptul că nu reușește să se de-referențieze, regăsindu-se adesea într-o postură **auto-referențială** și **autistă** [9]. Această realitate nu face decât să imprime atât în teorie cât și în practică o viziune obtuză, deseori exclusivistă. Reconsiderarea acestei viziuni înguste prin adoptarea principiului empatiei constituie în accepțiunea lui Juhani Pallasmaa o aplecare autentică și interesată asupra propriei viziuni a utilizatorului final al arhitecturii. Oamenii au sensibilități diferite legate de spațiu. Aportul lor la mediul în care trăiesc este de asemenea diferit, cum la fel de diferit este aportul spațiului asupra fiecărui individ [10, p. 5]. Toate aceste diferențe în loc să fie ignorate, ar trebui luate în considerare.

„Ce o fi cu arhitectura și cu arhitecții ... de sunt atât de puțin interesați de oameni în timpul procesului de proiectare? De ce sunt atât de teoretici, atât de distanți față de viață în general?”

Jan Vrijman, citat de Pallasmaa [11, p. 5] (trad. aut.)

Acuzele lui Pallasmaa aduse arhitecților se îndreaptă mai ales către utilizarea *credo*-ului formalist și estetic, distant emoțional, care nu îngăduie materializarea locurilor care rezonază cu locuitorii săi. Denunțând această practică, face apel la arhitectura care încorporează *viața*, cu toate implicațiile pragmatice și simbolice pe care le implică [11, p. 6]. Arhitectura, dar mai ales locuirea, trebuie să fie *vie*, să respire viață și să permită organismului interior, în speță familiei, să poată exista în deplinătatea firescului său.

⁸ Sursa <http://arhitectura-1906.ro/2012/12/transdisciplinaritate-si-arhitectura-cosmin-caciuc/>, accesată în 17.12.2016

„Buildings can move and be moving, tracing the passage of time in a poetic – mirroring of the human condition.”⁹

S. Robinson [12, p. 366]

Conform **principiului emergentismului**, tot ceea ce se află în jurul nostru este asimilat și metabolizat, astfel că particularizând la locuire și familie ajungem să argumentăm încă o dată relația simbiotică dintre aceștia. Dovedită de neuroștiințe, această teorie postulează rolul deosebit de important al mediului înconjurător la dezvoltarea potențialului individual [12, p. 365]. Nu numai neuroștiințele, ci și filosofia prin tradiția carteziană și kantiană ne învață că spațialitatea unui obiect și calitatea sa de obiect nu sunt distincte, ci au un sens vizibil al existenței în împrăștierea spațială, în existența *partes extra partes* [13, p. 188]. Printr-un magnetism influențial, proximitățile pot deveni, după caz, potențial care își stimulează sau își depreciază conținutul. Arhitectura și locuirea, departe de a fi prezențe inerte, devin câmpuri delimitate, vii, care susțin și dezvoltă, oglindind în mod poetic condiția umană [12, p. 366]. Mediul propriu-zis în care trăim poate deveni un construct care potențează sau dimpotrivă, care inhibă experiența cu spațiul. Cartea „*Mind in Architecture. Neuroscience, Embodiment, and the Future of Design*”, editată de Sarah Robinson și Juhani Pallasmaa [14] prezintă o serie de argumente științifice pentru felul în care mediul construit reușește să inscripționeze coduri relaționale cu fiecare dintre noi, modelându-ne inclusiv imaginea de sine. Pentru a facilita înțelegerea acestui concept deosebit de important pentru arhitectură, Sarah Robinson face analogia cu sămânța, care pentru a deveni ceea ce este trebuie să metabolizeze într-o primă fază porțiuni din ce în ce mai mari din mediul său înconjurător (aer, apă, lumină, nutrienți) [12, p. 365]. Folosindu-se de neuroștiințe, aduce astfel principiul emergentismului pe un teren convergent arhitecturii, capitalizând arhitectul și rolul său în societate, susținându-i poziția profesională și dând sens pragmatic muncii sale [12, p. 362].

În continuarea ideii relației emergente dintre locuire și locuitor, Otto Friedrich Bollnow, mergând pe o filieră poetic-filosofică, surprinde în cartea „*Human space*” printr-o sensibilitate amplificată pentru ceea ce se află în jurul ființei umane, ca spațiu și timp. Omul, în accepțiunea lui Bollnow, este direct determinat de mediul în care trăiește, schimbându-și natura sa în concordanță cu modulațiile ambientului. Acest fapt amplifică importanța felului în care este configurată în-spațierea noastră și, așa cum este menționat și în capitolul 4 al acestei teze, justifică efectul invers pe care îl exercită configurația spațială asupra noastră. „Spațiul este un receptacol” [15, p. 30], care oferă și primește în mod concomitent. Casa este pentru Bollnow centrul universului fiecăruia dintre noi, cuibul propriu în cadrul lumii, la care ne referențiem existența în mod constant și care ne definește conceptul de „aproape” și de „drag” [15, pp. 120, 127].

„Frumusețea stă în ochii celui care privește!”

Margaret Wolfe Hungerford¹⁰ (trad.aut.)

Derivat din emergentism, **principiul reciprocității, al reflexiei și sinesteziei** este susținut de numeroase teorii desprinse din estetică, psihologie, psihologie ambientală și fenomenologie. Făcând apologia unui mediu construit rezidențial care să stimuleze introiecția pozitivă a celui care îl locuiește, acest principiu mizează pe felul în care sentimentul, ca punte de legătură între locuire și locuitor, se

⁹ „Clădirile pot mișca și pot fi în mișcare, urmărind trecerea timpului, oglindind poetic condiția umană.” (trad.aut.) S. Robinson [12, p. 366].

¹⁰ Sursa: <http://www.phrases.org.uk/meanings/beauty-is-in-the-eye-of-the-beholder.html> , accesată în 28.03.2017.

instalează și ajunge să devină o reflexie reciprocă a celor doi, o încodare intrinsecă reflectată în celălalt. După cum afirmă Edward Casey în teoriile fenomenologiei estetice [16, p. 81], sentimentul este dotat cu "inteligentă" proprie și apare ca liant între subiect și obiect, în speță între individ și locuire. Identificarea subiectului cu obiectul perceput și sentimentele valoroase care se pot dezvolta între cei doi reprezintă o primă premisă în stabilirea unei relații pozitiv- introiective. În ceea ce privește relația locuire/ locuitor, potențialul sinestezic care transcende simpla reflexie se manifestă ca prim-deziderat, asigurând amestecul reciproc în aria de expectanță a celuilalt. Sincronizarea dintre cei doi itemi face posibilă expandarea orizontului fiecăruia, potențându-se reciproc (Taussig citat de Feld [17, p. 93]). Principiul reciprocității și a reflexiei articulează în jurul locuirii și a familiei legitați introiective, care fac importantă reconsiderarea ambilor factori care intră în dialog.

În completarea tuturor acestor principii se instituie și **principiul echilibrului**, acest *Nemesis* al locuirii, care prin conceptul de homeostazie rezidențială ne sensibilizează la procesele de reglare și auto-reglare între familie și locuire. Familia și locuirea, asemeni oricăror organisme *vii*, trăiesc în măsura în care există un echilibru între ceea ce dau și ceea ce primesc. Investirea rezidenților în locuire echivalează cu o răsplată ulterioară cu efect de bumerang, întoarsă sub altă formă ca beneficiu. Echilibrul intern, denumit în capitolul 4.2 sub termenul de **homeostazie rezidențială**, reprezintă o manifestare a acestui principiu în spațiul rezidențial. Fiecare sistem familialo-rezidențial își dezvoltă în timp un anumit tip de răspuns reciproc identificat ca fiind cel mai eficient în conferirea unei stări homeostazice, răspuns care se schimbă și se modulează la diferite situații, pe parcursul dinamicii familiale.

Toate aceste principii imprimă un sens aparte relației dintre locuire și locuitori. **Epistemologia interiorității**, adică tocmai această cunoaștere a locuirii din perspectiva a ceea ce se află în interiorul său, devine pentru teoria locuirii, cel puțin în cadrul acestei teze, un corpus de care se atașează, se interpretează și se re-interpretează relația dintre locuire și familie. Fără acest filtru al interiorității, al familiei-nucleu, locuirea devine o practică stângace, reduționistă și excluzionistă, care operaționalizează selectiv și subiectiv diverșii factori care o influențează.

1.2. Fundamentare

„L'espace n'existe que par l'homme qui le vit.”¹¹

Hans Scharoun, citat de Steinmann [18, p. 73]

Casa „trăiește” în măsura în care există un echilibru între ceea ce primește și ceea ce dă. Principiul echilibrului, care dozează gradul de absorbție în raport cu cel de emanație, se cere analizat în cadrul locuirii, pentru a determina în ce condiții se instalează și se menține în relația dintre rezidență și familie. Într-o situație ideală, casa ajunge să devină un mediu simbolic al familiei, o coajă activă, adaptativă, care preia și se modifică după modulațiile interne ale indivizilor și ale grupului. Capacitatea căminului de a conține aceste emanații interne se reflectă la rândul său în investirea afectivă a rezidenților săi. Căminul și familia ajung astfel să poarte un dialog extrem de rafinat, introiectiv, influențial, devenindu-și reflexia reciprocă.

Numeroase studii au dovedit legătura dintre bunăstarea noastră fizică și psihică și mediul fizic în care trăim, locuirea plasându-se pe un loc special [14] [19].

¹¹ “Spațiul nu există decât pentru omul care-l trăiește.” (trad. aut.), Hans Scharoun [18, p. 73].

22 PRELIMINARII

O serie de alte studii susțin ideea unei cauzalități directe între satisfacția rezidențială și satisfacția vieții [20]. În această lumină, locuirea devine mai mult decât un simplu însoțitor de-a lungul vieții. Devine un garant al stării noastre de bine, al stării noastre fizice și psihice și al satisfacției noastre asupra vieții. Dintr-un studiu din 2016 realizat de OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) a rezultat că țările care stau bine la capitolul locuire (condiții raportate la cheltuieli), au de asemenea o satisfacție crescută a vieții¹². Spre exemplu, țările nordice au un index superior pentru locuire și acesta coincide cu un index la fel de mare al satisfacției vieții.

Atât Bachelard, cât și Heidegger susțin că locuirea face parte din „sferele apropiate” ale oamenilor¹³, unele dintre cele mai sensibile, pentru că în cadrul locuirii relația dintre locuri și efectul lor asupra vieții noastre se simte poate cel mai acut [21, p. 39]. Întreaga teză pornește de la prezumția că ceea ce este în interiorul locuirii, *intra-muros*, rânduiește, „cât mai aproape de centru (Eliade, Norberg-Schulz) este diferit în rang față de ceea ce rămâne afară (*extra muros*)”¹⁴. Și tocmai această incluziune interioară a *Dasein*-ului în casă, a ființării *aici*, este cea care asigură o sălășluire autentică, o în-spațiere în locuire, care transcende simpla conținere mecanică în lume¹⁵. Toate acestea îndreptățesc concentrarea studiului locuirii pe axialitatea interioară, a familiei.

Literatura extinsă pe tema locuirii reflectă un interes enorm, justificat și pertinent, pe tema locuirii. Cu toate acestea, aportul familiei în conturarea programului de locuire de-a lungul istoriei este în majoritatea cazurilor neglijat, reflectând o gândire univocă, esențialmente exterioară conținutului rezidențial. Discuțiile teoretice din jurul locuirii coagulează în jurul multor subiecte economice, politice, sociale, sustenabile, tehnice, care mai de care mai interesante, fiecare dintre aceste topicuri cu importanța sa indiscutabilă. Fără a nega însemnătatea acestora, prezentul studiu își propune să depășească acest spectru și să se concentreze asupra factorilor interni, umani, familiali, care își aduc aportul într-o măsură la fel de mare în modelarea locuirii. Schimbarea atât de dramatică din ultima perioadă a conceptului de familie, a configurației și comportamentului său relațional obligă la o reconsiderare implicită a locuirii. Aceasta se cere astfel imersată cu diverse cunoștințe preluate din științele sociale și umaniste, pentru a putea înțelege la nivel social, psihologic și comportamental, nevoile profunde, conștientizate sau nu, ale indivizilor astăzi. Pentru că locuirea trebuie să se constituie ca locus al compensărilor, e nevoie să cunoaștem lucrurile care pot și se cer a fi compensate. Bineînțeles că fiecare individ este aparte și bineînțeles că fiecare familie în parte e diferită și, în consecință, o generalizare ar fi un gest greșit. Departe de a intenționa acest lucru, prezentul studiu încearcă să intuiasă mecanisme, să găsească instrumente, să recomande principii în măsură să ajute pe cei interesați să identifice modalități prin care pot asigura o relaționare simbiotică dintre locuire și familie.

În spațiul urban european, diferența majoră a locuirii din orașele dezvoltate de astăzi, în comparație cu situația de acum douăzeci de ani, este că acum și în viitorul apropiat oamenii încep, în proporție din ce în ce mai mare, să își aleagă locuirea după preferințe și afinități proprii. Dacă până acum ceva timp, selecția locuirii se făcea din

---

¹² Sursa: <http://www.oecdbetterlifeindex.org/#/51111111511>, accesată în 28.03.2017.

¹³ „*Near sphere*”, cum le denumea E. Casey [21, p. 39].

¹⁴ Augustin Ioan, „*Vecinătatea ca arhipelag*”, sursa: <http://www.arhiforum.ro/agora/vecinatatea-ca-arhipelag-i>, accesată în 21.12.2016.

¹⁵ Gabriel Liiceanu, conferință „*Introducere în filosofie*”, curs UAUM, București [2, p. 7.2].

puținele opțiuni existente, în prezent locuirea în Europa a ajuns la momentul istoric în care oamenii încep să aleagă unde și cum locuiesc [22]. În România, ce-i drept, este un gest încă timid, stângaci uneori, judecând după valorile care determină uneori alegerea rezidențială, însă este un gest extrem de important în valorizarea locuirii și a organismului interior familial, cu impact major asupra felului în care proiectăm locuirea. Chiar dacă bugetul reprezintă *acum și aici*¹⁶ factorul preponderent care preselecționează opțiunile rezidențiale, pe lângă noțiunile de metri pătrați și preț per metru pătrat, locuirea de *aici și acum* trebuie să înceapă să se rearticuleze pe nevoile actuale ale familiilor, așa cum arată ele conturate acum.

Prezentul studiu urmărește să faciliteze înțelegerea fenomenului complex și amplu desfășurat între locuire și locuitori, utilizând o abordare care transcende teoria arhitecturii, mizând pe o tratare transdisciplinară, pentru o perspectivă cât mai amplă a tematicii studiate. Teza se concentrează pe evidențierea trăsăturilor cu caracter general, care pot fi reperate și particularizate în funcție de cultură, zonă geografică și specificități locale. Concentrarea punctuală pe zona geografică căreia aparțin și în cadrul căreia profesez meseria de arhitect, respectiv zona de vest a României, a fost punctată din dorința de a exemplifica și particulariza trăsăturile specifice acestei zone și contextului temporal căruia aparținem. Astfel, cadrul general identificat în prima parte a tezei își are corespondentul în ultima secțiune a lucrării (capitolul 6), care evidențiază felul în care sunt marcate trăsăturile generale aici și acum.

Judecând critic și generalizând, astăzi locuirea are puțin de-a face cu arhitectura. Proiectarea este unul din serviciile asociate locuirii, în lungul său drum de la plan de fezabilitate la bun de consum. Dar nu numai că locuirea are puțin de-a face cu arhitectura, ci și locuirea are puțin de-a face cu oamenii care o locuiesc. În societățile în curs de dezvoltare, incluzând aici și spațiul nostru geografic, locuirea are însă mult de-a face cu speculația imobiliară, cu viziunile (uneori stângace) ale urbanismului local, plasând în subsidiar nevoile fundamentale-instinctive ale persoanelor care urmează să o anime.

„Spațiile interioare sunt proiectate mai degrabă în funcție de considerente estetice sau de simboluri culturale, decât ca răspuns la oameni în starea lor cotidiană, în care experiențele și nevoile determină felul în care locuiesc.” (trad.aut.)

T. Poldma [23, pp. 141-142]

Practica profesională este de asemenea un proces care are nevoie de ajustare. Principiul empatiei, enunțat în subcapitolul precedent, se cere a ghida inclusiv relația triadică arhitect/ locuire/ familie. Conștientizarea relației duale dintre casă și familie, relație care este, așa cum vom vedea în capitolele ce urmează, când primară, instinctuală, când o însușire a unei norme sociale, când pozitivă, când distopică, devine o premisă obligatorie pentru cei care proiectează locuințe. Studiul de față vine să completeze literatura existentă în domeniu și ajută la o vizibilitate și sensibilizare crescută, profesională și non-profesională, față de acest subiect.

Schimbarea din ce în ce mai alertă a modului de viață și a valorilor și normelor asociate vieții, induce reconsiderarea felului în care concepem locuirea astăzi. Ritmul diurn/ nocturn se diluează, la fel ca granițele fizice între casă și lucru. Distribuția funcțională clasică a spațiilor rezidențiale devine în unele situații nejustificată, uneori insuficientă, în contextul unei continue schimbări. În plus, asistăm la o schimbare de

---

¹⁶ Sintagma „*acum și aici*”, repetată pe tot parcursul textului tezei definește prezentul aferent scrierii tezei (anul 2015 - 2017), localizat în partea vestică a României, orașul Timișoara (putând fi asimilat cu mediul urban est-european).

paradigmă a familiei, aflată într-o continuă definiție și re-definiție conceptuală. Familia s-a schimbat în ultima decadă mai mult decât poate a făcut-o în ultimul secol. Este firesc atunci, ca locuirea să preia și să metabolizeze toate aceste schimbări, să se adapteze în consecință și să lase deoparte mimetismul cu care preia precedentele teoretice.

Subiectul abordat în cadrul tezei își găsește fundamentarea inclusiv în preocupările mele cotidiene. Subiectul tezei își are originile pe de-o parte în practica profesională în domeniul rezidențial de peste 10 ani, timp în care am avut ocazia să observ modificările la nivel familial și rezidențial prin care a trecut societatea noastră. Experiența cu oamenii care își doresc locuirea lor proprie sau cu diverși investitori, care promovează și dezvoltă locuire, mi-au dezvăluit aproape de fiecare dată o societate mereu surprinzătoare, în căutare de valori și valorizare. Pe de altă parte, interesul și problematicile tezei au fost provocate analizându-mi propria familie evoluând ca un organism viu, cu nevoi și expectanțe într-un continuum adaptativ. Am parcurs, conștient și analitic, câteva din fazele de dezvoltare ale familiei, prezentate de altfel în Capitolul 4.7, care mi-au arătat o dinamică pe care nu aș fi putut-o imagina vreodată. În mod suplimentar, începând cu anul 2004 experiența cu studenții Facultății de Arhitectură din cadrul Universității Politehnica Timișoara, cu care am avut ocazia să lucrez la disciplina de Proiectare de Arhitectură, a semnalat o altă realitate a proiectării, o realitate a arhitectului în emergență, pe care am analizat-o de fiecare dată cu uimire și curiozitate. Din anul 2013, colaborarea pe tema locuirii cu studenții anului II în cadrul Proiectării de arhitectură, mi-a relevat o experiență cu persoane aflate la granița între instinct și formare profesională, care încercau, posibil pentru prima dată, să „gândească” locuirea în mod conștient, asimilând sau respingând voite experiențe sau canoane rezidențiale precedente. Tematica tezei a rezultat astfel dintr-un lung proces de cercetare pe tema familiei și a locuirii și dintr-un proces variat de practică profesională în domeniul rezidențial. Deoparte însă de interesul academic, teoretic și strict personal, faptul că relația dintre locuire și familie este o extensie firească a vieții noastre cotidiene, pe cât de familiară pe atât de ezoterică, justifică în mod suplimentar interesul non-academic pentru această tematică.

Relația diadică dintre locuire și familie, fascinantă și vie, este așadar un epitom al vieții și intereselor mele personale. Am avut ocazia astfel să observ în diverse situații lucrurile, persoanele și sentimentele cu care vine fiecare din propria-i locuire. Divers și fascinant proces. Am văzut de asemenea cum locuirea poate să primescă, dar poate să și refuze. Unde este pragul între acceptare și respingere? Între a fi un simplu adăpost și a fi cămin, autentic și emoțional? Am înțeles după ceva vreme că pentru a elucida această dilemă e nevoie de ceva mai mult decât teoria arhitecturii și am căutat răspunsuri în psihologie, filosofie, antropologie și sociologie. Chiar dacă aceste științe și-au găsit deseori utilitatea în completarea diverselor discipline, pe alocuri și a arhitecturii, acest lucru nu se întâmplase ferm și fără echivoc în ceea ce privește legătura locuirii cu familia. Venise vremea, așadar...

1.3. Scopul și obiectivele tezei

„Locuința este caracterizată mai puțin prin arhitectura sa, cât prin calitatea vieții susținută în interiorul său.” (trad. aut.)

E. Casey [21, p. 27]

Prezentul studiu își propune să evalueze paradigma locuirii, folosind ca ancoră analitică familia, cu relațiile parentale și familiale aferente. Îndepărtând focusul dinspre casă ca obiect determinat exogen, cercetarea îndreaptă atenția înspre un

subiect mai puțin uzitat în teoria și practica rezidențială, cel al familiei ca reper referențial. Dincolo de termenii săi fizici, parametrici, tehnici sau configuraționali, studiul de față încearcă să surprindă felul în care se vede locuirea din interior, dinspre familie. Identificarea modalităților prin care se manifestă relația simbiotică dintre locuire și locuitor și operaționalizarea concluziilor și recomandărilor care derivă din studierea acestei problematici constituie obiectivele care decurg din scopul principal al lucrării.

Lucrarea de față răspunde la o serie de întrebări, care în fapt se instituie ca obiective secundare: ce se poate afla despre locuire de la familie și ce se poate învăța despre familie pornind de la locuire? În ce fel relațiile și constelațiile familiale completează sau des-completează locuirea și în ce fel locuirea, la rândul ei, poate completa sau des-completa relațiile familiale? Care sunt factorii care influențează relația dintre locuire și familie? Cum sunt influențate funcțiile locuirii de specificul fiecărei familii, cum sunt influențate și cum pot fi reperate sintaxele familiale în cadrul locuirii? Care sunt particularitățile și nevoile specifice fiecărei etape din dinamica familiei și în ce fel trebuie să răspundă peisajul rezidențial acestor particularități? În ce fel trebuie să răspundă locuirea la ritmul și dinamica modului de viață actual? Care sunt particularitățile acestei relații locuire/ familie, specifice contextului nostru urban?

Surprinderea circumstanțelor care potențează sau descurajează simbioza familie/ locuire, precum și descrierea situațiilor distopice care pot afecta negativ peisajul rezidențial și familial, reprezintă de asemenea obiective vizate, în măsură să impună o reconsiderare a felului în care gândim locuirea și a relației cu oamenii care o locuiesc.

Felul în care locuirea și familia își răspund reciproc, felul în care își conferă reciproc sens ontologic reprezintă de asemenea câteva din preocupările de bază ale acestui studiu, vizibile din însuși titlul lucrării. Această epistemologie a interiorității, așa cum o denumeam anterior, vine ca un răspuns propriu, eminentamente subiectiv în fiecare caz, la felul în care se comportă relația locuire/ familie în viața de zi cu zi.

Fără a focaliza asupra unui anumit tip de locuire (cel individual sau cel colectiv), eliminând însă formele de locuire specifice (cele temporare, de urgență etc.), prezentul studiu își dorește să identifice procese generice care au loc în cadrul locuirii, generate fiind din interior, dinspre organismul familial. De asemenea, așa cum rezultă din capitolul 3.1.1, noțiunea de familie uzitată în cadrul lucrării, deoparte de accepțiunea sa clasică, a cunoscut o reevaluare și dilatare semantică, adaptându-se contextului social pe care îl trăim și tendințelor actuale sesizate în literatura de specialitate, înglobând astfel mai multe feluri de organisme familiale.

Departe de a urmări soluții și recomandări punctuale, acest studiu dorește întâi să conștientizeze asupra importanței relației simbiotice dintre locuire și rezidenții săi, apoi să repereze mecanisme de funcționare și relaționare, care pot fi identificate cu ușurință de cei interesați. *In extenso*, toate aceste obiective vizează îmbunătățirea relației dintre locuire și familie, revitalizarea acestei relații, care odată potențată poate avea beneficii imense asupra rezidenților, dar și amplificarea calității locuirii și a calității vieții, pe termen mediu și lung.

În plus, după cum afirmam mai sus, practica profesională în domeniul rezidențial mi-a dovedit că deseori oamenii nu știu ce vor de la locuința lor, iar arhitecții care proiectează locuința nu știu, la rândul lor, ce ar putea vrea oamenii de la ea. Fără a avea pretenția unei soluții-minune, fără a furniza rețete și prescripții, această lucrare se dorește a fi un mijlocitor prin care aceste neclarități rezidențiale să fie întâi conștientizate, apoi lămurite în timp de practica profesională. Cunoașterea felului în care funcționează familia în cadrul locuirii, dar și conștientizarea relației

actuale, uneori deficitare, dintre arhitect și locuitor reprezintă un prim pas necesar în îmbunătățirea relației dintre ei și a calității locuirii.

Calitatea mai bună a locuirii nu este însă o sarcină exclusivă a arhitecților [24, p. 13]. Ca atare, unul din dezideratele acestui studiu este acela de a contribui la suscitarea interesului profan pentru calitatea locuirii. Multiplele exemple furnizate pe marginea enunțurilor teoretice, deoparte de exemplificarea concretă, ajută la identificarea cât mai multor cititori cu situațiile prezentate, la raportarea ideilor într-un câmp pragmatic, pentru a deschide un canal de rezonanță pentru tematica studiată.

Depistând câteva lacune în studiile teoretice existente, lucrarea de față vine în completarea lucrărilor pe tema locuirii și a familiei, fiind o cercetare care surprinde inedit această relație fascinantă. Fără precedent în teoria arhitecturală, cel puțin după cunoștințele mele, prezentarea acestei relații diadice are drept scop înțelegerea mecanismelor de funcționare și furnizarea unui instrument facil de interpretare și înțelegere a situațiilor concrete în care această relație se manifestă. Preocupările insuficiente pe acest subiect în literatura de specialitate indică o nevoie acută de a surprinde și conștientiza influența pe care mediul în care trăim o poate avea asupra noastră, ca individ sau ca grup familial. Un lucru este cert: această lucrare nu se vrea a fi un compendiu despre locuire, nici o sinteză a cunoștințelor existente pe tema locuirii și a familiei. Lucrarea de față este o prezentare a unei relații emergente, în continuă definire, iar scopul și obiectivele aferente decurg întocmai din această intenție. În plus față de invitația la reflecții ulterioare pe baza subiectelor abordate, studiul de față se vrea a fi un dialog între arhitectură și științele sociale și umaniste, aplicat în domeniul teoriei locuirii, asigurând transferul interdisciplinar atât de necesar în practica arhitecturală.

1.4. Sinteza și structurarea tezei

Pentru a răspunde tuturor acestor obiective enunțate, lucrarea de față a fost structurată în trei părți principale. Prima parte, a preliminariilor și a prezentării generale a noțiunii de *locuire și familie* este urmată de o parte alocată relației diadice dintre acești doi itemi, parte care reprezintă în fapt esența tezei. Ultima parte, aferentă concluziilor și recomandărilor, transferă rezultatele teoretice într-un câmp al aplicațiilor și recomandărilor, utile în practica profesională și ne-profesională din domeniul locuirii.

Prima parte, aferentă Capitolului 1, 2 și 3, ne familiarizează cu tematica și problematicile studiului și cu informații generale referitoare la noțiunea de *locuire și familie*. Partea introductivă, corespunzătoare **Capitolului 1**, prezintă principiile structurale pe care se fundamentează teza, scopul și obiectivele care au stat la baza prezentului studiu, precum și felul în care au fost preluați și uzitați anumiți termeni din domenii complementare arhitecturii. Fundamentarea cercetării este completată de o descriere a metodologiei folosite în cadrul cercetării. **Capitolele 2 și 3**, dedicate noțiunilor generale despre locuire, respectiv familie, oferă un corpus structural pentru următoarea parte a tezei, făcând selecția unor informații esențiale în înțelegerea relației complexe dintre cei doi factori. Funcțiile locuirii și sintaxele familiale completează, fiecare la capitolul din care face parte, noțiunile despre spațiul rezidențial și organismul familial, introducându-ne într-o lume a diversității și a ierarhiilor, care se cer a fi descoperite relaționat mai departe, pe parcursul tezei.

Partea a doua, aferentă Capitolulelor 4, 5 și 6, concentrează contribuția personală substanțială a cercetării, prin surprinderea originală a relației dialectice

dintre locuire și familie, introducând arhitecții (dar nu numai) într-un univers prea puțin cunoscut, al osmozei dintre acești doi factori. Identificarea și analiza critică a felului în care se instaurează dialogismul dintre cei doi itemi, a felului în care își reglează prin reciprocitate un echilibru homeostazic, aici și acum, conturează în fapt tabloul sinoptic al celei de-a doua părți a lucrării.

Capitolul 4, dedicat exclusiv relației dialogice dintre locuire și familie, plasează influența factorilor endogeni, familiali asupra locuirii, în contextul tuturor celorlalți factori influențiali. Tot aici sunt prezentate diversele modalități prin care acești factori pot amprenta relația dintre locuire și locuitor și cum pot fi ele identificate în cadrul casei. Subcapitolul 4.2, intitulat „*Homeostazia rezidențială*”, își arogă funcția sinteză a tezei, esențializând atât relația complexă dintre locuire și familie, cât și modalitățile prin care se realizează acest dialogism. Urmând punctele principale ale schemei- sinteză din Figura 4.25, următoarele subcapitole prezintă felul în care se pot identifica în cadrul locuirii aceste mecanisme de reglare și auto-reglare între organismul familial și cel rezidențial. Dacă subcapitolul 4.3. prezintă modul în care se realizează teritorializarea individuală și teritorializarea de grup, subcapitolul 4.4. abordează modalitățile și principiile pe baza cărora se definesc narațiunile personale în cadrul locuirii, scoțând la iveală diversele ierarhii stabilite în cadrul familiei. Următoarele secțiuni ale lucrării surprind felul în care se negociază, conștient sau nu, legătura cu precedentele rezidențiale și cu exteriorul, prin reglarea cojii care definește interiorul locuit. Nu în ultimul rând, subcapitolul 4.7. prezintă felul în care etapele specifice dinamicii familiei manifestă necesități și expectanțe rezidențiale diferite, pe care încearcă să le regăsească și să le adapteze, în consecință, în cadrul locuinței.

Capitolul 5 ne introduce într-un univers al extremelor pe care le poate comporta relația dintre locuire și familie. Extrema pozitivă, cea a locuirii ideale în comuniune cu familia și indivizii, detaliată în subcapitolul 5.1., reprezintă experiența-deziderat. În contrapondere, subcapitolul 5.2. surprinde cealaltă fațetă a relației dintre locuire și familie, relație în care distopia și disfuncționalul marchează o homeostazie rezidențială ineficientă.

Capitolul 6 mută focusul pe un context temporal și geografic care ne este familiar, surprinzând cadrul generic pe care se profilează aici și acum locuirea și familia. Făcând o selecție a trăsăturilor definitorii ale prezentului, acest capitol ne aduce în prim-plan câteva elemente care modifică și rearticulează discursul rezidențial actual. Evaluând cadrul pe care se proiectează locuirea și familia, se constată o dinamică fără precedent, alături de o schimbare fundamentală a normelor valorice care structurează ambele noțiuni, astfel că și locuirea și familia se găsesc într-un amplu proces de redefinire, pe care se impune să îl cunoaștem. În subcapitolul 7.3, prin introducerea în peisaj al celui de-al treilea factor, arhitectul, se accentuează importanța felului în care funcționează această triadă. Analiza critică a felului în care se manifestă această relație triadică urmărește ajustarea, adecvarea și sentimentul empatic al arhitectului care intervine în relația, deja complexă, dintre locuire și familie.

Cercetării în sine i-au fost interpușe, pe alocuri, povești și exemple desprinse din sursele documentare, din arhiva proprie sau din experiența de practică profesională, cea personală sau a celor cunoscuți. Aducerea laolaltă a părții teoretice cu partea practică nu face decât să confirme unul din obiectivele enunțate ale tezei, respectiv acela de a oferi un instrument comprehensibil al relației diadice locuire/familie, deopotrivă pentru arhitecți și pentru non-arhitecți.

Pe baza constatărilor și reperelor aferente capitolelor precedente, ultima parte a lucrării, **Capitolul 7**, reflectă asupra unor direcții posibile de îmbunătățire a relației dintre locuire și familie. Din contextul actual care conturează aici și acum relația dintre locuire și familie rezultă câteva recomandări în măsură să îmbunătățească acest

dialog, vizând în final asigurarea unei homeostazii rezidențiale funcționale. Lucrarea de față își are utilitatea în înțelegerea locuirii dintr-o perspectivă diferită decât cea uzuală, strict din perspectiva relațiilor familiale, fiind de interes atât arhitecților care proiectează clădiri rezidențiale, cât și terților interesați de interconectarea tematică dintre familie și cămin.

Un lucru important se cuvine a fi menționat aici. Lucrarea de față nu se dorește un manual de recomandări practice pentru îmbunătățirea relației dintre familie și locuire. Contribuția majoră a studiului, așa cum rezultă și din subcapitolul 7.2, o reprezintă **surprinderea legăturii osmotice dintre locuire și familie**, capitolul 8 furnizând, suplimentar, câteva direcții și recomandări în vederea îmbunătățirii acestei relații diadice.

1.5. Metodologie și metode utilizate

De-a lungul timpului, dar în mod special în prezentul apropiat, procesul de cercetare a avut parte de o sumedenie de critici, rezultate din punerea față în față a avantajelor și dezavantajelor diverselor metode uzitate. Metode calitative sau cantitative, active sau pasive, participative sau non-participative, fiecare dintre ele cu plusuri și minusuri. Din acest motiv, cercetarea a preferat de multe ori să folosească o metodologie mozaicată, astfel încât diversele metode să se poată completa reciproc [24, p. 58].

Cercetarea locuirii nu a scăpat nici ea de această dilemă metodologică [25, p. 270], cu atât mai mult cu cât a fost îngreunată dintotdeauna de faptul că deține un caracter subiectiv și intruziv. Subiectiv pentru că cercetarea locuirii nu poate fi făcută *ab abstracto*, fiind legată de un anumit context cultural și temporal, dar și de experiențele rezidențiale ale cercetătorului. Intruziv pentru că locuirea a fost considerat dintotdeauna depozitarul maximal al intimității și multe societăți (societatea est-europeană cu atât mai mult) evitau să își expună în vreun fel spațiul privat [26, p. 1]. Această mentalitate a fost cea care a îngreunat inclusiv acest proces de cercetare, regăsindu-mă de câteva ori în situația de a abandona studii inițiate, din cauza lipsei de colaborare, provenită din dorința celor chestionați de a nu le fi vulnerabilizat spațiul rezidențial. Din această cauză, prezenta teză a mizat mai mult pe metode de cercetare non-intruzive, care permit analizarea spațiului rezidențial, fără ca rezidentul să se simtă expus în nici un fel. În paralel, optarea pentru un demers non-linear și organic al studiului de față, a ajutat, așa cum sugera și Richardson și Davis [27], la ajustarea pe parcurs a metodelor și metodologiei care a însoțit cercetarea teoretică și practică. Acest tip de cercetare, dezvoltat organic în funcție de rezultatele parțiale obținute pe parcurs, metodă în esență creativă [27, p. 183], a ajutat la asigurarea cursivității și dinamicii discursului și la ajustarea din mers a metodologiei.

Scopul prezentei cercetări, acela de a surprinde și releva felul în care locuirea devine un purtător semantic al familiei, deținând calități introiective, se constituie un scop greu de demonstrat teoretic și practic fără defalcarea sa în obiective operaționale. Astfel, schema *Homeostaziei rezidențiale*, dezvoltată la Subcapitolul 4.2, prezintă câteva procese care surprind, concomitent, felul în care conlucrează locuirea și familia, procese care luate fiecare în parte pot fi analizate mult mai eficient. Pentru a putea răspunde așadar multiplelor obiectivelor enunțate ale tezei, au fost dezvoltate câteva metodologii diverse de studiu [28]. Fiecare metodologie a fost aleasă astfel încât să servească cât mai bine tematicii la care trebuia să răspundă.

1.5.1. Analiza literaturii existente

Literatura care stă la baza documentării a fost selectată pe baza relevanței față de subiectul studiat și este derivată din mai multe domenii complementare arhitecturii. Au fost selectate în mod special studii din teoria arhitecturii, psihologie, geografie, neuroștiințe, filosofie, sociologie și antropologie. Cărți, articole ale revistelor academice, ziare, lucrări doctorale, studii sau cercetări, toate acestea fac parte din depozitarul documentar al lucrării de față. În prima fază a studiului literatura existentă, și așa destul de puțină în ceea ce privește binomul locuire/ locuitor, nu a fost triată în funcție de proveniența culturală, temporală sau geografică, pentru a putea oferi date cu caracter general, cu relevanță la nivelul funcționării celor doi itemi. Într-o fază ulterioară a fost selectată literatura cu date specifice spațiului geografic și cultural românesc, care a făcut posibilă particularizarea datelor cu caracter general și corelarea lor cu specificitățile consemnate în spațiul nostru geografic. Această dublă perspectivă metodologică a servit ca mecanism de control în formularea concluziilor și observațiilor studiului.

Prin această pluralitate metodologică a fost examinat felul în care locuirea și familia, dar și relația dintre ele, este reflectată în literatura existentă. Studiile teoretice care abordează tema locuirii ating tangențial chestiuni legate de familie, reciproca fiind de asemenea valabilă, astfel că rareori cele două tematici ajung să fie tratate interrelaționat. Cu atât mai justificată cu cât lipsește ca preocupare din literatura existentă, legătura dintre relațiile familiale și locuire devine, încă o dată, un subiect legitim, pertinent pentru un studiu în profunzime și pentru a fi cunoscut de către cei care proiectează locuire.

Contribuțiile științelor auxiliare la subiectul locuirii și al relației dintre locuire și familie este substanțial. Dacă psihologia oferă informații legate de atașamentul de loc, de răspunsul perceptiv, senzorial și afectiv în anumite tipuri de spații sau de nevoile internalizate și externalizate ale ființelor umane, psihologia ambientală elucidează relația dintre comportamentul uman și cadrul fizic în care este plasat. Neuroștiințele clarifică atât legătura între mediul construit, activitatea neuronală și cogniție, cât și felul în care se desfășoară procesul creativ de proiectare. Psihanaliza poate desluși chestiuni legate de personalitate, de felul în care se poate manifesta ea în spectrul rezidențial, iar psihoterapia poate fi utilă în preluarea unor tehnici de reparare a disfuncțiilor semnalate în relația diadică (locuire/ familie) sau triadică (arhitect/ locuire/ familie), cum ar fi spre exemplu conceptul de circularitate, introiecție sau empatie. Noțiunea de loc, asimilată adesea cu spațiul rezidențial, constituie un subiect abordat atât de geografi, cât și de filosofi. Dacă geografii surprind *locul* corelat cu prezența umană, filosofii susțin *a priori*-tatea locului ca și concept asociat imuabil cu însăși existența sa. Legat ontologic de ființa umană, locuirea constituie un subiect recurent în filosofie, prezentând, în funcție de sistemele teoretice emitente, diverse decodări epistemologice ale spațiului rezidențial raportat la om. Antropologia ne arată în ce fel amprenta culturală poate influența peisajul locuirii și relația acestuia cu ființele umane, iar antropologia spațiului ajută la decodarea felului în care este folosit spațiul, ca răspuns la multiple inducții culturale și etnografice. Sociologia, apropiată mai degrabă de subiectul familiei, completează acest cadru teoretic, prezentând relațiile sistemice familiale, interne și externe, cu modificările survenite în timp și felul în care acestea au reușit să metabolizeze, la rândul lor, toate aceste modificări în peisajul rezidențial. Politicile de locuințe interesează în măsura în care acestea validează, distorsionează sau împiedică manifestarea anumitor sisteme normative legate de locuire și de familie.

1.5.2. Studii calitative – studii de caz al unor exemple de locuiri

Inserate pe parcursul textului, aceste studii de caz vin să argumenteze sau să exemplifice ipotezele formulate la nivel teoretic. Selecția acestor exemple s-a făcut pe baza relevanței față de subiectul analizat, astfel că au fost selectate fie locuiri renumite, publicate în reviste de specialitate, fie locuiri care fac parte din arhiva proprie, adunată de-a lungul timpului, fie locuiri la care am participat în procesul de proiectare, în calitate de arhitect. Lucrările selectate din portofoliul personal de lucrări rezidențiale au fost alese tot din considerente legate de relevanța față de subiectele studiate.

1.5.3. Studii calitative – studii de caz prin observația non-participativă

Din cauza numeroaselor obstacole culturale pe care le întâmpină cercetarea vieții private din România în mod special, probabil din cauza mentalității unei vieți intime excesiv protejate, analiza fotografică este considerată una din metodele uzitate pe scară largă în cercetarea locuirii. Irene Cieraad o consemnează ca metodă utilă, la îndemână, care ajută la descoperirea substraturilor rezidențiale fără ca cercetarea să capete un caracter intruziv, artificial [29, p. 222].

Realizarea în timp a unei arhive cu imagini din diverse locuiri, din diferite părți ale lumii, au dat posibilitatea acumulării unei palete de exemple extrem de largi de configurații rezidențiale. Au fost adunate diverse tipologii de locuire, fiecare cu informații relevante pentru viața domestică de astăzi. În mod special au fost de interes aspectele configuraționale, funcționale și felul în care este apropiat, teritorializat și ierarhizat spațiul rezidențial. Analiza comparativă a acestor locuiri a scos la iveală diferențe în felul de a folosi spațiul, în funcție de relațiile dintre membrii familiei. Aceste diferențe, surprinse pe tot parcursul Capitolului 4, sunt cele care ajută la identificarea felului în care se instalează și funcționează homeostazia rezidențială în fiecare caz în parte.

În acest sens, amintim câteva dintre numeroasele colecții fotografice care au constituit surse de cercetare etnografică: studiul „Philips”¹⁷ al caselor olandeze, realizat în două tranșe, în 1966 și în 1984; colecția digitală de fotografii a muzeului *The Geffrye Museum of Home*¹⁸ din Londra, cu spații rezidențiale inventariate începând cu secolul al XVII-lea; proiectele fotografice „Unde dorm copiii”¹⁹, „Proiectul camera mea”²⁰, „Povestea jucăriilor”²¹, „Rozul e pentru fete, albastrul e pentru

---

¹⁷ Sursa: <http://digicollectie.tresoar.nl/object.php?object=188&zveld=&volg=14>, accesată în 14.10.2016.

¹⁸ Sursa: <http://www.geffrye-museum.org.uk/collections/>, accesată în 14.10.2016.

¹⁹ „Where do children sleep”, proiect al fotografului James Mollison. Sursa: <https://mic.com/articles/75173/21-images-of-where-children-sleep-around-the-world-paints-a-powerful-picture-of-inequality#.Lu1rLPWGq>, accesată în 14.10.2016.

²⁰ „My Room Project”, proiect al fotografului John Thackwray, 2010. Sursa: <https://brightside.me/wonder-places/this-photographer-showed-peoples-bedrooms-from-all-over-the-world-246260/>, accesată în 14.10.2016.

²¹ „Toy Stories”, proiect al fotografului italian Gabriele Galimberti. Sursa: <http://totb.ro/foto-copii-din-toata-lumea-fotografiati-cu-obiectele-lor-cele-mai-de-pret/>, accesată în 14.10.2016.

*băieți*²² sau „O fereastră către dormitorul unei doamne”²³, toate sunt doar o parte din studiile care inventariază spectrul rezidențial în cele mai suprinzătoare variațiuni.

Numeroase cercetări antropologice și etnologice apărute recent și în România trădează un interes crescând pentru locuirea văzută din perspectiva celui care rezidențiază. „**Bucharest Housing Stories**”, publicat în volumul „*De la stradă la ansambluri rezidențiale. Opt ipostaze ale locuirii în Bucureștiul contemporan*”²⁴ reprezintă o cercetare a unei echipe multidisciplinare pe tema diversității locuirii în capitală. Păstrând același peisaj cultural, amintim fotografii **Claudiu Cobilanschi**²⁵, fascinat de sufragerii, imaginându-se a fi un musafir veșnic, sau **Bogdan Gârbovan**²⁶, care a fotografiat din același unghi 10 apartamente ale aceluiași bloc, identice ca și configurație, extrem de diverse însă în felul în care au fost personalizate.

1.5.4. Studii calitative – jurnalul fotografic

O altă metodă non-intruzivă o reprezintă jurnalul fotografic, realizat în spațiul domestic, desfășurat pe o perioadă scurtă de timp. Pe lângă faptul că această metodă permite descoperirea unei intimități și a unei rutine pe care altfel, printr-o vizită la domiciliu sau printr-un interviu nu ar fi posibil să le descoperi, această metodă prezintă avantajul de a descoperi mediul rezidențial fără mijlocirea unei terțe persoane externe familiei. În cadrul studiului intitulat „*Jurnalul meu fotografic*” au participat 4 familii, dintre care 3 familii din Timișoara și 1 familie dintr-un sat din apropierea Timișoarei. Jurnalul fotografic al familiei în cadrul casei a fost unul din studiile calitative inițiate în cadrul acestui studiu, care din nefericire nu a avut prea mulți respondenți. Cei care au răspuns însă au furnizat o bază de date consistentă și extrem de interesantă, oferind o imagine a variațiilor rezidențiale în spațiul nostru urban (vezi Anexa 4).

1.5.5. Analiza desenelor și machetelor din arhivă

Desenele, schițele și machetele, însoțite sau nu de descrierea lor verbală [30], vin deseori în completarea informațiilor adunate din diverse alte metode de cercetare, oferind o imagine comprehensivă a diverselor puncte de vedere pe care adulții și copiii le au despre locuire, despre familie și despre relația dintre ele.

Din cauza dificultății de a lucra cu copiii în cercetarea locuirii, au fost realizate pe lângă chestionarele menționate mai jos și o serie de workshopuri, din cadrul cărora au rezultat desene, imagini, schițe și machete, întocmite de peste 50 de copii cu vârste cuprinse între 2 și 11 ani. În cadrul acestora au fost simulate diferite teme

²² „*Pink is for girls, blue is for boys*”, proiect fotografic al lui Jeong Mee Yoon. Sursa: http://www.slate.com/blogs/behold/2013/04/09/jeongmee_yoon_the_pink_and_blue_project_examines_the_gender_specific_marketing.html, accesată în 15.10.2016.

²³ „*A window to a lady's bedroom*”, proiect al fotografilor italieni Gabriele Galimberti și Eduardo Delille. Sursa: <https://brightside.me/article/a-window-on-a-ladys-bedroom-a-fascinating-photo-project-79405/>, accesată în 14.10.2016.

²⁴ Sursa: <http://bucharesthousingstories.ro/episoade/>, accesată în 13.10.2016.

²⁵ Claudiu Cobilanschi, proiectul fotografic „*Muzeul Sufrageriilor*”, sursa: <https://homefest2015.wordpress.com/2015/09/27/muzeul-sufrageriilor-23-octombrie-2015/> și <http://www.vice.com/ro/read/sufrageria-ta-spune-mai-multe-despre-tine-decat-profilul-tau-de-facebook>, accesate în 15.10.2016.

²⁶ Bogdan Gârbovan, proiect fotografic intitulat „*10/1*”, sursa: <http://punctum.ro/expozitii/bogdan-girbovan-101>, accesată în 15.10.2016.

legate de locuire și relația sa cu persoanele rezidente. Aceste workshopuri au fost realizate în cadrul orelor de arhitectură desfășurate sub egida programului național „De-a Arhitectura”, în cadrul *Colegiului Național Bănățean* și al *Școlii Gimnaziale numărul 19 Avram Iancu*, ambele din Timișoara, cu colaborarea prof. Delia Florescu și prof. Mariana Popescu. În completare, arhiva personală a arh. Mihai Silvestru, care deține o colecție de peste 50 de desene realizate de-a lungul timpului de persoane de toate categoriile de vârstă, vine să furnizeze date referitoare la felul în care se percepe, prin desen, relația oamenilor cu propria casă. Analiza desenelor a fost realizată după metodologia prevăzută în studiile de interpretare a modelelor grafice [31].

1.5.6. Chestionarul

De-a lungul desfășurării cercetării, în vederea elucidării punctuale ale unor ipoteze au fost întreprinse o serie de chestionare, fiecare cu obiectivele sale, enumerate după cum urmează:

- **Chestionarul "Acasă"**, din Anexa 1 – chestionar realizat online, cu 332 de respondenți din mediul urban (majoritatea fiind din Timișoara). Chestionarul a fost aplicat tuturor grupelor de vârstă și a vizat interogarea felului în care este conștientizată, percepută și trăită relația dintre familie și cămin, în viața de zi cu zi. Interogarea referitoare la satisfacția rezidențială și proiecția ideală a casei a constituit de asemenea un obiectiv vizat de acest chestionar;

- **Chestionarul adresat arhitecților**, din Anexa 2, chestionar calitativ realizat online, pe 32 de respondenți arhitecți, care proiectează locuințe unifamiliale în zona de vest a țării. Rezultatele obținute în urma aplicării chestionarului din Anexa 1 și 2 au fost procesate și interpretate de sociolog lector univ. Laurențiu Țiru și sociolog Denisa Șandru, de la Universitatea de Vest, Facultatea de Sociologie și Psihologie, cărora le mulțumesc și pe această cale;

- **Chestionarul "Relația Familie/ Cămin"**, din Anexa 3 – chestionar realizat online, cu 42 de respondenți din mediul urban (majoritatea din Timișoara). Aplicat părinților, acest chestionar viza investigarea felului în care se desfășoară ritmul vieții cotidiene în cadrul familiei, relațiile familiale, stilul parental și felul în care sunt acomodate necesitățile funcționale și emoționale ale familiei în cadrul locuirii. Aplicarea și procesarea rezultatelor au fost realizate în colaborare cu arh. Ane Crișan, căreia țin să îi mulțumesc și cu această ocazie;

- **Chestionar de percepție spațială**, aplicat la peste 40 adulți și peste 70 copii, din mediul urban (majoritatea fiind respondenți din Timișoara);

- **Chestionar despre spațiu și spațiu ideal**, aplicat la peste 40 de adulți, majoritatea din vestul țării;

- **Chestionar de investigare a cunoștințelor și preferințelor spațiale**, aplicat la 115 copii cu vârste între 7 și 12 ani, din mediul urban, din Timișoara.

La toate chestionarele, în selectarea respondenților, au fost eliminate, în mod deliberat, extremele rezidențiale (locuință de lux și locuință de subzistență), pentru că aceste tipuri de locuiri comportă alte caracteristici specifice, care nu fac obiectul prezentei cercetări. De menționat că la toate studiile enumerate mai sus, la care au participat copii cu vârsta sub 18 ani, pentru obținerea datelor și a imaginilor rezultate a fost obținut fie acordul părinților, fie al cadrului didactic. Mulțumesc în acest sens tuturor cadrelor didactice care au contribuit la acest studiu: prof. Delia Florescu, prof. Iasmina Delia Dăescu, prof. Mirela Nicoleta Voia, prof. Alina Voia, prof. Dorina Marina Lobonț, prof. Karina Preotesoiu.

1.5.7. Studii cantitative

Pentru a completa studiile calitative, au fost analizate, centralizate și comparate o serie de date statistice și demografice, provenite din diverse baze de date locale, naționale, europene sau internaționale. Printre sursele de documentare statistică și demografică se numără Eurostat, Eurofund, Housing Europe, ENHR, UN-Habitat, UN Stats, UN Data, Human Development Report, Unesco Data, Unicef Data, OECD Better Life Index, iar pe plan local și național Anuarul statistic al României, Recensământul populației și al locuințelor, Institutul Național de Statistică și proiectul Monitorul social.

1.5.8. Analiza legislației și a politicilor de locuințe

Consultarea documentelor legislative și a actelor normative europene sau naționale a ajutat la surprinderea felului în care politicile de locuințe influențează desfășurarea narațiunii dintre locuire și locuitor. Au fost realizate diverse corelări între felul în care sunt reglementate și modul în care sunt aplicate aceste date normative. Beneficiarul locuirii, alături de cel ce o produce, de cel ce o finanțează și de cel ce o administrează la nivel urban formează un cerc relațional care influențează tipologia locuirii și felul în care se poate însuși ea de către utilizatorii finali. Deși greoi implementate în peisajul național, din cauza numeroaselor organisme implicate care devin dificil de coordonat, politicile de locuințe din România au stimulat creșterea pieței de locuire în ultima perioadă, în special prin programul *Prima Casă*.

Felul în care a fost selectată metodologia acestui studiu reflectă în fapt materializarea unui obiectiv major al acestei cercetări, prin surprinderea combinată a aspectelor teoretice în paralel cu cele practice, în ceea ce privește relația dintre locuire și familie. Această abordare duală a condus la pluralitatea metodelor folosite. Astfel, analizei teoriei existente i se adaugă studiile de caz ale unor locuiri selectate, rezultatele acestora fiind completate în principal de studiile cantitative și calitative realizate fie prin chestionare, fie prin jurnale fotografice, fie prin observații non-participative.

1.6. Cum se citește teza? Domeniu de aplicare și limitări

Prezenta teză are o coerență discursivă a capitolelor, însă fiecare capitol în sine poate fi parcurs fără să fie nevoie de o parcurgere prealabilă a capitolelor anterioare. Conexiunile realizate în cadrul textului fac legătura cu diverse alte subiecte din cadrul tezei, pentru a face o interconectare tematică și pentru a facilita înțelegerea concentrică a studiului ca întreg. La începutul fiecărui capitol, o sinteză introductivă vine să familiarizeze cititorii cu problematica de bază tratată în cadrul capitolului respectiv și ajută la înțelegerea felului în care a fost structurat fragmentul din teză. De-a lungul textului, o serie de exemple inserate își revendică rolul de a exemplifica și completa diverse ipoteze sau problematici ridicate la nivel teoretic. Exemplele inserate reprezintă mai mult decât simple extensii ale părții teoretice, venind în întâmpinarea intenției de a oferi o imagine comprehensivă sau o asociere pragmatică a subiectului. Imaginile sau exemplele prezentate sunt alese arbitrar, fără o delimitare geografică, culturală sau istorică, fiind alese din rațiunea de a exemplifica cât mai bine subiectul respectiv.

Dacă primele cinci capitole tratează chestiuni generale privind relația locuire și locuitor, având aplicabilitate pe o scară mult mai largă, capitolul 6 particularizează recomandările pe specificul contextului geografic și temporal menționat anterior. Cu toate acestea, parte din recomandările și concluziile menționate în capitolul final au aplicabilitate mare, putând fi asimilate unor contexte rezidențiale extinse.

Cercetarea aferentă acestei teze deține două direcții de studiu. Prima direcție operează cu exemple rezidențiale dintre cele mai diverse, pentru a pune în lumină felul în care locuirea, la modul general, interferează cu familia și vice-versa. În mod voit, în unele cazuri au fost alese exemple în extremă, care să sugereze contrastul dintre tipuri distincte de locuiri. Din acest motiv, acest tip de cercetare nu a limitat geografic sau temporal exemplele studiate. Cea de-a doua direcție de cercetare focalizează pe exemplele rezidențiale și familiale specifice contextului geografic și temporal în care se plasează teza, exemple preluate din spațiul urban aferent zonei metropolitane a Timișoarei. Intervalul cuprins între anii 2015-2017 constituie *prezentul* aferent scrierii tezei. Dincolo de orice tipologie specifică de locuire, fie ea colectivă sau individuală, studiul a focalizat asupra felului în care se desfășoară narațiunea familială în interior sau la granița interior/ exterior, indiferent de tipul de locuire. Totuși, pentru a delimita domeniul de studiu, au fost excluse voit locuirile de nișă sau cele în extreme, care comportă specificitate. În acest sens, cercetarea face referire strict la locuirea individuală sau colectivă specifică mediului urban de astăzi, extrasă din segmentul median, excluzând spre exemplu locuința de lux sau cea de subzistență, locuința temporară, secundară, asistată, de vacanță, de urgență, locuința de week-end sau locuința mobilă. Pentru că în aceste cazuri primează alte procese, cum ar fi mijloacele de compensare în fața unor situații extremă ale unei locuiri de subzistență, aceste tipuri de locuiri au fost analizate doar tangențial, pentru a evidenția anume trăsătură, funcție sau proces relațional dintre locuire și locuitor. În țările dezvoltate, spre exemplu, locuința secundară amplasată în mediul rural a generat, pe lângă o identitate rezidențială dublă, o „hiper-mobilitate” și un „heterolocalism” [32], cu implicații directe asupra felului în care este percepută locuința primară. Chiar dacă specificitatea fiecăruia din aceste tipuri de locuire poate fi extrem de interesantă, a fost nevoie de o restrângere a domeniului tezei și o adaptare în consecință a metodelor și metodologiei.

Lucrarea de față nu își dorește să descrie locuirea în multitudinea variantelor de configurații sau tipologii pe care le poate îmbrăca. Calitățile sale fizice, descrise în extrem de multe lucrări teoretice, au fost lăsate în subsidiar și pomenite doar pentru a face referire la felul în care aceste calități pot ordona și include variațiile interne familiale. Fără a leza în niciun fel importanța pe care configurații fizici îi exercită asupra locuirii, această teză își propune să se plaseze într-o ipostază neutră estetic, tipologic și configurațional, pentru a putea transcende calităților fizice în favoarea celor interne, familiale.

1.7. Definirea terminologiei

Dezambiguizarea unor termeni folosiți în cadrul tezei este utilă în înțelegerea sensurilor și nuanțelor atașate acestora. Din pricina interferenței cu diverse discipline sociale și umaniste, acest studiu operează cu terminologie specifică, terminologie care a fost asimilată în cazul de față în teoria locuirii.

Noțiunea de **familie**, așa cum este folosită pe parcursul textului, a cunoscut o dilatare semantică, incluzând, așa cum este menționat și la capitolul 3.1.1, pe lângă

conceptul tradițional de familie și conceptul actual de *neo-familie* și *familie post-familie*, așa cum sunt denumite și definite în capitolul 6.2.3. În acest fel este desemnat generic grupul de persoane care rezidențiază împreună într-o unitate de locuit, având relații maritale sau consensuale, de coabitare. Persoanele care coabitează temporar din diverse motive sau în anumite contexte, nelegate prin nici o legătură de rudenie sau afectiv-emoțională (spre exemplu, doi studenți stând în chirie împreună), nu intră în această categorie. De asemenea, au fost incluși în categoria „familie” grupurile formate din minim 2 persoane care coabitează, având în vedere faptul că gesturile de disputare și teritorializare a spațiilor rezidențiale sunt mai vizibile la un grup mai mare și destul de vagi la locuirea pentru o singură persoană.

Relațiile familiale așa cum sunt denumite și folosite în cadrul tezei, reprezintă totalitatea relațiilor stabilite între membrii familiei. *Relațiile parentale* reprezintă relațiile stabilite între părinți și copii, iar *relațiile fraternale* sunt stabilite între frați. Terminologia aferentă noțiunii de *familie* este detaliată și explicată în cadrul Capitolului 3.

Locuirea, în sensul său generic, reprezintă activitatea ontologică primordială a ființelor umane, care îi situează în lume și în spațiază. „*Locuirea presupune existența unei serii de valori personale obiective, dar mai ales subiective, valori ce presupun acțiuni de preluare, conservare, dar mai ales de transformare, adaptare și transmitere a acestora*” (Toma, citând note de curs ALO [4, p. 8]). De asemenea, termenul de **locuire**, folosit în mod generic pe parcursul tezei, se limitează la locuirea uzuală, individuală sau multifamilială²⁷, din mediul urban specific spațiului est-european (vezi limitările prezentate în Capitolul 1.6).

Sintagma **homeostazie rezidențială** definește reglarea internă în cadrul locuirii a unui organism, fie el individual sau familial, astfel că indiferent de alterațiile care au loc în mediul intern sau extern, acesta reușește să mențină stabilitatea internă. Această sintagmă denumește la modul generic toate procesele interne dintre familie și locuire, în măsură să genereze echilibrul intern homeostazic, indicator al satisfacției rezidențiale.

Sintagma **principii structurale**, întâlnită pe parcursul textului dar detaliată în capitolul 1.1, vine să definească acele principii pe baza cărora s-a ghidat întregul concept al tezei. Asumate ca principii care fundamentează teza, acestea au fost preluate din diverse teorii și aplicate pentru a legitima atât obiectivele tezei, cât și ipotezele ei. Principiul transdisciplinarității, preluat de la Basarab Nicolescu și Cosmin Caciuc, transcende interdisciplinaritatea, referindu-se la „*ceea ce se află în același timp și între discipline, și înăuntrul diverselor discipline, și dincolo de orice disciplină. Finalitatea ei este înțelegerea lumii prezente, unul din imperativele ei fiind unitatea cunoașterii*” [33, p. 53].

Pentru o completare a termenilor și terminologiei, partea de anexe cuprinde, la *Terminologie* o prezentare detaliată și explicativă a mai multor cuvinte sau expresii specifice, uzitate în cadrul tezei.

---

²⁷ Bâldea Maja, în lucrarea de doctorat „Noi tipare de locuire multifamilială cu densitate ridicată”, recomandă folosirea terminologiei de „locuire multifamilială” în locul „locuirii colective” [145, pp. 20,21].

2. LOCUIREA

Figura 2.1. „Toamna de-acasă” (foto din arhiva personală)
Clădire proiectată de arh. Daniela Negrișanu și arh. Răzvan Negrișanu

„Living means leaving traces.”

Walter Benjamin [34, p. 169]

Pentru că abundența literaturii despre spațiul rezidențial ar face din această parte a tezei un adagio redundant, prezentul capitol încearcă să surprindă câteva trăsături ale conceptului de locuire, evidențiate însă dintr-o perspectivă care pregătește terenul unei analize duale cu familia. Scopul principal al acestui fragment din teză este familiarizarea cu diverse noțiuni și concepte asociate locuirii, surprinderea unor mecanisme de funcționare și de transformare a *casei* în *acasă*, precum și identificarea ipostazierii spațiului de locuit prin diverse lentile subiectivizate. În completare, subcapitolul alocat funcțiilor locuirii transferă atenția către un discurs multivalent, extrem de personal, în dialogism cu organismul familial, pregătind astfel terenul pentru tematica din Capitolul 4.

2.1. Rezonanța locuirii

„La maison n’est pas un instrument, c’est la condition pour nous de venir au monde, d’être au monde, d’avoir un monde.”

Benoît Goetz [35, p. 29]

Deținând dintotdeauna un loc privilegiat în cadrul teoriei și practicii arhitecturale, locuirea rămâne și astăzi o miză puternică pe baza căreia arhitectura și arhitectii își pledează rolul în cadrul societății. Favorizarea acestei poziții este cu atât mai justificată cu cât interesul arhitectural este dublat de un interes conex, deopotrivă teoretic și pragmatic, al științelor și spectrelor științifice dintre cele mai diverse.

Derivat din importanța multiplelor sensuri atașate de conceptul de locuire, sensuri care interferează direct sau indirect cu sferile conexe arhitecturii, acest interes pentru noțiunea de locuire ar trebui să îmbrace, de acum încolo, forma unui dialog transdisciplinar, comprehensiv, mult mai mult decât a făcut-o până acum.

În ciuda acestei poziții privilegiate, contemporaneitatea a furnizat adesea o serie de alte programe funcționale competitive, care au sedus și sustras atenția înspre alte domenii. Astăzi, de multe ori subestimată de arhitecți în ierarhia programelor funcționale, locuirea are nevoie în prezent de o restabilire a interesului teoretic și practic pentru funcțiile pe care, discret și riguros, le îndeplinește pentru fiecare dintre noi. E nevoie „de a repara acest soi de nedreptate” față de locuirea care se plasează undeva între „arhitectura-monument și arhitectura-eveniment”, pentru a putea marca și celebra acest „**miracol de discreție**” numit **acasă** (Benoît Goetz, citat de Ciprian Mihali²⁸).

Orice discuție despre locuire degajă deopotrivă un sentiment al simplității și al complexității. Derivată din familiaritatea gestului cotidian de a locui, simplitatea face din procesul locuirii un gest asumat și reflex, pe cât de stereotipal pe atât de încărcat emoțional. Pe de altă parte, complexitatea felului în care locuirea include o multitudine de procese sensibile, mereu în nevoia de a fi echilibrate, ne dă conștiința unui act extrem de sofisticat, care se cere reiterat mereu și mereu, atât la nivel personal, cât și la nivel colectiv-familial.

Locuirea este o axă a relației omului cu lumea în care trăiește. Filosoful german Otto Bollnow investește locuirea cu statutul de punct de referință a individului în cadrul lumii [36, p. 18]. Acest reper axiologic îndeplinește în plus și o funcțiune ontologică, astfel că locuirea ajunge să devină aserțiunea existențială a omului în timp și spațiu. Într-un scenariu ontologic ideal, locuința ajunge să devină centrul lumii²⁹ individuale și a sinelui extins, familial, funcționând ca punct referențial în raporturile pe care amândouă aceste părți le stabilește cu lumea și mediul din jur. „Avem nevoie de cămin în sens psihologic, așa cum avem nevoie de unul în sens fizic: pentru a ne compensa o vulnerabilitate” [37, p. 107].

„*Camera este începutul unui oraș*”, afirma Richard Rogers³⁰, cu referire la felul în care modulațiile interne, rezidențial-familiale pot fi resimțite în sferile exo și macrosistemice. Casa devine scena a două forțe influențiale distincte și totuși nevoite să conlucreze: o forță internă, familială și una externă, contextuală. Într-o oarecare măsură, felul în care locuirea reușește să preia toate variabilele individuale și familiale se repercutează, mai pregnant sau mai ambiguu, în societate și în relațiile sociale.

Locuința este în fapt o cutie de rezonanță, întâi pentru influențele externe, apoi pentru cele interne, familiale. Subcapitolul 4.1 tratează felul în care organismul rezidențial, generat prin suprapunerea celor două matrice primare, locuirea și familia, ajunge să fie determinat de un complex de factori influențiali, care amprentează felul în care se desfășoară ulterior relațiile interne, familiale.

²⁸ Ciprian Mihali, fragment din Benoît Goetz, traducere proprie [35], sursa <http://ciprianmihali.blogspot.ro/2011/06/benoit-goetz-arhitectura-si-filosofie.html>

²⁹ Studii de terapie menționează nevoia umană profundă de referențiere, care deseori se articulează facil și instinctiv prin intermediul locuirii: “Each person not only is an object in the world with others but in a position in space and time from which he experiences, constitutes, and acts in *his* world. He is his own centre, with his own point of view, and it is precisely each person’s *perspective* on the situation that he shares with others that we wish to discover. (Laing and Esterson, 1990: 19, original italics)” [287].

³⁰ Richard Rogers, intervievat de curatorul Francesca Molteni, în documentarul “Where architects live”, <http://www.archdaily.com/481879/inside-the-homes-of-eight-famous-architects>, accesat în 10.04.2017.

Privită exclusiv din **perspectivă individuală**, locuința devine un spațiu-eveniment al trecerii noastre în timp, fiindu-ne propriul teritoriu locuit, ipostaziindu-ne, mai mult sau mai puțin, mai discret sau mai vădit, sinele. În societatea în care trăim, *aici și acum*, locuirea devine un concept care comportă multiple și diferite valențe, pe măsura dezvoltării noastre personale, iar experiența noastră cu ea cunoaște ipostaze la fel de diverse. *Casa-mamă*, detaliată în Subcapitolul 4.5, reprezintă prima noastră adecvare la locuire, fiind o experiență pe care o referențiem conștient sau nu în locuirile ulterioare. Desprinderea de cuibul parental coincide adesea în cultura noastră cu schimbarea locuinței, pentru o adecvare a nevoilor specifice formării unui nou nucleu familial. Perioada adultă, a maturității, deține nevoi rezidențiale extrem de specifice, pentru ca ulterior, în etapele subsecvente, aceste nevoi să se diminueze, urmând același pattern descendent (vezi Subcapitolul 4.7). Dinamica rezidențială adaptată celei familiale se transpune în mod concret în ceea ce se numește **carieră rezidențială**. De obicei cu un trend ascendent până în ultima perioadă a vieții, în mod special în ceea ce privește calitatea, mărimea, valoarea [38, p. 1] [39, p. 92] și tipul de proprietate, cariera rezidențială constituie în societatea noastră un indicator nescris al viabilității personale, al succesului social individual și familial, fiind un garant neconsemnat al securității ontologice și al unei adecvări sociale. Din această perspectivă, locuirea apare ca loc de săvârșire al timpului linear social și existențial, care ne marchează și auto-evaluează trecerea prin această lume.

A locui nu este de fapt decât o manieră personală de a ocupa spațiul și un act de a face corp comun între locuire și locuitor [40, p. 13]. Casa este așadar o expresie a ființării noastre în spațiu, un motiv pentru configurarea lumii. Ideea este preluată de la Martin Buber, care spunea în "Le Problème de l'homme" că „**ne locuim lumea așa cum ne locuim casa**” [40, p. 17]. Reiterând ideile Sfântului Augustin, B. Goetz întrevide existența unor sensuri poetice, emoționale, asociate actului în sine de a locui. Atunci când ființa umană intră în acord cu gândurile sale, atunci când spiritualitatea și spațiul ajung la un consens, abia atunci se poate instala actul de a locui [40, p. 41].

Păstrând aceeași perspectivă individuală, experiența mijlocită sau nemijlocită cu locuirea se singularizează în funcție de efectele emoționale, simbolice, sinestezice pe care le prilejuiește fiecăruia. Raportarea individuală la grupul familial și la locuință depinde în aceeași măsură și de gradul controlului, al securității și al teritorializării față de spațiul rezidențial [41, p. 187], care la rândul lor raportează ierarhic indivizii la grupul familial. Pentru fiecare individ în parte, casa devine un locus al interacțiunii dintre oameni și al interacțiunii dintre oameni și obiectele lor. Casa devine un punct de întâlnire al oamenilor cu lucrurile lor. Un receptacol al rutinelor rezidențiale, care astăzi, mai mult decât odinioară, pot deveni expresia sinelui și al sinelui extins familial [42, p. 261].

2.2. Locuirea, subiect al ambivalențelor

Locuirea a fost, este și probabil va continua să fie un subiect al ambivalențelor. Există o perspectivă teoretică, intens studiată și dezbătută, în paralel cu o perspectivă individuală, subiectivă, dezvoltată în intimitate, de-a lungul timpului, într-o rutină cotidiană. Există de asemenea locuința privită din afară, ca un obiect plasat în lume, în cadrul rețelei urbane și a proximității construite, care coexistă consecvent sau disonant cu universul rezidențial interior, experimentat zilnic. Există coaja locuirii, acel *raum*, care preia și modulează emanațiile interne și externe (așa cum rezultă, mai detaliat, în subcapitolul 4.6) și există un interspațiu viu, acel *spatium in*

*extensio*³¹, care dă substanță locuirii și o articulează pe valori personale, subiective. Ambivalența dintre spațiul fizic, configurațional și spațiul emoțional, în care sunt colectate sentimente și emoții rămâne de asemenea un subiect recurent asociat locuirii [39, p. 23].

Saunders și Williams prezintă casa ca o entitate socio-spațială, fiind în fapt un produs al fuziunii dintre „unitatea fizică a casei” și „unitatea socială” a sa [43, p. 134]. Recenta carte „Home: A Very Short Introduction” scrisă de filosoful Michael Allen Fox surprinde multiplele sensuri asociate locuirii și în același timp caracterul său eluziv [36]. Pentru Witold Rybczynski, căminul are câteva elemente importante, care îl definesc: sentimentul de privat, domestic, intimitate și confort [44]. Valența multidimensională a locuirii este surprinsă în extrem de multe studii, fertilizând astfel o gândire extrem de diversificată în jurul acestui subiect (Hollander și Mallet, citat de Kidd și Evans [45, p. 754], [46]). Alison Blunt și Robyn Dowling înfățișează casa ca un tărâm al contrariilor aduse laolaltă, contrarii mai degrabă simultane decât concomitente: public/ privat, local/ global, material/ imaginar, masculin/ feminin, conturat/ poros, localizat/ mobil, natural/ cultural, loc al alienării/ loc al apartenenței, familial/ nefamilial [39, pp. 255,256]. Analizată în cadrul capitolului 5, ambivalența real/ imaginar reprezintă unul din factorii care determină în viața de zi cu zi gradul de satisfacție și modalitatea de evaluare a prezentului rezidențial. Același binom imaginar/ material evocă locuirea nu doar ca o locație fizică, ci și ca un spațiu proiectat, cu caracter metaforic, asociat emoțiilor și apartenenței (Rapport și Dawson, Al-Ali și Kosher, Blunt și Dowling, citați de Brickell [47, p. 226]). *Nexus*-ul dintre casă, putere și identitate, studiat în subcapitolul 4.3 este cel care urmărește ierarhiile familiale și relaționale, prin ponderea, niciodată echilibrată, a felului în care se realizează în cadrul căminului distribuția funcțiilor și prioritățile spațiale [45, p. 760].

Edward Relph, în cartea intitulată „Place and Placelessness”, identifică o serie de modalități de interacțiune umană cu spațiul sau cu locul [48]. Pe de o parte există o interacțiune instinctivă, corporală și imediată, care este opozabilă interacțiunii cerebrale, intangibile. Experiența umană rezidențială beneficiază de ambele feluri de interacțiune, iar dozarea preponderentă cu una dintre cele două categorii poate defini caracterul general al relației omului cu casa sa. Din perspectiva sa, studiul fenomenologic al locului se poartă dintr-o perspectivă dublă: cea endogenă și cea exogenă. În opinia autorului, experiența interiorizată a locului (engl. **existential insiderness**) este în fapt o experiență neconștientizată, infuzată de semnificații cognitive, senzoriali și afectivi, care devin conștientizați abia atunci când intervine o schimbare sau o disfuncțiune. Capitolul 4 al prezentei teze studiază ambele tipuri de interacțiune identificate în cadrul peisajului rezidențial, scoțând la iveală diverse modalități prin care acestea pot fi identificate.

Binomurile opozabile asociate locuirii sunt aduse în prim-plan și de literatura feministă, care pledează pentru o imagine nedistorsionată și neidealizată a casei, în măsură să surprindă și latura sa opresivă. Katherine Brickell menționează în acest sens cartea lui Tony Chapman și Jenny Hockey [49], studiile feministe ale lui Badget și Folbre, Olwig, Young, der Schro, studiile antropologice ale lui Daniel Miller, surprinzând relațiile de negociere intra-familială, sau gesturile de excludere, opresive, toate în măsură să completeze conceptul de locuire cu fațeta sa negativă [47, p. 226]. Katherine Brickell, într-un studiu critic asupra cartării noțiunii de cămin, subliniază că,

---

³¹ Sintagma „*spatium in extensio*” preluată de la M. Heidegger, citat de N. Leach [340, pp. 101, 102].

Într-un context al unei lumi alienate, în literatura de specialitate se exagerează "nobilitatea emoțională a casei" (Ehrenreich și English, citat de Brickell, [47, p. 225]). Și David Seamon³² denunță modul excluzionar și static al conceptului de „loc”, iar Katherine Brickell critică exagerarea nobilității casei, pentru că asocierea pozitivă nu este întotdeauna normă [47, p. 225], așa cum ar lăsa impresia unele studii. Subcapitolul 5.2 din prezenta teză realizează o extensie a relației locuire/ familie înspre cele două extreme ale sale, relația ideală și cea distopică, din dorința de a oferi o imagine completă, non-reductivă și de a face vizibile experiențele mediane, din zona de confort, pe care majoritatea dintre noi le experimentăm.

Ducând în extremă conceptele negative, post-structuraliștii anunță o lume fără locuri, anulate de globalizare, de mediile digitale și de realități virtuale, care fac greu de depistat distingerea între real și imaginar. Aceștia propun substituirea locurilor cu circuite și fluxuri conective, propun mobilitate, relativitate, rizomi și asamblaje. În contrapondere, geografii de proveniență umanistă vin cu proba care, după părerea lor, nu mai are contraargument – corporalitatea și înspațierea corpului într-un anume loc leagă inalienabil ființele umane de un reper fizic³². Casa rămâne deci să-i fie alături omului, pentru ceva vreme de acum încolo.

În prezent, chiar dacă accesul la locuire este un drept universal, stabilit prin drepturile omului³³, nu înseamnă că acest lucru se și materializează. Există chiar și în țările europene un procent semnificativ de locuințe situate la limita acceptabilă a unor standarde rezonabile, fapt care aduce în prim-plan reversul locuirii idilice, cu sentimentul asociat de siguranță ontologică.

Conexiunile multiple ale conceptului de locuire se opresc în studiul lui Alison Blunt și Robyn Dowling și asupra proceselor și relațiilor economice, subliniind importanța financiară a casei și relația sa cu munca [39, p. 88]. Fiind monetizată în majoritatea societăților contemporane, locuirea și satisfacția locuirii sunt astfel direct dependente de această relație cu factorul financiar. Derivată din considerente de ordin economic, proprietatea asupra locuirii este o noțiune extrem de importantă în special în societățile vestice [39, p. 93], revendicându-și interpretarea anumitor sensuri atașate casei. Intensificarea rolului muncii generează astăzi, în multe situații, o disproporție între timpul alocat muncii și cel alocat celorlalte activități, diluând limitele dintre casă și muncă și reiterând, cumva reinterpretat, coprezența muncii în spațiul rezidențial medieval.

2.3. Locuirea văzută prin mai multe lentile

Locuirea percepută prin mai multe lentile își dezvăluie numeroasele aspecte, conotate de pluralitatea sa semantică. Pentru filosofi, locuirea este semnul trecerii omului prin lume, care poate oferi securitate ontologică. Pentru Bachelard, locuirea și spațiul intim uman se îngemănează cu ființele, visele și aspirațiile umane, într-o poetică a spațiului care poate fi experimentată doar atunci când e trăită [50]. În viziunea sa, miriada valorilor pe care le deține spațiul interior, ca spațiu intim, bine delimitat în cadrul universului reprezintă de fapt valoarea intrinsecă a locuirii [39, p.

³² David Seamon introducerea pentru enciclopedia de Geografie umanistă, care va apărea în 2017, sursa http://www.academia.edu/7800688/Humanistic_Geography_encyclopedia_entry_2017 accesată în 19.10.2016.

³³ Dreptul la o locuire care e accesibilă, locuibilă, potrivită din punct de vedere cultural și care asigură protecția este recunoscută de Drepturile Omului (Națiunile Unite 1948, Art. 25). Sursa: http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf, accesată în 02.04.2017.

13]. Având ca punct de plecare Bachelard, prin Edmund Bunkše geografia umanistă demarchează locuirea ca fiind o „intimitate protejată în imensitate” [51, p. 84].

Fenomenologii înțeleg locuirea ca pe un concept în jurul căruia gravitează conștiința, permanența și identitatea. Atașamentul față de acest loc special asigură locuirii toate atributele unei așezări primordiale, create prin familiaritatea rutinei cotidiene, prin locuri cu diferite roluri și prin terțe alte persoane, extensii ale casei și familiei (Fried, citat de Reinders [52, p. 3]). Acest atașament, creat de regulă mult mai puternic decât cu oricare alt loc, este întemeiat pe baza mai multor atașamente de ordin social, psihologic și emoțional (Easthope citat de Reinders [52, p. 3]).

Pentru Heidegger, locuirea autentică este legată de procesul de construire a locuirii, de locație și de apartenența de loc. Tot el dezvoltă ideea că relația dintre clădire și locuire este o procesualitate generatoare de spații și locuri speciale. Locuim prin felul în care trăim și în același timp căutăm sensul unei vieți bune prin felul în care trăim. Însă simplul act de a trăi într-o casă nu poate fi garantul unei locuiri autentice [23, pp. 146, 147]. Acestei locuiri autentice descrise de Heidegger îi este oferită de Lyotard, în contraofertă, locuirea specifică megalopolisului [53]. Mai puțin legată de loc, acest tip de locuire este alienantă, adaptată condițiilor actuale ale societății urbane.

Pentru Mircea Eliade, frământările creaționiste se reflectă inclusiv asupra construcției locuirii, „în anumite culturi, construcția caselor [fiind n.a.] structural solidară cu mitul cosmogonic” [54, p. 71]. Casa este concepută astfel aidoma creației lumii, de data aceasta a unei lumi proprii, a universului propriu, devenind un „*imago mundi*”.

Acasă înseamnă pentru fiecare altceva. Pentru imigranți, casa poate fi locul departe, unde au obișnuit să copilărească, confirmând astfel ipotezele menționate în Subcapitolul 4.5. Pentru locuitorii urbani din Kenya, Nairobi, casa reprezintă ferma veche din satul în care s-au născut. Pentru locuitorii din Stockholm, care trăiesc în apartamente de bloc, *acasă* reprezintă cea de-a doua casă, rurală, unde își petrec vacanțele și weekend-urile [55, p. 5]. În contrast cu cultura vestică, în care noțiunea de casă este strâns legată de o structură fizică, popoarele nomade și indigene asociază noțiunii de casă terenul și spațiile naturii în cadrul cărora campează (Mallet, citat de Kidd și Evans [45, p. 754]). Conform unui studiu întreprins în Timișoara (vezi Anexa 1), pentru locuitorii acestui oraș *acasă* este locul intim, asociat cel mai adesea cu propria persoană (peste 60% dintre respondenți) sau cu universul familiei (peste 38% din respondenți).

Istoria ne învață și ea multiplele valențe pe care locuirea le-a îmbrățișat de-a lungul timpului. Schimbările de la nivelul societății s-au reflectat, cu inerție sau nu, inclusiv în spectrul rezidențial. Imaginea iconică a casei, așa cum este ea reflectată de mentalul colectiv, reprezintă un indicator valid al felului în care membrii societății produc și deopotrivă răspund la schimbările sociale [49, p. XI]. Locuințele timpurii erau simple adăposturi, pentru ca locuințele ulterioare, construite în diverse forme și din diverse materiale să fie, de obicei, un monovolum multifuncțional. Spațiul interior adesea nedivizat deservea interesele interioare ale tuturor rezidenților săi, o bună parte din activități fiind externalizate: socializarea, gătitul, luatul mesei, joaca. Pe măsură ce culturile s-au dezvoltat, modul de viață a devenit la rândul lui mai complex, atrăgând de la sine o configurație rezidențială mai elaborată [36, pp. 36, 37]. Dinamica de la nivelul locuirii a reflectat astfel o dinamică la nivel social, economic și politic și o schimbare a nevoilor și expectanțelor individuale. Locuințele oglindeau astfel roluri și statusuri sociale diverse, iar spațiile interioare au început să se rafineze, conformându-se ierarhiilor interioare familiale. Bill Bryson [56], Lucy Worsley [57] și Witold Rybczynski [44] sunt câțiva dintre cei care au inventariat evoluția diverselor

spații interioare, metamorfozarea lor în timp și premisele care au determinat devenirea lor în forma actuală. Parcurgerea felului în care trecutul și prezentul rezidențial au găsit de cuviință să materializeze locuința spune o mulțime de lucruri despre felul în care oamenii și-a evaluat poziția în timp și spațiu, dar și despre felul în care familia, ca unitate socială, și-a purtat (metaforic vorbind) casa [36, p. 38].

Pluralitatea casei, plasată între ideal, rai, refugiu sau retragere este dublată de conceptul de familie, aproape întotdeauna interșarjabil cu cel de cămin (Blunt, citat de Kidd și Evans [45, p. 754]). Filosoful Michael Allen Fox, în cartea „*Home: A Very Short Introduction*” realizează o conexiune între sentimentul de acasă și prezența persoanelor care contribuie, în ritmul cotidian, la clădirea și menținerea acestui sentiment. Capitolul 4 detaliază felul în care oamenii, obiectele care compun peisajul rezidențial vin să amplifice atașamentul pe care îl avem față de locuire, fiind asociați cu propria identitate și cu propriul sens al sinelui [36, p. 64].

Cu toate că o serie de studii sociologice și psihologice tratează subiecte legate de familie, extrem de puține studii surprind felul în care relațiile familiale transpar în peisajul rezidențial. Clara Mulder și Nathanael Lauster, într-un număr special intitulat „*Housing and Family*” din jurnalul academic „*Housing Studies*”, analizează legătura diadică dintre familie și locuire, reproșând lipsa interesului pentru conectarea celor două teme [58, p. 433]. Studiul focalizează asupra câtorva teme de interferență, făcând eligibilă relaționarea teoretică și practică a celor două tematici.

În literatura de specialitate, fie ea de arhitectură sau a altor domenii umaniste sau sociale, locuirea este asociată preponderent cu probleme economice, politice, sociale, ecologice și ambientale. Dintr-un sondaj al titlurilor de cărți pe tema locuirii³⁴, un procent de aproximativ 46% tratează subiecte legate de arhitectură generală, urbanism, modele și prototipuri sau legate de elemente structurale specifice acestui program funcțional. Aproape 11% din titluri sunt alocate problemelor ecologice și de sustenabilitate, iar 23% din ele se apleacă asupra modelelor istorice, tradiționale de locuire, tratând pe alocuri și subiecte care interferează cu religia sau cu artele frumoase. De asemenea, un procent de 16% din titluri tratează subiecte de legislație, norme, legate de politici de locuințe sau subiecte economice și financiare. Un procent (insuficient) de 6% din totalul titlurilor enumerate pe site tratează subiecte care tangențial au legătură cu familia sau cu felul în care locuirea se oglindește în configurația familiei, fiind desprinse din teoria, filosofia sau sociologia locuirii.

2.4. Casa - un spațiu al devenirii „acasă”

“*Une logis est un espace habité sans poésie.*”
Benoît Goetz [35, p. 97]

Figura 2.2. „Acasă” (foto din arhiva personală)

³⁴ Sondaj realizat pe site-ul www.bookdepository.com, la cărțile de arhitectură cu tema „locuire”.

Această extensie firească, de la *casă* la *acasă*, este un gest pe care fiecare suntem invitați să îl experimentăm de-a lungul existenței noastre. Pentru unii *acasă* este un mod de a fi *înăuntru*, autentic și asumat. Este un siaj personal în spațiul locuital. Pentru alții este poezia suprapusă unui înveliș fizic rezidențial. Unii poate încă nu au regăsit acest sentiment și nu și-au aflat *locul* *acasă*. Pentru majoritatea însă, noțiunea de *acasă* este conectată profund cu cei cu care avem legături afective și cu care locuim. Însă oricâte valențe ar putea comporta această metamorfoză, *acasă* este în esență locul unde fiecare își dă sieși răgazul de a fi. „Adevăratul *acasă* e acolo unde mintea ta are cele mai mari șanse de a se împăca cu sine.”³⁵

„Rezidența este locul în care locuim, dar *acasă* este felul în care locuim.” Robert Ginsberg, citat de Fox [36, p. 66]

Chiar dacă trecerea de la *casă* la *acasă* demarhează un prag care nu poate fi stabilit la modul științific, prezentul subcapitol își propune să identifice câteva repere în această metamorfoză pozitivă, astfel încât acest proces să poată fi mai ușor identificat și reperat în realitate. Proces pentru că *acasă* nu există *per se*, ci este o acțiune care se instituie și se menține atâta timp cât sunt asigurate câteva condiții minimale, stabilite diferit de la om la om, de la familie la familie. În limba engleză, termenul de „*homemaking*” sugerează elocvent acest proces continuu de a produce *acasă*-ul. Aflat într-o continuă acțiune și definire, acesta reproduce în fapt procesul de homeostazie rezidențială, descris în cadrul subcapitolului 4.2, prin care se caută echilibrul intern personal și de grup, având ca scop, conștientizat sau nu, conferirea sentimentului de *acasă*.

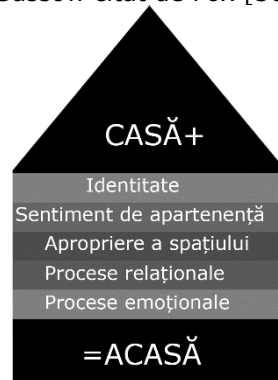
„Este evident că *acasă* nu este un obiect, o construcție, ci o situație complexă și difuză care integrează amintiri și imagini, dorințe și temeri, trecutul și prezentul. *Acasă*-ul este și un set de ritualuri, de ritmuri și rutine personale ale vieții de zi cu zi. *Acasă* nu poate fi produs dintr-o dată; el are dimensiunea sa temporală și continuitatea sa și este un produs gradual al adaptării individului și a familiei la lume.”

Juhani Pallasmaa, citat de A.M. Zahariade [2, pp. 17, C7.1]

Acasă este un depozitar de sentimente, de atașamente, de identități care vin acomodată și acompaniate de o structură fizică ce permite (sau nu) generarea unui *loc* sau a unor locuri cu semnificații ontologice personali. „Sensul locului nu este ceva ce oamenii știu și simt, e ceva ce oamenii *fac*” (A. Camus, citat de Basso [59, p. 83]), ca atare esența lui *acasă* este a fi mai aproape de viață decât de statutul de artefact [9, p. 3]. Clădirile în sine, ca structură pur fizică, pot fi artefacte, dar ele nu au atașate inerent un sens, fiind inerte (Friedrich Jameson, citat de Leach [60, p. 132]). Locuital într-o *casă*, ca structură fizică, nu poartă cu sine garantul instalării sentimentului de *acasă* ([61, p. 6], Rappoport, citat de Manum [24, p. 38]). Drumul de la *casă* la *acasă* necesită parcurgerea personală a unei narațiuni cu spațiul fizic, de obicei pe o perioadă mai lungă de timp. Această narațiune personală legitimizează subiectiv câteva trăsături și procese extrem de importante, asociate noțiunii de *acasă*: **identitatea și sentimentul de apartenență** (Tucker și Hammond, citați de ten Brinke [61, p. 6]), **apropierea** spațiului [62], **procesele relaționale** (Smith, citat de ten Brinke [61, p. 6]) și **procesele emoționale** (Gonzalez, citat de ten Brinke [61, p. 7]). În acest context, *acasă* devine acel loc desprins din întregul univers,

³⁵ Florin Lăzărescu, „*Acasă unde nu e bine*”, Dilema Veche, nr. 640, 2016. Sursa: <http://dilemaveche.ro/sectiune/tema-saptamanii/articol/acolo-unde-nu-e-bine>, accesată în 05.01.2017.

revendicat de co-prezența unor suite concertate de elemente și acțiuni, peste care se suprapun sentimentele (Alan Gussow citat de Fox [36, p. 16]).

Figura 2.3. Factori care contribuie la conferirea sentimentului de „acasă”
(interpretare grafică a analizei bibliografice)

Conceptul de **identitate** este pe de-o parte asociat sinelui și pe de altă parte este relaționat la loc. Expresia complexă dintre loc și ființele umane este după David Seamon un construct fenomenologic, care poate fi înțeles în termenii a trei dimensiuni: locul fizic, relația om/ loc și *genius loci*. Aceste paliere diferite conlucrează, interacționează sistematic și generează o suită de alte fenomene asociate și corelate, printre care „interacțiunea de loc”, „identitatea de loc”, „crearea de loc”, „intensificarea de loc” și „eliberarea de loc” [63, p. 1]. După Ashild Lappegard Houge, pot fi reperate trei teorii legate de identitate, toate cu influențe asupra felului în care mediul fizic sau construit își pun amprenta asupra identității personale: teoria loc/ identitate, teoria identității sociale și teoria procesului de identitate [64, p. 1]. Toate aceste dimensiuni diferite au în comun amprenta dinamică, extrem de subiectivă și emoțională a procesului identitar.

Strâns legată de stima de sine și de expresia sinelui în peisajul rezidențial ([45, p. 761], [39, p. 256]), identitatea motivează felul în care are loc apropierea și reflexia personală în spațiul de locuit, contribuind la formarea atașamentelor de loc și, *in extenso*, la transformarea casei în *acasă* [65, p. 12]. Identitatea variază și în funcție de raporturile relațional-ierarhice cu ceilalți membri ai familiei, dar și în funcție de context, având de-a face în aceste cazuri cu *personalități situaționale*, care variază în funcție de condițiile fizice și sociale în care se plasează individul [9].

„Un spațiu nu poate deveni un loc dacă omul (și modul în care acesta îl folosește) nu îl trăiește, nu îl schimbă, nu îl consumă, nu îi conferă o identitate care îl face diferit de orice alt spațiu și loc...”

Giancarlo de Carlo, citat de A.M. Zahariade [2, pp. 42, C7.1]

Sentimentul de **apartenență**, dar și cel de **identitate** poate fi replicat prin mijloace spațiale și prin intermediul obiectelor. Atunci când spațiul rezidențial, din diverse motive, nu permite modularea sa după nevoi interne, se apelează la obiecte. Pentru Heidegger, locuința este un locus în care se poate crea o unitate între oameni și obiecte [4, p. 144]. Pentru Marcus, personalizarea spațiului prin obiecte reprezintă de fapt un mod de auto-simbolizare, fără a apela neapărat la mijloace spațiale [55, p. 11]. Recurgerea la identificarea rezidențială prin intermediul obiectelor, mai degrabă decât prin intermediul spațiului este o caracteristică specifică locuirii temporare sau în chirie, care apelează la artificii pentru simularea atașamentului de

loc. Kate Pahl a studiat la familiile care își schimbă rezidența felul în care se modifică semnificația atașată obiectelor, arătând cum diferite scări temporale sunt atașate obiectelor și modului de folosire al lor. Manifestându-și valențele heterocronice³⁶, obiectele capătă adaptări funcționale, transformându-se situațional după fiecare locație rezidențială [66, p. 229], pentru a-și oferi contribuția la instalarea sentimentului de *acasă*.

În locuire, **sentimentul de apartenență** tranzacționează pe două paliere diferite, unul asociat componentei fizice (apartenența de loc) și unul asociat componentei sociale (apartenența de grup familial). Apartenența de loc este, inerent, legată de dihotomia loc/ fără-de-loc, reiterând controversa Heidegger/ Lyotard. Dacă pentru Heidegger locația reprezintă liantul apartenenței și identității rezidențiale, al *topofiliei*³⁷, la Neil Leach aceste sentimente pot fi generate nu neapărat „de apartenența la loc, ci mai degrabă de existența unor factori dinamici, de valoare materială, emoțională, socială etc.” [4, p. 144]. În prezent, în numeroase situații sentimentul de apartenență asociat locuirii este adesea legat de locația în sine, fiind mai pregnant în societățile tradiționaliste și colectiviste. Din cauza dinamicii și a mobilității rezidențiale, societatea postmodernă a forțat o desprindere a locației fizice de sentimentul de apartenență și o coagulare a acestuia mai degrabă în jurul procesualității creării unui *acasă*.

Apropierea din cadrul locuinței comportă o mare diversitate de manifestare, fiind ajustată în funcție de permisivitățile spațiale, dar și în funcție de personalitate, relații și ierarhii familiale. Asocierea unui segment spațial și temporal între locuire și locuitor generează o apropiere contiguă putătoare de sens la nivel personal, în măsură să transforme *casa* în *acasă*. Narațiunile senzoriale inserate în secvențele rezidențiale amplifică această transformare. În viziunea lui Walter Benjamin, apropierea spațiilor rezidențiale se poate realiza prin intermediul folosinței și a percepției, adică prin atingere și vizibilitate, ambele amplificate de deprinderi. Dublarea apropierii vizuale cu cea tactilă asigură formarea unor deprinderi autentice, care face posibilă introiecția spațiului locuital [60, p. 132]. Pe de altă parte Benoît Goetz, reiterând idelile lui Hölderlin, disociază habitudinile de locuire: „Habiter sans habitude” [35, p. 97]. A trăi poetic înseamnă propria folosință liberă a spațiului, care este în fapt lucrul cel mai greu pentru că instituie locuința cu atributul de a fi un simplu punct de plecare, nimic mai mult. A locui fără habitudini, departe de a fi doar o cochetărie, este o formă autentică de locuire și una dintre cele mai dificile libertăți pe care omul le poate avea. Este atitudinea care poate preceda sentimentele autentice, care transcende cotidianul și obișnuința și care nu conține să se minuneze în fața razei de soare care intră pe fereastră, în fața unei piese vechi de la bunica sau în fața copiilor care dorm în fața ta. Pentru Benoît Goetz, aceasta este poezia lui *acasă*.

Asociate sau nu habitudinilor, apropierea diferă și în funcție de categoriile de vârstă. Căminul ca „*nucleu teritorial*”, după cum îl denumea Porteous [67, p. 2], este apropiat și teritorializat diferit, în funcție de prioritățile specifice etapei de dezvoltare. Spre exemplu, apropierea spațiului rezidențial de către copii se distinge de cea adultă printr-un simbolism evident. „*Casa în casă*” sau locurile secrete din casă [55, p. 27] reprezintă de fapt o scalare controlabilă a universului rezidențial la propriile capacități de apropiere. Apropierea adolescenților și ale tinerilor sunt o simbol pregnant, uneori

³⁶ *Heterocronic*, termen preluat de la Mikhail Bakhtin, desemnând ceva care se formează sau se produce în timpi diferiți. Sursa: www.dexonline.ro.

³⁷ *Topofilia* este sentimentul de apartenență și atașament care se dezvoltă în relație cu un loc, în acest caz cu locuirea. (Duncan & Duncan, 2001, citat de Toma [4, p. 144]).

strident, al identității nou conturate, exprimate în fața celorlalți adulți, iar cele ale vârstnicilor sunt o materializare a obiceiurilor, simbolurilor și lucrurilor adunate de-o viață (vezi Figura 2.4).

a)

b)

c)

Figura 2.4. a) „Casă în casă” (arhivă personală Daniela Negrișanu); b) Camera unei tinere din 25 de ani din Atena, Grecia³⁸; c) Fotografie din garsoniera de la etajul 5, fotograf Bogdan Gârbovan, „10/1”³⁹

Derivate din funcțiile sociale ale locuirii, **procesele relaționale** stabilesc conexiuni deopotrivă interne, între membrii familiei și externe, cu persoanele care interferează cu sfera rezidențială. După Blunt și Dowling, legăturile cu exterioritatea referențiază locuirea la proximități și la societate, prin sensul ordinii și al apartenenței. Manzo apreciază aceste procese relaționale externe ca fiind dinamice, nu întotdeauna pozitive (Manzo citat de Blunt și Dowling [39, p. 14]), fapt care poate justifica și pronunța o introvertire în spațiul domestic. Dovey include în categoria proceselor relaționale și legăturile emoționale stabilite între locuitori și spațiile locuite de ei, pentru că sunt raporturi care ajută tranziția de la *casă* la *acasă* [67, p. 2]. Mergând mai departe, conexiunile dintre membrii familiei mobilizează capital relațional care poate alimenta sentimentul de a fi și a te simți *acasă*.

³⁸ Sursa: <https://brightside.me/article/a-window-on-a-ladys-bedroom-a-fascinating-photo-project-79405/>, accesată în 15.04.2017.

³⁹ Bogdan Gârbovan, proiect fotografic intitulat „10/1”, sursa: <http://punctum.ro/expozitii/bogdan-girbovan-101>, accesată în 15.10.2016.

Constelațiile relațional-familiale reprezintă o matrice extrem de complexă, care determină inclusiv felul în care casa este transformată în *acasă*, de către fiecare individ în parte, dar și de sinele extins familial. Adecvarea sinelui la locuire se realizează în paralel cu o adecvare a sinelui familial, de grup, astfel că cele două operațiuni purtate concomitent ajung să interfereze, influențându-se reciproc. Descrise în subcapitolul 4.3, aceste relații ajung să își aroge extrem de multe drepturi în instalarea lui *acasă*, semantizat și asumat odată la nivel individual, apoi la nivel colectiv.

Procesele emoționale care însoțesc transformarea *casei* în *acasă* sunt atât de fine și greu de cuantificat, încât este de multe ori dificil să fie generalizate. La fel ca procesele relaționale, cele emoționale se poartă pe mai multe paliere: cu exterioritatea, cu spațiul rezidențial și intrafamilial. În funcție de natura emoțiilor ce definesc raportarea la exterior, locuința capătă un caracter introvertit sau extrovertit către vecinătăți. În funcție de configurația și permisivitatea spațiului rezidențial, emoțiile dintre locuire și locuitor sunt facilitate sau îngreunate. Legăturile emoționale personale cu spațiul de locuit sunt dintre cele mai diverse și mai profunde. Pentru Pohanski, "*acasă este considerat a fi un loc având cea mai mare semnificație personală*" (Pohanski citat de Toma [4, p. 144]), ca atare încărcătura emoțională este adesea extrem de puternică. La scară intra-familială, procesele emoționale sunt stabilite în funcțiile de ierarhiile dintre membrii, în funcție de stilul familial și cel relațional (vezi capitolul 3.1.2.4 și 3.2). Procesele emoționale sunt cele care tranzacționează formarea atașamentului față de spațiul de locuit, noțiune indispensabilă conceptului de *acasă* (vezi Capitolul 4.4) [68].

"Sensing places, they dwell, as It were, on aspects of dwelling".
Keith Basso [59, p. 55]

Sintetizând toate aceste procese transformative enumerate și descrise mai sus, D. Benjamin definește *acasă* ca fiind în același timp „un cadru fizic localizat spațial, definit temporar, important și autonom și un sistem conceptual de ordonare, transformare și interpretare a aspectelor fizice și abstracte ale vieții cotidiene [...] activate de conexiunea cu o persoană sau o comunitate, în mod uzual de conexiunea cu familia nucleară” [67, p. 2]. Conlucrarea acestor procese și armonizarea lor conferă sentimentul individual și de grup al unui confort asociat noțiunii de *acasă*. Subcapitolul 4.3 și 4.4 detaliază aceste procese de apropiere și teritorializare a spațiului rezidențial și felul în care acestea sunt imersate de relațiile familiale și procesele emoționale.

2.5. Semantica locuirii. Funcțiile rezidențiale

Fiecare locuire e un fragment din contextul din care provine și în cadrul căreia trăiește. Nu există locuiri *per-se*. Locuirile se află într-un proces continuu, adaptativ și modulator, care pendulează între funcțiunea macro, extrafamilială și cea micro, intrafamilială. În paralel, nevoia de apartenență la un grup restrâns, familial se alătură nevoii de individualizare, astfel că locuirea deține un sistem referențial multiplu, care generează și determină sintaxele sale.

Relația tetradică pe care o îmbracă locuirea, familia și individul ia forma unei orânduiri referențiale atât pentru individ, cât și pentru societate, venind de cele mai multe ori în replică la ceea ce *in extenso* se construiește în relația context urban, vecinătate imediată și locuire. În mod inerent, funcțiile locuirii nu se instituie pur și simplu. Locuirea este în același timp un produs de sinteză și interpretare a contextului istoric și cultural în cadrul căreia se plasează, motiv pentru care funcțiunile locuirii capătă întâi validitate culturală și temporală, pentru ca abia ulterior să fie legitimize

și din interior. Locuirea, ca extensie a interiorității sale familiale, își subordonează funcțiile și organismului interior, într-o nevoie de armonizare cu sensul ontologic intra-rezidențial.

Figura 2.5. Locuințe în Shibam, Yemen⁴⁰

Sintaxele rezidențiale se substituie, pe rând, sistemelor la care se raportează. Pe de o parte piesă integrantă a rețelei urbane, locuirea își generează funcțiunile la nivel macro, astfel încât să poată funcționa ca obiect urban. Pe de altă parte, referențiindu-se la vecinătatea imediată, locuirea are de îndeplinit funcțiuni de socializare și coeziune socială comunitară. Aceste două categorii care fac parte din cadrul proceselor extrafamiliale sunt completate de procesele intrafamiliale. Pentru a putea înțelege mai ușor relația dintre locuire și familie, este nevoie de o înțelegere prealabilă a funcțiilor pe care locuirea le îndeplinește pentru individ și pentru grupul familial. Aceste funcții diferă foarte mult de la un individ la altul, de la o familie la alta, de la o cultură și clasă socială la alta, fiind determinate de o serie de factori macro, exo și microsistemici, așa cum este detaliat și prezentat în Subcapitolul 4.1. De asemenea, diferențe semnificative între funcțiile locuirii sunt remarcate la diferitele grupe de vârstă și în diversele etape de dezvoltare ale familiei.

Într-un exercițiu de clasificare a funcțiilor locuirii, structurându-le după subiectul căruia se adresează acestea se împart în funcții extrafamiliale, intrafamiliale și individuale. Dacă se consideră caracterul executiv al acestora, pot fi împărțite în pragmatice sau simbolice. Funcțiile pragmatice, la rândul lor se divid în structurale și nestruurale, strict executive. Clasificându-le după perioada de timp în care se manifestă, acestea pot fi funcții temporare, definitive sau de suplinire (vezi Figura 2.6).

Figura 2.6. Clasificare funcții rezidențiale (contribuție proprie după analiza bibliografică)

Tabelul de mai jos prezintă o expunere extensivă a funcțiilor locuirii, pe toate aceste categorii, preluată din diverse surse teoretice. Cu scopul de a face comprehensibile și vizibile marjele pe care le poate comporta locuirea și, implicit,

⁴⁰ Sursa: <http://www.hiddenarchitecture.net/2016/01/shibam.html> , accesată în 26.03.2017.

familia, această clasificare introduce studiul într-un teritoriu al diferențelor, al multi-dimensionalității și al valențelor multiple individuale, familiale și rezidențiale.

Tabel 1. Funcțiile locuirii (sistemizare proprie a analizei bibliografice):

Funcții structurale			
procese individuale și intrafamiliale	<ul style="list-style-type: none"> • îndeplinire nevoi fiziologice somn, hrană • asigurare adăpost • reproducere / procreere asigură cadrul fizic pentru perpetuare specie, continuitatea generațională • funcție homeostazică reglare între membrii familiei • securitate socială și psihologică <i>„Casa este locul nostru unde ne odihnim și visăm în siguranță.”</i> (trad.aut.) [9, p. 7] • securitate ontologică îndeplinită atunci când sunt asigurate următoarele condiții: constanță între mediul social și material; furnizarea unui context spațial pentru rutina existenței umane, pentru a deține controlul vieții proprii și pentru a construi identitatea proprie [43, p. 134] • asigurare a intimității spațiu personal și privat [67, p. 164]; <i>„Casa este locul unde ne ascundem secretele și ne exprimăm eul privat.”</i> (trad.aut.) [9, p. 7] • apartenență la o unitate rezidențială/ unitate socială (familia) • identitatea și atașamentul de loc [69, p. 190] Funcție memorială: <i>„Avem nevoie să ne întoarcem acasă, pentru a ne aminti cine suntem.”</i> (trad.aut.) [70] <i>„... casa devine cel mai puternic semn al sinelui pentru cel care o locuiește.”</i> [23, p. 144] 		
	procese extrafamiliale	<ul style="list-style-type: none"> • apărare/ protecție/ retragere și securitate [26, p. 7] • funcție homeostazică reglare între familie și societate • securitate socială și psihologică prin apartenența la locuire/ familie • apartenență socială/ comunitară/ culturală 	
		Funcții executive	
		procese individuale și intrafamiliale	<ul style="list-style-type: none"> • funcție axiologică pentru propria raportare valorică și ierarhică, a rolului personal în cadrul familiei [67, p. 164] • socializare intrafamilială/ spațiu psihosocial • odihnă, regenerare <i>„Când mergem noaptea la culcare, pășim într-o altă lume, pentru a ne renaște în fiecare dimineață.”</i> (tra.aut.) [71] • evoluate/ dezvoltare personală <i>„Cuibul și facerea casei reprezintă un semnificativ major al expresiei și dezvoltării personale”</i> (trad.aut.) [55, p. XIV] • indicator al relațiilor purtate în cadrul familiei/ al ierarhiilor familiale

	<p>„cultura materială din cadrul căminului este expresia unei relații intrafamiliale în schimbare [și ilustrează n.aut.] complexitatea, conflictele și compromisurile implicate în crearea căminului.” (trad.aut.) [39, p. 23]</p> <ul style="list-style-type: none"> • spațiu de muncă • preparare și servire hrană • păstrare igienă • relaxare/ distracție „acasă e locul în care ne permitem un răgaz” [72] • funcție educativă „În contextul migrației, casa devine potențată în calitatea ei de loc de socializare, fiind reprezentă – în afară de internet, evenimente culturale și spații religioase – unul din puținele spații unde copiii pot învăța despre tradițiile culturale și religioase ale țării de proveniență.” [73, p. 23] • reglare a sexualității • funcție decorativă • depozitar al lucrurilor valoroase pentru individ/familie • suport fizic și emoțional • apropriere/ teritorializare/ control spațial • mijloc de reglare/ autoreglare, sursă de compensare, sursă de alienare Casa poate „proteja, vindeca și întrema, poate exprima cine suntem azi și cine vom fi” (trad.aut.) [55, p. XV]; „diferitele sensuri pe care fiecare le dă [locuirii] pot servi ca resursă de a compensa problemele vieții cotidiene” [69, p. 190] • starea de bine, influențată de satisfacția locuirii/ satisfacția vieții
procese extrafamiliale	<ul style="list-style-type: none"> • funcție axiologică pentru raportarea (ierarhică) la societate „Locuirea devine bun de consum, o măsură a succesului și o demarcare spațială și socială de ceilalți.” (trad.aut.) [74] • unitate de consum • socializare extrafamilială - Căminul facilitează, autorizează și legitimizează legăturile cu exteriorul.
Funcții simbolice/ afective	
	<ul style="list-style-type: none"> • funcție ideologică • funcție reflexivă • funcție eudaimonică • funcție emoțional-afectivă ex: depozitar de amintiri. Acasă depășește „simpla structură fizică sau locație geografică, dar e întotdeauna un spațiu emoțional” (trad/aut.) [39, p. 22]; în cadrul casei se acumulează procese de atașament ale locului [69, p. 190] • suport în procesul de construire a identității Identificarea, ca proces dinamic, se realizează prin clădirea imaginii de sine, a imaginii celorlalți despre noi și a felului în care se reflectă acestea, inclusiv în cadrul locuirii (ex. prin ierarhiile familiale, vizibile în spațiul rezidențial) [75]; stima de sine și identitatea de sine [67, p. 164]; ancorare a identității [70]; „Aventura construirii unei case este conectată cu nevoia de a ne stabili și organiza sinele complex al

<p>processe individuale și intrafamiliale</p>	<p><i>nostru. Nu este suficient doar să știm cine suntem. Avem nevoie de ceva mult mai tangibil, material și senzorial, pentru a identifica aspectele diverse și intermitente ale identității noastre.</i> [70]</p> <ul style="list-style-type: none"> • statut identitar, al sinelui individual și al sinelui colectiv, familial <i>„Casa e o expresie a personalității și a familiei și a configurațiilor lor unice de viață.” (trad.aut.) [9]</i> • furnizarea unei imagini recunosibile a sinelui <i>Acasă devine „o metaforă a vieții pentru că ne structurăm casa precum dorim să ne structurăm viața” [74, p. 307]; „Casa este o colecție și concretizare a intimității și protecției, care ne ajută să recunoaștem și să ne amintim cine suntem. Casa este scena memoriilor personale.” [9, p. 7]</i> • mediator între ființa noastră socială și ființa noastră privată, intimă <i>„Casa e depozitarul amintirilor personale. Ea funcționează ca un mediator ambivalent – al spațiului personal care exprimă personalitatea lumii exterioare, dar, la fel de important, al imaginii de sine a rezidentului, concretizându-i ordinea lumii. Acasă este de asemenea și un spațiu al medierii dintre intimitate și viața publică.” (trad.aut.) [9, p. 7]</i> • „intervallum mundi” <i>Locuirea ca spațiu al săvârșirii propriului timp linear sau ciclic, „o deschidere către un alt timp, înăuntrul timpului, oamenilor și al societăților” [76, p. 62]</i> • auto-validare <i>„Ne regăsim oglinziți [în casă], vedem ceea ce încă nu e vizibil și integrăm această reflexie înapoi, în imaginea de sine.” (trad.aut.) [55, p. XIV]</i> • casa, un „cosmos al simțurilor” <i>„fiecare casă reprezintă un unic <<cosmos al simțurilor>>, care modulează experiența zilnică a celor care o locuiesc sau o vizitează.” [73, p. 31]</i> • funcție referențială <i>plasare a sinelui în raport cu lumea, „raportarea locului la spațiu și raportarea locului la om” [77]</i> • reprezentare simbolică a semnificațiilor personale asociate casei [69, p. 190] <i>Sistemul simbolic, în acest caz asociat casei, este identificat ca fiind a treia verigă prezentă la specia umană, după sistemul receptor și cel efector. [78]</i> • expresie personală <i>„Cuibul și facerea casei reprezintă un semnificant major al expresiei și dezvoltării personale” (trad.aut.) [55, p. XIV]; „ele [casele] sunt ca niște temple pentru noi înșine. Nu ne așteptăm să ni se închine cineva; încercăm însă să concepem un loc care, asemeni unui templu, încorporează adecvat meritele și valorile noastre spirituale.” [70]</i> • protecția sănătății spirituale <i>ex: icoana casei/ totemul casei</i>
	<ul style="list-style-type: none"> • filtru semantic • reprezentare socială (reală sau disimulată) • casa ca instrument al creșterii stimei de sine față de exterioritate

procese extrafamiliale	<i>„O dedicare puternică față de casă poate reflecta sensul controlului și al mândriei deținute de rezident și poate fi relaționată cu activitățile de înfrumusețare a casei.” (trad.aut.) [79, p. 187]</i>
	• casa ca „mundus minor” [76, p. 66]
	• statut identitar, la nivel comunitar/ cultural <i>„O casă nu aparține doar unui individ, ci și comunității” [80]</i>
	• depozitar al valorilor societale <i>„Deoparte de protecția fizică și de valoarea sa pe piață, casa este locul în care semnificațiile personale și cele sociale sunt depozitate.” (trad.aut.) [39, p. 22]</i>

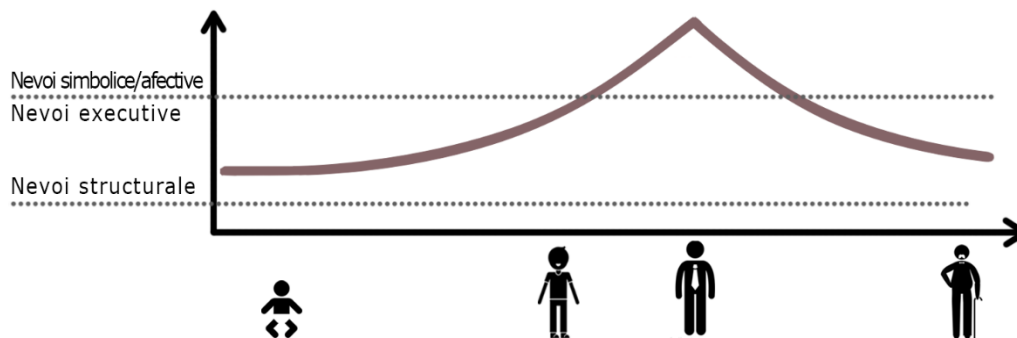
Prezentând mare parte din funcțiile pe care locuirea le poate conferi în societatea de astăzi, în mod special în societatea europeană din mediul urban, acest tabel surprinde o clasificare care nu comportă demarcații rigide între diversele sale categorii. Unele funcții rezidențiale ajung să difuzeze în altele, demonstrând că și acestea urmează același proces organic, de definire și redefinire continuă, asemenea organismului rezidențial și familial care le generează. Spre exemplu, funcția decorativă, încadrată la categoria funcțiilor executive, pragmatice, pe lângă operaționalizarea materială de care dispune, poate interfera de multe ori cu funcția simbolică de reprezentare socială, reală sau disimulată (vezi Figura 2.7). Funcția de asigurare a intimității, realizată la nivel individual și familial deopotrivă, îndeplinește și rolul de descoperire și dezvoltare personală, dar și o funcție simbolic-afectivă.

Figura 2.7. Casă recent construită, decorată în stil Art Nouveau cu profile de polistiren, realizată în 2017, Galați (foto: Vlad Petean)

Analizând enumerarea de mai sus, este evident că aceste funcții nu sunt caracterizate de concomitență, ci mai degrabă de o alternanță a lor în timp, raportate la dinamica familiei, la dinamica personală sau la cea a societății. Dintre toate funcțiile, cele structurale dețin gradul cel mai ridicat de stabilitate, la modul ideal fiind asigurate permanent.

Analizând funcțiile locuirii pe grupe de vârstă, se constată o creștere piramidală a acestora pe măsura înaintării în vârstă, pentru ca, mai apoi, către bătrânețe, aceste funcții să devină din nou minimale. În fond, „oamenii sunt ființe ciclice” [81, p. 38]. Acest fenomen cunoaște un maximum de nevoi rezidențiale, implicit și de funcții, în perioada adultă, pentru ca în etapele liminale ale vieții acestea să se restrângă la cele structurale, la care se adaugă doze minimale executive și simbolic-afective (vezi Figura 2.8).

Figura 2.8. Nevoi și funcții rezidențiale, pe grupe de vârstă
(interpretare grafică a analizei bibliografice)

Într-un scenariu ideal, locuirea concentrează și armonizează funcțiile rezidențiale de care are nevoie fiecare membru al familiei. Centralizarea lor se realizează de multe ori ierarhizat, stabilind priorități spațiale în funcție de anumite criterii, având însă grijă ca fiecare nevoie și expectanță să fie acoperită spațial. Versatilitatea funcțională a locuirii se dovedește necesară în momentele distopice ale vieții familiale și individuale, atunci când este nevoie de a prelua sau regla anumite disfuncțiuni interne sau externe. În aceste condiții, supradozarea unei funcții rezidențiale, spre exemplu a funcției de protecție și intimizare, se datorează uneori nevoii de a compensa anumite deficiențe sociale sau emoționale (vezi Figura 2.9). Subcapitolul 5.2 detaliază anumite scenarii distopice întâlnite în mod curent în societatea de astăzi, scenarii la care locuirea și familia își amplifică diverse funcții, pentru a echilibra situații negative și a restabili homeostazia rezidențială.

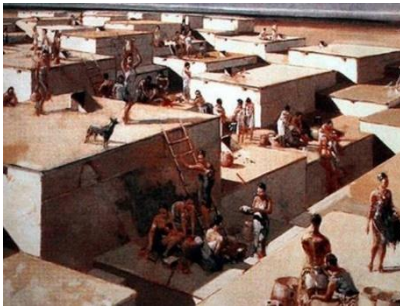
Figura 2.9. Supradozarea funcției simbolice în cadrul locuirii, Timișoara 2016
(arhivă personală)

Sunt de asemenea cazuri în care unele dintre aceste funcțiuni pot suplini lipsa altora, cum ar fi cazul funcției de intimizare, instalate exacerbat în unele situații din lipsa îndeplinirii funcției de socializare extrafamilială. Căminul poate funcționa în acest caz ca un soi de „obiect tranzițional”⁴¹, a cărui prezență internă suplinește o lipsă

⁴¹ „Obiectul tranzițional” a lui Winnicott definește acel obiect care suplinește lipsa mamei, spre exemplu prin purtarea unei amprente specifice acesteia. “Obiect tranzițional, așa cum îl denumește

externă. Persoanele introvertite își găsesc de multe ori refugiul în spațiul rezidențial, care trebuie să inventeze multiple mijloace prin care avatarurile personale să poată fi înșpațiate, câteodată exclusiv în interior.

Menționam mai sus că funcțiile locuirii sunt și ele subsumate condițiilor exogene, de ordin social, economic, istoric, politic. Trecerea în revistă a felului în care aceste funcții au fost încorporate de locuire de-a lungul timpului este mai mult decât elocventă pentru a demonstra felul în care organismul rezidențial și familial sunt reglate de condiționări externe și interne.

Figura 2.10. Reconstituire orașul Çatalhöyük vedere a) exterioară⁴²; b) interioară⁴²

Pentru locuințele din Çatalhöyük, considerat primul oraș ale omenirii, localizat în timp undeva prin anii 7.500- 5.700 îHr, funcția de apărare era atât de importantă, încât întreaga configurație rezidențială, interioară și exterioară, era subordonată acesteia. Funcțiile locuirii gravitau în jurul necesității ca locuirea să nu fie vulnerabilă, astfel că în interior spațiul rezidențial era conceput ca celulă minimală, multifuncțională, zonificată pentru diversele (și puținele) funcțiuni desfășurate aici. Însuși accesul, supra-investit simbolic la multe culturi din Antichitate, era aici lipsit de orice semnificații, fiind cel care putea sau nu facilita intruziunea în spațiul interior rezidențial. Accesul în locuire se realiza de pe acoperiș, prin intermediul unei scări retractabile, fapt care genera un aspect exterior auster și rigid. Considerentele estetice și formale erau lăsate în subsidiar, acestea fiind o rezolvare a rezolvării cu prioritate a determinantilor care țin de securitatea locuirii.

La majoritatea locuirilor preistorice, funcțiile structurale erau cele mai importante și rareori erau completate de funcțiuni conexe, considerate dispensabile. Funcția de depozitare, venită în susținerea funcției structurale de asigurare a nevoilor bazice fiziologice, ajungea să acapareze aproape jumătate din suprafața interioară a locuinței, iar funcțiile simbolice veneau în completarea celor structurale, protejând sănătatea spirituală a familiei. Sintetizând, în locuința tipică din Çatalhöyük, 80-90% din suprafață era alocată funcțiilor structurale, iar 10% alocată funcției simbolice și executive (vezi schemele din Figura 2.11).

O situație similară ca distribuție funcțională o întâlnim și în locuințele din Evul Mediu, aparținând clasei mijlocii. Funcția de depozitare ocupa o mare parte a casei, fiind adesea cea care genera, prin eliminare, locul în care se trăia. Dimensiunile mici ale casei și comasarea multor funcțiuni (mâncat, dormit, igienă, socializat) făcea din

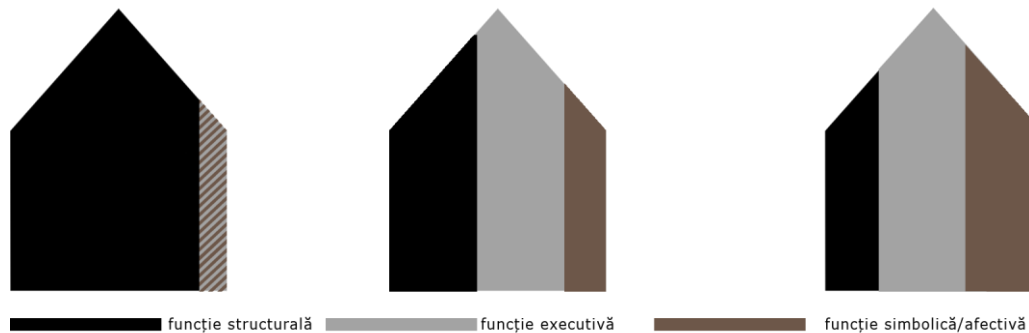

Winnicott, acesta aparțin mamei și poartă, ca atare, marca sa intimă. Mirosul ei funcționează, astfel, ca un înlocuitor simbolic al prezenței sale. “ [76, p. 223].

⁴² Sursa: <https://aratta.wordpress.com/anatolia-the-cradle-of-civilization/>, accesată în 07.01.2017.

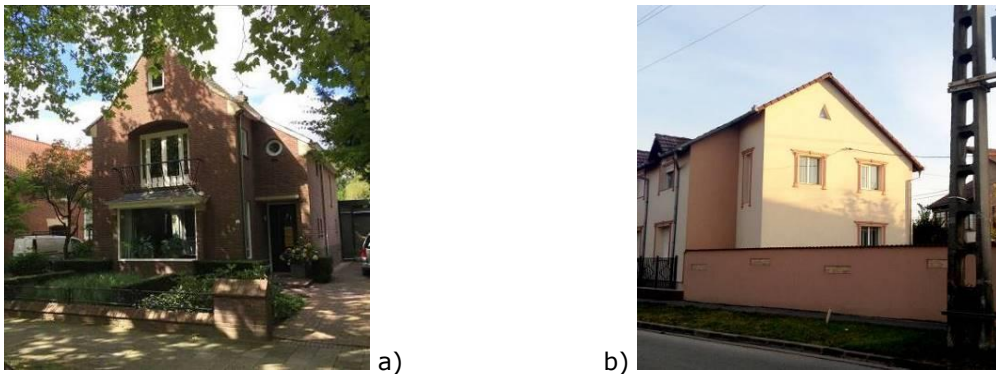

componenta socială intrafamilială un constituent rezidențial substanțial [57], [82]. Și aici funcția de apărare prima, laolaltă cu celelalte funcții structurale, care erau mapate ca fiind componentele de bază care generau configurația locuirii.

Figura 2.11. Estimarea raportului între cele trei tipuri de funcții rezidențiale, în trei perioade diferite: a) Çatalhöyük, b) Evul Mediu, c) Locuință contemporană⁴³
(interpretare grafică a analizei bibliografice)

Spre deosebire de exemplele precedente, relativ uniforme ca rezolvare la nivelul așezării urbane, în prezent asistăm la o variație extrem de mare de rezolvări rezidențiale în ceea ce privește distribuția funcțiilor locuirii. Dacă în ceea ce privește funcția de apărare, securitate și intimitate, aceasta este mult mai întâlnită în societatea noastră decât, spre exemplu, în societățile nordice (vezi Figura 2.12), în ceea ce privește funcția simbolică, ea nu comportă generalizări, fiind particularizată și operaționalizată diferit, în funcție de particularitățile familiei sau de cele culturale. Dozarea funcției simbolice în cadrul peisajului rezidențial depinde de particularități familiale sau personale, precum și de felul în care ierarhiile familiale sau societale permit și încurajează manifestarea acestora în cadrul locuirii (vezi Figura 2.13a).

Figura 2.12. a) Locuință individuală, Eindhoven, Olanda și b) Locuință individuală, Timișoara, România (arhivă personală)

⁴³ Notă: toate cele trei exemple au fost extrase din locuințele unifamiliale, de dimensiuni medii, aparținând păturii mijlocii, zona urbană.

În prezent, raportul dintre muncă și timpul liber și invadarea spațiului rezidențial de către muncă face din peisajul locuital un locus al unor manifestări uneori improprii pentru locuire (vezi Figura 2.13b). Atunci când are loc supradozarea acestei componente, peisajul rezidențial este acaparat în favoarea componentei executive, exclusiv-pragmatice. Detaliat atât în Capitolul 4.2 și 5.2, aceste distorsiuni rezidențiale reprezintă fenomene extrem de des întâlnite în spațiile de locuit contemporane, înclinând balanța înspre funcțiile executive, în defavoarea celor structurale și simbolic-emoționale.

Figura 2.13. a) Locuință privată, Timișoara, 2016 (foto din arhivă personală); b) Locuință în Pakistan, în care funcția executivă acaparează peisajul rezidențial⁴⁴

La fel de importantă precum dozarea funcțiilor rezidențiale este și dozarea echilibrată a acestor funcții între diverșii membri ai familiei. Ierarhiile familiale și habitusurile culturale induc în cadrul locuirii o anumită distribuție spațială între membri, care poate comporta anumite dezechilibre, din ce în ce mai prezente în peisajul rezidențial actual. La familiile care prioritizează rolul copiilor, sau la familiile cu un stil familial predominant permisiv, spațiul rezidențial poate deveni un locus al manifestărilor exclusive ale copiilor, care ajung să „colonizeze” locuirea până la subminarea spațială a adulților (vezi Figura 2.14).

Figura 2.14. Locuință „colonizată” de copii (foto din arhivă personală)

⁴⁴ Sursa: <http://www.wiego.org/sites/wiego.org/files/publications/files/IEMS-Home-Based-Workers-Full-Report.pdf>, accesată în 30.03.2016.

Numeroase studii sociologice, psihologice și arhitecturale au demonstrat influența pe care mediul construit, mediul locuinței și al vecinătății imediate o exercită asupra individului, influențând comportamentul și felul de a se raporta la lumea înconjurătoare. Abundența documentară pe subiectul locuirii este pe de-o parte un prilej de a constata că acest „**miracol de discreție**” numit **acasă** (Benoît Goetz, citat de Ciprian Mihali ²⁸) suscită interes, însă pe de altă parte aduc în lumină o percepție reduționistă asupra subiectului locuirii, lipsit cel mai adesea de perspectiva profundă a factorului uman, cel individual și de grup familial.

3. FAMILIA

Figura 3.1. „Familia” (foto arhivă personală)

Dacă în capitolul precedent am trecut în revistă diverse problematice referitoare la locuire, acest capitol reprezintă o încercare de familiarizare cu noțiuni legate de familie, cel de-al doilea termen al diadei studiate. Cu scopul de a furniza câteva cunoștințe generale nefamilare teoriei locuirii, această secțiune a tezei elucidează modalitățile prin care funcționează organismul familial, funcțiile pe care le îndeplinește în raport cu cele rezidențiale, rolurile membrilor și metamorfoza lor de-a lungul timpului. Locuirea este un conținător activ al relațiilor familiale, configurația ei putând fertiliza sau împiedica anumite practici parentale sau familiale. Expectanțele pe care le avem de la locuire se modulează de asemenea după caracteristicile și dinamica familiei, inducând o rezonanță în viața de zi cu zi. Acest capitol își propune să ne introducă într-un tărâm al diferențelor și diversității familiale, să faciliteze înțelegerea complexității care stă în spatele procesului familial și, nu în cele din urmă, să facă prin aceasta o apologie a locuirii care trebuie să se conformeze sau să poată fi conformată la nevoile și expectanțele acestei diversități familiale.

3.1. Rezonanța familiei sau ceea ce „familia” vrea să însemne

Dacă ne uităm în prezent la familia noastră, apoi la familiile din jurul nostru, vom constata o diversitate extrem de mare a configurațiilor și relațiilor familiale, care nu era constatată până acum câteva decenii. Familiile sunt mult mai diverse decât au fost acum 50 de ani, când acest concept social se referea stereotipal, mai ales în culturile vestice, la un anumit grup de persoane format din nucleul conjugal și copil sau copii. De-a lungul timpului familia a cunoscut schimbări enorme, aflându-se în prezent în același status dinamic, într-o continuă definire și redefinire. La fel ca locuirea, structura socială oglindește la scară macro ceea ce se întâmplă în sânul

celulei sociale, familia. În același timp, celula familială oglindește ceea ce se întâmplă la nivel macrosocial, astfel că cele două se află într-o relație de interdeterminare. „Familiiile sunt, cel puțin parțial, mecanisme sociale pentru poziționarea indivizilor în timp și spațiu” [83, p. 1297]. În ciuda acestei diversități evidente, locuirea nu este concepută încă, pe scară largă, să fie sensibilă la această diversitate în structura familială, iar în prezent toate aceste tipuri diverse de familii locuiesc una în preajma alteia, în același tipuri de locuințe, cu diferențe nesemnificative în tipologia sau configurația lor.

3.1.1. Noțiunea de „familie”. Dezambiguizare

Pentru a putea înțelege relația diadică dintre locuire și familie, este mai mult decât necesar o înțelegere prealabilă a ceea ce înseamnă noțiunea de „familie”. Familia este unul dintre termenii consacrați ai științelor sociale, referindu-se la două persoane sau mai multe, legate prin căsătorie, adopție sau legătură de sânge [84], [85]. După Murdock, familia este „un grup social caracterizat prin rezidență comună, cooperare economică și reproducere. Include adulți de ambele sexe, sau cel puțin doi adulți care întrețin o relație sexuală aprobată și unul sau mai mulți copii, proprii sau adoptați de adulții care sunt legați sexual” [86, p. 3]. Definiția mai recentă a lui Popenoe implică existența unui adult, sau a doi adulți nu neapărat de același sex și nu neapărat căsătoriți, adaptându-se la recenta amploare a familiilor monoparentale, de același sex, care coabitează [87]. Toate aceste definiții normate pot fi diferite de definițiile însușite de mentalul colectiv al fiecărei culturi în parte.

Familia este o **instituție socială**, instituție care conform definiției lui Durkheim⁴⁵ reprezintă un mod de acțiune, simți și gândi și care, ca orice fapt social, are o acțiune constrângătoare asupra individului, venită din exteriorul acestuia, având o existență proprie, independentă de manifestările individuale și fiind distinctivă pentru un grup dat. Familia, ca orice instituție socială, este o sumă de elemente de organizare socială, fiind reglementată din punct de vedere juridic, cu o relativă autonomie pentru că este de fapt un domeniu distinct al vieții sociale. Familia reprezintă „o formă de comunitate umană alcătuită din doi sau mai puțini indivizi, uniți prin legături de căsătorie și/ sau paterne, realizând, mai mult sau mai puțin latura biologică și/ sau cea psihosocială” [88, p. 17]. În plus, familia acționează coercitiv, pentru a echilibra nevoile individuale față de cele colective.

O bună parte din studiile sociologice din ultima decadă semnaleză prezența unei critici aduse sociologiei familiei, adresată în special heteronormativității cadrului teoretic cu care operează aceasta [89, p. 135]. Morgan, Ribbens, McCarthy și Edwards critică tendințele prescriptive și rigide ale conceptului social științific de *familie*, propunând acomodarea unei diversități care să vină ca reconciliere între aceste tendințe tradiționale și cele întâlnite în prezent, în viața de zi cu zi [90] [91]. În acest sens, se propune ca soluție **extensia acestui cadru teoretic**, pentru a putea include transformările recente care se constată la nivelul familiei, în mai toate societățile. David Morgan, de exemplu, propune folosirea cuvântului „familie” nu ca substantiv, cum se întâmpla până recent, ci ca adjectiv, dorind astfel să creeze un concept incluziv al tuturor practicilor familiale care pot fi identificate astăzi. În lipsa acestei subtile

⁴⁵ Émile Durkheim, "Despre diviziunea muncii sociale", 1893.

expandări a termenului de „familie”, există riscul de a reifica acest concept. Venită în special ca răspuns la mișcarea feministă și mișcarea pentru drepturile homosexualilor, această **pluralizare a termenului de familie** își dorește incluziunea mai multor categorii conjugale, care funcționează după legitățile interne specifice familiei. Pervertirea noțiunii de familie și amplificarea sensurilor atașate acestui concept, obligă la o reconsiderare a acestui termen, în orice studiu efectuat în prezent. Familia, acum și aici, trebuie să comporte un sens elastic, care să includă multitudinea scenariilor reale de viață [92, p. 1]. Această dezambiguizare a termenului de *familie* este de interes pentru că ajută la demarcarea grupurilor de co-rezidență care fac obiectului prezentului studiu.

J.R. McCarthy justifică această desemantizare prin valențele multiple pe care trebuie să le acopere, din punct de vedere semantic, acest cuvânt în prezent. Din cauza raportului actual diferit dintre autonomie și relaționalitate, dintre individ și grupul intim de apartenență, cuvântul *familie* este chemat astăzi să desemneze o gamă mai largă de categorii sociale decât desemna odinioară [91, p. 68]. McCarthy propune astfel ca sub egida acestui cuvânt să fie inclus grupul de indivizi co-rezidenți, sau de indivizi aflați într-o oarecare relație diadică, de dependență reciprocă [91, p. 84]. Wallace încurajează tratarea binomului din perspectiva locuirii și nu din cea a termenului strict de familie, incluzând astfel noile tipuri de familie care rezidențiază indiferent de contextul relațional, de rudenie sau coabitare [93, p. 3].

În literatura de specialitate, analiza subiectelor legate de binomul locuire/familie se bazează pe două tipuri de analize. Primul dintre ele analizează felul în care sunt organizate unitățile rezidențiale, așa-zisele „gospodării” sau **unități rezidențiale**, iar cea de-a doua modalitate analizează binomul din perspectiva componenței familiilor. Diferența dintre gospodărie și familie (în engleză *household/family*) ajută la demarcarea spectrului de interes al acestei teze. Dacă gospodăria sau unitatea rezidențială poate fi constituită și dintr-o singură persoană, familia necesită prezența a cel puțin doi membri. De asemenea, dacă gospodăria poate fi constituită din membri care nu sunt neapărat înrudiți, familia presupune un anumit grad de rudenie sau legătură afectivă⁴⁶.

Daniela Cutas și Sarah Chan, în cartea editată de ele, intitulată „*Families – Beyond the Nuclear Ideal*”, sub egida termenului de „familie nucleară” desemnează familiile compuse din mamă și tată, implicați romantic, împreună cu copiii cu care se înrudesesc unul sau ambii adulți [92]. Eric D. Widmer, într-o recentă conferință internațională de sociologie⁴⁷, prezenta rezultatele unui studiu întreprins de echipa sa, în cadrul căreia diverși respondenți au enumerat persoanele care sunt incluse în ceea ce ei numesc *familie*. Răspunsurile au fost clasificate în 9 tipuri de configurații familiale (vezi Tabel 2). Din cele nouă categorii de configurații descrise de respondenți, doar șase coincid definiției oficiale a „familiei”, celelalte trei venind în completarea realității scriptice cu o versiune „trăită” și însușită în mentalul colectiv. Din nou, încă un argument în pluralizarea conceptului de „familie”.

⁴⁶ Sursa <http://unstats.un.org/unsd/demographic/sconcerns/fam/fammeth.htm#A3>, accesată în 09.01.2017.

⁴⁷ 8th Congress of the European Society of Family Relations (ESFR), „*Changing Family Relations – Gender and Generations*”, TU Dortmund University Germany, 31 August – 3 Septembrie 2016, Keynote: Eric D. Widmer, University of Geneva, School of social sciences, Department of Sociology, „*Who are my family members? Ordinary and extraordinary definitions of family*”.

Tabel 2. Tipuri de configurații familiale (prelucrare după studiul prezentat de Eric D. Widmer, 8th Congress of the European Society of Family Relations, ESFR):

1. categoria maritală orientată către părinți și rudele prin alianță
2. și 3. categoriile „frați și surori” în care s-au inclus rudele și membrii familiei
4. categoria „rudonii” în care s-au inclus o diversitate de membri cu legături de sânge, legături maritale, dar și indivizi cu grad de rudenie îndepărtat
5. categoria „vlăstar” orientată către rude de sânge, incluzând membrii aparținând diverselor generații
6. categoria „nucleară” centrată exclusiv pe partener și copii
7. categoria „fără partener” în care nu s-a inclus partenerul prezent
8. categoria „post-divorț” care prezintă două variații, una orientată către vechiul partener și cea de-a doua, orientată către actualul partener
9. categoria „prieteni” în care au fost incluși prieteni ai familiei

Termenul de *familie*, uzitat în cadrul acestei teze, se aplică așadar atât familiilor care se înscriu în definițiile tradiționale, precum și celorlalte categorii conjugale, care funcționează după aceleași legități interne. Așadar, pe lângă familiile mai mult sau mai puțin tradiționale, căsătorite, cu sau fără copii, acest studiu se poate adresa și „familiilor post-familii” (Beck- Gernsheim, citat de Roseneil [89, p. 140] și neo-familiilor (vezi capitolul 6.2.3). Pentru că nu își propune să elucideze recente și îndelungi controverse sociologice și pentru că scopul acestui studiu nu este de a clarifica problematici sociologice sau semantice, acestei cercetări i-a fost conferit un aspect incluziv, putând fi asimilat termenului de familie orice tip de configurație nucleară de coabitare, formată din una sau două generații, din parteneri legați emoțional și sexual, cu sau fără copii, sau din un părinte cu copil/ copii. Termenul de familie a fost expandat, pentru a putea cuprinde diversitate conjugală, corezidențială dar și diversitatea rolurilor familiale.

Definiția familiei a fost și rămâne în continuare dinamică, regăsind numeroase schimbări la nivelul unui grup social sau cultural. Dezambiguizarea termenului de familie se bazează astfel pe trendul și critica impusă de studii sociologice din ultima decadă, care propun renunțarea la heteronormativitatea semantică și pluralizarea noțiunii de familie, conferind astfel o caracteristică incluzivă. Atâta timp cât toate aceste familii post-familii și neo-familii funcționează în mediul rezidențial similar cu ceea ce numim *familie* în înțelesul său clasic, această teză, cu ipotezele, concluziile și recomandările aferente, poate fi asimilată și aplicată și acestor tipuri de familii.

3.1.2. Familia. Componente și clasificări

Familia este instituția socială de bază, din care s-au generat și celelalte instituții de la nivelul ansamblului social, instituții mai simple sau mai complicate în funcție de complexitatea societății. Toate instituțiile sociale, inclusiv familia, dețin anumite caracteristici generale prin care operează la nivelul societății. În ceea ce

privește familia, simbolurile culturale (ex. inelul de căsătorie), codurile de comportament (ex. loialitatea față de partener), instrumentele și ideologiile specifice (ex. tradiții, legi nescrise), toate acestea conferă specificitate instituției sociale și o ajută la reprezentarea sa în exterior. Existența unui sistem de relații sociale stabilizate (ex. relații de cosangvinitate sau de alianță), existența normelor (ex. codul familiei), a valorilor (ex. moralitate, autoritatea capului familiei) și a procedurilor comune general acceptate confirmă includerea familiei în cadrul instituțiilor sociale [94].

Cele două componente principale ale familiei sunt **structura și funcția**. Smith afirmă că structura se referă la numărul de membri ai familiei, cu desemnarea poziției fiecăruia, iar funcția se referă la felul în care „familiile satisfac nevoile fizice și psihologice ale membrilor, pentru a le îndeplini nevoile de supraviețuire și de menținere” [86, p. 3].

3.1.2.1. Structura familiei

Normele și regulile aferente aranjamentelor maritale decid, de obicei, felul în care se desfășoară ulterior narațiunea rezidențială, pentru etapele majore ale ciclului vieții. Unele culturi cer, de exemplu, ca tinerii căsătoriți să rămână în casa mirelui, pe când în altele cer să rămână în casa miresei, cu părinții acesteia (nord-estul Tailandei, mijlocul sec XX [95, p. 19]). Există de asemenea și aranjamente maritale atipice, cum ar fi locuința separată pentru toți bărbații satului și încă una pentru femeii și copii [95, p. 19]. Evoluția ulterioară a familiei, după formarea nucleului, depinde de asemenea de normele culturale asociate, precum și de cutume endogene. În unele culturi, părinții aleg soția, iar în altele, căsătoria poate fi anulată dacă femeia nu face copii după o perioadă.

După stabilirea reședinței familiei nou formate, căsătoriile pot fi **matrilocale, patrilocale** sau **neolocale**. Căsătoria patrilocală a fost forma cea mai răspândită în colectivitățile tradiționale, decurgând în principal din regulile prin care se transmitea moștenirea și numele familiei. În prezent, reglementarea neolocală, în care un cuplu familial își stabilește locul de reședință în altă localitate decât cele în care locuiesc familiile de origine ale soților, este în creștere în societatea europeană, în principal datorită creșterii mobilității și a independenței nucleului conjugal.

În funcție de sferile de incluziune la grup, familiile sunt de mai multe tipuri: **familia conjugală** sau **nucleară** (formată din două generații, soț/ soție/ copii), **familia cosangvină** (bazată pe relația de sânge a unui număr mare de persoane înrudite direct) și **familia extinsă** (formată din familia nucleară la care se adaugă orice altă rudă cu care se întrețin relații). Murdock spunea că familia nucleară este forma bazică după care se generează formele familiale mai complexe, fiind un grup distinct și funcțional în fiecare societate. Familia extinsă este deci, în esență, o constelație de nuclee familiale, întinse pe mai mult de două generații [86, p. 3]. Dacă Parson leagă apariția familiilor nucleare de revoluția industrială, alți sociologi consideră că acesta afirmație este un mit, din moment ce nordul Europei avusese familii conjugale de sine stătătoare, încă dinainte de acest moment [95, p. 3].

În prezent, tendința la nivelul țărilor europene este cea a familiilor neolocale nucleare. Cu toate acestea, familia extinsă își are rolul ei, atât în buna funcționare a nucleului, cât și în funcționarea la nivel macrosocial. Țările în care legăturile extinse nu funcționează prea bine au nevoie de măsuri sociale mai ample, din cauza lipsei de îngrijire a vârstnicilor deveniți dependenți de asistență sau din cauza lipsei unui membru vârstnic, de obicei bunic, care să îngrijească copiii la nevoie. În extremă, există culturi care pedepsesc lipsa îngrijirii vârstnicilor din familia extinsă. Dacă pentru familiile românești tiparul patrilocal și familia extinsă reprezenta cutuma socială cea

mai răspândită, în prezent în societatea noastră se observă predilecția pentru neolocalitate și pentru familia nucleară, chiar dacă legăturile cu familia extinsă au rămas în continuare persistente.

Alcătuirea nucleului conjugal se realizează pe baza **căsătoriei**, ale cărei reguli se stabilesc pe baza mai multor criterii, în funcție de circumstanțe macrosistemice. Căsătoria reprezintă un sistem social de transmitere a bunurilor materiale și imateriale și a moștenirii de ordin spiritual, cultural și religios. Căsătoria are ca funcție legarea a două neamuri diferite, între care nu există, de regulă, legături de cosangvinitate. Acest proces de uniune este reglementat de două procedee distincte: **endogamia** (care promovează alegerea partenerului din cadrul aceluiași grup local sau familial, ca în comunitățile țărănești tradiționale) și **exogamia** (care interzic căsătoria în interiorul aceluiași grup de rudenie). Exogamia este reglementarea maritală cea mai răspândită în prezent, mai ales în societățile vestice, care dispun de un areal din ce în ce mai mare de alegere a partenerului, pe măsură ce mijloacele de comunicații și mobilitatea au crescut.

Există de asemenea mai multe forme de căsătorie, fiecare cu specificul său: **monogamie** (căsătoria dintre două persoane), **bigamia** (căsătoria între trei persoane, un bărbat cu două femei sau o femeie cu doi bărbați) și **poligamia** (uniunea matrimonială a mai mult de două persoane, incluzând **poliandria**, în care femeia devine soția mai multor soți și **poliginia**, în care bărbatul devine soțul mai multor neveste). Monogamia reprezintă forma cea mai răspândită, fiind practică de majoritatea societăților dezvoltate, celelalte forme de căsătorire fiind considerate în societățile europene obiceiuri barbare nefirești. Adăugată recent pe lista formelor de căsătorie, căsătoria între persoane de același sex este legiferată într-o serie de țări europene (Belgia, Danemarca, Finlanda, Franța, Olanda, Norvegia etc.).

Parcurgând tabloul schematic de mai sus, observăm cum căsătoria stereotipală a societății noastre ocupă un segment extrem de îngust din totalitatea variantelor de uniune conjugală, încă un motiv în apologia diversității și empatiei. De asemenea, un simplu exercițiu de imaginație ar scoate în evidență nevoi rezidențiale atât de diferite pentru toate aceste tipuri de familie, că pretinderea acomodării tuturor acestor grupuri sociale în același tip de locuință ar părea un gest cel puțin absurd.

Amprenta fiecărei familii este determinată de coexistența și suprapunerea a trei paliere de configurații, fiecare cu specificitate proprie, care generează în fapt particularitatea sa. După Walsh [96], aceste categorii sunt formate din sistemul familial de **convingeri și credințe**, preluat indirect de la scară macrosocială, **patternurile organizaționale și procesele comunicaționale sau relaționale**.

3.1.2.2. Sistemul familial de convingeri și credințe

Sistemul familial de convingeri și credințe generează fundalul pe care se proiectează toate celelalte sisteme funcționale, respectiv patternurile organizaționale și procesele relaționale. Determinate în principal de factori macro și exosistemici, aceste sisteme se aliniază cultural, social și economic cadrului generic în care funcționează familia. Spre exemplu, culturile individualiste, care pun accentul pe independență și autonomizare, pe împlinirea și reușita sinelui, urmează patternuri diferite de organizare și de relaționare între membrii, față de culturile colectiviste, în care aportul individual contează în măsura în care contribuie la bunăstarea familiei și comunității [97]. Apartenența față de o cultură individualistă sau una colectivistă determină de asemenea raportul relațional dintre individ și grup și felul în care narațiunile personale se dezvoltă în cadrul locuirii.

De asemenea, tot o influență macrosistemică în sistemul de convingeri o reprezintă variațiile culturale ale stilurilor parentale. Stereotipurile parentale sunt asociate modelelor culturale aparținătoare, fiind renumiți chinezii, spre exemplu, pentru practica parentală autocrată și autoritară, iar culturile nordice pentru practica parentală permisivă.

3.1.2.3. Patternuri organizaționale

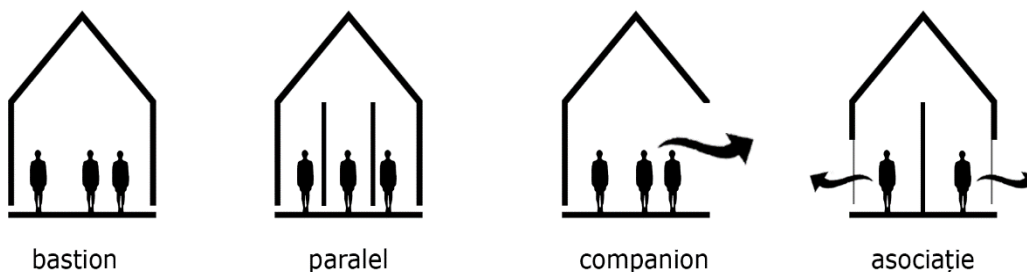
Famiiliile „își creează și își modelează răspunsul la schimbări, prin intermediul <<strategiilor familiale adaptative>>” (Cheal citat de McKie și Callan [93, p. 3]). Aceste strategii familiale conturează felul în care se configurează și relaționează membrii familiei, cu consecințe directe asupra narațiunii rezidențiale. Aceste strategii întreprinse la nivel de familie generează un scenariu de dezvoltare al acesteia în raport cu locuirea și în raport cu dinamica etapelor vieții.

În funcție de felul în care se organizează gospodăria rezidențială, se pot identifica trei tipuri de organizări: cu un membru, organizare nucleară (nucleu familial sau coabitare) și extinsă. Din cauza particularităților pe care le comportă unitatea rezidențială formată dintr-un membru sau din familia extinsă, prezentul studiu focalizează pe familia nucleară, formată din minim doi membri, legați fie printr-o legătură conjugală fie doar prin legătură afectivă, de cuplu.

În aceeași categorie intră și felul în care este asumată cariera rezidențială la nivel de familie. Mobilitatea locuinței pe parcursul dinamicii familiei influențează felul în care familia, luată ca grup și individual, se în-spațiază și își adecvează nevoile la ceea ce spațiul oferă.

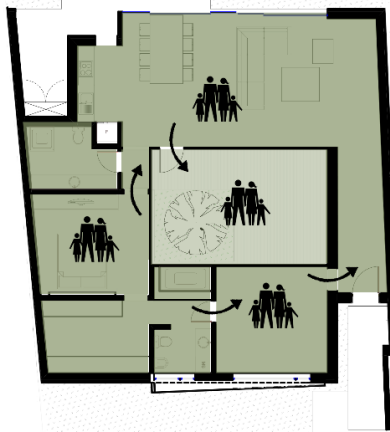
3.1.2.4. Procese comunicaționale sau relaționale

Atunci când vorbim despre *familie*, asociem automat firele narative derulate între membrii familiei. Familia este însă un organism viu, care funcționează sănătos prin procesiunea duală dintre **parte** și **întreg**, dintre individ și grup. Funcționarea familiei în parametrii optimi este direct dependentă de funcționarea optimă a părții. Interdependența dintre membrii familiei este pe atât de importantă pe cât este și independența. O familie sănătoasă nu poate exista fără a asigura concomitent aceste două procese componente, în doze reglate organic de fiecare familie în parte. Această realitate obligă peisajul rezidențial să conformeze necesități spațiale derivate din amândouă procesele, astfel încât atât sinele individual, cât și cel colectiv, să își regăsească locul în cadrul locuirii. Subcapitolul 4.3 detaliază felul în care se realizează în realitate acest echilibru dintre parte și întreg, subliniind conotațiile și ierarhiile care derivă din acestea.

Figura 3.2. Categoriile de familii, după coeziunea internă și integrarea externă, conform clasificării lui Jean Kellerhalls (interpretare grafică a analizei bibliografice)

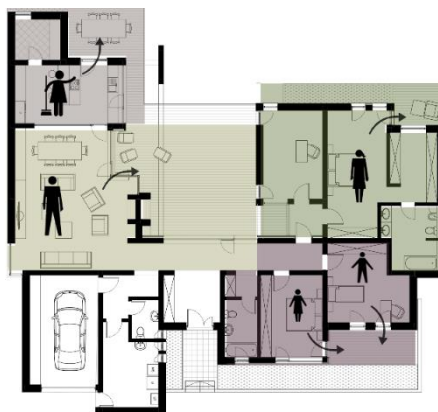
În cadrul unei familii nucleare, se pot stabili trei tipuri de relații între membrii săi: **relații parentale, relații maritale și relații fraternale**. În general, acestea se determină reciproc, generând amprenta relațiilor familiale. Particularitatea acestor relații cere o acomodare în consecință a nevoilor specifice, fiecare tip de relații cerându-se acomodate în anumite configurații rezidențiale. Pentru a exemplifica, luăm în considerare cele patru categorii tipologice de viață de cuplu și de familie, împărțite de Jean Kellerhalls [98, p. 103] după gradul de coeziune internă și cel de integrare externă, așa cum rezultă din Figura 3.2: tipul bastion, paralel, companion și asociație.

Figura 3.3. Casa N., exemplu de casă bastion.

Casă proiectată de arh. Daniela Negrișanu și arh. Răzvan Negrișanu (arhivă personală)

Familia de tip bastion este familia centralizată, în cadrul căreia grupul este focalizat pe el însuși, având minime contacte cu exteriorul. Acestei familii i se potrivește o locuință introvertită, care deține spații mari de intra-socializare, spațiile private fiind secundare. În unele cazuri, cum este și exemplul prezentat în Figura 3.3, locuința este un spațiu liber, care ajută la consolidarea coeziunii de grup familial, însă eșuează în a conține privatizările personale. Familiile tip bastion se în-spațiază în „Casa-foc” [99, p. 2], în care la fel ca în corturile beduine prezența focului (sau a zonei focale) semnalizează prezența familiei adunate în jurul unui coagulant social.

Figura 3.4. Casa M., exemplu de casă compusă din celule relativ autonome. Casă proiectată de arh. Răzvan Negrișanu, colaborator arh. Daniela Negrișanu (arhivă personală)

Familia de tip paralel este caracterizată prin introvertire și autonomie interioară. Rolurile din interiorul familiei sunt foarte diferite, domeniile de interes ale membrilor sunt divergente. Locuința acestui tip de familie are nevoie de o comunicare minimă cu exteriorul și de asemenea are nevoie de mai multe celule rezidențiale, relativ autonome, cu un grad mare de introvertire. Exemplul din Figura 3.4 suprapune schema folosirii reale a spațiului peste planimetria originală, gândită inițial pentru un scenariu de funcționare mult mai coeziv.

Figura 3.5. Casa S., fuzională intern, cu spații generoase de socializare intra-familială. Casă proiectată de arh. Daniela Negrișanu și arh. Radu Dorgo (arhivă personală)

Figura 3.6. Casa G., exemplu de casă tip asociație, cu două celule extravertite autonome. Casă proiectată de arh. Daniela Negrișanu (arhivă personală)

Familia de tip companion este deschisă către exterior, dar în același timp fuzională intern. Locuința poate fi extrovertită pentru a permite legăturile familiei cu exterioritatea, poate conține celule pentru privatizările personale, însă are nevoie de spații pentru socializarea internă a membrilor familiei (vezi Figura 3.5).

Familia de tip asociație este caracterizată prin autonomia interioară a membrilor, dublată de o deschidere mai degrabă către exterior. Celulele rezidențiale trebuie să acopere individualizarea membrilor cu structuri narrative diferite, structuri care pot să grupeze unul sau mai mulți membri. Des întâlnită începând cu etapa adolescenței copiilor, acest tip de locuire este expresia coexistenței în cadrul aceleiași locuințe a mai multor constructe existențiale diferite, legate formal de aceeași coajă

rezidențială. Spațiile comune apar formal în cadrul casei, fiind folosite doar ocazional pentru socializarea intrafamilială. Figura 3.6 prezintă exemplul unei case cu două celule rezidențiale distincte, una pentru părinți și una pentru adolescența familiei, ambele deținând suficiente spații pentru o funcționare autonomă.

Toate cele patru categorii de familii prezentate mai sus cu exemple din locuințele individuale își au omologul configurațional și în cadrul locuințelor colective, însă în cadrul lor flexibilitatea spațială nu permite marje atât de mari de adaptare la specificul familiei. În aceste cazuri, o serie de artificii spațiale vin să compenseze spațiul redus. Pentru o adecvare a apartamentului la aceste nevoi diverse, se apelează adesea la ceea ce în capitolul 4.4 am numit *privatizări succesive*, care permit o elasticitate spațială prin teritorializarea sa pe segmente de timp (livingul e dimineața teritorializat de copil, iar seara de tată).

Familia, la fel ca orice „grup organizat”, funcționează după câteva criterii, care ajută în reglarea față de condiționările interne și externe. Evaluând descrierea familiei românești a sociologului Goergeta Ghebre [100] identificăm câteva repere care ne ajută să identificăm câteva tipare asociate **familiei funcționale**, care departe de a urmări o generalizare își doresc să lămurească nevoile spațiale raportate la nevoile familiale: felul în care obiectivele individuale converg către scopuri relativ comune (unitatea obiectivelor); modul în care ambițiile proprii se subordonează intereselor familiei; felul în care idealurile personale converg în aceeași direcție; consecvența de grup a tradițiilor, normelor și valorilor de viață; gradul de satisfacere a intereselor personale în cadrul grupului. Sintetizarea acestor valori și transpunerea lor în limbaj rezidențial conduce către concluziile prezentate de altfel pe tot parcursul tezei: nevoile rezidențiale și familiale de grup trebuie să dialogheze cu nevoile rezidențiale individuale. „*Sensul de sine pe care un individ îl posedă este adesea greu de separat de sensul familiei de care aparține*” (Allan și Crow, 2001, citat de McKie și Callan [93, p. 5]).

Organizația internațională „World Family Map” a elaborat o serie de indicatori pentru a putea evalua felul în care aceste procese relaționale se desfășoară în cadrul familiei. Acești indicatori descriu interacțiunea dintre membrii familiei, vizând în mod special relația lor, percepția asupra rolurilor familiale, timpul petrecut împreună și satisfacția vieții împreună. O serie de studii au dovedit o legătură între luatul meselor împreună și bunăstarea și satisfacția asupra familiei⁴⁸. Chiar dacă semnificația și momentul zilei în care se ia această masă împreună diferă de la o cultură la alta, procentul reprezintă un indicator al gradului de socializare și al interacțiunii dintre membrii familiei. În Italia, peste 95% din adolescenți își iau regulat masa alături de părinți, iar în Coreea de Sud procentul scade la 60%⁴⁸. În 2012, The International Social Survey Programme (ISSP) publică o statistică cu satisfacția față de familie, care comportă cele mai mari procente în America de Sud (78% în Argentina și 68% în Chile). Europa prezintă valori medii, situându-se undeva între 64% în Marea Britanie, 57% în Suedia și 44% în Franța. În Europa de Est, Polonia deține 61% de procente. Adulții din Asia mulțumiți de familiile lor înregistrează cele mai mici procente, cu 30% în Coreea de Sud și 32% în China. Schimbări notabile au fost sesizate în Europa de Est, aceasta înregistrând în 2002 cele mai mici valori de

---

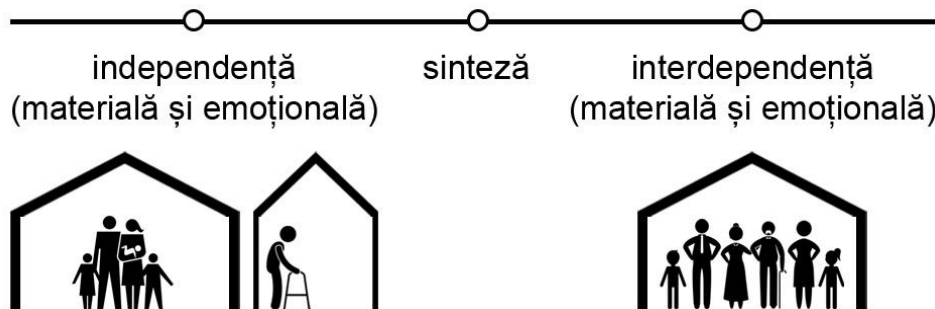
⁴⁸ Sursa: <http://worldfamilymap.ifstudies.org/2015/articles/world-family-indicators/family-processes> și <https://worldfamilymap.ifstudies.org/2017/files/WFM-2017-FullReport.pdf>, accesată în 14.01.2017.

satisfacție familială, care însă în următoarea decadă a început să crească semnificativ⁴⁸.

3.1.2.5. Interferențe intergeneraționale

Interferențele intergeneraționale depind în mare măsură de modul în care societatea percepe și prețuiește relația dintre generații și etapa senectuții. Variațiile pot parcurge toate extremele. La una din extreme se situează societățile care își prețuiesc enorm bătrânii și fac orice le stă în putință să îi mențină în viață și să le fie alături. Coabitarea generațiilor sau mutarea în locuința copiilor, atunci când părinții devin dependenți de asistență reprezintă două variante specifice de rezolvare a acestor etape. La cealaltă extremă se aflau culturile care trăiau în condiții climatice grele, culturile nomade, cu resurse limitate, care priveau bătrânii ca pe o povară, ajungând în extremă la fenomenul denumit în limba engleză „eldercide”⁴⁹.

Desprinderea de căminul părintesc și întemeierea unui cuib independent reprezintă în societatea contemporană o manifestare a nevoii primare de intimitate [87]. Totuși, așa cum menționează și Georgas, rezidența separată nu echivalează cu distanțarea psihologică față de generația vârstnică. Există o diferență între proximitatea geografică și distanța psihologică, Kagitcibasi identificând trei categorii de interacțiune între diversele generații [87]: **interdependență** (materială și emoțională); **independență** și **sinteză** între cele două stiluri, mizând pe independență materială și dependență emoțională între generații. Fiecare din aceste categorii își are omologul într-un tipar de locuit, interdependența între generații fiind asociată cu posibilele comasări familiale, pe când independența dintre ele poate fi asociată cu locuințe separate (vezi Figura 3.7).

Figura 3.7. Interferența dintre generații (reproducere grafică după materialul bibliografic)

Din punct de vedere politico-social, cu cât interdependența între generații este mai puternică, cu atât este mai puțin necesară implicarea statului pentru protecție socială. Experiențele comparative între diversele tipuri de culturi atestă numeroase cazuri în care mutații la nivel economic au generat mutații ale patternurilor culturale, în măsură să afecteze inclusiv grija filială. Ca urmare a creșterii independenței intergeneraționale, unele societăți vestice au reglementat, cu caracter de recomandare, situația vârstnicilor care îmbătrânesc singuri. Pentru a deroga parțial din grija pe care statul o are pentru acești bătrani, dar și ca răspuns la statistici care dezvăluiau o îngrijorătoare creștere a ratei de suicid printre vârstnici, în Franța a fost

⁴⁹ Liz Jacobs, „What’s like to grow old in different parts of the world”, 2015, sursa: <http://ideas.ted.com/what-its-like-to-grow-old-in-different-parts-of-the-world/>, accesata in 13.03.2016.

introdus un articol în Codul Civil⁵⁰, care cere adulților să țină legătura cu părinții lor vârstnici. Culturile asiatice promovează pietatea filială, modelând astfel felul în care sunt concepute configurațiile rezidențiale pentru a permite, dacă e cazul, coabitarea bătrânilor în casele copiilor lor. În Japonia, China și Coreea, aproximativ trei sferturi din bătrâni trăiesc cu copiii lor adulți⁴⁹. În unele țări există măsuri punitive pentru tinerii care își neglijează datoria de a avea grijă de vârstnici. Legea Drepturilor Bătrânilor din China, care prevede obligativitatea vizitării și îngrijirii părinților, sau dreptul părinților de a pretinde parte din cultura produsă de fii, în cazul societăților rurale agrare (Petri citat de Eytsemitan [101]).

Luând în considerare aceste trei tipuri de interacțiune intergenerațională, apropierea emoțională, frecvența contactului și suportul social, echipa condusă de sociologul Martin Gillen a identificat cinci tipuri de legături, fiecare dintre ele cu patternul rezidențial specific (vezi Tabel 3).

Tabel 3. Tipuri de interacțiuni intergeneraționale
(prelucrare după clasificarea lui Gillen și alții, 2003)⁵¹

1	relații stranse, apropiate	familii apropiate emoțional, păstrează legături strânse pot fi apropiate sau depărtate geografic, dar mențin contactul frecvent se îngrijesc de bătrânii familiei
2	relații sociabile	familii destul de apropiate emoțional puțin probabil să aibă generația vârstnică
3	relații intime	familii apropiate emoțional nu se vizitează prea des se bazează pe alții să aibă grijă de membrii vulnerabili
4	relații obligatorii	bazate pe interdependență totală formală la nevoie, oferă suport generației vârstnice
5	relații detașate	bazate pe independență totală nu păstrează legături apropiate nu oferă suport reciproc

Relația dintre locuire și familie este afectată inclusiv de dinamica și interferențele dintre generații. În locuire, repertoriul intergenerațional poate prezenta o mulțime de situații conflictuale, când teritorializările, apropiierile, ierarhiile sau sintaxele deja instituite de familia nucleară sunt periclitate prin co-prezența în peisajul rezidențial a unui membru al familiei extinse. În cazul coabitării multigeneraționale permanente sau temporare, se dezvoltă în timp mecanisme de reglare a interacțiunii și privațiunii, instituite după prealabile demarcări teritoriale, după posibile stări conflictuale de disputare a spațiului și a apropiierilor, toate cu repercursiuni asupra felului în care se configurează spațiul de locuit.

În ceea ce ne privește, fiind o societate cu reminiscențe colectiviste, familia extinsă face parte în multe situații din peisajul rezidențial al familiei nucleare. Identificarea tipurilor de relații dintre generații poate ajuta la anticiparea nevoilor ulterioare în spațiul de locuit, pe măsura trecerii în alte etape de dezvoltare a familiei.

⁵⁰ Codul Civil din Franța, versiunea 2004, Legifrance. Art.205: *Copiii datorează grijă față de mamă, tată sau alte rude în nevoie.*

⁵¹ Martie Gillen, Terry Mills and Jenny Jump, „Family Relationships in an Aging Society”, “Aging in the 21st Century”, Family, Youth and Community Sciences Department, publicat în Mai 2003, revizuit în Noiembrie 2012. Sursa: <http://edis.ifas.ufl.edu/fy625>, accesată în 13.03.2016.

3.2. Stiluri familiale. Stiluri parentale

Relațiile familiale și parentale reprezintă în mare parte un construct cultural [102, p. 253], dar și un mecanism causal [103, p. 63]. O serie de factori contextuali pot influența felul în care se așează relațiile familiale: influențe macro și exosistemice (procese sociale, forțe culturale, istorice, inducții economice, credințe și sisteme valorice culturale) sau influențe microsistemice (personalitatea părinților, a copiilor, felul în care interacționează și negociază aceste tipuri de personalități etc.).

Considerat de asemenea un act de aculturație, stilul parental este văzut ca factor important în clădirea sustenabilă și sănătoasă, deopotrivă fizică și psihică, a viitoarei generații. Acesta este motivul pentru care studiile sociologice, psihologice, educaționale, etnologice și antropologice acordă un interes deosebit acestui subiect. De interes este și pentru societatea contemporană de consum, care a văzut în relațiile parentale și familiale un subiect cu potențial, exploatând la maxim nevrozele, incertitudinile și anxietățile părinților de astăzi. Promovând ideea că trebuie să înveți chiar să fii părinte, idee convenabilă din punct de vedere consumeristic, societatea actuală a investit o energie enorm de mare în acest subiect. O mulțime de tratate de părinție, însoțite de o mulțime de titluri cu ghiduri pentru diverse situații extrem de specifice din viața de părinte „ajută” și însoțesc adulții în aventura lor parentală.

Stilul parental „se referă la ansamblul comportamentelor și emoțiilor pe care părinții le au față de copiii lor și la modul în care părintele abordează relația cu copilul său” [104]. **Stilul familial** se referă la totalitatea comportamentelor și emoțiilor dintre membri, punând mai mult accentul pe funcția de socializare a familiei și referindu-se la „păstrarea și transmiterea valorilor tradiționale, a modurilor de acceptare a regulilor sociale impuse, a atmosferei generale specifice familiei” [104].

În fapt, stilul familial reprezintă *corpus callosum* între familie și spațiul rezidențial, facilitând sau nu, după caz, comunicarea interemisferică. Stilurile familiale și cele parentale constituie un indicator valid al nevoilor și expectanțelor rezidențiale, diferențele dintre stilurile majore reflectându-se în diferențe la fel de mari în ceea ce privește spațiul de locuit. Diversele tipuri de relații se operaționalizează diferit în spațiul rezidențial, după felul în care se realizează distribuția funcțională și narațiunile personale în cadrul locuinței putându-se identifica cu ușurință stilul parental și familial.

În funcție de fenomenele de extraversie sau intraversie și în funcție de câteva trăsături dominante, Tiberiu Mircea propune o clasificare a stilurilor familiale [104], clasificare care ar trebui parcursă având în minte filtrul rezidențial, diferențiat pentru fiecare stil în parte:

Tabel 4. Stiluri familiale (prelucrare după clasificarea lui Tiberiu Mircea):

1	stil familial extravert	membrii familiei sunt deschiși și comunicativi între ei, având nevoie de spații de socializare familială
2	stil familial introvert	membrii sunt izolați, necomunicativi cu exteriorul, având nevoie de spații rezidențiale celulare
3	stil familial astenic	îi lipsește coeziunea internă, având nevoie de spații de segregare rezidențială
4	stil familial exploziv	aflat într-o permanentă stare tensionată, caz în care spațiul rezidențial cere să compenseze, prin alte artificii, aceste dizarmonii intern-familiale
5	stil familial suspicios	cu deficiențe coezive, mascate uneori prin exagerarea grijii față de alte potențiale pericole,

		posibil din afară, motiv pentru care locuința trebuie să fie un loc compensatoriu și sigur
6	stil familial nesigur	cu tendințe anxioase, de izolare rezidențială, de introvertire socială sau de supraprotecție față de copii
7	stil familial anancast	rigiditate relațională manifestată și asupra locuirii, sub forma regulilor și ordinii excesive, a comportamentelor ritualice obsesive, cu o detașare afectivă între membrii familiei
8	stil familial paranoiac	bazat pe suspiciune permanentă, stări interne și externe tensionale, având nevoie de spațiu rezidențial introvertit
9	stil familial histrionic sau hiperexpresiv	comportamentele interioare, de multe ori spectaculoase, vizează o apreciere externă, o expunere socială, fiind asociat adesea cu un spațiu rezidențial extrovertit

Extrem de diferite ca manifestare în spațiul de locuit, aceste stiluri familiale fac încă o dată apologia pentru o casă adaptată nevoilor lor specifice. Complexității stilurilor familiale i se adaugă relațiile parentale, care implică o interacțiune bipartită sau tripartită, în funcție de câte persoane sunt implicate în procesul de părinție. Aceste relații parentale, după gradul de implicare, pot fi pasive sau active. În limba engleză, termenul de „*co-parenting*”, fără echivalent în limba română, desemnează procesul de coordonare al celor două (sau mai multe) roluri parentale⁵², desemnând gradul în care se realizează ceea ce se mai numește „**alianță parentală**”⁵³. Această structură co-parentală poate fi de mai multe feluri: cooperare și suport (implicând conceptul de alianță parentală) sau opusă (conflictuală). Numeroase studii au făcut legătura între stilul familial, cel parental și felurile în care se realizează atașamentele în cadrul familiei. Aceste relații de atașament sunt cele care pot furniza copiilor o referință homeostatică⁵⁴, în procesul de reglare pe care și-l dezvoltă de-a lungul timpului [105, p. 92]. Spațiul rezidențial poate să însoțească adulții și copiii de-a lungul acestui proces, înlesnind reglarea homeostatică sau dimpotrivă, să o îngreuneze.

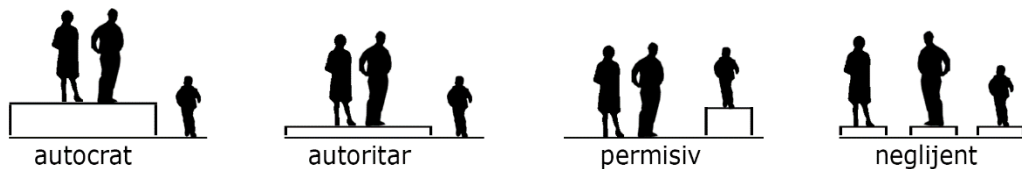
Stilurile parentale sunt împărțite după mai multe criterii ce țin de felul în care se deține controlul, de felul în care se răspunde unor nevoi sau emoții, de gradul de manifestare al afecțiunii și de patternul pedepselor [106, p. 643]. Aceste stiluri parentale pot fi verticale, atunci când ierarhiile sunt importante, sau orizontale, mizând pe relații democratice între membrii săi. De-a lungul timpului au fost identificate o serie de clasificări ale stilurilor parentale. După psihologul Diana Baumrind, stilurile parentale se clasifică în funcție de stilul de acceptare/ neglijare și în funcție de conținut. După conținut, Baumrind identifică trei categorii de comportamente parentale: **stilul autocrat**, **stilul autoritar**, **stilul permisiv**, stiluri care în realitate pot fi întrepătrunse sau suprapuse în cadrul aceleiași familii. În 1983, Maccoby și Martin au propus adăugarea celui de-al patrulea stil parental, cel **neglijent sau neimplicat** [107]. Într-o clasificare similară, R. Edwards în 2001 identifică stilul autoritar, orientat către supunere, stilul permisiv, care nu deține limite clare, stilul democratic, în care se echivalează drepturile și obligațiile și stilul mixt. Luând în considerare căldura și controlul, Paul Hauch identifică tot patru stiluri, cel ferm și non-

⁵² McHale, Kuersten- Jogan, Lauretti și Rasmusses, 2000.

⁵³ Termenul de „*alianță parentală*”, introdus de Weissman și Cohen, 1985, apoi preluat de Abeer și Jerome, 2003.

⁵⁴ Referința homeostatică (engl. „homeostatic set point”), sintagmă folosită de Saxbe și Repetti, 2010 [19, p. 92].

blând, cel blând și non-ferm, non-blând și non-ferm și ultimul, blând și ferm [107]. Indiferent însă câte categorii de stiluri parentale sunt identificate de diverșii cercetători, este evident că fiecare din acest stil își aduce aportul la dezvoltarea cognitivă, emoțională și identitară a copiilor, promovând sau nu creșterea socială [103, p. 60], fertilizând sau nu un comportament prosocial [106, p. 643].

Figura 3.8. Stiluri parentale, categorii majore (interpretare grafică a analizei bibliografice)

Primul dintre aceste stiluri, **stilul autocrat**, este un stil parental vertical, caracterizat prin exercitarea puterii cu ajutorul unor reguli stricte, a unui sistem punitiv, uneori a forței. Părinții iau toate deciziile în privința copiilor, impun acestora reguli și limite clare, folosesc recompense și pedepse, au așteptări mari de la copii, adoptând o atitudine distantă față de ei. Pentru cultura sud-est europeană, relațiile familiale autocrate, patriarhale erau cele mai întâlnite până în secolul XX [95, p. 4]. **Stilul autoritar** (numit uneori și democratic) este de asemenea vertical, însă deși impune limite, promovează responsivitatea parentală și cea afectivă, încurajează independența copiilor și dialogul dintre părinți și copii. Stilul democratic presupune stabilirea unor norme în mod egalitarist, punându-le în discuție cu copiii, folosind afectivitatea și dialogul ca mecanism de reglare al educației copiilor. **Stilul permisiv** nu deține reguli și limite, sau le conturează astfel încât să fie evitate conflictele. Părinții permisivi se implică minimal în luarea deciziilor, acordând autonomie și libertate completă copiilor. **Stilul parental neglijent** sau neimplicat adoptă o atitudine distantă, nu supervizează procesul educativ și viața cotidiană a copilului, nu pretinde așteptări sau afectivitate.

Stilurile parentale, la fel ca cele familiale sunt puternic impregnate cultural. Într-un studiu online realizat în 2015 cu părinți din Timișoara⁵⁵, a rezultat că 78% din părinți au afirmat că practică un stil parental preponderent autoritar, democratic, 14% din răspunsuri au optat pentru stilul permisiv și 8% pentru stilul autocrat. Din această perspectivă, rezultă că după modelul occidental a avut loc și în România o simetrizare a relațiilor familiale, chiar dacă e posibil ca acest fenomen să fie mai pregnant la orașe decât în mediul rural.

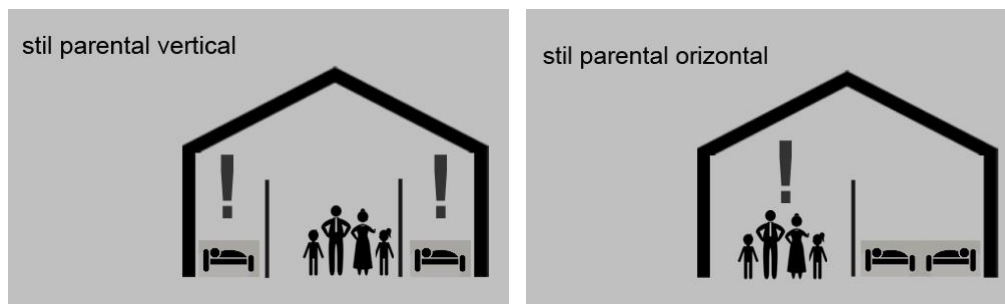
În ultima perioadă, spațiile virtuale întrețin disputa dintre stilurile verticale, care caută ierarhii familiale și stilurile parentale orizontale, cu iz democratic, care nu numai că sunt divergente, dar au început să devină extrem de competitive și agresive în a impune un anumit stil de viață.

⁵⁵ Studiu „Relația Familie/ Cămin”, inițiat de arh. Daniela Negrișanu, cu sprijinul arh. Ane Crișan și sociolog Melinda Dincă, realizat în Timișoara 2015.

Figura 3.9. Campanie care respinge divergențele dintre diversele stiluri parentale⁵⁶

Cele două extreme ale acestor stiluri sunt părinția de atașament (engl. „**attachment parenting**”), care propune un stil parental blând, de atașament profund, o reîntoarcere instinctuală la valorile primare umane, versus stilul autocrat, vertical, mai distant, care respinge sacrificiul matern ca binele suprem al copilului, urmărind conferirea unui caracter independent creșterii copiilor. În peisajul autohton, aceste stiluri parentale pot fi identificate cu ușurință, fiind nu numai divergente în principii, dar și în modul și stilul de viață. Dacă familiile cu ierarhii pronunțate, cu relații verticale valorizează cu precădere spațiile individuale, familiile orizontale prețuiesc cu prioritate spațiile pentru coeziunea de grup (vezi Figura 3.10). Configurarea spațiului nocturn rezidențial și patternul de dormit părinți/ copii reprezintă un indicator valid al stilului parental dominant.

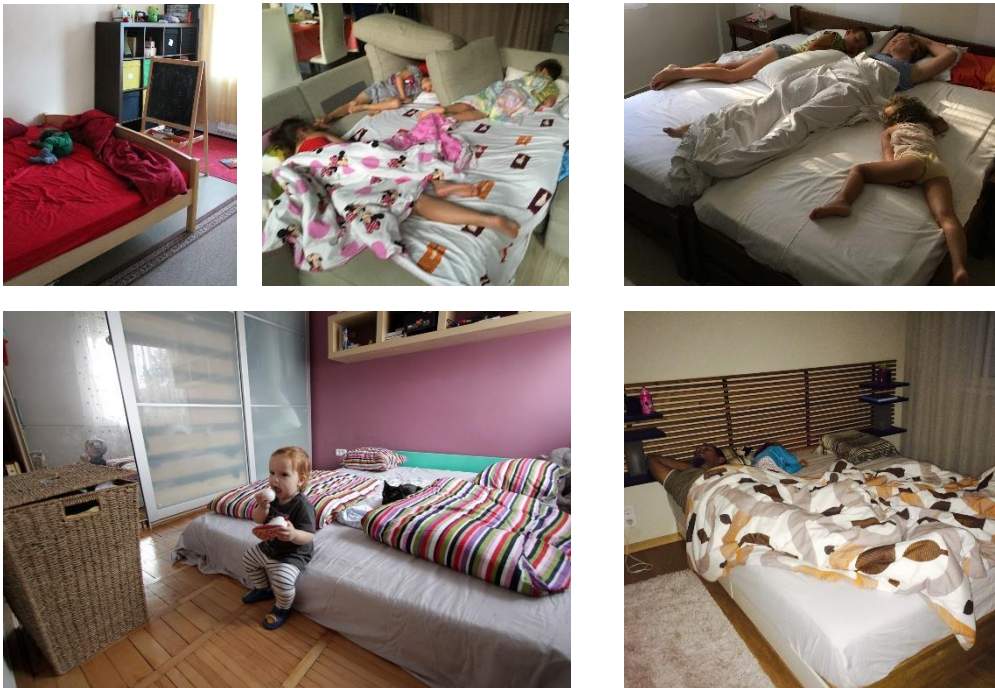
Figura 3.10. Valorizarea diverselor tipuri de spații, relaționat cu stilul parental (contribuție proprie)

3.2.1. Stilul parental orizontal. „Attachment parenting”

Părinția de atașament reprezintă un stil parental intrat de curând în vocabularul de parenting din România, chiar dacă practicile sale erau răspândite fără însă să poarte această denumire. Intrat și promovat pe filieră democratică, acest stil este mult mai vizibil în prima perioadă a copiilor (prima copilărie), propovăduind o atitudine blândă și un atașament autentic al copilului față de părinți și în special față de figura de atașament. Bazându-se pe teoria atașamentului a lui Bowlby, acest stil parental susține că fiecare copil vine pe lume pre-programat să lege atașamente cu

⁵⁶ Sursa: http://www.kidspot.com.au/is-this-the-most-hardline-parenting-post-on-the-internet/?utm_source=facebook&utm_medium=post&utm_campaign=editorial, accesată în 11.01.2017.

alte persoane, fiindcă acest atașament îi permite să supraviețuiască. Atât mama cât și copilul său au astfel nevoia biologică de a sta în contact unul cu altul, ca atare copilul are nevoie de prezența constantă a mamei în mod special în prima perioadă a vieții. *In extenso*, se consideră chiar că relația de atașament cu figura primară funcționează ca prototip pentru viitoarele relații sociale, astfel că o relație disfuncțională sau deprivarea de relația maternă poate avea consecințe severe ulterior. O serie de studii argumentează acest stil de părinție și uzitarea unor practici cum ar fi dormitul cu copiii, folosirea sistemelor de purtare aproape de respirația adultă (ca la societățile migratoare sau ca la mamifere) (Esposito și alții 2013), legănatul și contactul cu pielea (Byrne și Horowitz 1981; Spencer și alții 1990; Gray și alții 2000), mângâieri combinate cu alte modalități de comunicare non-verbală (White-Traut și alții 2009), înfășatul infanților (van Sleuwen și alții 2007) etc.

Figura 3.11. Diverse aranjamente interioare pentru co-sleeping și bed-sharing
(arhiva personală)

Cartea „*Conceptul continuum*” aduce modelul primatelor și al societăților primitive ca argument pentru practicarea unui stil parental atașat față de copii, propunând o serie de strategii pentru ca acest lucru să poată fi îndeplinit [108]. După Jean Liedloff, *conceptul continuum* reprezintă o materializare a ideii că atingerea unei dezvoltări fizice, mentale și emoționale optime, ființele umane dar în special copiii mici au nevoie de un anumit tip de experiență ontologică pe care specia a adaptat-o de-a lungul existenței sale⁵⁷. Societățile tradiționale asigurau în mod intuitiv legătura

⁵⁷ Sursa http://www.continuum-concept.org/cc_defined.html, accesată în 12.04.2016.

continuă a copilului cu figura de atașament, de obicei mama, argumentând că față de copiii din ziua de azi, acei copii plângeau mult mai puțin, sau deloc.

Promovat intens mai ales pe rețelele de socializare, acest stil parental a devenit un trend în peisajul rezidențial timișorean, crescând semnificativ numărul familiilor care nu își lasă copiii să doarmă singuri în camera lor. Implicațiile în spațiul rezidențial sunt numeroase: dormitul în aceeași cameră (engl. *co-sleeping*), împărțirea patului (engl. *bed-sharing*), metoda *kangaroo* [105, p. 92], piele pe piele etc.). Ca atare, acest tip de familie are nevoie, cel puțin în primii ani de viață ai copiilor, de o comasare a spațiului nocturn care ulterior să poată fi divizat.

3.2.2. Stilul parental vertical

De cealaltă parte a baricadei, **stilul familial vertical și obiectiv** nu consideră atașamentul profund o caracteristică importantă a părinției, dorința de a forma caractere independente fiind principiul de bază după care se ghidează. Copiii dorm de obicei în camere separate, iar dacă spațiul rezidențial permite, fiecare copil doarme în camera sa proprie încă din primele zile de viață. Copiii cresc de multe ori cu a terță persoană, externă sau membru al familiei extinse, mama reluându-și munca mai repede poate decât îi permite concediul maternal. Device-uri multiple vin să înlocuiască, măcar temporar, brațele părinților, vocea mamei de la culcare. Saltele inteligente supraveghează în locul mamei respirația infanților, asigurând astfel, prin compensare, funcțiile bazice.

a)

b)

Figura 3.12 a) și b) Leagănușul „Snoo Robo”, care „leagănușă copilul în locul părinților”⁵⁸

Această trecere în revistă a variațiilor familiale și parentale nu are ca scop identificarea unui stil universal valabil, care trebuie promovat în proiectarea locuințelor. Rolul arhitectului nu este să promoveze un stil parental sau altul, ci să poată identifica soluția rezidențială cea mai potrivită pentru felul în care funcționează familia respectivă, ceea ce presupune în prealabil o cunoaștere a acestei diversități de manifestare familială.

3.3. Funcțiile familiei

Capitolul 2.5 ne-a familiarizat cu funcțiile pe care locuirea le îndeplinește în cadrul familiei și în exteriorul său. La rândul său, familia îndeplinește câteva funcții primare [87] importante la nivel macrosocial și câteva funcții interne, însemnate

⁵⁸ Sursa: <https://www.wired.com/2016/10/robo-cradle-will-rock-baby-sleep/>

pentru membrii săi. Fără a insista asupra funcțiilor externe ale familiei, detaliem în cele ce urmează funcțiile interne ale familiei, care au însă o repercurșiune și la nivelul celor macrosistemice.

Tabel 5. Funcțiile familiei (sistemizare proprie a analizei bibliografice):

- **funcție economică**
 Familia a fost în trecut o unitate economică de bază, în majoritatea societăților primitive. Funcția sa economică era realizată în dublu sens, pentru că pe lângă asigurarea internă a celor necesare traiului, asigura și copiilor însușirea unei meserii. Separarea între muncă și producție a generat o scădere a importanței acestei funcțiuni. În prezent, această funcție se bazează pe cooperarea economică între membrii familiei [93, p. 21], ajutând astfel bunul trai al tuturor, indiferent de vârsta și preocupare profesională. Cooperarea economică se realizează mai strâns între două generații succesive, asigurând transferul bunurilor către generațiile următoare și se observă cu precădere la societățile colectiviste.
 Funcție definită de Murdock și Popenoe [87]
- **funcție de socializare**
 Abilitățile de socializare se deprind în familie, în locul în care se începe socializarea. În interiorul familiei, copilul internalizează modelele de la părinți. Deosebit de importante pentru această funcție sunt spațiile rezidențiale destinate socializării intrafamiliale, care în funcție de configurația lor pot facilita sau nu această socializare.
 Funcție definită de Murdock și Popenoe [87]
- **funcție afectivă**
 Atașamentul față de figura primară, de obicei parte a familiei, constituie prima experiență afectivă a copiilor, de o deosebită importanță în dezvoltarea sa sănătoasă. Diversele tipuri de relații afective, configurate în cadrul familiei, pregătesc copilul pentru o viață afectivă din alte grupuri sociale cu care se va întâlni pe parcursul vieții.
 Funcție definită de Popenoe [87]
- **funcție de protecție (instrumentală și emoțională)**
 Familia oferă membrilor săi componenți un anumit grad de protecție fizică, psihologică, economică, ontologică. Membrii vulnerabili sunt protejați de ceilalți, acest gest fiind mai puternic în societățile colectiviste.
- **funcție de reglare sexuală**
 Societatea reglementează și organizează satisfacerea dorințelor sexuale prin intermediul instituției familiei, aceste reglementări fiind variabile de la o cultură la alta.
 Funcție definită de Murdock și Popenoe [87]
- **funcție de reproducere**
 Familia reprezintă modul prin care societatea se reproduce și se înmulțește. Nașterea copiilor, indiferent de sexul acestora, reprezintă, în majoritatea culturilor, un motiv de celebrare. În prezent se constată o relativă scădere a acestei funcții, din ce în ce mai multe familii fiind fără copii (din proprie inițiativă sau din alte motive), din ce în ce mai multe locuințe aflându-se fără copii, din cauza mutării acestora în altă parte, la o vârstă fragedă. [93, p. 22]
 Funcție definită de Murdock și Popenoe [87]
- **funcție de grijă reciprocă**
 Distribuția treburilor casnice se realizează diferențiat, în funcție de ierarhiile familiale, de numărul membrilor și poziția lor în cadrul familiei. Interdependența membrilor, nevoia reciprocă de asistență altuia pentru diverse treburi (copilărie, bătrânețe, boală) constituie un rol important al familiei.
 Funcție definită de Popenoe [87]

- **funcție de companie**
Funcție definită de Popenoe, citat de Georgas [87]
- **funcție de status/ funcție identitară**
În funcție de poziția ocupată în familie, fiecare membru deține un loc în cadrul acesteia, loc căruia i se atașează norme, roluri și expectanțe, filtrate de spațiul cultural de care aparține. Identitatea proprie a fiecărui membru se realizează având ca punct referențial familia. Identitatea proprie poate sau nu să coincidă cu identitatea familială. Echilibrul dintre sinele individual și cel colectiv, surprins în Subcapitolul 4.3, se realizează raportat la felul în care această funcție se operaționalizează în cadrul familiei. Apartenența la familie conferă un grad mare de securitate socială, dar și psihologică a membrilor săi.
Tot familia servește și la atribuirea de statusuri sociale (care țin de rasă, de religie, sau clasă socială).
- **produce și „consumă” locuirea**
„Familiele de pretutindeni trebuie să- și furnizeze un adăpost – o casă – fie printr-un edificiu permanent, fie printr-unul temporar.” [87]
- **funcție homeostatică**
La fel ca locuirea, familia, prin atașamentele realizate în cadrul acesteia, poate constitui un punct referențial homeostatic (engl. „*homeostatic set point*”), care permite dezvoltarea proceselor de reglare și auto-reglare și a proceselor de compensare. [19, p. 92]

O serie de factori, deopotrivă exogeni și endogeni, afectează raportul dintre aceste funcții și felul în care acestea se operaționalizează. De-a lungul timpului, raportul valoric al acestor funcții s-a schimbat foarte mult. Odată cu separarea spațiului rezidențial de spațiul de producție, funcția economică s-a diluat, însă cooperarea economică între membri, ca parte a acestei funcții, a rămas importantă și în prezent. În societatea contemporană, familia devine mai degrabă o unitate de consum, decât o unitate de producție. Iar dacă în trecut, copilul reprezenta un aport activ la veniturile familiei, în prezent copilul are un aport economic nul, revenindu-i un cost foarte mare cu cheltuieli directe și indirecte. Acest lucru indică nevoia stringentă de cooperare economică intrafamilială, pentru a putea oferi suportul membrilor care depind de contribuția celorlalți. Iar dacă educația se făcea odinioară preponderent în cadrul familiei, astăzi educația este împărțită între școală, familie, alte grupuri de socializare și alte spații educative. Funcția de reglare sexuală și funcția de reproducere și-au diminuat din importanță, în special în societatea vestică, în care căsătoria nu mai reprezintă singura modalitate de desfășurare a relațiilor sexuale și în care a face copii nu mai este o normă, ci o opțiune. De-a lungul timpului, s-a schimbat nu numai media numărului de copii per familie, ci și distribuția lor de-a lungul ciclului vieții.

Funcția de socializare comportă variații de la familie la familie, fiind dependentă de gradul de introvertire și intra-relaționare familială. În societatea individualistă de astăzi, funcția de protecție s-a diminuat și ea, fiind însă reminiscentă în societățile tradiționaliste.

În cazul unor tulburări în buna desfășurare a acestor funcții, spațiul rezidențial trebuie să poată să le compenseze și să le regleze. Subcapitolul 5.2 prezintă și detaliază numeroase situații în care locuința se manifestă ca univers compensatoriu, în situațiile în care funcțiile familiei fie nu sunt îndeplinite, fie sunt îndeplinite deficitar.

3.4. Metamorfoza familiei

În ceea ce privește familia, o serie de schimbări în structura și funcționalitatea sa, observate de-a lungul timpului, conferă acestui construct social un relativism temporal și geografic. Toate aceste schimbări nu numai că surprind evoluția societății în sine, dar reflectă și felul în care aceasta răspunde la factorii exogeni, macrosistemici.

Patternurile și obligațiile maritale și familiale din Europa au cunoscut o metamorfoză radicală în jurul anului 300 dHr., urmând percepțiile creștine, diferențiindu-se astfel de practicile familiale specifice Orientului Mijlociu, Nordului Africii sau Asiei. O serie de practici, azi considerate mai mult decât atipice (cum ar fi obligația de a te căsători cu văduva fratelui tău), s-au schimbat odată cu creștinismul. Istoria familiei din Europa a fost sintetizată, de la Philippe Ariès la Talcott Parsons, ca fiind un declin al legăturilor familiale extinse și o concentrare sau o nucleizare a familiei, cu precădere în Evul Mediu și în secolul al XIX-lea [109, p. 54]. Departate de a fi uniforme, structurile familiale europene comportau diferențe sau mici variații între partea nord-europeană, centrală, vestică și sud-est europeană, cum diferențe între tipologiile familiale au existat întotdeauna între mediul rural și cel urban.

Istoria Europei dezvăluie o predilecție pentru familia nucleară, încă începând cu anii 1500 în partea sa vestică, familiile nefiind foarte mari și înregistrând o medie de 5 persoane per rezidență, cu variațiuni în funcție de mediu rural/ urban și de structura socială [95, p. 3]. Chiar dacă se credea că familia nucleară este un construct al perioadei industriale, Laslett a demonstrat că familiile vest și nord-europene erau în marea lor majoritate nucleare, încă dinainte de această perioadă [95, p. 3].

Pe teritoriul românesc, familia extinsă, caracterul patriarhal și autoritar erau considerate tarele societale. În rezonanță cu aceste principii, familiile românești arătau altfel decât arată acum. Francesco Grisellini în „Istoria Banatului” menționează că în secolul al XVIII-lea, românii se căsătoreau la vârste fragede, fetele de 12 ani fiind deja cerute în căsătorie⁵⁹. În plus, interferența familiei extinse în viața noului cuplu era extrem de mare, atât în ceea ce privește locul de rezidență, cât și în ce privește deciziile curente.

În mai toată Europa, în perioada industrializării, pe fondul schimbării inclusiv al tipologiei locuinței (multe familii schimbând tipul de locuire, de la unifamilială la colectivă), sintaxele parentale au cunoscut o schimbare radicală. Nu numai raportul bărbat/ femeie s-a schimbat, ci și raportul părinți / copii a cunoscut o altă dimensiune.

Secolul al XIX-lea aduce, conform lui Madanipour, tipologia familiei moderne, care va reprezenta un model viabil pentru următoarele secole [110]. Madanipour identifică o legătură între aceste schimbări și felul în care se configurează locuința, care este nevoită să se adapteze la noul comportament individual și colectiv. „Spațiile s-au multiplicat, s-au conectat prin coridoare, s-au specializat și și-au schimbat relațiile, acum apărând diversitatea funcțională” [4, p. 136].

Modelul nuclear format din două generații succesive, de-acum răspândit pe tot spațiul european, prezintă o primă manifestare a principiului individualității și o desprindere de legăturile puternice ale familiei extinse. Încetul cu încetul încep să se contureze trăsăturile esențiale ale familiei moderne. Familia nu mai reprezintă o unitate de producție economică, ci mai degrabă o unitate de consum (vezi

---

⁵⁹ Sursa: http://adevarul.ro/locale/hunedoara/viata-conjugala-romanilor-trecut-timp-tinea-dragostea-intr-un-cuplu-fetele-casatoreau-12-ani-1_56eaea525ab6550cb8f36cc1/index.html, accesată în 14.01.2017.

Subcapitolul 3.3). Mobilitatea matrimonială, neolocalitatea și reducerea dimensiunii reprezintă caracteristici esențiale ale familiei moderne. Autoritatea parentală, sau a clanului, specifică familiei tradiționale începe să pară nejustificată. Autoritatea parentală este transformată, încetul cu încetul, în autoritatea individuală. Pe scară din ce în ce mai largă individul începe să capete un rol important, putând decide momentul căsătoriei și putând alege partenerul. Cererea de forță de lucru a determinat intrarea masivă a femeilor în câmpul muncii și o oarecare independență economică a lor, schimbare care atrage de la sine modificări în distribuția sarcinilor în gospodărie [100]. Tendința de simetrizare a rolurilor familiei se manifestă în paralel cu schimbarea rolului pe care îl îndeplinește copilul și cu schimbări majore în solidaritatea familială.

În cursul secolului trecut, în Europa Occidentală modelul de mariaj se schimbă, fiind caracterizată printre altele de vârsta mai înaintată de căsătorie. Hajnal identifică în 1965 o linie care desparte două zone caracterizate prin nivele diferite de nupțialitate. La vestul liniei, rata căsătoriilor și a fertilității este relativ scăzută, iar la est căsătoria timpurie și rata mare a fertilității constituie normă familială. Sociologii explică această demarcație prin industrializarea care a marcat diferit teritoriul european [98, p. 82].

Familia românească se înscrie în modelul intermediar între Europa de Est și Europa Occidentală, prezentând totuși particularități rezultate din condiții istorice și culturale. „Debutul perioadei de modernizare este mai tardiv decât în Occident; procesul devine ferm la mijlocul perioadei interbelice, accelerându-se după cel de-al doilea război mondial. Modificarea familiei face parte din tranziția de la societatea rurală, agrară la cea urbană, industrială. Modelul cultural țărănesc, care a fost foarte persistent în România, se caracterizează prin: căsătoria precoce, familiile de mari dimensiuni, propensiune puternică spre maternitate, stabilitatea familiei și inexistența divorțului” [100]. O serie de factori importanți au contribuit ulterior la modificarea funcțiilor, configurației, dimensiunii și structurii familiei românești: industrializarea, urbanizarea, nivelul de trai, comerțul, mobilitatea, laicizarea organizării sociale și rolul social exercitat de stat. Pentru societatea românească, perioada interbelică a coincis cu o tendință vizibilă de modernizare, sistată însă imediat după război.

Socialismul din țările est-europene a constituit „o strategie exogenă de modernizare – impusă societății de către statul-partid, și nu un rezultat al dezvoltării sociale spontane, endogene” [100]. Instituția familiei a cunoscut o serie de schimbări semnificative în această perioadă, diferențiindu-se mai mult de familia occidentală. Prima perioadă a regimului comunist (1950-1965), impusă ostil și represiv, a adus colectivizarea forțată, industrializarea în masă și exodul unei părți semnificative a populației către oraș, toate cu influențe majore asupra familiei. După 1965, servind ca instrument de stabilitate unei guvernări fără popularitate, familia a ocupat un loc ierarhic important, o serie de atitudini „pro-familie” fiind implementate de către regim.

Dacă în societățile occidentale, individul a putut să se afirme profesional și personal prin multiple variante, în România, neexistând proprietate privată, investițiile familiale au fost transferate asupra educației și creșterii copiilor. Și dacă pentru partea occidentală a Europei, a doua decadă a secolului XX a însemnat o intrare în criză a instituției familiale, pentru România această perioadă a însemnat o consolidare a ei, chiar dacă această consolidare a fost uneori forțată și impusă [100]. Tendințele natural-evolutive ale familiei au fost stopate în această perioadă de o serie de măsuri impuse de regim, printre care și legislația restrictivă legată de avorturi și divorțuri, morala comunistă puritană, izolarea culturală a țării și penuria de bunuri necesare unui trai decent [100].

În anii '80, în paralel cu emanciparea femeilor din țările occidentale, care a stimulat femeile din punct de vedere profesional, în România o serie de măsuri la nivel național au avut efect direct asupra familiei. Spre exemplu, Tismăneanu consideră că înăsprirea măsurilor privind avortul „au fost însoțite de o schimbare periculoasă la nivelul mentalului colectiv, care percepea că o funcție de bază a familiei, aceea de a crește copiii, era preluată de stat [...] Deresponsabilizarea părinților și devalorizarea copiilor au condus la un marasm psihosocial ale cărui consecințe sunt evidente și astăzi la nivel politic, economic, social și de funcționare individuală chiar” [107, p. 18]. Încă din anii '60, familia românească și-a redus dimensiunea, de la o medie de 3,2 persoane/ familie în 1966, ajungând la o medie de 3,07 persoane/ familie în 1992 [100].

Schimbarea contextului macrosocial și politic de după 1989 a atras de la sine, cu inerție, modificări în expectanțele, configurația și structura familială românească. O serie de măsuri în plan economic, social și politic au avut efect în felul în care familiile s-au conturat în perioada imediat următoare. Câteva conjuncturi au determinat între anii 1991 și 1996 o adevărată criză a familiei și locuinței. Nevoia mare de locuințe, nematerializată pe piața imobiliară, în paralel cu creșterea rapidă a prețului locuinței și o scădere a puterii de cumpărare au fost resimțite la nivelul familiei. Neavând acces la locuire, s-a amânat căsătoria, nașterea copiilor, lucru care a determinat creșterea celibatului și a locuirii multigeneraționale [100].

Familia post-decembristă păstrează inerțial pentru încă o perioadă caracteristicile tradiționaliste, colectiviste și patriarhale care o caracterizau până atunci. Transformarea familiei românești și importurile occidentale în măsură să afecteze configurația familială s-au realizat diferențiat în mediul urban față de cel rural. Dacă pentru mediul rural, patternul familiei tradiționale este cel mai des întâlnit, pentru mediul urban, industrializarea puternică, mobilitatea și accesul la informație a permis inserarea elementelor preluate din modelul familiilor occidentale, chiar dacă această „modernizare” a fost sesizată mult mai târziu decât în Europa Occidentală.

În prezent, familia cunoaște o diversitate extrem de mare, atât pe teritoriul european, cât și în plan național. Capitolul 6 detaliază premisele care au generat conturarea familiei așa cum arată ea astăzi, prezentând caracteristicile actuale ale acestei instituții sociale.

3.5. Sintaxele familiei

Am văzut cum organismul familial se constituie ca un rezultat al suprapunerilor multidimensionale de relații și condiționări deopotrivă interne și externe, care fac ca fiecare familie să fie unică, dinamică și irepetabilă. În mod subsecvent, fiecare experiență individuală în cadrul familiei devine particulară, cu specificitate temporală și culturală.

Regulile asociate modului de viață și configurației familiale în cadrul locuirii sunt produse ale diverselor culturi. Normele aferente acestora decid, de obicei, felul în care se desfășoară narațiunea rezidențială, pentru etapele majore ale ciclului vieții. Drepturile și obligațiile membrilor variază și ele în funcție de contextul cultural și temporal. Conturarea sarcinilor, funcțiilor și ierarhizării familiale este direct dependentă de o serie de factori, pe de-o parte macrosistemici, externi, pe de-o parte tangențiali și, nu în cele din urmă, de factori interni. Capitolul 4.1 se concentrează, explicită și detaliază multitudinea de factori influențiali care pot afecta organismul familial și rezidențial.

Nu numai rolurile se schimbă ca și consecință a influenței acestor factori, dar și percepția asupra spațiului rezidențial diferă în funcție de rolurile asumate sau impuse în cadrul familiei. De asemenea, expectanțele rezidențiale se modulează după felul în care sunt legitimizează de ierarhiile și rolurile din familie. Un copil dintr-o familie cu 10 copii va avea alte expectanțe rezidențiale față de un copil unic la părinți, ambii plasați în același context geografic, social și temporal. O femeie din România anilor 2000 are alte expectanțe față de femeia din România anilor 1900, fie ea în mediul urban sau rural.

Determinanții externi locuirii imprimă o anumită specificitate culturală, socială, economică și religioasă. Gradul de permisivitate a familiei și a locuinței este cel care reglează gradul de porozitate față de factorii condiționali exogeni. Capitolul 4.6 prezintă felul în care mediul intern este sau devine un receptacol al exteriorității și felul în care porozitatea învelișului rezidențial determină interferențele exterioare și intruziunile interioare. Există cazuri în care factorii religioși reprezintă un dictat influențial atât de puternic, încât tangența cu oricare altă realitate diferită de cea proprie nu influențează deloc sintaxele familiale și nu induc nici o schimbare în configurația ierarhială.

La fel de importanți sunt **factorii tangențiali familiei și căminului**, reprezentați prin mediile proximale cu care există contact frecvent (școală, lucru, vecini, vecinătăți etc.), care pot influența importurile de practici și obiceiuri diferite de cele cotidiene. Tot în această categorie intră și relațiile cu familia extinsă, dar și gradul de implicare a acesteia în activitățile rezidențiale, în măsură să influențeze schema relațională și ierarhială a familiei nucleare. Spre exemplu, dependența familiei nucleare de prezența unui membru aparținând familiei extinse pentru a avea grijă de copil în intervalul de lucru poate induce anumite constrângeri în ierarhia și sintaxa familiei.

La scară micro, **constelațiile relaționale din cadrul familiei** pot altera sintaxele și ierarhiile sale. În subcapitolul 3.1.2.4 am văzut cum procesele relaționale, comunicarea, tipul și frecvența contactului (în special cel afectiv) între membri, gradul de implicare al acestora în activitățile externe căminului, toate amprentează felul în care se conturează familia și implicit locuința.

În cadrul unei unități sociale, sintaxele familiale și parentale pot fi constante sau variabile, în funcție de structura familiei și de constanța valorilor adoptate de aceasta. În general, familiile profund tradiționale, patriarhale și colectiviste comportă mici variațiuni pe durata evoluției acesteia, relațiile fiind mai rigide și stabile, neavând nevoie de redefinire periodică. În contrapondere, modelul individualist, cu o structură mai flexibilă, deține relații familiale tranzitorii. Sarcinile și ierarhiile din aceste familii pot comporta alterații majore în timp, odată cu anumiți factori influențiali sau cu anumite evenimente marcante care apar în decursul vieții.

Când ne referim la sintaxele familiale, există două stereotipuri atașate acestora, provenite fie din **paradigma clasică**, fie din **noua paradigmă a familiei**. Derularea în cele ce urmează a episoadelor aferente schimbărilor majore în rolurile familiale de-a lungul timpului vine să lămurească felul în care s-a făcut tranziția de la o paradigmă la alta.

De-a lungul evoluției civilizației, familia a fost cel mai adesea asociată cu o structură patriarhală, având o divizare foarte clară a rolurilor membrilor săi. **Rolul tatălui** în cadrul familiei deține pe alocuri veleități sacrosante. El protejează, domină și oferă siguranță. Dintre toți membrii, tatăl dispune de un rol relativ constant pe parcursul evoluției civilizației, plasându-se aproape întotdeauna pe o poziție privilegiată în cadrul familiei. Fie că vânează sau că merge la lucru, responsabilitatea

tatălui este în esență aceeași: de a întemeia o familie, un cămin, de a întreține, de a oferi protecție. Rolurile tradiționale asociază barbatului responsabilitatea de a asigura veniturile necesare traiului zilnic al familiei, pe când rolurile tradiționale ale femeii se învârt în jurul îngrijirii copilului, căminului și a preparării hranei. De obicei, fără acces la educație sau la profesie, femeia devine dependentă de suportul financiar sau material al soțului, ceea ce întărește ierarhia familială patriarhală.

a)

b)

c)

Figure 3.13. Evoluția rolului masculin în cadrul familiei a) Rolul ierarhic superior, în paradigma clasică a familiei⁶⁰; b) Roluri simetrizate în familia de-tradiționalizată⁶¹; c) „Men’s cave”, spațiu alocat exclusiv tatălui, ca reminiscență a fostei poziții ierarhice masculine⁶²

Rămânând acasă din motive de securitate sau pentru a-și îngriji copiii, **femeia** era cea care petrecea cel mai mult timp acasă, punându-și amprenta asupra modului în care acesta era organizat și decorat. Există tendința de a asocia identitatea feminină a familiei cu căminul. „*Men make houses, women makes homes*”⁶³, spune un proverb englez. Cu mici diferențe de la o cultură la alta, femeia este cea care are grijă de casă, care se îngrijește de ea și de asemenea, cea care o personalizează.

Păstrând tot paradigma clasică, pentru bărbați locuirea a fost dintotdeauna un subiect legat de construcția în sine, de achiziția ei și legat de aspectele financiare necesare mentenanței. Pentru femeie, locuirea este legată mai degrabă de aspectele interioare, organizaționale, intime și emoționale care țin de cămin. Pentru femeie casa este centrul universului său, pe când pentru bărbat, munca din exteriorul casei îi definește mai degrabă virilitatea și îi conturează identitatea [111]. Odată cu de-

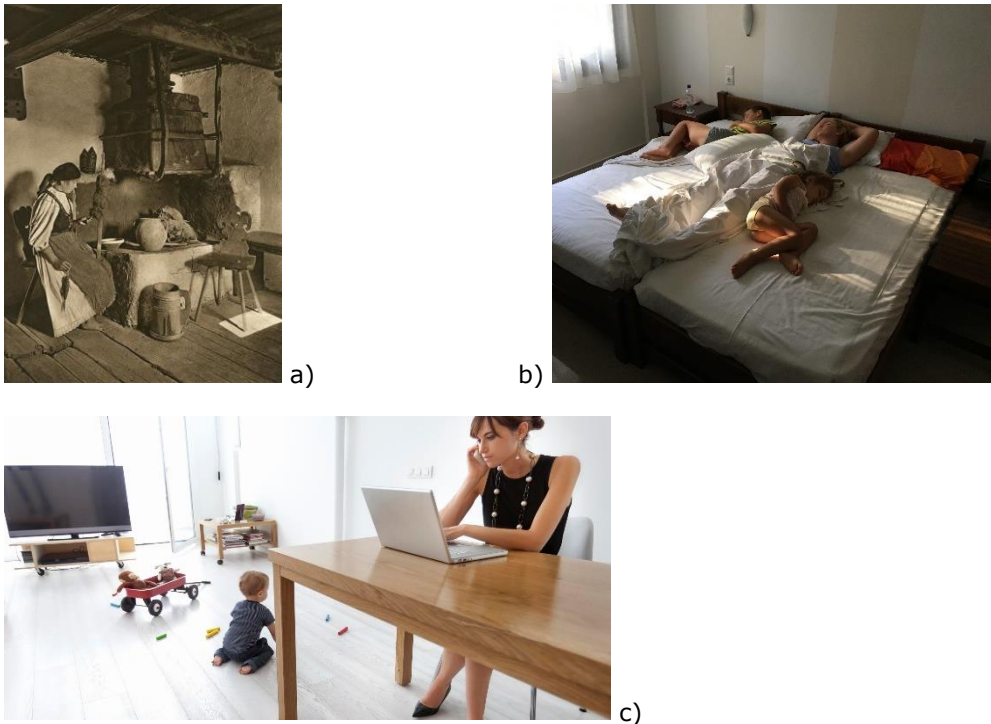
⁶⁰ Sursa: Henry Treffry Dunn, “Dante Gabriel Rossetti and Theodore Watts-Dunton in the Parlour or Sitting Room at 16 Cheyne Walk”, 1882.

⁶¹ Sursa: <http://choiceonerealestate.com/10-tips-saving-energy-kitchen/>, accesată în 18.04.2017.

⁶² Sursa: <https://acculturated.com/the-case-against-man-caves/>, accesată în 18.04.2017.

⁶³ „Bărbatul face casa, iar femeia face căminul.” (trad. aut.)

tradiționalizarea societății, odată cu promovarea atitudinii egalitare între femei și bărbați, cu participarea din ce în ce mai intensă a femeii în câmpul muncii din afara locuirii, multe din aceste mentalități s-au schimbat, cu toate că pot fi încă identificate o serie de elemente remanente în mentalul colectiv și individual, preluate din această paradigmă clasică.

Figura 3.14. Evoluția rolului feminin în cadrul familiei a) Rolul ierarhic inferior, în paradigma clasică a familiei⁶⁴; b) Spațiul permeabil al mamei din cadrul căminului, reminiscență a fostei poziții ierarhice (foto arhivă personală) ; c) Roluri simetrizate în familia de-tradiționalizată⁶⁵

Literatura feministă de după anii '60 demistifică locuința ca loc ideal al femeii. Deseori spațiu al opresiunii, care nu poate oferi împlinirea de sine [39, p. 15], sau spațiu al muncii domestice continue, locuința este prezentată ca fiind departe de orice ideal rezidențial. Articolele lui Findlay, Wilcox, Markidou, Hinds, Kristeva și Irigaray explorează felul în care spațiul de locuit devine un martor elocvent al ierarhiilor pe sexe: căminul ca spațiu îngrijit de femei, dar aparținând bărbaților [112, p. 119].

Rolul **copiilor** în cadrul familiei a cunoscut de-a lungul timpului extrem de multe variații, reflectând în particular ceea ce se petrece la nivel macrosocietal. Comportamentul părinților față de copiii lor variază de la un context sociocultural la

⁶⁴ Sursa: <http://www.ebay.ie/itm/Photogravure-Book-1930s-Rumania-Romania-Rumanien-w-304-pictures-Bessarabia-Banat-/282428840317?hash=item41c212197d:m:mC6CWqKh6UoeLNcQ9gv4YiQ>, accesată în 18.04.2017.

⁶⁵ Sursa: <http://www.proteams.net/blog/index.php/2017/03/08/tips-for-entrepreneur-women-with-kids/>, accesată în 18.04.2017.

altul, variază chiar și în interiorul aceluiași context, antrenând astfel o gama variată de roluri infantile în cadrul familiei. Membru vulnerabil în societatea primitivă, copilul a ajuns apoi să fie perceput ca potențial, exploatat fiind pentru treburile casnice și pentru desfășurarea anumitor meserii, contribuind ca membru activ la bunăstarea familiei. Perioada post-medievală a însemnat pentru copii o perioadă de „domesticizare”, după cum a fost ea denumită în diverse studii [29, p. 215]. Începând cu a doua perioadă a secolului al XVIII-lea, copiii, mai ales cei mici, își petreceau copilăria în mod special în arealul casei proprii, de obicei sub supravegherea unui membru adult feminin. Pentru ca acest lucru să fie posibil, femeile, îndeosebi femeile căsătorite și mamele, erau adesea asociate în diverse referințe documentare cu viața privată, izolată a casei, toate treburile casnice revenindu-le în sarcină [29, p. 215].

Figura 3.15. Evoluția rolului copiilor în cadrul familiei a) Leagăn improvizat pentru ca mama să poată munci cât doarme copilul⁶⁶ b) Rol inconstant de-a lungul istoriei. Copii muncind câmpul de cartofi [113, p. 52] c) Copilul supra-protejat de astăzi⁶⁷

Această domesticizare nu a avut însă un caracter general. Aristocrația europeană de secol XVIII își ducea nou-născuții în îngrijirea unei doice, la sat, chiar pentru câțiva ani [29, p. 216]. Acest obicei a decăzut la începutul secolului al XIX-lea, când locuințele aristocrate au început să includă și creșe. Aceste creșe dispuse în cadrul locuirii, dar și plasarea infanților la doici au permis femeilor din clasele sociale

⁶⁶ Sursa: <https://ro.pinterest.com/pin/160651911686311479/>, accesată în 18.04.2017.

⁶⁷ Sursa: <http://totb.ro/foto-copii-din-intreaga-lume-fotografiati-in-camerele-unde-dorm/>, accesată în 18.04.2017.

superioare să desfășoare o viață mult mai puțin legată de casă, decât viața omoloagelor sale dintr-o clasă socială mai dezavantajată [29, p. 217].

În **prezent**, pe fondul general al modificărilor în configurația familială și în mentalitatea colectivă, asistăm la o schimbare fără precedent atât în configurațiile relaționale, cât și în sintaxele pe care aceste relații le atrag. Per ansamblu, asistăm la o de-tradiționalizare a conceptului de familie, cu evidente preferințe pentru egalitarism, aplicat atât în ceea ce privește conceptul și constituirea familiei, cât și în ceea ce privește raporturile între membri. Sunt în creștere, pe de o parte, familiile monoparentale, cele constituite din părinți de același sex și cele constituite prin parteneriat convențional și, pe de altă parte, tot în spiritul egalitarismului, sunt în creștere familiile care pledează pentru drepturi egale între membri, fie că ne referim aici la femeie sau la copil. Familiile sunt din punct de vedere etnic, rasial, religios, cultural și sexual mult mai diferite decât s-ar fi putut anticipa acum ceva timp. În fața acestei realități extrem de diverse, familia și sintaxele familiale nu mai au repere generale, fiind mult mai puțin decât odinioară un rezultat al factorilor exogeni. Sintaxele familiale sunt în prezent, în special pentru societatea europeană occidentală, mai degrabă un produs intern, ca rezultat al confluențelor mai multor factori: preferințe și crezuri personale, dinamică, experiențe anterioare în cadrul familiei de origine și nu în cele din urmă, influențe interne (constrângeri financiare) și externe (constrângeri profesionale, modele culturale) [114].

Noua paradigmă a familiei manifestă tendința de a egaliza drepturile și responsabilitățile conjugale, simetrizând cele două roluri în cadrul familiei. Condițiile sociale, economice și politice s-au schimbat radical în ultima perioadă, creând premisele unei schimbări normative a instituției familiale și, implicit, a rolurilor fiecărui membru. Lupta pentru egalitatea sexelor începută în anii '60, cu impact imediat în societățile vestice și impact inertial în celelalte societăți europene, constituie și în prezent unul din determinanții majori ai schimbării paradigmei familiale, în special în ceea ce privește rolul femeii [115]. Schimbarea profundă a structurii familiale a indus, inerent, și o schimbare a conceptului de mariaj. În această viziune, căsătoria devine un locus al coexistenței, dar și al locului de unde se dezvoltă fiecare individ separat [115].

„more fathers will become family men in the future...”

Scott Coltrane, citat de Williams și Kelly [116, p. 169]

În prezent, **rolul patern** se rezumă la un mozaic de atribuții, printre care cele mai uzuale sunt: întreținerea familiei, protecție, furnizare și în unele cazuri preparare hrană, grijă pentru copii, educație morală și socială – toate acestea împărțite de obicei cu partenera. Prezența tatălui în peisajul familial comportă variații foarte mari de la o cultură la alta. În unele societăți, tații oferă doar suport economic, în unele și emoțional, în și mai puține ambele tipuri de suport. În contextul sud-est european însă, asistăm recent la o amplificare a rolului patern și la o implicare din ce în ce mai activă a taților în creșterea copiilor și în viața familială. Același lucru se constată și în spațiul american, într-un studiu realizat recent rezultând că bărbații și-au dublat în ultimii 40 de ani timpul petrecut la treburi casnice și și-au triplat timpul petrecut cu copiii [117]. „Cu fiecare an ce trece, cercetătorii documentează felul în care tații devin din ce în ce mai implicați în viețile copiilor lor, comparativ cu tații generațiilor anterioare (J.Pleck și Masciadrelli 2004; E.Pleck și Pleck 1997; O'Brien și Shemilt 2003). În mod considerabil, timpul alocat autorității parentale a crescut semnificativ (Gershuny 2001; Yeung et al 2001), la fel și echilibrul pe sexe la treburile alocate copiilor (Coltrane și Adams 2001) de-a lungul diverselor grupuri de tați aparținând țărilor vestice” [116, p. 169].

În ciuda acestor tendințe, reminiscențe ale familiei tradiționaliste pot fi identificate cu ușurință în peisajul nostru cotidian. Rolurile pe sexe ale familiei clasice încep să se atenueze din ce în ce mai mult, cu toate că mai pot fi identificate, inclusiv în societatea românească, remanente ale mentalității specifice familiei tradiționale. Bărbați care mijlocesc, negociază și decid singuri felul în care trebuie să arate locuința viitoare a familiei, deciziile rezidențiale luate în marea majoritate de bărbați, diferențele frapante ale sarcinilor domestice îndeplinite de femeie/ bărbat în cadrul gospodăriei sunt doar câteva exemple ale acestor reminiscențe. Gradul redus de implicare în decorarea și ambientarea interiorului rezidențial, precum și implicarea masivă în activități extra-rezidențiale pot fi un semn al aceluiași recurențe. Femeia devine un furnizor financiar suplimentar, completându-l pe cel al partenerului său, păstrând însă în majoritatea cazurilor rolul principal în îngrijirea copiilor și al căminului. De cealaltă parte, tatăl devine din ce în ce mai activ în îngrijirea copiilor și a gospodăriei. Rolurile paradigmei clasice de familie încep să se îndeplinească în noua paradigmă.

În prezent, **rolul matern** împrumută multe din sarcinile tradiționale, scăpând însă în majoritatea cazurilor de poziția devalorizată în cadrul familiei. Unul dintre cei mai puternici factori destabilizanți ai sintaxelor familiale tradiționale l-a constituit accesul femeilor la educația superioară. Conform lui Eytsemitan [101], în societățile estice vârsta la care se căsătoresc femeile s-a schimbat mai ales recent din cauza profesiei, pe când în societățile non-vestice, femeile se căsătoresc mai târziu din cauza educației. Comutarea pe latura profesională a ajutat femeia să se elibereze de sintaxele familiei tradiționale. Majoritatea cuplurilor din peisajul nostru urban se caracterizează prin „aranjamentul doi salariați” (engl. „*dual-earner arrangement*”), care însă aduce cu sine două mari dileme: găsirea unui balans între casă și muncă (engl. „*work-life balance*”) și diviziunea muncii în cadrul căminului. Cea din urmă a fost identificată de mulți cercetători ca fiind sursa nenumăratelor disfuncțiuni conjugale, Arlie Hochschild numind acest fenomen „revoluția blocată”, referindu-se ironic la revoluția feministă, încă în găsirea unui echilibru [117].

Așa cum am aflat mai sus, în scenariile familiale de astăzi putem repera numeroase reminiscențe tradiționaliste, care afectează direct rolul mamei în cadrul familiei. Studii realizate la sfârșitul secolului XX dezvăluie o realitate domestică extrem de des întâlnită și în contextul nostru urban, mai ales la generațiile vârstnice: dimensiunea, amploarea și frecvența muncilor casnice devine o normă auto-impusă, reminiscență a familiei de origine. Presiunea constantă a casei care trebuie să strălucească, a lucrurilor bine puse la punct, oricând și oriunde, a fost identificată ca sursă actuală constantă de presiune și anxietate, la femeile de sorginte mai degrabă tradiționalistă [118, p. 48].

În continuare, femeia este considerată persoana cea mai potrivită pentru a fi desemnată să aibă grijă de copii, chiar dacă parțial este dublată și de prezența tatălui [119, p. 279]. Adăugirile și eliminările parțiale ale anumitor sarcini materne pot atrage după sine mutații în configurația căminului. Intensa valorizare în peisajul societății noastre a laturii profesionale din viața femeii cauzează o externalizare a altor funcțiuni, odată atribuite exclusiv în grija femeii. Externalizarea creșterii copiilor în creșe, a gătitului prin luatul mesei la restaurant sau implicarea unei terțe persoane, externe, în gospodărirea casei sunt doar câteva exemple ale modului în care schimbări la nivelul sintaxelor familiale pot afecta configurația căminului.

În prezent, în societatea noastră se remarcă două tendințe opozabile, descrise și în cadrul capitolului 3.2., care fie preiau parțial roluri tradiționale, în special cele legate de creșterea copiilor, aducând un deserviciu vieții profesionale a femeii, fie continuă linia rolurilor simetrice, începând la sfârșitul secolului XX, în care atât femeia

cât și bărbatul focalizează pe viața profesională, chiar și după apariția copiilor. Cele două tendințe comportă evidente diferențe în configurarea rezidențială.

Studii recente atestă o presiune socială crescândă pentru o **eterogenitate parentală**, derivată atât din condițiile stresante ale vieții cotidiene de aici și acum, cât și din condițiile societale (ex. presiunea și stimularea intrării în câmpul muncii pentru ambii părinți) [103, p. 60]. Această realitate necesită suplinirea reciprocă a partenerilor în treburile casnice și în responsabilitățile parentale, astfel că este nevoie, mai mult decât în alte vremuri, de dexteritatea parentală a ambilor părinți implicate, tată și mamă deopotrivă. Consecințele acestei eterogenități sunt mai mult decât evidente, inclusiv în spațiul rezidențial (prezența în spațiul casnic a unei terțe persoane, externe sau parte din familia extinsă, care să gestioneze îngrijirea copiilor și a casei).

Copiii au avut o evoluție inconstantă de-a lungul istoriei, de la contribuitori activi la treburile casnice și la bunăstarea familiei, la figuri hiper-protejate din cauza mortalității infantile crescute sau, mai recent, din cauza creșterii infertilității. Plasarea rolului copilului în cadrul familiei depinde astăzi de contextul geografic, dar și de felul în care se desfășoară narațiunile familiale și stilul parental. Implicarea copiilor în activitățile rezidențiale, gradul de autonomie al lor, relația interdependentă/independentă față de părinți, comportă variații extrem de mari în prezent [120, p. 99]. Într-un studiu realizat în Suedia în anii 90, Solberg a identificat o legătură între autonomia crescută a copiilor și gradul de implicare al acestora în treburile gospodărești [120, p. 99]. Cu toate acestea, în prezent implicarea copiilor în treburile casnice se situează undeva la maxim 10 procente din totalul acestora (13% în studiul realizat de Klein și colaboratorii, în America [120, p. 102]), cu diferențe foarte mari de la familie la familie.

Chiar dacă de la o anumită vârstă copiii își pot manifesta independența, putându-și exprima și îndeplini necesitățile de ordin fiziologic și fizic, pentru necesitățile de ordin emoțional aceștia sunt dependenți de cel puțin un adult, reprezentat de obicei de un părinte. Această realitate conferă cadrului familial o importanță deosebită în dezvoltarea fizică și psihică armonioasă a copiilor. Dependența față de adulții familiei este direct dependentă de etapa ciclului vieții în care se află copilul și ea, teoretic, se diminuează pe măsura înaintării în etapa subsecventă.

Diverse studii critică poziția, des întâlnită și în prezent, a unui statut inactiv al copiilor. Chiar dacă aceștia sunt considerați de multe culturi membrul cheie al familiei, deci și al locuinței, deciziile familiale și rezidențiale sunt rar un subiect al discuțiilor tripartite părinți/ copii. Ducând mai departe această idee, Wood și Beck critică zonificarea rezidențială adult/ copii, traducând-o ca pe o altă manifestare a controlului parental... „*Ce este casa pentru copii, dacă nu o zonă plină de reguli?*” (Wood și Beck, 1994, citat de Blunt [39, p. 115]). Din comoditate și din repetarea mimetică a liniei tradiționaliste, asistăm de multe ori la o lipsă de implicare a copiilor în sfera familială și rezidențială. Acest rol static, susținut și formal își are originea în hiper-protecția, în neimplicare și comoditatea manifestată de părinți. În prezent, mai ales în sfera urbană, copilul este suit pe un declarat piedestal ierarhic, viața cotidiană a familiei gravitând în jurul copiilor, din dorința de a le conferi un mediu casnic securizant, lipsit de grijile care probabil au marcat viața părinților. Absența atribuirii rolurilor pentru copii, în ceea ce privește sfera casnică, se datorează și lipsei de timp a copiilor copleșiți de sarcini curriculare și extracurriculare, din nou ca proiecție a neîmplinirilor parentale, dar se datorează și acaparării de către gadgeturile media a unui procent semnificativ din viața zilnică a copiilor. Părinții cu slujbe din ce în ce mai solicitante, ajung să dezvolte o relație formală, uneori superficială cu copiii lor,

Încercând să compenseze lipsa timpului petrecut împreună cu diverse obiecte. Pe de altă parte, diverse studii menționează că asistăm la încă o etapă de „domesticizare” a copiilor, aceștia petrecându-și foarte mult timp în cadrul casei, pe de-o parte datorită declinului spațiilor accesibile din proximitatea locuirii, a lipsei lor de siguranță și pe de altă parte datorită popularității crescute pe care noile media, încorporate în cadrul casei, le exercită asupra copiilor [39, p. 115].

Felul în care sunt configurate sintaxele familiale reprezintă un indiciu extrem de util în alegerea tipologiei rezidențiale. Am văzut cum sintaxele familiale tradiționaliste cer o anumită conformație rezidențială și cum sintaxele laxe, variabile ale familiilor de aici și acum comportă variațiuni extrem de mari, care se cer acomodate printr-o flexibilitate a configurației rezidențiale. E lesne de înțeles cum anumite tipare locuiale nu sunt potrivite *a priori*, fără a fi adaptate la necesitățile și particularitățile fiecărui sistem familial.

Felul în care are loc divizarea rolurilor în cadrul familiei corespunde în mare stilului familial adoptat, de sorginte tradiționalist sau non-tradiționalist. Identificarea acestor diviziuni ajută arhitectul la elucidarea nevoilor și a expectanțelor rezidențiale. Mai mult, sintaxele familiale își pun amprenta asupra organizării interioare a spațiului și asupra felului în care se ierarhizează și se teritorializează spațiul locuital.

Recapitulând firul narativ al tezei, după o prealabilă parte introductivă, în măsură să ne familiarizeze cu scopul, obiectivele și tematica tezei, următoarele două capitole și-au asumat rolul de a ne introduce într-un tărâm al familiarității, atât față de subiectul locuirii, cât și față de cel al familiei. Evitând să trateze tematici intens dezbătute în literatura de specialitate și evitând orice pretenție exhaustivă, aceste două capitole, prin informația selectată, pregătesc un teritoriu fertil pentru următoarele capitole, punctând acele informații care ajută la germinarea tematicii cheie a prezentei lucrări: relația diadică dintre locuire și familie. Următoarele capitole constituie așadar o invitație de a înțelege acesată relație dintr-o perspectivă a consensualității, a introiecției dintre locuire și familie, astfel încât să poată fi materializat cât mai ușor acest dialog pozitiv.

4. DIADA LOCUIRE/ FAMILIE

Figura 4.1. „Explorând casa” (foto din arhiva personală)

„Your home will become you, and you will become your home.”
Adolf Loos citat de K. Teige [121, p. 131]

Într-un scenariu ideal, casa în care trăim nu numai că ajunge să ne însoțească trăirile și evenimentele ritualice care ne imprimă ritmul cotidian, ci ajunge să preia și să compenseze neajunsuri externe, uneori și interne, astfel că locuirea și rezidentul reușesc, prin complementaritate, să se definească reciproc la nivel ontologic. **Ne locuim casele și în timp, ajung să ne locuiască și ele pe noi.** Primim și dăm, fizic și metaforic, atât noi, cât și casele noastre.

Păstrând același scenariu idealizat, într-o analogie cu poetica dialogică a lui Mikhail Bakhtin, descrisă de Clive Thomson⁶⁸ ca fiind o „înzestrare a celuiilalt cu voce”, căminul și familia intră într-un **dialogism interactiv și poetic**, care poate comporta ample variațiuni în funcție de contextul geografic, cultural și temporal în care e plasată locuirea. Dialogismul între cei doi transcende statutul unui simplu dialog, pentru că e vorba de un dialog continuu, de definire reciprocă, putându-se manifesta atât sub forma unui fenomen intrinsec, atunci când avem de-a face cu o interacțiune preponderent interiorizată, cât și ca fenomen extrinsec, fiind generat și întreținut de factori exogeni.

Ce anume ajunge să condiționeze **relația familie/ locuire** și care sunt operațiunile reciproce de exportare și importare la nivelul celor doi factori– acestea sunt doar câteva din întrebările la care subcapitolul următor încearcă să răspundă.

„locuirea trăiește din multiplele <<relații vii>> pe care oamenii le mențin cu locurile, pentru că tocmai prin virtutea acestor relații spațiile capătă sens.”(trad.aut.) Keith Basso [59, p. 54]⁶⁹

În literatura de specialitate tratarea preponderent separată a celor două subiecte, locuirea și familia, semnalează o percepție eronată a unei realități distincte,

⁶⁸ Clive Thomson, reprezentant al școlii structurale franceze, definește poetica dialogică a lui Bakhtin în revista moscovită „Dialog. Carnaval. Cronotop”. [3, p. 137].

⁶⁹ „dwelling is said to consist in the multiple <<lived relationships>> that people maintain with places, for it is solely by virtue of these relationships that space acquires meaning. (Thus, as Heidegger himself put it [1977 :332])”

care par să se intersectează doar ocazional. În fapt, relaționarea locuirii cu familia, în formele ei cele mai diverse, pe lângă dialogismul fascinant și complex, dezvăluie inclusiv o realitate individuală mult mai profundă, pusă în valoare de co-prezența celuilalt. Felul în care locuirea și familia își conferă și își revendică reciproc sens ontologic, felul în care această relaționare complexă este divers dezvoltată și valorizată, constituie obiectul acestui capitol. Plasându-ne în peisajul rezidențial familiar fiecăruia dintre noi, tratarea acestui subiect are intenția de a conștientiza și traduce repertoriul dintre casă și familie, pe care îl experimentăm cu toții. Obiectivul principal este acela de a detecta principiile pe baza cărora funcționează această relație, pentru ca mai apoi aceste principii să le putem urmări în conceperea, legitimizarea și consolidarea unei relații diadice armonioase. Această potrivire relațională degajă un sentiment al satisfacției rezidențiale, familiale și al satisfacției față de viață, ambele extrem de necesare în viața de zi cu zi.

Pentru a putea înțelege relația simbiotică dintre locuire și familie, trebuie mai întâi să reflectăm la factorii care influențează felul în care se conturează locuirea, familia și relația dintre ele. Dacă prima parte a acestui capitol surprinde determinismul pe care factorii exogeni și endogeni îl exercită asupra relației dintre locuire și familie, subcapitolul 4.2. prezintă schematic ipotezele de funcționare armonioasă a acestei relații. Următoarele secțiuni ale capitolului detaliază aceste ipoteze, explicând cum pot fi ele identificate, reglate și urmărite în relația diadică locuire/ locuitor. De-a lungul întregului capitol, principiile structurale enunțate în partea introductivă pot fi reperate, justificând pe de-o parte melanjul teoriei arhitecturale cu științele conexe, umaniste și sociale, pe de altă parte justificând **cauzalitatea circulară** dintre cele două tematici ale tezei.

„acesta este unul din semnele calității unei case – o resimți ca pe un mediu benefic, care te protejează și te stimulează, în care nu trăiești strict funcțional, ci dialoghezi...”

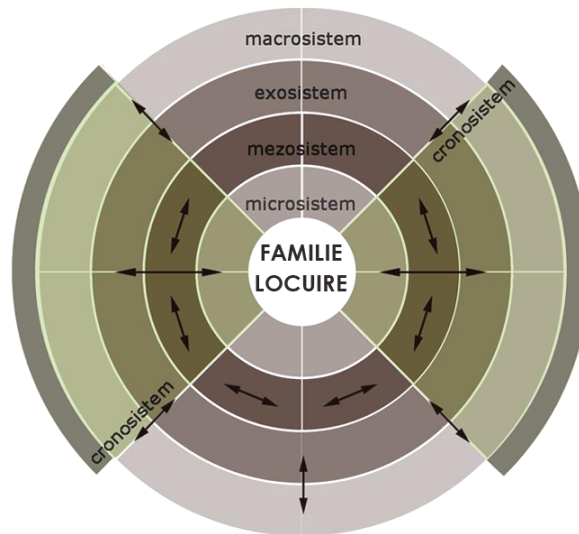
Andrei Pleșu [122, p. 71]

4.1. Factori influențiali ai relației dintre locuire și familie

O versiune a acestui capitol a fost prezentată în cadrul „Conferinței internaționale despre viitorul în arhitectura hotelurilor și a restaurantelor și în sectorul rezidențial”, New Cities, Timișoara, 14 Noiembrie 2016, organizată de AB Plus Events⁷⁰.

Relația dintre locuire și familie nu este o relație **per se**. Esențialmente contextuală, această legătură se manifestă și evoluează influențată fiind de o multitudine de factori, pentru ca mai apoi să transfere în sens invers caracteristici influențiale. Pentru a putea explica întrepătrunderea complexă de condiționări și cum aceste condiționări ajung să reverbereze în sistemul familial și înapoi în locuire, apelăm la teoria sistemelor ecologice ale dezvoltării, promovată de psihologul Urie Bronfenbrenner [123]. Prin transpunerea sintetică a acestei teorii în spectrul rezidențial, reperăm mai multe sfere influențiale, suprapuse concentric peste nucleul relațional, sfere enumerate în ordine descrescătoare după cum urmează: macrosistemul, exosistemul, mezosistemul, microsistemul. Cronosistemul aduce amprenta temporală, suprapunându-se peste toate aceste sfere (vezi Figura 4.2).

⁷⁰ Sursa: <http://rba.share-architects.com/rba-timisoara/>, accesată în 19.12.2016.

Figura 4.2. Modelul sistemelor ecologice ale lui Bronfenbrenner, aplicate în sfera locuirii (interpretare grafică a analizei bibliografice)

MACROSISTEMUL	EXOSISTEMUL	MICROSISTEMUL	MEZOSISTEMUL
influență indirectă	influență mai degrabă indirectă	influență directă	cuprinde toate relațiile stabilite între diversele categorii ale microsistemului
norme și valori culturale psiho-sociale	condiții de vecinătate	circumstanțe familiale	
condiții sau precedente istorice	familia extinsă	circumstanțe educaționale	CRONOSISTEMUL
sistem politico-economic	factori financiari	circumstanțe profesionale	
sistem religios	influența mediului în care trăiește familia (școala, locul de muncă)	circumstanțe religioase	
legi și politici de guvernare	influența mediilor proximale (inclusiv mass-media)	rutina cotidiană a familiei	induce schimbări specifice contextului temporal
politici de locuire	cadrul proximal în care se plasează F/C	cadrul propriu-zis în care se plasează F/C	
condiții societale	influențe pe orizontală	influențe bottom-up	
cadrul generic în care se plasează F/C			
influențe pe verticală (top-down)			

Figura 4.3. Sferele influențiale și caracteristicile lor (interpretare grafică a analizei bibliografice)

Macrosistemul reprezintă nivelul cel mai vast de influență indirectă, incluzând spre exemplu norme și valori culturale, psiho-sociale, ideologii ale societății, condiții sau precedente istorice, sistem politico-economic, sistem religios, legi și politici de guvernare, politici de locuire și nu în ultimul rând, condiții societale. Macrosistemul descrie cadrul generic în care se plasează locuirea și familia, cu influențe de sus în jos (engl. „top-down”) asupra acestora, cunoscând schimbări

majore ale celulei rezidențiale și familiale, odată cu determinările exercitate asupra societății.

„Lucrurile materiale din cadrul casei apar ca o apropiere a lumii extinse și, adesea, ca o reprezentare a lumii noastre private.”⁷¹ (trad.aut.)

Daniel Miller, citat în Blunt și Dowling [39, p. 74]

Complexul de factori macrosistemici conturează cadrul matriceal în care se dezvoltă locuirea și, implicit, familia. Pentru a exemplifica amprenta macrosistemică asupra locuirii, Figura 4.4 prezintă comparativ suprafețele medii ale câtorva unități rezidențiale din întreaga lume, suprafețe rezultate din multiplele condiționări impuse de factori geografici, urbanistici, economici, politici și sociali. Așa cum rezultă din schemele și imaginile de mai jos (Figura 4.4 și Figura 4.5), locuirea, familia și raportul dintre ele se desfășoară complet diferit în Hong Kong, unde media locuirii este de 15 mp per locuitor (mult mai mică decât restul Chinei), față de Australia cu o medie de 89 mp per locuitor, devenind astfel un răspuns direct la influențele macrosistemice.

Figura 4.4. Locuințe noi în diverse țări a) media locuințelor noi (reproducere grafică după date statistice), b) media suprafețelor/ locuitor⁷²

Spațiile rezidențiale din Hong Kong devin locusul unor relații familiale dependente, în care privatizările personale devin aproape imposibile, spre deosebire de peisajul rezidențial tipic australian, în cadrul căror relațiile familiale pot fi diluate, din cauza suprafeței mari disponibile (vezi Figura 4.5).

Exemplele care subliniază influențele macrosistemice sunt dintre cele mai variate. Anumite evenimente la scară macro pot afecta modul în care se configurează locuirea. Olanda de după Cel De-al Doilea Război Mondial, asemenea multor alte țări europene, trecea printr-o adevărată criză de spațiu rezidențial. Acest lucru nu numai că a determinat comasări funcționale în cadrul locuirii deja restrânsă ca suprafață, dar a afectat buna funcționare a societății, indirect, prin celula sa de bază, familia:

⁷¹ „It is the material culture within our home that appears as both our appropriation of the larger world and often as the representation of that world within our private domain.”(textul original) Daniel Miller, citat în [39, p. 74]

⁷² Sursa: <http://shrinkthatfootprint.com/how-big-is-a-house> , accesată în 14.07.2016.

cuplurile amânuau căsătoria până când devenea disponibilă o unitate rezidențială de cumpărat sau închiriat. [124, p. 6].

a)

b)

Figura 4.5. a) Baterii de locuit în Hong Kong⁷³ și b) Locuință tipică, Australia⁷⁴

Modele ideologice diferite se manifestă la fel de diferit în spațiul de locuit. Figura 4.6 exemplifică două variante de rezolvare a spațiilor de zi, în funcție de coordonatele conceptuale, cultu și teoretice. Continuând șirul exemplificărilor, în societățile tradiționale paternaliste, locuirea familiei extinse presupune coabitarea a trei sau chiar patru generații în cadrul aceleiași gospodării, configurația spațială și rolul fiecărui membru generându-se după ierarhii și funcționalități specifice filiației sangvine.

a) b)

Figura 4.6. a) Sufrageria unei locuințe de la sfârșitul sec. al XIX-lea, desen de Bruce Talbert, 1869 [2] b) Amenajarea unui spațiu de zi, după exigențe moderniste [2]

Sistemul religios se poate constitui ca un puternic percept influențial de natură macrosistemică. O comunitate profund religioasă care legitimizează centralizarea vieții pe valori spirituale, desconsiderând valorile materiale, poate genera pe scară largă o locuire austeră, ascetică, minimală ca suprafață și ca dotări. Pe de altă parte, aceeași influență de ordin religios poate genera o locuire complexă, maximală, care reproduce la scară micro universul sau o parte a universului. Casa tradițională belinează, spre exemplu, urmărește principii de organizare derivate din

⁷³ Sursa: www.dailymail.co.uk, accesată în 14.07.2016.

⁷⁴ Sursa: www.domain.com.au, accesată în 14.07.2016.

simbolismul religios hindus, elementele componente ale incintei rezidențiale fiind dispuse după sistemul dual sacru/ profan, ordonat în funcție de punctele cardinale. Concepută ca un mic oraș fortificat, cu ziduri de incintă și succesiuni de pavilioane și curți, casa tradițională belineză deține altarul în centrul simbolic al complexului rezidențial. Acest lucru nu numai aplică un pattern determinist și enclavat asupra locuirii și familiei, dar afectează felul în care narațiunile rezidențiale și familiale pot deveni auto-suficiente, desfășurate în marea lor parte *intra-muros*.

Figura 4.7. Model bazic de casă tradițională belineză⁷⁵

Configurarea spațiului în acest exemplu macrosistemic este intens controlată și de normele culturale, de ierarhiile familiale aferente acestor norme, care legitimizează tipul de apropiere spațială și personalizările din cadrul locuinței. Cele două exemple de mai jos (Figura 4.8), plasate în extremă, sugerează marjele pe care le pot comporta apropierea rezidențiale, în consecvență cu ierarhiile și patternurile familiale.

Figura 4.8. Camera unei tinere din a) Marea Britanie și b) Abu Dhabi, UAE⁷⁶

Factorii macroeconomici stabilesc un cadru influențial vertical, care determină un anumit răspuns imobiliar. Orașe similare ca dimensiuni, plasate în contexte economice diferite, generează două feluri de răspunsuri la cererea pieței de locuire

⁷⁵ Sursa: <https://indonesiadesignstudio.wordpress.com/tag/indonesia/page/3/>, accesată în 18.04.2017.

⁷⁶ Sursa: proiect al fotografilor italieni Gabriele Galimberti și Edoardo Delille, <http://brightside.me/article/a-window-on-a-ladys-bedroom-a-fascinating-photo-project-79405/>, accesată în 30.03.2016.

colectivă. În Figura 4.9, cele două exemple de mai jos constituie două eforturi financiare extrem de diferite, raportate la contextul economic.

Figura 4.9. Imobil locuințe colective în a) Timișoara (arh. Daniela Negrișanu, Răzvan Negrișanu și arh. Roxana Șerbănoiu) foto: Ovidiu Micșa **și b) Eindhoven** (foto: Daniela Negrișanu)

Tot factori economici, suprapuși peste alți factori de ordin politic și social, determină felul în care se profilează peisajul rezidențial și, implicit și relațiile dintre membrii familiei. Cele două situații prezentate mai jos (vezi Figura 4.10 **Error! Reference source not found.**), din nou la extreme, sugerează două moduri diferite de a asimila funcțiile locuirii și ale familiei, în cazul din stânga ambele fiind reduse strict la funcțiile structurale. Atunci când condițiile macrosistemice o permit, funcțiile locuirii sunt suplimentate, la fel și cele familiale, putând ajunge în extrema în care augmentarea rolului unui membru al familiei să amprenteze întreg sistemul familialo-rezidențial.

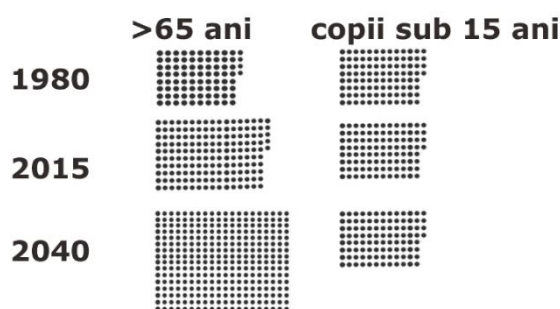

Figura 4.10. a) „Camera” unui copil din a) Cisjordania și b) Japonia⁷⁷

Caracteristicile demografice majore, specifice întregului context european, exercită de asemenea influențe macrosistemice asupra locuirii și familiei. Conferința

⁷⁷ Sursa: proiectul „Where do children sleep?” al fotografului James Molison, www.totb.ro, accesată în 14.07.2016.

recentă pe teme de familie, desfășurată la Dortmund sub patronajul ESFR⁷⁸ atrage atenția asupra câtorva aspecte extrem de importante, care amprentează felul în care trăim, în societate și în familie, și implicit felul în care locuim (vezi Figura 4.11). Societatea individualismului, caracterizată prin rata scăzută a natalității și a morbidității, scoate la iveală o asimetrie generațională acum, însă alarmant de pronunțată în viitorul apropiat. În Germania, spre exemplu, numărul de persoane de peste 65 de ani raportat la 100 de copii sub 15 ani a fost de 84 în 1980, de 165 în 2015, iar pentru 2040 se preconizează a fi 260⁷⁹. Iar dacă în 1900, în Statele Unite ale Americii aproximativ 6% din copiii de 10 ani aveau 4 bunici, în 2000 peste 40% dintre ei aveau 4 bunici⁸⁰. Și în Norvegia, în 2005, peste 41% din copii aveau 4 bunici⁸¹. Sub influența acestui puternic factor macrosistemic, este posibil ca în viitorul apropiat locuirea să fie nevoită să metabolizeze aceste date, fie prin dezvoltarea mai amplă a locuirii asistate, fie prin reconferirea amprentei multigeneraționale a locuirii. Asimetria generațională obligă la o reconsiderare a felului în care va fi configurată locuirea, pentru că modelele nordice sau vestice de locuire asistată nu funcționează foarte bine în peisajul nostru național. Foarte multe locuiri unifamiliale noi de la noi din țară se proiectează luând în considerare **scenariul pentru eventuala acomodare a unei persoane** din familia extinsă, atunci când aceasta va deveni dependentă de ajutor.

Figura 4.11. Asimetrie generațională, prezentată de sociolog Gunhild Hagestad, la 8th Congress of the European Society of Family Relations (ESFR), „Changing Family Relations – Gender and Generations”, TU Dortmund University Germany

Restrângând aria influențială, ajungem la **exosistem**, care stabilește cadrul proximal, de influență orizontală, mai degrabă indirectă, incluzând de exemplu vecinătățile, familia extinsă sau mediul proximal al familiei.

Este evident că locuirea se va raporta altfel la proximitățile urbane când are de-a face cu două artere principale, ca în imaginea din stânga, sau cu o piațetă

⁷⁸ 8th Congress of the European Society of Family Relations (ESFR), „Changing Family Relations – Gender and Generations”, TU Dortmund University Germany, 31 August – 3 Septembrie 2016.

⁷⁹ Sursa: 8th Congress of the European Society of Family Relations (ESFR), „Changing Family Relations – Gender and Generations”, TU Dortmund University Germany, 31 August – 3 Septembrie 2016, Keynote: Gunhild Hagestad, “Her and his? Exploring gender in intergenerational patterns”.

⁸⁰ Sursa: Uhlenberg (1996, 2005), preluată din 8th Congress of the European Society of Family Relations (ESFR), „Changing Family Relations – Gender and Generations”, TU Dortmund University Germany, 31 August – 3 Septembrie 2016, Keynote: Gunhild Hagestad, “Her and his? Exploring gender in intergenerational patterns”.

⁸¹ Demograful american Warren Thompson, în „Encyclopedia of Population“, 2003, citat în McKie și Callan 2012, [93, p. 195].

pietonală, ca în dreapta. În fotografiile Figura 4.12 b), c) și d) apartamentele de la parter se extind la propriu înspre zona publică, dilatând interiorul înspre spațiul public, lucru imposibil la exemplul din stânga, care cere mai degrabă introvertire.

Figura 4.12. Imobile de locuințe colective a) și c) în Timișoara, proiectate de arh. Daniela Negrișanu, arh. Răzvan Negrișanu și arh. Roxana Șerbănoiu; **b) și d) în Eindhoven** (foto: Daniela Negrișanu și Răzvan Negrișanu)

Felul în care se raportează locuinței la spațiul public sau semi-public ține atât de mentalitatea culturală, cât și felul în care este evaluată proximitatea urbană. În cele două exemple prezentate mai jos (vezi Figura 4.13) sunt vizibile diferențele între felul de raportare la spațiul public, rezultând două locuri expuse diferit, complet introvertite sau dimpotrivă, extrovertite. Aparținând aceluiași modele culturale, cele două răspunsuri diferite de mai jos rezonează diferit la exterioritate, prin reglarea diferită a porozității cojii rezidențiale. Capitolul 4.5 tratează detaliat acest subiect.

Aculturația este un subiect sensibil pentru mulți arhitecți, cel puțin pentru cei care exercită profesia într-un mediu în continuă căutare de valori și identitate. În Figura. 4.14, în stânga un fond construit specific unei societăți mature, cu continuitate în cultură, bazat repetitivitate formală, fără dorințe exigente de remarcare identitară la nivelul străzii, în comparație cu un exemplu de arhitectură „reprezentativă”, care iese în evidență și se remarcă, prezentat de un client ca model posibil de casă.

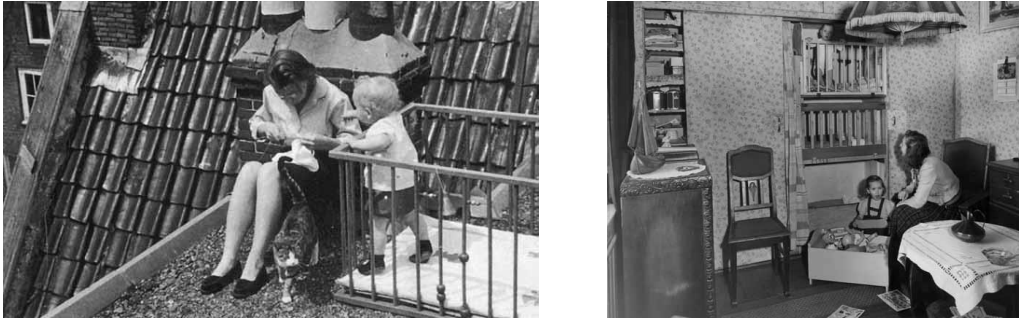
Figura 4.13. Două case în Olanda. a) în Goirle, blindată la frontul stradal⁸² și b) în Eindhoven (foto: Daniela Negrișanu)

Figura. 4.14 a) Locuințe înșiruite, Olanda și b) „Model” de casă, considerat ca sursă de inspirație pentru o familie (arhivă personală)

În cadrul influențelor orizontale exosistemice intră și importurile de valori și principii provenite din mediile cotidiene în care își desfășoară activitatea membrii familiei și din promovarea mass-media, care ajung, într-un fel sau altul, să se manifeste și în spectrul rezidențial. În Olanda de după Cel De-al Doilea Război Mondial, lipsa ofertei rezidențiale imobiliare pe măsura cererii a afectat profund viața cotidiană a familiilor, nevoite să trăiască în spații mici și înghesuite, asemănătoare garsonierelor clasei muncitoare din secolul al XIX-lea. Ziarele locale ajung să promoveze soluții ingenioase de îmbunătățire a traiului cotidian, apelând la diverse artificii la îndemână, în măsură să ajute cetățenii să depășească această situație considerată temporară. Soluții precum montarea țarcului de copii în locuri improvizate în afara locuirii, cum ar fi acoperișul casei sau soluții de comasare a mai multor funcțiuni în dulapuri-nișă (locul de joacă împreună cu țarul pentru copii) erau promovate de ziarele locale din Delft în anii 50 și ajung să redefinească viața rezidențială olandeză, manifestându-se astfel ca influențe orizontale exosistemice asupra locuirii și familiei (vezi Figura 4.15).

⁸² Sursa: <http://www.archdaily.com/538733/villa-rotonda-bedaux-de-brouwer-architects>, accesată în 12.04.2016.

Figura 4.15. a) Țarc pe acoperișul casei și b) Loc de joacă/ țarc în nișă, propuse de mass-media olandeză în anii 50 [125, pp. 297, 298]

Trecând într-un alt registru, încă un exemplu din zona media vine să sublinieze impactul exosistemic pe care societatea informațională îl poate avea asupra locuirii. În Figura 4.16, în partea dreaptă, o imagine dintr-un apartament al unui imobil construit recent, în care zona media a colonizat întreaga casă, excluzând, cei drept nu în totalitate, celelalte activități specifice zonei de zi.

Figura 4.16 Imobil de locuințe colective, Timișoara (proiectat de arh. Daniela Negrișanu, arh. Răzvan Negrișanu și arh. Roxana Șerbănoiu) a) imagine exterioară și b) imagine dintr-un apartament amenajat de proprietar (foto: Răzvan Negrișanu)

Reducând scara factorilor determinanți, **microsistemul** include nivelul cel mai restrâns de influență, mai degrabă directă decât indirectă, ajungând într-o zonă mai familiară, care spre deosebire de precedentele poate fi controlată mai ușor de arhitect și de utilizatorul final. În această categorie intră rutina cotidiană a membrilor familiei, circumstanțe familiale, școlare sau profesionale, uneori chiar circumstanțe religioase proprii. Dacă microsistemul condiționează proximal conturarea locuirii, **mezosistemul** surprinde toate constelațiile relaționale stabilite între diversele categorii ale microsistemului. În cadrul acestor sfere se operaționalizează mare parte din relația diadică dintre locuire și familie, traducând o cauzalitate circulară instalată între cei doi.

În acest prim exemplu din Figura 4.17, focalizăm asupra echilibrului dintre muncă și viață (engl. *work life balance*), această sintagmă care face obiectul multor studii actuale. În cadrul locuirii, acest echilibru comportă specificitate în funcție de contextul în care e plasată locuirea și familia. În imaginea din dreapta, raportul

muncă/ viață personală este determinat de factori micro, mezo și macrosistemici, generând o locuire distopică prin substituția celorlalte activități rezidențiale. În totalitatea lor, funcțiile au fost subsumate uneia singure. În partea stângă, casa lui Umberto Eco devine amprenta pasiunii sale, peisajul rezidențial fiind puternic afectat de activitățile unui membru al familiei, în rutina sa de muncă în cadrul locuirii.

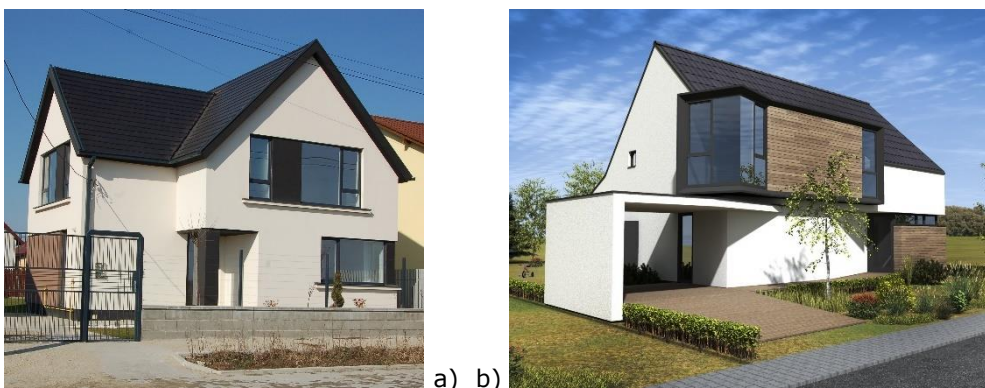
Figura 4.17. a) Umberto Eco, fotografiat acasă⁸³ și b) Camera unei tinere din India⁸⁴

Analizăm în capitolul 3.1.2.1 felul în care poate fi configurată familia, în funcție de sistemul familial de convingeri și credințe, preluat indirect de la scară macrosocială, în funcție de patternurile organizaționale și procesele comunicaționale sau relaționale. Acestea din urmă, dar în mod special stilul parental, pe o poziție ierarhică dominantă în cadrul relațiilor familiale, reprezintă un indicator viabil pentru felul în care se conturează locuința. Relații familiale de sorginte tradiționalistă, specifice neo-familiilor (vezi 6.2.3) cer un răspuns spațial și volumetric adecvat. Relații familiale necoezive necesită segmentarea spațială rezidențială, pentru a facilita narațiunile individuale și autonome. Nu numai configurația interioară poate traduce stilul familial, dar și felul în care este configurată coaja rezidențială, estetic și formal, poate constitui un reper al tipului de familie. Cele două exemple de mai jos (vezi Figura 4.18), situate în același context rezidențial, concepute de aceeași firmă de proiectare, constituie două răspunsuri diferite la particularitățile familiale.

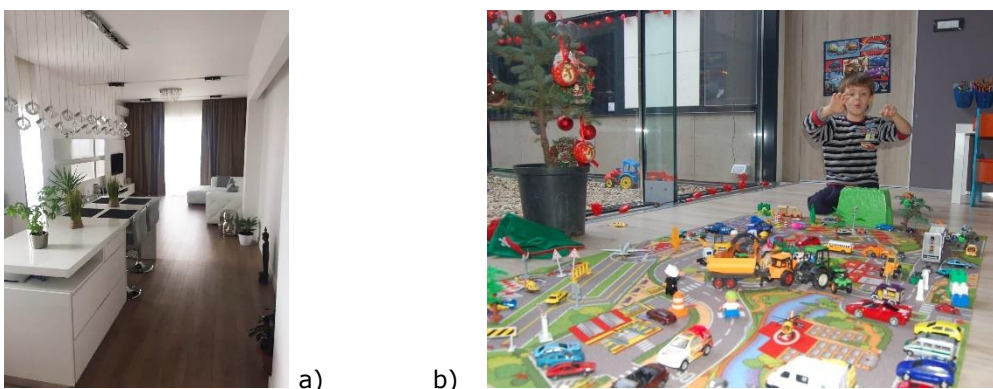
Acest lucru se reflectă și în interiorul locuirii, unde atât organizarea spațială și felul în care este folosit spațiul trădează predilecția pentru un pattern mai mult sau mai puțin tradiționalist al vieții familiei. În Figura 4.19, în stânga este prezentat un exemplu de organizare intactă a spațiului interior, în opoziție cu imaginea din dreapta, în care livingul e cucerit de copii. Colonizarea spațiului de către toți membrii familiei este marca unui stil familial netradițional, neierarhizat, orizontal. Pe de altă parte, colonizarea spațiului de către un singur membru, poartă marca unei pronunțate ierarhii familiale.

⁸³ Sursa: www.theworldweekly.com, accesată în 14.07.2016.

⁸⁴ Sursa: proiect al fotografilor italieni Gabriele Galimberti și Edoardo Delille, <http://brightside.me/article/a-window-on-a-ladys-bedroom-a-fascinating-photo-project-79405/>, accesată în 30.03.2016.

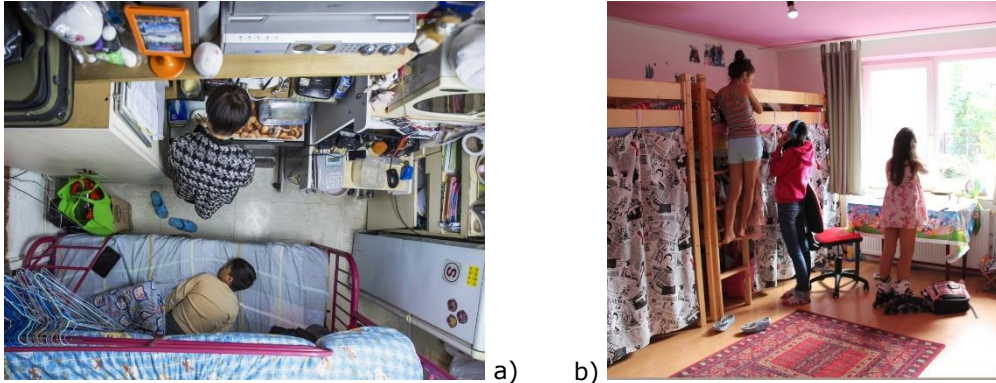
Figura 4.18 a) Locuință unifamilială a unei neo-familii, în Moșnița Veche, proiectată de arh. Răzvan Negrișanu (colaborator: arh. Daniela Negrișanu) (foto: Răzvan Negrișanu) și b) Locuință unifamilială a unei familii post-familii, în Moșnița Veche, proiectată de arh. Răzvan Negrișanu (colaborator: arh. Daniela Negrișanu)

Figura 4.19. a) Interior intact, studiu rezidențial Timișoara (foto: arhivă personală) și b) Spațiu „colonizat” de copil (foto: arhivă personală)

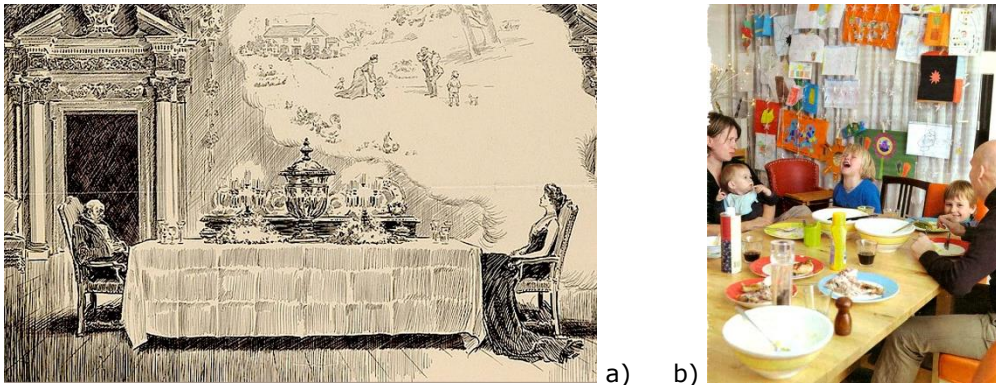
Felul în care este folosit spațiul interior este dictat nu numai de stilul familial sau parental, ci și de permisivitățile spațiale. În Figura 4.20, două exemple de privatizări concomitente sunt adaptate după felul în care spațiul interior o permite, generând feluri diferite de interacțiune familială.

Un ultim sistem influențial, **cronosistemul**, induce schimbări specifice contextului temporal în care se plasează familia și locuirea. Evaluat la scară macro, cronosistemul imprimă locuirii și familiei anumite caracteristici cu specificitate temporală și culturală, legitimizând sau respingând anumite funcțiuni spațiale și obiceiuri familiale rezidențiale. La scară micro, cronosistemul imprimă specificitate datorată ciclului vieții și a dinamicii asociate diverselor etape ale dezvoltării familiei.

Figura 4.20. a) Privatizare concomitentă în China⁸⁵ și b) Privatizare concomitentă în România, studiu rezidențial Timișoara (arhivă personală)

În exemplul din Figura 4.21, schimbări în paradigma familiei induc schimbări în morfologia spațiului rezidențial și în inter-relaționarea membrilor familiei. Spațiile rezidențiale mari au dezavantajul de a genera relații interumane diluate, care nu mai sunt calibrate sferelor de dezvoltare proximală, enunțate de E.T.Hall [126] (vezi Figura 4.26).

Figura 4.21. a) Cina formală a unei familii de burghezi, „A Castle in the Air”, desen de Charles Dana Gibson, Time & Life (1903)⁸⁶ și b) Masa în familia de astăzi⁸⁷

Tot aceste schimbări în timp determină modificări ale felului în care concepem spațiul rezidențial alocat fiecărui membru al familiei. Dacă la mijlocul sec XX agățarea cuștilor pentru copii la ferestrele geamurilor era considerată o soluție ingenioasă de a ține copiii la aer, acest lucru ar fi mai mult decât condamnat în prezent, moment în care inclusiv țarcurile pentru copii sunt considerate de unii metode barbare de a ține copiii după bare (vezi Figura 4.22). În dreapta, caricatura inspirată din filosofia Dr.

⁸⁵ Sursa: <http://static3.businessinsider.com/image/56216280dd089545268b4669-1200/tiny-apartment-hong-kong.jpg>, accesată în 04.04.2017.

⁸⁶ Sursa: www.invaluable.com, accesată în 14.10.2016.

⁸⁷ Sursa: Irene Cieraad, „The Family Living Room: a Child’s Playpen? A Recent History of Material Colonization”, Home Cultures, 2013 [125].

Spock⁸⁸, apărută într-un articol despre casa-model, articol intitulat sugestiv „În fiecare cameră un loc pentru copii”, prezintă un copil furios în țarc, îmbrăcat în haine de pușcăriaș, sugerând că orice fel de „îngrădire” a copiilor se traduce de fapt prin privare de libertate [125, p. 301].

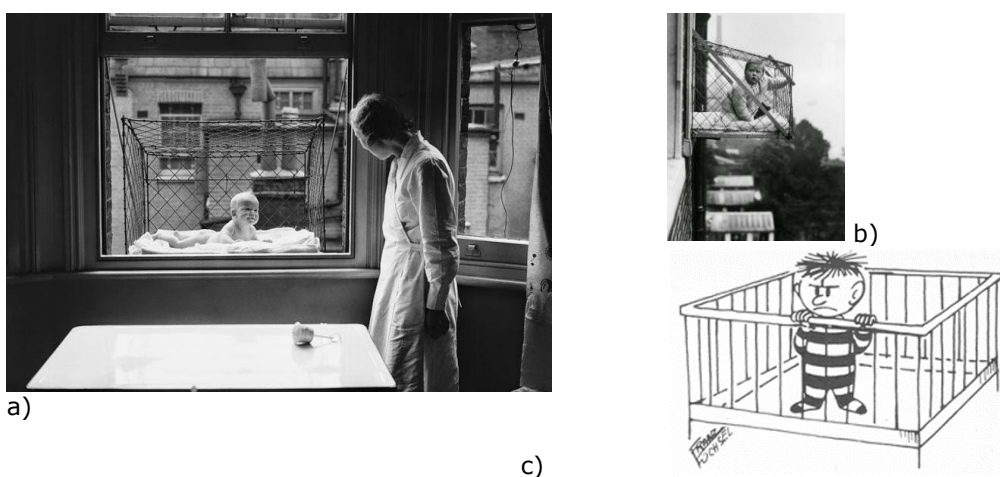

Figura 4.22. a) și b) Imagini cu copilul atârnat în cușca de la fereastra unui bloc din Chelsea, 1937⁸⁹ și c) Caricatura inspirată de filosofia Dr. Spock [125, p. 301]

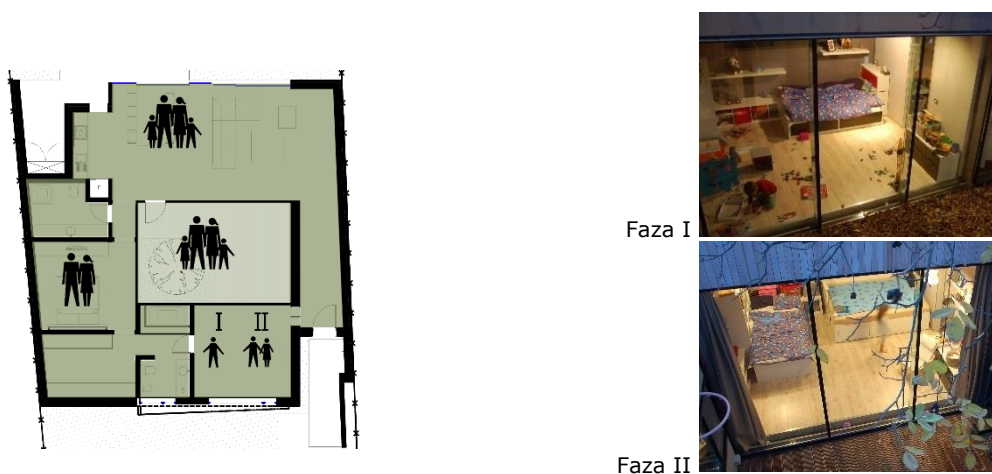

Figura 4.23. Locuință individuală, proiectată de arh. Daniela Negrișanu și arh. Răzvan Negrișanu, surprinsă în două etape ale dinamicii familiei (foto: Răzvan Negrișanu)

⁸⁸ Dr. Spock, un celebru pediatru american, specialist în îngrijirea copiilor, autorul bestsellerului „Dr. Spock’s Baby and Child Care”, a încurajat instinctele parentale în creșterea copiilor, drepturile copiilor în cadrul familiei și a descurajat teoriile behavioriste care promovau un program strict impus copiilor.

⁸⁹ Sursa: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2178140/Baby-taking-room-Try-solution-1930s--window-CAGE-hanging-air-infant-crawl-in.html> , accesată în 09.0.2016.

Reducând scara exemplificărilor, cronosistemul induce influențe directe, generate de dinamica familiei de-a lungul întregii sale evoluții. Modificări ale configurației familiei angrenează adesea o dinamică a locuirii, pentru a putea acomoda nevoile sau expectanțele familiale în continuă schimbare. Așa cum prezintă și Capitolul 4.7, tot un răspuns la influența cronosistemică este modularea, în timp, a casei, după necesitățile și expectanțele variabile ale familiei. Mai sus, un exemplu de locuință individuală demonstrează dezvoltarea organismului familial și rezidențial, care s-a adaptat în decursul a câțiva ani pentru a acomoda înmulțirea familiei.

Dacă e să vorbim despre schimbări survenite în timp, nu putem încheia fără a aminti de principiul individualismului, evocat într-o mulțime de studii și cercetări sociale actuale. Principiul individualismului (detaliat în capitolul 6.2.1), această nouă mantră a societății actuale generează o sumedenie de mutații în felul în care este privită familia și locuirea, ca receptacol al familiei. O serie de consecințe ale aplicării acestui principiu în cadrul familiei induce în consecință schimbări ale spațiului rezidențial, care se vede nevoit să acomodeze nevoile din ce în ce mai diverse ale unei familii departe de conceptul clasic de familie. În fapt, unul din motivele care a stat la baza acestei teze este constatarea, în mediul profesional și cotidian, a unei desincronizări între modelele rezidențiale folosite recurent, inerțial și nevoile și expectanțele familiilor de aici și acum. Relația dintre locuire și familie se manifestă ca un organism contextual, receptiv la o multitudine de factori cu care relaționează, devenind ca o cutie de rezonanță sensibilă la toate modificările interne și externe.

Incursiunea prin diverșii factori influențiali ai relației locuire/ familie face vizibilă ipostaza acesteia de a se constitui ca produs al unei interacțiuni și al unor corespondențe exterioare complexe, cu puternic efect determinant. Toate sferele influențiale prezentate în Figura 4.2 ajung să contureze și să condiționeze relația diadică familie-cămin, într-un mod unic și irepetabil. Relația familie-cămin se expune astfel unei întrepătrunderi sofisticate de determinări, care la rândul-le generează, prin particularizare, fiecare locuire în unicitatea sa.

4.2. Homeostazia rezidențială

Acestui întreg proces multisistemic i se suprapune, la scară micro, ceea ce Blumer⁹⁰ denumea a fi "**interacționism simbolic**". Astfel, relația diadică locuire/ familie ajunge să fie conturată inclusiv de semnificații personale, derivate din diversele interacțiuni sociale și interpretări personale. Cum nu există indivizi și familii *per se*, nu există nici locuiri *per se*. Locuirea și relația dintre locuire și familie este în fapt o aserțiune a poziției acestora în spațiu și timp și totodată un produs al unor întrepătrunderi sofisticate, exogene și endogene.

Focalizând exclusiv pe ceea ce capitolul anterior denumea influențe microsistemice, tratăm în această secțiune tranzacțiile care au loc între locuire și

---

⁹⁰ Herbert George Blumer, sociolog american de la începutul sec. XX, susținător al teoriilor lui George Herbert Mead, a elaborat teoria conform căreia indivizii își conturează propria realitate socială prin acțiuni individuale și colective. Teoria sa denumită „interacționism simbolic” pune în lumină trei concepte importante: 1. oamenii acționează asupra diverselor lucruri în conformitate cu propriile semnificații atribuite lucrurilor respective; 2. semnificațiile acestor lucruri derivă din interacțiunile sociale; 3. semnificațiile, la rândul lor, trec prin transformările generate de propriul proces interpretativ al fiecăruia. Sursa: <http://www.qualityresearchinternational.com/socialresearch/blumer.htm> și <http://www.everythingsociology.com/2014/03/socialization-herbert-blumers-three.html>, accesate în 24.07.2016.

familie. Cu scopul declarat de a intra într-un echilibru armonios, echilibru definit și dozat de fiecare organism familial și individual în parte, acest dialogism se manifestă pe cât de diferit, pe atât de stereotipal. În fapt, orice gest (fie el fizic sau emoțional) stabilit între cei doi itemi, oricâte diferențe ar putea comporta, se justifică în final prin același obiectiv de a restaura un oarecare echilibru între locuire și locuitor, în măsură să confere satisfacție rezidențială, familială și, de ce nu, satisfacția vieții.

Pentru a putea defini această procesualitate complexă în care se angrenează familia și locuirea, am apelat în cele ce urmează la sintagma **homeostazie rezidențială**. Preluat din medicină, termenul de **homeostază** definește proprietatea unui organism de a menține, în limite foarte apropiate, constantele mediului intern. Echilibrul intern, denumit sub denumirea de homeostazie rezidențială reprezintă în fapt o manifestare a acestui principiu în spațiul locuital. În acest sens, sintagma *homeostazie rezidențială* definește reglarea internă în cadrul locuirii a unui organism, fie el individual sau familial, astfel că indiferent de alterațiile care au loc în mediul intern sau extern, acesta reușește să mențină o stare de oarecare stabilitate internă.

Conform lui Yarnhouse și Sells (citați de Meyer, Wood și Stanley [127, p. 163]), din punct de vedere sistemic toate organismele vii au tendința de a opera într-o stare de echilibru, iar homeostazia se instalează atunci când toate variabilele opuse ating o stare de balanță (Miller, 1969, citat de Meyer și alții [127, p. 163]). În ceea ce privește ființele umane, Griffin și Greene menționează că acestea intră într-o stare homeostatică atunci când ating o stare stabilă relativ constantă (Griffin și Greene citați de Meyer, Wood și Stanley [127, p. 163]). În vederea menținerii acestei stări relativ stabile, o serie de reguli și stereotipuri sunt create și încipitate în comportamentul uzual, de rutină (Griffin și Greene citați de Meyer, Wood și Stanley [127, p. 163]). Asociat termenului de homeostazie este și termenul de **aliestezie**, de asemenea preluat din medicină. Aliestezia, termen care nu este definit nici în DEX, nici în dicționarul de neologisme, nefiind preluat încă în limba română, definește un răspuns, neapărat subiectiv, la un stimul extern care reflectă homeostazia internă. Orice stimul care este capabil să amelioreze homeostazia internă va fi perceput ca fiind plăcut și orice stimul care alterează homeostazia internă va fi perceput ca fiind disconfortant⁹¹.

„În comportamentul uman, <disonanța cognitivă> [și emoțională, n.a.] joacă un anumit rol: oamenilor nu le place să aibă cogniții [și emoții, n.a.] conflictuale și încearcă să le aducă în armonie”.

Festinger citat de Bakker și alții [128, p. 3]

Homeostazia rezidențială denumește la modul generic toate procesele interne dintre familie și locuire, în măsură să genereze echilibru intern. Aceasta caută echilibrul intern, deopotrivă cel personal și de grup, în majoritatea cazurilor nefiind suficientă asigurarea unuia din cele două paliere. Echilibrul, manifestat prin procese reciproce între locuire și familie, procese cu cauzalitate circulară, reprezintă de fapt o încercare de a regla expectanțele cu permisivitățile, idealul cu realul, trecutul cu prezentul, interiorul cu exteriorul, dar și de a regla diversele măsuri individuale.

Pentru a putea înțelege conceptul de homeostazie rezidențială, ar trebui să ne familiarizăm cu ceea ce **reglarea și auto-reglarea** vor să însemne. „Chicchetti și colab. (1991) definesc reglarea emoțională ca fiind <<factorii intra- și

⁹¹ Sursa: www.thefreedictionary.com, la termenul *alliesthesia* (engl.) sursă accesată în 19.01.2017.

extraorganismatici prin care reacția emoțională este redirecționată, controlată, modulată și modificată pentru a permite individului să funcționeze adaptativ în situații emoționale». Pentru Thompson (1994) procesul de reglare emoțională este dat de «procese intrinseci și extrinseci responsabile de monitorizarea, evaluarea și modificarea reacțiilor emoționale, în special intensitatea și durata lor, prin care un individ caută să-și îndeplinească scopul» [129, p. 19]. Reglarea se poate realiza prin mai multe tipuri de mecanisme, care pot fi biologice sau psihologice. Luând în considerare natura sarcinilor care trebuie gestionate și felul de manifestare, aceste mecanisme de reglare pot fi de comunicare, simbolice, afectiv-emoționale și executive. „Abilitatea de a înțelege și balansa emoțiile se numește reglare emoțională sau control emoțional.” [129, p. 13]

Această homeostazie, departe de a fi un termen sofisticat, surprinde un proces extrem de familiar, pe care îl experimentăm cu toții în peisajul rezidențial cotidian. Homeostazia rezidențială funcționează pe baza mecanismelor reglatorii, care permit reglarea și auto-reglarea triadică între individ, grup și factori locuitali. Acest proces poate fi gest automatism sau controlat, inconștient sau conștientizat. De asemenea, homeostazia rezidențială se poate baza pe o reglare fizică sau psihică [129, p. 18]. Încercarea de a amenaja locul propriu în cadrul căminului, astfel încât identificarea și atașamentul de loc să poată fi instalat, reprezintă un mecanism fizic, parte a procesului homeostazic. Expectanțele rezidențiale acordate la ceea ce posibilitățile financiare permit constituie o reglare psihică, parte a aceluiași proces. Reglarea tensiunilor familiale, de grup și izolarea în cadrul unui spațiu din cadrul locuinței, constituie deopotrivă mecanisme fizice și psihice homeostazice.

Această reglare și auto-reglare, reprezintă un concept extrem de complex, care devine în timp un construct al determinărilor macrosistemice, exosistemice, dar și microsistemice. Factorii culturali, economici și sociali în care trăim determină, în mare măsură, felul în care se construiește și se metabolizează procesele homeostazice din cadrul fiecărui cămin. În plus, acest proces complex e determinat și de variabilele interne personale, adică de gradul de dezvoltare cognitivă, emoțională, socială și de întreaga funcționalitate psihică. O persoană introvertită va prețui mai degrabă homeostazia realizată în interiorul căminului, față de o persoană extrovertită, la care reglarea emoțională se poate realiza inclusiv în afara sferei rezidențiale, simplificând astfel aportul spațiului de locuit.

Reglarea în sine funcționează pe baza unei **evaluări** prealabile, care se poate întinde pe o perioadă mai mică sau mai mare de timp, după care se emite un **răspuns** personal, având loc o eventuală **monitorizare** în timp. Urmează apoi o fază de **judecată**, conștientizată sau nu, care se realizează în relație cu normele proprii, dar se raportează și la circumstanțele exogene. Toate aceste componente ale fenomenului de reglare se desfășoară liniar, însă ele comportă și o ciclicitate, unul din aceste răspunsuri putând determina reevaluarea și repetarea unor faze anterioare.

Procesul de reglare

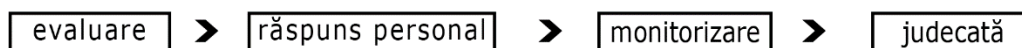
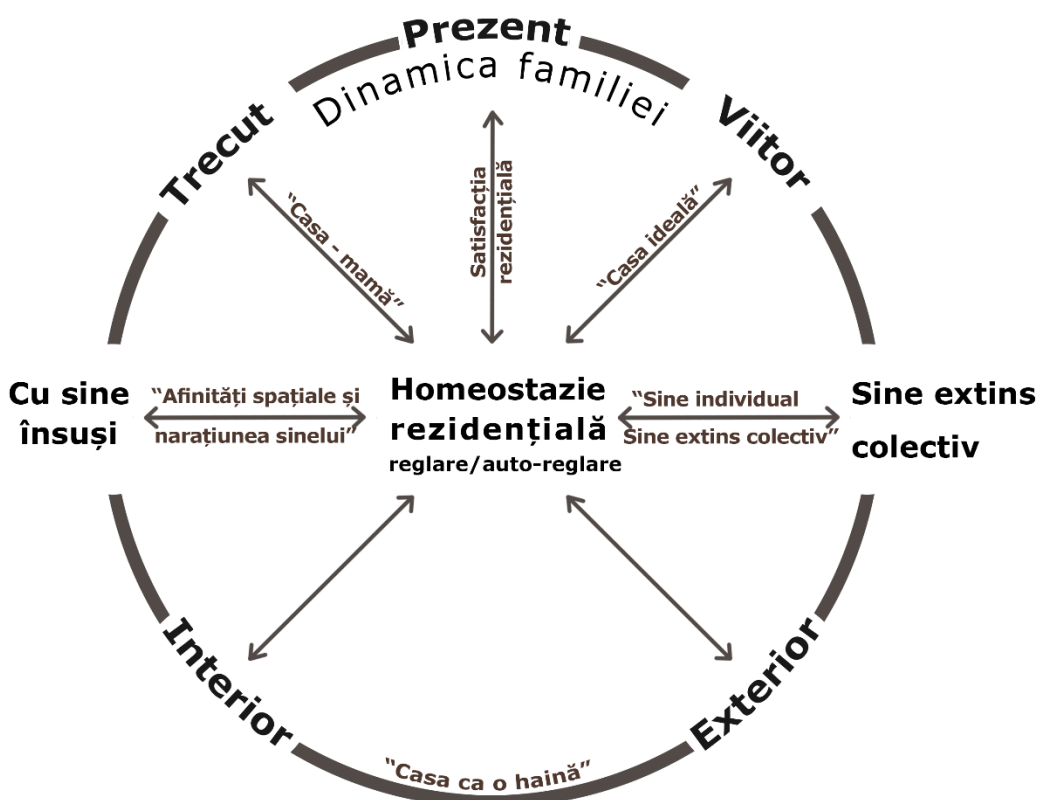

Figure 4.24. Fazele procesului de reglare (contribuție proprie)

Asigurarea unui status de echilibru între locuitor și locuință creează premisele unei adaptări exterioare mai facile, astfel că homeostazia rezidențială este un indicator valid în satisfacția rezidențială și satisfacția vieții. Homeostazia rezidențială este legată și de conceptul de actualizarea sinelui (engl. *self-actualization*), promovat de Maslow ca fiind în topul piramidei nevoilor, găsindu-se responsabilă de amprenta

progresistă a ciclului vieții și de continuum-ul de reglare în speranța îmbunătățirii. Reglarea și auto-reglarea internă a locuitorilor și a locuirii este derivată din principiul echilibrului, unul din principiile structurale ale tezei, referindu-se aici cu precădere la acele procese care vizează echilibrul stabil în triada locuitor/ locuitori/ locuință.

Reglarea este reglată strâns și de fenomenul de reflexie, postulat la începutul tezei ca principiu structural. Avem tendința ca ceea ce vedem în jurul nostru să asimilăm propriei imagini de sine, de aici importanța că ceea ce este în jur trebuie să corespundă cu expectanțele prezentului. O serie de reglări și autoreglări spațiale și intrafamiliale au legătură cu acest subiect.

Figura 4.25. Homeostazie rezidențială (contribuție proprie)

Figura 4.25 prezintă schema sintetizată a mecanismelor reglării dintre locuire și familie, care surprinde desfășurarea multifacțată a manifestărilor homeostazice. Schema *Homeostaziei rezidențiale* prezintă o sinteză a proceselor care surprind felul în care conlucrează locuirea și familia până la punctul în care intră într-o stare de echilibru. Sintetizând principalii indicatori ai homeostaziei, această schemă poate fi urmărită și evaluată cu ușurință, în cadrul fiecărei unități rezidențiale, atât de arhitecți cât și de non-arhitecți. Bucla care unește concentric toți acești itemi sugerează aspectul recursiv al homeostaziei, o reglare a anumitor itemi obligând o reconsiderare (conștientizată sau nu) a celorlalte procese de echilibrare.

Înainte de a explicita această schemă, ar trebui să reținem eticheta non-exhaustivă a acesteia, ca semn al posibilității amplificării sale cu diverse alte componente

și procese. Așadar, homeostazia rezidențială are a face, pe de-o parte, cu o reglare între individ și grupul familial. Pendularea dintre *eu* și *noi* face din această procesiune o balansare cu tentă oscilatorie, ritmicitatea fenomenului conferindu-i un loc deosebit de important în clasamentul homeostazic. Pe de altă parte, reglarea dintre interior și exterior tranzacționează, prin intermediul cojii rezidențiale, osmoza înăuntru/ înafară, familia și indivizii reglând porozitatea membranei rezidențiale până când atinge, și în acest caz, starea convenabilă de echilibru. Pe o altă coordonată, reglarea între trecut, prezent și viitor stabilizează expectanțele cu idealul rezidențial, armonizându-le cu ceea ce prezentul poate oferi. De asemenea, dinamica familiei și a locuirii se cere reglată în timp, remarcând și pe această axă o reglare homeostazică. Punctul sau zona de echilibru pentru fiecare dintre aceste tematici se stabilește, subiectiv, de fiecare familie și de fiecare individ în parte, în cazul în care expectanțele individuale nu se circumscriu celor familiale.

Capitolele următoare prezintă, explică și detaliază toate aceste mecanisme reglative, care în fapt surprind modalități de adecvare internă a familiei la locuire, de adecvare a locuirii la familie și de adecvare a locuirii și familiei la tot ceea ce le este exterior.

Dacă primul subcapitol tratează principiul concomitent de autonomizare și relaționare ca un continuum între a fi separat și a fi împreună, următoarea parte abordează chestiuni referitoare la teritorializări și apropiieri, ambele mecanisme care conferă locuirii un sens propriu, atât în relație cu propria persoană, cât și raportat la cei din jur. În continuarea dialecticii eu/ noi vin următoarele subcapitole, care tratează pe de o parte relația sinelui cu realitatea intrinsecă, respectiv cu precedente sau referințe rezidențiale („casa-mamă”) și pe de altă parte relația cu realitatea extrinsecă, relație manifestată printr-o continuă reglare osmotică interior/ exterior. Ultimul subcapitol tratează reglarea pe parcursul etapelor vieții.

Următoarele părți ale tezei surprind conclucrarea tuturor acestor factori în conferirea sentimentului homeostazic, fiecare gest rezidențial și familial putând fi explicat ca gest aliestezic de reglare homeostatică. Înainte de a detalia aceste subiecte, e important să revenim la miezul tezei. Conclucrarea dintre locuire și familie se operaționalizează în această procesualitate homeostatică, generând inclusiv o interdeterminare reciprocă. Orice alterare în procesul homeostatic indusă, spre exemplu, de organismul familial induce nevoia unei compensări dinspre locuire. În același sens, alterații și disfuncții rezidențiale induc preluări venite dinspre familie.

4.3. Sine individual. Sine extins colectiv. Flux și reflux

*„In thinking about family life, we tend to emphasize togetherness, but carving out space apart from others—the other side of togetherness—is equally significant.”*⁹²

Marjorie L. DeVault [83, p. 1299]

Paradigma clasică a căminului îi asociază, ca un clișeu, sintagma „*casa ca oglindă a sinelui*”. Această perspectivă reduționistă – căminul ca expresie exclusivă a „sinelui”, omite concomitența reală dintre „**sinele individual**” și „**sinele extins**”

---

⁹²“Gândindu-ne la viața de familie, avem tendința de a sublinia atributul de împreună, dar a concepe spații deoparte de ceilalți – cealaltă fațetă a lui a fi împreună – este la fel de important.” [83, p. 1299] (trad.aut.)

colectiv". Experiența individuală în interiorul locuirii trebuie să coexiste, armonios și nedisruptiv, cu experiența colectivă a mai multor indivizi, diferiți unul față de altul, legați de cele mai multe ori de un numitor comun numit înrudire sau parteneriat conjugal. Fiecare individ care se în-spațiază în locuire deține propria sa aură fizică, cognitivă și emoțională, reglată în funcție de propria personalitate și de permisivitatea ierarhial-familială. O serie de „schimburi” au loc permanent între individ și grupul familial, relaționate cu conectări sau deconectări succesive, generând astfel amprenta relațională a familiei. Tocmai această ipostaziere cumulativă între **eu** și **noi**, această mediere permanentă între parte și întreg constituie în fapt una dintre cele mai mari provocări rezidențiale, conștientizate sau nu, de care depinde în mare măsură satisfacția rezidențială.

A fi împreună și a fi separat în cadrul căminului se află într-un continuum oscilativ, după un ritm propriu fiecărei familii, celebrând astfel un ritual al *devenirii* individuale și colective. Respectând un principiu similar fluxului și refluxului, această „mişcare continuă - împreună, separat, împreună, separat - constituie structura vieții sociale, atât a copiilor, cât și a familiilor.” [83, p. 1303]

Dacă în următorul subcapitol vom surprinde diverse mecanisme prin care are loc teritorializarea sinelui individual în cadrul căminului, este momentul să surprindem și să traducem limbajul cotidian pe care îl uzităm fiecare dintre noi în peisajul rezidențial, atunci când nevoile și necesitățile individuale se poartă într-un palier de negociere cu cele ale grupului familial.

Una dintre cele mai mari calități cu care căminul poate fi înzestrat în timp este aceea de a permite concomitent indivizilor să se plaseze, din punct de vedere fizic și emoțional, atât într-o poziție de autonomizare, cât și într-una de comuniune. Astfel, la modul ideal, căminul se instituie ca un real **sinn-genesis**⁹³, fiind punctul de plecare și conținător valid al sensurilor ontologice individuale și colective în același timp.

„... a tension between the two aspects of the home, i.e. between a haven for the individual and an intimate place for the household. It is a tension that lies at the heart of the contemporary private realm, addressing the way the self and the intimate other relate to each other within the context of the continuous rise of individualism.” Madanipour [110, p. 102]

În locuire, armonizarea sensurilor individuale cu cele colective urmează un parcurs imposibil de cuantificat sau generalizat, fiind un fenomen organic, mulat după ceea ce se permite din punct de vedere spațial și emoțional. Pot fi însă identificate anumite proxemii rezidențiale, care se instituie pentru a contura relația între sinele individual și cel colectiv. Această relație, în funcție de dozele atribuite fiecăreia dintre cele două părți, conferă echilibrul fragil ce-i drept, între parte și întreg, echilibru fără de care satisfacția rezidențială nu se poate institui.

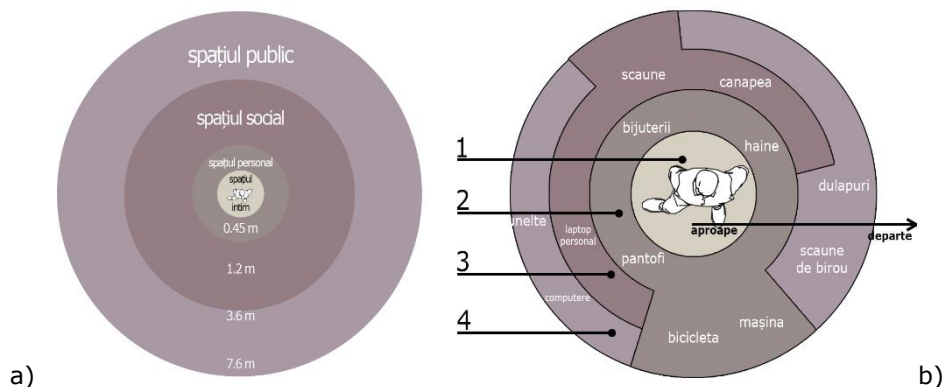
Edward T. Hall emite în cartea „*The Hidden Dimension*” o teorie extrem de importantă pentru domeniul arhitecturii, utilă în explicitarea baleajului dintre individ și grup [126]. Teoria „bulelor de reacție personală”⁹⁴, permite evaluarea reacțiilor interpersonale pe baza distanței dintre persoane sau din jurul persoanei. **Teoria proxemiilor**, adică a felului în care omul folosește spațiul, se insinuează în teoria

⁹³ **Sinn-genesis**, geneză a sensurilor, sintagmă preluată și folosită aici cu sensul de geneză a sensurilor proprii, individuale, armonizate cu sensurile colective, familiale (termen enunțat de Husserl și preluat de Maurice-Ponty [13]).

⁹⁴ Bule sau inele de reacție personală, în limba engleză „*personal reaction bubbles*” [224].

locuirii, determinând felul în care trebuie conceput locul, raportat la felul în care este folosit spațiul și la norme sociale și culturale. Proxemica sau „topologia umană”, cum a mai fost denumită în limba română, ajută la definirea spațiilor aferente sinelui individual și a celui colectiv, generând locuri în concordanță cu scopul utilizării lor.

Preluând schema elaborată de Edward T. Hall, Josiah Kahane asimilează în cartea „*The form of design*” aceste reguli de proximitate la mediul cotidian în care se plasează individul, aducând astfel teoria proxemiilor spațiale înspre sfera practicii arhitecturale [130]. Diversele obiecte aparținând peisajului rezidențial se circumscriu unor inele de proximitate, incluzându-le după caz într-un spectru mai apropiat, personal sau într-unul mai depărtat (vezi Figura 4.26). Ali Madanipour descrie și el teoria **spațiului personal** al corpului uman, în paralel cu **spațiul interpersonal** al relațiilor dintre persoane (Madanipour citat de Toma [4, p. 10]). Capitolul 4.4, în special secțiunile alocate felului în care se desfășoară narațiunea personală și cea familială, se bazează în mare parte pe explicațiile proxemice prezentate mai sus.

Figura 4.26. a) Schema bulelor de reacție personală, după Edward T. Hall
b) Diagrama de proximitate, după J. Kahane [130, p. 72]
 (reproduceri după schemele originale)

Echilibrul dintre parte și întreg reprezintă un fenomen complex, determinat de factori exogeni, culturali și temporali, dar și de factori endogeni, care țin de permisivități spațiale, de configurații, modele și dinamica familiei, dar și de particularitățile fiecărui membru în parte. Felul în care are loc întâlnirea și negocierea între individual și general se poate face în spiritul logicii lui Ares, în care întregul subjugă partea (fiind vorba aici de familii cu structură verticală) sau după modelul noician, în spiritul logicii lui Hermes, „în care individualul poartă cu sine și interpretează generalul”⁹⁵ (fiind vorba în acest caz de familii cu structură orizontală). Avem așadar două modele diferite de negociere, cu rezultate rezidențiale la fel de diverse.

“The home becomes an extension of the sense of self, providing a tangible support of the self image and a vehicle for experiencing the sense of self.”

Harris și Brown [79, p. 188]

⁹⁵ Constantin Noica, „*Scrisori despre logica lui Hermes*”, menționat în Sebastian Ștefănuță, „*Experiență și loc: contribuții antropologice la înțelegerea conceptului de spațiu*”, teza doctorală [167].

Pentru a putea defini mai ușor acest echilibru dintre **eu** și **noi**, apelăm la exemple din zona extremelor, care facilitează înțelegerea importanței plasării locuirii undeva în zona mediană a unui echilibru. Pe de o parte avem **casa-individual-identitară**, iar de cealaltă parte avem **casa-comun-identitară**. Undeva la mijloc se plasează, la modul ideal, un continuum echilibrat în triada individ, familie și casă.

Figura 4.27. Apropriere personală ca semn al distingerei spațiului personal în cadrul spațiului public, al familiei⁹⁶ [131, p. 99]

La una din extreme se află **casa-individual-identitară**. Un fel de casă a Micului Prinț, casa-planetă, autosuficientă, populată de o singură persoană, în care "*cuplul casă-corp capătă valențe postmoderne prin redefinirea locuinței, a spațiului neîngrădit, în raport cu individul, creând o lume intimă prin singularitate*" [132]. Ca în povestea lui Antoine de Saint- Exupéry, casa populată sau dominată de o singură persoană, de obicei puternic influențială, ajunge să atașeze celelalte prezențe ca pe un apendice oricând detașabil și dispensabil (vezi Figura 4.28a). Reamintim casa lui Umberto Eco, o lume a sinelui, care suprimă prin dominanță funcțională orice alte prezențe rezidențiale (vezi Figura 4.17a).

Aici și acum, această planetă poetică a Micului Prinț cunoaște două valențe situate în extremă. Ea se poate întinde de la „**sinele minimal**” (engl. „*minimal self*”, Christopher Lasch citat de Perolini și Fry [133, p. 82]) până la **sinele maximal**, caz în care o casă întregă, deseori deloc restrânsă ca suprafață, este alocată unei singure persoane (vezi Figura 4.28). Precedențele istorice ne arată această extremă ca o dezvoltare nesustenabilă atât la scară macro, cât și la scară microsocială. Diluarea spațial- rezidențială poate fi atât de mare, încât relaționarea om/ corp/ spațiu de locuit să devină o triadă nefamiliară.

Rămânând în aceeași extremă, menționăm un alt fel de casă—individual-identitară, cea care poate polariza prezențe multiple ale rezidenților, fără a putea însă contura și potența individualitatea comună, a familiei. Disociate, existențele separate ale rezidenților formează o colecție de unități, fără a fi subsumate nici unei identități colective. Spre exemplu, casele victoriene de secol XIX încurajează prin configurarea spațială o segregare identitară, delimitând strict spațiile alocate membrilor, în funcție de ierarhii și de gradul public/ privat. Nici spațiile așa-zis comune nu reușesc să compenseze predispoziția către individualizare, împiedicând coeziunea autentică și viabilă a membrilor familiei [134, p. 108] (vezi Figura 4.29).

⁹⁶ Imagine prelucrată după Leavitt, Sarah A. [131, p. 99].

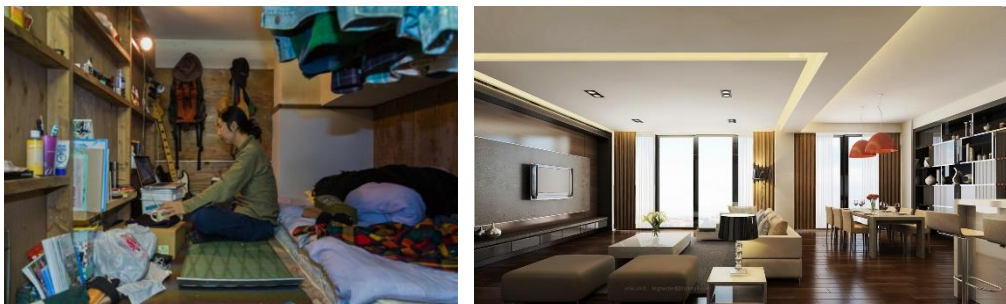

Figura 4.28. a) Locuință-capsulă (sinele minimal)⁹⁷ și b) Locuință extinsă pentru sinele maximal⁹⁸

Figura 4.29. Locul de luat masa formal a) [135, p. 157] și b)⁹⁹

La o altă extremă se află **casa-comun-identitară**, pe cât de permisivă la sinele colectiv, pe atât de etanșă la nevoile rezidențiale ale individului. Sinele colectiv, puternic evidențiat, se instituie ca un percept axiologic atât de puternic, încât prezintă reticență la orice manifestare a individualului. Casele comunale din Evul Mediu, din cetățile fortificate, adunau laolaltă nu numai toată familia, ci o comunitate întreagă. De asemenea, o bună parte din casele țărănești tradiționale dispuneau de o singură încăpere multifuncțională, reprezentativă pentru familia care o locuia (vezi Figura 4.30). Această încăpere era eventual suplimentată de spații de depozitare sau spații anexă, care nu serveau însă acomodării rezidenților. Având atributul de a coagula rezidenții în cadrul aceluiași spațiu, acestor case le lipseau însă zonele care să permită desfășurarea sinelui individual. În compensare veneau însă spațiile exterioare, care

⁹⁷ Sursa: http://art-sheep.com/wp-content/uploads/2015/06/capsule-hotel-home-photography-enclosed-living-small-won_004.jpg , accesată în 03.04.2017.

⁹⁸ Sursa: <http://homedesignvip.com/img/homedesignvip/large%20living%20room%20interior%20design%20ideas.jpg> , accesată în 03.04.2017.

⁹⁹ Sursa: <http://livialegal.com/wp-content/uploads/2017/03/cool-big-dining-room-tables-dining-table-seats-10-wooden-black-dining-table-pictures-lamps-painting-candle-carpet-wooden-black-floor-gray-wall.jpg> , accesată în 14.10.2016.

asigurau diverse manifestări personale, substituind lipsa acestora în interior. Literatura de psihologie ambientală abundă în exemple ale locurilor exterioare secrete amenajate de copii, adevărate case în miniatură, care serveau manifestării sinelui individual fără control parental [10]. Domesticizarea recentă a copilăriei a făcut imposibilă compensarea lipsurilor spațiale rezidențiale cu cele exterioare, adesea implicând mai degrabă o zonificare temporală, cu privatizări succesive, decât una spațială. Pentru cea mai mare parte a istoriei umanității, casele nu au reprezentat o sumă de spații private și nici nu au reprezentat spațiile cele mai intime ale rezidenților [136, p. 56]. Casa conceptualizată după principiile democratice în ceea ce privește dozarea dintre intimitatea sinelui și cea colectivă este un construct societal relativ nou și are a face cu felul în care percepem lumea, relațiile oamenilor și principiile de viață.

Figura 4.30. Încăpere multifuncțională într-o casă țărănească de început de sec.XX¹⁰⁰

„The whole is **other** than the *sum* of the parts.” Kurt Koffka¹⁰¹

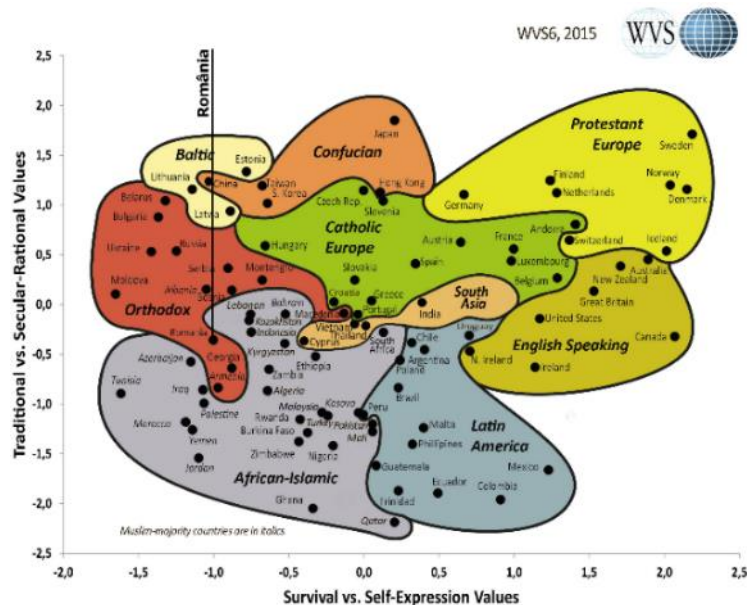
După descrierea acestor situații diferite, e lesne de dedus că echilibrul rezidențial este unul extrem de fragil, care se cere în permanență reglat, negociind între nevoile individuale, colective, nevoile specifice vârstei și cele impuse de cutumele culturale sau religioase. Primei perioade a vieții, caracterizată prin dependența de persoana adultă, îi corespunde o nevoie mai mică pentru spații private. La polul opus, adolescența și perioada senectuții manifestă o „preferință pentru intimitate” (Willcocks, Peace și Kellaher, citat de Graham și Graham [26, p. 3]). Logica lui Hermes, amintită mai sus, arată însă o direcție extrem de importantă, aceea în care individualul poartă cu sine semnificații grupului, dar în care e la fel de important și ca grupul să poarte cu sine semnificații individuale. În plus, casa nu trebuie să devină doar o sumă a individualităților, pentru că pe lângă colecția de individualități, familia poartă cu sine încă o identitate, asumată, la modul ideal, de fiecare din membrii săi. Individualul trebuie așadar să coexiste cu grupul familial, iar în cadrul locuirii creșterea și dezvoltarea individuală se realizează în paralel cu o dezvoltare a identității de grup. Cum poate locuirea să gestioneze cu abilitate acest tango al coexistențelor, face ca această întrebare să concluzioneze retoric importanța pe care spațiul locuital îl deține în acomodarea tuturor acestor necesități. Spațiul fizic

¹⁰⁰ Sursa: <http://ioncoja.ro/imagini-din-satul-romanesc-patriarhal-de-odinioara/> , accesată în 04.04.2017.

¹⁰¹ Kurt Koffka, psiholog gestalt, citat de Heider, F. 1977, citat în Dewey, R.A. 2007. Psychology: An introduction: Chapter four - The Whole is Other than the Sum of the Parts?.

rezidențial este un catalizator al relațiilor interpersonale și al tranzacțiilor personale și este locusul în care identitatea de loc personală negociază continuu cu identitatea de loc a celorlalți [137, p. 618].

Echilibrul rezidențial între sine și grup se cere reglat nu numai de particularitățile fiecărei familii, dar și de condiționalități macrosociale, culturale și geografice. Plasarea familiilor și locuirii în contextul macroinfluențial ne ajută să identificăm premisele de la care se pleacă în dozarea sinelui în raport cu grupul familial. În cadrul unei prezentări recente la o conferință pe teme familiale, o echipă de la Roskilde University, *Center for Childhood, Youth and Family Life Research* a adus în discuție harta culturală a valorilor în lume, care pe o axă conține raportul valori tradiționale/ secular-raționale și pe cealaltă axă conține raportul valori de supraviețuire/ de expresie a sinelui¹⁰² (vezi Figure 4.31). Plasarea în acest context a peisajului rezidențial și familial românesc explicitează o serie de reminiscențe tradiționale, pe care le remarcăm cu toții în dozarea dintre individ și grup.

Figure 4.31. Harta culturală a valorilor în întreaga lume, sursa: World Values Survey¹⁰³

Dacă analizăm această hartă, având în vedere poziția României în partea stângă inferioară și poziția Suediei și a Danemarcei în extrema dreaptă superioară, este mai mult decât evident că raportul sine individual/ sine extins colectiv va fi diferit. O altă schemă elaborată de aceeași echipă de cercetare scoate în evidență o clasificare a tipurilor de familii, în funcție de dozarea dintre *sine* (engl. „individuality”) și

¹⁰² Sursa: 8th Congress of the European Society of Family Relations (ESFR), „Changing Family Relations – Gender and Generations”, TU Dortmund University Germany, 31 August – 3 Septembrie 2016, Project workshop: „Family life in transition – a longitudinal study for family life in Denmark”, Roskilde University, Center for Childhood, Youth and Family Life Research

¹⁰³ Sursa: <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSContents.jsp?CMSID=Findings>, accesată în 20.01.2017.

împreună (engl. „we-ness”), utilă în înțelegerea premiselor culturale de la care pleacă familia și locuirea:

Tabel 6. Categoriile de familii, după dozarea dintre *sine/ împreună*
(reproducere după prezentarea echipei de la Roskilde University¹⁰²):

- ÎMPREUNĂ +		
+	Modelul „UȘĂ TRÂNTITĂ”	Modelul ECHIPĂ -familia modernă puternică-
SEPARAT		
-	Modelul „ACVARIU SOCIAL” -familia modernă fără forță-	Modelul PATRIARHAL -familia clasică puternică-

Toate aceste variante de familii au nevoie de o operaționalizare diferită în cadrul locuinței. Fiind o tematică de interes pentru multe discipline, o serie de alte studii au evaluat felul în care se dozează spațiile individuale în raport cu cele colective. Sixsmith, într-un studiu din 1996, identifica trei tipuri de experiențe rezidențiale: casa personală, casa socială, casa fizică (Sixsmith, citat de Yildirim [67, p. 5]). Casa personală a definit-o ca fiind loc individualizat, în cadrul căruia este posibilă expresia sinelui. Casa socială reprezintă prototipul spațiilor de socializare, coezive, de grup. O serie de alte studii au subliniat importanța pe care o dețin atât locurile solitare, cât și cele sociale în viața tinerilor (Schiavo 1998; Owens, 1998, 1994; Lieberg, 1994; Harden, 2000, citați de Korpela și colab. [138, p. 388]), considerând rolul fiecăror în procesul homeostazic propriu.

Un alt studiu din psihologia ambientală, întocmit de Churchman și Sebba, identifică trei tipuri de spații în cadrul locuirii [139, p. 62]: **spații individuale**, care aparțin unei singure persoane (dormitorul¹⁰⁴ sau baia; **spații împărțite** cu subgrupuri ale familiei (frați, partener); **spații publice**, la care au acces toți membrii casei, chiar și persoane externe (livingul și baia). Aceste tipuri de spații sunt distribuite diferit în fiecare locuință, proporționând diferit individul față de grup. În fapt, dozarea acestora, de obicei asimetrică, este direct raportată la ierarhiile familiale și presupune conștientizarea nevoilor celui alt în paralel cu cele personale. Conceptul de **reciprocitate asimetrică**, enunțat de Young [90] aduce în vizor principiul empatiei, care dezvăluie faptul că locuirea colecționează o mulțime de *cei alți*, la fel de semnificativi ca *sinele* (engl. „**significant otherness**”, Haraway citat de Philip [90]).

Bruno Bettelheim menționează proprietatea terapeutică a spațiului locuit, menționând necesitatea spațiilor libere pentru fiecare (germ. „*Freiraum*”), spații în care fiecare se poate retrage, reculege și își poate găsi sensul sinelui și acceptarea de sine [140, p. 64]. Fiecare categorie de vârstă deține nevoia internalizată pentru aceste tipuri de spații personale. Psihologii argumentează inclusiv nevoia, adesea neglijată, a copiilor de a deține spațiul propriu, intim, în cadrul căruia să se dezvolte și să se cunoască pe sine [55, p. 98]. În cadrul locuirii „ar trebui să existe câte o cameră sau un loc unde nimeni nu ne remarcă sau ne deranjează”, acolo unde ne putem elibera

¹⁰⁴ Dormitoarele nu au fost dintotdeauna spații individuale, intime. Ele au fost în perioada medievală spații publice, în care dormeau spre exemplu și servitorii, siguranța fiind mai importantă decât intimitatea. Dormitorul ca spațiu intim, liniștit, e o invenție a modernității [82].

temporar de resorturile care ne leagă de lume (Thomas Merton, citat de Marcus [55, p. 161]).

Conceptul de „**spațiu personal rezidențial**” (engl. „Personal Living Space”) a fost introdus de o echipă de psihologi cercetători pentru a desemna locul fiecăruia în cadrul casei, teritoriu primar al fiecăruia, care poate fi mai mult decât o cameră, dar mai puțin decât toată casa [141]. În funcție de etapa aferentă din cadrul vieții pe care trebuie să o deservească, acest spațiu personal se particularizează situației activităților întreprinse. Acestea concentrează la scară micro, la scara individului, funcțiile locuirii considerate importante. Atribuirea funcțională a acestor spații personale se substituie semnificațiilor majori ai locuirii, iar obiectele conținute în cadrul său reprezintă reziduri comportamentale (engl. „behavioral residue”), marcându-ne propria trecere prin timp [141, p. 82]. Dacă în primele etape ale vieții spațiul personal ne asigură preponderent funcții structurale, oferind un adăpost și un locus de manifestare a emoțiilor față de figura de atașament, în următoarele etape adulte spațiile personale îndeplinesc necesitatea de a avea intimitate, refugiu, continuitate, identitate, nevoia de a controla, apropria și personaliza și de a socializa.

De cealaltă parte a balanței, o serie de spații vin să întrețină nevoia de a fi *împreună*. Focul, ca simbol al locului *împreună*, imagine arhaică ce garantează susținerea vieții în perioada primitivă [9], este înlocuit în prezent de alte spații. Zona de zi este prototipul spațiilor rezidențiale pentru coeziunea grupului domestic. Nu doar zona de zi este elementul coeziv al organismului familialo-rezidențial, ci și mama. Partea feminină a familiei a fost identificată ca fiind liantul relațional dintre sinele individual și cel colectiv, fiind cea căreia, în multe familii, îi revine responsabilitatea nescrisă de a facilita și tranzacționa echilibrul dintre ei (Hunt, citat de Munro și Madigan [134, p. 108]).

Locuința de azi deține câteva clișee asociate spațiilor pentru sine și spațiilor pentru a fi împreună. Inclusiv conceptul de *împreună* comportă variații de scară. Acesta status de a fi împreună este asociat adesea cu spațiul de zi (livingul), cu locul de luat masa sau sufrageria. Acestea sunt considerate zonele care afișează cel mai vădit personalitatea sinelui colectiv, atât prin ceea ce expun decorativ, cât și prin gradul lor de populare [67, p. 21]. În locuințele reduse ca dimensiuni, *împreună* este un status trăit cu preponderență, pe care doar privatizările succesive îl pot compensa (vezi subcapitolul 4.4, care tratează acest subiect). Camera pentru mai mulți frați devine spațiu al sinelui doar temporar, doar atunci când ceilalți nu sunt acasă. În restul timpului, privatizările personale au loc parțial, desfășurându-se laolaltă cu celelalte, prin negociere. Privatizările succesive joacă un rol lor deosebit de important în echilibrarea balanței dintre sinele individual și cel colectiv, mai ales în cazurile în care spațiul rezidențial nu permite asigurarea spațiului privat.

Atunci când sinele colectiv nu este destul de coeziv, sinele individual se poate accentua. Adolescența este perioada renumită pentru privatizarea excesivă, fiind rezultanta unui cumul de factori, printre care dorința de autocunoaștere, de individualizare și autonomizare față de grupul familial. În cazul în care acestea nu pot fi satisfăcute de disponibilitatea spațiului rezidențial, este nevoie de o compensare spațială sau familială, care să regleze acest deficit pentru a nu-l transforma în distopie. De cealaltă parte, reversul de a vedea locuirea exclusiv ca imagine a sinelui ajută la transformarea locuirii în obiect tranzițional, al reglării exclusive a sinelui, care distorsionează felul în care este perceput sinele social. O amplificare excesivă a spațiului personal, în defavoarea celui colectiv, poate fi reperul unei disfuncții în relațiile interpersonale familiale (vezi capitolul 5.2 pentru exemple distopice).

În prezent, mai mult decât oricând, locuința se creionează mai degrabă după preferințele familiei și mai puțin după condiționări exogene. Baleajul rezidențial între singular și plural, între individ și grupul familial, a urmat de-a lungul timpului o incursiune acordată la specificitățile societale. Nevoia istorică de comasare socială, din motive de securitate, a indus o inerentă comasare a spațiilor colective, în defavoarea spațiilor alocate sinelui individual. Nevoia de reprezentativitate și grandoare a generat în spațiul rezidențial privilegiat o abundență de unități interioare rezidențiale, care au favorizat dispersarea rezidenților în celule proprii. Însă nu numai precedentele istorice ne arată această baleere singular/ plural. Discursul oscilant între sinele individual și sinele extins familial repetă întrucâtva relația omului cu corpul său, oscilantă între relația de asimilare sau de schismă. Cele două idei opozabile cu viziuni fenomenologice diferite promovează fie un continuum în relația om/ corp/ corpus familial/ locuire, fie o scindare între ele (vezi subcapitolul 4.5, în care se detaliază această temă).

Locuirea negociază astfel sensurile individuale cu cele colective, generând un echilibru adesea fragil între **eu** și **noi**, între identitatea individuală și cea colectivă. Locuirea și felul în care negociază între *eu* și *noi* plasează individul în raport cu lumea și cu ceilalți [142, p. 144]. Necesitatea spațiului rezidențial privat, circumscris nevoilor proprii intimității rezidă din necesitatea formării continue a unui sens al sinelui, a imaginii de sine și a sensului personal asociat vieții, locuirii și familiei. Importanța unei raportări permanente la ceilalți în cadrul locuirii rezidă tocmai din necesitatea individului de a se raporta la trecutul, prezentul și viitorul său, cu referire la oamenii apropiați, din jur, la care se referențiază [142, p. 144].

Narațiunea dintre sine și grup în cadrul locuirii dezvăluie moduri diferite de percepere a funcțiilor familiei și a locuirii, toate aceste chestiuni fiind „relevante global, dar variabile culturale ale temei autonomiei și relaționării” [91, p. 68]. În cadrul locuirii, interacțiunea dintre sine și ceilalți evocă conceptul de „*persoană socială*” [91, p. 68], care nu reprezintă decât un mijloc euristic de înțelegere a propriei persoane. Familia și locuirea devin „câmpurile de localizare”¹⁰⁵ ale sinelui în cadrul lumii. Sinele individual este de sine stătător, autonom dar nu auto-suficient. Sinele este parte a unui continuum cu familia, parte a unui continuum cu locuirea, cu comunitatea apropiată, extinzând în acest fel tabloul ontologic. Oscilarea dintre sinele individual și cel colectiv în cadrul locuirii nu reprezintă decât o formă de poziționare și re-poziționare a individului în raport cu întregul familial și în raport cu lumea, un exercițiu existențial obligatoriu.

Greșeala care poate fi reproșată atât multor arhitecți care concep o clădire rezidențială, cât și multor studii din literatura de specialitate este aceea că abordează reductionist problematica intimității. Când vine vorba de locuire, intimitatea nu este numai o oscilație și o reglare interior/ exterior. Reglarea interioară a sinelui la ceilalți este cel puțin la fel de importantă. Casa, așa cum a lămurit acest capitol, nu este numai oglinda sinelui individual, precum un obiect personal, atașat inalienabil propriei persoane. Spațiul locuital nu mai este univoc, ci deține o polaritate duală. Sub lentila fluxului și refluxului, casa devine un mod de a fi împreună și separat, ca pluralitate identitară. Experiența comună, de grup, coexistă cu experiențele individuale, ambele fiind supuse, de-a lungul timpului, mecanismelor homeostazice de reglare a proporției dintre ele, după rețeta fiecărei familii. Următoarea parte a tezei vine să completeze tabloul homeostatic rezidențial, cu modalitățile prin care spațiul poate fi apropiat și

¹⁰⁵ Analogie făcută cu sintagma „câmp de localizare”, folosită de E. Casey pentru a defini una din funcțiile corpului uman [21, p. 22].

teritorializat. Ca o completare a acestei părți, capitolul 4.4 surprinde modul în care sinele individual și cel colectiv se insinuează în locuire. Afinități personale și colective, atașamente spațiale și privatizări, toate fac parte din registrul tematicilor tratate în cele ce urmează.

4.4. Afinități spațiale și narațiunea sinelui. Teritorializări și aproprieri

Devenirea lui **acasă** este, așa cum rezultă și în capitolul 2.4, un proces eminent personal și subiectiv, care, așa cum menționa Benoît Goetz¹⁰⁶, adaugă doza de poezie la ceea ce se cheamă *casă*. A fi *acasă*, *inauntru*, e un proces autentic și asumat, care ne implică narațiunea personală într-o relație activă cu spațiul și cu persoanele cu care împărțim spațiul. Această narațiune, aflată într-un proces continuu de definire, urmează programatic percepțiile impuse de homeostazia rezidențială, urmărind conferirea echilibrului intern dintre parte și întreg.

Narațiunea personală „**înspațiază**”¹⁰⁷ omul **în locuire**, iar această înspațiere se constituie ca argument ontologic de necontestat, fiind o funcție structurală primară a spațiului locuital. Pentru a se putea însă înspația, omul are nevoie de câteva **premise** care asigură condițiile necesare ca acest fenomen să se poată desfășura. **Apartenența** locului, fie ea temporară sau permanentă, fie ea statică, legată heideggerian de loc sau legată deleuzian de factori dinamici¹⁰⁸, este una din primele premise care poate favoriza înspațierea. Pe lângă apartenență și **identitatea locului**, **procesele relaționale** și cele **emoționale** asociate narațiunilor rezidențiale își pot aduce aportul în realizarea acestui construct complex numit *acasă*. Procesele relaționale, care conectează individul de obiecte sau de persoanele cu care rezidențiază sunt cele care conferă statutul activ și interactiv al acestui proces. Pe de altă parte, procesele emoționale conferă o dimensiune simbolică și afectivă acestor narațiuni.

Locul și individul încep să înfiripe o narațiune afectivă în urma mai multor procese care au loc între ei. Casey argumenta că Heidegger, în „*Ființă și Timp*”, explica mecanismele prin care „sinele se leagă de loc”. „La baza multiplelor angajamente dintre sine și loc se află o serie de *habitudini* prin care se țese această țesătură complexă” (Casey, citat de Easthope [43, p. 133]). Conceptul de **habitus** a lui Bourdieu apare în acest context ca liant între subiect și conținutul său rezidențial, interpus în orice „experiență trăită” [43, p. 133]. Spațiile din cadrul locuinței nu pot fi astfel neutre [143], ci poartă cu ele o reprezentare, fie ea fizică sau simbolică, a celor ce o rezidențiază.

Sub egida narațiunilor rezidențiale funcționează o serie de procese, printre care enumerăm aproprierile, privatizările, teritorializările și controlul. Strâns legat de narațiunea rezidențială și de „câmpurile de afecțiune”¹⁰⁹ pe care ni le delimităm, termenul de **apropriere** desemnează mijloacele prin care însușim ceva ce ne este străin, casa sau spațiul așadar¹¹⁰. Conform psihologiei ambientale, „aproprierea

¹⁰⁶ „*Une logis est un espace habité sans poesie.*” Benoît Goetz [35, p. 48].

¹⁰⁷ Termen preluat de la Augustin Ioan, „Fișe de dicționar: Locul public”, 2011, sursa: <http://atelier.liternet.ro/articol/11259/Augustin-Ioan/Fise-de-dictionar-Locul-public.html>, accesată în 30.03.2016.

¹⁰⁸ Vezi capitolul 2.4. pentru detalii legate de acest subiect.

¹⁰⁹ „Câmpuri de afecțiune”, termen preluat de la Yi-Fu Tuan, „Teophilia”, 1974.

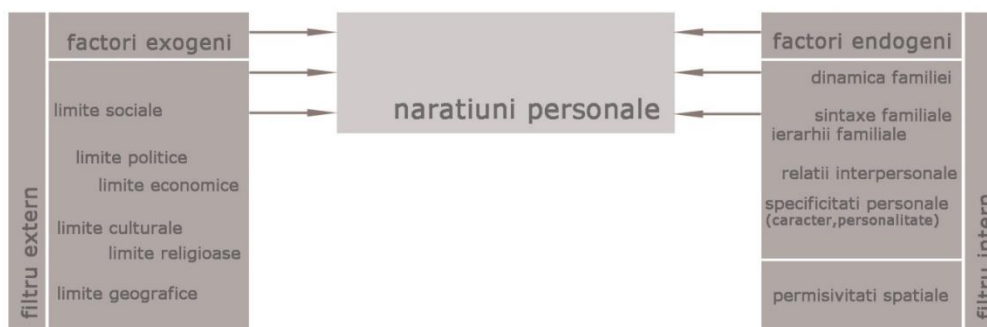
¹¹⁰ Apropriere = însușire a unui lucru străin; totalitatea mijloacelor de însușire a unor bunuri [218].

este un mecanism care cuprinde toate acțiunile posibile care servesc adoptarea posesiei asupra spațiului” [140, p. 65]. După Munro și Madigan, apropierea reprezintă negocierea spațiului din cadrul casei familiei [143, p. 150]. Apropierea se realizează prin mai multe acte tranzacționale, majoritatea făcând parte din registrul **privatizărilor**. Acestea, la rândul lor reprezintă acele activități care fac transferul dintr-o proprietate publică, aparținând mai multor persoane, într-una privată, proprie, favorizând intimitatea¹¹¹. Asociat acestor concepte, **teritorialitatea** „desemnează conduita caracteristică adoptată de un organism pentru a-și lua în posesie teritoriul”¹¹². După modelul lui Altman de „teritorializare umană”, acestea pot fi identificate și analizate luând în considerare o serie de factori: dimensiunea spațiilor teritorializate (ele însele și în raport cu altele), comportamentele spațiale defensive întreprinse în cadrul spațiilor și procesele de personalizare a spațiului [143, p. 152]. Totalitatea acestor acte de înspațiere în locuire au fost denumite sub termenul generic de **narațiuni rezidențiale**.

„Omul nu <marchează>; omul introduce ordinea în spațiul său. <A marca>, în acest context, înseamnă a lua <de-a gata> un loc găsit și proclamarea posesiei lui. A introduce o ordine înseamnă, în primul rând, cuplarea locului la Axul Lumii (a-i da o dimensiune transcendentală) și a stabili până unde se întinde influența lui.”
Florin Biciușcă [144, p. 93]

Apropierea rezidențială desemnează așadar acțiunile și procesele prin care omul se înspațiază în cadrul locuirii, bazându-se pe o suită concertată de procese emoționale și relaționale, printre care cele mai importante sunt atașamentul de loc, identitatea de loc, oglindirea și controlul spațial prin teritorializare. Procesul prin care ajung să fie conturate și definite afinitățile personale este unul complex și ca atare greu de anticipat. Extrem de mulți factori își aduc aportul în acomodarea propriilor narațiuni rezidențiale (vezi Figura 4.32), începând cu cei endogeni, care țin de dinamica și ierarhiile familiei, de personalitatea și caracterul indivizilor și culminând cu cei exogeni, care impun limitele sociale, politice, economice, religioase și culturale (vezi Figura 4.33).

Figura 4.32. Filtre externe și interne care controlează narațiunile personale și atașamentele față de diverse locuri (contribuție proprie)

¹¹¹ Privatizare = a începe să-și desfășoare activitatea pe cont propriu (dicționar de Neologisme [223]); a trece întrerinderi sau instituții din proprietatea statului în proprietatea particulară (Dex 1998).

¹¹² A.M.Zahariade, note de curs, ALO, curs Antropologie [2].

Figura 4.33. Narațiuni rezidențiale – comparație între diferențele generate de factori exogeni. Camera unei tinere din a) New York, USA și a unei tinere din b) Maniche, Haiti (dr.)¹¹³

Fiecare membru al familiei își descrie propria narațiune și investiție afectivă în spațiul rezidențial, această operațiune fiind însă un proces mai puțin organic decât pare la prima vedere. Intens controlat de ierarhiile familiale și sintaxele relaționale, acest proces primește legitimitate abia după ce trece prin acest filtru. Un al doilea filtru intern, acela al posibilităților spațiale, controlează la fel de strict întreaga procesiune de identificare a unui loc anume pentru narațiunea sinelui (vezi Figura 4.34).

Figura 4.34. Narațiuni rezidențiale. Comparație între diferențele generate de permisivități spațiale, în a) spațiul rezidențial al unei tinere din Amsterdam, Olanda și b) spațiul rezidențial compact al unei tinere din Santa Cruz, California, USA¹¹³

De orice posibilități rezidențiale am dispune, propriile narațiuni se instituie ca perceptive obligatorii, fără de care procesele emoționale, de atașament față de loc nu se pot instala. În fapt, aceste narațiuni traduc o nevoie profundă pentru propriul spațiu intim, pentru un cadru care să ne satisfacă nevoia de intimitate, nevoia de control și

¹¹³ Sursa: proiect al fotografilor italieni Gabriele Galimberti și Edoardo Delille, <http://brightside.me/article/a-window-on-a-ladys-bedroom-a-fascinating-photo-project-79405/>, accesat în 30.03.2016.

de o minimă teritorialitate. De felul în care este îndeplinită această nevoie de intimitate depinde în mare măsură satisfacția rezidențială, având implicații inclusiv asupra relațiilor interpersonale și asupra vieții sociale în general (Moch, Bordas și Hermand, citați de Bâldea [145, p. 45]). Nevoia de a desfășura propria narațiune rezidențială ajută inclusiv la descoperirea, cultivarea și menținerea identității de sine. Chiar și atunci când spațiul sau ierarhiile familiale nu permit desfășurarea fluentă a narațiunilor personale, oamenii găsesc diverse modalități abile de a face mediul confortabil și de a-și marca, fie și minimal, existența [146, p. 169]. O serie de disfuncționalități psihologice, probleme comportamentale și conflictuale interumane au fost asociate de diverși cercetători cu lipsa acută a spațiului propriu din cadrul căminului, care au focalizat cu precădere asupra locuințelor cu densitate mare de oameni, în cadrul cărora narațiunile personale sunt extrem de reduse [147, p. 166].

Juhani Pallasmaa remarca faptul că ne simțim extrem de frustrați în spațiile în care suntem nevoiți să trăim dar în care nu ne putem recunoaște amprenta proprie și nu ne putem marca teritoriul [9, p. 9]. În consecință, chiar și atunci când locuim temporar undeva, manifestăm gesturi inconștiente uneori de a ne face vizibilă nouă înșine trecerea prin spațiul respectiv. Chiar și spațiile non-teritoriale pot fi marcate minimal. Camera de hotel în care zăbovim câteva zile devine o pseudo-casă tranzitorie, în care diverse obiecte sau haine vin, subtil, să marcheze teritoriul. Însușirea în locuire este deci un proces pe care încercăm, în absență, să îl mimăm cu diverse mijloace.

În fapt, rolul narațiunilor spațiale este în primul rând acela de a realiza o **reglare emoțională**, fie individuală, fie comun-familială, fie ambivalentă, care urmărește instalarea unei homeostazii în cadrul locuirii. Spațiul rezidențial evidențiază anumite zone vitale, cu semnificații ontologice și afective pentru indivizi, luați separat, dar și zone purtătoare de sens la nivelul grupului familial. Aceste zone afectogene devin în timp locusuri purtătoare de **atașament rezidențial**. Aplicând teoria atașamentului enunțată de John Bowlby¹¹⁴ în sfera rezidențială, indivizii și familia sunt pre-programați pentru a lega atașamente față de locul în care habitează, iar aceste atașamente se generează prin asimilarea locusurilor purtătoare de semnificații. Aceste locusuri traduc și esențializează valorile individuale și familiale. O familie coezivă, care valorizează comunicarea între membrii săi, va identifica spațiul în care se adună de obicei familia ca loc de prim-atașament din cadrul căminului. O familie individualistă deține multiple locuri de prim-atașament rezidențial, asociate fiecărui membru.

Un alt proces validat de narațiunile personale este **identificarea cu locul**, care, așa cum menționează Neil Leach, se produce prin **principiul reflexiei**, unul din principiile structurale ale acestei teze. O serie de tactici spațiale, manifestate în mod continuu prin diferite habitus-uri rezidențiale ne familiarizează cu teritoriul, îi conferă sens, ajutând astfel „captarea spațială” care ne marchează propria trecere [60, p. 130]. Identificarea implică așadar o implicare activă a noastră în spațiul rezidențial, o angrenare activă desfășurată concomitent în plan spațial și temporal [60, p. 132]. Rutina rezidențială, practicile spațiale repetate constituie o bază pentru rememorarea locului, pentru codarea intrinsecă și pentru evocarea amintirilor corporale ca parte din experiența spațiului. Această viziune dinamică, diferită de referențierea statică heideggeriană, propune un discurs fluid de teritorializare, asemeni conceptului rizomatic al lui Fortier [60, p. 130]. Și chiar dacă teritorializările au, aici și acum, un

---

¹¹⁴ John Bowlby, psiholog, psihiatru și psihanalist britanic din sec. XX, cunoscut pentru contribuția sa în teoria atașamentului.

caracter mai degrabă tranzitoriu și efemer, acestea reprezintă în continuare gesturi active ale înspațierii.

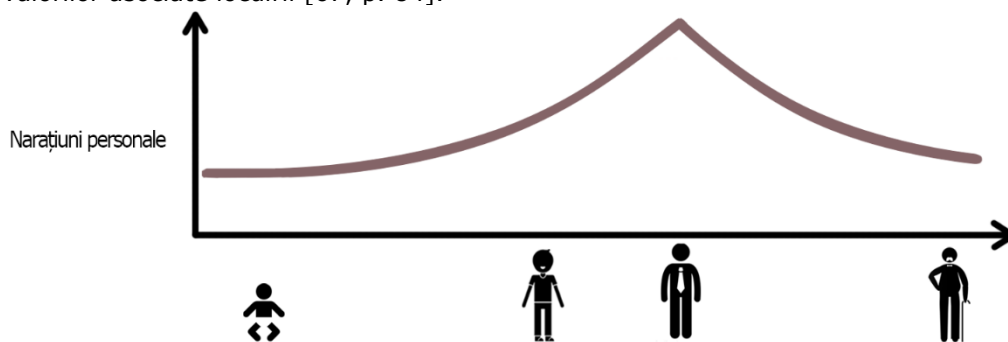
„Conform teoriilor psihanalitice, identificarea este întotdeauna reflectantă.” [60, p. 131]. Ea vorbește despre o recunoaștere sau despre o ne-recunoaștere a sinelui în celălalt. Ajutându-se de principii preluate din teoria filmului, Neil Leach explică mecanismele prin care identificarea se poate instala: pot fi identificate **operațiuni introiective** și **operațiuni proiective**. În fenomenul de oglindire, ambivalența emiterii cu receptării este extrem de importantă. Pe lângă proiecția sinelui în lumea exterioară, are loc, concomitent, o introiecție a lumii exterioare în lumea proprie. Această reflexie reciprocă aduce în prim plan pe lângă principiul structural al reflexiei și al empatiei și teoria introiecției, care constituie nucleul acestei teze. Transferând aceste principii în peisajul rezidențial, mediul casnic servește ca ecran pe care ne proiectăm propriile semnificații, dar și ca ecran de pe care ne citim și ne identificăm. Fuziunea cu locul sau cu oamenii devine, în această perspectivă, un rezultat direct al funcționării principiului oglinzirii și identificării. Acestea devin astfel „o condiție ontologică consolidată prin memorie” [60, p. 131].

Strâns legate de ideea de **teritorialitate**, apartenența și posesia pot fi concepte demarcate sau doar stipulate prin gesturi teritoriale, care legitimizează anumite aproprieri spațiale din cadrul căminului. Prin analogie cu „spațiul striat” și „spațiul *lisse*” a lui Deleuze și Guattari [148, p. 89], în peisajul rezidențial pot fi identificate două feluri de narațiuni de teritorializare. Primul, spațiul striat, indică un spațiu teritorializat, ierarhizat după principii de putere internă, familială. Al doilea, spațiul *lisse*, este peisajul rezidențial vag, cu teritorializări nedeslușite. Dacă spațiul striat se segmentează, putând fi pliat și ierarhizat, spațiul *lisse* manifestă reticență la teritorializări (exemplu spațiilor închiriate, folosite temporar).

Noțiunea de **control** este afiliată teritorializării și răspunde în esență nevoii de definire a propriei identități. Chiar dacă în esență, controlul răspunde unei nevoi psihologice primare, acest concept este greu de dozat și echilibrat pentru a nu deveni patogen. Capitolul 5.2 prezintă numeroase situații în care procesul de control în spațiul rezidențial devine o manifestare compensatorie a altor deficiențe, fie ele intern-familiale sau exterioare. În societatea noastră, manifestarea controlului asupra spațiului rezidențial este o reminiscență a ierarhiilor familiale tradiționale. Jeremy Bentham a dezvoltat încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea termenul de „**panopticon**”, folosind pentru pușcării elemente de psihologie spațială, prin care se poate asigura un control omniprezent, o exercitare a vizibilității care asigură automat funcționarea puterii [149, p. 17]. Pseudo-panopticon-ul rezidențial este adesea folosit în spațiile actuale de locuit, pentru a servi membrilor superiori ierarhic să exercite puterea prin control vizual, stratificând astfel spațiul interior. În acest fel, distribuția spațială poate servi unor mecanisme psihologice subtile de inducere a raportării ierarhice prin raportarea la spațiu.

Dispus însă în marjele unui echilibru, controlul ajută la definirea expectanțelor, a posibilităților personale și a materializării identității de sine în spațiul rezidențial. Existența asociată a unor limite impuse față de persoanele co-rezidente, definește controlul ca pe o unealtă de demarcare ierarhică în cadrul familiei. În plus, controlul rezidențial contribuie nu numai la identitatea de sine, ci și la atașamentul față de locul respectiv. Cercetătorii sociologi McMelland și McCarthy au concluzionat că exercitarea controlului pe care îl avem asupra unui mediu este direct proporțional cu asocierea aceluși obiect cu sinele [55, p. 54].

În cadrul tuturor narațiunilor individuale cu pronunțat caracter afectiv, se poate identifica așa-numitul concept de „**monotropie**”¹¹⁵, care aplicat în sfera rezidențială denumește atașamentul individual pentru un anumit loc sau spațiu în cadrul căminului, perceput ca spațiu de atașament profund. Spațiul monotropic rezidențial este acel spațiu-macă al locuirii, care esențializează și concentrează pentru o anumită persoană toată esența locuirii. Dacă spațiul monotropic din cadrul căminului este reprezentat de camera proprie pentru adolescenți, în familiile tradiționaliste mama se atașează, cu precădere, de bucătărie și sufragerie, locul în care reușește să îndeplinească funcțiile materne bazice. Atașamentul față de un anumit spațiu este favorizat de narațiunile personale din cadrul căminului și de sintaxele familiale, fiind asociat îndeosebi unor evenimente sau activități pozitive, afectogene, sau unor intensități simbolice, de natură culturală, religioasă sau contextuală. Spațiul monotropic rezidențial este subscris activităților principale, funcțiilor locuirii și este asociat fiecărei etape de vârstă. Urmărind diversele etape de dezvoltare ale vieții, spațiile monotropice își schimbă atât funcțiunea, cât și necesitățile de manifestare, putând fi identificată o ciclicitate a ponderii a suprafețelor pentru îndeplinirea acestor narațiuni (vezi Figura 4.35). În paralel cu dinamica nevoilor, există și o dinamică a valorilor asociate locuirii [67, p. 84].

Figura 4.35. Ciclicitatea nevoilor spațiale necesare pentru narațiunile personale
(contribuție proprie)

De-a lungul evoluției personale, narațiunile individuale cunosc o variațiune extrem de mare în ceea ce privește suprafața necesară pentru a le putea conține. Dacă în prima parte a copilăriei, spațiul personal necesar pentru desfășurarea narațiunilor proprii poate fi minimal, manifestându-se în principal prin activități ludice și de conectare cu persoana de atașament, acest necesar se mărește pe măsura înaintării înspre perioada adolescenței. Această etapă, asociată de multe ori cu nevoi intense de individualizare și socializare, clasează aceste narațiunile personale drept cele mai importante. Nevoile spațiale se augmentează în perioada maturității, când narațiunile personale cunosc dedublări datorate multiplelor roluri personale asumate în familie și în afara ei. Spre exemplu, tatăl dorește să își continue pasiunea pentru aeromodelism, în paralel cu dorința de a avea un spațiu pentru socializarea cu prietenii, fiind în același timp interesat în a-și păstra locul preferat de citit. Ultima etapă din viață este caracterizată în general de un declin al nevoilor necesare pentru

¹¹⁵ Conceptul de „monotropie” asociat de regulă relației copil/ mama, definit de John Bowlby ca fiind un atașament conceptualizat a unei legături apropiate și vitale cu o singură figură de atașament. Sursa: <http://www.simplypsychology.org/bowlby.html>

aceste narațiuni personale, atingând către sfârșitul perioadei un minim similar cu cel al debutului vieții, așa cum rezultă din Figura 4.35.

Instalarea acestor narațiuni afective presupun însă instalarea prealabilă a unor **premise favorabile**, ca apartenența (parțială sau temporară, dacă nu totală), afinitatea, empatia, simpatia [150, p. 33] și potențiala identificare cu locul. Atunci când casa devine un peisaj senzorial, la care devenim receptivi, se creează, din nou, premise pentru instalarea apropiierilor. Într-un scenariu ideal, casa devine un adevărat peisaj senzorial, câte unul pentru fiecare persoană care o locuiește. Comunicării cu ceilalți membrii i se adaugă comunicarea nonverbală cu diverse elemente rezidențiale, prin hapticitate, kinetică, cronemics sau proxemii. Casa devine o epidermă haptică, materializată prin diverse elemente care rezonează altfel pentru fiecare: perna, așternuturile, draperiile. Fiecare dintre noi reține în mod intim un element haptic. Casa devine apoi locul de desfășurare al unui scenariu kinetic, înșiruiind într-un continuum zilnic elemente sau obiecte în mișcarea cotidiană a noastră prin casă. Ritualul de dimineață, de la pat la baie, de la baie la bucătărie, toate se înșiruie în secvențe familiare, de multe ori automatizate. Structura timpului, sau *chronemics* așa cum este acest termen definit în limba engleză, este deseori materializată în cadrul casei, prin diverse elemente care se schimbă pe parcursul zilei sau pe parcursul trecerii noastre prin viață. Raza de soare care ajunge până pe fața noastră, care marchează venirea dimineții sau liniile succesive de pe perete, ca semn al creșterii copiilor noștri, toate acestea sunt manifestări ale trecerii timpului prin spațiul rezidențial.

Nu în cele din urmă, proxemiile spațiale vin să completeze tabloul personal al afinităților noastre rezidențiale. Generate fiind de o serie de factori, externi sau interni, aceste proxemii spațiale se conturează în cadrul căminului în funcție de permisivitățile disponibile și în funcție de propriile frontiere ale bulelor de reacție ale lui Edward T. Hall. Gradul de satisfacere al propriei scheme proxemice în cadrul căminului determină, în mare măsură, conferirea satisfacției rezidențiale. Schema bulelor de reacție, a lui E.Hall, precum și Diagrama de proximitate a lui Kahane (vezi Figura 4.26) ne dezvăluie o distribuție concentrică în jurul individului, care favorizează apropieri mai intime sau incluzive, în funcție de gradul de apropiere și de spațiul rezidențial disponibil. Apropierea, identitatea și teritorialitatea sunt astfel circumscrise diagramei spațiului personal, care marchează „limita individuală care înconjoară sinele” [137, p. 619]. Spațiul personal, marcat prin apropieri și teritorializări, devine în cadrul locuirii un spațiu non-intruziv, sau cu acces controlat. Tipul de control este reglat, la rândul său, de ierarhii familiale, culturale și de dinamica ciclului vieții. De asemenea, spațiul personal, codificat cultural, se cere reglat în permanență cu spațiul colectiv, prin diverse procedee de negociere spațială și ierarhială. „Cu cât mai multă putere are un individ, cu atât mai mare este abilitatea de a-și da curs necesităților pentru intimitatea spațiului privat” [137, p. 620].

Manifestarea concretă a afinităților personale rezidențiale se realizează prin așa-zisele **privatizări personale**. Numeroase studii au identificat aceste privatizări rezidențiale, asumate de fiecare individ în parte, pe baza afinităților spațiale și a propriilor narațiuni în cadrul căminului. În fapt, privatizările personale readuc în prim plan conceptul de „înspațiere”, amintit la începutul acestui capitol, acestea fiind mijloacele primare prin care se fac posibile adeziunea față de loc și spațiu, apropierea spațiului, atașamentul rezidențial și, uneori, monotropiile rezidențiale. Mai mult, privatizările personale din cadrul locuirii facilitează identificarea eului în cadrul grupului familial, prin procesele de reflexie și facilitează re poziționarea continuă a individului față de întregul familial și față de lumea exterioară. Numeroase studii au

făcut și legătura între asigurarea sentimentului privat și satisfacția rezidențială [151, p. 3].

Departate de a putea fi generalizate, privatizările din spectrul rezidențial comportă variațiuni extrem de mari în ceea ce privește mijloacele și modalitățile de expresie. În funcție de durata la care se raportează, privatizările personale pot fi **temporare, permanente sau repetitive**. Pot fi de asemenea **individuale** sau **colective**, în funcție de persoanele care le-au conceput și de persoanele cărora li se adresează. În cazul în care sunt individuale, numeroase studii au identificat diferențe în apropierea realizate de persoanele de sex feminin și cele de sex masculin. Simbolizarea sinelui în cadrul casei, reprezentarea sinelui și a sinelui familial prin diverse obiecte sunt, de obicei, gesturi practicate de femei, iar bărbații adulți le evită. Bărbații preferă să privatizeze spațiile cu potențial social, cum ar fi livingul, sau locuri care fac parte din living (ex. colțul cu fotoliul special, orientat către televizor), evitând adesea personalizarea spațiului [67, p. 42].

De asemenea, privatizările pot fi **totale** sau **parțiale**, în funcție de amploarea spațială a gestului de teritorializare. Controlul asociat acestor două tipuri de privatizări diferă foarte mult, cunoscând valențe maxime în cadrul privatizărilor totale, specifice membrului dominant al familiei. Clasificate după claritatea și vizibilitatea gestului, aceste privatizări mai pot fi **proeminente** (vizibile), demarcate extrem de puternic sau **ambigue** (discrete), specifice spațiilor non-teritoriale (realizat spre exemplu în cadrul locuinței temporare) sau unui statut ierarhic inferior. În funcție de accesibilitatea unui alt membru familial al spațiului personal, privatizările pot fi **excluzive** (ex. camera adolescentului, cu semnul pe ușă „Nu intra!”) sau **incluzive**, permițând accesul unor membri sau a tuturor.

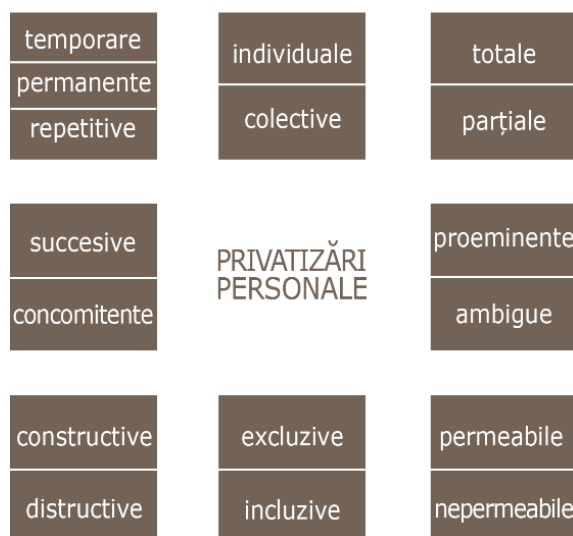

Figura 4.36. Tipuri de privatizări (contribuție proprie)

Raportate la secvențialitatea lor, privatizările pot fi **sucesive** sau **concomitente**, ambele fiind întâlnite în cadrul locuirii restrânse ca dimensiune, cu spații personale alocate mai multor rezidenți.

O ultimă clasificare a acestor privatizări ține mai degrabă de un filtru asociat homeostaziei rezidențiale și nu poate eticheta, la modul general, toate tipurile de

familiei. În funcție de aportul pozitiv sau negativ la echilibrarea homeostatică a organismului familialo-rezidențial, privatizările pot fi **constructive** sau **distructive**.

Aceste privatizări rezidențiale sunt gesturi cotidiene specifice fiecărei locuiri, iar exemplele sunt abundente. Sunt renumite însă nu lipsite de semnificații spațiile de hobby ale bărbaților, așa numitele „grote” (engl. „*man cave*”), sau camerele adolescenților, demarcate foarte clar ca privatizări non-intruzive din cadrul căminului. Ambele fac parte din categoria privatizărilor totale, de cele mai multe ori excluzive, puternic demarcate (vezi Figura 4.37).

Figura 4.37. Exemple de „man cave”: a) cameră cu tema muzică și b) garaj refuncționalizat, având sloganul „what happens in Vegas, stays in Vegas”¹¹⁶

În încercarea de a exemplifica influența exercitată de sintaxele familiale în procesul privatizărilor personale, este mai mult decât relevantă poziția spațială a mamei în cadrul căminului. În majoritatea familiilor, arealul personal al mamei este cel mai expus invaziunii celorlalți membri. Acest lucru se întâmplă fie datorită ierarhiilor din familie, mama plasându-se în multe familii tradiționaliste pe o treaptă ierarhică inferioară, fie datorită manifestării propriei disponibilități față de membrii dependenți ai familiei. Mama este personajul care se presupune că e nevoie să fie disponibilă, vulnerabilizându-i-se astfel, prin disponibilitate, propria-i narațiune privată. Descrie ca o **zonă extrem de permeabilă**, zona așa-zis personală a mamei ajunge să coaguleze adesea prezența celorlalți. În aceste cazuri avem de-a face așadar cu o privatizare ambiguă, parțială și incluzivă.

„Acesta [patul mamei, nota aut.] era spațiul personal al mamei, cel puțin în teorie, dar noi toți [copiii, nota aut.] îl percepeam ca fiind spațiul nostru propriu.”

DeVault, Marjorie L. [83, p. 1300]

Toate aceste exemple de demarcări fac parte dintr-un limbaj deopotrivă spațial și comportamental, adaptat fiecărui context în parte, având ca scop teritorializarea și apropierea diverselor locuri ale căminului. Mijloacele prin care au loc aceste apropieri depind în mare măsură de ierarhiile familiale stabilite, astfel că într-o familie profund tradiționalistă, patriarhală, teritorializarea întreprinsă de tată va fi marcată prin gesturi evidente și lizibile. Într-o familie care promovează și practică relații egalitariene între membrii săi, apropierea teritoriale individuale reprezintă gesturi spațiale recunoscute ca fiind necesare și permise tuturor membrilor, fiind limitate aproape exclusiv de constrângerile spațiale.

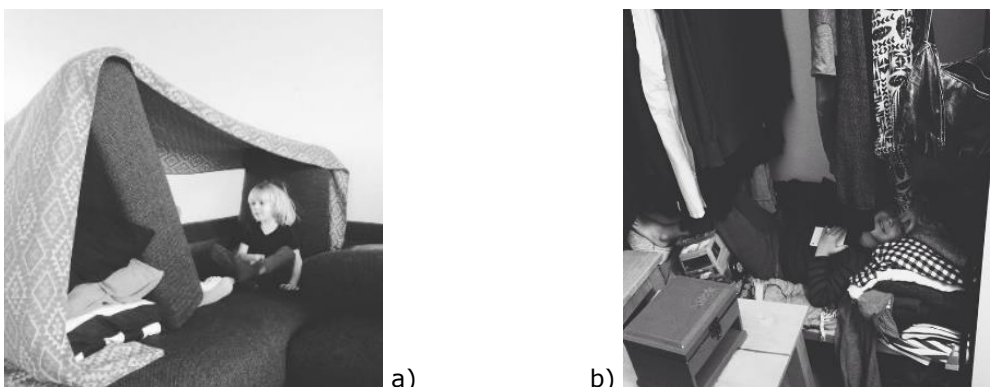
¹¹⁶ sursa: <http://votremaisonsurson36.com/2015/08/garages-sous-sols-et-ateliers-lhomme-trouve-ses-repairs/>, accesată în 09.04.2016

O serie de alți factori, exogeni sau endogeni, vin să interfereze cu apropierea personale și colective: co-prezențe care stânjesc locuirea, persoane externe care vin să facă menajul în casă sau ambivalența funcțională cămin/ birou, toate acestea pot să se constituie în situații care afectează diviziunea funcțională, teritorializările și privatizările.

„Eram cea mai mică din cei patru copii... Singurul loc în care mama avea (oarecum) ceva intimitate era baia. Mergea acolo cu cafeaua, cu ziarul, cu țigările, închizând ușa și închizându-se față de toți...” DeVault, Marjorie L. [83, p. 1301]

Versatilitatea anumitor locuri invită la **privatizări succesive**, la care evident își spun un cuvânt extrem de important și constrângerile spațiale. În studiul lui Giorgi și alții, care focalizează pe dinamica și negocierile în cadrul spațiului domestic, aceste privatizări sunt denumite spații zonificate temporal (engl. „time zoned space”) și demonstrează o managerie secvențializată temporal a aceluiași spațiu din locuință [143, p. 150]. Din această categorie fac parte izolarea în baie a mamei sau a tatălui, într-o casă invadată de jucării și gălăgie, sau „cucerirea” de către copii a unui spațiu izolat, scalat la dimensiunile intimității de care acesta are nevoie (de exemplu, spațiul de sub birou sau din dulap, ca în Figura 4.38).

Figura 4.38. Privatizări succesive și scalarea mediului rezidențial la dimensiunile copiilor (foto arhivă personală)

Privatizarea succesivă a aceluiași spațiu de către mai mulți membri are loc mai ales în cazul locuirilor colective, cu suprafață restrânsă per habitant. Spre exemplu, livingul pe timpul amiezii poate reprezenta teritoriul tatălui, iar pe timpul serii și a primei părți din noapte, poate fi demarcat ca teritoriu al adolescentului, în căutare de intimitate, în lipsa unui spațiu al său propriu.

Există și cazuri de **privatizări concomitente**, datorate unor situații în care e imposibilă demarcarea spațială pentru fiecare membru în parte. Această situație e extrem de întâlnită în peisajul rezidențial românesc, rezumând exemplificarea la definirea unor zone personale, prin diverse artificii formale, în cadrul aceleiași camere împărțite de mai mulți frați (vezi Figura 4.39a).

Privatizările concomitente pot comporta extreme în unele situații-limită. Atunci când avem de-a face cu spații rezidențiale extrem de reduse ca suprafață [152] sau cu un spațiu rezidențial constrângător, aceste condiții alterează negativ privatizările personale, rigidizându-le și, uneori, anulându-le. În Figura 4.39b), spațiul pseudo-personal, intim, reprezintă în același timp spațiu de citit, lecții, jucat, dormit

și socializat cu fratele. În acest caz extrem, în lipsa altor posibilități spațiale co-prezența altor narațiuni personale încetează să mai incomodeze, devenind familiare.

Figura 4.39. Privatizări concomitente: a) împărțirea aceleiași camere de către mai mulți frați (foto arhivă personală); b) „bateriile de locuit” din Hong Kong¹¹⁷

Spuneam mai sus că narațiunea individuală depinde în mare măsură de permisivitățile pe care organismul familial, care guvernează legitățile interne familiale, le îngăduie. Narațiunile colective, coexistente celor individuale, vin să nuanțeze și să completeze la un nivel superior narațiunile individuale. Există un echilibru fin, imposibil de trasat, între narațiunea sinelui și cea colectivă (vezi capitolul anterior). Acestea trebuie să se găsească într-un echilibru cantitativ sănătos atât la nivel individual, cât și la nivel colectiv. Individualizarea membrilor familiei este solidă atâta timp cât lasă loc și narațiunii colective a sinelui familial. În cazul în care narațiunea sinelui substituie o perioadă îndelungată narațiunea întregului familial, atunci din benefică, aceasta poate deveni expresie a unei patologii familiale. Reciproca este de asemenea valabilă. La o altă extremă, deprivarea de spațiu rezidențial propriu, intim, poate constitui un fenomen negativ, comparabil cu deprivarea maternă, lipsind pântecul locuital în care membrul familiei se poate individualiza și regenera. De menționat că diverse studii au arătat cum persoanele care nu dețin un cămin, care stau în chirie sau în cămine, își dezvoltă în timp mecanisme de compensare, focalizând mai degrabă înspre obiecte, pentru a asigura un minimum de securitate ontologică rezidențială.

Există cazuri în care **experiența individuală** cu locuirea este într-atât de **deterministă**, încât afectează întreaga narațiune rezidențială. Fie că vorbim despre persoane cu o anumită dizabilitate, pentru care întreaga casă ajunge să fie conformată pentru a deveni ergonomică pentru o persoană, însă neergonomică pentru ceilalți rezidenți, sau fie că vorbim despre case ajustate pentru a conferi intimitate unei persoane introvertite din familie, inducând astfel un comportament colectiv extrem de redus la nivel social, în toate aceste cazuri narațiunea individuală afectează la modul profund narațiunea colectivă a locuirii. În acest caz avem de-a face cu **aproprieri predominante**, care desemnează o teritorializare pregnantă a unui membru al familiei și care survine ca mod de identificare dintre spațiul de locuit și

¹¹⁷ Sursa: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2282764/Hong-Kongs-human-battery-hens-Claustrophobic-images-slum-families-squeeze-lives-tiniest-apartments.html>, accesată în 30.03.2016

individul respectiv. Giorgi și alții explică aceste aproprieri împrumutând noțiunea de „**abducere**” a lui Bateson, pentru a exprima calitatea unei relații dintre două sisteme diferite, spre exemplu ființele umane și obiecte, prin isomorfisme sau metafore [143, p. 175]. **Relațiile de abducere** care pot fi identificate în cadrul peisajului rezidențial pot fi legate astfel de caracteristici exterioare, posibil din mediul extra-rezidențial, din dorința de a exercita control și putere asupra situației controlabile, dorind inconștient un efect în ambele sisteme. Studiul domestic întreprins de Giorgi și alții dezvăluie diverse modalități prin care acest fenomen de abducție poate fi identificat în cadrul casei. Într-unul din cazuri, tatăl pare să fie interesat în a-și reprezenta identitatea personală în felul în care organizează spațiul și stilul casei. Făcând asta, individul își duplică imaginea despre sine, dorind să reflecte în locuință trăsăturile predominante de coerență și fidelitate. Orice gest al celorlalți, care contravine propriei viziuni este considerat ca o subminare a propriei personalități. Dorința de a fi recunoscut în interiorul familiei ca autoritate exclusivă, atribuit eșuat în exteriorul casei, face ca acasă să își dezvolte idiosincraziile personale în jurul unei oscilații între satisfacție și insatisfacție, în funcție de felul în care interpretează atitudinea celorlalți membri față de spațiu [143, p. 163]. Acest tip de apropiere sugerează incompatibilitatea dintre un membru dominant și cele colectiv-familiale.

Umberto Eco și-a croit căminul în jurul pasiunii sale pentru citit și pentru cunoaștere. Pasiunea sa a exercitat o influență atât de puternică încât a devenit determinantă și orice co-prezență rezidențială a fost nevoită să se adapteze casei-bibliotecă, dorite de scriitor (Figura 4.17). Mai jos, trei tipuri de rezolvări rezidențiale, fiecare dintre ele purtând amprenta pasiunilor deterministe ale rezidenților săi: cititul, plantele și muzica.

Figura 4.40. Trei livinguri cu configurații similare, amenajate în funcție de pasiunile rezidenților a) pasiunea pentru cărți, b) pasiunea pentru plante, c) pentru muzică¹¹⁸

Locurile personale, speciale din cadrul căminului reprezintă locusuri de adecvare a sinelui în raport cu ceilalți și cu lumea exterioară, locusuri de reglare emoțională, cognitivă, perceptivă, senzorială și reglare homeostatică. Segmentele noastre speciale de acasă sunt locuri compensatorii, care exced atributul de spațiu și loc și oferă, atunci când avem nevoie, experiențe provizionale, cu mare încărcătură afectogenă. Gradul în care afinitățile, aproprierile și privatizările personale și cele colective sunt îndeplinite în cadrul căminului reprezintă un indicator obiectiv al gradului de instalare al atașamentului și satisfacției rezidențiale [151] și, de asemenea, poate constitui un reper valid al timpului petrecut de rezidenți în cadrul căminului. Satisfacția rezidențială și atașamentul profund față de spațiu sunt adesea asociate cu o creștere a timpului petrecut în cadrul căminului și o mai mare valorizare a spațiului de locuit. Fenomenul de apropiere și teritorializare, departe de a fi unul

¹¹⁸ Sursa: <http://digicollectie.tresoar.nl/object.php?object=188&zveld=&volg=14> , accesată în 30.03.2016.

static, are nevoie de o continuă definire și re-definire [143, p. 174] și poate dezvălui prin felul în care se croiește în timp, diversele categorii de relații instaurate între membrii familiei, transpuse în limbaj rezidențial.

Felul în care reușim sau nu să ne înspațiem în propria locuire ne transmite un mesaj despre felul în care ne situăm în lume. Aproprierea de acasă nu e decât o replică a felului în care ne apropiem o bucățică din lumea în care trăim.

4.5. Casa-mamă. Precedențe rezidențiale

„Un trecut întreg vine să locuiască în noua casă...”

G. Bachelard, citat de Israel [139, p. 1]

Afinitățile individuale și narațiunile personale sunt, în marea lor majoritate, interconectate cu experiențele rezidențiale precedente, în special cu cele legate de căminul-mamă, cel al copilăriei. Însuși cuvântul „acasă” asociază instantaneu o serie de senzații sau imagini asociate, precum căldura, protecția sau dragostea [9, p. 7]. „Casa trecutului devine marea imagine a intimității pierdute” [153, p. 47]. **Căminul-sursă** sau **căminul-mamă** funcționează ca un prototip la care se referențiază, conștient sau nu, toate locuirile ulterioare, prin copiere sau îndepărtare de la prototipul original de locuire, în funcție de calitatea experiențelor emoționale care au însoțit acestui prim contact rezidențial.

„... știi sigur că ființa mea e în altă parte, că inima mea e dusă de mult acolo, adică dincolo, într-o locuire imaterială, în acel văzduh al sufletului pe care nimeni, niciodată și nicum nu ți-l mai poate confisca.”

Dan C. Mihăilescu [122, p. 123]

Figura 4.41. „Fetus în pântec”, schițe de Leonardo da Vinci¹¹⁹

Michael Allen Fox spunea că fiecare casă este conectată cu sfere existențiale mai largi și cu identități extinse culturale și narrative [36, p. 50]. O serie de studii aduc în lumină o legătură discretă, uneori neconștientizată, între locuirea originară și locuirile ulterioare, C.Mulder și N.Lauster subliniind inclusiv similaritățile dintre locuirea părinților și cea ulterioară, a copiilor deveniți adulți [58, p. 434]. Pallasmaa

¹¹⁹ Sursa: <https://www.royalcollection.org.uk/collection/919102/recto-the-foetus-in-the-womb-verso-notes-on-reproduction-with-sketches-of-a-foetus>, accesată în 20.03.2016.

vorbea despre posibilitatea ca locuirile din perioada adultă să nu fie altceva decât o căutare, inconștientă, a casei pierdute a copilăriei, cu toate valorile ei asociate [9, p. 7]. Este evident că această meta-relație este foarte dificil de identificat și cuantificat, cum la fel de dificilă este reperarea gradului în care căminul-sursă acționează determinist asupra locuirilor subsecvente. Poate fi însă elocventă în acest sens imaginea casei ca arhetip al pântecului matern. Sigmund Freud specula că imaginea simbolică a casei este asociată pântecului matern, un garant simbolic al securității și protecției necondiționate [36, p. 61]. Așa cum în perioada intrauterină pântecul reprezintă locul pregătit, tranzitoriu, mediator între sine și exterior, în mod similar, căminul-pântec reprezintă **locusul de primă adevărată a sinelui la locuire**.

„Dacă ne întoarcem la vechiul cămin ca la un cuib, este pentru că amintirile sunt vise, pentru că locuirea de altă dată a devenit o imagine considerabilă a unei intimități pierdute.”

G. Bachelard [154, p. 3]

Conceptul de „**nișă-habitat**”, enunțat de dr. Nils Bergman¹²⁰ în practica neonatologică a „metodei cangur mamă – copil” (engl. „The Mother- Baby Kangaroo Method”), poate fi aplicat, metaforic, în sfera rezidențială, pentru a sugera simbioza care se poate crea între casă și cel care sălăsluiește în ea. Conform explicațiilor date de autor, această „**nișă-habitat**” nu este altceva decât un punct referențial în care toate nevoile noastre primare pot fi manifestate. Într-o versiune idealizată a locuirii, casa poate fi această „**nișă-habitat**”, care să ne poată conține nevoile și să ne referențieze în raport cu lumea. Nișă-habitat sau căminul-cuib, ambele „poartă pecetea perfecțiunii și a siguranței depline” [153, p. 40].

Dar totuși ce resorturi sunt mobilizate atunci când ne referențiem la căminul-sursă? De ce locuirile precedente, și în special locuirile copilăriei, acuză un loc atât de important în experiența noastră rezidențială actuală? Și de ce oare amintirile legate de casa copilăriei sunt aproape întotdeauna pozitive?

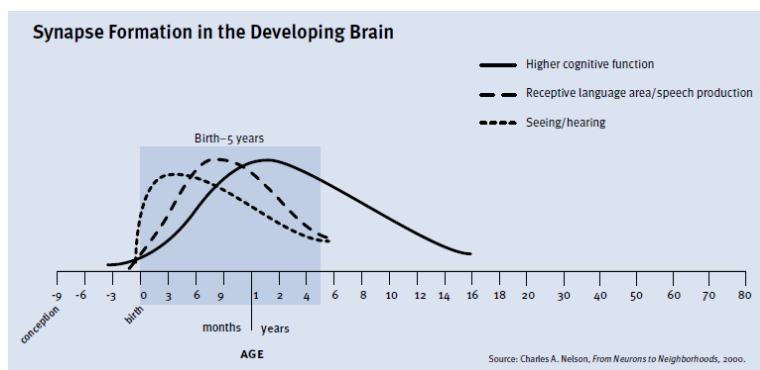
M. Halbwachs spunea că „ne păstrăm amintiri ale fiecărei perioade din viață și continuăm să le reproducem” [155, p. 110]. Filosoful G.W.F. Hegel considera că în viață progresăm către niveluri semantice superioare, prin transformarea și încorporarea elementelor pe care considerăm că le-am lăsat în urmă [36, p. 14]. Chateaubriand spunea că „fiecare om poartă cu el o lume compusă din tot ce a văzut și a iubit, o lume la care se întoarce în mod constant” [156, p. 195]. Amintirile par să își găsească un depozitar potrivit în corpul și mintea noastră. Însă nu toate lucrurile trăite devin amintiri. Selecția este una subiectivă, codificată la nivel oficial, vizibil dar și la nivel profund, subconștient. T. Constantin identifica trei tipuri de amintiri care ne marchează: amintiri negative, traumatice; amintiri intens-pozitive sau vivace; amintiri tip-fulger, care selectează cadre dintr-un anumit context [155, p. 111].

Chiar dacă sunt mai estomate de trecerea timpului, amintirile din copilărie, din căminul copilăriei apar în prim-planul depozitarului de amintiri, pentru a semnala o perioadă aparținând trecutului, a unei narațiuni deja consemnate. Încărcătura emoțională asociată acestor amintiri face ca acestea să devină o resursă la care,

---

¹²⁰ „The baby must not be separated from the mother after birth. Dr. Bergman puts forward the concept of **‘habitat–niche’** in order to preserve as much of that original paradigm as possible. *Habitat*: A place where an occupation takes place and behaviour can be expressed, it is a ‘direction’, it is ‘home’ and it is a reference to being because existence is dependent on the place we are in. *Niche*: points to the unfolding of basic biological needs; it refers to behaviour or to **being** in a specific way **somewhere**. The mother’s habitat is her skin, her breast, her mind. The baby brings the list of needs that shape and prepare the niche” [307, p. 219].

constant, de-a lungul vieții, individul ajunge să își referențeze prezentul și viitorul. **Amprenta afectivă** extrem de puternică a căminului-mamă este justificată de specificitatea dezvoltării neuronale la vârsta copilăriei și de dezvoltarea funcției memoriei, particularizând în mod special activarea mecanismului de selecție și epurare a amintirilor de detalii.

Figura 4.42. Formarea sinapselor în dezvoltarea creierului de-a lungul vieții¹²¹

Așa cum rezultă din schema prezentată în Figura 4.42, în primii ani de viață asistăm la o dezvoltare neuronală extraordinară, ajungând la un maxim al dezvoltării perceptuale undeva înainte de vârsta de un an și la un maxim al dezvoltării cognitive pe la vârsta de trei ani (National Scientific Council on the Developing Child, 2007). Experiențele cu care copilul are contact în această perioadă poartă această amprentă. Evident, toate amintirile rezidențiale originare sunt internalizate, procesate, pentru a ajunge în depozitarul adult sub forma unor amintiri intens senzoriale, cu impact afectiv extrem de puternic [157, p. 533].

Favorizarea amintirilor cu intensitate senzorială intensă este dovedită, la rândul său, de o serie de studii, parte din ele întreprinse de mine. În cadrul studiului „Acasă”, 61% din respondenți au declarat că au despre căminul-mamă amintiri plăcute și foarte plăcute, doar 2,1% dintre ei având amintiri neplăcute (vezi Anexa 1). Amintirile din copilărie au miros de pâine, au căldura mamei, ne gădilă tâmpile și ne mângâie pe creștet. „În general oamenii și în mod special femeile, își amintesc bucătăria din copilărie mai mult decât orice alt spațiu din viețile lor” (Greenbaum, citat de Craik [158, p. 48]). Amintirile legate de bucătărie sunt asociate unui peisaj senzorial bogat, sunt asociate cu prezența mamei, cu socializarea în familie, cu mirosul bunătaților și cu diverse alte sunete.

Dar nu numai amprenta intens-afectivă ajută la emanația pozitivă a amintirilor copilăriei. P. Bourdieu vorbea despre conceptul de „iluzie bibliografică”, care desemnează tendința oamenilor de a-și idealiza trecutul [155, p. 109]. Tendința iluziei bibliografice se remarcă inclusiv la persoanele nemulțumite de actualul status rezidențial. Conform unui studiu realizat recent, a rezultat ca majoritatea persoanelor aflate în chirie au manifestat tendința de a idealiza casa copilăriei¹²², chiar dacă această idealizare este uneori deformată.

¹²¹ Sursa: Charles A. Nelson, *From Neurons to Neighborhoods*, 2000, citată în National Scientific Council on the Developing Child, 2007.

¹²² Studiu „Acasă”, realizat de arh. Daniela Negrișanu, cu sprijinul sociologilor Laurențiu Țiru și Denisa Șandru, de la Universitatea de Vest Timișoara, Facultatea de Sociologie și Psihologie (Anexa 1).

„Oare de ce îmi amintesc această casă ca fiind cea mai fericită din viața mea? Nu am fost niciodată fericit acolo. Dar acum realizez că aceea a fost casa în care am început să citesc, din toată inima și cu toată plăcerea..” (trad.aut.)

Louise Brogan, citat în [55, p. 41]

Caracterul înșelător al amintirilor este dovedit de numeroase studii care arată că emoțiile asociate amintirilor distorsionează însușirea originală a acestora [36, pp. 50, 51]. Caracterul selectiv al amintirilor sau imprimarea unei anumite trăsături importante într-un anumit fel poate ambigua caracterul pozitiv sau negativ al emoțiilor asociate cu locuirea-mamă. Misztal vorbea despre amprenta fictivă a amintirilor din copilărie, care fuzionează, debordând imaginație, cu alte lucruri trăite sau auzite [157, p. 533]. Combinarea visurilor cu realitatea, iar apoi transformarea amândorura în „poveste” este iar o resursă a copilăriei care contribuie la rezonanța pozitivă a primei perioade din viață [155, p. 109].

Dacă detaliile sunt cele care pot împinge această ficțiune departe, memoriile legate de copilărie și casa-mamă sunt, de obicei, extrem de încărcate senzorial, iar amintirile senzoriale puternice sunt de obicei pronunțate, reale, încă prezente. Irene Cieraad vorbește despre prezența mirosului în amintirile legate de casa copilăriei, care ne tatonează simțurile cu miros de pâine, prăjituri sau cu mirosul hainelor mamei [159, p. 98]. Potențialul sinestezic al amintirilor senzoriale ne aduc în prezent numeroase detalii din trecut [17, p. 93], dându-le viață și încorporându-le în prezent. În acest context, corpul ne este elementul tranzacțional dintre trecut și prezent, având calitatea de a importa „propriul său trecut încriptat, în experiența prezentă” (Casey, citat de Feld [17, p. 93]).

Distorsionarea amintirilor și spațiilor din copilărie, creșterea asimetrică a copilului față de casă, un fel de Alice în casa amintirilor [160], modificarea în timp a rapoartelor dimensionale între cei doi, toate acestea creează discordanțe între fapt și amintire, care se cer a fi subiectivizate și denaturate pentru a ordona mai bine prezentul. În fapt, studii de psihologie vorbesc despre o „**rânduire generațională**”, care vrând să corecteze perspectiva binomului adult/ copil, propune o înțelegere a perioadei copilăriei ca **fenomen structural**, care ordonează și construiește adultul [161, p. 522]. Acest viziune, de continuum între copil și adult, favorizează înțelegerea holistă a prezentului, autorizând importurile și tranzațiile experiențelor din copilărie în perioada adultă.

Mergând mai departe de legătura trecut/ prezent, A. Findlay¹²³ vorbește despre un posibilă interconectare între amintiri, nostalgie, starea prezentă, expectanțele legate de viitor [112, p. 116]. I. Cieraad, într-un exercițiu de imaginație cu studenții săi, a constatat că majoritatea prezumțiilor legate de viitorul rezidențial făceau referire directă la imagini recurente ale copilăriei și ale detaliilor legate de locuirea acelei perioade [29, p. 92]. Amintirile din trecut interacționează cu proiecțiile noastre de viitor. Toate acestea par să influențeze, într-un mod greu de detectat, felul în care ne concepem locuirea și în care ne înșpațiem în ea.

În articolul „*Homes from Home: Memories and Projections*”, I. Cieraad atribuie casei copilăriei un puternic semnificativ influențial, cu conotații accentuate, indiferent de natura sentimentelor asociate acestui cămin [159]. Dar nu numai amintirile rezidențiale plăcute legate de casa-mamă sunt referențiate în locuirile prezente.

¹²³ Alison Findlay, profesor de dramă renașcentistă la Lancaster University, co-director la proiectul de cercetare intitulat „Gender and Cultural Practice”, publică articole în jurnalul academic „Home Cultures”.

Chawla (1986) definea mai multe tipuri de atașamente de loc, toate cu puternic impact. Astfel, pe lângă atașamentul de loc cel mai întâlnit, asociat cu afecțiunea, acest tip de atașament mai poate fi asociat cu apartenența, cu ambivalența sau cu transcendența [162, p. 120]. Toate aceste patru feluri de atașament asociază diverse trăiri și emoții, însă indiferent de natura emoțiilor, toate pretind un răspuns ulterior rezidențial, fie el mai vizibil sau mai atenuat. „Atașamentele de loc pot fi importante pentru că ele contribuie la calitatea vieții copiilor, sau pentru că lasă efecte pe termen lung chiar după ce copilăria se încheie” (Chawla, citată de Green [162, p. 120]).

Amintirile neplăcute se pot manifesta mai multe traiectorii, fiecare cu imersiunea specifică în locuirea prezentă. Acestea sunt fie sunt ecranate, la nivel subconștient, făcând imposibil accesul la amintirile traumatiche, fenomen care în psihanaliză se numește *reprezie* (Constantin, citat de Adam [155, p. 110]), fie sunt aplanate de o memorie selectivă, inducând ceea ce psihologii numesc „amnezia copilăriei” [155, p. 110]. În ambele aceste cazuri, recurența căminului-sursă în locuirea actuală este greu de identificat, însă pot fi regăsite elemente care invocă o dorință de compensare sau de reglare a experiențelor rezidențiale anterioare, de factură negativă.

„Trecând către începutul perioadei adulte, relațiile și cariera pot fi, conștient, pe primul loc, însă odată cu stabilirea primei case-departe-de-casă, începem să ne exprimăm ca indivizi, deoparte de familia de origine. Unele persoane fac acest lucru cu greutate și în mod inconștient repetă conflicte nerezolvate cu mama sau tatăl său, în ceea ce fac sau nu fac pentru casa lor.” (trad. aut.) C.Cooper Marcus [55, p. 12]

Pentru familiile nucleare, etapa părăsirii cuibului maternal este o etapă deosebit de importantă, care cere finețe în reglarea homeostazică (vezi capitolul 4.7.). Natura emoțiilor asociate cu căminul-mamă oscilează în funcție de felul în care expectanțele și posibilitățile s-au regăsit pe același traseu cu realizările rezidențiale, în ceea ce privește ambele generații care coabitează. Reglarea perioadei optime de coabitare cu părinții, cu beneficii pentru ambele părți este un subiect încă în reglare și definire continuă. Dacă până acum un deceniu, societățile vestice manifestau tendința părăsirii cuibului natal undeva după vârsta de 20 de ani, recent se observă tendința de a mări această vârstă, din cauza independenței pe care o asigură părinții copilului și din cauza confortului asociat prin co-prezența părinților. Capitolul 7 prezintă categoriile de vârstă la care se petrece în medie părăsirea cuibului maternal, comparativ între societățile vestice și cele sud-est-europene (vezi Figura 6.13). În România, părăsirea relativ târzie a casei natale, coabitarea până la o vârstă relativ înaintată cu părinții și prezența conflictelor intergeneraționale poate afecta în mod negativ felul în care este perceput căminul copilăriei.

Experiența rezidențială originală, a căminului-sursă, diferă de experiența rezidențială adultă, prima fiind de cele mai multe ori o **experiență însușită**, dată, asimilată, susținută din exterior. Diferența majoră între cele două constă în aportul personal undeva către minim și preponderent afectiv în cazul căminului-mamă și undeva către maxim și preponderent raționalizat, în cazul experiențelor rezidențiale adulte. Chiar dacă implicarea efectivă în căminul-mamă este minimală, această relaționare invocă o realitate interiorizată, intens-afectivă, care deoparte de experiența pur spațială, asociază intense trăiri instinctive, intime, preponderent senzoriale.

„Ne ținem legați de amintirile anumitor locuri din copilărie ca de o ancoră fizică, amintindu-ne de unde am venit, de ceea

ce am fost odată, sau de felul în care mediul fizic ne-a crescut atunci când dinamica familiei era încordată sau atunci când viața ne era încărcată cu îndoieli. Pentru fiecare dintre noi, acesta este mediul copilăriei în care persoana care suntem azi a început să ia formă.” C. Cooper Marcus [55, p. 20]

În medierea dintre casa-sursă și casa actuală, își aduc aportul o serie de factori, literatura de specialitate referindu-se în mod special la **obiecte** ca la o prezență care tranzacționează aceste două referințe temporale. Obiectele devin **legături tranzacționale între prezent și trecut**, devin mijloace prin care nostalgia și emoțiile legate de trecut pot fi materializate, devenind palpabile. Rolul obiectelor se modifică în consecință cu schimbările de-a lungul vieții, amplificând astfel sarcina lor simbolică. Irene Cieraad definea obiectele ca modalități prin care se realizează proiecția trecutului în prezent, readucând trecutul în memorie, legând casele trecute de cele prezente [159, p. 85].

În cazul în care este posibil controlul rezidențial și în care amintirile copilăriei sunt pozitive, se remarcă tendința de a prelua fragmente sau elemente din imaginea recurentă aparținând casei-mamă. C. Cooper Marcus, radiografiindu-și propria locuință, identifică o serie de tentative de reproducere a clișeele spațiale, provenite din căminul-mamă. Spre exemplu, grădina a reprezentat elementul cel mai ușor de reprodus pentru a putea scenografia clișee din copilărie.

„Acest fenomen – crearea unei grădini care repetă câteva aspecte ale unui loc reamintit cu plăcere – este mai des întâlnit decât pare. Pentru că recreând câteva aspecte ale grădinii din copilărie este mult mai posibil, pentru majoritatea dintre noi, decât re-crearea căminului însuși.” (trad.aut.)

C. Cooper Marcus [55, p. 35]

O altă variantă de reproducere a trecutului rezidențial o constituie obiectele care, așa cum menționam mai sus, reprezintă elemente tranzacționale dintre trecut și prezent. Obiectele aparținând locuirilor anterioare, locuirii din copilărie conferă rezidentului un sentiment plăcut al continuității temporale, care susține identitatea de loc și identitatea de sine.

„Am un sentiment de confort în jurul meu. Culori armonioase. Lucruri pe care mi le-am adus în cuib. Lucruri cu care am crescut, copil fiind, pe care le-am adus înapoi la mine. Cum e această lampă și aceste poze, pentru care am multiple sentimente. Scaunul vechi din bucătărie l-am adus înapoi din casa mamei, acum doi ani. Chiar am un sentiment plăcut al continuității. Iubesc să am lucruri care au aparținut familiei, care au fost folosite înainte, pe care le pot vedea din nou în altă lumină, în alt context, simțind că au fost cu mine în tot acest timp.” C. Cooper Marcus [55, p. 36]

Memoria locului se constituie de asemenea ca mecanism suplimentar în conferirea unei aure speciale și în rezonanța afectivă a căminului-sursă. Modelul „sistemului propriu al memoriei” (engl. „**self-memory system**”), elaborat de Conway și Pleydell-Pearce, citat de Ratcliffe și alții [163, p. 121] arată ca amintirile autobiografice au potențialul de a restabili emoțiile asociate experiențelor anterioare și, în momentul asocierii lor în experiența actuală cu locul, pot reactualiza experiențe precedente pozitive.

Concluziile numeroaselor studii conduc la aceeași prezumție. Casa copilăriei, casa la care referențiem această perioadă joacă un rol crucial în dezvoltarea umană ulterioară [29, p. 214]. Pe de altă parte, reevocarea experiențelor pozitive trecute cu

locuirea au potențial restaurativ pentru psihicul uman, fapt dovedit, din nou, de numeroase studii [163, pp. 121, 129]. În concluzie, încercările nenumărate de a cola fragmente din trecut în locuirea prezentă pot fi reperate ca gesturi conștiente sau inconștiente, de reglare cu experiențele rezidențiale anterioare.

Acest capitol ne arată o latură mai puțin vizibilă a locuirii noastre. Am văzut cum acasă devine o noțiune elastică, nevoită să includă numeroase referințe, printre care și căminul-mamă. I. Cieraad definea locuirea ca fiind un concept multistratificat, la baza căreia se află stratul căminului- mamă [159, p. 91]. Cunoașterea modului în care se instalează și funcționează această **intertextualitate a limbajului rezidențial cu cel al căminului-mamă** constituie pentru arhitecți un element de bază în înțelegerea principiilor pe care le referențiază și le validează familiile cărora le proiectează o casă. Toate aceste manifestări de reconciliere a spațiului rezidențial actual raportat la căminul-sursă fac parte din **repertoriul homeostazic retroactiv**. Departate de intenția de a-l atrage înspre psihanaliză, acest subiect prezintă interes în măsura în care reverberează în locuirea actuală și în măsura în care unele gesturi pot fi traduse ca gesturi aliestezice, de auto-reglare rezidențială retroactivă. Este nevoie de reglarea homeostazică cu trecutul, pentru a ne putea situa confortabil în prezent, pentru a ne putea poziționa viitorul și pentru a ne valida sensul și imaginea de sine.

Căminul copilăriei este prima adecvare a noastră la locuire. Casa de origine ne oferă prima versiune de a trăi locuirea, pe care avem ocazia, prin locuirile ulterioare, să o reiterăm sau să o îndreptăm. Pentru că dacă locuirea-mamă este un dat, cea ulterioară este, în majoritatea cazurilor, un concept controlabil în anumite marje, ceea ce o plasează în posibilă poziție de a regla sau compensa cele două fluxuri temporale.

4.6. Casa ca o haină. Casa ca textilă poroasă

O versiune a acestui capitol a fost publicată în revista REVART, revistă de teoria și critica artei, 27, 2/2016¹²⁴.

Realitatea unei cauzalități afective dintre locuire și individ face ca relația lor să devină extrem de importantă, amplificând semnificația anumitor funcții pe care spațiul rezidențial le îndeplinește. Din multitudinea de astfel de roluri rezidențiale, capitolul de față abordează funcția, structurală de altfel, de reglare și auto-reglare a indivizilor față de mediul extern și intern, prin intermediul cojii care delimitează realitatea interioară de cea exterioară. O serie de alte funcții derivate din ea asigură spre exemplu sentimentul de adăpost, de protecție, de intimizare, sau asigură locusul pentru socializare intra și extra-familială. Tot această funcție este cea care decide raportul între transparență și izolare față de mediul extern locuirii.

Asocierea metaforică cu coconul este extrem de sugestivă în a evidenția această reglare a sinelui cu exosistemul, prin învelișul rezidențial creat în jurul său. Textilitatea și senzorialitatea familiară a învelișului rezidențial vin să completeze această imagine *autopoietică*¹²⁵ [sic!] a casei înfășurate în jurul rezidentului, formând

¹²⁴ Sursa: <http://revart.ismstudies.eu/Media/PDF/RevArt27.pdf>, accesată în 19.12.2016. Articolul, realizat în colaborare cu arh. Codruța Negrulescu, a fost indexat în baza de date internațională EBSCO și Central and Eastern European Online Library, fiind un articol cotelat BDI de către CNCSIS.

¹²⁵ Termenul "*autopoietică*", preluat din limba engleză "*autopoiesis*", este derivat din limba greacă, "auto" (însemnând "sine") și "poiesis" (însemnând "creație/ producție"), care explică traducerea în limba română sub forma "autopoiesis". Acest termen a fost folosit de arh. Patrik Schumacher în cartea "*The*

o relație intimă, sinestezică, de definire a sinelui în raport cu lumea din jur. Această temă aduce în prim-plan o veche dar neepuizată temă a poeziei arhitecturale: dialectica înăuntru/ înafară. Aceasta nu numai că alătură termeni aparent opozabili, dar îi obligă la a reconcilia „concretețea lui *înăuntru*” cu „vastitatea lui *afară*” [153, p. 130].

„Cred că arhitectura este o haină de învelit ființele umane.”
arhitect Toyo Ito¹²⁶

Figura 4.43. „Eu în căsuța mea”, desen al unui copil de 3 ani (desen din arhiva personală)

Această erminie arhitecturală la care apelează Toyo Ito nu este inedită. Mulți predecesori, nu neaparat arhitecți, apelează la analogia spațiului cu veșmintele pe care le purtăm dimprejur sau la analogii similare. Suficient să amintim pe Gottfried Semper, care spunea că a ocupa o clădire înseamnă să o purtăm și, în completare, să amintim pe Wigley, care spunea că a purta o clădire modernă înseamnă să ne luăm un nou set de ochi [149, p. 12]. Sau să amintim pe Michel Serres și Marshall McLuhan, pentru care, spre exemplu, cartea e de fapt o extensie a ochiului, la fel cum **haina e o extensie a corpului**¹²⁷. Mergând pe aceeași imagine scenografiată de Toyo Ito și aceeași viziune metaforică, căminul constituie așadar o textilă volubilă, mai mult sau mai puțin poroasă, prin care organismul viu al familiei inspiră și expiră, succesiv, aducând în interior aport de exterioritate, exteriorizând apoi interiorul. Intertextualitatea dintre interior și exterior este o caracteristică relevantă și definitorie a acestui veșmânt familial.

Autopoiesis of Architecture. A New Agenda of Architecture”, fiind preluat de la teoreticianul sociolog și filosoful Niklas Luhmann. *Autopoiesis*-ul definește procesul de auto-creere, prin reproducerea și refolosirea elementelor care au fost deja filtrate dintr-un mediu extrem de complex.

¹²⁶ Sursa: <http://www.dezeen.com/2014/07/31/movie-interview-toyo-ito-architecture-clothing-wrap-around-human-beings/>, accesată în 13.02.2016.

¹²⁷ Marshall McLuhan, „*The Medium is The Massage*”: „*the wheel/ is an extension of the foot/ the book/ is an extension of the eye/ clothing, an extension of the skin,/ electric circuitry,/ an extension of/ the central/ nervous system*”, pg. 31-40, sursa:

http://www.liquidinformation.org/mcluhan_quotes.html, accesată în 14.09.2015.

Într-o analogie cu conceptul de porozitate, casa reprezintă un înveliș care ar trebui să îndeplinească concomitent două cerințe osmotice. Aceasta trebuie să fie destul de permeabilă încât să permită „respirația” dinspre și înspre afară și totuși, suficient de protectoare încât să permită în mod concomitent intimizarea colectivă, dar și separată a membrilor care o locuiesc. În ecuația complexității dialogului înăuntru-înafară intervine și conceptul de **stratificare**, explicat prin suprapunerea de învelișuri succesive, înspre înăuntru și înspre înafară. Privit înspre înafară, învelișurile sunt generate de tot ceea ce poate însemna determinări exterioare, ale macro și exosistemului. Privit înspre înăuntru, toate condiționările și configurațiile relațional-familiale se pot constitui ca straturi interioare depuse treptat. Toate aceste niveluri succesive de straturi **regleză osmoza cojii rezidențiale**, făcând-o, prin densitatea sa variabilă, mai expusă factorilor externi, sau, dimpotrivă, hiper-interiorizată, prin lipsa de respirabilitate față de mediul extern.

Suntem, adesea, împărțiți între două lumi. Arhitectura casei nu este doar un înveliș al corpului, „cu unic rol de contextualizare” (Arnheim, citat de Crișan [132]). Pe de-o parte, lumea exterioară este „**casa casei noastre**”. Pe de altă parte, casa noastră este „**sanctuarul interior** în care ne retragem” [133, p. 86]. Pentru unii, balanța înclină înspre exterior, înspre conținutul-mamă. Pentru alții, exterioritatea copleșește, iar interiorul poate promite intimitatea dorită.

Așadar, gradul de expunere față de mediul extern depinde de o serie de factori, de natură exogenă, impuși de determinanți culturali, sociali sau economici, dar și de natură endogenă, care țin de familie, de membrii săi și de relațiile stabilite între ei. Spre exemplu, determinanți culturali și cei impuși de ideologii însușite de familie pot impune o poziționare extrovertită a casei către spațiul public sau, dimpotrivă, o plasare introvertită, așa cum se observă în cele două exemple diferite, prezentate mai jos. Coaja rezidențială, prin gradul de deschidere față de spațiul public și semi-public determină felul în care interiorul se raportează la exteriorul proximal și felul în care relațiile interioare transpar în exterior. Tot ea este cea care „delimitează sau mediază limitele dintre tărâmul public și privat” [9, p. 10]. Această mediere decide felul în care se expune interiorul sau, dimpotrivă, felul în care se ermetizează față de exterior. Exemplele de mai jos, plasate la cele două extreme, prezintă două feluri de răspunsuri de raportare la spațiul public, în care învelișul rezidențial mijlocește gradul în care familia și indivizii se expun către exterior (vezi Figura 4.44).

Figura 4.44 Locuință individuală în Olanda (a) și în România (b), două răspunsuri diferite de raportare la spațiul public (foto: Daniela Negrișanu)

Configurația și dispunerea ferestrelor caselor se conformează instinctiv pe modul și percepția despre viață a oamenilor. „Golurile mari, ferestrele panoramice sunt atributele caselor în care omul modern se ascunde de natură [...] Casele vechi nu aveau nevoie de ferestre mari căci omul își permitea luxul de a admira natura chiar în mijlocul ei. Și fără teamă” [144, p. 43] (vezi Figura 4.45 a, c și d). Ferestrele au fost de-a lungul timpului ajutate în negocierea cu exteriorul și de portice, care erau invitate să deschidă un dialog diferit de cel al golurilor în planul fațadei, mediind o trecere mai lină de la exterior la interior (vezi Figura 4.45 b).

a)
c)

b)
d)

Figura 4.45. a) Casă de fermier din Søre Rauland, Norvegia¹²⁸; b) Atriumul unei vile romane [164, p. 79]; c)¹²⁹ și d)¹³⁰ Casă țărănească, România

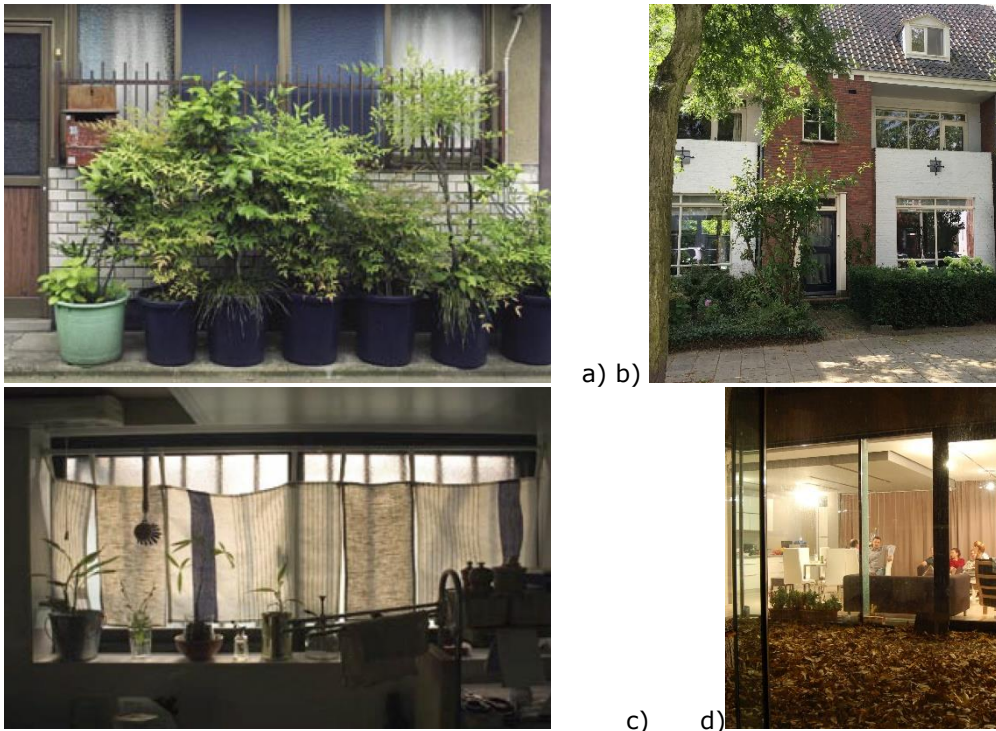
Pentru cultura europeană, ferestrele reprezintă o penetrare a interiorului, care poate sau nu permite lansarea unei invitații a exteriorului în interior [36, pp. 42, 43]. Pentru cultura japoneză însă, fereastra nu reprezintă un element trazițional care mediază relația interior/ exterior. O sumedenie de bariere fizice, garduri, porți,

¹²⁸ Sursa: <http://norskfolkemuseum.no/en/farmhouse-from-sore-rauland> , accesată în 27.03.2017.

¹²⁹ Sursa: Fotografii de etnolog Romulus Vuia. Sursa: <http://ioncoja.ro/imagini-din-satul-romanesco-patriarhal-de-odinioara/> , accesată în 04.04.2017.

¹³⁰ Sursa: <http://arhitectura-1906.ro/2016/08/habitatul-rural-din-zona-extracarpatica-un-capitol-inca-neelucidat-al-istoriei-noastre-the-rural-habitat-in-the-outer-carpathian-region-an-unsolved-mystery-of-our-history/> , accesată în 27.03.2017.

balcoane vin să completeze caracterul izolat la locuințele japoneze, asortându-se cu ferestrele blindate prin diverse artificii (vezi Figura 4.46 a și c). Însuși ușa de acces are o denivelare, astfel încât aceasta să poată reprezenta simbolic demarcația dintre lumea privată și lumea celorlalți. Sociologul japonez Fujiwara argumentează că inclusiv practica de a lăsa pantofii în această zonă și nicidecum în interior se circumscrie aceleiași dorințe de a demarca spațiul privat de cel public. Astfel, sentimentul de privat nu este realizat exclusiv prin bariere fizice și interfață vizuală, ci și printr-o serie de practici cotidiene [165, pp. 125, 126].

Figura 4.46. Fereastra ca element tranzițional interior/ exterior, în două variante de abordare: barieră a) și c) și legătură b) și d)¹³¹

În unele cazuri, medierea între interior și exterior devine o sarcină alocată grădinii private din fața casei, care poate funcționa ca un filtru, dezvăluind prin felul în care este tratată un grad mai mare sau mai mic de extrovertire. De cele mai multe ori, felul în care grădina mijlocește relația cu exteriorul prezintă sintetic principiile de socializare la care aderă persoanele care rezidențiază [65, p. 74]. Negarea legăturilor cu exterioritatea publică devine gest manifest, regăsit în negarea grădinii din fața casei ca simbol iconic și utilizarea sa exclusivă ca spațiu de tranzit sau spațiu tampon. În acest caz, neamenajarea pedantă a grădinii din față traduce o lipsă a funcției de reprezentare identitară a locuirii și o negare a exigenței sale tipice de a reprezenta

¹³¹ Imagini a) și c): locuințe în Japonia, sursa: articol Inge Daniels, „Japanese Homes Inside Out” [165, p. 124]; imagine b): locuință Eindhoven, Olanda, foto: Daniela Negrișanu; imagine d): locuință Timișoara, foto: Răzvan Negrișanu.

interioritatea. În acest scenariu, casa devine un locus exclusiv al manifestărilor interioare, iar coaja devine membrana separatoare a interiorului de exterior. Porozitatea scade în favoarea opacității cojii rezidențiale. Specifică familiilor introvertite, introvertite cel puțin față de proximitatea urbană, acest tip de locuire capătă adesea dezlegare la curtea din spate sau la curtea interioară, din dorința de compensare a legăturii deficitare cu exteriorul frontului casei. Casa-nucleu își proclamă auto-suficiența și centralizează către interior, favorizând relațiile intra-familiale, negând legăturile directe cu exterioritatea.

a) b)

Figura 4.47. a) Locuință blindată la frontul stradal, care se deschide, în compensare, către curtea interioară. Casă proiectată de arh. Daniela Negrișanu și Răzvan Negrișanu și b) Casa-nucleu, autosuficientă, centralizată înspre interior (desen schematic, colecție personală a arh. Mihai Silvestru)

a)

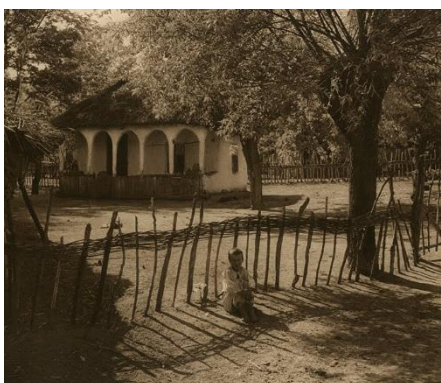
b)

Figura 4.48. a) Locuință în Timișoara care afișează, ostentativ, la frontul stradal, anumite percepțe și norme cultural-religioase și b) Detaliu (foto. Daniela Negrișanu)

Acestui exemplu i se opun casele cu grădini atent amenajate la front sau cele cu o iconografie explicită afișată la exterior, așa cum este cazul prezentat în Figura 4.48. Frontul casei devine ecranul pe care se proiectează valorile familiale, un loc de expunere printr-un mijloc palpabil al anumitor standarde valorizate intern. Diverse exigențe culturale pretind o afișare a exteriorului casei în concordanță cu statutul

social al familiei sau cu diverse alte principii de viață. În consecință, casa afișează aceste norme fie fidel, fie exagerat sau disimulat, din dorința de a amplifica percepția asupra unui anumit statut. Haina rezidențială își arogă în acest caz funcția primară de piele disimulatoare. Expusă numeroaselor exigențe culturale, sociale spre a fi decodificată trașant, de multe ori decodificată strict din punct de vedere vizual, locuirea alege în unele cazuri să nu se expună. În aceste cazuri, în locul unei decodificări care jenează, social sau economic, locuirea preferă să disimuleze. E suficient să exemplificăm prin casele-emblemă, fals-statutare, care expun către exterior un anumit statut, pentru a pretinde o altă încadrare socială. Există însă și o latură perfidă a acestei false seducții. Organismul interior nu se mai poate mula adecvat în haina rezidențială, astfel că ajunge, deseori, să manifeste disfuncționalități și distopii, care în timp pot reverbera în relațiile familiale.

Țesătura dimprejurul familiei trebuie să îndeplinească o sarcină extrem de sofisticată. Pe lângă mijlocirea interior/ exterior, veșmântul mediază înspre interior și echilibrul fragil între sinele individual și sinele extins colectiv. Țesătura stratificată rezultată în urma acestui proces osmotic poate sau nu să se constituie într-un potențiator. În cazul în care configurația cojii rezidențiale se pliază pe necesitățile și expectanțele celor care locuiesc în interiorul său, atunci acest înveliș devine potențiator. Într-un scenariu favorabil de dezvoltare proximală¹³², rezidenții se află în poziția succesivă de potențați și potențiatori, fiind potențați de coaja în care locuiesc, pentru ca mai apoi să o potențeze și ei, la rândul-le.

Figure 4.49. Două feluri de negociere a casei cu limita publică. Case țărănești în România, secolul XX, a) în Burila și b) în Voinești¹³³

În schimb, în cazul în care membrana rezidențială nu este conformată la ceea ce adăpostește în interiorul său, coaja devine un accesoriu incomod, care nu se pliază pe exigențele relațiilor familiale și a celor individuale. Fațade prea vitrate, blindate apoi prin diverse artificii decorative sau cazul opus, al perforațiilor ulterioare pentru permeabilizarea fațadei sunt semne ale unei neadecvări între principiile personale ale familiei și ceea ce coaja casei poate să ofere ca membrană separatoare. Banca dispusă în fața casei, dincolo de limita fizică a terenului alocat, reprezintă de asemenea un alt

¹³² Concept enunțat de Lev Vygotsky, „*zona de dezvoltare proximală*“, engl. „*zone of proximal development*“, în „*Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*“, 1978, Cambridge, MA: Harvard University Press.

¹³³ Fotografii de etnolog Romulus Vuia. Sursa: <http://ioncoja.ro/imagini-din-satul-romanesco-patriarhal-de-odinioara/>, accesată în 04.04.2017.

mod de a negocia limita privată cu cea semi-privată. Televizorul sau internetul sunt, aici și acum, un factor de intruziune a exteriorității, reglând într-un mod artificial, controlabil și non-intruziv, ceea ce aparține lumii dincolo de ziduri [39, p. 97]. Lumea dincolo devine astfel aparent apropiabilă, pe când lumea intimă, a casei, rămâne intangibilă, ferită prin acest al doilea prag protector. Funcția de negociere a cojii rezidențiale cu exteriorul a fost transferat mai departe, zona liminală a intimității mutându-se suficient de departe încât să îi fie asigurată protecția.

4.6.1. Relația om/ corp în contextul locuirii

*„Omul articulează lumea prin intermediul corpului său...
Corpul său articulează lumea.”*

Kenneth Frampton [166, p. 11]

Veșmântul se croiește pe corp, ținând cont de particularitățile sale. Pentru a îl putea croi, corpul este analizat și măsurat, iar apoi materialul și textura sa trebuie alese astfel încât să fie adecvate particularităților corporale. Într-o analogie cu principiile vestimentare, pentru a constitui un veșmânt rezidențial valid e importantă cunoașterea detaliilor legate de subiect, ca purtător al hainei, dar și a detaliilor legate de ceea ce textilitatea veșmântului poate să ofere. Spațiile se fac prezente prin experiența pe care corpul uman o deține în interiorul acestora, însă emoția este cea care poate adăuga implicarea afectivă om/ spațiu. *„Dacă percepția măsoară puterea de reflexie a corpului, afectul măsoară puterea sa de absorbție”* (Bergson citat de Feld [17, p. 134]). Legând de experiența locuirii ceea ce Bergson numea a fi putere de reflexie și de absorbție a corpului uman, este nevoie așadar de o implicare și o emanație completă a corpului pentru a asimila întreaga experiență rezidențială. Locuirea își poate manifesta astfel valențele poetice numai atunci când este implicată întreaga **„putere de absorbție”** a corpului.

Suprapunerea expectanțelor subiectului cu permisivitățile epidermei rezidențiale este o condiție esențială, nu și suficientă, în asigurarea unei semioze casă/ locuitor. Expectanțele individuale și colectiv-familiale față de locuire comportă variațiuni extrem de mari, în funcție de contextul cultural, geografic și socio-economic în care este plasată aceasta. Însă pe lângă aceste variațiuni contextuale, relația casă/ locuitor a cunoscut de-a lungul timpului diverse conotații semantice, care au vizat inclusiv negocierea limitei între **corp și spațiu rezidențial**. În fapt, propria percepție corporală nu este decât „o reflexie subiectivă a poziției în lumea construită” [160].

„De vreme ce omul are corp, acces la experiență deci, dintru început om și loc sunt una” (E. Casey, citat de Ștefănuță [167]). O scurtă incursiune prin evoluția istorică a caselor ne arată câteva variante de raportare a omului la locuire. Varianta holistă om/ casă și varianta individualistă, a omului scindat de casa sa reprezintă cele două extreme. Aceste două soluții diverse de raportare la locuire își au corespondentul în principii ontologice la fel de diferite: asimilarea corpului la propria ființă, corespondentă a primei variante holiste sau, dimpotrivă, separarea indentitară a omului de corpul său.

David le Breton vorbește în cartea *„Antropologia corpului și modernitatea”* [76] despre această oscilație între o relație distantă a omului cu corpul său și o relație gemelară, cu influențe extrem de puternice în felul în care aceste două sisteme apropiază locuirea. În fapt, în continuarea corpului, locuirea se instituie ca un al doilea înveliș din jurul ființei umane, care se referențiază la felul în care primul înveliș, minimal, cel al corpului, își învâluie ființa. *„Între corpul lumii și cel al omului există o continuitate senzorială de fiecare clipă”* [76, p. 204]. Tot astfel, casa este de fapt un mijlocitor între corpul habitantului și exteriorul său. Corpul devine astfel, în viziunea

lui Merleau Ponty, „*textura comună obiectelor și este, cel puțin în privința lumii percepute, instrumentul general al <comprehensiunii> mele.*” [13, p. 285]

În prezent, mai dramatic decât în alte vremuri, ceva s-a schimbat în mentalul colectiv și individual, referitor la modul în care ne percepem corporalitatea. Societățile noastre promovează o anumite percepție asupra individului, promovându-l ca unitate separată de lume, de ceilalți, ca individ autonom, deseori auto-suficient. „*Individul occidental este un om garantat, definit, așezat cu fermitate în fața unei lumi ea însăși garantată... În societățile holiste, în schimb, omul cunoaște o anumită labilitate, într-o lume în care totul este bazat pe reciprocitate, într-o lume în care totul este imprevizibil.*” [76, p. 48]. Societatea actuală, individualistă, versus societatea tradiționalistă, contiguă. Cele două idei opozabile prezintă viziuni fenomenologice diferite despre lume, care promovează fie un continuum, fie o schismă între ființă/corp/ locuire. Relația dintre habitat, habitant și coaja care definește locuirea capătă în această nouă viziune, cu totul și cu totul alte conotații.

Sigmund Freud a dedicat o bună parte din scrierile sale interpretării casei din punct de vedere al simbolismului. Acesta susține că în vise, corpul uman este reprezentat în formă de casă, ca garant al adăpostirii ființei noastre [36, p. 61]. Ducând mai departe ideea sa, Carl Gustav Jung susține că reprezentarea în vis a sinelui sub formă de casă este un fenomen recurent, moștenit dintr-o conștiință colectivă, cu rădăcini simbolice în psihicul uman [36, p. 61].

Figura 4.50. Familie de moți desfășurându-și activitățile în exterior
(fotografie realizată de Kurt Hielscher)¹³⁴

Evoluția relației omului cu propriul corp pune în lumină raportarea omului la învelișul rezidențial care îl separă de corpul lumii. „*În societățile tradiționale, corpul nu se distinge de persoană... Între om, lume și ceilalți exista o singură țesătură simbolică, cu motive și culori diferite, dar care nu modifica cu nimic textura comună.*” [76, p. 12]. Învelișul rezidențial se prezintă permisiv, relativ transparent înspre exterior, îndeplinind mai degrabă funcții simbolice și pragmatice (adăpost, acoperământ). Veșmântul rezidențial leagă interiorul de exterior, în loc să îl separe. Case extrovertite, minimale, cu limite diluate între public și privat, coagulează în proximitatea casei activitățile rezidențiale, mai degrabă decât în interior.

După Vesalius, *omul cosmologic*, al universului tradițional, a fost înlocuit cu *omul anatomizat*. Odată cu descoperirile anatomice, clivajul dintre ființă și corp

¹³⁴ Sursa: <http://socialnewstoday.net>, accesată în 21.11.2015.

produce o delimitare între învelișul fizic, al corpului și nucleul său spiritual [76]. Această de-corporalizare a generat, în timp și oarecum metaforic, o oarecare detașare a omului de celălalt înveliș, rezidențial, dispus concentric în jurul existenței sale. Corpul și locuirea devin astfel un factor esențial în individualizare, ceea ce determină o altă raportare liminală față de exterior. Casele nu mai au nevoie de legătura puternică cu exteriorul, din moment ce televizorul și internetul pot aduce lumea extra-rezidențială în interior, fără alt deranj suplimentar, sintetizând fenomene și evenimente care, până acum ceva vreme, erau mai greu sau imposibil de observat de la fereastră sau din pridvor. Legătura cu exteriorul devine opțională, nu utilitară cum era odinioară. Coaja rezidențială mai degrabă separă decât unește interiorul de exterior.

În acest context, astăzi locuirea trebuie să devină operațională, la îndemâna unui ritm urban și casnic extrem de dinamic, astfel că învelișul casei devine și el oglinda acestei operaționalizări. În slujba individului și a nevoilor sale, casa și coaja devin un suport obiectiv, servind scopuri precise, fie ele de reprezentare, identitare sau strict pragmatice. Legăturile și permisivitățile sociale, puternice sau diluate, sunt intens controlate de coaja rezidențială, astfel că membrana rezidențială devine un organism în sine, care metabolizează continuu admisile din interior și exterior. În locul continuumului, flexibilitatea și ergonomia devin noile exigențe ale învelișului rezidențial, pus în fața numeroaselor provocări adaptative.

Învelișul casei reprezintă un mijlocitor între om și exterioritate, fiind cel care decide gradul de continuitate senzorială și perceptivă între exterior și interior. Satisfacția fiecăruia dintre noi față de locuirea care ne adăpostește, depinde în mare măsură de felul în care învelișul, ca prim strat protector, se întâlnește cu nevoile și necesitățile noastre de contact și permeabilitate față de exterior. Aici intervine mecanismul homeostazic, reglând ceea ce exteriorul are de oferit cu ceea ce interiorul are nevoie să primească. Acesta este și motivul pentru care este extrem de importantă înțelegerea laturii senzitive, volubile a textilei rezidențiale. Important de cunoscut de către cei care proiectează locuire și deopotrivă de cei care se înspațiază în locuire. Manipulat cu sensibilitate, învelișul rezidențial poate comporta o textură versatilă, adecvată subiecților care urmează să o îmbrace. Într-o viziune detașată de orice condiționări exogene, casa se dezvoltă în mod organic după necesități interne, ca un veșmânt care ia forma corpului pe care îl îmbracă. Într-un scenariu ideal, acest veșmânt rezidențial devine o amprentă construită a trecerii prin lume a celui ce trăiește înăuntru. O reflexie subiectivă a felului în care individul se plasează în raport cu lumea înconjurătoare și în raport cu corpul său. Și astfel, urna lui A. S. Exupéry, construită în jurul parfumului, începe să prindă contur.

4.7. Dinamica familială și nevoile rezidențiale specifice

„Habiter n'est pas familier, c'est l'insolite même. Jamais lui-même. En transit.” Ph. Lacoue-Labarthe ¹³⁵

Spațiul rezidențial se constituie ca parte activă, potențatoare a vastului discurs ontologic al ființei umane. Spațiile și obiectele din cadrul casei ajung să devină martori privilegiați ai vieții familiei [143, p. 150]. Locuința se constituie într-un

¹³⁵ „A locui nu este ceva familiar, este insolitul întruchipat. Niciodată el însuși. În tranzit.” (trad.aut.), Ph. Lacoue-Labarthe, «Habiter» in „Epreuve d'écriture”, pag. 81, citat de Goetz [35].

receptacul al variațiilor umane pe parcursul etapelor sale de dezvoltare. Locurile de acasă pot declanșa procesele de reflexie, de identitate a sinelui, pot stimula propria dezvoltare, pot oglindi persoana așa cum este ea conturată în prezent, poate furniza amintiri despre ceea ce persoana respectivă a fost cândva, ca parte a unui continuum și poate, ideal vorbind, să inspire și să conțină ceea ce individul vrea să devină pe viitor [59, p. 55]. Dinamica trecut, prezent, viitor pune în lumină necesitatea reglării homeostazice pe axa temporală, în care locuirea reprezintă un construct auxiliar care potențează și susține dezvoltarea deopotrivă individuală și de grup, realizată de-a lungul timpului.

Locuința, prin însăși limitele sale fizice, propune și impune locuitorilor săi un anume fel de a trăi. Pentru ca locuirea să poată conține identitățile umane într-o continuă dinamică personală și relațională, este nevoie ca aceasta să dispună de capacitatea de a prelua toate aceste „deveniri”. În acest fel, casa și familia se constituie împreună într-o devenire simbiotică, în care este important atât procesul în sine, cât și circumstanțialele. Spațiul rezidențial își poate manifesta caracterul osmotic în momentul în care dispune de permisivități spațiale, cu care să poată jongla în adaptarea la schimbările familiale desfășurate în timp.

Figura 4.51. „Dégres des Ages”, Wellcome Library, Londra [168, p. 112]

Ciclul vieții, începând cu perioada tranzițională din pântec și culminând cu moartea, traversează o mare varietate de necesități fiziologice și spațiale. Subiect al unor metamorfoze dintre cele mai diverse, spațiul rezidențial trebuie să preia toate aceste fluctuații, fiind nevoit să adapteze tuturor acestor schimbări, uneori total neanticipate, altele planificate, pentru a putea acomoda noile necesități familiale specifice fiecărei etape.

Locuirea care reușește să metabolizeze toate schimbările familiale desfășurate în timp poate fi numită **spațiu-matcă**¹³⁶. În cazul locuințelor proiectate, aportul arhitectului care concepe această locuire este de necontestat. Iar pentru ca acest rol să fie îndeplinit cu succes, este nevoie atât de o mare putere intuitivă și empatică, cât și de o cunoaștere a posibilelor variații ontologice și a diverselor etape parcurse de ființele umane de-a lungul existenței.

„Casa e trăită; sensul casei și manifestarea ei materială sunt create și recreate în mod continuu, prin practicile cotidiene.”

A. Blunt și R. Dowling [39, p. 23]

B.

Dinamica generațională și transgenerațională are o contribuție extrem de importantă în conturarea propriei dinamici familiale. Relațiile dialectice constructive, distructive sau neutre ale părinților cu copiii, ale părinților cu bunicii, ale bunicii cu copiii, afectează în mare măsură dinamica între diversele generații, antrenând o diversitate a nevoilor spațiale rezidențiale.

Fiecare etapă din ciclul vieții unei familii este acompaniată de specificități funcționale derivate din diverse nevoi, necesități, sarcini și atribuții. Toate acestea angrenează multiple tranziții spațiale, acesta fiind motivul pentru care studiul de față zăbovește asupra acestui subiect. Modalitatea în care fiecare familie găsește de cuviință să își aproprieze spațiul, să transpună nevoile familiale în limbaj spațial, să se adapteze dinamicilor interne și externe, toate acestea conferă unicitate și individualizează locuirea.

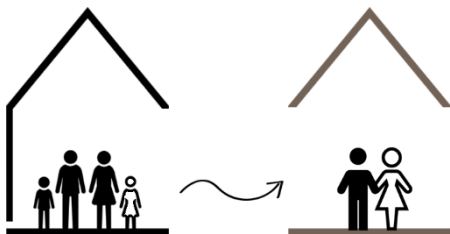
„această casă a fost transformată în diverse etape, etape care ne-au transformat și pe noi... Era evident că, în starea în care se găsea, nu putea fi locuită și, chiar dacă o aleseserăm, ea nu era încă a noastră decât în măsura în care reușeam să ne-o apropiem schimbând-o...” Ana Blandiana [122, p. 38]

Destul de puține studii alocă un interes special acestei teme. Legătura dintre locuire și evenimentele sau dinamica familială este un subiect tratat sporadic, în câteva studii relativ recente. C. Mulder și N. Lauster în articolul *„Housing and Family: An Introduction”* conectează evenimentele majore din dinamica familiei de deciziile rezidențiale. Mărimea casei depinde de expectanțele legate de familie și de felul în care se anticipează evoluția ulterioară a familiei. Deciziile de relocare rezidențială, de a deveni proprietari, de a mări sau micșora suprafața casei au fost corelate îndeosebi de evenimente majore în familie [58, pp. 434-436].

Literatura de specialitate a terapiei familiale identifică o suită de praguri ale dezvoltării familiale, pe baza cărora poate fi explicată mai bine dinamica generațională [169]. Fără a pretinde o etapizare cu caracter universal-valabil, în cele ce urmează vpr fi surprinse etapele specifice ciclului vieții familiale, cărora în consecință trebuie să li se conformeze locuirea. Etapa preliminară, aferentă desprinderii de cuibul parental este succedată de o etapă de formare a cuplului, în care familia se mărește sau se consolidează. În etapa mediană, care se caracterizează, după caz, prin expansiuni, separări sau ieșiri parțiale, nucleul revenind la dimensiunile originale în etapa terminală. În funcție de specificul și configurația familiei, dar și în funcție de contextul cultural în care se plasează locuirea, unele etape se pot suprima, intercala sau chiar repeta ciclic.

¹³⁶ *Spațiu-matcă*, aluzie la cuvântul *ie*, cuvând folosit în trecut pentru termenul de *familie*, având sensul de *casă-matcă* [336, p. 186].

4.7.1. Etapa preliminară. Desprinderea de cuib și curtarea

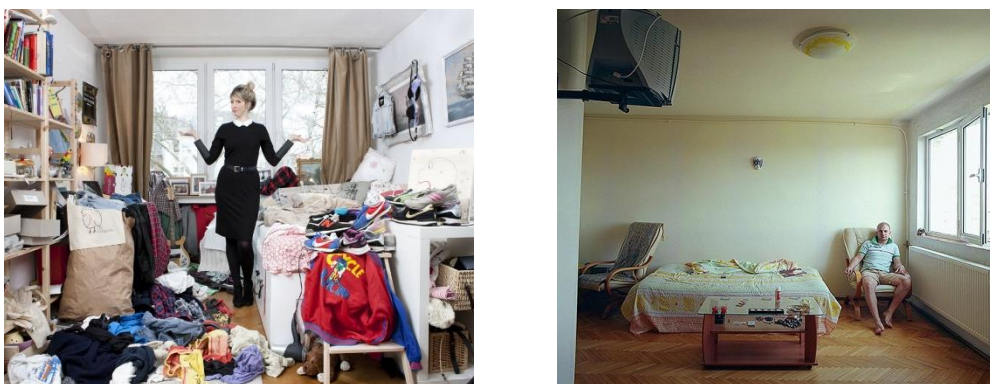

Figura 4.52. Schemă etapa preliminară (prelucrare grafică după analiza bibliografică)

Această fază intră în categoria prefamilială, cuprinzând etapele preparatorii pentru ciclul viitoarei vieții familiale întemeiate. Desprinderea de cuibul parental, fie că vorbim despre desprinderea fizică sau cea strict emoțională, coincide cu perioada de autonomizare și individualizare a tinerilor. Părăsirea căminului-mamă corespunde unei relocări rezidențiale, care poate coincide sau nu ulterior cu formarea cuplului sau căsătoria. Căminul-mamă reprezintă pentru cel care îl părăsește o primă adecvare la locuire, constituindu-se în adevărată rampă de lansare pentru viitoarea experiență rezidențială [170, p. 183]. Indiferent de tipul de proprietate asupra locuinței din perioada autonomizării, aceasta va fi puternic marcată de personalitatea și expectanțele tânărului care rezidențiază, suplinind, poate mai mult decât în alte perioade, funcții pentru construirea identității de sine și a stimei de sine.

Vârsta maturității vine la pachet cu părăsirea, mai devreme sau mai târziu, a cuibului rezidențial parental. Această etapă comportă extrem de multe variațiuni în funcție de factorii macrosistemici la care este supusă familia și locuirea. Dacă în țara noastră, din rațiuni financiare și din cauza diverselor mentalități de sorginte tradiționalistă sunt extrem de frecvente cazurile în care această părăsire are loc mai târziu, sau în extremis, nu mai are loc (generând astfel coexistența mai multor familii nucleare), în societățile vestice vârsta maturității concide cu autonomizarea rezidențială. Închirierea, individuală sau împărțită cu prieteni, sau împrumutarea, sunt cele două variante de izolare de cuibul parental.

Societățile vestice au manifestat în ultimele decenii tendința de a începe cât de repede această etapă, media fiind undeva la 20 de ani, considerându-se a fi un ritual extrem de important și în majoritatea cazurilor un punct fără cale de întoarcere [159, p. 87]. În ultima perioadă însă a fost observată tendința ca și în aceste societăți vestice, vârsta părăsirii cuibului parental să crească (vezi Figura 6.13), tendință datorată mai multor motive obiective și pragmatice (independență și permisivitate mai mare acordată de părinți, confort sporit). Amânarea părăsirii căminului parental, în afara cazurilor specifice culturilor tradiționaliste, a fost asociată situațiilor în care acesta asigură intimitatea necesară, este de calitate superioară, generos ca spațiu și în proprietatea părinților [171]. Acest cămin auto-suficient a fost denumit deseori „cuibul cu pene” (Avery, Goldscheider și Speare, Goldscheider și Goldscheider citați de Mulder [171, p. 357]). În ultima perioadă și la noi în țară se constată tendința la părinții cu copii adulți de a le prevedea în cadrul casei o zonă complet autonomă, din dorința de a le crea toate condițiile și confortul pentru a rămâne cât mai mult prin preajmă.

Figura 4.53. a) Camera unei tinere din Koln, Germania¹³⁷; b) Garsoniera „unui mare gagicar”, București, foto Bogdan Gârbovan¹³⁸

Prelungirea vârstei la care au loc căsătoriile sau, dimpotrivă, mărirea procentului de persoane necăsătorite, fac din pseudo-cuib o locuire care servește o perioadă mai îndelungată decât s-ar putea anticipa în unele cazuri, fapt care se poate solda cu anumite stângăcii în adaptarea spațiilor la nevoile funcționale ulterioare (sunt situații în care, din cauza unei evoluții personale liniare, căminul provizoriu, de holtei, devine căminul definitiv). În societățile occidentale, aceste pseudo-cuiburi îndeplinesc în tinerețe nevoi specifice vârstei, remarcându-se adesea printr-o puternică amprentă hedonistă, mulată pe nevoia de dezvoltare personală, de socializare, de impresionare a potențialilor parteneri. Cu puternică amprentă emoțională, faza curtării necesită accentuarea pe spațiile intime, mulate pe necesitățile cuplului în faza de tatonare.

De menționat că literatura feministă¹³⁹ subliniază o schimbare radicală a sintaxelor în această fază în cadrul cuplului, femeia intrând în mirajul unei temporare superiorități ierarhice, care nu rămâne neapărat consecventă în fazele următoare ale evoluției cuplului și familiei [172, p. 21]. În cazul în care această perioadă coincide cu realizarea unei case sau cu relocarea rezidențială, partea feminină va fi implicată mult mai mult în deciziile rezidențiale, comparativ cu implicarea din faza cuplului matur.

De cealaltă parte, culturile colectiviste, mai tradiționale, asociază de obicei primele două etape, încurajând situațiile în care desprinderea de cuib coincide cu formarea oficială a unui alt nucleu familial. În cazul societăților tradiționaliste sud-est europene, părăsirea căminului-mamă se petrece la o vârstă mai înaintată, atunci când noua locuință este fie accesibilă financiar (Aasve și alții, citat de Mulder [171, p. 358]), fie justificată prin formarea unui nou nucleu familial. Piața imobiliară, condițiile pieței de muncă și cele educaționale afectează de asemenea vârsta la care are loc relocarea

¹³⁷ Sursa: proiect al fotografilor italieni Gabriele Galimberti și Edoardo Delille, <http://brightside.me/article/a-window-on-a-ladys-bedroom-a-fascinating-photo-project-79405/>, accesat în 30.03.2016..

¹³⁸ Sursa: <http://girbovan.ro/10pe1-2008/>, accesată în 27.01.2017.

¹³⁹ „For a short time, during courtship, the illusion is maintained that women, by withholding themselves, are central. Women are allowed this brief period in the limelight—and it is the part of their lives most constantly and vividly enacted in a myriad of representations—to encourage the acceptance of a lifetime of marginality. And courtship itself is, as often as not, an illusion: that is, the woman must entrap the man to ensure herself a center for her life. The rest is aging and regret.” [172, p. 21].

rezidențială. Conform Eurostat¹⁴⁰, tinerii din nordul statelor europene tind să părăsească locuința parentală la începutul anilor 20, iar cei din sudul și estul Europei o fac în medie la începutul anilor 30, între anii 2000-2013 constatându-se o creștere a mediei acestei vârste. Aceleași statistici indică faptul că relocarea rezidențială comportă diferențe între tinerii de sex masculin și cei de sex feminin, tinerele mutându-se din casa părintească în medie mai devreme decât băieții. În majoritatea țărilor sud-europene, bărbații nu părăsesc casa parentală sub vârsta de 30 de ani. Conform aceluiași surse, în România tinerele părăsesc căminul părinților la 26 de ani, iar tinerii la 30 de ani (vezi Figura 6.13).

Studii recente arată că, în ciuda faptului că relocarea rezidențială aduce o oarecare autonomizare a individului, satisfacția rezidențială la vârsta de 25-34 tinde să fie extrem de scăzută, comparativ cu satisfacția exprimată în etapele ulterioare [173, p. 40]. Una din explicațiile posibile ar fi că locuința aferentă acestei etape poate fi una tranzitorie (cămin studentesc, chirie sau apartament mic, posibil în chirie), iar posibilitățile financiare nu se ridică la nivelul expectanțelor și, probabil, nici la nivelul locuinței anterioare.

4.7.2. Etapa timpurie. Formarea cuplului și înmulțirea familiei

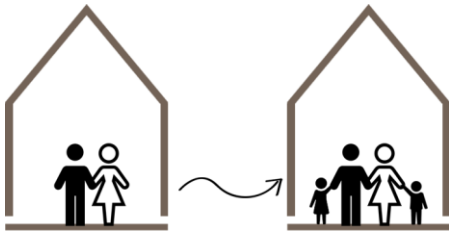

Figure 4.54. Schemă etapa timpurie (prelucrare grafică după analiza bibliografică)

Formarea cuplului marchează trecerea de la independența și autonomia individuală la interdependența cuplului, apoi a familiei. Aceasta este perioada în care se stabilesc funcțiunile și sintaxele familiale care dau specificitate relațiilor familiale. Dacă în etapa precedentă erau întes valorizate spațiile alocate sinelui, această perioadă prețuiește spațiile pentru coeziunea de grup.

De obicei, în cazul unei tendințe tradiționaliste, această perioadă coincide cu întemeierea unui nucleu familial și eventual cu achiziționarea sau relocarea într-un cămin propriu. Vârsta la care are loc prima căsătorie a cunoscut în ultimul deceniu o creștere, pentru că dacă în 1992 femeile se căsătoreau în medie la 25 de ani și bărbații la 28 de ani, în 2012 această vârstă a crescut la 29 de ani la femei și 32 de ani la bărbați¹⁴⁰.

Pentru societățile tradiționaliste și pentru mare parte din țările sud-est europene, această etapă coincide cu prima relocare rezidențială, fiind în fapt o primă experiență rezidențială asupra căreia se deține controlul, pe de-o parte datorită independenței financiare a acestei perioade. În fapt, tema controlului este una ambivalentă, aplicată inclusiv asupra sintaxelor conjugale. Dacă pentru familia tradiționalistă crearea unui nou cămin induce respectarea rolurilor deduse din

¹⁴⁰ Sursa http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Being_young_in_Europe_today_-_family_and_society, accesată în 28.01.2017.

ierarhiile familiale, lucrurile nu sunt la fel de clare pentru familia post-familie. „Pentru cuplul modern, întemeierea unei gospodării este de departe mult mai complicat decât a fost pentru părinții, sau mai degrabă pentru bunicii lor tradiționaliști” [159, p. 89].

Lipsa unor ierarhii familiale clare, negocierea permanentă a rolurilor face din proiectarea casei un exercițiu extrem de dificil, atât pentru arhitect cât și pentru familie. Logica rolurilor tradiționaliste se cer, în acest caz, reiterate, cuplul fiind pus adesea în situația de a manifesta aceste negocieri direct de față cu arhitectul. În fapt, felul în care decurg discuțiile dintre arhitect și viitorii rezidenți traduce în sine ierarhiile familiale (de exemplu, discuțiile purtate doar cu partea masculină a familiei îi asociază acestuia de cele mai multe ori superioritate ierarhică).

În cazul în care după constituirea cuplului conjugal locuința unuia dintre parteneri devine spațiul rezidențial comun, au loc o serie de negocieri teritoriale mai pronunțate ca de obicei, în funcție de configurația familială. De obicei acest exercițiu supune la grea încercare relația conjugală, din moment ce teritorializarea care aparține odinioară unei persoane trebuie să devină, treptat, marcaj al prezenței amândurora. În cele mai multe cazuri, persoana din cuplu care se mută în casa celuilalt își va apropria extrem de greu propriul spațiu, fiind deja conturat sau predefinit prin locuirea anterioară. În societățile vestice, pentru a evita toate aceste conflicte teritoriale, cuplul preferă o nouă rezidență [159, p. 89].

Figura 4.55. a)¹⁴¹ și b)¹⁴² Modificarea peisajului de locuit odată cu apariția copiilor

Procreerea sau înmulțirea familiei constituie o etapă a primelor schimbări din viața familială nucleară, cu afectarea directă a sintaxelor familiale, a distribuției și teritorialității rezidențiale. Includerea unui sau unor membri noi în familie, de obicei dependenți de suportul celorlalți, implică o reconfigurare a patternurilor exogene (profesionale, sociale și economice) și interne ale familiei. Prezența acestor membri reconfigurează de obicei întreaga rutină familială [83, p. 2], dar și felul în care se modelează locuința (vezi Figura 4.55). Sarcina principală a familiei în această etapă este „de a progresa de la interdependența de cuplu, diadică, la incorporarea dependenței într-o interdependență triadică” [169, p. 307].

Această etapă infuzează locuirea cu o sumedenie de necesități funcționale, care se traduc într-o amplificare bruscă de funcții și expectanțe rezidențiale. Locuirea

¹⁴¹ Fritz Uhde, Die Kinderstube, 1889, sursa: http://germanhistorydocs.ghi-dc.org/sub_image.cfm?image_id=1290&language=german, accesată în 13.02.2017.

¹⁴² Sursa: <http://petitandsmall.com/7-creative-and-sweet-girls-rooms/>, accesată în 13.02.2017.

este nevoită, în acest punct, să se adapteze astfel încât să vină în întâmpinarea noilor nevoi individuale și colective, dovedindu-și în această etapă veleitățile flexibile. Și fiindcă acesta este momentul în care se conturează preferințele pentru un stil parental sau altul, locuința se modulează în consecință, pe nevoile specifice acestora. Familiile permissive cu relații democratice coezive au nevoie de spații de intrasocializare și în mică măsură de spații individuale. Familiile autoritare, individualiste, dar și cele tradiționaliste au nevoie de spații pentru autonomizarea fiecărui membru și, în mică măsură, de spații pentru socializarea intra și extra-familială. Pentru primul tipar familial menționat, spațiul rezidențial poate fi mai compact, cel puțin în prima parte a dezvoltării familiei, când copiii sunt mici, pe când cel de-al doilea tipar familial locuința se cere mai expansivă ca suprafață.

4.7.3. Etapa mediană. Expansiunile/ separările/ ieșirile parțiale

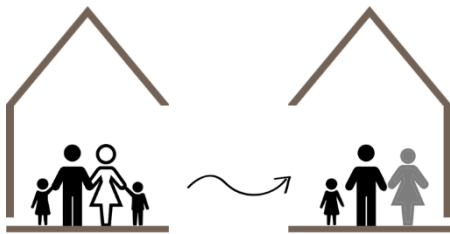
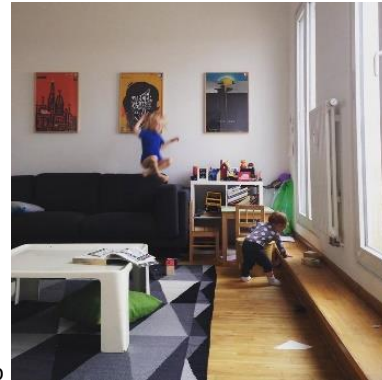

Figure 4.56. Schemă etapa mediană (prelucrare grafică după analiza bibliografică)

a)

b)

Figura 4.57. a) Teritorializare individuală¹⁴³ și b) Teritorializare de grup familial (foto: arhivă personală)

Procesiune importantă a etapei de mijloc din ciclul familial, **expansiunea** se referă la intrarea membrului dependent al familiei într-un univers extrafamilial mai larg. Ieșirea parțială din universul familial imediat, presupune externalizarea din sfera rezidențială a anumitor activități (educație, socializare etc.) și, după caz, introducerea

¹⁴³ Sursa: www.geffryemuseum.com, accesată în 13.02.2017.

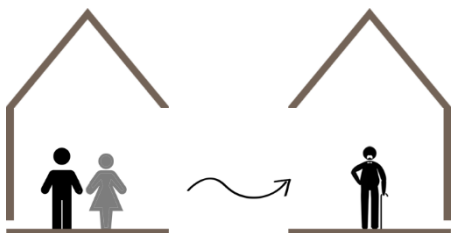
altora noi (făcutul temelor, primirea prietenilor copiilor etc.). Intrarea în mediul preșcolar sau școlar poate fi considerată o procesiune de expansiune.

Această perioadă se remarcă prin nevoi spațiale dilatate la maxim, pentru a acomoda nevoile individuale și cele de grup familial. Spațiile personale servesc apropiierilor individuale, iar spațiile colective susțin coeziunea de grup.

Expansiunile suplimentare pot fi induse prin eventuale divorțuri, mariaje sau coabitări ulterioare, care adăunează membri la nucleul familial existent. Noile asocieri familiale au nevoie atât de zone proprii de intimitate cât și de o perioadă (variabilă) de rutină pentru asimilarea noilor configurații relaționale. Spațiul rezidențial din nou își dovedește elasticitatea în aceste cazuri, fiind nevoit să preia, să regleze și să compenseze noile constelații familiale. Procesul homeostazic în aceste situații este mai mult decât vital, din moment ce expansiunile suplimentare ale familiei sensibilizează atât peisajul rezidențial, cât și relațiile intra-familiale. Capitolul 5.2. prezintă câteva distorsiuni rezidențiale datorate acestor tipuri de expansiuni.

Ieșirile membrilor dependenți din cadrul nucleului familial se asociază inevitabil cu fenomenul de **separare**. Ieșirile membrilor dependenți care intră de fapt în etapa preliminară coincid cu căpătarea unui statut de autonomizare a acestora, eventual prin formarea proprie a unui alt nucleu familial. Conform lui Zilbach, sarcina principală a familiei în această etapă este să susțină și să faciliteze formarea unui nou nucleu familial, derivat al propriului nucleu, lăsând un fost membru dependent pe o pistă a propriei independențe [169, p. 308]. În aceste momente, locuința începe să se contracte ca nevoi spațiale.

4.7.4. Etapa terminală. Ieșirile și finalul

Figura 4.58. Schemă etapa terminală (prelucrare grafică după analiza bibliografică)

„Nu casa trece, ca o casă mobilă sau o colibă a unui păstor, ci noi suntem cei care locuim în trecere”.

Lytard, citat de Leach [174, p. 72]

Ieșirile membrilor dependenți, dar și a celor independenți din cadrul nucleului familial marchează atingerea etapei finale din dezvoltarea familiei. Restrângerea nucleului familial la dimensiunile inițiale, la dimensiuni mai mici sau chiar anularea nucleului, toate acestea caracterizează această etapă terminală. Terapeuții de familie folosesc sintagma „contractarea cuibului” sau „golirea cuibului” pentru a defini și surprinde specificitatea acestei faze.

Odată cu ieșirea membrilor dependenți din cadrul familiei, nucleul conjugal revine la dimensiunile inițiale, însă în multe situații căminul rămâne expandat din etapa anterioară. Pentru că majoritatea bătrânilor au nevoie de un sens al continuității, aceștia rămân în aceeași locuire, augmentată brusc pentru nevoile rezidențiale ale cuplului. Chiar dacă nu mai au copiii acasă, bătrânii preferă să pregătească camerele de-acum libere, pentru ca eventualele vizite ale copiilor sau nepoților să îi găsească pregătiți [39, pp. 113, 114].

Figura 4.59. Fotografii din arhiva „The Geffrye Museum of Home”, a) Whetstone, b) Palmers Green¹⁴⁴

Irene Cieraad pomenește însă de un alt trend în țările occidentale, cu un alt semnificativ pentru sentimentul continuității rezidențiale. Casele de vacanță ale cuplurilor de vârstă a treia, a celor care beneficiază și de o stare bună a sănătății și de o situație materială satisfăcătoare, devin căminul pentru bătrânețe și rezidența permanentă după pensionare [159, p. 94]. Asocierea cu atmosfera specifică vacanțelor de odinioară degajă un alt fel de sentiment al continuității rezidențiale, prielnic se pare pentru o parte semnificativă a pensionarilor din Occident.

Implicarea bunicilor în creșterea copiilor, fie ea totală sau parțială, poate avea drept consecință tranzitarea între două locații, lucru care se repercutează direct asupra felului în care utilizează propria locuire. În cazul unor distanțe mari între cele două domiciliu, pentru a avea grijă temporar de nepoți propriul cămin poate fi secondat de un al doilea domiciliu, ceea ce implică realizarea unui cămin-surogat, prin apropiere parțială, prin obiecte și lucruri familiare, luate de acasă.

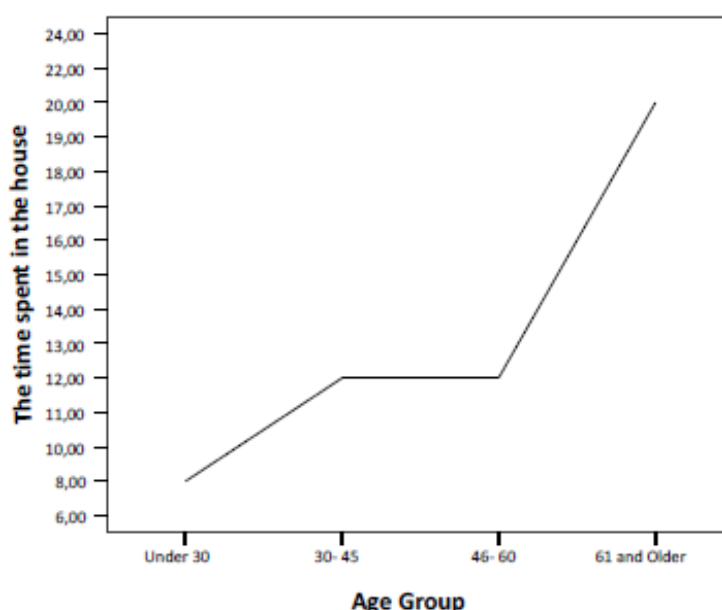
Pe măsura pierderii mobilității, casa capătă noi valențe, reprezentând un instrument tranzițional important pentru legătura cu ceea ce este dincolo. Fereastra devine importantă, cum de fapt coaja rezidențială devine la fel de importantă în ceea ce oferă ca versatilitate, permeabilă pe alocuri și intimizantă în rest. Spațiile de zi devin importante pentru o alt fel de legătură cu exteriorul, cea virtuală, bătrânii de aici și acum ocupându-și o bună parte a zilei în cadrul livingului, la televizor.

Există un punct la care locuirea și locuitorul încetează să mai fie angrenați într-un proces activ, reciproc. Procesul acesta al devenirii continue începe să capete un aspect intermitent în momentul în care practicile rezidențiale nu mai pot fi executate de posesorii casei, din motive legate de sănătate. Acest proces poate începe lent, prin externalizarea anumitor sarcini sau realizarea unor servicii de către terțe persoane externe și devine ireversibil în momentul în care persoanele vârstnice nu numai că nu mai pot avea grijă de casă, dar nici de ei înșiși [159, p. 98]. Acesta este momentul în care diversele variante de rezidență (relocare în centre asistate sau implicarea unui membru extern) pot genera relații diferite între locuire și locuitor,

¹⁴⁴ Sursa: <http://www.geffrye-museum.org.uk/collections/explore-our-collections/item-detail/?id=O41282&index=36>, accesată în 26.03.2017.

înstrăinându-i. Fie că rămân în propriile case, fie că se mută altundeva, acest binom se schimbă iremediabil.

Asistența persoanelor vârstnice în cadrul propriei lor case poate induce o fractură în relația rezident/ locuință, din moment ce toate apropierea, teritorializările, momentele și locurile intime sunt periclitate de intruziunea unei terțe persoane. Toate aceste evenimente vin după o perioadă de suprainvestire în peisajul rezidențial, ca urmare a faptului că timpul petrecut de vârstnici în cadrul căminului aproape se dublează față de timpul petrecut acasă la vârsta de 45-60 de ani (vezi Figura 4.60). Martori fiind la o modificare lentă a propriului peisaj rezidențial, clădit în atâția ani de ei înșiși, persoanele vârstnice manifestă adesea un comportament teritorial care poate părea uneori nejustificat, dar care poate fi explicat prin aceste schimbări radicale.

Figura 4.60. Relația dintre vârstă și timpul petrecut acasă (Yildirim [67, p. 64])

În cadrul acestei etape de obicei pot fi identificate inversări ale rolurilor familiale inițiale. Foștii membri dependenți ai familiei, deveniți independenți, susțin membrii deveniți acum dependenți. Aceste sintaxe familiale inversate pot fi identificate în special în familiile tradiționale sau în cele extinse. Pentru familiile cu mentalitate vestică, care nu susțin principiul grijii față de membrii în vârstă, această etapă poate coincide cu sfârșitul căminului pentru nucleul familial inițial, persoana rămasă la sfârșitul etapei familiale fiind de regulă mutată în centre specializate pentru asistența persoanelor vârstnice. În cadrul familiilor tradiționaliste, această etapă poate coincide cu reintegrarea persoanei rămase în cadrul familiei extinse. Aceste procese antrenează mutații spațiale puternice în cadrul căminului „adoptiv”, dar și mutații la nivelul sintaxelor parentale și familiale, necesitând un nivel sofisticat de integrare.

Asociat cu fenomenul de pierdere, care adesea e la rândul ei asociat cu decesul unuia dintre membrii cuplului, finalul acestei etape este marcat de o profundă încărcare emoțională, dublată de singurătatea membrului familial rămas. Aici

intervine funcția vindecătoare a locuirii, această etapă având nevoie de compensări venite atât din partea membrilor familiei extinse, cât și din partea spațiului rezidențial.

Pentru toate tipurile de configurații familiale, locuința are un necesar de suprafață care crește organic, atingând apogeul în perioada mediană, a adolescenței copiilor, după care descrește brusc, comprimându-se până ajunge aproape de dimensiunea etapei conjugale. Aici intervine provocarea majoră a spațiului rezidențial, care are nevoie de un modul de elasticitate extrem de mare, pentru a putea acomoda augmentarea nevoilor specifice sfârșitului etapei de expansiune a familiei și mai apoi, pentru a putea acomoda contractarea specifică ultimei etape.

5. RELAȚIA LOCUIRE/ FAMILIE LA EXTREME. ÎNTRE IDEAL ȘI DISTOPIE

Capitolul anterior sintetizează felul în care echilibrul intern rezidențial se poate asigura, prin reglarea fină a subsistemelor care îl compun și îl re-compun. Ajustarea sistemelor relaționale familiale, dublate de o reglare propriu-zisă în cadrul spațiului locuit se suprapun pentru ca, în extensie, să genereze ceea ce am definit în capitolele anterioare a fi **homeostazie rezidențială**. Această ambivalență familie/cămin, manifestată pe de-o parte în reglarea interior-exterior, pe de altă parte în reglarea între sine și colectiv și în reglarea dintre trecut, prezent și viitor, induce o dinamică într-un proces continuu de schimbare. În ciuda dinamismului, raportul grosier între expectanțe, realizare și ideal se manifestă ca o concluzie internalizată de fiecare individ în parte, apreciind calitatea rezidențială ca fiind adecvată, aproape de ideal, sau dimpotrivă, disfuncțională.

În cele ce urmează vom trata cele două extreme ale experienței rezidențiale, experiența ideală și cea distopică, din dorința de a face mai vizibile experiențele mediane, cu mici variațiuni de la zona de confort, pe care majoritatea le experimentăm zi de zi.

Dincolo de subiectul captivant, locuirea ideală și cea disfuncțională prezintă un tablou panoptic în mijlocul căreia se plasează locuirea prezentă și expectanțele rezidențiale. Sensurile multiple care se atașează de dorințele celor care urmează să se mute într-o altă casă derivă fie din experiențe rezidențiale precedente, fie ele pozitive sau negative, fie din modele rezidențiale care funcționează ca tipar micro sau macrosocial.

În capitolul 4.2 defineam procesul de **homeostazie rezidențială**, care asigură reglarea internă a unui organism, fie el individual sau familial, astfel că indiferent de alterațiile care au loc în mediul intern sau extern, aceasta reușește să mențină stabilitatea necesară. Modulațiile interne, personale și de grup, sunt considerate a face parte dintr-un spectru al normalității, atâta timp cât homeostazia este activă și preia aceste variațiuni, compensând și reglând factorii perturbatori până se ajunge într-un stadiu de echilibru. La modul concret, acest proces implică o conclucrare activă a factorilor care țin de familie, relații familiale, dar și de locuire. Când unul din cei doi, familia sau locuirea, este deficitar, celălalt factor își aduce un aport mai mare în asigurarea echilibrului homeostazic, din nevoia de a substitui lipsa celuilalt. În spațiul rezidențial, ajustarea și auto-reglarea la nivelul relațiilor familiale se manifestă prin adaptări și compensări spațiale care să poată contracara și conține neajunsuri și disfuncțiuni relaționale. Mecanismele de ajustare spațială, în măsură să asigure echilibrul homeostazic rezidențial sunt procese vitale, existente în cadrul tuturor locuirilor și familiilor funcționale.

5.1. Locuirea ideală

5.1.1. Locuirea ideală. Funcția eudaimonică a locuirii și familiei

„Proiectarea unei <cetăți ideale> pleacă de la premisa existenței unei comunități căreia să-i fie de folos.”

Florin Biciușcă [144, p. 90]

Tot așa precum comunitatea aspiră la cetatea ideală care să poată vasculariza nevoile grupului, la altă scară familia și-ar reflecta propria poziție în lume sub semnul unei locuințe ideale. În accepțiunea fiecăruia dintre noi, casa ideală face apel la un construct ideatic, care îndeplinește armonios funcțiile locuirii coroborate cu cele ale familiei, selectate prioritar pe cele pe care le considerăm a fi importante. „*Cuvântul <idealizare> se referă doar la o aspirație către perfecțiune – un obiectiv de care nimeni, nici cea mai rațională dintre fapte, nu poate fi vreodată complet străin*” [37, p. 140]. Funcțiile structurale, executive și cele afective își găsesc tărâmul convergent în casa ideală, după dozele pe care și le stabilește fiecare dintre noi. Casa desăvârșită codifică în fapt dezideratele noastre proprii, internalizate, legate de locuire și familie.

Mallett propune un alt mod de a privi casa ideală, pornind de la ipoteza că realul și imaginarul-ideal nu sunt concepte distincte, ci se definesc și se determină reciproc [62, p. 70]. Majoritatea descrierilor legate de casa ideală se referențiază, direct sau indirect, la locuirea reală, mistificată și epurată de disfuncționalități, idealizată configurațional și relațional. Wilhelm Worringer, în eseu „*Abstracție și empatie*” scris la începutul secolului XX, susținea că tocmai valorile care ne lipsesc sunt intens apreciate, dând exemplul societăților zburciunate care preferă arta abstractă, tânjind după liniște și calm [37, p. 155]. Aspirațiile ideale, legate inclusiv de locuire, pot conține astfel virtuți care ni le vedem asociate, pentru a compensa diverse lipsuri curente.

Invocând afirmația lui Friedrich Schiller care susținea că „*perfecțiunile prezentate în arta idealizată ar putea fi surse de inspirație, către care să ne întoarcem atunci când ne pierdem încrederea în noi înșine*”, prin asimilare, clădirile pot constitui un depozitar simbolic al idealurilor noastre, eliberate fiind de imperfecțiunile noastre cotidiene [37, p. 137]. Această aspirație către perfecțiune, poate fi identificată, în-tr-o doză mai mare sau mai mică, la fiecare dintre noi, afirmă Alain de Botton, pentru că „*nimeni, nici cea mai rațională dintre fapte, nu poate fi vreodată complet străin*” de acest deziderat al perfecționării [37, p. 140].

Din cauza apropierei de perfecțiune, noțiunea de casă ideală a fost mereu problematizată, trezind sentimente contrarii. Dacă pentru unii casa ideală ajunge să fie mobilizarea zilnică a unei vieți nu tocmai ușoare („*muncesc pe brânci, să îmi pot permite casa visată*”), promițând să fie apoteoza psihologică, de compensare a multor lipsuri resimțite de-a lungul vieții, pentru unii casa ideală ajunge să repugne. Filosofii creștini au fost cei care „*au fost deosebit de receptivi la tristețea pe care o poate provoca frumusețea*” [37, p. 149], explicând prin trimiterea pe care aceste lucruri perfecte o fac către viața neprihănită din Grădina Raiului și către păcatul originar. În opoziție cu principiul **perfecțiunii elene**, care promova permanența, frumusețea, grandoarea și simetria, principiul oriental **wabi-sabi** propune un antidot la perfecțiune, promovând impermanența, asimetria și imperfecțiunea. Pentru elvețieni, cabanele de munte minimale au o altă miză, cea a unei „*perfecțiuni*” imperfecte, minimale, adresate mai degrabă spiritului decât corpului (vezi Figura 5.1).

Casa ideală a fost dintotdeauna o emanație a rezonanțelor sociale și personale, diferind de la o perioadă istorică la alta. Schimbarea patternurilor sociale, economice, politice, schimbarea raportului casă/ muncă, transformarea paradigmatelor legate de comunitate, familie, toate acestea influențează felul în care se conturează casa ideală [62, pp. 67, 68]. Tradiția romantică furnizează o imagine idilică a locuirii, transferând fragmente din reprezentările paradisiace imaginii casei. În Romanticism, casa devine un colț desprins din rai (Chawla citată de Manzo [175, p. 49]). Casa ideală face referire la **casa onirică** a lui Gaston Bachelard, casa minții, care este pe de-o parte condiționată cultural, iar pe de altă parte se manifestă ca un construct universal, care reflectă câteva constante ale minții umane. Casa onirică reconciliază

nevoile fiziologice cu nevoile psihologice, spre deosebire de casele actuale, care ne satisfac cele mai pragmatice nevoi funcționale, dar care nu ne mai pot adăposti mintea [9]. Reminiscenta tradițională a casei ideale în viziunea lui Gaston Bachelard este opozabilă viziunii de casă ideală pe care societatea contemporană o mai poate oferi, în accepțiunea lui Neil Leach.

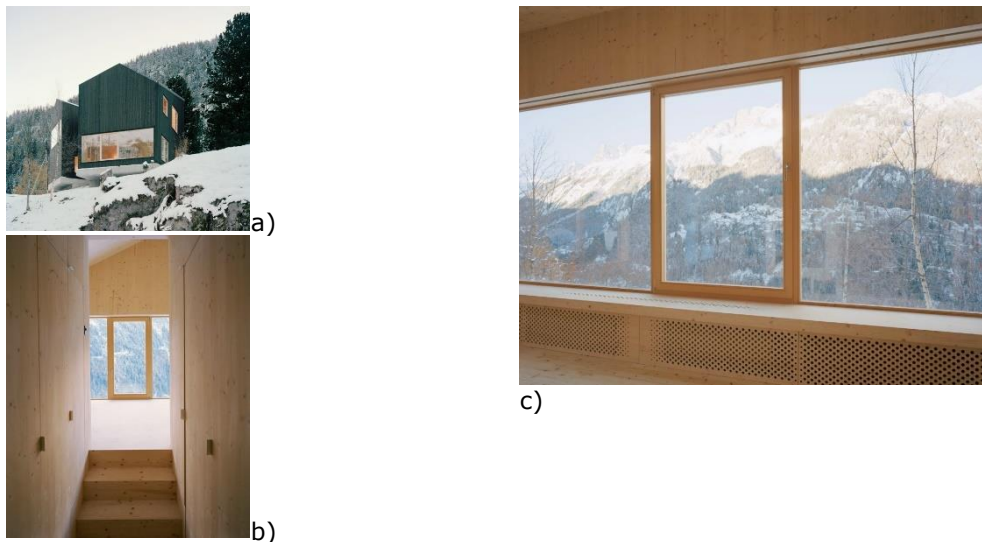

Figura 5.1. Chalet Alpii elvețieni¹⁴⁵

„Sumai no yumei to yumei no sumai.”¹⁴⁶

Neil Leach susține că adoptarea modelului **domus**-ului ca idilă rezidențială pentru contextul actual este o „falsă fațadă”, un „vis imposibil”. În era *megalopolis*-ului reprezintă doar un miraj seductiv, departe de a putea asigura nevoile umane actuale [174, pp. 75,76]. Pentru Lyotard¹⁴⁷, lui *acasă*, acest sentiment asociat *domus*-ului, îi este transferat un alt model posibil, mai distant și mai străin, al vieții urbane din era *megalopolis*-ului. Din moment ce prezentul nu poate adevăra *domus*-ul, acesta rămâne ideal la statusul de mit înșelător, cu identitate ascunsă.

Imaginea casei ideale, nostalgică și romantică persistă încă în imaginarul colectiv. Critica acestei laturi exclusiv nostalgice argumentează că această imagine nu este decât un construct fals și o reprezentare naivă, care nu reflectă experiența diversă a oamenilor și nici felul în care este internalizat conceptul de casă. Munro și Madigan argumentează că există diferențe între idealul imaginat și cel trăit [65]. Mai mult, această falsă imagine arogă casei reale o sarcină mult prea complexă, de multe ori utopică, iar acest lucru nu face decât să pună o distanță și mai mare între casa reală și cea ideală [62, p. 69]. În acest context, sarcina caselor în care trăim zi de zi

¹⁴⁵ Sursa: <https://www.alpinemodern.com/quietly-swiss-chalet-modern-cabin/> , accesată în 18.04.2017.

¹⁴⁶ „Sumai no yumei to yumei no sumai”, traducere din japoneză „Visul unei vieți sau viața unui vis”, titlul cărții lui S. Funo (Funo, S., 1997, *Sumai no yumei to yumei no sumai [The Dream of Living and Living a Dream]*, Tokyo: Asahi Shinbunsha.

¹⁴⁷ Jean-François Lyotard, „*The Inhuman*”, Cambridge: Polity Press, 1991, citat de Leach [174, p. 69].

devine din ce în ce mai apăsătoare și mai departe de orice ideal. Acesta este motivul pentru care casa ideală nu trebuie să fie un concept opozabil, ci un concept desprins și derivat din casa reală [62, p. 70].

Diferențe între modelele rezidențiale ideale există nu numai de la o cultură la alta, de la o clasă socială la alta, ci și de la un membru al familiei față de celălalt. Chiar dacă internalizează aceleași valori macrosistemice, casa desăvârșită ajunge să devină un purtător individual, specific și particularizat, al unui ideal generalizat la nivelul societății. Imaginarea casei ideale transferă individul înspre un sistem valoric personal, în care primează, după caz, fie configurația spațială, fie prezența altor persoane, de obicei parte a familiei, fie prezența anumitor emoții asociate locului. Un chestionar realizat local a scos la iveală câteva caracteristici specifice casei ideale, ale locuitorilor din mediul urban (vezi Anexa 3). Dacă majoritatea au asociat locuire ideală cu prezența familiei, copiii și vârstnicii au asociat-o de asemenea cu prezența unor elemente conținătoare, palpabile, legate fie de activitatea ludică, fie de condiționări ergonomice, în cazul bătrânilor.

Figura 5.2. a)¹⁴⁸ și b)¹⁴⁹ Reclame la dezvoltări imobiliare, care apelează la imaginea iconică a familiei fericite

Casa ideală, aici și acum, reprezintă un construct care oglindește fidel valorile promovate de societate, la care se atașează, ca un apendice, particularizările fiecărei familii și fiecărui individ. Ipostaza imaginară a casei ideale coincide, în mare parte, cu prototipul de casă ideală furnizat de societate. Societatea consumeristă în care trăim a atentat inclusiv la sectorul rezidențial, imprimând în conștiința colectivă câteva valori devenite generale. Studii realizate în mediile urbane dezvoltate atestă o încadrare a standardelor ideale în aceleași șabloane: casa individuală, proprie, cu curte și grădină, pentru familia nucleară, situată fie într-un peisaj natural special, fie în mijlocul orașului, ferită însă de traficul intens. Prezumția că locația urbană nu poate asigura toate nevoile rezidențiale ideale, face ca dezvoltările urbane periurbane să fie preferate de mulți oameni. Promotorii imobiliari au avut grijă să interfezeze ansamblurile rezidențiale promovate de ei cu spectrul rezidențial idealizat, bifând câteva criterii desprinse din casa desăvârșită și simbolizând diverse idealuri. Majoritatea reclamelor comerciale la case apelează la imaginea iconică a familiei

¹⁴⁸ Sursa: <http://www.stlouisinsulation.com/wp-content/uploads/2013/08/happyfamily.jpg> , accesată în 18.04.2017.

¹⁴⁹ Sursa: <http://homenetworksllc.com/wp-content/uploads/2012/09/insurance-housing.jpg> , accesată în 18.04.2017.

fericite, din dorința de a atinge, subliminal, una din valorile asociate casei ideale (vezi Figura 5.2). În unele cazuri, politicile de marketing au preluat anumite nevoi rezidențiale, pe care le-au exacerbât din rațiuni economice, profitând de asocierea acestora cu un oarecare statut [23, p. 144]. În peisajul local rezidențial, numărul de camere este asociat unei proprietăți imobiliare vandabile și unei prestațe sociale.

În Londra, încă din 1908 are loc anual o expoziție care prezintă valorile rezidențiale ideale, intitulată „*Ideal Home Exhibition*” și redenumită recent „*Ideal Home Show*”. Tony Chapman și Jenny Hockey constată că din punct de vedere social, această expoziție reprezintă un punct referențial pentru stabilirea valorilor rezidențiale ideale și un mijloc viabil de restabilire valorică la nivel social [49, p. 1]. Această expoziție nu numai că reflectă reprezentările generale legate de locuirea ideală, dar și promovează modelele ideale rezidențiale, care prin comparația cu locuirea actuală o defavorizează pe aceasta din urmă [49, p. 1]. Chiar dacă de-a lungul timpului, valorile asociate casei ideale s-au schimbat, câteva constante vin să confirme funcțiile bazice ale locuirii, pe care fiecare dintre noi le internalizăm în doze diferite. Începând cu secolul al XIX-lea, casa ideală este casa retrasă, intruziunea publică fiind un gest controlat și manevrat din interior. Este un loc care permite și amplifică visul și imaginația rezidentului. În mod paradoxal însă, tocmai felul în care ne imaginăm relația interior – exterior, public-privat și răspunsul, conștientizat sau nu, la eventualele intruziuni exterioare, este cel care ne definește mai clar gusturile, ne ajută să conceptualizăm idealul, conturându-i limitele [49, p. 10].

5.1.2. Sacralitatea locuirii. Locuirea ca *locus-sanctus*

“Căci, înainte de toate, trebuie să mă cuprind în ceva.”

A.Saint-Exupéry [1]

Importanța pe care locuirea o deține în cadrul firului narativ uman îi asigură acesteia o poziție privilegiată, diverse ipostaze aducând-o aproape de un statut sacrosanct. Locuirea, din postura de locus sacru și sacralizator, își întemeiază epifania pe un set de valori care diferă de la o cultură la alta, de la o familie la alta, de la o persoană la alta. Există două surse majore de alimentare a dimensiunii sacre asociate locuirii, care impun o suprapunere a lor în viața de zi cu zi, ca expresie a coexistenței acestora. Prima sursă, derivată din **valențele sale simbolice**, conferă locuirii o aură sentimentală, profund emoțională. Cea de-a doua sursă provine din **substratul pragmatic** al locuirii, amplificând valențele operaționale, cotidiene ale funcțiilor rezidențiale.

„Locuirea este efortul primar al omului de a crea raiul pe pământ.” J.B. Jackson, citat de Mansfield [176, p. 16]

Dimensiunea simbolică derivă pe de-o parte din valențele ideale ale locuirii, internalizate de fiecare în parte și pe de altă parte, din funcțiile simbolice și cele structurale ale spațiului rezidențial: locuirea ca *locus-sanctus*, hiper-idealizată și sentimentalizată; locuirea ca un cuib protector, articulată pe discursul intimității și al securității ontologice; locuirea ca *archi-mème*, deopotrivă protectivă și asertivă; locuirea ca întrupare a eului (individual și de grup familial), ca loc al evoluției personale și al autoevaluării; locuirea ca locus al tămăduirii proprii, al catharsisului. **Edmunds Bunkše**, în „*Geography and the Art of Life*” vorbește despre casă ca loc al alienării [177]. Plecând de la poetica locuirii lui G. Bachelard, Bunkše reiterează ideea de „*intimitate protejată în imensitate*”, raportând-o la locuirea care se poate manifesta ca autentic peisaj al alienării [39, p. 12].

Valențele pragmatice asociate dimensiunii sacre a locuirii se fundamentează în special pe valorile structurale ale sale (cum ar fi cele legate de

somn, procreere), dar și parțial pe valorile executive ale acesteia (cum ar fi cele legate de obiectele valoroase ale familiei). De-a lungul timpului, câteva spații ale locuințelor și-au găsit conotații sacre, datorită activității pe care le acomodau. Dormitorul, ca spațiu în care intimitatea își regăsește deplinătatea, a ocupat dintotdeauna un loc privilegiat în cadrul casei, datorită funcției structurale pe care o satisface. Experiența nocturnă aduce locuirea într-o comuniune sacră cu ființa care intră într-o stare mistică, împărtășind împreună, îndeaproape acest consens nocturn (vezi Figura 5.3).

„When we come home from a stressful day, the home and the night are for renewal... When we go to bed at night we pass into another world and are reborn each morning.”¹⁵⁰

Cristopher Day [71]

Spațiile rezidențiale au retribuit o poziție spațială părtinitoare pentru zonele care permiteau manifestarea relațiilor conjugale intime, fiind de cele mai multe ori segregate de celelalte spații și favorizate fie printr-o atenție dată amenajării interioare, fie prin generozitatea suprafeței de care dispune.

a)

b)

Figura 5.3. a) Patul Reginei Caroline, b) patul Reginei Ana¹⁵¹

„Facerea cuibului, facerea casei este o dimensiune majoră a expresiei și dezvoltării personale. Ne creăm mediul din proximitate, după care îl contemplăm și apoi ne modelează. Ne găsim oglindiți în el, vedem ce încă nu este vizibil și integrăm această reflexie înapoi în imaginea de sine... O casă adecvată... poate proteja, vindeca și restabili, poate exprima cine suntem acum și, de-a lungul timpului, ne poate ajuta să devenim ceea ce am intenționat să fim.”

James Yandell, citat de Fox [36, p. 64]

Substratul operațional și pragmatic al locuirii coexistă alături de cel simbolic, într-o fericită alăturare consensuală. În fapt, acasă este un **loc al vindecării**, al unei vindecări deopotrivă fizice și psihice, al unei vindecări deopotrivă individuale și colective, familiale. Acasă este „spațiul în care se nasc gânduri tămăduitoare” [37, p. 11]. De obicei, oamenii asociază caselor necesitatea de a avea un potențial restaurator, de a oferi un mediu relaxant, reconfortant și confortabil pentru membrii

¹⁵⁰ „Când venim după o zi stresantă, căminul și noaptea servesc reînnoirii... Când mergem noaptea la culcare trecem într-o alta lume și renaștem în fiecare dimineață.” (trad.aut.)

¹⁵¹ Sursa: <http://www.dailymail.co.uk/femail/article-2382424/Tales-Royal-Bedchamber-BBC4-documentary-historian-Lucy-Worsley.html>, accesată în 18.04.2017.

săi [19, p. 72]. În cartea „*Places of Soul. Architecture and Environmental Design as a Healing Art*”, autorul Christopher Day face o trecere în revistă a calităților pe care spațiile le pot avea pentru a deveni vindecătoare. În opinia sa, acestea trebuie să fie armonioase, să se adreseze mai multor simțuri, să aibă valențe estetice, să întrunească criteriile care țin de confort, să constituie un mediu nutritiv, să fie echilibrate și, nu în cele din urmă, să fie neagresive din punct de vedere fonc [71]. Enumerarea este, evident, completată și ajustată de fiecare în parte. Chiar dacă procesul de vindecare este în sine un proces individual, subiectiv, rolul arhitecturii și în esență acela al spațiilor este acela de a oferi un suport pentru a conține și stimula această procesualitate extrem de specifică. Există o receptivitate aparte la spațiile rezidențiale cu potențial vindecător, la fel de bine precum există o dorință, conștientizată sau nu, de a apropria cu prioritate aceste spații, pentru a ne asigura că dispunem de acest spațiu al debușeului fizic și psihic.

După Henry Maldiney, sacralitatea unui spațiu este legată de abilitatea sa de a genera locuri [35, p. 31]. Delimitarea spațiului nemărginit pentru a defini un spațiu definit este un prim act tranzacțional pentru conferirea caracterului sacru. „*Limitarea spațiului îngăduie ca arhitectura să fie locul (de)limitat care face posibilă hierofania*” [178].

D. Saxbe și R. Repetti au făcut legătura între ambianța rezidențială și starea de sănătate a rezidenților. Ambianța rezidențială mai stresantă a fost asociată cu o eliberare constantă de cortizon și cu o rată mare de stări depresive, pe când ambianța rezidențială restaurativă a fost asociată cu un nivel redus de cortizon [19, p. 72]. Legătura dintre locurile favorite și potențialul de vindecare al locului este subiectul numeroaselor studii. Atunci când aceste locuri favorite sunt asociate spațiului rezidențial, implicând factori care țin de familiaritate, memorie, amintiri, asocieri și interpretări personale, acestea își manifestă pe deplin veleitățile de vindecare, fortifiante [163, pp. 120, 129]. Atașamentul de loc, legat de identitatea de loc și dependența de loc, este în fapt mobilul care se instituie ca declanșator al acestor procese de compensare, fiind o variabilă care mediază aceste procese complexe restaurative [163, p. 122]. Pentru copii, aceste locuri speciale funcționează ca mijloace de compensare a oricăror evenimente sau emoții negative din viața lor, asigurând însă și un mijloc prin care imaginația și creativitatea le este pusă în scenă [162, p. 133]. Pentru toate grupele de vârstă însă, locuirea a devenit, mai mult decât niciodată, un locus al vindecării simțurilor. „*Socialitatea urbană duce la o suprasolicitare a privirii și la abandonarea ei sau la uzarea reziduală a celorlalte simțuri, pe care omul nu le mai poate folosi deplin decât în incinta casei sale*” [76, p. 209]. Locuirea devine un conținător al simțurilor debransate de suprasolicitarea urbană, al resetării parțiale și reconfortante a simțurilor într-un cadru familiar.

Căminul ca depozitar al lucrurilor cu valoare individuală sau colectivă își revendică de asemenea un aport în statutul vindecător al locuirii. Valorile materiale, internalizate de fiecare individ în parte, își regăsesc locul în spațiile favorite din interiorul casei. Variabile culturale și temporale, aceste valori materiale esențializează în fapt anumite repere ontologice, purtând cu sine semnificații personale, de care ne atașăm temporar sau definitiv. Diverse studii focalizează pe felul în care are loc apropierea spațiului rezidențial sau a locurilor, prin intermediul obiectelor. Judecând după tipul și configurația obiectelor considerate valoroase, incluse în spațiul personal rezidențial, se pot traduce valorile internalizate ale fiecăruia (vezi Figura 5.4).

Figura 5.4. a) Cultura materială a casei, care denotă valorile sacre ale unei familii din Chile (altarul cu icoane și televizorul)¹⁵², b) Cameră de rugăciune într-o locuință privată din Ladakh, India¹⁵³

Puterea vindecătoare a obiectelor personale este o realitate exploatată de multe discipline. În tratamentul persoanelor bolnave de Alzheimer, se folosește cu succes „**terapia reminiscentelor**”, care constă în confruntarea pacienților cu diverse obiecte desprinse din peisajul lor rezidențial [159, p. 94]. În fapt, o serie de discipline s-au aplecat asupra semnificația spațiului raportată la efectele pe care le are asupra oamenilor. Descoperirile din biochimie, imunologie, neurobiologie și neuroștiințe au dovedit receptivitatea noastră la stimulii mediului în care trăim, precum și felul în care emoțiile asociate cu acest mediu ne pot influența, deopotrivă pozitiv sau negativ. Hugo Kükelhaus a studiat aspectele psihosomatice ale experienței spațiale [140, p. 63], O.F. Bollnow consideră că oamenii prin însăși natura lor sunt determinați de spațiile înconjurătoare, de spațiile „trăite” și natura lor se schimbă în concordanță cu caracterul acestor spații [140, p. 63]. Psihoneuroimunologia consideră că emoțiile pot influența sistemul nostru imunitar, fiind descoperite rețele care permit o conexiune permanentă între corp și minte, putând amplifica sau diminua capacitatea fiziologică de apărare a organismului [140, p. 64]. Neurobiologul David Felten conexează relația corp/ minte de prezența stimulilor, invocând astfel importanța calității experienței senzoriale [140, p. 64]. „*Din punct de vedere terapeutic, spațiul arhitectural poate aduce un aport semnificativ cadrului terapeutic. Asta înseamnă că spațiul arhitectural și interiorul pot fi privite ca factori importanți care susțin procesul terapeutic, reclădirea acceptării de sine și a stimei de sine, precum și a relațiilor sociale*” [140, p. 64]. Psihologul David Sbarra demonstrează cum locuirea poate deveni, în situații disfuncționale, un agent activ în restabilirea stării de bine și a sănătății individului, asumându-și un rol de suport emoțional [12, p. 365].

Alain de Botton, în „**Arhitectura fericirii**”, menționează că „*suntem vulnerabili, neplăcut de vulnerabili, la ceea ce ne spun spațiile în care locuim*” [37, p. 106]. Tot el transferă asupra lucrurilor din jur obligativitatea de a ne reaminti ipostazele eului nostru profund și autentic. Mai mult, „*ca un fel de mulaj psihologic, clădirile noastre trebuie să ne țină legați de o viziune pozitivă a eului nostru*” [37, p. 107]. De aici derivă obligativitatea (de multe ori neconștientizată) a locuirii de a se

¹⁵² Sursa: Lector Sebastian Ureta, Universidad Catolica de Chile [318, p. 487].

¹⁵³ Sursa: Michael Allen Fox, „Home. A very short introduction” [36, p. 46].

înscrie într-o categorie undeva aproape de ceea ce persoana noastră poate întruchipa mai bun.

Edmunds Bunkše in reflecțiile personale „Geography and the Art of Life” (2004), vorbește despre **casa ca loc al alienării**. Plecând de la poetica locuirii a lui Bachelard, Bunkše preia ideea acestuia de „*intimitate protejată în imensitate*”, descriind mai multe locuri care se pot constitui ca peisaje ale alienării [39, p. 12].

Sacralitatea asociată locuirii este considerată și asumată, în mod inconștient, ca drept inalienabil, structural al ființelor umane. Rolul arhitecturii, al locului și, în esență al locuirii, este acela de a asigura nu numai edificarea, ci și de a îngriji creșterea și a face posibilă locuirea. „*Atributul esențial al arhitecturii este sacralitatea sa*” [178].

Juhani Pallasmaa menționa că arhitectura ar trebui să „*domesticască spațiul nelimitat și să ne faciliteze ocuparea sa*”, ajutându-ne astfel să „*domesticim timpul și să locuim continuumul temporal*” [160]. Multe programe funcționale încearcă să împrumute ceva din caracterul intim al locuirii, simulând mediul casnic. Săli de naștere sau saloane de spital sunt decorate pentru a replica atmosfera rezidențială, din dorința de a transpune individul într-un mediu confortabil și familiar. Diverse spații educaționale mizează pe reproducerea unei atmosfere de locuit ([179], [180], [181]), duplicând atât ambientul fizic cât și relațional, din dorința de a înlătura senzația de mediu instituțional. Recrearea creativă a imaginii iconice a caselor de către copii sau a „*caselor în casă*”, realizate în cadrul spațiului intra sau extra-rezidențial, vin din dorința acestora de a se plasa într-un tărâm al familiarității și familiarului [162, p. 121]. Această domesticizare vastă a sferelor non-rezidențiale vin ca o confirmare a existenței unei aure sacre din jurul locuirii. În contrapondere, refuzul de a asimila drept locuire o formă de locuit care este considerată depreciativă sau inferioară modelelor rezidențiale de referință, denotă o inacceptare a compromisului rezidențial și confirmă dorința de a păstra nealterată imaginea sacră asociată locuirii (exemplul pacienților cu afecțiuni mentale, care refuză să își decoreze și să aproprie spațiul spitalicesc ca loc de rezidență, percepându-l mai degrabă ca un loc tranzitoriu, fără veleități rezidențiale [182]).

5.2. Distopii familiale și distopii rezidențiale. Distorsiuni relaționale

Locuirea ideală reprezintă o stare care se ipostaziază în viața reală fragmentar, fiind replicată parțial în peisajul rezidențial cotidian. Locuirea ca locus sanctus reprezintă de asemenea o altă formă a acestei extreme dezirabile, care se instituie parțial și secvențial. În fapt, fanteziile legate de casa ideală sunt conectate, în opinia lui R.Hill, de un mecanism de compensare, care despăgubește lipsurile, circumstanțele negative și neajunsurile locuirii actuale sau ale locuirii trecute [74, pp. 307, 308]. La cealaltă extremă, distopiile rezidențiale laolaltă cu cele familiale se plasează pe tărâmul experiențelor catalogate ca fiind negative. Analiza reduționistă a locuirii strict din prisma experienței pozitive compromise înțelegerea comprehensivă a locuirii ca fenomen complex, care prezintă de-a lungul timpului atât modulații pozitive cât și negative. În fapt, distorsiunile binomului locuire/ familie apar în momentul în care homeostazia nu reușește să preia anumite disfuncțiuni, fie ele interne sau externe, atunci când acestea persistă mai mult timp, metamorfozându-se în distopii sau distorsiuni sau în cazuri extreme, în mutații.

Figura 5.5. Mohammad Mohiedine Anis, reîntors la casa din Alep, Siria, după bombardamente. Fotografiat în 2017 de Joseph Eid, fotoreporter SFP¹⁵⁴

Katherine Brickell realizează într-unul din articolele sale o „geografie critică a locuirii”, respingând din start percepția reduționistă care evaluează experiența rezidențială ca fiind una pozitivă (Manzo, Ehrenreich și English, Giuliani și Feldman, Moore, Short, Sibley, Porteous, citați de Brickell [47, p. 225]. În opinia ei, *casa* a devenit de-a lungul timpului o metaforă a experienței fericite și a protecției, care a împins asocierea normativă cu latura strict pozitivă a sa. Împotriva exagerărilor academice legate de nobilitatea emoțională a casei, geograful de la Universitatea din Londra respinge asocierile deterministe casă/ loc ideal, amintind critica ferventă a conceptului de „casă ca rai” începută odată cu anii 1990. Supraevaluarea clișeului casă/ rai a indus o vizibilitate scăzută a celeilalte fațete a locuirii, literatura de specialitate rareori aducând în prim plan această latură întunecată a binomului locuire/ familie.

În cele ce urmează, diverse exemple de disfuncțiuni sau distopii exemplificate vin să ateste importanța menținerii sistemului familial și rezidențial în marjele parametrilor homeostatici. Cum acești parametri cunosc o definiție laxă, variabilă de la o cultură la alta, de la un context geografico-temporal la altul, se cuvine să menționăm că însăși definiția normativității familiale și rezidențiale este un concept la care fiecare familie și individ în parte umblă și o reglează pe durata existenței sale. Normativitatea diferă așadar în funcție de sistemul familial și rezidențial de referință. Astfel, pentru a evita exemplele ambigue am eliminat în cele ce urmează exemplele aparținând zonei mediane, din încercarea de a focaliza pe exemplele din afara acestor sfere normate a sistemului familialo-rezidențial, cu intenția de a conștientiza asupra efectelor pe care aceste disfuncțiuni le induc.

Homeostazia este o stare care se cere reglată continuu. Echilibrul homeostazic rezidențial diferă de la familie la alta, de la un spațiu rezidențial la altul, fiind un proces sistemic care nu comportă generalizări. Fragilitatea unor membri poate determina o instabilitate internă, la fel cum disfuncții spațiale pot determina de asemenea un grad de instabilitate, care se cer reglate prin diverse mecanisme de compensare.

¹⁵⁴ Sursa: <http://printreanduri.eu/2017/03/zorba-din-alep-o-fotografie-cat-un-roman>, accesată în 14.03.2017.

Stabilitatea familială este un indicator viabil al satisfacției rezidențiale. Insatisfacția familială își are omologul într-o insatisfacție, totală sau parțială, față de spațiul rezidențial care conține în diferite grade de adecvare aceste constelații relaționale.

5.2.1. Inducții reciproce. Microhimerismul relației locuire/ familie

În cadrul relației diadice locuire/ familie, procesele negative nepreluate prin mecanisme homeostazice pot fi identificate sub forma **distorsiunilor sau disfuncțiilor**. Așa cum stipulează întreaga teză, interrelaționarea acestor factori face ca disfuncțiile instalate într-unul din cei doi poli să reverbereze în interiorul celuilalt, astfel că pot fi identificate o serie de **inducții reciproce**, venind dinspre familie înspre cămin și invers. Aceste procese specifice de inducție reciprocă au loc atât în cazul experiențelor pozitive, cât și în cazul celor negative. Transgresiunea de la un factor la altul este însă mult mai vizibilă în cazul experiențelor negative, diversele cazuri exemplificate în cadrul acestui capitol venind să ilustreze modalitatea prin care acestea pot fi sesizate. Spre exemplu, disoluții ale relațiilor familiale se traduc aproape întotdeauna într-un spațiu rezidențial perturbant și nesatisfăcător pentru o parte din membrii familiei.

Mimând un autentic fenomen de **microhimerism**¹⁵⁵, în relația diadică locuire/ familie pot apărea influențe reciproce, cu sensuri duale, apariția unor fenomene negative survenite într-unul dintre cei doi factori favorizând sau determinând apariția acelorași fenomene în cadrul celuilalt factor, astfel că sursa originară a disfuncțiilor cu greu mai poate fi reperată. Inducțiile casei asupra rezidenților se pot manifesta în diferite contexte. Spațiul rezidențial poate amplifica anumite relații parentale, poate intimiza sau poate facilita izolarea, poate imprima o stare de tensiune generată din proximitate îndelungată și nesănătoasă între diverși membri, poate induce o fractură în apropierea familială, la fel de bine cum poate potența relațiile afective între anumiți membri. Acestea se întorc înapoi cu efect de bumerang, amplificând situațiile negative primare, perpetuând sursa și efectele.

De cele mai multe ori este greu de făcut anamneza disfuncțiilor apărute în relația locuire/ familie, pentru a putea identifica sursa problemelor survenite sau a putea identifica efectul și cauza. Somatizarea eventualelor probleme poate fi disimulată, făcând dificilă sau imposibilă detectarea sursei originare a problemelor. Există situații când disoluțiile rezidențiale pornesc dinspre relațiile familiale, care din diferite cauze pot suferi anomalii sau exagerări. Există de asemenea și situații în care spațiile rezidențiale distrofice pot cauza în timp disoluții la nivelul relațiilor familiale. Există și cazuri extreme, când anumite disoluții în relațiile parentale induc ruperea intimă și descompunerea căminului într-o componentă primară, cea de adăpost (de exemplu, când relațiile de cuplu se destramă, căminul nu mai reprezintă locul ideal). Alisona Blunt și Robyn Dowling aduc în prim plan diverse situații în care peisajul rezidențial poate deveni nefamiliar. Pensionarea unor persoane poate cauza o asociere negativă cu peisajul rezidențial, până atunci asimilat pozitiv cu rutina personală [39, p. 113]. Atâta timp cât căminul rămâne asociat unor principii de viață sau unei rutine reconfortante pentru individ, acesta rămâne familiar. În momentul în

¹⁵⁵ *Microhimerism*, engl. „*microchimerism*”, derivat de la cuvântul himeră (monstru din mitologia greacă, parte leu, parte capră și parte dragon), a fost folosit în medicină (engl. *fetal microchimerism*), denumind fenomenul de migrare a celulelor din făt, prin uter, în corpul mamei, influențând astfel la nivel microbiologic corpul-gazdă.

care această rutină este perturbată, fie la nivelul relațiilor familiale, fie la nivel individual, acest lucru poate cauza o asociere negativă a casei, care determină o perpetuare a sentimentelor ostile.

Exemplele din zona extremelor pot fi elocvente în surprinderea relației de interdeterminare în binomul locuire/ familie sau locuire/ individ. Un prim exemplu, cel al **domocentrismului**, este explicat de C. Cooper Marcus ca fiind o atitudine de aderență extremă față de mediul rezidențial, fiind asociată adesea cu agorafobia. „Oamenii care sunt domocentrici sunt atât de profund conectați cu casa lor, încât această relație devine, concomitent, atât un substitut, cât și o barieră în stabilirea relațiilor apropiate cu alți oameni. Cu alte cuvinte, locuirea și obiectele conținute au devenit mecanisme de apărare atât de constrângătoare încât par să interfereze cu relațiile interpersonale” [55, p. 82]. Spre deosebire de cei legați de casă, **ocnofilii**¹⁵⁶, pentru care posesiile rezidențiale vin în continuarea firească a continuumului dintre locuire și individ. Există și persoane **philobate**¹⁵⁷ care nu reușesc sau nu vor să se atașeze de locuire, pentru a nu se simți acasă. „Aceștia sunt, mai mult sau mai puțin, **domofobici** (engl. *domophobic*). Pentru aceștia, amintirile din copilărie, de acasă, sunt adesea dureroase (abuz, tensiuni maritale, opresiuni din partea unui părinte/ frate dominant etc.)” [55, p. 92]. De-a lungul vieții, pictorul japonez Hokusai s-a mutat de 93 de ori, neatașându-se de nici una din case din cauza mizeriei pe care el însuși o producea [122, p. 8].

5.2.2. Surse ale disfuncțiilor survenite în binomul locuire/ familie

În cadrul procesului homeostazic rezidențial intervin o serie de factori, care operează reglaje la echilibrul dintre standardul ideal și cel distopic. Așa cum rezultă și din capitolul 4.1., o serie de factori influențiali vin să amprenteze relația dialectică dintre locuire și familie, într-un scenariu defavorabil fiind cei care generează intrarea într-un status distopic sau disfuncțional. Există, pe de o parte, o serie de **factori preexistenți** ce pot perturba felul în care se desfășoară relația locuire/ familie (exemplu: relații familiale distopice). Aceste vulnerabilități preexistente fac ca relația locuire/ familie să fie mult mai sensibilă la factorii exteriori și interiori, în măsură să o destabilizeze. Pentru a exemplifica, Imrie (2004) a încercat să identifice elementele care determină o percepere peiorativă a casei de către persoanele cu diverse dizabilități. Pe de o parte elemente neergonomice, pe de altă parte pierderea sau lipsa controlului personal asupra casei și implicita dependență de prezența altei persoane reprezintă câteva din elementele care trădează vulnerabilitatea rezidențială în aceste situații. Mai mult, pierderea sau lipsa experienței directe a propriei corporalități cu spațiul rezidențial poate cauza o ruptură în relația locuire/ individ.

Pe lângă factorii preexistenți, o serie de **factori exogeni** vin să sensibilizeze relația locuire/ familie, atentând la porozitatea membranei care o separă de mediul extern. Acest lucru determină, în unele situații, o izolare și mai mare a rezidenților în cadrul locuirii, explicând parțial preferințele unora pentru comunitățile închise și pentru „*alte forme regresive de izolare rezidențială*” (King citat de Reinders [52, p.

¹⁵⁶ *Ocnofil*, provenit din engleza „*ocnophil*”, reprezintă persoanele care se agață de familiaritate, de oameni și locuri familiare, apreciind obiectele și ființele din jur, conform psihanalistului Michael Balint, citat de Marcus [55, p. 91].

¹⁵⁷ *Philobat*, provenit din engleză „*philobat*”, reprezintă persoanele care gustă ambiguitatea și inovația, nefiind atașate de obiecte sau oameni. Conform psihanalistului Michael Balint, citat de Marcus [55, p. 91].

5]). Numeroase alte exemple vin să completeze tabloul influențial exogen, în măsură să afecteze funcționarea echilibrată a relației locuire/ familie: dezastre, calamități, crize financiare etc. Figura 5.6 prezintă domiciliul unei familii aflate la limita subzistenței, care surprinde totuși printr-o anumite demnitate ascunsă cu care se apelează la artificii pentru a crea simbolic imaginea de casă și pentru a crea ceva ce aparține sinelui [36, p. 114].

Figura 5.6. Casă a unei familii sărace [36, p. 114]

Istoria locuirii ne furnizează suficiente exemple pentru a demonstra impactul exogen, de sorginte culturală, a locuirii asupra felului în care se desfășoară narațiunea familială și individuală. După locuirea victoriană, locuirea modernă a propovăduit o altă modalitate de a locui, mai simplu și mai confortabil, epurată de orice detalii inutile, urmărind îmbunătățirea vieții rezidentului, prin simplificarea muncilor casnice, fără a renunța la premisele de confort și igienă. În societatea contemporană, grație politicilor de marketing intensiv, accentul se pune pe asigurarea, prin confort și ergonomie, a cât mai multor nevoi rezidențiale, fie ele și dispensabile. Fiecare societate își are atașate câteva obiective care trădează respectul, reputația socială, îndepărtând sau apropiind, după caz, imaginea de sine cu cea a casei [118, p. 51]. Locuirea devine astăzi o stare de fapt, confundată sau asimilată propriei stări mentale, numeroase politici de marketing propovăduind contingența statutului casei cu a statutului sinelui sau al familiei. Ikea, Martha Stewart Living sau Terence Conrad reprezintă doar câteva exemple care atestă o căutare intensă la nivel social pentru un statut rezidențial „respectabil”¹⁵⁸. Imaginea perfectă și ireproșabilă a caselor prezentate în diversele surse media devin imaginea emblematică după care se emit judecățile valorice la propria casă, din moment ce atingerea unui asemenea statut pare să promită inclusiv armonie familială. Necesitatea prozaică a unui cămin desprins

¹⁵⁸ Sursa: http://www.nytimes.com/2013/03/24/opinion/Sunday/unhappy-clean-house.html?hp&_r=0, accesată în 20.02.2017.

din reviste, curat și autosuficient, pare să garanteze „apoteoza psihologică”¹⁵⁹, cel puțin așa atestă multe reclame. Roberts spunea că standardele de curățenie și eficiență ale organizării domestice poartă cu ele tonuri morale cu greutate [118, p. 54]. În momentul în care atingerea acestei perfecțiuni domestice ajunge să influențeze într-atât echilibrul rezidențial și familial încât îl vulnereză, atunci aceste modele de marketing își dovedesc malignitatea.

De obicei, familiile distopice devin hiper-sensibile la factorii externi. Este interesant de analizat procesul de alieștie care are loc în aceste familii distopice, în măsura să destabilizeze orice urmă de echilibru pe care familia îl mai poate acuza. Este evident că stimulii exteriori sunt catalogați în marea lor majoritate ca fiind disturbanți și cum înlăturarea lor este aproape imposibilă, focusul familiei distopice se mută dinspre exterior spre interior, pentru a întări o aparentă stabilitate internă. Compulsii organizatorice, separări spațiale și segregări funcționale, toate aceste exemplificări pot fi catalogate drept alterări spațiale care pot fi datorate disoluțiilor familiale.

Un studiu antropologic realizat pe 32 de familii din clasa mijlocie din sudul Californiei, prezintă viața îmbâcsită într-un mediu înghesuit de o mulțime de bunuri de consum, care ajung să paraziteze locuirea până într-acolo încât permit desfășurarea actului de a locui doar într-o parte a spațiilor [183]. Acest studiu relevă cum parte din spațiile rezidențiale ajung să nu mai fie folosite la funcțiunea lor inițială, devenind în timp zone de depozitare ale lucrurilor (bune) adunate în timp de către familie, de care nu se pot (încă) despărți și care ajung să fie ticsite și aruncate, făcând spațiul inaccesibil. Limba engleză deține inclusiv un termen pentru a desemna persoanele care ajung să strângă atât de multe lucruri, fără a se putea despărți de ele, fiind considerată o afecțiune patologică (engl. *hoarder*) (vezi Figura 5.7).

Figura 5.7. Peisajul rezidențial, invadat de prezența obiectelor
(foto: Marius Hârța, arhiva personală Daniela Negrișanu)

¹⁵⁹ „This annual purgation has grown from a prosaic necessity to a psychological apotheosis: the clean home as the foundation of contentment. When did people start believing that the good life was dependent on domestic perfection?”, Will Wiles, articol în The New York Times, 23 Martie 2013, sursa: <http://www.nytimes.com/2013/03/24/opinion/Sunday/unhappy-clean-house.html?hp&r=0> , accesată în 20.02.2017.

Un alt exemplu din spectrul exogen vine să ilustreze capacitatea influențială a proximităților urbanistice asupra felului în care se configurează locuirea și a felului în care se înspațiază relațiile familiale în cadrul acesteia. Timișoara poate fi în multe cazuri scena unor dezvoltări urbanistice extrem de haotice și necontrolate. Curtea unei case pe care am vizitat-o recent devenise, în timp, ținta unei ample intruziuni vizuale, provenite de la construcții ulterioare din proximitate. Gândită inițial ca spațiu de refugiu, intimizant și reconfortant, o extensie exterioară a căminului, grădina casei devenise pe nesimțite sursă de anxietate pentru proprietarul extrem de introvertit. Ceea ce a rezultat e ușor de anticipat. Dintr-o concepție unitară și coerentă, grădina devenise scena unor artificii spațiale inestetice, cu unicul scop de a obtura permisivitatea vizuală. Principiile inițiale au fost lăsate în plan secund, pentru a putea feri curtea de orice intruziune vizuală. În cazul respectiv, confortul psihic, introvertit, a primat în fața celorlalte rațiuni.

O altă sursă exogenă a disfuncțiilor interpușe în binomul locuire/ familie o reprezintă dilemele filosofice, derivate din condiția existențială actuală. Imposibilitatea de a atinge perfecțiunea elenă în ceea ce privește locuirea este surprinsă de numeroase studii, justificând pe de-o parte prin însăși condiția filosofică a individului contemporan, așezat în spațiu fără un reper axiologic clar. Nevoia individuală de plasare a sinelui în raport cu lumea, se concretizează în nevoia de a se lega la modul profund, existential, de locul în care îi este permisă locuirea. „Așezarea omului în spațiu nu este axiologic neutră. Clar conturată în culturile tradiționale, legătura omului cu mediul în care locuiește s-a estompat în modernitate și postmodernism. Această estompăre este **sursă de disconfort existențial**” [184]. Însuși felul în care este conceput în societățile vestice finalul narațiunii umane reprezintă una din sursele majore de disconfort existențial. Dorința de a muri acasă, de preferat în prezența celor iubiți, reprezintă una din dorințele internalizate ale ființelor umane. În societățile urbane dezvoltate această dorință este foarte puțin probabil să fie îndeplinită, alternativa fiind spațiile instituționale, supravegheat mai degrabă de personal medical decât de persoane apropiate [36, p. 117].

O altă sursă a disfuncțiilor induse în binomul locuire/ familie, tot de sorginte filosofică, o reprezintă conflictul clasic dintre suflet și trup. „Vom constata că de multe ori, acolo unde ne simțim bine cu trupul, nu ne simțim bine cu mintea și sufletul; că în felul stabil și generos al „locuinței” materiale private sau publice, nu realizăm o mai autentică „locuire” decât vagabonzii, hoinarii, flaneurii, dezmoșteniții soartei, looserii, boschetarii sau marginalii lipsiți de un domiciliu precis și rezonabil, decât dacă suntem călugări, asceți sau artiști; și nu realizăm o autentică locuire exterioară pentru că, urmărind numai confortul fizic, vom fi mereu în afara propriului suflet, ne va lipsi mereu încăperea lăuntrică neluată în considerare în acest tip de proiect. Întotdeauna construcția, clădirea, casa, cabana, „apartamentul”, vor fi mult mai mici în comparație cu însăși ideea care stă la baza locuirii și construirii, precum și față de orice alte idei care intră și ies în/din îngrădirea lor.” [185, p. 114]

Păstrând același registru filosofic, în mod paradoxal identificarea cu locul și atașamentul de loc implică o angrenare concomitentă a emoțiilor pozitive și negative. Identificarea de loc atrage cu sine o relaționare și comparație negativă a locurilor cu care nu rezonăm, care nu ne oferă un sens al continuității și al stimei de sine (Twigger-Ross și Uzzell, citați de Reinders [52, pp. 3,4]). Un atașament mai puternic față de spațiul rezidențial face ca disfuncțiile să fie mai pronunțate, iar eventualele perturbări față de respectivul spațiu rezidențial să cauzeze disfuncționalități emoționale masive [52, p. 7]. Harta emoțională a locuirii poate genera o dialectică tensionantă, „între ceea ce aparține și ceea ce nu aparține casei, între ceea ce este distant și aproape din

punct de vedere mental, între ceea ce înseamnă *înăuntru* și ceea ce înseamnă *înafară*, între cei pe care îi numim *noi* și cei pe care îi numim *ceilalți*" [52, p. 4].

„Confortul în locuire ține mai mult de creier decât de spate.”

Ellen H. Richards, citată de W. Rybczynski [44, p. 145]

Pe lângă toți acești factori influențiali de natură exogenă, se pot repera **factorii endogeni**, din categoria acestora intrând perioade de stres intens, schimbări în dinamica sau configurația familială (divorțuri, decese), distorsiuni în relațiile dintre membrii familiei, transpuse și vizibile în unele cazuri prin distorsiuni rezidențiale. Divorțul poate constitui un eveniment care poate induce dislocări în relația locuire/locuitor, atât pentru persoana care rămâne cu casa, cât și pentru cel care e nevoit să își caute o nouă reședință [55, p. 225]. De asemenea, decesul unui partener poate reprezenta o altă dislocare în relația cu propria casă, schimbând atașamentul față de aceasta, din cauza asocierii peisajului rezidențial cu persoana decedată. Tot o sursă endogenă, venită de data aceasta dinspre celălalt pol al binomului, dinspre locuire, o constituie configurația rezidențială neconformă grupului familial sau indivizilor. Neadaptarea reciprocă și imposibilitatea realizării apropiierilor și teritorializărilor necesare homeostaziei rezidențiale se constituie ca o sursă de disconfort în relația locuire/locuitor, putând exprima diverse manifestări. Și un spațiu care nu corespunde estetic poate influența negativ rezidentul său. *„O cameră urâtă poate coagula toate bănuielile noastre că viața ar fi incompletă, în timp ce una scăldată în soare ... poate susține tot ce e plin de speranță în noi.”* [37, p. 13]

Figura 5.8. Fotografie suprealistă, Bobby Becker
(prelucrare după fotografia originală)¹⁶⁰

Apropierea personală și teritorializările rezidențiale constituie un repertoriu la care apelăm din dorința de a ne marca spațiul propriu, personal și din nevoia de a ne regăsi în propria locuire, definindu-ne astfel propria identitate. Această identificare însă se petrece atâta timp cât restul parametrilor se regăsesc în zona de confort fizic și psihologic. În momentul în care anumite distorsiuni se interpun fie în relația individului cu locuirea, fie în relația sa cu ceilalți membri, propria identificare cu spațiul rezidențial are de suferit. *„Atunci când casa sau posesiunile sunt percepute ca fiind*

¹⁶⁰ Sursa: <https://www.ignant.com/2015/10/06/eerie-surreal-photography-by-bobby-becker/> , accesată în 02.04.2017.

discordante cu propria imagine, avem tendința de a le neglija sau de a ne debarasa de ele." [55, p. 63] (trad.aut.)

O altă deviere endogenă a mecanismelor homeostazice care țin de narațiunile rezidențiale personale sunt reprezentate de problemele de scară, care incomodează sau alterează felul în care ne-am putea manifesta afinitățile față de spațiu. Spațiile nescalate corespunzător nevoilor umane rezidențiale pot determina dezvoltarea în timp a unor disfuncțiuni care se pot metamorfoza în distopii. Excesul de „spațiu personal”, așa cum este el denumit de Edward T. Hall în schema inelelor invizibile, face ca lipsa unui minim spațiu pentru socializare să devină una acută. Suprafața prea mică per rezident poate fi o cauză a generării în timp a unor distopii relaționale. Oamenii prea înghesuiți în cadrul căminului pot dezvolta în timp incapacitatea de a se simți confortabil în spații generoase (vezi Figura 5.9). Bateriile de locuit din Hong-Kong de abia depășesc spațiul personal, astfel că devine loc-manifest al privatizărilor primare, structurale (somm, hrană, spălat), suprafața de 5-8 mp împiedicând privatizarea personală a spațiului. [152, p. 262] În aceste cazuri extreme, proxemiile spațiale se desfășoară după un scenariu forțat, limitele între spațiul intim și cel personal diluându-se până la estompare totală. Spațiul rezidențial devine un soi de cluster al unei singure bule sufocant de intime. Convivialitatea unor frați în aceeași cameră pentru o perioadă îndelungată, neavând fiecare demarcate propriile locuri intime, poate duce la degenerarea relațiilor fraternale sau la degenerarea ritmului familial. Spre exemplu, unul din frați își alterează ritmul diurn/ nocturn, din dorința de a avea măcar seara târziu spațiul său intim în cadrul livingului, care pe timpul zilei este cucerit de ceilalți membri. Sau, într-un alt exemplu, baia devine un loc de refugiu, fiind singurul loc în care se pot incuia și avea intimitate. La cealaltă extremă, spațiile prea generoase pot împiedica desfășurarea firească a relațiilor interpersonale, favorizând segregarea spațiului în celule intimidante.

Figura 5.9. a) Baterii de locuit, Hong Kong¹⁶¹ și b) Interiorul unei castel francez, sfârșitul secolului al XIV- lea, începutul secolului al XV- lea¹⁶²

Sintaxele familiale pot fi, în unele situații, sursa unor distopii de ordin endogen. Massey sublinia că în societatea noastră, puternica separare a bărbatului

¹⁶¹ Sursa: http://www.daitd.com/wp-content/uploads/2013/09/article-2282764-1831F34E000005DC-932_964x641.jpg , accesată în 05.04.2017.

¹⁶² Sursa: <http://www.gutenberg.org/files/12254/12254-h/12254-h.htm#ch04> , accesată în 20.02.2017.

dintre casă și muncă, face ca regăsirea acestuia în cadrul spațiului rezidențial, odată ce nu mai lucrează, să fie un proces extrem de dificil. Pensionarea sau perioada fără loc de muncă generează adesea adulților o sursă de disconfort rezidențial, afectând în mod special bărbații din moment ce peisajul locuital își regăsește familiaritatea doar în momentul în care se confirmă sintaxele familiale uzuale [39, p. 113].

Studiile feministe au semnalat dintotdeauna o disproporție a sarcinilor distribuite în cadrul căminului, argumentând că femeile, din cauza multitudinilor de sarcini pe care le au de îndeplinit, nu întotdeauna consideră casa ca fiind un spațiu pozitiv, ideal. „*Home is often not a heaven for women; it is not a space which they can claim privacy or autonomy*” (Hayden Dolores, citată de Blunt și Dowling [39, p. 8]). Modelul de casă ideală, curată și oricând bine pusă la punct și-a dovedit efectele negative în special asupra femeii, responsabilă de obicei cu acest aspect [112, p. 120]. Literatura feministă semnalează inclusiv dubla-capcană întinsă femeii de societatea modernă. Femeia, odată intrată în câmpul muncii, a fost prinsă între cele două coordonate ale vieții sale, lucrul și casa, ambele la fel de solicitante, ajungând să își dubleze astfel atribuțiile zilnice [112, p. 121].

Luând în considerare acest aspect, Hayden aduce în prim-plan vechi încercări de reconsiderare a planimetriilor rezidențiale, realizate din dorința de a veni în întâmpinarea multiplelor sarcini care trebuie îndeplinite de femei. Proiectele aparținând lui Melusina Fay Peirce (anii 1870) și a altor feministe (engl. „*material feminists*”), propun soluții de case fără bucătărie, înșiruite de-a lungul unei bucătărie publice și a unui loc de luat masa în comunitate, pentru a da o formă de socializare muncilor casnice și îngrijirii copiilor. Și alte exemple recente vin pentru a ajuta familiile ocupate să se descurce cu treburile casnice. În Stockholm și Copenhaga au fost construite apartamente dotate cu restaurante și centre de zi pentru copii.

[Casa] „*a rămas să savureze dimineața de una singură... Casa dă semne că se bucură să fie goală.*”

Alain de Botton [37, p. 10]

Păstrând același spectru endogen, numeroase studii recente pe tema homosexualității sesizează felul în care peisajul de locuit se poate transforma într-o piele care disimulează, devenind distant și neadecvat. În diverse situații, tinerii care locuiesc cu părinții și își ascund sexualitatea, simulează în cadrul spațiului personal o altă identitate, determinând o satisfacție rezidențială scăzută (Gill Valentine, 1993, citat de Blunt și Dowling [39, pp. 114, 115]).

Diverse contexte pot cauza fracturi între relațiile copiilor cu părinții lor și instalarea unor **relații toxice** între membrii săi (perioada adolescenței, violențe în familie, neînțelegeri între mamă și tată, diverse cauze externe sau legate de familia extinsă etc.). În oricare din aceste situații, cei afectați de distorsionarea relațională au nevoie de o supapă în cadrul căminului. Veleitățile sacre, de vindecare ale locuirii prind contur în aceste împrejurări, fiind uneori suficient un spațiu propriu care să permită elaborarea și procesarea mecanismelor proprii de coping în fața situației dificile cu care se confruntă familia.

Rigiditatea rolurilor atribuite sau asumate în cadrul familiei sunt direct proporționale cu nivelul de disfuncție familială [186]. De obicei, această rigiditate a rolurilor este asociată cu inechitatea între sexe, în special între tată și mamă sau între părinți și copii și vine la pachet cu alte disfuncții parentale. Există câteva patternuri specifice familiilor așa-zis „toxice”, cu efecte negative asupra dezvoltării copiilor, patternuri care își pun amprenta în mod specific asupra locuirii în cadrul căreia se

manifestă¹⁶³. Printre acestea se numără comportamentul desconsiderant față de copil, manifestarea extremă a controlului exercitat de părinte, schimbarea de roluri părinte/copil etc. Toate aceste manifestări toxice parentale pot avea repercursiuni asupra configurațiilor rezidențiale. Patternul legat de control poate genera o configurație spațială care trebuie supravegheată fie natural, prin subordonarea spațiilor copiilor față de cele paterne, prin exercitarea unui control vizual, fie prin supraveghere tehnologică. O mămică montase o camera de luat vederi în camera copilului său în vârstă de 7 ani, pentru a exercita controlul asupra activităților acestuia și pentru a verifica, la modul general, oricând ar fi nevoie, veridicitatea celor afirmate de copil.

Distorsiunile parentale reprezintă o formă endogenă de inducere a disfuncțiilor în relația rezidențial-familială. Aceste distorsiuni parentale includ în sfera lor toate acele devieri de la zona mediană, de confort relațional, în măsură să destabilizeze homeostazia familială. Numeroase exemple pe care le întâlnim deseori în configurația familială a societății în care trăim vin să confirme impactul pe care aceste relații îl poate avea asupra locuirii și invers. Intensificarea rolurilor materne sau paterne (engl. „**intensive parenting**”) poate amprenta un caracter nefiresc în exercitarea atribuțiilor parentale, care reverberează inclusiv în spațiul de locuit. Spațiul rezidențial devine în acest context un instrument suplimentar de exercitare a atribuțiilor și controlului parental, spațiile intime, alocate sinelui individual fiind vulnerabilizate astfel. În contrapondere, ignorarea rolurilor parentale defavorizează grupul în favoarea individului. Din aceeași categorie, „părintele elicopter” (engl. „**helicopter parenting**”) planează în permanență în jurul copiilor, maximalizarea rolului parental venind la pachet cu un control spațial permanent al locuirii. Recent am găsit o fotografie a unei familii care, din dorința de a proteja copilul să nu se mai lovească de diversele obiecte contondente din casă, a tapetat întreaga cameră a copilului cu burete (vezi Figura 5.10 pentru imagini similare). Pe lângă inadecvarea gestului în sine, acest fapt a atras de la sine o incapacitate a copilului, dezvoltată în timp, de a se adapta la un mediu rezidențial uzual.

Parentingul distras (engl. „**distracted parenting**”) ignoră total sau parțial copilul, peisajul rezidențial punând în prim-plan spațiile dedicate sinelui individual. Mult mai des întâlnit decât pare la prima vedere¹⁶⁴, această deformare parentală se datorează îndeosebi multitudinilor de stimuli, îndeosebi legați de noile media, care distrag adulții de la îndatoririle parentale. O serie de artificii rezidențiale pot compensa aceste situații, favorizând și stimulând locurile pentru întregirea grupului și pentru intrasocializarea familială. Deosebit de importantă în aceste cazuri este scalarea evenimentelor funcționale rezidențiale (vezi schema lui Edward T. Hall, prezentată la capitolul 4.3), astfel încât acestea să deservească cu prioritate evenimentele grupului, în defavoarea celor individuale (ex. bucătăria deschisă spre zona de zi, spațiul de socializare familială să fie prioritarizat și favorizat).

¹⁶³ Clasificare generată de scriitoarea Peg Streep, în articolul “8 Types of Toxic Patterns in Mother-Daughter Relationships”, https://www.psychologytoday.com/blog/tech-support/201502/8-types-toxic-patterns-in-mother-daughter-relationships?utm_source=FacebookPost&utm_medium=FBPost&utm_campaign=FBPost, ultima vizualizare 27.12.2015.

¹⁶⁴ Un studiu realizat recent printre copiii cu vârste între 6 și 12 ani, atesta că 62% din copii au răspuns că părinții lor sunt adesea distrași, 28% fiind distrași de telefoane, alți 25% de alți frați sau surori, 16% fiind distrași de lucru. Sursa: <https://www.psychologytoday.com/blog/growing-friendships/201412/are-you-distracted-parent>, accesată în 05.03.2016.

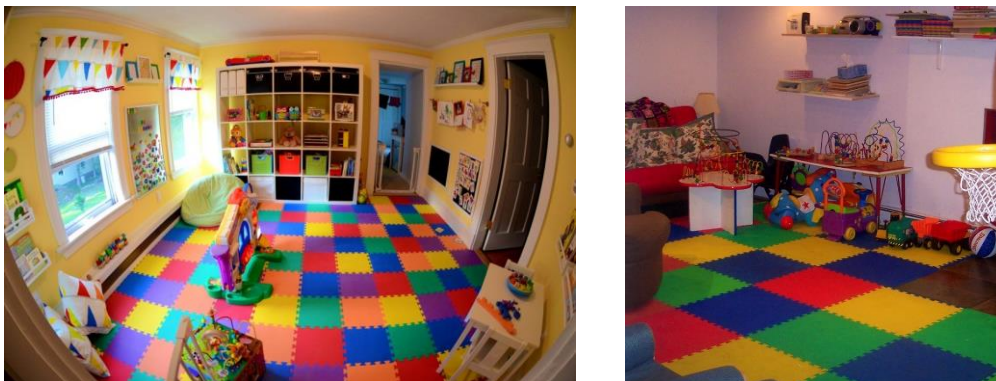

Figura 5.10. a) și b) ¹⁶⁵ Cameră de copii, tapetată cu bureți

Parentingul disimulat reprezintă o variantă formală de exercitare a rolurilor parentale, aliniată anumitor coduri sau norme social-culturale, neconfirmată sau nelegitimată de convingeri proprii. Parentingul disimulat vine de obicei însoțit de același gest manifestat în spațiul rezidențial. În marea majoritate a cazurilor, toate acestea trebuie înțelese ca un mecanism de a face față unor situații problematice, a unor divergențe între convingeri și manifestări, ca strategii de reziliere a unor situații sau covingeri cu risc de a fi judecate punitiv de către o a treia parte, externă sau internă. Am întâlnit părinți care au îmbrățișat un stil parental diferit de crezul lor profund, încercând să își învețe copiii, de mici, să dormă singuri, fără prezență adultă. Spațiul rezidențial, fragmentat forțat în celele rezidențiale individuale și-a dovedit în timp ineficiența, ajungând în timp să fie nefolosite. Fără a intra pe un teritoriu care depășește competențele arhitectului, disimularea la nivel rezidențial și parental este interesantă din perspectiva arhitectului-empatic, care caută soluții spațiale compensatorii.

O altă variațiune de exercitare a atribuțiilor parentale, specifică societăților est-europene o reprezintă familia-astronaut (engl. „**astronaut-family**”), cu unul din membri plecat de obicei să muncească în altă țară decât cea de origine. Helma Lutz denumea acest curent „*transnational motherhood*” (mămicie transnațională), pentru că serviciile la care se apelează din rândul forțelor de muncă est-europene sunt specifice în general femeilor¹⁶⁶. Aceste mame care lucrează la distanță practică de obicei ceea ce se numește „migrare circulară”, perioade de câteva luni de lucru succesându-se cu perioade de câteva luni de stat acasă, pentru a rămâne în contact cu familia de origine. Polonia publica recent o revistă care prezenta o copertă impresionantă cu acest fenomen. „Euro-orfanii” sunt de fapt copiii care rămân în grija celorlalți membri ai familiei, Titkow și Duch 2004 denumind acest fenomen ca

¹⁶⁵ Sursa: <http://kolobochka.com/kids-room-flooring/kids-room-flooring-ideas-decoration-natural-decorations-in-kerrys-papercrafts-jigsaw-childs-room/>, accesată în 18.04.2017.

¹⁶⁶ Helma Lutz, Profesor de Sociologie, Goethe-Universität Frankfurt am Main, Facultatea de Științe Sociale, specializată pe studii feministe, migrație, multiculturalism și studii ale genului feminin/masculin (engl. *gender studies*). Speaker la conferința 8th Congress of the European Society of Family Relations (ESFR), „Changing Family Relations – Gender and Generations”, TU Dortmund University Germany, 31 August – 3 Septembrie 2016. Sursa: <https://www.fk12.tu-dortmund.de/cms/ESFR2016/en/home/>, accesată în 15.10.2016.

„manageriat matriarhal”, pentru că de obicei celelalte femei ale familiei (de obicei bunica) trebuiau să preia atribuțiile maternale ¹⁶⁷. În acest context, locuința își schimbă radical atribuirea și ierarhizarea funcțională.

Disensiunile conjugale constituie încă o sursă a disfuncțiilor de natură endogenă. Așa cum a fost prezentat și în capitolul 3.5, cuplurile de astăzi, spre deosebire de cele din trecut, au sarcina dificilă de a negocia fiecare aspect al relațiilor sale, responsabilitățile și distribuția muncilor domestice, sintaxele conjugale și familiale [159, p. 89]. Un procent semnificativ al disensiunilor conjugale se finalizează prin divorț, inducând astfel una din cele mai importante surse endogene al disfuncțiilor. Pornind de la câteva studii care abordează incidența divorțului asupra vieții de familie [187], pot fi identificați anumiți stresori corelați cu acest eveniment: tensiunea pre-divorț, separarea, reorganizarea căminului, restructurarea relațiilor familiale, urmați de o posibilă recăsătorire sau un nou parteneriat, care implică integrarea membrilor noi în scheletul familial remanent. Perioada pre-divorț este de cele mai multe ori însoțită de o tensiune relațională care e posibil să reverbereze inclusiv în spațiul rezidențial. Locuirea este nevoită să acomodeze nevoile rezidențiale dilatate ale cuplului aflat în perioada de destrămare și de individualizare.

Implicând mai mult decât în alte situații activarea proceselor homeostazice, divorțul poate fi un eveniment în dinamica familială care poate induce anumite distorsiuni atât în relaționarea familială, cât și desfășurarea cotidiană a vieții de familie, putând cauza inclusiv ruptura unuia din membrii familiei de spațiul rezidențial de care fusese atașat.

Figura 5.11. Biertan, închisoarea matrimonială, foto: vlad.dulea.ro¹⁶⁸

Spațiul rezidențial se poate constitui într-un univers compensatoriu, care poate vindeca. În ansamblul fortificat de la Biertan a funcționat timp de trei secole o încăpere numită „închisoarea matrimonială”, fiind destinată cuplurilor care anunțau intenția de a divorța (vezi Figura 5.11). Nevoiți să împartă totul, pat, farfurie, lingură, constrânși să conviețuiască într-o scară spațială extrem de redusă, majoritatea cuplurilor renunțau în timp la ideea de divorț. Dincolo de implicațiile psihologice, acest

¹⁶⁷ Titkow și Dutch, 2004, menționați de Helma Lutz, la conferința 8th Congress of the European Society of Family Relations (ESFR), „Changing Family Relations – Gender and Generations”, TU Dortmund University Germany, 31 August – 3 Septembrie 2016. Sursa: <https://www.fk12.tu-dortmund.de/cms/ESFR2016/en/home/>, accesată în 15.10.2016.

¹⁶⁸ sursa: <http://vlad.dulea.ro/2011/08/18/trei-lucruri-interesante-despre-biserica-fortificata-de-la-biertan/>, accesata in 11.03.2016.

exemplu este elocvent în a demonstra cum un spațiu strâmt, asociat altor constrângeri, poate obliga la anumite apropieri fizice, cu sau fără efecte benefice. Scara spațială trebuie racordată la scara evenimentelor interrelaționale, ajustând nevoile spațiului intim și ale spațiului personal la tipul relațiilor pe care spațiul trebuie să le acomodeze.

Coabitarea post-divorț, situație des întâlnită în societățile în care independența rezidențială este câștigată destul de greu, implică în locuință anumite distorsiuni spațiale, pentru a putea acomoda fluxuri cotidiene care se intersectează cât mai puțin. Spațiile din cadrul locuirii alocate sinelui individual devin prioritare, existând tendința de a neglija spațiile alocate anterior sinelui colectiv. Locuirea trăiește în acest context sub incidența altor mecanisme intra-sociale, astfel că este nevoită să își adapteze configurația rezidențială la starea de fapt a familiei.

Chiar și situațiile de independență rezidențială a cuplului de după divorț prezintă anumite vulnerabilități în ceea ce privește relația locuire/ familie sau locuire/ individ. Pe de-o parte, moștenirea rezidențială care include atât spațiul fizic, rezidențial, cât și obiectele adunate de-a lungul timpului de familie devin subiectul unor noi negocieri, care se soldează cu distribuirea acestui depozitar de amintiri în mai multe direcții. Ruptura rezidențială este poate un subiect sensibil al acestor evenimente, fiind reperată atât la individul care părăsește locuirea (și odată cu ea părăsește o parte din trecutul său), cât și la individul care rămâne în spațiul rezidențial, care se confruntă cu un nou început nuclear în cadrul aceluiași spațiu rezidențial, plin de urmele unei vieți trecute. *„Dacă relația se concretizează prin divorț, tot felul de emoții ies la suprafață în ceea ce privesc posesiunile, mobila, casa și proprietatea, din moment ce diverse exprimări conflictuale în căsătorie au fost concretizate în obiecte materiale”* [55, p. 13]. O altă legătură a divorțului cu locuirea este prezentată de Dewilde, care atrage atenția că acesta induce în multe cazuri o deprecieri în cariera rezidențială, situația locativă post-divorț fiind una inferioară celei precedente [188, p. 827].

Pe de altă parte, situația post-divorț este dificilă din punct de vedere homeostazic și pentru restul persoanelor din jurul cuplului, în special pentru copii. În multe cazuri, perioada de dizarmonie se perpetuează și după dizolvarea efectivă a cuplului, motiv pentru care rolul compensatoriu al spațiului rezidențial devine în aceste momente cu atât mai important. Funcția structurală de vindecare își arogă în acest context un rol deosebit de important în stabilirea unui echilibru homeostazic deopotrivă individual și colectiv. Irene Cieraad reproșează lipsa surselor documentare și a studiilor care evaluează ambivalența rezidențială a copiilor proveniți din părinți divorțați, copii care dețin în marea lor majoritate câte un cămin la fiecare părinte (Manzo, 2003, citat de Cieraad [159, p. 89]). Rolul important pe care locuirea îl joacă în acest context este de necontestat. Căminul poate constitui, în acest caz, un furnizor sustenabil al resurselor necesare rezilienței.

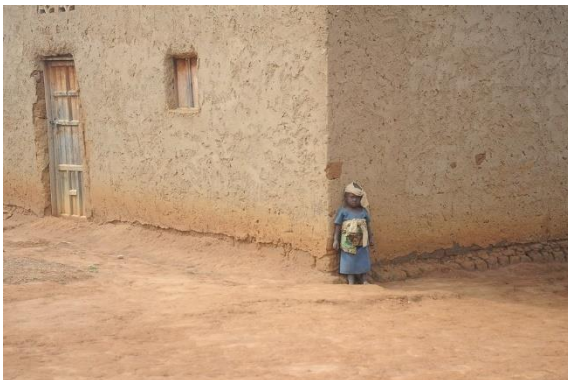
Mariaje sau parteneriate domestice succesive, datorate **instabilității relaționale a unuia dintre părinți**, se soldează cu inevitabila asociere între frați vitregi. Aceasta asociere are loc simultan cu o segregare spațială, stabilită în funcție de vârsta copiilor și de posibilitățile spațiale. În acest caz, se dezvoltă o schema funcțională extrem de sofisticată, care poate fi cu greu rezolvată altfel decât organic.

Un alt factor de natură endogenă, care poate determina o îndepărtare de la modelul clasic rezidențial, cu posibile disfuncțiuni în relația locuire/ familie și locuire/ individ îl constituie stilul de viață al adulților familiei. Deși destul de rar întâlnit în societatea noastră, cuplul poliamoros (engl. *„polyamory couple”*) sau *„căsătoriile*

deschise" (engl. „*open-marriage*")¹⁶⁹ generează un prototip rezidențialo-familial extrem de diferit de stereotipul clasic nuclear [92, p. 146–159]. Nu numai sintaxele familiale sunt diferite, ci și rutina familiei și felul în care locuirea este nevoită să preia necesitățile spațiale individuale și colective. Variațiunile pe care le comportă familia cunoaște în societățile vestice un nou trend de nișă: cel al relațiilor poliamorose sau al „*căsătoriilor deschise*" (engl. *open-marriage*). Renumită pentru publicitatea făcută în jurul acestui concept, „Gracie X” pledează pentru o viață poliamorosă în cadrul familie, justificând faptul că mai mulți adulți „părinți” sub același acoperiș readuc copiilor sentimentul experienței „tribale”, pe care majoritatea umanității l-a pierdut acum mii de ani¹⁷⁰. Blogul său¹⁷¹ descrie experimentul rezidențial a patru adulți care împărtășesc împreună această experiență sexuală și familială, mândrindu-se cu unicitatea și firescul care caracterizează respectiva familie neconvențională: două nuclee separate (un soi de duplex), făcând parte din același imobil, care pot comunica în spațiile de zi.

5.2.3. Clasificarea disfuncțiilor

Atunci când persistă pentru o perioadă îndelungată de timp sau când sunt exercitate cu intensitate, anumite disfuncțiuni intervenite fie în sistemul familialo-relațional, fie în configurația rezidențială pot genera distorsiuni. Există așadar mai multe grade de manifestare a gravității, de la **disfuncțiuni** la **distorsiuni**, culminând cu **mutații**. Dacă disfuncțiunile pot fi tranzitorii, reprezentând un fenomen curent în peisajul rezidențial și familial, distopiile semnaleză incapacitatea proceselor homeostazice de a prelua și compensa anumite dezechilibre interne și/ sau externe. Disfuncționalitățile necompensate prin diverse mecanisme de coping ajung să reverbereze în sistemul relațional familial, afectând dinamica și sintaxele ei, valorile asociate, afectând de asemenea și modalitatea de referențiere la spațiul rezidențial.

Figura 5.12. Peisaj rezidențial cu disfuncțiuni cotidiene, Africa (foto: Samuel Muj)

Deprecierea relațiilor familiale sau a spațiului rezidențial poate avea loc **gradual**, context în care mecanismele homeostazice pot fi angrenate mai ușor în

¹⁶⁹ Sursa: <https://www.bloomsburycollections.com/book/families-beyond-the-nuclear-ideal/ch1-introduction>, accesată în 20.03.2016.

¹⁷⁰ sursa: <http://polyamorydiaries.com/can-polyamory-make-you-a-better-parent-3/>, accesată în 20.03.2016.

¹⁷¹ sursa: <http://graciex.com/blog/>, accesată în 20.03.2016.

procesele de compensare, sau pot avea loc **brusc**. Chiar dacă în ambele situații circumstanțialele pot să coincidă, răspunsul rezidențial și familial diferă dacă este solicitat gradual sau brusc. Decesul unui membru al familiei poate cauza asocierea negativă a spațiului rezidențial cu prezența celui trecut în neființă, în cazuri extreme putând cauza o depreciere negativă a casei, asociată acestui eveniment marcant. Deprecierea graduală a relațiilor cu un membru familial poate fi asociată cu deprecierea spațiului rezidențial, însă gradualitatea procesului lasă răgaz individului de a-și găsi mijloace prin care să compenseze această situație.

Disfuncțiunile apărute în binomul locuire/ familie pot fi clasificate ca fiind **extreme** sau **cotidiene**. Cele extreme, la fel ca disfuncțiile survenite brusc, necesită o capacitate crescută de preluare a dezechilibrelor, motiv pentru care cunosc o rată mult mai mare de transformare în distopii. Brickell consideră că atât perturbările domestice extreme, cât și cele cotidiene, pot fi mapate în spațiul locuital [47]. Cele cotidiene, identificate ca fiind discontinuități domestice, apar din diverse motive desprins din contextul economic și politico-social.

Disfuncțiile cotidiene sunt cele care ajută la reglarea permanentă a mecanismelor homeostazice, conștientizând de fapt rolul interconectat al fiecărei părți ale acestui proces multidimensional. Strâns legat de conceptul de rutină cotidiană, peisajul rezidențial devine, într-un scenariu pozitiv, acel *heimlich* care acomodează familiarul și confortabilul. În contrapondere, scenariile negative aduc în prim plan sentimentul de *unheimlich*, care ne scoate din confortabilul rezidențial, aducându-ne în vedere un posibil tărâm aparținând ne-casei [176, p. 15].

Disfuncțiunile extreme marchează însă mult mai profund binomul locuire/ familie. Andrei Tarkovsky prezintă în filmul „*Nostalgia*” sentimentele asociate pierderii casei, nostalgia după o casă absentă [9]. J. Pallasmaa menționează într-unul din eseele sale că **pentru o casă există diverse feluri de a muri** [9]. Reiner Maria Rilke ne oferă un exemplu extrem de impresionant al felului în care intimitatea asociată casei reușește să străbată limitele fizice. La o casă care a fost demolată, urmele vieții sale trecute sunt păstrate prezente pe calcanele vecine, dând astfel posibilitatea personajului Malte Laurids Brigge să își reitereze propriul trecut. Urmele subtile ale vieții acestei case transcend moartea ei, lăsând urmele fizice să vorbească despre viața sa precedentă [9]. Vintilă Mihăilescu vorbește despre un fenomen național extrem de cunoscut, acela al caselor făloase, clădite cu banii câștigați în străinătate, care ajung să fie netrăite¹⁷², fiind și acesta un alt fel de a muri.

Orice atentat la securitatea casei reprezintă un proces care poate genera disfuncții considerabile. Plasat la extremă, domicidul reprezintă o operațiune planificată care afectează în mod negativ o parte a populației, afectând inclusiv felul în care, ulterior, urmează să se relaționeze familia la locuire [47, p. 228]. Termenul de domicid, inventat de Douglas Porteous și Sandra Smith, face referire atât la o distrugere individuală, cât și la una colectivă (cum a fost de exemplu epurarea etnică din Kosovo sau Timorul de Est) [39, p. 175]. În oricare din cele două situații, relația dintre locuire și locuitor este iremediabil distrusă.

Un alt exemplu de distopie rezidențială extremă o reprezintă detenția la domiciliu. Condiționarea de a trăi exclusiv în interiorul casei poate cauza distorsionarea sentimentelor asociate locuirii. Este celebru cazul Marthei Stewart, figură rezonantă în media din Statele unite ale Americii, care, după ce a fost eliberată din închisoare, a fost condamnată la 5 luni de arest la domiciliu [39, p. 266].

¹⁷² Sursa: <http://dilemaveche.ro/sectiune/situatiunea/articol/case-netraite>, accesată în 01.04.2017.

Constrângerea de a rămâne exclusiv pe teritoriul casei pe o perioadă îndelungată poate altera felul în care rezonează emoțional locuitorul cu locuirea, asociind negativ prezența în cadrul spațiului rezidențial.

Figura 5.13. Pentru o casa există diverse feluri de a muri. Imobil părăsit a) în Anina (foto: Ovidiu Micșa), b) în Timișoara (foto din arhiva personală), c) fotografie din colecția fotografului Matthias Hakker173, d) memoria unei case în Timișoara (foto: Cornel Farcaș)

"Homelessness is not simply the absence of home, but overlapping feelings and constructions of being at home and not at home. One aspect of homelessness is <houselessness>... It is possible to be homeless even while physically sheltered." Blunt și R Dowling [39, pp. 126, 127]

Unul dintre subiectele teoretice cele mai studiate, aparținând disfuncțiilor extreme, îl reprezintă **situația celor fără adăpost**, „fără de casă” (engl. „homelessness”). Această situație, asociată de obicei cu absența unei rezidențe

¹⁷³ Sursa: <https://www.bzi.ro/o-lumea-parasita-cele-mai-spectaculoase-cladiri-parasite-din-lume-foto-351965>, accesată în 01.04.2017.

adecvate, fixe [45, p. 754], constituie de fapt una din situațiile de deprivare rezidențială, care atestă importanța existenței căminului, în orice formă, în viața fiecăruia. Diferențele culturale între conceptul de casă asociază semnificații diverși atașați acestei noțiuni, Kidd și Evans menționând că, în fapt, statutul de fără adăpost este un construct social [45, pp. 754, 755]. Diverse situații pot genera această situație extremă (divorțul, migrația, cariera rezidențială depreciativă, calamități naturale etc.) [189, p. 136], însă indiferent de circumstanțiale, urmările emoționale sunt dintre cele mai intense. O femeie care a fost nevoită să își evacueze casa în fața uraganului Katrina a spus unui reporter: „*Când cineva îți spune că nu mai ai rădăcini, ce crezi că se va întâmpla cu restul plantei? Va muri...*” [39, p. 260].

Nevoia existenței unui cămin în viața noastră este demonstrată inclusiv de formele rezidențiale alternative, prin care sunt simbolizate sau sugerate anumite atribute domestice, din dorința de a conferi sau sugera ambianța casnică. O serie de studii analizează aceste domesticizări alternative (engl. „*alternative domesticities*”, Datta citat de Kidd și Evans [45, p. 755]), punând în lumină modalități creative de redefinire rezidențială, de redare a sensului locuital, care vin să compenseze lipsa fizică, identitară a unui cămin. Prin stabilirea atât de clară a acestor alternative de a trăi, cei fără adăpost provoacă definițiile clasice, standardizate ale locuirii, care se atașează de prezența unui domiciliu fix și palpabil (Arnold, 2004, citat de Kidd și Evans [45, p. 755]). O serie de studii realizate pentru a examina semnificațiile alternative atașate conceptului de casă, în special în cazul persoanelor fără adăpost, au sugerat două modalități de compensare și deviere de la conceptul clasic de locuire. Unul din alternative îl reprezintă constructul ideal de casă, care există doar la nivel teoretic, intangibil și nerealizabil. Semnificații principale atașate conceptului de casă (securitate, apartenență, familie) sunt de asemenea anexate principal, fără a aspira la o materializare reală [45, p. 755]. O a doua variantă alternativă la constructul ideal de casă o reprezintă asocierea mai degrabă cu o stare mentală decât cu una fizică. Pentru o persoană care locuiește de ceva timp pe stradă, conceptul de casă este detașat de structura sa fizică, recurgând la diferite gesturi de înspățiere, care reiterează fie și minimal atmosfera rezidențială [45, pp. 755, 756].

Toate aceste exemple de distopii plasate la extremă scot la iveală fragilitatea extrem de mare în relația locuire/ locuitor, în paralel cu amploarea și impactul crescut asupra narațiunii ontologice a fiecăruia dintre noi [39, p. 262].

După felul în care se manifestă răspunsul în fața factorilor perturbatori ai relației locuire/ familie, distorsiunile rezidențiale pot fi **individuale** sau **colective**. Reziliența în fața unor astfel de factori perturbatori poate fi de asemenea generală, la nivel familial, sau individuală. O reziliență individuală diferită de cea a organismului familial, atrage de la sine o oarecare autonomizare față de restul membrilor.

Distorsiunile individuale se pot datora unor serii de circumstanțiale, interne sau externe locuirii (ex. adolescenți certați cu părinții, membrii supuși violenței domestice sau indivizi care nu se mai regăsesc alături de partener), iar emoțiile negative resimțite în cadrul căminului sunt asociate în majoritatea cazurilor cu percepții negative asupra întregului spațiu rezidențial sau asupra unei părți ale acestuia. Granița între *casă* și *ne-casă* (engl. „*homely*” și „*unhomely*”) este de fapt subiectivizată, internalizată și re-procesată de fiecare individ în parte [39]. Același spațiu rezidențial poate fi cămin pentru o persoană și poate fi perceput ca un spațiu distopic pentru altcineva. Coabitarea cu o persoană disturbantă face din peisajul rezidențial un labirint în care, în cazurile fericite identifică și alocă un loc propriu, individual, care poate prelua și compensa celelalte neajunsuri de grup.

Felul în care se poate manifesta reziliența rezidențială individuală poate surprinde adesea prin ingeniozitate și creativitate. Numeroase studii au analizat felul în care un peisaj aparent fără veleități de a fi *acasă* poate deveni, prin intermediul câtorva artificii, un surrogat viabil al acestui concept. Acest gest de a replica diverse idiomuri asociate casei este denumit de Southerton și colegii o „**miniaturizare a casei**” și poate fi regăsită la practicile de locuit asociate căminelor de bătrâni, caravelor mobile, la adăposturi de tip squatting [39, p. 123]. În fapt, în fața unor situații speciale sau atipice, asemeni sindromului „*Alice în țara minunilor*”¹⁷⁴, dintr-un mecanism personal de compensare și auto-compensare, imaginea stereotipală a casei suferă distorsiuni, modificări ale scării și amplitudinii emoționale, sub-dimensionări personalizate astfel încât să poată asimila modelele rezidențiale care ne sunt permise și disponibile. „*Casa se traduce ca o materializare a limitărilor personale, o reinterpretare a dasein-ului heideggerian*” [160].

De obicei, disfuncțiunile extreme sau bruște sunt cele care angrenează întreg sistemul familial pentru a le compensa. Disfuncțiunile cotidiene, minore, sunt cele care de obicei survin individual, spațiile alocate sinelui individual fiind cele care sunt nevoite să preia neajunsurile personale. Calitățile de vindecare ale spațiilor (vezi capitolul 5.1.2), fie ele pentru individ sau pentru grupul domestic, își manifestă în aceste situații veleitățile compensatorii.

Casa este rareori un loc al armoniei. „*Negarea conflictelor existente în interiorul casei este una din consecințele unui ideal rezidențial cultural: casa ca loc al armoniei*” [159, p. 91].

Fiindcă trebuie să recunoaștem diversitatea și multidimensionalitatea modelelor rezidențialo-familiale, admitem că acestea nu pot fi încadrate în interiorul unui șablon căruia trebuie să ne circumscriem cu toții. Admițând că multe familii pot funcționa după principii atipice sau nefamiliare, păstrând un echilibru viabil înscris în parametrii confortabili pentru întregii membri ai respectivei familii, trebuie să admitem în consecință și diversitatea modelelor rezidențiale care trebuie să conțină aceste familii, debransându-le de la sistemul tradițional de funcționare familialo-rezidențial. Gradul în care aceste distopii parentale pot afecta căminul este o chestiune discutabilă de la caz la caz. Apoi, e adevărat că nu este treaba unui arhitect să vindece relațiile familiale distopice. Căminul însă, prin configurația sa, poate ajuta la atenuarea sau amplificarea acestor distopii. Poate că arhitectul are nevoie doar să descopere aceste distopii, pentru ca apoi să găsească modalitatea de a transpune în limbaj spațial modalități compensatorii. Așa cum am detaliat și în cadrul capitolului 5.1.2, studii de specialitate au dovedit relația directă de interdeterminare între factorii stresanți din interiorul mediului rezidențialo-familial și satisfacția noastră rezidențială sau familială, starea noastră fiziologică și psihologică [105].

---

¹⁷⁴ Sindromul „*Alice în țara minunilor*”: „*Sindromul AIWS (Alice in Wonder Land) descrie tulburarea psihiatrică prin dubla alterare a percepției, corporale și vizuale, în sensul modificării scării obiectelor/membrelor*” Ana-Maria Crișan [160].

6. RELAȚIA LOCUIRE/ FAMILIE AICI ȘI ACUM. ÎNTRE PERCEPȚIE, EXPECTANȚE ȘI REALITATE

„A existat un moment din care locuința a început să fie inventată; până atunci, locuirea îmbrăca bine și cuminte viețile oamenilor, având abilitatea de a le anticipa mișcările viitoare.”
Florin Biciușcă¹⁷⁵

La interfața între trecut și viitor, prezentul devine în acest capitol un instrument care servește, prin anamneza și analiza sa critică, concluziilor și recomandărilor capitolului următor. Evaluarea stării actuale, a vremurilor pe care le trăim acum și aici, tratează atât chestiuni legate de locuire și familie, ca entități distincte, cât și chestiuni legate din interdeterminarea acestor doi itemi. Și pentru că realitatea actuală românească trebuie înțeleasă din perspectiva trecutului recent, cu particularități față de restul Europei, Capitolul 6.1 vine să elucideze care sunt premisele contextuale, de natură socio-economică și politică, care au intervenit în individualizarea rezidențială a țării noastre. O serie de caracteristici ale prezentului, comune întregului spațiu european dar manifestate specific în peisajul nostru național, sunt prezentate în capitolul 6.2 și vin să schițeze un *cadre-de-vie* pe care se profilează locuirea, familia și legătura dintre ele.

Relația triadică între locuire, familie și arhitect, tratată separat în subcapitolul 6.3, reprezintă încă o modalitate de a surprinde diversele ipostazieri ale locuirii și ale conexiunii locuire/ familie, văzute prin lentile diferite. Arhitectul apare adesea ca factor care se interpune în această relație, putând astfel influența mare parte din obiceiurile rezidențiale și familiale, afectând *in extenso* gradul de satisfacție legat de locuire. Cum este percepută această relație triadică de către arhitecți și cum se profilează această relație conform unui studiu calitativ efectuat cu arhitecți care profesază în Timișoara, aflăm tot în acest capitol.

Deloc surprinzător, fiecare aceste puncte de vedere revendică un sens aparte felului în care este perceput prezentul, pe de-o parte de către arhitecți și pe de altă parte de familie, ca beneficiar direct al locuirii. Această abordare caleidoscopică, fidelă teoriei empatiei, servește multiplelor categorii de recomandări și concluzii aferente capitolului 7. Cunoașterea diverselor stiluri parentale și familiale, a tendințelor pe care acestea le comportă în prezent constituie un prim instrument de anticipare a felului în care se prospectează viitorul și, în același timp, constituie premisele de la care pleacă soluțiile de îmbunătățire a relației locuire/ locuitor. Ca atare, concluziile aferente ultimului capitol propun o abordare diferențiată, ținând cont, așa cum propune și teoria empatiei, de multiplele puncte de vedere asupra aceluiași subiect, pentru a putea veni în întâmpinarea acestor diferențe în expectanțe.

6.1. Realitatea românească recentă

Cunoașterea realității românești recente poate facilita înțelegerea felului în care funcționează în prezent societatea noastră și modelele internalizate la nivelul

---

¹⁷⁵ Sursa: <http://atelier.liternet.ro/articol/1897/Florin-Biciusca/Criza-locuirii.html> , accesată în 31.03.2017.

mentalului colectiv, cu repercursiuni directe asupra sistemului familialo-rezidențial. Contextul istoric, socio-economic și politic românesc prezintă o serie de particularități față de restul spațiului european. Adaptându-se tuturor acestor situații specifice, spațiul rezidențial prezintă o diversitate în ceea ce privește tipologia, configurația și funcțiunile, modul de utilizare al terenului și gradul de ocupare al acestuia [190, p. 13]. În acest sens, în România, sistemul de așezări umane și locuințele au suportat „adaptări, generate de două reforme agrare (1921 și 1945), două etape de industrializare (perioada interbelică de după 1930, perioada comunistă de după 1958), mai multe etape de reorganizare administrativ-teritorială (1925, 1938, 1947, 1952, 1960, 1968 etc.), o serie de schimbări de regim politic și economic (1918, 1939, 1947, 1989)” [190, p. 13]. Toate aceste evenimente macroinfluențiale nu numai că au determinat specificitatea configurațiilor de locuire, dar au generat și o raportare particulară a omului la spațiul său de locuit.

Cele mai importante evenimente socio-politice românești din ultimul secol, cu impact direct asupra felului în care se configurează astăzi locuirea, sunt perioada comunistă (1945-1989) și tranziția la economia de piață. În perioada comunistă, extinderea urbanistică cu locuire a fost realizată controlat, relativ compact, preponderent cu locuire colectivă. În mediul rural, extinderea a presupus coagularea unor nuclee cu caracter urban în centrul comunelor [190, p. 14]. În perioada de după 1989, extinderea urbană s-a realizat preponderent spontan, neplanificat, iar începând cu anii 2004-2006, autoritatea publică a început să controleze mai eficient felul în care s-au extins arile urbane, mai ales ca urmare a implementării legislației specifice din domeniul urbanismului și amenajării teritoriului (ex. Legea 350/2001).

6.1.1. Premisele unui stat socialist

În perioada comunistă, familia și locuirea reprezintă factori importanți pe baza cărora se clădesc valorile societății. Familia se constituie ca un organism complex, orientat în egală măsură către două valori sociale la fel de importante, care se susțin reciproc: munca și legăturile familiale, de sânge sau conjugale [191]. Pe de altă parte, locuirea este apreciată ca un factor important în dezvoltarea societății și a creșterii populației urbane, fiind obiectul unei atenții speciale din partea Partidului, dar și al arhitecților. „În ceea ce privește viața cotidiană, este mai mult decât evident că fiecare individ este produsul mediului mai degrabă decât produsul creatorului său”, scria Leon Trotsky [191]. Transpunerea acestei afirmații justifică faptul că spațiul modelează comportamentul, ca atare mediul cotidian trebuie să reprezinte un prim instrument de control și intervenție politică [191]. Controlul Statului asupra domeniului locuirii era exercitat și prin modul în care era asigurată și finanțată locuința, de obicei din fondurile centralizate ale Statului. Deși pe de o parte naționalizarea a indus o oarecare relaxare a urbanizării, aceasta și-a dovedit în timp efectele negative, care pot fi vizibile chiar și astăzi, prin indiferența față de parcela aferentă clădirii [2].

În această perioadă, locuirea este programul funcțional cel mai întrebunțat de arhitecți, însă dinamica acestuia este măsurată în această perioadă în tipologii de unități rezidențiale, în eficiență economică, în progresul cantitativ și mai puțin în cel calitativ. Rezultă astfel o uniformizare în masă, prin repetiția pe scară largă a configurației de locuit, uniformizare care va marca profund viața socială pentru generații de acum încolo [192, pp. 68-79]. Dacă la începuturile comunismului programele rezidențiale de proiectare erau ceva mai variate, fluctuând între locuințe joase, medii, unifamiliale sau colective, în timp această diversitate s-a estompat, pentru a se canaliza pe locuirea multifamilială ca răspuns convenabil la mai toate cerințele societății și Statului. Autoritățile Statului au găsit în ansamblurile de blocuri

186 RELAȚIA LOCUIRE/ FAMILIE AICI ȘI ACUM. ÎNTRE PERCEPȚIE, EXPECTANȚE ȘI REALITATE

de locuințe un mijloc eficient de uniformizare sociospațială, prin care se poate rezolva problema cererii rezidențiale ridicate, corelată cu creșterea populației urbane [193, p. 17]. Eficiența economică a locuințelor prioritiza proiectarea tipizată, tehnologiile de prefabricare, modularea sau industrializarea, urmând „*noua cultură raționalistă a locuinței*” și reducând totul la termeni exclusiv financiari [192, pp. 68-79]. În paralel pot fi identificate încercări timide de îmbunătățire și variațiuni a schemelor funcționale ale locuințelor, introducându-se spre exemplu dormitorul destinat unei singure persoane (HCM 1650/1969 [192, pp. 68-79]). Cu toate acestea, uniformizarea, standardizarea și blocurile-tip rămân recurent în limbajul constructiv al acelor vremuri, fiind o retorică extrem de convenabilă autorității Statului.

Standardizarea partiurilor de locuințe atrage de la sine o standardizare a folosinței spațiului interior rezidențial, de la care erau posibile mici variațiuni generate de felul în care era decorat spațiul interior sau de felul în care erau stabilite relațiile familiale. Obiectele au devenit, în acest context, modalitatea prin care se personaliza și se inventa identitar fiecare familie. Obiectele locuințelor socialiste au fost denumite de Crowley și Reid ca fiind „*noduri spațiale*”, confirmând permeabilitatea (mai mare sau mai mică) a limitelor casei și a structurilor care stau în spatele ei [66, p. 229].

Figura 6.1. Zona de zi în perioada comunistă¹⁷⁶

O serie de tentative din anii 70 de a elimina monotonia partiurilor și de a insera particularități specifice locuințelor individuale în cadrul locuințelor colective au fost descoperite în arhivele institutelor de proiectare, aceste gesturi nefiind însă materializate din cauza aparatului birocratic de avizare, extrem de complicat. Cutremurul din 1977 readuce însă atmosfera rigidă și inflexibilă a partiurilor, dublată de o rigiditate structurală. Anii 80 aduc „*Legea investițiilor*” (Legea 9/1980), care interzice proiectarea în afara proiectelor-tip, condamnând la standardizare sfera locuințelor noi din România comunistă. „*După cutremurul din 1977, una din cele mai aberante dar și primitive idei, comandată tot <de sus>, este cea a fațadelor cu panouri prefabricate decorate cu <modele naționale>. Această idee reprezintă foarte bine climatul general din acea vreme: pe scurt, asistăm la o evidentă involuție formală. Rezultatul deprimant este starea actuală a acestor blocuri, care este cu mult mai gravă decât a celor construite în perioada anterioară. Aceasta este una dintre cele*

¹⁷⁶ Sursa: Muzeul sufrageriilor, Claudiu Cobilanschi,

<https://www.facebook.com/MuzeulSufrageriilor/>, accesat în 17.04.2017.

mai nefericite (și imposibil de ne-ignorat) moșteniri ale perioadei precedente” [192, pp. 68-79].

6.1.2. Contextul post-decembrist

În contextul liberalizării pieței din perioada post-decembristă, sectorul imobiliar a cunoscut două direcții majore de dezvoltare. Noi proiecte au fost inițiate pe de-o parte de investitori privați și pe de altă parte de investitori individuali, „având ca țintă preponderentă de piață locuințele pentru clasa de mijloc, în formare, și cea înstărită, reconsolidată după 1989” [193, p. 17]. „În perioada de tranziție (1990-2008), prețul locuințelor din marile orașe a crescut cu până la 400% în medie, iar nivelul chiriilor (pentru o garsonieră, de exemplu) ajunsese echivalent cu valoarea salariului mediu net” [193, p. 17]. În contextul scăderii puterii de cumpărare și a creșterii prețurilor, accesul la locuințe a fost îngreunat de dificultățile financiare asociate direcției pe care o luase piața imobiliară, generând o serie de disfuncțiuni în relația locuire/ locuitor (ex. co-rezidența multigenerațională, locuințe luate în rate care ajungeau unori mai mari decât salariul etc.).

Figura 6.2. „Master Plan”, designer Chad Wright (foto: Lynn Kloythanomsup)¹⁷⁷

Un recensământ din 1992 oferă o imagine de ansamblu a felului în care erau distribuite familiile în România. Din totalul gospodăriilor, 17,1% erau gestionate de persoane singure, 68,2% de familii nucleare și 14,7% de familii extinse [100]. În mediul urban, majoritatea acestor gospodării erau incluse în blocuri de locuințe colective, moștenite din perioada comunistă.

Conformizarea rezidențială experimentată decenii la rând a cauzat, în perioada post-decembristă o preferință în masă pentru orice însemna alternativă la blocurile de locuințe, dar și o preferință pentru modalități formale și estetice în măsură să individualizeze și să scoată în evidență. „Parcuri rezidențiale”, comunități semi-închise (un fel de „gated communities”), cartiere periferice, de multe ori lipsite de infrastructură, toate acestea au venit în întâmpinarea dorinței multora de a nu mai

---

¹⁷⁷ Sursa: <http://designobserver.com/feature/hunter-gatherer-the-house/38535> , accesată în 29.03.2017.

188 RELAȚIA LOCUIRE/ FAMILIE AICI ȘI ACUM. ÎNTRE PERCEPȚIE, EXPECTANȚE ȘI REALITATE

trăi la bloc. Odată schimbată relația dintre autonomia statului și autonomia individuală, locuirea a căutat forme noi de reinventare. Preocuparea pentru locuire a fost tradusă, în perioada post-revoluționară, prin grija pentru evitarea monotoniei formale și cromatice, fiind vizibil marcată de lipsa culturii pentru locuire și de specula financiară a promotorilor imobiliari.

Figura 6.3. Grija pentru evitarea monotoniei a) formale, b) cromatice. Case în Timișoara (arhivă personală)

În etapa post-decembristă, accesul la locuință a unei familii nucleare nou create a reprezentat o provocare extrem de mare, atât financiară cât și practică, din cauza disponibilității unui număr restrâns de unități noi de locuit. Co-rezidența multigenerațională este în acest context o situație destul de des întâlnită, care generează o serie de idei creative și artificii spațiale pentru a crea ierarhii, poziții teritoriale între nucleele familiale. Obiectele din spațiul rezidențial poartă rolul de mijlocitori teritoriali, din cauza inflexibilității pe care adesea spațiul de locuit o prezintă. Într-un studiu realizat de Rebecca Reynolds, obiectele sunt invocate cu rolul de „agenți activi”, în măsură să faciliteze, să permită și să facă lizibilă poziția unui anumit membru în cadrul locuinței [66, p. 229]. Mai mult, prezența și dispunerea obiectelor moștenite, aduse în noua casă, joacă un rol important în ierarhizarea rolurilor, astfel că în loc să fie un loc de retragere, în sensul vestic și modernist al cuvântului, reprezintă mai degrabă o rețea complexă de influențe, sensuri, tradiții ale trecutului, de istorii personale, care negociază de fapt relațiile sociale [66, p. 229].

În perioada următoare, accesul populației prin intermediul internetului (dar nu numai) la diverse modele rezidențiale, provenite din toate colțurile lumii, dar în special din Europa Occidentală, au dus la diversificarea peisajului și profilului urban și, implicit, la scăderea specificității locale (vezi Figura 6.4). Dacă în Europa Occidentală au fost remarcate, după anii 2000, o serie de căutări de îmbunătățire a locuirii, atât la scară macrosocială, cât și la scară microsocioală, a unității rezidențiale, în România aceste căutări sunt extrem de puține.

Măsurile de privatizare și retrocedare a locuințelor din anii 90 au fost urmate de câteva măsuri legislative specifice, cu efecte asupra felului în care urmau să se proiecteze, de atunci încolo, locuințele. Cea mai importantă, Legea locuinței nr. 144, emisă în anul 1996, împreună cu OMS 536 din 1997, stabilesc suprafețele minimale și dotările locuințelor, pentru a asigura condiții minime de confort și utilități. Programul ANL demarat în 1998 suplimentează fondul locativ cu locuințe sociale, înregistrând însă îmbunătățiri extrem de mici, datorită restrângerii bugetare și a

deficiențelor birocratice în alocarea unităților. După aproximativ un deceniu, în 2009, apare Programul *Prima Casă*, care prin furnizarea creditului ipotecar celor care nu mai dețin o unitate rezidențială a reușit să devină un motor al relansării economice de după criză.

Figura 6.4. a) Tipologie mediteraneană, Timișoara (arhivă personală); b) Tipologie caracteristică zonelor de munte, Timișoara¹⁷⁸

Chiar dacă în perioada post-decembristă fondul locativ cunoaște o creștere semnificativă, în special în perioada 2006- 2008 și 2014- până în prezent, patrimoniul existent de locuințe rămâne în continuare moștenire din perioada comunistă. Aproximativ 70% din totalul de locuințe existente în România sunt construite în timpul perioadei comuniste, iar dacă se dorește scăderea acestui procent, este evident că prioritatea în viitor, la nivel macrosocial, o reprezintă locuințele colective. În plus, locuința ocupă un loc fruntaș în cheltuielile totale ale clasei mijlocii, toate aceste date fiind extrem de importante în conturarea politicilor de locuire.

Forma de proprietate actuală preferată de majoritatea românilor, atunci când pot alege acest lucru, este proprietatea privată. Locuirea în chirie este acceptată ca formă de locuire de tranziție, însă și chiria este departe de a fi accesibilă pe scară largă. Dintr-un studiu realizat de arh. Diana Grigoraș în București, rezultă că aproximativ 60% din salariul mediu este destinat exclusiv chiriei, fără a adăuga utilitățile [2, pp. 15, C6.3].

Numărul mare de locuințe în proprietate privată, comparativ cu restul Europei, arată o mentalitate colectivă recurentă, care leagă această realitate de securitatea ontologică. Cu toate acestea, deținerea unei celule rezidențiale nu este garantul unei mulțumiri asociate locuirii și vieții. Procentul mare de proprietate asupra casei, asociată cu satisfacția rezidențială scăzută confirmă rezultatele unui studiu care a enunțat că proprietatea asupra căminului nu este condiție suficientă pentru satisfacție crescută a locuirii [194, p. 990].

Chiar dacă ultimii ani au înregistrat o creștere semnificativă a sectorului de construcții rezidențiale, ritmul de construire se află sub ritmul celorlalte țări socialiste după Bulgaria [2, pp. 25, C6.3]. Nevoia de spațiu locativ nou construit se resimte în prezent pe piața românească. Asigurarea unui procent mai mare de unități locative pe piață ar aduce nu numai o scădere a prețurilor acestora, dar și o ofertă mai

¹⁷⁸ Sursa: <https://img1.imonet.ro/X02K/02K11FCJP03/casa-de-vanzare-5-camere-timisoara-lugojului-54454979.jpg>, accesată în 17.04.2017.

190 RELAȚIA LOCUIRE/ FAMILIE AICI ȘI ACUM. ÎNTRE PERCEPȚIE, EXPECTANȚE ȘI REALITATE

diversificată de configurații rezidențiale, ceea ce ar duce implicit la o creștere a calității.

Problemele actuale ale locuirii din România, pe lângă moștenirea comunistă extrem de greu de gestionat, se învârt în jurul câtorva problematici reperate la nivel macrosistemic: investiția publică aproape inexistentă, lipsa fondului locativ pe măsura cererii, prețul mare de achiziție/ de chirie raportat la salariul mediu. În prezent, intervenția statului se reduce la facilitarea reabilitărilor termice, care sunt gesturi reduse, operate exclusiv la nivelul fațadei, gesturi făcute de cele mai multe ori cu stângăcie. În plus față de acestea, investițiile private poartă adesea amprenta convingerilor proprii ale investitorilor, de multe ori fără deziderate sociale sau culturale, manifestând predilecția pentru reprezentativitate (în cazul locuințelor individuale) și speculă imobiliară (în cazul locuințelor colective). Nu în ultimul rând, problemele legate de locuirea de astăzi din România sunt asociate și felului în care își exercită arhitectii profesia, capitolul 6.3 venind să detalieze acest subiect.

6.2. Fundalul pe care se configurează locuirea și familia. Un *cadre-de-vie* al prezentului

Figura 6.5. „Invazie”, fotograf Charles Pétilion (baloanele, metafore ale timpului sau ale emoției, au ca scop schimbarea percepției asupra scenelor cotidiene)¹⁷⁹

Evaluarea contextului actual pe care îl trăim cu toții aici și acum, pune în lumină o stare generală manifestată prin căutări sistematice, uneori divergente, în măsură să schimbe, în timp, atât paradigma arhitecturii cât și pe cea a ordinii sociale, prin afectarea directă a celulei sale de bază, familia. Din încercarea de a facilita înțelegerea fundalului contextual ca determinant al relației locuire/ familie și pentru a putea extrage concluzii și recomandări adaptate situației actuale, în cele ce urmează sunt sistematizate sintetic, fără pretenții exhaustive, câteva repere care caracterizează începutul de secolul XXI.

---

¹⁷⁹ Sursa: <https://www.ignant.com/2015/02/05/invasion-by-charles-petillon/> , accesată în 25.02.2017.

Direct conectată la schimbările profunde ale economiei, ale vieții politico-sociale, ale culturii și ale modului de viață în general, familia ca instituție socială se manifestă ca o „cutie de rezonanță”, sensibilizată și receptivă la toate aceste mutații [98, p. 7]. Aceste influențiale nu au, în mod cert, caracter unidirecțional. Configurațiile familiale, modificate, schimbă la rândul lor peisajul rezidențial, cu aceeași forță cu care configurația rezidențială schimbă, magnetic, familia și, *in extenso*, viața socială.

Toate aceste rețele inter-determinate se manifestă în paralel cu o serie de circumstanțiale, în măsură să amplifice sau să atenueze, după caz, întregul proces influențial. Acestea formează în fapt așa-zisul **cadre-de-vie** care caracterizează prezentul. Dinamica fără precedent a societății, multitudinea de activități și angajamente specifice mediului urban, modificările și instabilitatea demografică, stimularea și supra-stimularea individului ca subiect activ al consumerismului, schimbarea raportului lucru/ locuire și individ/ natură, globalizarea, migrația și amalgamarea culturilor, societatea informației, expunerea la din ce în ce mai multă tehnologie, schimbarea de paradigmă a familiei – toate aceste caracteristici oferă un cadru specific pe fundalul căruia se proiectează relația locuire/ familie, reinventată odată cu fiecare schimbare majoră.

Studii demografice scot la iveală o distribuție inegală a populației în prezent și o anticipare a unei situații și mai dramatice în viitorul apropiat. Schimbări majore în societățile dezvoltate pun în lumină un nou **model** social, „**de tranziție democratică**”¹⁸⁰, care trece de la o rată mare la o rată scăzută atât a natalității, cât și a morbidității. Mutațiile demografice, strâns legate de schimbarea patternurilor epidemiologice, de gradul crescut de prosperitate națională și personală, cu impact direct asupra accesului la sistem sanitar, asupra morbidității, reverberează până în spectrul familiei, scoțând la iveală în prezent o asimetrie generațională fără precedent. Piramida care deținea în vârf generația a treia s-a inversat în mai puțin de patru decenii. Spre exemplu, în Germania în anul 1980 la 100 de copii corespund 84 de adulți de peste 65 de ani, în anul 2015 corespund 165, iar în 2040 se preconizează ca vor corespunde 260 de vârstnici (vezi Figura 4.11).

Starea actuală de sănătate, mai bună decât cea din trecut, face ca persoanele de vârstă a treia să fie percepute ca o resursă viabilă pentru familii. Acest lucru se întâmplă mai pregnant în societățile colectiviste, pentru care contează implicarea familiei extinse. Un studiu pan-European arată că 58% din femeile devenite bunici și 50% din bărbații bunici au grijă în mod constant de nepoții de până la 15 ani [93, p. 196]. Intersectarea intergenerațională în spațiul rezidențial, fie ea temporară sau periodică, devine în acest context o realitate curentă a timpurilor pe care le trăim.

Ritmul de îmbătrânire a populației impune deci o reconsiderare a relației intergeneraționale. Nevoia de asistență sau dependența de ajutorul cuiva de la o anumită vârstă induce, cel puțin în peisajul nostru național, o reevaluare a spațiului de locuit al familiei nucleare. De foarte multe ori, locuințele noi sunt concepute din start pentru a acomoda prezența unui membru vârstnic, dependent de ajutor. În tot acest context, ideologia independenței familiale este pusă în opoziție cu necesitatea unei minime legături intergeneraționale, în măsură să asigure asistența necesară persoanelor vârstnice ale familiei, mai mult sau mai puțin dependente de ajutor.

Fenomenul **migrației** cu care se confruntă Europa în ultima perioadă este, în fapt, încă o consecință a felului în care arată datele demografice, în special cele legate de îmbătrânirea populației. Încurajarea migrației a plecat, în multe țări europene

---

¹⁸⁰ Demograful american Warren Thompson, în „Encyclopedia of Population“, 2003, citat în [93, p. 195].

192 RELAȚIA LOCUIRE/ FAMILIE AICI ȘI ACUM. ÎNTRE PERCEPȚIE, EXPECTANȚE ȘI REALITATE

(Germania) de la asimetria generațională îngrijorătoare. Chiar dacă fenomenul în sine nu este unul recent, amploarea pe care o prezintă acum impune luarea în considerare a acestui fenomen dinamic, cu contribuții directe la schimbarea familiei și relațiilor familiale.

România se confruntă cu o situație migrațională specifică, având un oarecare caracter temporar. Conform unui studiu UNICEF, 7% din copiii cu vârste între 0 și 18 ani au rămas fără unul sau fără amândoi părinții, plecați să muncească în străinătate [195, p. 62]. Nu numai relațiile și ierarhiile familiale s-au schimbat în acest context, ci și peisajul rezidențial a trebuit să preia toate aceste schimbări (de exemplu integrarea în cadrul casei a unui membru al familiei extinse, de obicei bunic). Fie că vorbim în aceste cazuri de migrație circulară, în care perioade lungi de muncă în străinătate alternează cu perioade lungi de stat acasă, fie că vorbim de transmigrare, când o parte dintre membri locuiesc alternativ când în străinătate, când în România, toate aceste aspecte exercită asupra locuirii influențe extrem de puternice, slăbind stereotipurile tradiționale [195, p. 62], umblând la ierarhiile familiale și la felul în care se configurează peisajul de locuit.

Chiar dacă nu este un fenomen specific zonei de vest a țării, migrația circulară sau transmigrarea vin la pachet cu fenomenul de **aculturație**. Acest import de mentalitate occidentală reverberează inclusiv în sistemul de locuit, dar și asupra relațiilor familiale, aculturația nefiind întotdeauna un fenomen cu conotații pozitive. O altă influență asupra locuirii este constituită de slăbirea mentalității tradiționale legate de locuire și familie, asociată de obicei cu lipsa de mobilitate și înrădăcinarea față de o anumită locație.

Fenomenul **globalizării**, departe de a fi unul recent, a fost remarcat ca forță extrem de dinamică încă înainte de apariția internetului, iar asocierea sa cu perspectiva Europa sau America de Nord este doar o perspectivă reduționistă, care ignoră precedentele imperialismului, colonialismului sau sclavagismului, care au făcut posibilă „modernitatea vestică” [93, p. 193]. Să ne amintim că patul, provenit din Orientul Apropiat via Europa, are cearceafuri făcute din bumbac din India sau din mătase din China. Bărbații se rad pe față, după o tradiție egipteană și poartă cravate din Croația secolului al XVII-lea. Micul dejun este mâncat în farfurii inventate în China, cu furculițe din Italia, cuțite din sudul Indiei și linguri de la romani. Fructele sunt provenite din mai toate colțurile lumii, cafeaua din vechea Absinie (actuala Etiopie), țigările au origine mexicană iar tabacul provine din Brazilia. (Linton citat de McKie and Callan [93, p. 193]).

Globalizarea este un fenomen care afectează astăzi structurarea familiei și a locuinței. Specificitățile regionale și locale încep să se estompeze odată cu importurile care restructurează felul în care sunt normate și evaluate familia și locuirea. Peisajul rezidențial își pierde caracterul omogen și odată cu diluarea limitelor geografice, poate prelua cu ușurință materiale, elemente sau obiecte transnaționale. Pătrunderea elementelor multiculturale în sfera locuirii găsește o receptivitate mai mare la familiile mai puțin tradiționale sau la cele care, din diverse motive își schimbă des rezidența (spre exemplu, o familie cu membrii angajați la o companie multinațională). Iar dacă în trecut, caracterul globalizant era specific locuirii privilegiate (palate nobiliare, realizate cu meșteri renumiți aduși din alte părți ale lumii), acum locuirea de masă manifestă aceeași tendință de a se debarasa de specificitatea regională și de a îmbrățișa, deseori nefiltrat, elemente aparținând altei culturi.

Suprasolicitarea senzorială urbană obligă individul contemporan să își construiască un sistem forțat de autoprotecție, de care, într-un scenariu ideal, se debarasează în totalitate acasă. Locuirea ar trebui așadar să devină un locus al

eliberării senzoriale, departe de bombardamentul stimulativ urban. Suprastimularea vizuală face ca celelalte simțuri să treacă pe loc secund sau să treacă în stare latentă. Din această perspectivă, *acasă* devine (sau ar trebui să devină) un locus al adecvării simțurilor cu adevărata lor menire.

„Suprasolicitarea urbană duce la o solicitare a privirii și la abandonarea ei sau la uzarea reziduală a celorlalte simțuri, pe care omul nu le mai poate folosi deplin decât în incinta casei sale.”
David Le Breton [76, p. 209]

Unul din motivele suprasolicitării senzoriale îl reprezintă **dinamica ritmului de viață** actual. Un studiu realizat în Timișoara¹⁸¹ a analizat rutina zilnică a familiilor, surprinzând o serie de secvențe cotidiene extrem de familiare multor rezidenți urbani: casă- lucru- casă. În marea majoritate, adulții, cu un program zilnic extrem de încărcat, abia reușesc să includă câteva activități recreative pe săptămână. Conform statisticilor oficiale, în România sunt alocate în medie 2,6 ore săptămânal pentru activități recreative și culturale¹⁸². Zilele săptămânii sunt sacadate de un ritm marcat succesiv de trezire/ pregătire/ școală sau grădiniță/ lucru/ activități extrașcolare, toate presărate cu un timp substanțial alocat parcurgerii distanței dintre diversele locații. Chiar dacă întoarcerea parțială a membrilor familiei are loc cândva în jurul orei 18, familia se reîntregește abia mai târziu, uneori mult prea târziu pentru putea întreprinde vreo activitate împreună. Acasă, unii membri ai familiei continuă sarcinile gospodărești sau extragospodărești, fapt care sacadează inclusiv relațiile familiale ale celor prezenți, erodându-le încă o dată coeziunea. Cele câteva ore alocate activităților diurne, petrecute acasă, devin marcate de aceeași dinamică alertă, specifică activităților extra-rezidențiale.

„Infinitul cotidianului (deci și al faptului social) nu este o noțiune teologică, ci doar constatarea banală a trecerii timpului, a acumulării unei zile peste o alta cu care se aseamănă extraordinar de bine, dar a cărei acțiune contribuie lent sau brusc, după circumstanțe, la transformarea vieții cotidiene... Viața cotidiană este refugiul garantat, locul reperelor securizante. Este spațiul unde individul se simte protejat în mijlocul unei traume de obiceiuri fixe, de rutină formată de-a lungul timpului, cu trasee bine cunoscute, cu chipuri familiare.”

David Le Breton [76, p. 193]

Multitudinea de sarcini care trebuie realizate sunt compensate de rutină. Reconfortantă, rutina ajută individul suprasolicitat, scutindu-l *„de a fi permanent vigilent în derularea diverselor secvențe ale vieții sale”* [76, p. 193]. Locuirea devine în tot acest context un **spațiu operativ, rațional**, care trebuie să servească, precis și calculat, rutinii zilnice a familiei. De multe ori, latura emoțională și poetică a casei este erodată treptat, pentru a fi înlocuită de o casă ergonomică, deplin operațională.

Consumerismul, ca miraj al prezentului, își manifestă prezența în multe aspecte ale vieții fiecăruia dintre noi. O primă fațetă a sa ține mai degrabă de o retorică ontologică. Adultul de azi, sedus într-o rutină ritualică, lucrează din ce în ce

---

¹⁸¹ Studiu „Relația Familie/ Cămin”, inițiat în anul 2015 de arh. Daniela Negrișanu, în colaborare cu arh. Ane Crișan, prin Universitatea Politehnică Timișoara, Facultatea de Arhitectură, realizat on-line, disponibil https://docs.google.com/forms/d/1rY07g6Pf67HLs_MKn4y9WY9BMFfyo-y8Xe8QYnZbO9o/edit?copiedFromTrash, accesat în 28.09.2016 (vezi Anexa 3).

¹⁸² Sursa: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Quality_of_life_in_Europe_-_facts_and_views_-_leisure_and_social_relations, accesat în 29.09.2016.

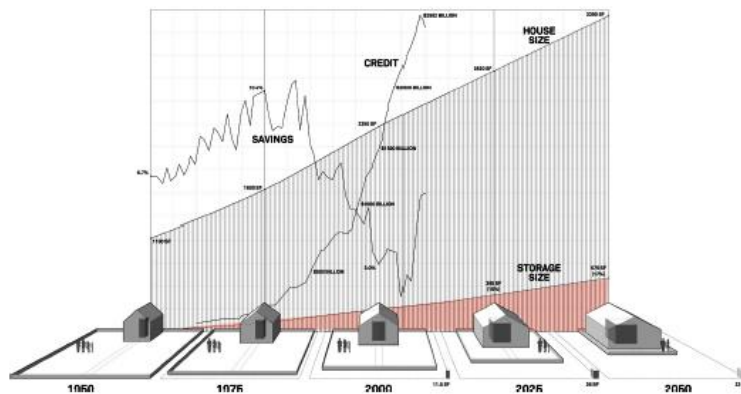
194 RELAȚIA LOCUIRE/ FAMILIE AICI ȘI ACUM. ÎNTRE PERCEPȚIE, EXPECTANȚE ȘI REALITATE

mai mult pentru a putea consuma din ce în ce mai mult. Ajunge astfel să achiziționeze mai mult decât are timp să proceseze. Lucrează, deci, pentru a avea unde, ce și cu ce strânge. „Societățile occidentale au înlocuit lipsa de bunuri cu lipsa de timp. Aceasta este lumea omului grăbit.” [76, p. 215]

Figura 6.6 Fotografie dintr-o cameră de fete (a) și dintr-o cameră de băieți (b), cu toate lucrurile personale adunate, fotograf Jeong Mee Yoon¹⁸³

Evident, locuirea a început, încă de ceva timp încoace, să somatizeze toate aceste deprinderi. Un studiu realizat la Massachusetts Institute of Technology pe tema spațiilor de depozitare au scos la iveală o realitate surprinzătoare [196]. Spațiul alocat pentru păstrarea bunurilor a ajuns să ocupe o suprafață semnificativă din casă, readucându-ne mult mai aproape de ceea ce locuințele medievale arătau ca distribuție funcțională (vezi Figura 6.7).

Figura 6.7. Raportul dintre suprafața casei și spațiile de depozitare, de-a lungul timpului. Studiu MIT, America (prelucrare după imaginea originală)

¹⁸³ Sursa:

http://www.slate.com/blogs/ behold/2013/04/09/jeongmee_yoon_the_pink_and_blue_project_examines_the_gender_specific_marketing.html, accesată în 15.10.2016.

Un studiu antropologic realizat în câteva zeci de case din Sudul Californiei [183] scoate la iveală câteva trăsături care devin specifice și peisajului nostru rezidențial, chiar dacă în prezent sunt mai atenuate decât în societățile vestice: locuirea devine, într-o proporție din ce în ce mai mare, un depozitar al bunurilor achiziționate de familie de-a lungul timpului. Un loc fruntaș îl ocupă jucăriile copiilor, dressing-ul sau garajul refuncționalizat în spațiu de depozitare. Ceea ce frapază însă la modul general este amprenta pregnantă pe care consumerismul reușește să o imprime locuirii, infuzând fiecare spațiu rezidențial, revendicându-și un sens funcțional mai important decât însăși funcțiunea a priorică a spațiului. Spre exemplu, camera copiilor ajunge deseori să semene mai degrabă cu un magazin de jucării, decât cu un spațiu recreațional, care permite desfășurarea activităților ludice.

Figura 6.8. Camera copilului, cu jucării (a) și garajul, plin de cutii de depozitare (b), ambele imagini din cartea „Life at Home in the 21st Century” [183, pp. 34, 24]

O altă consecință asociată schimbării stilului și ritmului de viață o reprezintă schimbarea **raportului casă/ lucru**. Pe de o parte, avem de-a face cu un procent semnificativ de persoane care lucrează de acasă, peisajul rezidențial infuzându-se astfel cu activități, configurații și expectanțe suplimentare. Pe de altă parte, schimbarea procentului ocupat de muncă din totalul orelor active, forțează adultul de astăzi să își croiească o rutină operațională, munca devenind firul narativ al existenței sale, de care se agață, dispensabil, toate celelalte activități.

În acest context, „*balanța muncă-viață*”¹⁸⁴ pare să fie noul status la modă. Chiar dacă în nordul Europei se manifestă tendința de a scurta orele de muncă pe săptămână, nu același lucru se întâmplă și în țările est și sud-est europene. În România media de ore lucrate săptămânal este de 40, la care se adaugă 2,6 ore săptămânal pentru activități recreaționale și culturale, la cealaltă extremă aflându-se Olanda, cu 30 de ore de lucru săptămânale¹⁸⁵.

Locuirea devine, în multe situații, un produs al condiționărilor impuse de relația individului cu locul de muncă, prioritizând unele criterii care afectează în mod direct locuirea. Acesta locuiește unde îi permite venitul, își poate schimba locuirea

¹⁸⁴ „Balanța muncă-viață”, sintagmă preluată din limba engleză „Work-life balance”. Asociat stilului de viață, echilibrul dintre muncă și viață se referă la o prioritizare adecvată între cei doi itemi.

¹⁸⁵ Sursa: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Quality_of_life_in_Europe_-_facts_and_views_-_leisure_and_social_relations, accesat în 29.09.2016

196 RELAȚIA LOCUIRE/ FAMILIE AICI ȘI ACUM. ÎNTRE PERCEPȚIE, EXPECTANȚE ȘI REALITATE

după locația noului loc de muncă, sau locuirea este aleasă mai degrabă în funcție de proximitatea față de locul de muncă, decât ținând cont de alți factori importanți, altădată prioritari.

Stilul de viață urban contemporan este de asemenea marcat și de **relația disruptivă a individului cu natura**. Hegemonia naturalului a fost înlocuită cu artificialul [53], prin debransarea treptată a oamenilor de la spațiile naturale și racordarea acestora la sistemele informaționale, din ce în ce mai prezente în mediul urban. Tendința instinctivă de a focaliza pe diversele forme naturale în viață, „biofilia”, a fost înlocuită de preferința pentru activități sedentare și media electronică, „videofilia” [197].

Asistăm astfel în prezent la un declin fără precedent al timpului petrecut în exterior (Skidmore și Yarnell; Fotheringham, Wonnacott și Owen; Utter, Neumark-Sztainer, Jeffery și Story, citați de Zaradic și Pergams [197]). Această tulburare, denumită și „deficit-de-natură” [198], îngrijorează în special în ceea ce privește copiii, aceștia suferind cele mai mari consecințe ale privării de natură. Activitatea copiilor, preponderent „**intra-muros**” [198] se datorează unui cumul de factori, printre care cei mai importanți sunt supra-organizarea și supra-aglomerarea cu extrem de multe sarcini, dar și datorată culturii fricii, dezvoltate de părinții care percep mediul exterior urban ca fiind necunoscut și plin de potențiale pericole. Activitatea interioară, convenabilă pentru că se poate desfășura și fără atenta supraveghere a părinților, ajunge să fie preferată, cu atât mai mult cu cât puterea de seducție a tehnologiei o depășește cu mult pe cea exercitată de natură. „**Cultura de dormitor**” [199, p. 497] ajunge astfel să caracterizeze peisajul rezidențial al copiilor și adolescenților, cu repercursiuni importante atât asupra stării fiziologice și asupra socializării. Locuirii actuale i se adaugă astfel sarcina complexă de a compensa deficitul de natură. Numeroase studii au dovedit impactul pozitiv pe care îl au elemente naturale plasate în spațiul sau lângă spațiul în care trăim sau muncim [198], [200], ceea ce obligă la o reconsiderare a raportului omului cu natura, în propria locuire.

Figura 6.9. Invadarea tehnologiei în spațiul rezidențial¹⁸⁶

¹⁸⁶ Sursa: http://www.mommyish.com/wp-content/uploads/2014/03/shutterstock_158087222.jpg (foto stânga) și <https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/originals/5e/e9/75/5ee975edd3e38cf625f0da86b06f856f.jpg> (foto dreapta), accesate în 17.04.2017.

În completarea deficienței omului cu natura vine o altă caracteristică importantă a prezentului: **tehnologia**. Din ce în ce mai întâlnită în toate aspectele sociale, economice și urbane, aceasta vine să completeze sau să acapareze, după caz, peisajul familial rezidențial. Chiar dacă adesea criticată pentru recenta relație vicioasă a omului cu natura sau pentru deficiențe relaționale între membrii familiei, tehnologia își revendică totuși un aport semnificativ în actuala dezvoltare a locuirii și a familiei. Pe de o parte acestea au făcut posibil un confort fizic crescut, asociat cu o satisfacție rezidențială sporită. Pe de altă parte, sistemele comunicaționale disponibile, cum ar fi Skype™, au reușit să compenseze handicapul creat de mari distanțe geografice, ajutând la încheierea solidarității familiale sau intergeneraționale [93, p. 198]. Noile tehnologii au făcut posibilă diminuarea distanțelor fizice dintre membrii familiei, au suplimentat nevoia de cunoaștere și de informare, au transpus digital imaginea unui peisaj mirific acolo unde acesta lipsea cu desăvârșire, dar în același timp au depreciat peisajul rezidențial și relațiile familiale.

6.2.1. Principiul individualismului

Principiul individualismului care încheie apoteotic acest *cadre-de-vie* al prezentului și-a instituit subtil un rol influențial privilegiat, imersând abil toate celelalte caracteristici prezentate mai sus cu elemente derivate. În fapt, majoritatea schimbărilor socio-economice pe care le trăim aici și acum stau, direct sau indirect, sub auspiciul individualității, care nu este sub nici o formă un concept nou. În „*Antropologia corpului și modernitatea*”, le Breton explică emergența individualității, care a avut loc undeva în secolul al XVI-lea. Omul cosmologic și perspectiva holistă om/ corp au fost înlocuite, odată cu Vesalius, de omul anatomizat, de-corporalizat. Corpul, după clivajul de om, devine un concept complet autonom și în perioada Renașterii contribuie la afirmarea unui nou statut al omului, asociat acestei individualități incipiente. Ruptura ontologică a omului de corpul său face loc, ulterior, odată cu Descartes, conceptului de corp-mașină. Separarea axiologică a omului de corp și de *cogito*, deschide drumul științei și tehnicii în afirmarea corpului ca „mașinărie miraculoasă” [76, pp. 49-135].

Schimbările survenite în timp în relația omului cu corpul său, de la percepția holistă om/ corp, la cea individualistă, se reflectă inclusiv în raportarea omului la locuire. Dacă perspectiva holistă încuraja apropierea casei ca parte integrantă a sinelui, cu puternic rol identitar, odată cu disocierea omului de corpul și de rațiunea sa, relația om/ casă și-a pierdut din reciprocitatea reperelor. Mergând mai departe, mobilitatea specifică individului contemporan cauzează adesea o ruptură fizică între om și casa sa, estompând astfel calitatea de reper axiologic a locuirii.

Această realitate a **individualității** este de interes datorită efectelor multiple pe care direct și indirect le are asupra societății, asupra celulei societale și asupra locuirii. Puternic marcate de principiul individualismului, toate schimbările recente ale conceptului de familie au ca punct de pornire clivajul dintre sine și ceilalți.

„...ideea de autonomie personală a devenit o dogmă, într-atât încât aproape a devenit o religie în sine.” Sheena Iyengar¹⁸⁷

Teorii sociologice de referință semnaleză o nouă ordine socială a unei „**modernități reflexive**”, cu implicații directe asupra experienței de viață personale. Tranziția de la „**familie**” la „**familii**”, așa cum este prezentată de sociologii Giddens,

---

¹⁸⁷ Sursa: <http://ideas.ted.com/how-cultures-around-the-world-make-decisions/> , accesată în 01.04.2017.

198 RELAȚIA LOCUIRE/ FAMILIE AICI ȘI ACUM. ÎNTRE PERCEPȚIE, EXPECTANȚE ȘI REALITATE

Beck- Gernsheim, Finch și Mason¹⁸⁸, s-a produs pe baza unor modificări structurale ale acestei instituții sociale, una din cele mai importante rezultate fiind mutația de la „**norme sociale**” la „**intimități negociate**” [201, p. 10]. Trecând de la *familie* ca set de norme și valori bine instituite social, s-a ajuns la mai multe tipuri de familii, constituite structural din câteva linii directe cu caracter general, însă definitive, fiecare în parte, prin instituirea propriilor legități. Ceea ce odată era predictibil și ritualic în atribuirea rolurilor și responsabilităților în familie, devine acum subiect al negocierii și al unei permanente căutări a echilibrului intern familial. Acest lucru este mai pregnant în societățile vestice, estul Europei prezentând încă reminiscențe ale familiei tradiționale, colectiviste.

Așa cum rezultă și din capitolul 3.5 al prezentului studiu, sintaxele familiale sunt în prezent subiectul unor inventări și reinventări continue, care are loc în fiecare familie în parte. Această realitate deține avantajul de a scăpa de anumite rigori sociale, dar și dezavantajul de a introduce în viața cotidiană a familiei un stres suplimentar pentru o permanentă negociere atribuțională, printr-o continuă stabilire și restabilire relațională.

În practica profesională, arhitecții devin adesea martorii negocierilor pentru rolurile sau intimitățile familiale. Crearea unei locuiri noi sau relocarea rezidențială este momentul în care, instinctual, sintaxele familiale se cer reiterate și reformulate, pentru că, adesea, aceste perioade coincid cu schimbări în dinamica familiei. Acesta reprezintă un moment destul de intens de negociere internă, în care sintaxele familiale devin transparente pentru persoane externe (aici arhitectul), devin interpretabile și, deseori, supuse anumitor prejudecăți. În România, în unele cazuri interfața familiei cu arhitectul este constituită exclusiv de partea masculină, dintr-o persistentă inerție tradiționalistă, chiar dacă în fapt acesta reprezintă interesele comune, ale întregii familii, negociate în intimitate.

Nu numai relațiile intrafamiliale s-au schimbat, ci însăși felul de raportare al societății la familie și la individ, ca membru constitutiv al familiei. Odată deschisă calea de **microsociologie**, care propovăduia atenția sociologică mai degrabă asupra grupurilor restrânse, în speță asupra familiei, lucrurile au mers mai departe, intrând în detaliu până într-acolo încât focusul s-a mutat înspre individ. Familia a intrat în „**era identităților**” (Kaufmann, citat de Segalen și Martial [98, p. 16]), iar „*individualizarea, detraditionalizarea și creșterea auto-reflexivității deschid noi oportunități și expectanțe în relațiile heterosexuale*” [89, p. 139].

Într-o societate în care reperele familiale, extinse sau nucleare, ajung să fie din ce în ce mai erodate, **individul** se autoproclamă ca noua mantră a societății în care trăim. Acest fapt nu numai că ajunge să dizolve și să reinventeze vechi principii societale, ci ajunge să provoace mutații la felul în care individul se raportează la lume. „*Etica îndeplinirii și satisfacerii individuale a devenit cel mai puternic curent în epoca modernă.*” (Beck și Beck-Gernsheim, citat de Roseneil și Budgeon [89, p. 140]). Totul gravitează în jurul satisfacerii personale a individului: alegerea partenerului, alegerea

---

¹⁸⁸ Giddens, A. (1991) *Modernity and Self-identity: Self and Society in the Late Modern Age*, Cambridge: Polity Press; Giddens, A. (1992) *The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*, Cambridge: Polity Press; Giddens, A. (1999) 'Family', Reith Lectures, 4, BBC Radio 4, 28 April; Beck U. and Beck-Gernsheim E. (2002) *Individualization*, London: Sage; Beck-Gernsheim, E. (1998) 'On the way to a post-familial family: from a community of need to elective affinities', *Theory, Culture and Society*, 15, 3-4, 53-70; Finch, J. (1994) 'Do families support each other more or less than in the past?', in M. Drake (ed.) *Time, Family and Community*, Oxford: Blackwell; Finch J. and Mason, J. (1993) *Negotiating Family Responsibilities*, London: Routledge.

sintaxelor relaționale și a formei de coabitare, alegerea momentului oportun pentru a face copii, alegerea numărului de copii, alegerea formei de locuire, alegerea reconfigurării cuplului, a destrămării lui etc.

Schimbări fără precedent în evoluția vieții sociale au loc tocmai din această schimbare de paradigmă. Dorința individuală de a deveni propriul autor al parcursului vieții sale schimbă complet felul în care se constituie familia și viața socială. Familia, deoparte de a mai fi ceea ce fusese odinioară, se metamorfozează prin erodarea, totală sau parțială a caracteristicilor tradiționale și atribuirea altora, până nu de mult nespecifice. Implicații ale acestei gândiri individualiste pot fi cu ușurință identificate la nivelul familiei, inclusiv în peisajul nostru local: schimbări în solidaritatea familiei și rata mare a divorțurilor, creșterea numărului de cupluri care coabitează și a familiilor monoparentale, cu părinți surogați, numărul mare de copii născuți în afara căsătoriilor, creșterea numărului de cupluri care nu doresc să facă copii, reducerea dimensiunii familiei, familia minimală, formată exclusiv din copii doriți și, în unele cazuri, familii formate din persoane de același sex¹⁸⁹.

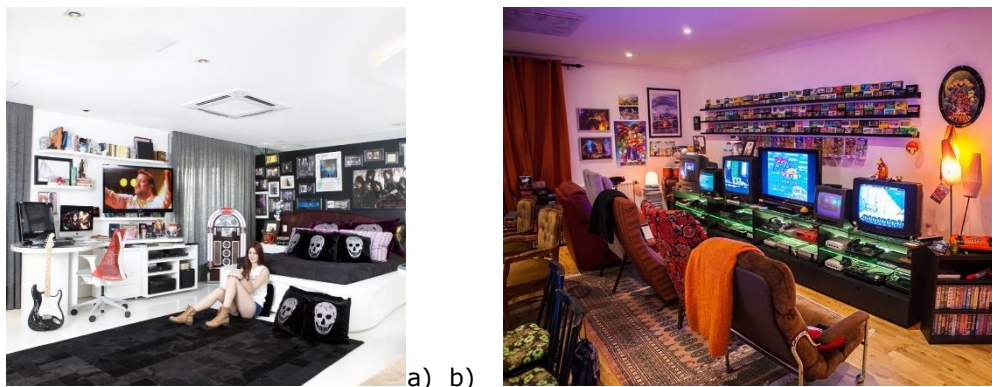
Deloc de neglijat, încă un aspect care trădează profunda implicație a unui mod de viață individualist și care afectează la modul direct locuirea, este reprezentat de dinamica fără precedent a familiei. Forțată să dea curs necesităților individuale, mai presus de priorități colective, familia de azi cunoaște o fluiditate aparte, într-o continuă căutare de acomodare, de alegeri și re-alegeri interne. Aceste schimbări metabolizate de celula familială se resimt și la nivelul societății, remarcându-se în acest sens creșterea mobilității rezidențiale, reducerea numărului de membri care rezidențiază în același spațiu locativ, creșterea mobilității matrimoniale și neolocalitatea¹⁹⁰ și, la fel de important, nevoia mare de flexibilitate a locuirii. Toate acestea, în mod evident, au un impact masiv asupra felului în care se configurează locuirea. Centrarea pe individ și nevoia de acomodare a variațiilor sale pe parcursul ciclului vieții pune într-o altă lumină flexibilitatea locuirii. Raportul între intimitatea individuală și cea colectivă, detaliată în capitolul 4.3, se schimbă de asemenea, în contextul trecerii pe locul secund al coeziunii familiale.

În perspectiva economiștilor suedezi Jonas Ridderstrale și Kjell Nordstrom, noua generație de astăzi este caracterizată de **hiper-individualism și colectivism tribal** [4, p. 135]. Geografia rezidențială se va adapta, cu siguranță, în viitorul apropiat la particularitățile acestei generații. Studii recente demonstrează că nativii digitali preferă să urmărească filme sau emisiuni pe terminalele proprii, în intimitate, uneori alături de un grup restrâns de prieteni. În acest context, spațiile colective din cadrul locuinței își pierd o parte din importanță, fiind favorizate mai degrabă spațiile individuale, care încep să capete un caracter multifuncțional, necesitând deci o suprafață alocată ceva mai mare, încorporând inclusiv activități caracteristice spațiului public (învățare, comunicare, distracție) [4, p. 135]. Și evenimentele de coalizare familială au început să își schimbe patternul. Luatul mesei în familie, văzut odinioară ca eveniment definitoriu în cadența cotidiană a familiei, devine în prezent un eveniment rar, descurajat de individualism și de ritmul extrem de dinamic al indivizilor familiei.

---

¹⁸⁹ Este cazul următoarelor țări europene, în care căsătoriile între persoane de același sex au fost recunoscute și instituite legislativ: Olanda, Belgia, Spania, Norvegia, Suedia, Portugalia, Islanda, Danemarca, Franța, Anglia și Țara Galilor, Scoția, Luxemburg, Irlanda.

¹⁹⁰ Neolocalitate = schimbarea locului de rezidență a cuplului nou format, neținând cont de reședința familiei soției (matrilocalitate) sau a soțului (patrilocalitate). Sursa: http://ebooks.unibuc.ro/StiintePOL/ralu/1-1-3.htm#_ftn2, accesată în 28.09.2016.

Figura 6.10. a) Dormitorul unei tinere din Rio de Janeiro, Brazilia¹⁹¹; b) Camera unui gamer, pregătită pentru socializarea (tematică) cu prietenii săi¹⁹²

Extinzând sfera influențială, se cer amintite numeroase cazuri în care **politicile de sociale și cele de locuință** promovate la nivelul unei țări pot înclina balanța înspre un mod de viață individualist sau unul colectivist. Țările europene dezvoltate și societățile vestice manifestă în prezent tendința de a promova politici de locuire de tip individualist, comportând totuși, în paralel, mici deviații colectiviste.

Danemarca, în fruntea țărilor europene care promovează politici sociale individualiste, deține un sistem complex multistratificat de încurajare a autonomiei. Pe lângă individualismul instituțional, cu aferența centrare pe individ, pe tratarea acestuia ca parte integrantă a societății și nu în mod special ca parte a familiei (manifestată spre exemplu prin acordarea de burse pentru studenți, indiferent de veniturile familiei de proveniență), se remarcă în paralel și un individualism statal (engl. „state-individualism”), care promovează autonomia individului față de terțe persoane sau sisteme¹⁹³.

Țări ca Franța recomandă și încurajează grija generațiilor tinere față de cele vârstnice (Articolul 205 din Codul Civil din 2004¹⁹⁴), pe când în unele țări asiatice se pedepsește lipsa de grijă față de aceștia [101]. În Singapore, spre exemplu, locuirea este gândită pentru trei generații, iar situațiile în care bătrânii locuiesc singuri sunt foarte rare (mai puțin de 20% din persoanele peste 65 de ani locuiesc singure), iar grija pentru aceștia este furnizată de ceilalți membri ai familiei extinse [93, p. 18]. În Japonia, în 1975 trei sferturi din bătrâni locuiau cu generațiile tinere, astfel că

---

¹⁹¹ Sursa: proiect al fotografiilor italieni Gabriele Galimberti și Edoardo Delille, <https://brightside.me/article/a-window-on-a-ladys-bedroom-a-fascinating-photo-project-79405/>, accesată în 15.04.2017.

¹⁹² Sursa: <https://retro-video-gaming.com/stopxwhisperings-game-room-collection/#jp-carousel-8216>, accesată în 15.04.2017.

¹⁹³ Sursa: 8th Congress of the European Society of Family Relations (ESFR), „Changing Family Relations – Gender and Generations”, TU Dortmund University Germany, 31 August – 3 Septembrie 2016, Project workshop: „Family life in transition – a longitudinal study for family life in Denmark”, Roskilde University, Center for Childhood, Youth and Family Life Research

¹⁹⁴ Codul Civil din Franța, versiunea 2004, Legifrance. Art.205: *Copiii datorează grijă față de mamă, tată sau alte rude în nevoie.*

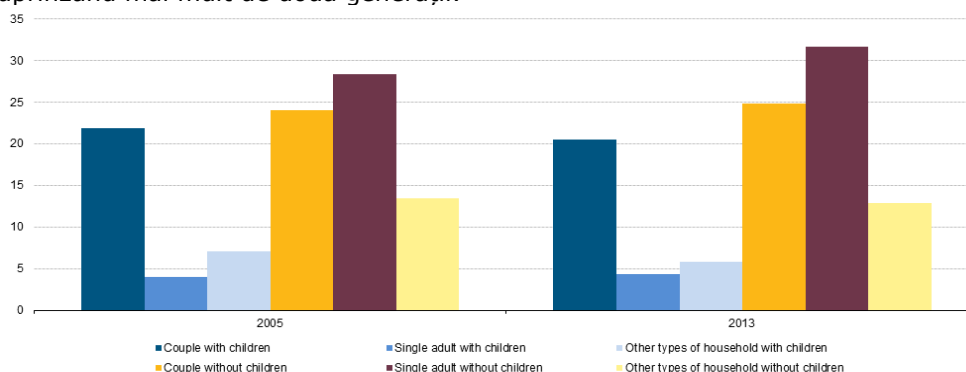
RELAȚIA LOCUIRE/ FAMILIE AICI ȘI ACUM. ÎNTRE PERCEPȚIE, EXPECTANȚE ȘI REALITATE 201

îngrijirea lor devine treaba familiei și nu a statului¹⁹⁵, dar în prezent, din cauza mobilității generațiilor tinere și a schimbării mentalității colective, acest procent a scăzut undeva sub 50% [93, p. 39].

România, cu evidente reminiscențe familiale colectiviste și tradiționaliste se remarcă printr-o remanentă solidaritate intergenerațională, e adevărat, nu atât de pregnantă ca acum câteva decenii, manifestată inclusiv în spectrul rezidențial. În multe cazuri în România, scenariile unei locuiri noi, în curs de proiectare, includ prezența, iminentă sau posibilă, a unui membru în vârstă, dependent sau nu de asistența celor din jur, aparținând familiei extinse. Peisajul rezidențial devine, în acest caz, un loc al întâlnirii și negocierii multigeneraționale. Interesantă este perspectiva persoanei care devine un element „excedentar” în familia nucleară, pentru care locuirea capătă cu totul și cu totul altă semnificație.

6.2.2. Principiul individualismului transpus în cifre

Statisticile la nivel european vin să confirme teoriile individualiste, vizibile atât în relațiile intergeneraționale, cât și la nivelul nucleului familial. Într-un studiu Eurostat publicat în 2015, sunt mai mult decât evidente parte din schimbările menționate mai sus, Figura 6.11 ilustrând creșterea ponderii familiilor non-convenționale și scăderea ponderii familiei tradiționale cu copii. Mai puțin de o treime din totalul locuitorilor care au făcut obiectul studiului Eurostat au copii (mai puțin cu 2 procente decât în anul 2005), cuplurile cu copii reprezentând un procent de 20,5% din total. Locuirea multigenerațională s-a diminuat și ea, 5,8% din totalul locuirilor cuprinzând mai mult de două generații.

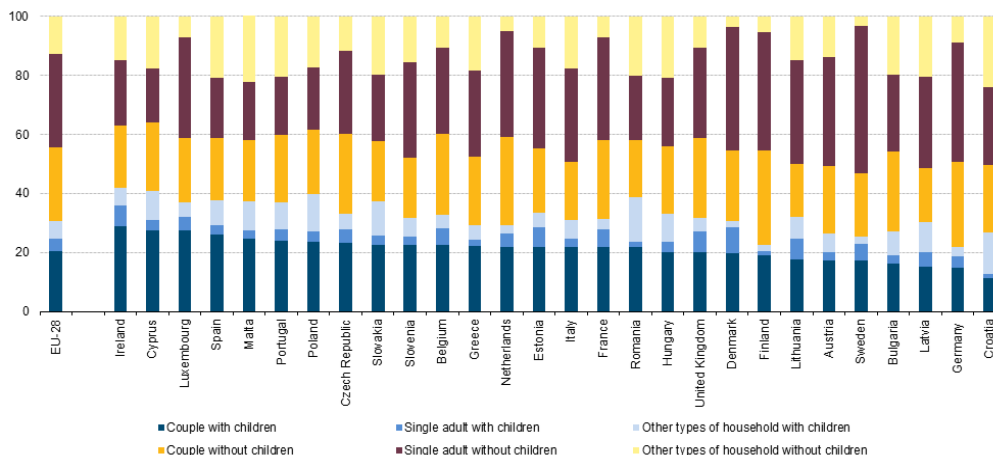
Figura 6.11. Locuiri private, după tipul de compoziție a locuirii (media europeană)¹⁹⁶

Așa cum se poate identifica în Figura 6.12, din aceleași statistici realizate la nivelul Uniunii Europene, România se situează undeva peste media europeană când este vorba de clasificări care țin de familia tradițională (exemplu: ponderea locuirilor formate din cuplu cu copii este peste media europeană) și sub medie când este vorba despre clasificări individualiste, netradiționale (exemplu: ponderea scăzută de adulți singuri cu copii, de cupluri fără copii, precum și de adulți singuri fără copii).

¹⁹⁵ Liz Jacobs, „What’s like to grow old in different parts of the world”, 2015, sursa: <http://ideas.ted.com/what-its-like-to-grow-old-in-different-parts-of-the-world/>, accesata in 13.03.2016

¹⁹⁶ Sursa: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Being_young_in_Europe_today_-_family_and_society, accesat în 28.09.2016.

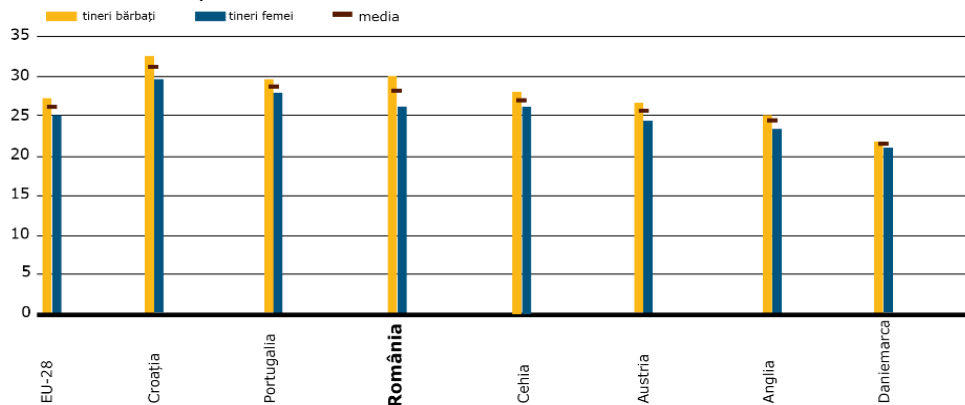
202 RELAȚIA LOCUIRE/ FAMILIE AICI ȘI ACUM. ÎNTRE PERCEPȚIE, EXPECTANȚE ȘI REALITATE

Figura 6.12. Locuri private, după tipul de compoziție a locuirii, pe diferite țări¹⁹⁶

De asemenea, România stă pe locurile fruntașe la procentul de copii care locuiesc cu ambii părinți, 91,7% din copiii din România locuind cu ambii părinți, față de Danemarca și Franța, unde procentul este de puțin peste 81%¹⁹⁶.

Tinerii din nordul Europei tind să părăsescă locuirea parentală după ce împlinesc vârsta de 20 de ani, pe când tinerii din estul și sud-estul Europei o părăsesc după ce împlinesc în medie 30 de ani. Posibilitățile financiare constituie un factor important în determinarea vârstei de părăsire a cuibului parental. De asemenea, așa cum rezultă din Figura 6.13, tinerii de sex masculin părăsesc mai târziu casa părintescă decât persoanele de sex feminin, manifestând o dependență îndelungată de confortul casei parentale.

Figura 6.13. Media de părăsire a locuirii parentale, pe sexe (prelucrare după graficul original)¹⁹⁶

În paralel, o serie de fenomene vin să contrazică această tendință europeană. Parker pomenește de fenomenul recent al „copiilor boomerang”, care după ce părăsesc pentru o scurtă perioadă cuibul parental, se reîntorc la condiții mai bune și la confortul dat prin îndeplinirea anumitor sarcini de către părinți (Parker, citat de Shin [202, p. 23]). Acest lucru cauzează locuirii o folosire inconstantă a spațiilor sale,

dinamica extrem de mare a acestor etape succesive necesitând o elasticitate extrem de mare a locului de rezidență.

Vârsta la care are loc prima căsătorie a crescut de asemenea în mod considerabil în ultimele două decade în Europa, prezentând însă discrepanțe foarte mari între țările nordice și est europene. În 1992 media europeană a primei căsătorii era de 25 de ani la femei și 28 de ani la bărbați, în 2012 acestea crescând la 29 de ani la femei și 32 de ani la bărbați. Conform Eurostat¹⁹⁶, România a manifestat cea mai mare diferență între statisticile din 1992 și cele din 2012 în ceea ce privește vârsta căsătoriei, media fiind undeva cu 3,8 ani mai mare la ultimul raport statistic, ceea ce dovedește o **receptivitate crescândă la un mod de viață netradițional**. Prelungirea vârstei de căsătorie, în paralel cu imposibilitatea financiară de autonomizare rezidențială, determină în multe cazuri corezidența multigenerațională pentru mai mult de 20, uneori 30 de ani.

Scăderea natalității este de asemenea o consecință a aplicării principiului individualismului în sânul familiilor. De când familia tradițională, cu minim doi copii a încetat să constituie normă socială, variațiunile de la acest model au început să apară, generând configurații familiale care depășesc tiparul clasic relațional. Putem întâlni asocieri de două nuclee familiale incomplete (două familii divorțate, reunite), în care o parte a familiei rezidențiază secvențial, câte o săptămână într-un loc și o altă săptămână într-o locație diferită, cu celălalt părinte.

În România, „copiii statului” au devenit de câteva decenii „copiii dorinței”, iar ei se fac, de obicei, atunci când familia este pregătită financiar, profesional și de multe ori și rezidențial. Numărul de copii este de asemenea controlat, astfel încât acesta să corespundă idealurilor personale.

Metodele de asistare a reproducerii umane a cauzat, în ultimul timp, o creștere fără precedent a numărului de gemeni în țările dezvoltate și în curs de dezvoltare, dublând în majoritatea cazurilor nașterii față de acum patru decade (exemplu: Danemarca, numărul de nașteri cu gemeni a crescut de la 9,6% la 21,2% din totalul nașterilor, din anii 70 până în prima decadă a anilor 2000)¹⁹⁷. În aceste situații, nevoile rezidențiale devin extrem de specifice, pretinzând din motive pragmatice o flexibilitate mult mai mare în momentul apariției copiilor în cadrul familiei (cum ar fi spre exemplu persoane externe sau din familia extinsă care ajută la creșterea copiilor, nevoia de celule rezidențiale, posibil a fi izolate fonic și intim de restul casei etc.).

În România, rata mare a divorțurilor, procentul crescând de persoane care coabitează, formând așa-zisa „familie nelegiferată”, numărul mare de nașteri în afara căsătoriei și a familiilor monoparentale, toate acestea reprezintă o serie de alte consecințe ale societății individualiste. Chiar dacă la modul profund, societatea noastră se remarcă în continuare prin valori persistente tradiționale, colectiviste, odată cu schimbarea generațiilor se observă o receptivitate din ce în ce mai mare la principiile individualiste. Că toate aceste schimbări în cadrul familiilor și a configurațiilor familiale afectează la modul profund felul în care trebuie concepută locuirea este mai mult decât evident. Ecuația de care depinde satisfacția rezidențială a devenit, cu timpul, din ce în ce mai complexă, incluzând factori noi, care până nu de mult nu erau luați în considerare.

Psihologul Daniel David, în lucrarea intitulată „*Psihologia Poporului Român. Profilul Psihologic al Românilor*”, conturează câteva caracteristici esențiale specifice

---

¹⁹⁷ Sursa: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1728-4457.2015.00088.x/epdf> accesată în 29.09.2016

204 RELAȚIA LOCUIRE/ FAMILIE AICI ȘI ACUM. ÎNTRE PERCEPȚIE, EXPECTANȚE ȘI REALITATE

ale indivizilor din țara noastră, trăsături în măsură să explicitizeze anumite gesturi rezidențiale¹⁹⁸. Dorința de afirmare socială, nevoia de a dovedi valoarea și potențialul se răsfrânge și asupra locuirii, pentru că aceasta poate oglindi toate aceste valori și le poate reflecta înapoi, înspre societate. Scorurile mici la valori ca universalism, benevolență, hedonism, stimulare și autodeterminare, asociat cu scoruri mari la putere și conformism marchează și justifică o predominantă tendință tradiționalistă asupra locuirii și modului de organizare în familie. Daniel David remarcă însă tranziția către modelul social european, cu adoptarea inerentă a principiilor care îl caracterizează, anticipând că probabil va fi suficientă o singură generație (20 ani) pentru a putea face tranziția definitiv și a ne integra în acest model¹⁹⁸.

“Psihologia poporului român” psiholog Daniel David

—	universalism	preocuparea pentru un bine general
	benevolență	preocuparea pentru binele celorlalți
	hedonism	preocuparea pentru căutarea plăcerii
	stimulare	căutarea noului
	autodeterminare	autonomie, independență
+	putere	realizarea unui statut social
	conformism	la normele existente

Figura 6.14. Caracteristici specifice poporului român
(reproducere grafică după Daniel David)

6.2.3. Familii noi. Relații familiale noi

După o trecere în revistă a câtorva schimbări actuale, constatate la nivelul familiei ca celula socială, este momentul să identificăm în ce fel relațiile familiale rezonează în locuire, asimilând toate aceste modificări macrosociale. Parte din transformări decurg direct, ca și consecință a mutațiilor deja identificate mai sus, iar parte din ele sunt rezultatul unor cauzalități endogene.

Pentru că societatea în care trăim, *aici și acum*, prezintă particularități aparte, care nu pot fi înscrise în șabloanele societăților vestice, apelăm la o clasificare strict tehnică a modelelor relațional-familiale care pot fi identificate. Fără să comporte demarcații stricte între cele două categorii și fără să provină din vreo clasificare sociologică, acest model teoretic servește exclusiv scopului de a facilita înțelegerea categoriilor principale de familii, astfel încât manifestările din spectrul familial și rezidențial să fie mai ușor de reperat.

În acest sens, o simplă radiografiere a relațiilor familiale scoate la iveală două tendințe majore, diferențiate după felul în care este receptat și asimilat prezentul în relație cu trecutul și viitorul. Pe de-o parte, se pot identifica relații familiale cu tendințe progresiste, individualiste, apropiate de ceea ce Beck și Gernsheim numea ca fiind

¹⁹⁸ Sursa: <http://www.hotnews.ro/stiri-esential-19787285-psihiologia-poporului-roman-concluziile-unei-cercetari-facute-data-100-ani-cum-suntem-cum-credem-suntem-cum-vrem-fim.htm>, accesată în 13.03.2017.

„familie post-familie”¹⁹⁹. Pe de altă parte, se pot remarca relații familiale cu tendințe conservatoare, tradiționale sau neo-tradiționale, denumite în cele ce urmează ca fiind „neo-familii”²⁰⁰, care pleacă de la modelul original de familie, adaptându-l parțial la condițiile actuale. Aceste modele teoretice pot funcționa în realitate întrepătruns, putând manifesta în diverse situații sensuri convergente. Primul model, receptiv la orice mutație pe care conceptul de familie îl comportă la nivel societal actual se deosebește de cel de-al doilea care, deși poate manifesta receptivitate la nou, își întemeiază percepțiile și funcționează pe baza normelor tradiționaliste, de cele mai multe ori reiterate.

Relațiile familiale în întregul lor sunt marcate în special de felul în care sunt constituite și de felul în care decurg relațiile conjugale. Așa cum am aflat de-a lungul acestui capitol, **relațiile conjugale**, fie ele **relații maritale** sau **de cobitare**, tind să devină normate de propria legitate, negociată intern și mai puțin de norme și valori universal-acceptate. După cum este ușor de dedus, familiile post-familii promovează relații conjugale de coabitare, pe când neo-familii pledează pentru relații conjugale eminentemente tradiționale, de obicei materializate prin relații maritale. În prezent, cele două matrici relaționale funcționează în paralel în societatea noastră. Disoluții, asocieri și re-asocieri conjugale, relații maritale hibride pot deveni astăzi noua formă de compunere a familiilor, alături de tradiționala formulă. Amprentând familia cu o specificitate aparte, relațiile conjugale determină în mare măsură, direct sau indirect, felul în care se instituie și se desfășoară relațiile parentale și fraternale, dar și relațiile cu familia extinsă.

Pentru ambele modele de familie, relațiile în cuplu și cele maritale s-au schimbat odată cu tendința de simetrizare a drepturilor și obligațiilor între bărbat și femeie (vezi Capitolul 3.5), resimțindu-se și la acest nivel impregnarea puternică a individualității. Relațiile conjugale specifice societății noastre poartă marca schimbării de paradigmă a familiei, în care rolul femeii și al bărbatului, dar și al relației dintre ei s-a transformat în mare parte, prezentând ample variațiuni de la o unitate socială la alta. Putem identifica cu ușurință o serie de modele de conduită și sintaxe conjugale, uitându-ne în jurul nostru, la familii aparținând aceluiași context socio-economic.

Relațiile conjugale, mai ales în absența celor parentale, devin un produs condiționat mai mult de relația între parteneri și mai puțin de alți factori interni sau de determinări induse de alți membri ai familiei. Statisticile Eurostat din 2011 arată că în Europa, 1 din 2,3 căsătorii sfârșesc prin divorț, generând o dinamică mai mare a familiei și implicit a locuirii²⁰¹. În acest context, relațiile dintre partenerii care coabitează fără copii comportă o altă dinamică în timp, cu variații spațiale mai mici de-a lungul evoluției, neputând funcționa după regulile dinamicii unei familii cu copii.

După cum spuneam mai sus, în societățile dezvoltate, relațiile între parteneri poartă marca individualității specifice vremurilor actuale, fiind încurajată

---

¹⁹⁹ Termen folosit de Beck și Gernsheim, 1999 citat în Roseneil și Budgeon: “Pe măsură ce legăturile sociale devin reflexive și individualizarea caracterizează din ce în ce mai mult relațiile membrilor aceleiași familii, ne îndreptăm către o lume a **familiei post-familie**.” [89, p. 140].

²⁰⁰ „Neo-familie”, termen propriu, folosit pentru a desemna categoriile tradiționaliste de familie. Termenul provine de la sintagma folosită într-un articol din New York Times, care descrie relațiile conjugale și familiale de astăzi ca fiind neo-tradiționale. Sursa: <https://mobile.nytimes.com/2015/07/31/upshot/millennial-men-find-work-and-family-hard-to-balance.html>, accesată în 31.03.2017.

²⁰¹ Sursa: <https://www.bloomsburycollections.com/book/families-beyond-the-nuclear-ideal/ch1-introduction>, accesată în 13.03.2017.

206 RELAȚIA LOCUIRE/ FAMILIE AICI ȘI ACUM. ÎNTRE PERCEPȚIE, EXPECTANȚE ȘI REALITATE

---

concomitența dintre dependența de cuplu și independența fiecărei părți. În locuire, acest lucru se traduce într-o proporție mai mare de spații separate care servesc necesități individuale (spații ale „*sinelui individual*”, vezi Capitolul 4.3), în măsura în care dimensiunea locuirii permite acest capriciu. Altfel, diverse artificii spațiale sunt invocate pentru a asigura privatizări concomitente sau secvențiale. Dusa la extremă, această individualitate poate implica inclusiv rezidență diferită a partenerilor (engl. „*solo living*”²⁰²), fapt care induce o altă raportare la modul în care fiecare dintre ei locuiește.

Așa cum am văzut și în capitolul 3.5, mișcarea pentru egalitatea între sexe a indus, cu timpul, mutații în distribuția sarcinilor casnice rezidențiale. Chiar dacă studii recente atestă în continuare o repartizare inegală a sarcinilor casnice zilnice, în defavoarea femeii, în prezent asistăm la o creștere semnificativă a îndatoririlor preluate de bărbați. Simetrizarea relațiilor bărbat/ femeie este vizibilă astăzi atât în familiile fără copii, cât și în cele cu copii, unde bărbatul începe să aloce mai mult timp copiilor decât o făcea până nu de mult [116, p. 169]. În același timp, spațiile personale din cadrul casei, folosite exclusiv de mamă (de exemplu biroul ei, personal) încep să se identifice în peisajul rezidențial. Teritoriul rezidențial începe să fie revendicat în egală măsură de partea feminină și cea masculină a familiei.

Odată cu promovarea individualismului, se constată și o tendință generală de slăbire a solidarității intergeneraționale, chiar dacă încă sunt destul de dese cazurile în care locuirea generației adulte acomodează un spațiu pentru părintele rămas singur sau cu o anume dizabilitate. Conform lui Giddens, legăturile familiale slăbesc pe măsură ce individualitatea capătă putere. Are loc astfel așa-zisa „democratizare a vieții familiale”, care explică inclusiv fenomenul coabitării prin respingerea căsătoriei dar și prin respingerea conexiunilor cu familia extinsă (Giddens, citat de Artis and Martinez [203, p. 3]).

Conceptul de familie este el însuși supus unei redefiniri continue. Familia tradițională își delegă anumite funcții „*triburilor media*” [4, p. 76], care atentează inclusiv la conceptul de familie, coagulând indivizi pe baza altor interese decât cele de rudenie. Intimitatea și sentimentul de privat asociat familiei tradiționale sunt suplinite de un alt fel de intimitate și confort psihologic conferite prin intermediul tehnologiei media, direct responsabilă pentru posibila modificare în viitorul apropiat a geografiei spațiilor rezidențiale și a relațiilor familiale.

Analiza relațiilor conjugale este urmată, cum este și firesc, de o analiză a **relațiilor parentale** care introduce în ecuația familiei raportul adult/ copil. Aceste relații devin o emanație cumulată atât a valorilor societale, cât și a valorilor interne ale familiei. Schimbarea modului de raportare la copil, în special la „copilul dorinței”, care devine valorizat și prioritar în ierarhia familială reprezintă unul din cei mai importanți factori care a contribuit recent la transformarea relațiilor parentale. Copilul dorinței, planificat și mult așteptat, de multe ori singurul copil al familiei, impune un alt mod de a-i fi părinte. Se schimbă astfel raporturile tradiționale de autoritate față de copil, fiind din ce în ce mai vizibilă tendința actuală de democratizare a relațiilor părinți/ copii.

O altă trăsătură actuală a relațiilor părinți-copii este orientarea practicilor familiale preponderent către copil și către interesele lui (engl. „*child-oriented*”), mult mai mult decât se întâmpla în trecut. Practicile parentale și rutina cotidiană vin să confirme noul rol hiper-protejat al copiilor de azi și schimbarea poziției acestora în

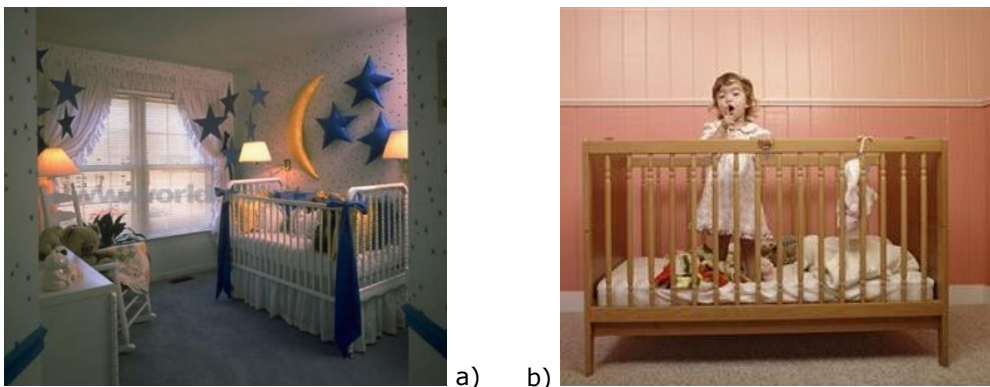
---

²⁰² „*Solo living*”, tradus în limba română „*locuire de unul singur*”, termen preluat din McKie și Callan [93, p. 151].

ierarhia familiei. În fapt, copilul din ziua de azi trăiește o „**dilemă a dependenței**” [204, p. 391], regăsindu-se prins între intens-promovatul principiu al individualității și cel al dependenței față de părinți. Copiii ajung să fie asistați de părinți în atât de multe sarcini și ajung să fie implicați în atât de multe activități, încât își dezvoltă această dependență ritualică față de părinți: au nevoie să fie luați de la școală, duși la activități extracurriculare, aduși acasă, pregătiți pentru a doua zi de școală etc. Toate acestea pentru a pregăti individualizarea sa ulterioară.

În limba engleză există un termen extrem de sugestiv pentru intensitatea cu care unii părinți își practică atribuțiile față de copii. „*Intensive parenting*”, tradus în limba română prin sintagma „*părinție intensivă*”, denumește o anumită categorie de părinți care duce la extremă practica parentală, prin dedicarea excesivă copiilor și prin renunțarea implicită la alte activități. Filmul „*Bacalaureat*” regizat de Cristian Mungiu prezintă o fațetă a realității familiale românești, aceea a unei împliniri parentale prin intermediul copiilor. „Dopajul existențial” pe care părinții îl induc copiilor servește, în fapt, unui scop primordial de a se împlini sau „mântui” prin copii²⁰³.

Figura 6.15. a) „Idei pentru amenajarea și decorarea camerei bebelușului”²⁰⁴; b) „Cum să pregătești camera copilului”: „Patul este cel mai important lucru pe care trebuie să îl cumperi...”²⁰⁵

În paralel cu centrarea pe copii, asistăm în prezent la o teoretizare excesivă a părinției. Cursuri tematice pentru viitori părinți, ghiduri și manuale de creștere a copiilor, grupuri de susținere, toate acestea însoțesc, reconfortant, adultul în inițierea ca părinte și în exercitarea, pe parcurs, a atribuțiilor sale. Această teoretizare excesivă este indusă, pe de-o parte de rațiuni consumeriste și, pe de altă parte de pierderea parțială a caracterului instinctiv în relația părinte/ copil, atât de specific societăților primitive. Pierderea încrederii în propriile abilități parentale devine alimentată de volumele inhibante de sfaturi și povețe, creând o oarecare dependență a părintelui de sfaturile găsite pentru diverse situații care-l pun în încurcătură. Locuirea nu scapă nici

²⁰³ Sursa: articolul scris de Vintilă Mihăilescu, din Dilema Veche, despre filmul *Bacalaureat*, disponibil on-line <http://dilemaveche.ro/sectiune/situa-iunea/articol/bacalaureatul-parintilor>, accesat în 3.10.2016.

²⁰⁴ Sursa: <http://www.copilul.ro/sugar/camera-bebelusului/5-idei-pentru-amenajarea-si-decorarea-camerei-bebelusului-a12854/Cer-instelat.html>, accesată în 15.04.2017.

²⁰⁵ Sursa: <http://www.utilecopii.ro/articole/bebelusi/cum-sa-pregatesti-camera-copilului/6394/>, accesată în 15.04.2017.

208 RELAȚIA LOCUIRE/ FAMILIE AICI ȘI ACUM. ÎNTRE PERCEPȚIE, EXPECTANȚE ȘI REALITATE

---

ea de sfaturile „bine intenționate” ale specialiștilor, care propovăduiesc de obicei soluții cu caracter universal, care se recomandă a fi aplicate ori de câte ori e posibil. Cele mai întâlnite sunt sfaturile date celor pe cale să devină părinți, care trebuie să adapteze spațiul rezidențial pentru venirea pe lume a noului membru al familiei. Stângăcia cu care sunt oferite sfaturi rezidențiale se cere adesea filtrată de particularitățile fiecărei familii, iar aplicarea sfaturilor „de specialitate”, *in abstracto*, riscă disfuncții rezidențiale ulterioare. Figura 6.15 prezintă două dintre sfaturile de amenajare interioară care nu s-ar potrivi familiilor neo-familii, în care copiii nou-născuți dorm cu părinții sau în proximitatea lor, nicidecum în spații sau paturi separate.

Pomeneam, la începutul capitolului, de cele două modele teoretice de dezvoltare a familiilor, aici și acum. Primul model, al familiilor post-familiiilor, derivat din principiul individualismului, așează focusul pe individ, pe o atitudine progresistă, lăsând deoparte, într-un vădit gest de respingere, orice urmă de nostalgie față de trecut. Neo-familiiile, caracterizate prin principiul ciclicității, se remarcă prin nostalgia cu care se reiterează și se adaptează teorii sau stiluri de viață trecute, invocate ca fiind autentice și adaptate unui stil de viață mai degrabă instinctual. Aceste două tendințe, ușor de identificat în diversele exemplificări menționate mai jos, sunt de interes în măsura în care anticipează și elucidează un anumit stil de viață care, la rândul-i generează o locuire adaptată acestuia.

Comparativ cu relațiile conjugale, relațiile parentale sunt mai expuse celor două modele teoretice, astfel că modelul familie post-familie sau modelul neo-tradițional transpare mult mai ușor din inter-relaționarea părinte-copil decât în cea dintre parteneri. În peisajul nostru societal se pot identifica printre modelele parentale ambele tipare. Coexistența celor două tipare relaționale poate fi explicată odată prin recurența modelelor parentale conservatoare, de care actualii părinți au avut parte la rândul lor când erau copii, dar și prin deschiderea pe care aceștia o manifestă față de stiluri parentale democratice, importate în special din culturile nordice.

Prima tendință continuă într-un fel linia parentală autoritară, iar cea de-a doua, poate dintr-un gest de răzvrătire față de practicile parentale experimentate pe propria piele, apreciate retrospectiv ca fiind neechitabile, adoptă un stil parental blând, cu tendințe democratice.

Pe de o parte, **familia post-familie**, adeptă a unui stil parental obiectiv, posibil reținut afectiv și distant, cu poziții ierarhice clar definite se opune ca mentalitate **neo-familiei**, care adoptă un stil parental blând, neautoritar și democratic. Operaționalizarea acestor două categorii de stiluri parentale este vizibilă în cadrul locuirii și este foarte ușor de reperat.

Familia post-familie, folosind o retorică individualistă, pledează cu precădere pentru spații ale sinelui individual, pentru a putea astfel asigura independența și autonomizarea membrilor. Familia post-familie își crește copiii în camerele copiilor, cu „baby-phone”-ul la îndemână, astfel ca rutinele separate ale membrilor să nu interfereze. Diverse dispozitive video sau audio ajută la supravegherea copiilor, alte dispozitive înlocuiesc brațele mamei, legănând sau cântând copilului (chiar cu vocea înregistrată a mamei), iar saltele inteligente monitorizează bătăile inimii, pentru a semnala o eventuală apariție a sindromului morții subite. În cazuri extreme, practică metoda CIO²⁰⁶ sau o variațiune locală a

---

²⁰⁶ Metoda CIO, „Cry-it-Out”, denumită și metoda antrenamentului de dormit, promovează o metodă de a învăța bebelușul sau copilul în patul propriu, chiar dacă acest lucru implică și plâns. Sursa:

RELAȚIA LOCUIRE/ FAMILIE AICI ȘI ACUM. ÎNTRE PERCEPȚIE, EXPECTANȚE ȘI REALITATE 209

acesteia, metoda „Super-nanny”²⁰⁷. Aceasta tendință familială este deseori asociată cu o rată mare de instituționalizare a copiilor de la o vârstă fragedă, astfel că locuirea nu este nevoită să răspundă unui palier larg de activități pe timpul concediului de maternitate sau în primii ani de viață ai copiilor (vezi Figura 6.16).

Figura 6.16. Familia post-familie a) Leagăn multifuncțional pentru infanți, preia din sarcinile parentale²⁰⁸; b) Aranjarea camerei pentru infant²⁰⁹; c) Aranjarea camerei pentru doi frați²¹⁰; d) Dormitorul părinților, neinvadat de prezența copiilor²¹¹

http://www.babycenter.com/0_baby-sleep-training-cry-it-out-methods_1497112.bc , accesată în 28.09.2016.

²⁰⁷ Irina Petrea, „Și tu poți fi Supernanny. Cum să-ți crești bine copilul”, Ed. Trei, 2007, București.

²⁰⁸ Sursa: <https://www.4moms.com/mamaroo/> , accesată în 16.04.2017.

²⁰⁹ Sursa: http://thediplaybook.com/2016/06/gender-neutral-nursery-reveal.html?utm_content=buffer16ef&utm_medium=social&utm_source=pinterest.com&utm_campaign=buffer#_a5y_p=5515029 , accesată în 16.04.2017.

²¹⁰ Sursa: <https://ro.pinterest.com/pin/AW5SRjW3d6ZFG1OqhJde3Sk3BrLevUKXPafFifg8l2Lr9mAPzwrYbzw/> , accesată în 16.04.2017.

²¹¹ Sursa: <http://cocolapinedesign.com/2016/06/25/dark-moody-home/> , accesată în 16.04.2017.

210 RELAȚIA LOCUIRE/ FAMILIE AICI ȘI ACUM. ÎNTRE PERCEPȚIE, EXPECTANȚE ȘI REALITATE

Figura 6.17. Neo-familia a) Purtatul copiilor în sisteme de purtare, inclusiv acasă²¹²; b) Aranjarea dormitorului pentru co-sleeping²¹³ c) Dormitor pentru co-sleeping²¹⁴ d) Dormitor pentru co-sleeping²¹⁵ e) Pattern de dormit pe timpul nopții²¹⁶ f) Varianta amenajare cameră pentru copii (include loc de dormit pentru adult)²¹⁷

Familia post-familie implică adesea o terță persoană, fie externă, fie parte a familiei extinse, care ajută la creșterea copiilor, astfel ca rutina părinților să fie cât

²¹² Sursa: <http://www.metroparent.com/daily/parenting/parenting-issues-tips/what-is-attachment-parenting-what-are-the-pros-and-cons/> , accesată în 16.04.2017.

²¹³ Sursa: <https://ro.pinterest.com/pin/561894490993653872/> , accesată în 16.04.2017.

²¹⁴ Sursa: <http://einfachklein.de/ap-krabbelgruppe-heute-familienbett-sichern-durchschlafen-und-naechtliches-stillen/> , accesată în 16.04.2017.

²¹⁵ Sursa: <https://www.popsugar.com/moms/Ikea-Bed-Hack-Families-Who-Cosleep-38770914> , accesată în 16.04.2017.

²¹⁶ Sursa: <http://www.dynamicparenting.org/archives/991> , accesată în 16.04.2017.

²¹⁷ Sursa: <https://ro.pinterest.com/pin/503629170815622125/> , accesată în 16.04.2017.

mai puțin afectată de îndatoririle casnice înmulțite. De multe ori, această terță persoană devine un părinte surrogat, iar pentru ca acesta să-și poată îndeplini îndatoririle, dispune adesea de propriul spațiu în cadrul locuirii. Fluxurile rezidențiale devin în acest context o suprapunere complexă de relații private, semi-private și publice.

De partea cealaltă a baricadei, **neo-familia** își construiește discursul nostalgic în jurul unor teorii preluate fie din trecut, fie de la alte mamifere, fie de la societăți primitive, tribale, redescoperite recent de numeroase studii longitudinale. Mizând pe un continuum între membrii familiei [108], în special între mamă și copil, neo-familia respinge implementarea rigidă a teoriei individualismului, promovând sacrificiul matern și patern pentru binele copilului. Figura de atașament, reprezentată deseori de figura maternă, este prezentă în primii ani de viață ai copiilor, mama arogându-și un rol activ în viața copiilor săi. Tatăl completează prezența parentală, fiind și el implicat în diverse roluri domestice. Neo-familiile dorm în aceeași cameră cu copiii, împart același pat și deseori dețin exclusivitate în îngrijirea copiilor. Spațiile de coeziunea grupului domestic sunt deosebit de importante pentru viața neo-familiilor, cele alocate indivizilor trecând pe loc secund, nefiind folosite decât sporadic (vezi Figura 6.17).

Acestui tip de familie îi corespund relațiile din bastion, detaliate la capitolul 3.1.2.4, care focalizează mai degrabă în jurul spațiilor de coeziune familială decât în jurul celor individuale. *Casa-foc*, detaliată în cadrul aceluiași capitol precedent, este de asemenea un corespondent rezidențial fidel al relațiilor de grup (vezi Figura 6.18).

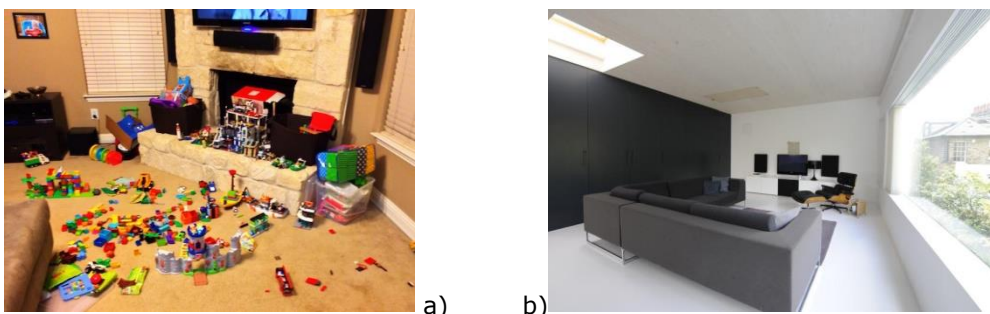
Figura 6.18. Familia în Evul Mediu și *Casa-foc*. "Une veillée familiale", sec. al XV-lea²¹⁸

²¹⁸ Sursa: Expoziție copilăria medievală, găzduită la Biblioteca națională a Franței, disponibilă pe site-ul <http://classes.bnf.fr/ema/>, accesată în 06.03.2016.

212 RELAȚIA LOCUIRE/ FAMILIE AICI ȘI ACUM. ÎNTRE PERCEPȚIE, EXPECTANȚE ȘI REALITATE

„Attachment parenting”²¹⁹ sau părinția de atașament, descrisă mai detaliat în cadrul capitolului 3.2.1, reprezintă probabil una din manifestările cele mai întâlnite ale neo-familiei. Întemeiat pe recente descoperiri științifice²²⁰, acest tip de părinție mizează în fapt pe apropierea primară, instinctuală dintre membrii familiei, în special între copii și părinți, care transcende principiului individualității. Nevoile fundamentale ale copiilor, în special cele legate de atașament, constituie în fapt baza funcționării acestor familii, instaurând astfel copiii pe un loc ierarhic superior. Nașterea naturală, alăptatul prelungit, preferabil până la autoîntărcare, purtatul în sisteme ergonomice și prejudecata legată de administrarea de lapte praf, concedii maternale prelungite, toate reprezintă caracteristici care însoțesc neo-familiiile.

Peisajul rezidențial al neo-familiei diferă fundamental de cel al familiilor post-familii. Neo-familia, deși poate deține din inerție spații rezidențiale specializate pentru fiecare membri, ceremonialul cotidian nu respectă regula atribuirii spațiale clasice, astfel că diversele camere ajung să nu fie folosite în realitate cu scopul alocat inițial. Spațiile copiilor ajung cel mult camere de joacă, pătuțurile acestora ajung zone de depozitare, de cele mai multe ori practicându-se dormitul fie în același pat, fie în aceeași cameră („co-sleepingul” sau „bed-sharingul”). Copiii cuceresc orice spațiu al casei, fiindu-le permisă inclusiv colonizarea livingului, lucru evitat de cealaltă categorie de familii. Spațiile alocate sinelui colectiv capătă importanță, comparativ cu cazul precedent, în care primau spațiile alocate indivizilor.

Figura 6.19. a) Living colonizat de copii²²¹; b) Living neafectat de prezența copiilor²²²

Furnizarea acestor două modele teoretice servește, după cum aminteam și mai sus, exclusiv scopului de a facilita transpunerea stilurilor parentale în peisajul rezidențial. Neo-familiiile au nevoie de cu totul alte configurații de spații de locuit față de cele de care are nevoie familia post-familia. Rareori însă în realitate aceste diferențe sunt identificate și transpuse în limbaj spațial, astfel încât stilul familialo-parental să rezoneze cu locuința. În cele ce urmează, prezentarea succintă a caracteristicilor specifice locuirii de aici și acum vine să completeze privirea de

²¹⁹ Attachment parenting se bazează în esență pe formarea și cultivarea unor conexiuni puternice între părinți și copii. Sursa : <http://www.attachmentparenting.org/principles/api> , accesată în 28.09.2016.

²²⁰ Sursa: <http://evolutionaryparenting.com/bedsharing-beyond-infancy-the-question-of-independence/> și <http://www.dailymail.co.uk/health/article-2054393/Bad-news-dads-Babies-share-mothers-bed-age-good-hearts.html> , accesate în 28.09.2016.

²²¹ Sursa: <http://noahsdad.com/duplo-lego-playing-on-floor/> , accesată în 16.04.2017.

²²² Sursa: <http://www.geffrye-museum.org.uk/collections/>, accesată în 14.10.2016.

ansamblu asupra prezentului, complexității datelor de familie adăugându-li-se și complexitatea situației rezidențiale actuale.

6.2.4. Locuirea acum

Toate tendințele specifice societății actuale, tendințe menționate și în cadrul Capitolului 6.2, pun sub semnul întrebării felul în care proiectăm, felul în care ne raportăm la lumea înconjurătoare, inclusiv la clădirile rezidențiale. La scară europeană, locuirea actuală este marcată de două direcții majore de căutare, adresate pe de-o parte unității de locuit și pe de altă parte scării urbane, a proximității imediate și a orașului. O serie de concepte actuale pot fi identificate în acest sens. Personalizarea și varietatea locuirii vin să compenseze precedentele abstracte și lipsite de identitate. Convivialitatea și locuirea în comunitate vin să compenseze alienarea precedentă față de proximități și conlocuitori, iar atitudinea sustenabilă vine să contracareze anterioara lipsă de preocupare pentru problemele mediului. A.M.Zahariade identifică o serie de măsuri care se înscriu în aceste direcții, măsuri care vin să răspundă conceptelor enunțate mai sus, influențând felul în care se configurează locuirea și relația dintre locuire și locuitor: recâștigarea unei forme de urbanitate și a unei vieți urbane sau comunitare active, folosirea pe cât posibil a fondului construit existent, prin reabilitări și refuncționalizări, recursul la tradițiile specifice ale locuirii și adaptarea la noile moduri de viață, în care familia este înlocuită deseori de grupul domestic, implicarea locuitorilor în procesul de proiectare, alienarea dintre proiectant și locuitor, dialectica dezvoltării pe orizontală/ pe verticală, monotonia formală și sărăcia tipurilor etc. [2, pp. 5, C.5.2].

Pentru contemporaneitate, locuirea urbană și locuința a devenit mai mult o problematică în sine decât o căutare a unei direcții teoretice sterile. Bienala de Arhitectură de la Veneția constituie, de ceva vreme încoace, un barometru al teoriilor arhitecturale care marchează prezentul și al felului în care aceste teorii s-au materializat sau urmează să se materializeze, cu sau fără inerție. Desemnată în 2014 pentru a fi curatoriată de arhitectul Rem Koolhaas, Bienala a focalizat discursul de arhitectură înspre tema globalizării, a elitismului și a unei proiectări de sus în jos (engl. *top-down*). În 2016, Alejandro Aravena s-a îndepărtat în mod voit de acest discurs elitist, ducându-l mai degrabă înspre particular, specific și bottom-up²²³. Asemeni condițiilor de pe front, Aravena invită la o atitudine receptivă și sensibilă a arhitectului, care este nevoit să ia în considerare toate condițiile, uneori dialectice, care caracterizează prezentul. Oscilația între cele două tendințe teoretice caracterizează ambivalența cadrului teoretic actual pe care vine să se contureze programul de locuire.

Descoperirile tehnologice și mirajul media atrag o serie de schimbări și oportunități, metamorfozând inclusiv modul de a proiecta și de raportare la beneficiarul final al clădirilor. Pe de altă parte, includerea realității virtuale în cadrul spațiilor induce, în aceeași măsură, o schimbare a modului de raportare a oamenilor la spațiile respective. Tehnologia digitală atrage în această perioadă o redefinire formală a clădirilor, schimbând de la sine prioritățile demersului de proiectare și a tuturor aspectelor legate de partea practică a arhitecturii. Într-un interviu din anul

---

²²³ Blidariu Cristian, revista „Arhitectura”, articol „*Turist pe front, Selfi-uri la Bienală*”, publicat în octombrie 2016, sursa: <http://arhitectura-1906.ro/2016/10/turist-pe-front-selfie-uri-la-bienala-tourist-on-the-front-selfies-at-the-biennale/>, accesată în 06.03.2017.

214 RELAȚIA LOCUIRE/ FAMILIE AICI ȘI ACUM. ÎNTRE PERCEPȚIE, EXPECTANȚE ȘI REALITATE

2015, Rem Koolhaas afirma că tehnologia digitală a generat una dintre cele mai remarcabile schimbări în practica arhitecturală în ultimul secol²²⁴. Influența exercitată de acest factor a reverberat inclusiv în locuire, inducând o serie de schimbări asociate schimbărilor la nivel macrosocial. Arhitectul Claudiu Toma, în lucrarea sa de doctorat intitulată „*Media-Locuire. Direcții în arhitectura locuinței contemporane*” analizează felul în care tehnologiile, în special cele digitale, afectează mediul rezidențial, felul în care raportează oamenii la locuire și felul în care schimbă relațiile interumane [4]. Influențele directe ale tehnologiei în locuirea românească nu sunt atât de evidente ca în spațiul occidental, spre exemplu.

Această perioadă ridică la fileu și problema sustenabilității, promovând intens construcțiile verzi, care țin cont de amprenta pe care o au asupra mediului înconjurător. Casele proiectate în acest spirit dețin o specificitate aparte, din moment ce prioritar devin nu preferințele beneficiarului, ci felul în care clădirea trebuie să răspundă la factorii de mediu. Din această tendință s-au desprins două mari categorii de a răspunde la cerințele ambientale, una profund tehnologică și una vernaculară. Dacă prima răspunde descoperirilor tehnologice, cea de-a doua dă atenție materialelor locale, spiritului locului, promovând o abordare vernaculară, adaptată contextului. Din nou, reverberația acestor tendințe în societatea noastră și în peisajul locativ este relativ mică.

Dintotdeauna locuirea a somatizat, cu inerție sau nu, modificările survenite la nivelul familiei. În momentul de debut al familiei moderne, identificat de Philippe Ariès ca fiind în secolul al XVIII-lea, aceasta a început să se identifice ca grup distinct în cadrul societății. Locuințele s-au adaptat nevoilor acestor familii, schimbându-și configurația pentru a integra nevoile nucleare. Protecția vieții private față de lumea exterioară și față de spațiul public a apărut ca funcție rezidențială odată cu autonomizarea familiei nucleare, sociabilitatea fiind înlocuită cu grija față de viața intimă [4, p. 138]. Organizarea interioară respectă *relațiile de putere*, așa cum le denumea Madanipour, care definesc ierarhiile familiale și relaționale. Cele două tipologii majore, identificate de Madanipour, se pot distinge în funcție de felul în care sunt organizate spațiile cu diferite grade de intimitate, spațiile principale și cele secundare, de suport. **Tipologia tripartită** este de factură burgheză, având spațiile dispuse după gradul de intimitate, gradual de la spații publice, la cele private și apoi la cele de serviciu, cu fluxuri complexe datorate prezenței în cadrul casei mai multor categorii de persoane (servitori, familie etc.). Perioada modernistă a adus **tipologia bipartită**, divizată în spații de zi și de noapte, eliminând polul public, acum externalizat [4, p. 136]. Postmodernitatea aduce o nouă tipologie rezidențială, accentuând importanța spațiilor individuale, în defavoarea celor colective.

„*Modelul spațiilor individuale care au luat din suprafața spațiilor folosite la comun a apărut la început în locuințele bogate, dar s-a răspândit ulterior, ca model general și în cazul locuințelor în masă, susține Madanipour. Postmodernitatea, în opinia sa, nu face decât să mărească această tendință, să accentueze importanța spațiilor private, în detrimentul celor comune... Chiar dacă postmodernismul se dorea o reacție la raționalismul modernist, în esență nu a reușit să schimbe sistemul intern de organizare a locuinței, rămânând cumva superficial, la suprafață. Modelele vehiculate nu au reușit să treacă de sistemul funcționalist, singura reușită în opinia sa fiind îndepărtarea de sintagma locuinței văzută ca mașină de locuit*” [4, p. 137].

---

²²⁴ Sursa: <http://www.dezeen.com/2015/05/27/rem-koolhaas-interview-technology-smart-systems-peoples-eagernesssacrifice-privacy-totally-astonishing/>, accesată în 03.03.2017.

Madanipour identifică în prezent o discrepanță între configurația rezidențială actuală și invarianții pe baza cărora funcționează relațiile în realitate, aici și acum [110, p. 107]. Imaginea tradițională a familiei a amprentat într-atât de puternic mentalul colectiv, încât configurațiile rezidențiale țin cont de aceste specificități și mai puțin de realitatea curentă. Rezidenții postmoderni se folosesc în mare parte de moștenirea configurației moderne de locuire, însă felul în care dispun de spațiul interior traduce nevoia de personalizare extrem de specifică. Democratizarea și simetrizarea relațiilor familiale, negocierile spațiilor private și semi-private ale casei marchează o nevoie de adaptare a spațiului la specificitățile actuale ale familiei.

În cadrul tipologiilor actuale de locuire, pot fi detectate astfel diferențe și variațiuni multiple, care chiar dacă pleacă de la modelul configurației moderne, particularizează spațiul interior. Privilegierea versiunilor multiple, specifică perioadei postmoderne, a obligat găsirea în timp a unor formule de personalizare, mai ușor de obținut în cazul locuințelor individuale și ceva mai greu în cazul celor colective. În ambele situații însă, încorporarea elementelor preluate din casa ideală, *informalizarea*²²⁵ spațiilor, relațiile sociale egalizate și adoptarea unei conduite rezidențiale relaxate, non-formale par să contureze locuirea postmodernă. Operațiunile specifice întreprinse în cadrul căminului pot fi identificate astăzi ca făcând parte dintr-un sistem complex, care susține modul de viață al rezidenților și felul în care se raportează la lumea înconjurătoare [205, p. 151].

Situația locuirii de *aici și acum* este un pic diferită față de situația vest sau nord-europeană, spre exemplu, prezentând anumite particularități rezultate din sferile influențiale exo, mezo și cronosistemice. Unul din determinanții influențiali extrem de puternici îl constituie situația social-economică favorabilă a zonei de vest a țării, în special în polii de creștere Timișoara și Arad, precum și politicile sociale și cele de locuințe. Locuința celor care trăiesc acum și aici nu este decât rareori produsul dorinței proprii și nu este decât tot rareori materializarea a ceea ce oamenii își doresc de la locuire.

*„Vechile case țineau înăuntrul lor familiile, zidurile lor oprindu-i pe oameni să-și ia lumea în cap. Erau **vremurile în care casa și familia purtau același și însemnau același lucru**... Casa nu mai este suportul familiei și al fiecărui individ în parte. Casa se înmoaie și, reflectând fidel relațiile din familia pe care o găzduiește, lasă destinele oamenilor să se scurgă în afara ei.”*
Florin Biciușcă²²⁶

Este evident că odată cu schimbarea paradigmei familiei, expectanțele pe care aceasta le are de la modul de viață, de la calitatea vieții și, implicit, de la locuire au suferit la rândul lor modificări radicale. Transformările majore ale familiei, survenite în majoritatea societăților vestice în ultimii treizeci sau patruzeci de ani [142, p. 107] se manifestă inertial în societatea românească, care deși în perioada post-comunistă a fost refractară la valorile societăților vestice, în ultimii ani pare să manifeste o deschidere față de acestea (vezi capitolul 6.1 și 6.2). În această lumină, cele două tendințe oarecum diferite semnalate în societatea actuală de aici și acum, își asumă cele două origini distincte. O primă direcție, cea **tradiționalist-nostalgică**, este

---

²²⁵ „Informalizare”, termen preluat de la Löfgren (1993a), folosit pentru a denumi adăugarea funcțiilor sociale spațiului bucătăriei [205, p. 150].

²²⁶ Sursa: <http://atelier.liternet.ro/articol/2014/Florin-Biciusca/Inmuierarea-casei.html>, accesată în 31.03.2017.

216 RELAȚIA LOCUIRE/ FAMILIE AICI ȘI ACUM. ÎNTRE PERCEPȚIE, EXPECTANȚE ȘI REALITATE

---

completată de o direcție **alienantă**. Aceste două clasificări realizează un model pur teoretic, care servește exclusiv scopului de a facilita direcțiile majore identificate în locuire. Aceste modele teoretice pot funcționa în realitate întrepătruns, putând manifesta în diverse situații sensuri convergente. Prima direcție, deși poate manifesta receptivitate la nou, își întemeiază percepțiile și funcționează pe baza unor norme tradiționale de locuire, de multe ori reiterate. Față de cele două direcții oarecum diferite, societatea noastră manifestă predilecția pentru un mod de viață (și implicit de locuire) tradiționalist, comparativ cu societățile vestice. Recurența modelelor rezidențiale de sorginte tradiționalistă poate fi justificată pe de o parte de rațiuni financiare, dar și de lipsa modelelor rezidențiale autentice și personalizate, în măsură să ofere un reper referențial pentru locuirile ulterioare.

Stilul de viață contemporan și valorile ontologice asociate favorizează, în special în societățile vestice urbane, un **model de locuire alienat**, mai detașat, operațional mai degrabă decât legat de origini. Un mod de locuire descărcat de valențele simbolice și saturat cu funcțiune utilitară. Aceste trăsături pot fi reperate și în peisajul nostru rezidențial, chiar dacă manifestările locale sunt mai atenuate decât cele vest-europene. Trecerea de la domus-ul nostalgic, tradițional, la locuirea contemporană, din megalopolis [53] este justificată de toate schimbările recente, pomenite și în cadrul tezei, schimbări care au generat modificarea totală a mentalității și a stilului de viață. Mitul domus-ului, al fenomenologiei locuirii tradiționale și al comunității, este substituit în prezent de un model al alienării dintre locuire și locuitor, specific vieții urbane din epoca megalopolisului. Odată cu definirea conceptului de proprietate, odată cu introducerea conceptului de bun al schimbului între oameni și odată cu avansarea tehnologică, locuirea a intrat într-o altă dimensiune, schimbând felul în care ne raportăm la ea și la lumea înconjurătoare. Noile tipuri de comunicare inter-personală, prin deschiderea către spațiul virtual au cauzat, în timp, o erodare a importanței spațiului fizic, ceea ce face ca domus-ul stabil să nu fie altceva decât un mit nostalgic. Autopoiesis-ul locuirii atribuie acesteia o nouă dimensiune. Ea trebuie să se auto-formeze, instituită pe regulile familiale, și să își găsească în timp parametrii pe baza cărora se auto-reglează, asigurându-și astfel o stare de echilibru. Misiunea clasică de decorație, construcție și distribuție este înlocuită de o nouă ordine socială, îndeplinită prin articulare și organizare²²⁷. Cum se realizează această misiune în spectrul rezidențial, este o întrebare la care fiecare societate în parte trebuie să găsească răspunsul, chiar dacă la modul general pot fi reperate anumite caracteristici comune.

Locuința alienantă este o locuință care nu se mai referențiază neapărat la repere fizice. Locuința este și ea un „*simptom al <in-plasării> geografice a omului modern (sau post-modern), al disjunției între individ și locul fizic*” [144, p. 106]. Nu numai din cauza mobilității crescute, care detașează sentimentul de acasă față de locația propriu-zisă, ci și din cauza locațiilor în care se plasează locuirea, de multe ori departe de imaginea ideală pe care o asociem locuirii. Acum avem de-a face cu o locuință cu versiuni multiple, individualizate. „*Totodată, coexistența lumilor multiple în universul cunoscut și abilitatea oamenilor de a re-crea la nesfârșit forme multiple de spații ale memoriei, imaginației și aspirației, cu particulare teritorii consacrate și personale percepții ceremoniale implică relativitatea locuirii în spațiu și totodată eliberarea noțiunii înseși de <locuire> de sursa domestică la care trimite.*” [185, p. 111]

---

²²⁷ Sursa: Șerban Țigănaș despre “Autopoiesis of Architecture”, Patrik Schumacher

Figura 6.20. „Perfect Home II”, 2003, instalație reprezentând spații-fantomă, artist Do Ho Suh²²⁸

Definirea și marcarea spațiului intim și personal devine, în cadrul locuirii actuale, o chestiune extrem de sensibilă, odată cu amploarea pe care tehnologia media a cunoscut-o și în spațiul rezidențial. *„Posibilitatea de a transmite imagini instantaneu și rețelele sociale care le distribuie la o scară imensă face ca limitele intimității personale să nu mai fie definite și îngrădite de cadrul fizic. Atunci când există posibilitatea să privesc aproape orice colțisor al spațiului privat, limita amintită devine flexibilă”* [4, p. 135]. Flexibilitatea acestor limite nu induce însă o eliminare fizică a acestor limite. Capitolul 4.3 și 4.4. vorbește despre necesitatea asigurării acestor categorii de spații private și publice în cadrul locuirii, felul în care urmează în viitor să fie definite, interpretate și redefinite aceste spații rămâne însă o discuție deschisă.

Tehnologia media își mai asumă astăzi o altă modificare asupra spațiului rezidențial, atentând la modul în care se redefinește spațiul privat și spațiul public, unul în raport cu celălalt și fiecare în raport cu sine. Dacă până recent, sfera domestică a reprezentat un univers protejat, privat, total separat de viața publică, recent asistăm la de-privatizarea locuinței, prin introducerea tehnologiei media [4, p. 138], care diluează limitele fizice, putând chiar să le anuleze. Conectarea permanentă posibilă între individul din sfera privată și un altul din sfera publică poate vulnerabiliza intimitatea locuinței, punând sub semnul întrebării însăși nevoia de intimitate și de apropiere a unei sfere private. Experimente rezidențiale în care această limită între public și privat era pusă sub semnul întrebării au existat încă de la începutul anilor 2000, în Olanda, unde pe ecranul fațadei casei se proiecta activitatea “privată” derulată în interiorul casei.

Nu numai demarcarea public/ privat este în redefinire, ci și conceptul însuși de socializare. Mobilitatea familiilor în ziua de azi este susținută tot de tehnologia media, ecrane imense în cadrul zonelor de zi venind să reunească, fie și virtual, membrii familiei. Atât socializarea intrafamilială este susținută astăzi de tehnologie, cât și socializarea între „triburile media” (J. Ridderstrale și K. Nordstrom, citați de

---

²²⁸ Sursa: <https://thespaces.com/2017/02/01/do-ho-suh-victoria-miro-gallery-london/>, accesată în 22.03.2017.

218 RELAȚIA LOCUIRE/ FAMILIE AICI ȘI ACUM. ÎNTRE PERCEPȚIE, EXPECTANȚE ȘI REALITATE

Toma [4, p. 26]), internetul ajutând la coalizarea și socializarea indivizilor uniți de alte afinități în afara celor de rudenie.

Negocierea termenului de familie, a relațiilor și intimităților intra-rezidențiale, așa cum rezultă ele din Capitolul 6.2, cer în prezent o flexibilitate extrem de mare a locuirii. Pentru că flexibilitatea de care are nevoie locuirea este adesea dificilă, chiar imposibilă, locuirea a început să somatizeze o altă calitate, în compensare. **Mobilitatea** vine să suplinească neajunsurile locuirii actuale, redefinind *in extenso* semantica locuirii și a relațiilor intrafamiliale. Această atitudine organicistă, în care casa „este folosită atâta vreme cât este adecvată, după care este înlocuită” [206], amprentează societatea actuală cu o mobilitate rezidențială extrem de mare. Versatilitatea de a adapta rapid un *acasă* în orice coajă rezidențială [36, p. 118] a devenit o nevoie și nu un capriciu. În plus, imposibilitatea de a prezice dinamica personală sau familială pare să caracterizeze astăzi omenirea. În extreme, acesta pare să fie noul mod de viață al megalopolisului, alienant, versatil și obiectiv.

Pe măsură ce dezvoltarea la nivelul societății se simte tot mai pregnant și în interiorul locuirii, aceasta este influențată inclusiv în felul în care își raportează relațiile intra-familiale și cele extra-familiale. Locuințele devin, din ce în ce mai mult, un peisaj autosuficient, din ce în ce mai dotat și îmbunătățit, care oferă inclusiv componenta de socializare (de multe ori doar virtuală), atunci când nu vrei să părăsești căminul. Peisajele urbane și ritmul de viață au generat în ultima vreme o distorsionare fără precedent a relațiilor interumane. O știre recentă consemna orașul Tokio ca fiind înșesat cu 38 de milioane de persoane, cu toate acestea fiind unul dintre cele mai singuratice orașe [36, p. 117].

Figure 6.21. Un inginer de software, relocat în așezarea depopulată Kamiyama²²⁹

În contrapondere cu cea alienantă, **locuirea de tip nostalgic** pledează pentru un discurs care în diverse feluri face trimitere la trecut și la un mod de viață instinctual. Locuințele tradiționale, conformizante, atât de prezente în peisajul nostru urban de aici și acum, fac trimitere la acest tip de locuire, ca o reconfirmare a unei identități rezidențiale regăsite. *Downshifting*²³⁰-ul rezidențial, reprezentând cariera

²²⁹ Sursa: http://www.japantimes.co.jp/news/2017/03/15/national/millennial-movers-revive-japanese-mountain-towns-amid-depopulation/#.WMrVoG_yjIX, accesată în 16.03.2017.

²³⁰ „Downshiftingul înseamnă refuzul de a intra într-o anume înregimentare ... Ideea de bază e calitatea vieții individului, care nu este dată de felul în care se poziționează el din punct de vedere material (nu-ți trebuie atât de mulți bani ca să fii fericit), ci de faptul că poți profita în mod inteligent de timpul pe

rezidențială în sens invers, descendent, reprezintă de asemenea o manifestare a unui mod de a locui diferit de cel specific megalopolisului lui Neil Leach. În Japonia, intenția de a repopula o așezare urbană părăsită, Kamiyama, a fost îmbrățișată de o mulțime de tineri intelectuali, care au găsit astfel o evadare din orașele îmbâcsite și suprapopulate.

La nivel urban, acest tip de locuire nostalgic implică uneori noțiunea de „smallness”, care definește bunul simț în raport cu proximitatea și cu scara umană, opusă augmentării care sfidează [148, p. 103]. Dorința de reconciliere cu vecinătatea vine dintr-o nevoie de adecvare reciprocă, manifestându-se ca un gest reprobator și recuperator al altor intervenții urbane necontrolate, considerate autiste.

La altă scară, retragerea în mediul rural a unor familii, departe de ritmul și dinamica urbană, reprezintă același fenomen de downshifting rezidențial. Comunitățile intenționale (engl. „intentional communities” [36, p. 119]), închise („gated communities”) sau chiar cohousing-ul trădează de fapt aceeași căutare a unui univers comunitar pierdut în de-personalizarea urbană. Nostalgia față de trecut încorporează în aceste cazuri o căutare a unui sens al comuniunii colective, al complementarității comunitare, pe care orașul, la scara relațiilor dezvoltate, le-a pierdut în timp. La nivel macrosocial, comunitățile închise, care se vor în fapt o reiterare a vechilor triburi, pe lângă conviețuirea cu oameni care împărtășesc aceleași principii, exclud din punct de vedere social alte categorii nefamiliare de oameni și traduc o nevoie de a regăsi o identitate și a putea locui anonim, alături de persoane în care te regăsești [39, pp. 243, 244]. La nivel microsocal, atracția pentru acest tip de locuire poate fi explicată și de sintaxele actuale ale familiei, din moment ce acest tip de locuire poate distribui altfel muncile casnice. Interesul crescut al țărilor nordice pentru cohousing a fost conectat inclusiv de dorința femeilor de a împărți muncile casnice, în special gătitul și îngrijirea copiilor [55, p. 154]. În România, interesul scăzut pentru formele de co-locuire se datorează parțial și experiențelor preponderent negative din perioada comunistă, în care locuințele cu lot folosit în comun obligau învecinarea persoanelor care nu împărtășeau multe lucruri în comun.

Figura 6.22. Locuințe cu curte comună, în Timișoara
(foto: arhiva personală)

care-l ai de trăit, astfel încât să nu devii un sclav al muncii” Aurora Liiceanu, sursa: <http://frumoasaverde.blogspot.ro/2012/06/fenomenul-downshifting-aurora-liiceanu.html> , accesată în 31.03.2017.

220 RELAȚIA LOCUIRE/ FAMILIE AICI ȘI ACUM. ÎNTRE PERCEPȚIE, EXPECTANȚE ȘI REALITATE

Tentativele de locuire comunitară sau pseudo-comunitară reprezintă în fapt o mediere între dorința de a fi în același timp izolat și a avea acces ușor la urbanitate, o mediere între intimitate urbană și comuniune parțială. Câteva zone rezidențiale noi, cu acces comun privat și folosință comună a unei porțiuni de teren reprezintă încercări de locuire comunitară identificate recent. Exemple de locuire comunitară cum a fost realizată în București (imobil Dogarilor, realizat de biroul de arhitectură ADN BA) nu au fost încă realizate în vestul țării, localnicii și investitorii fiind în continuare reticenți față de aceste modele de locuire. Însăși modelul comunitar cel mai cunoscut și premiat din țară (același imobil de pe str. Dogarilor, București, ADN BA) se pare că nu funcționează deplin conform intențiilor arhitecților [145, p. 187], demonstrând o societate încă nepregătită cultural, social și psihologic pentru un astfel de model de locuire. Modelele semi-comunitare uzitate destul de sporadic în vestul țării par să ofere rezidenților doza necesară de intimitate și colectivism de care se pare că au nevoie.

O serie de supoziții se pot naște în jurul acestor modele de locuit fără succes la rezidenți. Locuirea este încodată cu misiunea intrinsecă de a fi intimizantă, protejată față de orice posibilă intruziune. Capitolul 4.6 și studiul „Acasă” ne confirmă rolul reglabil și controlabil pe care societatea noastră îl dorește atribuit epidermei rezidențiale²³¹. Nevoia de enclavare rezidențială, în paralel cu dorința de a deține controlul asupra gradului de intimitate al cojii locuirii pare să fie o caracteristică specifică societății actuale românești. Din moment ce cohousing-ul sau locuirea în asociație vulnerabilizează ambele aceste condiții, acest tip de a locui pare să nu convină. Dorința de a individualiza locuința este din nou un motiv care pare să determine respingerea unui model locuital care nu ajută nici ieșirii în evidență, nici individualizării.

În plus, caracteristicile care definesc aici și acum arhitectura locuirii oscilează între „comandă socială și demersuri estetizante” [153, p. 182]. Stilul decorativ dulceag, glazurat cu decorațiuni care să înobileze casa și să facă să pară mai scumpă, sau chiar să aducă un aer aristocrat pare să fie preferința comercială preponderentă a celor care acum și aici își realizează o locuire unifamilială. O mare majoritate de oameni nu par să vrea o locuire simplă, care nu se remarcă măcar prin ceva anume.

Locuirea alienantă este auto-referențială. Locuirea nostalgică se raportează la sine, la vecinătăți imediate și extinse. O serie de arhitecți pledează astăzi pentru o locuire acordată la o anumită ordine generală, pentru care cohousingul sau locuirea în comunitate ar putea susține destule argumente. Stiluri de viață diferite, desfășurate în proximitate pot cauza, în opinia unora, disfuncționalități mult mai mari decât aceea cauzată de inserția unui stil arhitectural neadecvat în mijlocul unui țesut omogen. „Casa nouă, calibrată ipocrit de bine, destinată unui alt mod de viață decât al vecinilor, produs al unui alt sistem de valori, înseamnă instalarea unui proces entropic și începutul distrugerii cetății dinspre miezul ei. Este un cal troian.” [144, p. 60] Contaminarea vecinătăților poate începe astfel din mijlocul cetății, după cum spunea Florin Biciușcă. Oare asimilând această comparație la nivelul celulei rezidențiale, nu putem extrapola, retoric, că indivizii care co-rezidențializează trebuie acordați unii la alții, pentru a nu deveni propriul cal troian?

---

²³¹ Chestionarul „Casă. Acasă”: 61,6% din respondenți consideră ca relația interior/ exterior trebuie controlată de rezidenți și 10% consideră ca această relație trebuie să fie închisă (vezi Anexa 1).

În încercarea de a **media între tendința nostalgică și cea alienantă** de locuire, în societatea noastră, aici și acum, se observă tendința de a compensa locuința de la oraș cu una tradițională, amplasată de preferat într-un mediu rural, de preferat într-o casă veche, reabilitată și (ușor) modernizată. Acest debușeu locuital, preluat după modelul societăților vestice, este privită ca o alternativă romantică la retragere din fața obligațiilor moderne, din fața spațiului urban de multe ori opresiv și o orientare către vechi valori, către natură și plăceri simple. Andres Kurg, cercetător și critic de artă, descrie acest fenomen ca pe o trecere de la globalizare la **neoliberalism individual** [66, p. 228].

Unul din factorii decisivi care modelează felul în care se desfășoară narațiunea rezidențialo-familială, *aici și acum*, este reprezentat de **factorul financiar**. Acesta decide locația, tipul de locuire, configurația, dimensiunea, tipul de finisaje și dotări și, după caz, proiectanții. Fiecare dintre aceștia pot influența, la rândul lor, felul în care se așează relațiile familiale în cadrul locuirii. Spre exemplu, mutarea la o locuință situată la periferia orașului și distanțele mari de parcurs pot determina relocarea temporară la bunici a unui copil al familiei, în timpul săptămânii. Tot bugetul decide tipul de locuire, între unul individual, mai intim sau unul colectiv. Suprafața totală a locuirii este de asemenea decisă de buget, dar în unele cazuri, rare ce-i drept, aceasta e decisă și de convingeri provenite din mentalități colectiviste, încă persistente în societatea noastră (cum ar fi realizarea unei case mari, care să funcționeze și în varianta în care copiii rămân cu părinții după ce formează, la rândul lor, un nucleu familial).

Pentru cazurile în care bugetul nu este neapărat factorul determinant, locuirea începe să se apropie de dezideratele ideale, însă se observă în continuare mici progrese în ceea ce privește educarea clienților și puține exemple de modele rezidențiale viabile. O majoritate a caselor realizate peste bugetul mediu dau dovadă de o folosire financiară nejudicioasă, din dorința de a afișa o anumită prestață socială sau de a realiza anumite clișee formale, estetice sau funcționale, desprinse din diverse locuiri experimentate cu alte ocazii sau vizitate.

Familia maximală în casa minimală, specifică perioadei industriale sau specifică zonelor rurale, a fost înlocuită de familia minimală în locuința maximală. Poate oximoronul pare ușor forțat, însă este relevant pentru a sugera premisele schimbării relațiilor familiale și în mod special diluarea lor. Este adevărat că în România această afirmație nu este general valabilă. Conform Ministerului Dezvoltării Regionale și a Administrației Publice, ne aflăm pe un loc codaș la suprafața alocată per locuitor, chiar dacă media este în creștere în ultimul deceniu (20 mp este media pe persoană, față de 34 mp media în Europa)²³². Proiectul Monitorul social semnalează în România „*una din cele mai dificile situații locative din Uniunea Europeană. Locuințele din România sunt, în medie, la jumătate din media de suprafață din Uniunea Europeană și mult mai mici inclusiv decât locuințele din alte state ex-comuniste*”²³³ (dimensiunea medie a gospodăriei de 47,4 mp în România, față de 109,6 mp media în UE). În comparație cu celelalte țări europene, țara noastră înregistrează cea mai scăzută medie/ persoană (11,56 mp/ persoană, în 1992) și cea mai scăzută suprafață medie/ cameră și / locuință. Mai mult de jumătate de locuințe din țară se

---

²³² Sursa: www.mdrap.ro/userfiles/consultari_publice/28_07_2016/anexa.doc , accesată în 13.03.2017.

²³³ Sursa: <https://monitorsocial.ro/indicator/locuirea-in-romania/> , accesată în 29.03.2017.

222 RELAȚIA LOCUIRE/ FAMILIE AICI ȘI ACUM. ÎNTRE PERCEPȚIE, EXPECTANȚE ȘI REALITATE

află în clădiri individuale, iar 39% din locuințe sunt în clădiri colective tip bloc²³⁴. Chiar dacă în ultimul timp a crescut media suprafeței de locuire alocate fiecărei persoane, această medie rămâne în continuare scăzută. Capitolul 4 ne arată că pentru a putea asigura o stare homeostazică, locuirea are nevoie să aloce o suprafață mai mare fiecărui membru, astfel încât atât nevoile individuale cât și cele colective să poată găsi un spațiu adecvat pentru a se manifesta.

Cu toate că o simplă evaluare a tuturor acestor nevoi raportate la spațiul disponibil nu dă șanse prea mari spațiilor personale, în realitate o serie de artificii vin să compenseze carențele legate de suprafețe. Studiul „Acasă” realizat în anul 2015 cu respondenți din Timișoara dezvăluie că majoritatea indivizilor consideră că au locul lor personal în cadrul casei. Aproape 30% din respondenți identifică acest loc personal în propria cameră și aproape 14% în dormitor. De asemenea, 72,8% din respondenți se declară mulțumiți de locul personal de acasă, folosindu-l în general pentru activități de relaxare (68%), pentru studiu (41%), pentru activități creative (14,1%) sau pentru socializare (13,2%). Nemulțumirile majore legate de locul personal de acasă se referă la dimensiune (39,8%), la felul în care este decorat (26,6%), 15,3% dintre respondenți fiind nemulțumiți de gradul de intimitate pe care îl deține respectivul loc personal (vezi Anexa 1).

Locuințele cu suprafață mai mare alocată fiecărui rezident permit diferențierea funcțională a spațiilor, permit apropierea individuală și colectivă a spațiilor, făcând astfel posibilă realizarea homeostaziei rezidențiale. Există un prag, delimitat cultural și personal, la care suprafața alocată fiecărui individ în cadrul casei devine prea mare, transformând peisajul rezidențial într-unul impersonal, distant, descurajând apropierea și intimizarea. Posibilele comasări funcționale în cadrul casei sunt perfect eligibile, atâta timp cât acestea nu împiedică realizarea tuturor celorlalte elemente homeostazice.

Programul „Prima Casă”, implementat în România în ultima decadă, a facilitat accesul la o locuire nouă pentru un procent destul de mare de familii cu venituri medii spre mari. Pragurile financiare impuse de acest program însă au generat și o limitare a suprafeței locuinței, astfel că majoritatea caselor construite prin acest program de finanțare au avut ca prag orientativ suma de 70.000 Euro și o suprafață situată undeva sub 120mp utili. Având în vedere că majoritatea acestor case sunt locuite de familii formate din 3 sau 4 persoane, rezultă o medie recentă per rezident (40 sau 30 mp/om) mult mai mare decât cea de acum 15 ani.

Chiar dacă un procent majoritar se limitează la casele care se încadrează în anumite bugete, implicit în anumite suprafețe, există totuși o parte din cei care își caută sau construiesc o nouă locuință, care se dovedesc profund marcați de lipsa de suprafață de care au avut parte până acum. Tendința de a concepe locuirea mai mare decât actualele nevoi, chiar cu riscul unor eventuale dificultăți financiare de a întreține casa, poate fi remarcată în peisajul autohton. Justificările din spatele acestui gest sunt, pe de o parte legate de moștenirea și experiențele precedente de locuit și pe de altă parte legate de mentalitatea familial-colectivistă.

În societățile vestice, după o perioadă în care erau la modă partiurile libere, cu spații deschise, care materializau idealurile socializării în familie, în prezent se constată predilecția pentru spații rezidențiale mixte, în cadrul cărora spațiile deschise,

---

²³⁴ Sursa: <http://www.e-antropolog.ro/2013/02/suprafata-locuibila-pe-persoana-in-romania/> , accesată în 13.03.2017.

libere, sunt intercalate cu separări generaționale [39, p. 106]. În societatea noastră, dorința de a asigura independența copiilor de vârste mai mari se leagă în unele cazuri de dorința, declarată sau nu, de a avea copiii aproape chiar și atunci când aceștia vor fi întemeiat propriul nucleu familial. În multe cazuri însă, acest scenariu maximal de locuire nu funcționează decât o perioadă redusă de timp. Cuplul adult realizează această casă (maximală) la o vârstă la care au putere financiară (vârsta de minim 35-40 de ani), ceea ce corelat cu vârsta la care generația tânără părăsește cuibul matern lasă o perioadă de aproximativ 10-15 ani de funcționare în scenariul de locuire maximal. Ceea ce se întâmplă după plecarea tinerilor, depinde de la caz la caz. O parte semnificativă a casei rămâne astfel curând nelocuită, ca atare aceasta urmează să fie întreținută cu greu sau nejudicios de generația vârstnică, fie urmează să fie schimbată cu o altă casă, mult mai mică. Casa G., proiectată de mine acum 10 ani a fost concepută astfel încât etajul întâi să fie alocat exclusiv copilului. Scenariul conceput de părinți nu a funcționat decât 5 ani, copilul plecând la studii în străinătate. După încă doi ani în care aproape jumătate din casă devenise nefolosită, beneficiarii au vândut casa, mutându-se în altă casă, destinată exclusiv părinților.

Există o serie de explicații pentru opacitatea vis-a-vis de dinamica rezidențialo-familială, întâlnită că precădere în societatea noastră. Sentimentul de stabilitate este în mod imuabil asociat cu noțiunea de casă [36, pp. 115, 116], iar tendința continuă de a căuta stabilitate, de a instaura homeostazia, vine să nege orice eventuală dinamică. Vremurile pe care le trăim însă sunt orice numai stabile nu sunt. Refuzul de a accepta inconstanța familiei poate cauza însă o instabilitate și mai mare în narațiunea rezidențialo-familială ulterioară.

Figura 6.23. Două exemple de ADU (accessory dwelling units), în SUA²³⁵

Societățile vestice ne oferă adesea exemplul maturității lor în ceea ce privește piața imobiliară. Există soluții pentru această dinamică rezidențială, soluții deja legiferați, detaliate și implementate în practica rezidențială curentă. În Statele Unite ale Americii, spre exemplu, există o legislație specială pentru „**unitățile accesorii de locuit**” (engl. „accessory dwelling units”), care reprezintă o casă secundară, de dimensiuni reduse, atașată casei-mame, însă independentă ca utilități și acces²³⁶.

²³⁵ Sursa: <https://accessorydwellings.org> , accesată în 26.03.2017.

²³⁶ Sursa: <https://accessorydwellings.org/2014/11/25/model-code-for-accessory-dwelling-units/> , accesată în 26.03.2017.

224 RELAȚIA LOCUIRE/ FAMILIE AICI ȘI ACUM. ÎNTRE PERCEPȚIE, EXPECTANȚE ȘI REALITATE

Aceste unități accesorii de rezidență pot fi detașate de clădirea principală, lipite de ea sau la un nivel separat (demisol sau mansardă). Legislația detaliază explicit situațiile și condițiile realizării acestor unități de locuit, care urmează apoi să fie înscrise în cartea imobilului. Pe lângă flexibilitatea pe care o oferă familiei, care la un moment dat poate să expandeze spațiul de locuit înglobând și suprafața aferentă ei, unitatea accesorie de locuit prezintă o serie de alte avantaje: asigurarea unui eventual venit suplimentar prin închirierea sa, beneficii sociale și emoționale în cazul relocării unor persoane apropiate (bunică, nepoată etc.) sau sustenabilitate în timp a clădirii de locuit.

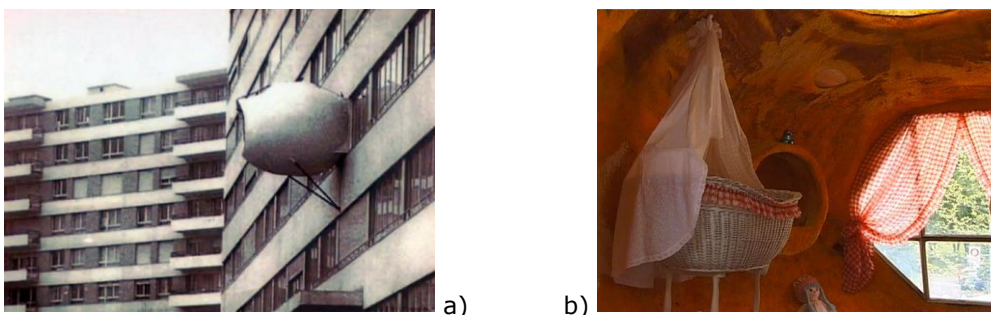
Variațiuni ale acestor forme alternative se pot întâlni și în spațiul nostru urban, fiind folosite în mod empiric de persoane care simulează dinamica familiei pe termen mediu și lung. Un amic arhitect, construindu-și casa pentru familia sa, s-a gândit să conceapă fiului pe atunci adolescent o unitate de locuit la nivelul superior al casei, care ulterior, la nevoie să poată fi autonomizată prin anularea scării interioare.

Dacă ar fi să extrapolăm acest principiu la locuințele colective, putem și în acest caz identifica o serie de încercări de a prelua nevoile rezidențiale în continuă dinamică. Bendik Manum prezintă câteva încercări datate din 1978 de a realiza o locuire colectivă elastică, prin dispunerea unor celule de locuit auxiliare, care vin atașate altora atunci când e nevoie de acest lucru (vezi Tabel 7). Cu aproape un deceniu înainte, celulele parazite din Geneva propun expandarea spațiului de locuit înspre exterior, prin anexarea unui cubicul atașat blocului, atunci când nevoile rezidențiale o cer (vezi Figura 6.24).

Tabel 7. Locuire elastică la blocuri, după Statens Byggeforskningsinstitut, Danemarca, 1978 [24, p. 49] (prelucrare după sursa bibliografică):

a) celule de închiriat	
b) celule suplimentare	
c) celule mici care se pot uni cu altele mari	
d) limite flexibile între 2 unități de locuit	
e) unități neterminate , care să poată fi completate de rezidenți	

Tendința de a avea o locuință în **proprietate personală**, remarcată cu precădere în țările sud-est europene [38, pp. 916, 917] (ex: procentul de persoane proprietare de locuințe din România este dublu față de cel din Suedia sau Germania [207, p. 10]), determină anumite constrângeri asociate. În contextul societății noastre, statutul de proprietar implică asumarea unor riscuri financiare și sacrificarea altor libertăți sau beneficii (ecum ar fi renunțarea la concedii). Pe lângă constrângerile financiare pe care le implică cumpărarea unei locuințe, datorită raportului între cheltuieli totale lunare și cheltuieli alocate locuinței²³⁷, se mai poate repera tendința de coabitare multigenerațională, lipsa de mobilitate și conformarea cu spațiul rezidențial. Același studiu european (Housing Europe Review 2012) arată că din totalul unităților de locuințe din Europa, majoritatea sunt formate din adulți care locuiesc singuri sau din cupluri fără copii (tineri sau bătrâni). Aceste două categorii sunt cele care au cunoscut creșterea cea mai mare în ultimii ani, confirmând întrucâtva caracteristicile prezentate în capitolul 6.2.1, alocat principiului individualismului. Procentul ocupat de cupluri cu copii a scăzut în ultimii ani [207, p. 18].

Figura 6.24. Cellules Parasites, Geneva, Elveția, 1968-1971, arhitect Jean-Louis Chanéac²³⁸

Ritmul extrem de **dinamic** al activităților cotidiene, specific societății urbane actuale, amprentează inclusiv configurația rezidențială și dacă nu a făcut-o până acum, cu siguranță în viitorul apropiat o va face. Într-un studiu realizat în București, doar în 37% din bucătării se gătește zilnic, în 10% gătindu-se săptămânal, în 25% gătindu-se de 2-3 ori pe săptămână. Dacă bucătăria era până recent epitomul familiei organizate, cu atât mai coezive cu cât lua masa mai des împreună, în prezent spațiul alocat gătitului nu mai este la fel de important ca înainte [190, p. 97]. Această activitate devine, încetul cu încetul, din ce în ce mai pregnant, externalizată în afara locuirii. În mediile urbane, copiii mănâncă la grădiniță, școală, after-school, adulții mănâncă la lucru, astfel că acasă se servește, și după caz se prepară, în medie cam o masă în timpul zilelor de lucru.

Metamorfozarea de-a lungul timpului a spațiului dedicat gătitului traduce o negociere a rolurilor în cadrul familiei. Dacă Evul Mediu a adus o decădere în rang a bucătăriei, aceasta fiind îndepărtată cât mai mult posibil de locuire pentru a elimina

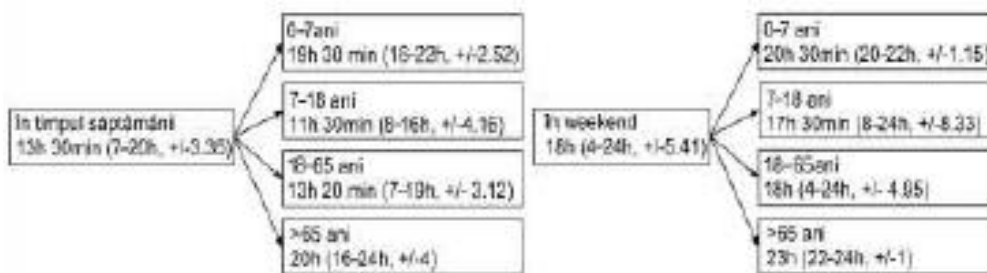
²³⁷ Conform studiului „Housing Europe Review” din 2012, europenii cheltuie în medie o cincime din veniturile lor pe locuire (22,9%), însă în România acest procent este semnificativ mai mare [207, pp. 14, 15].

²³⁸ Sursa: <http://www.hiddenarchitecture.net/2016/12/cellules-parasites.html>, accesată în 26.03.2017.

226 RELAȚIA LOCUIRE/ FAMILIE AICI ȘI ACUM. ÎNTRE PERCEPȚIE, EXPECTANȚE ȘI REALITATE

pericolele de răspândire a focului, reinstaurarea sa la loc de cinste a avut loc în a doua jumătate a secolului XX, odată cu avansarea tehnologiei în bucătăria [82]. Bucătăria poate fi văzută ca un panopticum al vieții contemporane, ca o sabie cu două tăișuri a vieții domestice [158, p. 48]. O serie de studii, printre care și studiul INSEE (Institut National de la Statistique et des Études Économiques) din Franța, realizat de Yvonne Bernard în 1992, indicau bucătăria ca fiind punctul focal al locuirii [205, p. 150]. Mărirea spațiului alocat bucătăriei, înglobarea locului de luat masa și, în fapt, a socializării intra-familiale a însemnat de fapt o „informalizare”²³⁹ a acestui spațiu și o negociere a rolurilor din familie. Tot o negociere a rolurilor este și actuala depreciere a bucătăriei din locuințele de astăzi, când se remarcă tendința de a găti tot mai puțin în cadrul casei. Bucătăria postmodernă primește din ce în ce mai multe sarcini sociale, în defavoarea sufrageriilor [205, p. 150]. Bucătăriile locuințelor actuale, mai ales cele din casele de lux, sunt o etichetă socială și un spațiu al socializării, sau în unele cazuri sunt un spațiu de hobby, fiind uneori chiar dublate de o bucătărie secundară, pentru a putea păstra aparențele bucătăriei de fală. Odată spații inferioare, ale izolării și muncii intense, astăzi bucătăria a căpătat un rol superior în cadrul casei, implicând adesea un exercițiu de putere și control [158, p. 50], fiind zona din care se vizualizează restul spațiilor importante, dar și zona de socializare. Bucătăriile de azi sunt emblema societății în care trăim, manifestând obsesia generală pentru un stil interior bine definit, pentru mobilare ergonomică, estetică și pentru dotări eficiente energetice [158, p. 58].

Tot ritmul dinamic al individului contemporan determină o ședere relativ redusă a sa în cadrul căminului, același studiu realizat în București înregistrând o medie de 13 ore și 30 de minute pe timpul săptămânii și 18 ore în timpul weekendului. Diferențele între grupele de vârstă sunt extrem de mari. Dacă între 0-7 ani și peste 65 de ani se petrec 19 ore și 30 de minute, respectiv 20 de ore în cadrul locuinței, pentru grupa de vârstă de 7-18 ani și 18-65 de ani această perioadă se reduce dramatic, fiind de 11 ore și 30 de minute, respectiv 13 ore și 20 de minute [190, p. 172]. Contorizarea activităților care se desfășoară în cadrul acestor puține ore rămase petrecute acasă, scăzând orele de somn, poate oferi o imagine surprinzătoare a nevoilor spațiale reale, versus nevoile spațiale încetățenite.

Figure 6.25. Durata medie de petrecere a timpului în cadrul locuinței, studiu în București [190, p. 172].

Același studiu întreprins în București relevă tendința ca aproape o treime din locuințe să includă prezența unui animal de companie, cele mai des întâlnite fiind

²³⁹ „Informalizare”, termen preluat de la Löfgren (1993a), folosit pentru a denumi adăugarea funcțiilor sociale spațiului bucătăriei [205, p. 150].

pisicile, apoi câinii. Animalele de companie au fost întâlnite în 27,6% din locuințele studiate, iar în 13,8% din cazuri este vorba despre un singur animal [190, p. 102]. În multe situații, prezența animalelor de companie modifică geografia spațiului rezidențial, care se adaptează particularităților generate de prezența unei alte ființe, cu nevoi specifice. Și plantele decorative par să fie prezente în 75% din locuințele analizate în cadrul studiului menționat mai sus, acestea fiind dispuse fie în interior, fie în exterior, pe balcoane sau terase [190, p. 172].

Fetișizarea anumitor spații sau obiecte din cadrul locuirii traduc valorile societății în care trăim, dar și valorile individuale sau colectiv-familiale. Capitolul 4 detaliază diverse modalități prin care sunt accentuate, afișate sau dimpotrivă, disimulate anumite trăsături legate de propria locuire, societatea sud-est europeană prezentând anumite particularități rezultate din experiența rezidențială anterioară, dar și din moștenirea culturală. Diferențe în tipul spațiilor fetișizate traduc diferite norme valorice asociate familiei sau indivizilor. Fetișizarea spațiilor pentru intimitate privată, specifică celulelor sociale individualiste, se opune sau exclude de obicei fetișizările spațiilor pentru socializarea familiei, caracteristice familiilor care promovează coeziunea familială. În mare, în peisajul rezidențial de aici și acum, se remarcă tendința pentru valorizarea spațiilor în care au acces persoanele externe locuirii și spațiile de socializare, chiar dacă în realitate e posibil ca familia respectivă să nu socializeze prea des. Livingul devine la multe din casele realizate recent o interfață către cei externi, care afișează împreună cu fațada un anumit statut social. Bucătăria pare să fie și ea fetișizată, însă din motive care țin de frustrări generate din experiențe anterioare de locuit, sau din motive care țin de un marketing intensiv realizat de firmele producătoare de electrocasnice sau mobilier de bucătărie, asociind astfel inconștient imaginea unei bucătărie impecabile cu reușita unei familii fericite.

O categorie destul de restrânsă de familii fetișizează camerele copiilor, în special ai celor care au fost îndelung doriți. Așa cum am văzut și în capitolul 4.1 și 3.2, camere colorate, elaborate, pline de jucării asigură acestor „copii ai dorinței” tot ceea ce părinții lor au vrut să aibă în copilărie. După cum este menționat și în capitolele anterioare, diversele stiluri parentale și familiale polarizează în jurul lor anumite configurații rezidențiale.

Peisajul rezidențial de aici și acum este o manifestare concretă a mai multor subculturi²⁴⁰. Se poate identifica într-un prim-plan o **subcultură a investitorilor**, care iese în evidență din cauza dominanței vizuale și numerice. Fie că vorbim despre locuința colectivă sau cea individuală, această subcultură a investitorilor se remarcă prin predominanța elementelor de circulație largă, comercială, alese fie pe criterii strict financiare, fie pe baza criteriilor „estetice”. Pereți „înnobițați” cu piatră, lemn sau cărămidă, cu materiale naturale sau cu reproduceri fidele, ferestre „înnobilate” cu ancadrame de polistiren, arcade la interior, șarpante cu cât mai multe ape, volumetrii mediteraneene sau bowindowuri din jumătate de hexagon, alăturate unei planimetrii simple, adesea considerată neimportantă, sunt doar câteva din elementele recurente ale subculturii investitorilor de locuințe individuale, reperate în peisajul rezidențial din vestul României. O serie de materiale și-au găsit în societatea de consum replici la îndemână, care imită noblețea originală, dar cu mult mai puțini bani. Să ne amintim că acum un secol, Adolf Loos critica și el efectul măștii în arhitectură, deoarece „materialul își are propriul limbaj al formei”, reproșând astfel pasiunea

---

²⁴⁰ Termenul de *subcultură*, folosit aici în sensul de a fi element constitutiv al unei culturi, fără a avea atașat nici un sens peiorativ.

228 RELAȚIA LOCUIRE/ FAMILIE AICI ȘI ACUM. ÎNTRE PERCEPȚIE, EXPECTANȚE ȘI REALITATE

contemporanilor săi de a simula un material prin intermediul altuia [149, p. 11]. „Duck architecture” sau „arhitectura ca ornament uriaș” a lui Venturi [148, p. 48] a ajuns în peisajul nostru urban să afișeze trecătorilor un înveliș cu plasticitate sculpturală, dezgolit de esența sa interioară, (de)semantizat, simbol exterior al împlinirii personale.

Accesul investitorilor la nelimitate resurse digitale induce de asemenea un oarecare dezechilibru între prestața dorită și resursele financiare disponibile, neavând un filtru cultural (propriu sau colectiv, la nivel de societate) care să trieze modelele. Produsele rezidențiale manifestă un inexplicabil apetit pentru importuri stilistice, generând adesea substitute cel puțin discutabile, care își dezic propria logică constructivă și nu își găsesc corespondent în modul de viață actual. O altă caracteristică distinctivă a acestei subculturi o reprezintă **locuirea-colaj**, care adună laolaltă o serie de elemente disparate, fiecare dintre ele marcând o asociere, un ideal sau o emoție estetică. Am avut ocazia să descopăr o casă cu piatră, lemn, cărămidă, casete de aluminiu (preluate ca materialitate din alte programe funcționale) și fier forjat, toate laolaltă. Există un mare risc venit dinspre profesiunea arhitecților, anume aceea de a-și glisa rolul înspre a fi simpli carosieri ai dorințelor clienților²⁴¹. „Acceptarea necritică a temei venite de la client duce doar la kitsch sentimental; responsabilitatea arhitectului este de a penetra suprafața a ceea ce este adesea strict o dorință comercială, socială, condiționată de moment” [9, p. 18]. Locuirea-colaj este martorul unei realități care deseori converge înspre această realitate.

Semne timide ale unei culturi rezidențiale sănătoase pot fi însă reperate în peisajul nostru urban, însă este de dorit ca aceste gesturi să devină din punctuale în generale.

„Singurul tu pe care îl știu sunt eu.” Carl Whitaker

Într-un plan secund se poate remarca o altă **subcultură**, cea **profesională** [2, pp. 5, C7.4], de preferat cu arhitectură de calitate, de obicei ermetică și apreciată de o paletă extrem de restrânsă de clienți. Pentru că mizează pe alte valorizări decât produsele specifice subculturii investitorilor, de obicei neremarcate din exterior, lipsite de poleială vizuală, acest tip de locuire este preferată doar de cei care nu vor să epateze către exterior și de cei care recunosc aportul arhitecților în a trăi bine. Există și o extremă proprie acestei categorii, când această arhitectură devine într-atât de ermetică, încât devine de nefolosit de către o persoană externă profesiei. Critica din interiorul profesiei găsește aceste gesturi ca fiind un soi de „*unicum auto-referențial*, fără conexiune cu restul lumii”²⁴².

În cealaltă extremă regăsim o **subcultură deprofesionalizată**, cea a **constructorului**, bazată pe „înțelepciune” rezultată din experiența sa de construire, care are de obicei în spate semnătura de complezență a unui arhitect. Produsele acestei subculturi sunt de obicei simpliste, proiecte-tip, multiplicare la nesfârșit, identificate recurent în peisajul rezidențial de aici și acum. Lipsa de informare și lipsa unei culturi a locuirii face ca acest tip de arhitectură să fie preferat de mulți dintre clienți, datorită avantajului pe care îl prezintă dialogul exclusiv cu constructorul, care vine cu oferta la pachet a terenului cu tot cu construcția aferentă. Piața imobiliară din Timișoara este și ea un exponent fidel al acestei situații. Complexe rezidențiale unifamiliale, individuale sau înșiruite, concepute în stilul „**cutie polistirenizată**”,

²⁴¹ Sursa: <http://atelier.liternet.ro/articol/3538/Florin-Biciusca/Fete-din-plastic.html>, accesată în 31.03.2017.

²⁴² Luca Silenzi, „Know your [archi-] meme”. Sursa: <http://www.domusweb.it/en/op-ed/2012/03/21/know-your-archi-meme.html>, accesată în 12.03.2017.

înnobilată cu multiple decorațiuni, aparent sofisticată și elaborată decorativ, apar din ce în ce mai des la clădirile rezidențiale noi, din dorința de a satisface gusturile unei palete largi de clienți.

Figura 6.26. Imaginea comercială a casei, în stilul „cutie polistirenizată”²⁴³

După anii 2000, o mulțime de modalități de a locui au fost exprimate în spațiul urban local. Pe lângă o majoritate covârșitoare de stiluri emfatice, sunt de remarcat câteva exemple care așează o atenție sporită locuirii și ampretei vizibile pe care aceasta o lasă înspre oraș. *Casa Herczeg* (arh. R. Mihăilescu), *Casa Moza* (arh. B. Demetrescu), *Casa Tudosie* (arh. C. Negulescu) sunt doar câteva exemple de arhitectură locală viabilă, „atent calibrate la *genius locci*”²⁴⁴. Pentru că s-ar putea vorbi multe despre felul în care această arhitectură locală tratează și conceptualizează relația rezidenților cu locuirea, acest subiect ar putea constitui unul din direcțiile posibile de cercetare ulterioară. Important este că „după 50 de ani de colectivizare forțată și 20 de ani de individualitate arogantă”²⁴⁵, ar trebui să învățăm din nou cum să locuim.

6.3. Triada arhitect/ locuire/ locuitor

„Doar dacă suntem capabili de a locui [și înțelege locuirea, n.a.], abia atunci putem construi.”

Heidegger, citat de Blunt și Dowling [39, p. 3]

Dacă pentru Heidegger locuitul și clăditul se află într-o relație circulară, reciprocă, pentru societatea noastră clăditul și locuitul se află într-o relație intereterminată cu cel care mijlocește acest proces. Arhitectul se interpune în această relație, imprimând cu o doză mai mare sau mai mică de subiectivitate felul în care urmează să se materializeze și să se desfășoare locuirea.

„Rolul etic al arhitectului este de a decide cât și cum se construiește, întrucât arhitectura reprezintă în fond

²⁴³ Sursa: <https://www.facebook.com/AbsolutImobiliare/?pnref=story>, accesată în 17.03.2017.

²⁴⁴ Sursa: <http://arhitectura-1906.ro/2012/07/4-case-transformate-in-timisoara/>, accesată în 17.03.2017.

²⁴⁵ ADN BA, Hilariopolis, sursa: <http://divisare.com/projects/325767-adn-ba-hilariopolis>, accesată în 14.03.2017.

230 RELAȚIA LOCUIRE/ FAMILIE AICI ȘI ACUM. ÎNTRE PERCEPȚIE, EXPECTANȚE ȘI REALITATE

---

societatea, în întregul ei, pentru a evita abandonarea individului și izolarea lui într-un <beton armat>”.

Roberto Saviano, citat de Zahariade [2, pp. 7, C6.3]

Relația triadică dintre arhitect, locuire și locuitor ar trebui, la modul ideal, să emane o receptivitate reciprocă la ceea ce are fiecare de oferit. Arhitectul poartă cu sine experiența profesională și, de dorit, o abilitate de a transpune nevoile rezidențiale concrete în forme fizice. O abilitate de a transpune idei și sentimente, la diverse scări, într-o entitate uniformă, un *gestalt*²⁴⁶. Locuirea poartă amprenta permisivității la nivel urban, comunitar, determinând matricea generală în care trebuie configurată viața domestică. Locuitorii reprezintă subiecții activi, cu grad ridicat de specificitate, care trebuie să rezoneze atât în mentalul arhitectului, cât și în viitoarea locație rezidențială. În cazul în care unul din acești factori sunt substituiți sau ignorați, există șansa unui eșec rezidențial, cu toate că prezența arhitectului în această relație triadică nu constituie garantul unei reușite rezidențiale. Fiecare dintre aceste părți trebuie să abstragă din experiența celuilalt, fără însă a face abstracție de prezența sa în cadrul triadei²⁴⁷. Ori judecând din această perspectivă, patrimoniul nostru rezidențial va avea de beneficiat abia atunci când arhitectul va fi deplin receptiv la locuire și locuitor și când locuitorul va fi de asemenea receptiv la arhitect și contextul (spațial și temporal) în care se plasează locuirea. Atunci când arhitecții vor învăța să proiecteze responsabil și empatic, iar locuitorii vor învăța să locuiască. Și atunci când va avea loc o convergență ideologică parțială între arhitect și locuitor.

Locuința nu trebuie să devină nici un *archi-même* al arhitectului, nici al familiei. La modul ideal, aceasta ar trebui să devină un produs rezultat din medierea dintre necesități, idealuri, permisivități și experiență. O relație triadică reușită poate fi identificată în momentul în care se pot distinge trăsăturile și aportul specific fiecărei părți. Polifonia²⁴⁸ permite identificarea unei multitudini de voci și identități, prezente în orchestrația rezidențială, care se suprapun și se intersectează, completându-se, putând fi însă reperate ca entități separate.

„Acei mari arhitecți livrau pe piață locuințe cărora trebuiau să le atașeze instrucțiuni de utilizare. Ei nu așteptau ca viața să se așeze în formele care-i vin bine, ci inventau niște forme și cereau vieții să se dea după ele.” Florin Biciușcă²⁴⁹

În ceea ce privește locuirea, relația dintre arhitect și client poate cunoaște, aici și acum, câteva scenarii posibile de desfășurare relațională. Primul **scenariu** este cel **ideal**, în care arhitectul dă dovadă atât de creativitate cât și de abilități psihologice și empatică, ajungând să croiască o locuire care poate să asigure desfășurarea homeostaziei, chiar și în condițiile unei dinamici familiale. Dacă vorbim de locuire unifamilială este nevoie de adaptare la particularitățile familiei, iar dacă e vorba despre locuire colectivă este nevoie de flexibilitate și ajustare la particularitățile

---

²⁴⁶ Sursa: http://www.domusweb.it/en/op-ed/2014/02/27/an_art_of_living.html , accesată în 18.03.2017. **Gestalt**, definit de André Moreau (2005) ca fiind „o relație dată între un subiect și un obiect, o altă persoană, un lucru, un sentiment, etc. Este interacțiunea constantă la <frontiera contact> dintre mine și mediu înconjurător”.

²⁴⁷ Ștefan Ștefănuță, aluzie la îndemnul noician al contribuțiilor antropologiei la înțelegerea conceptului de spațiu: să abstragem din experiența cu spațiul, fără însă a face abstracție de ea. [167]

²⁴⁸ Conceptul de „polifonie” elaborat de Ducrot, cu aplicare în muzicologie, preluat de Mihail Bakhtin (1970) cu referire la discursul literar.

²⁴⁹ Sursa: <http://atelier.liternet.ro/articol/1897/Florin-Biciusca/Criza-locuirii.html> , accesată în 31.03.2017.

sociale, familiale și cotidiene care definesc o categorie de oameni. Cel de-al doilea **scenariu** aduce o situație **de compromis**, fie în aportul arhitectului, fie în expectanțele clienților. Ca atare, viitoarea narațiune rezidențială se va conforma, mai ușor sau mai dificil, tiparului locuital existent, distorsionând sau încorsetând desfășurarea relațiilor familiale. Ultima variantă, deși **pesimistă**, destul de des întâlnită în peisajul urban actual, induce așa cum am văzut și în capitolul 5.2 o distorsiune în cadrul narațiunii rezidențialo-familiale, distorsiune pornită fie dintre familie fie dinspre locuire, prin arhitect. În această categorie avem de-a face fie cu situații în care arhitecții eșuează în a aduce aporul profesional, creativ și poetic în locuire, fie cu situații în care aceștia impun o configurație rezidențială care nu se conformează pe necesitățile de locuire ale familiei. Multe familii, la scurt timp după ce s-au relocat într-o nouă locuință, s-au regăsit în situația nefericită în care spațiul de locuit a dislocat obiceiuri, a scurtcircuitat obiceiurile sau ritmul cotidian al familiei, sesizând o oarecare sursă de disconfort în a se înspația *acasă*. Sau în situația în care, după o schimbare în dinamica familiei, s-au regăsit într-o casă care nu mai corespundea nevoilor actuale. Casele au nevoie să „crească” în timp, odată cu familia. Să se articuleze și să se rearticuleze după nevoile și condiționările interne, condiție pe care nu orice casă o poate îndeplini. Acest autism rezidențial este motivul pentru care o bună parte din aceștia fie s-au mutat din nou, de data aceasta chibzând mult mai bine nevoile rezidențiale, fie au încercat să se adapteze, rămânând totuși cu nemulțumirea de a nu avea un cămin pe măsura nevoilor.

„A fi etic presupune o atitudine social responsabilă având puterea, prin <meseria> sa, de a modela spații, medii, atitudini, relații”.

Diana Grigoraș, citată de A.M.Zahariade [2, pp. 7, C6.3]

Breasla profesională a adunat, în prezent, o serie de mituri legate de experiențele clienților cu arhitecții, parte din ele derivate din relaționări nefericite între arhitect și client. Inabordabili (inclusiv financiar), dornici să implementeze propria viziune, nereceptivi la dorințele clienților, artiști fără un spirit pragmatic bine dezvoltat, sunt doar câteva din miturile care se vehiculează acum și aici, mituri pornite totuși din experiențe nereușite. De cealaltă parte însă, o mică dar promițătoare categorie de clienți, pentru care experiența cu arhitecții a fost revelatoare, înțelegând și apreciind aportul pe care aceștia îl pot avea în calitatea locuirii lor ulterioare. Locuirea este probabil arhitectura cu cel mai mare răspuns afectiv, lucru care obligă asocierea unei maturități și responsabilități din partea arhitectului.

„Fiecare arhitect este- în mod necesar- un mare poet. El trebuie să fie un interpret original al timpurilor sale...” Al familiilor de aici și acum (n.a.). Frank Lloyd Wright, 1953

De cealaltă parte, perspectiva arhitecților vis-a-vis de relația cu clienții este una ușor mai optimistă. Chestionarul calitativ aplicat unor arhitecți care proiectează acum și aici locuințe individuale a scos la iveală câteva detalii legate de felul specific în care se desfășoară relația lor cu clienții (vezi Anexa 2). Majoritatea arhitecților chestionați (75% din total) realizează în medie câteva proiecte de case pe an, ceea ce le permite să acorde atenție sporită beneficiarilor, 62,5% din respondenți declarând că au peste 7 întâlniri pentru fiecare proiect. La mai mult de o treime din cazuri discuțiile au loc cu membrii adulți ai familiei, 21,9% din cazuri discuțiile sunt purtate cu un singur membru adult (15,6% fiind cu bărbați), iar în 31,3% din cazuri copiii participă ocazional la discuțiile avute cu părinții lor. Discuțiile premergătoare proiectării se concentrează mai mult asupra aspectelor funcționale și tehnice, dar și asupra detaliilor financiare. Deși majoritatea arhitecților chestionați consideră

232 RELAȚIA LOCUIRE/ FAMILIE AICI ȘI ACUM. ÎNTRE PERCEPȚIE, EXPECTANȚE ȘI REALITATE

---

importantă cunoașterea familiei și a modului său specific de funcționare, foarte puțini au declarat că sunt interesați în cadrul discuțiilor să afle aceste detalii (dinamica anticipată a familiei, obiceiurile și rutina cotidiană), ierarhiile și stilul parental nefiind subiecte selectate prioritar de niciun arhitect.

96,9% din arhitecții chestionați consideră că produsul arhitectural și calitatea sa depind în mare măsură de calitatea relației care se stabilește între arhitect și client. 40,6% din respondenți au considerat că relația cu clienții este una din cele mai dificile sarcini de gestionat pe parcursul proiectării, mai dificilă decât gestionarea bugetului de proiectare (31,3%), a studiului de soluție (18,8%) sau a soluțiilor tehnice (9,4%). O serie de probleme specifice sunt identificate în relația arhitect/ clienți și sunt responsabile, în opinia respondenților, de calitatea slabă a locuirii, a proiectelor și a relației dintre ei. Astfel, printre **problemele** majore venite **dinspre clienți și societate** au fost enumerate dorința de a ieși în evidență și de afirmare a statusului social prin locuire, considerarea casei ca fiind moștenire pentru urmași, bugetul restrâns de construire/ amenajare, excesul cu care modifică ulterior proiectul și ușurința cu care se lasă influențați de prieteni sau de constructor, subestimarea arhitecților, alegerea arhitectului în funcție de preț, inadecvarea disponibilității financiare la visele legate de locuire, mentalitatea tradiționalistă, preluarea modelelor de locuire fără o filtrare prealabilă, jena de a dezvălui detalii importante despre familie, lipsa de transparență, frica de nou și atribuirea unui caracter permanent locuirii. Tot în cadrul studiului au fost evidențiate și **problemele** majore venite **dinspre arhitecți**, fiind enumerate lipsa de maturitate și responsabilitate profesională, furnizarea unor modele prestabilite, acceptarea compromisurilor estetice și funcționale, venite dinspre clienți și dezinteresul pentru particularitățile familiei. Deși sunt identificate și enumerate o serie de probleme din relația lor, probleme specifice societății noastre, respondenții consideră că per ansamblu relația lor este una bună, 9,4% considerând-o una foarte bună. Printre soluțiile de îmbunătățire a acestei relații se numără **propunerea de educare a clienților**, de alegerea arhitecților pe criterii de afinitate, astfel încât cele două părți să rezoneze, și o disponibilitate mai mare a arhitecților, rezultată parțial și dintr-o remunerație mai mare per proiect. Deși o bună parte din respondenții arhitecți au identificat conformismul și lipsa de transparență a relațiilor familiale din societatea noastră, manifestată inclusiv prin jena de a dezvălui lucruri importante în procesul de proiectare, doar un procent de 14% au considerat că este important ca arhitectul să aibă abilități psihologice și 9,4% calități empatică. O majoritate considerabilă a respondenților a găsit de cuviință că pentru un arhitect sunt importante calitățile tehnice (32,8%), creativitatea și imaginația (35,9%).

O majoritate covârșitoare (93,8%) a arhitecților chestionați se declară interesată de felul în care funcționează și arată casele proiectate de ei peste un timp. Întrebați fiind ce anume i-a interesat în mod special, aceștia au oferit răspunsuri foarte diverse. Dacă unii sunt interesați de gradul de mulțumire al beneficiarului, alții sunt interesați de felul în care se comportă în timp materialele și detaliile gândite de ei, și în mai mică măsură de felul în care au fost adaptate spațiile la ritmul cotidian și dinamica familiei.

Aparent, din discuțiile cu clienții, arhitecții fac o anamneză a felului în care funcționează familia, neintrând însă în prea multe detalii, bazându-se pe aplicarea anumitor patternuri relaționale, identificate de-a lungul experienței lor profesionale. Din cauza unui raport dificil între remunerație și efortul investit în proiectare, se pare că arhitecții pun preț mai mult pe aspectele tehnice, estetice și funcționale, lăsând în subsidiar chestiuni specifice familiei, care poate ar condiționa felul în care urmează să

se configureze locuirea și care ar adăuga întregului proces un efort suplimentar consistent. Familiarizarea încă din timpul facultății cu anumite cunoștințe bazice de psihologie și sociologie ar putea fi utile în a ajuta viitorii arhitecți să privească mai încrezători aceste aspecte, atunci când relaționează cu clienții lor.

„Casa este o predicție realizată, iar arhitectul - un prezicător care, în plus, are la îndemână toate mijloacele de a și provoca viitorul pe care l-a invocat. Arhitectul este cel care actualizează potențialul în care, deocamdată, așteptând inaugurarea, se află - localizată, incompletă - casa <lui>.”

Augustin Ioan ²⁵⁰

Destul de puține studii au evaluat felul în care personalitatea arhitectului influențează felul în care sunt proiectate clădirile (Matthews și alții, 2010, C. Cooper Marcus [55], Cristina Constantin [208]). Legătura între cei doi itemi este însă evidentă și dovedită de studii psihologice sau filosofice (Heidegger pentru legătura creator/ creație [209]). Această realitate plasează însă nevoia ca procesul de proiectare să se situeze într-o zonă mediană echitabilă atât pentru arhitect, în calitate de creator, cât și pentru client, în calitate de utilizator final, într-o zonă în care cunoștințele profesionale și imaginația arhitectului întâlnește și potențează nevoile rezidențiale ale clienților săi.

În locuire, arhitecții valoroși însă au practicat dintotdeauna o formă de taxidermie, impunându-și destul de agresiv propriile percepțe legate de locuire. Nenumărate case-Hybris²⁵¹, premiate de reviste și asociații profesionale, vin să ateste „reușita” profesională a unei practici care mai degrabă impune decât mediază un mod de a locui. Camilo Amaral vorbește chiar despre un „complex al prințului”, fundamentat pe o epistemologie narcisită, care auto-legitimează transpunerea exclusivă a idelilor proprii arhitectului [210, p. 27].

„Există întotdeauna un pericol la <casele de arhitect> sau la orice case-experiment: poți împinge căutări mai departe decât la imensa majoritate a comenzilor, poți ajunge și la rezultate estetice uimitoare, însă riști și să creezi case la care nu locuirea efectivă să fie elementul principal. Pericolul respectării unor principii până într-acolo încât acestea să devină prescripții ideologice e considerabil. Pe de altă parte dorința de operă de artă totală poate fi extrem de nocivă pentru însuși scopul unui act arhitectural - acela de-a adăposti, în toate sensurile cuvântului.”

Ștefan Ghenciulescu²⁵²

În ultimul timp însă, toate premiile europene de arhitectură se îndepărtează voit de formalism, de vizual și spectaculos, fiind concentrate mai degrabă asupra procesului care însoțește proiectarea, asupra strategiilor și coordonărilor multiplilor factori care intră în proces. „Delirului de tip Dubai” i se opune o arhitectură mai puțin

---

²⁵⁰ Augustin Ioan, „Cine era, cine (mai) este arhitectul?”, sursa: <http://atelier.liternet.ro/articol/12311/Augustin-Ioan/Cine-era-cine-mai-este-arhitectul.html> accesata in 26.01.2016

²⁵¹ Hybris, mândrie nemăsurată a unei persoane, supraapreciere în confruntarea cu destinul (considerate ca surse ale tragicului în teatrul antic grecesc). Sursa: dexonline. ro.

²⁵² Sursa: <http://e-zeppelin.ro/abruptarhitectura-de-la-case-pentru-masini-la-casa-pentru-oameni/>, accesată în 19.03.2017.

234 RELAȚIA LOCUIRE/ FAMILIE AICI ȘI ACUM. ÎNTRE PERCEPȚIE, EXPECTANȚE ȘI REALITATE

vizibilă, care în locuire își manifestă prezența și seduc prin alt modalități decât cele exclusiv vizuale²⁵³.

Majoritatea arhitecților implicați nu pot (și poate nici nu ar trebui) să disocieze munca profesională de efectele emoționale asociate procesului parcurs. Implicarea afectivă în timpul procesului de proiectare se aseamănă cu atașamentul oricărui creator față de opera sa. „*Mi-a modificat casa*” este o sintagmă familiară printre arhitecți și subliniază, sugestiv, sentimentul de posesie pe care îl manifestă arhitectul asupra creației sale. În perioada interbelică, luarea în posesie a casei, imediat după finalizarea construcției, era de multe ori permisă întâi arhitectului. Adesea, acesta avea voie să locuiască pentru o perioadă predefinită în casa proiectată, dându-i astfel posibilitatea de a autoevalua propria muncă, în cadrul unei rutine rezidențiale.

Pe de altă parte, există o serie de argumente în favoarea unui proces în care viitorul rezident este implicat activ. Teoriile psihologice demonstrează că implicarea sa în procesul proiectării favorizează un atașament mai mare față de viitoarea locuință și că implicarea sa post-utilizare este un garant al aceluiași atașament, dublat de o acomodare mai facilă și mai firească, preum și de o identitate a sinelui cu locul respectiv. Acest lucru contravine deseori intențiilor arhitectului, care concepe o clădire sterilă modificărilor și adaptărilor personalizate.

„*Arhitectura poate să conțină mesaje morale; însă nu are puterea de a le pune în aplicare.*” Alain de Botton [37, p. 20]

Există o adevărată poveste legată de felul în care, după ce este gata casa, **locuitorii săi își iau în posesie spațiul**. În rare excepții, locuitorii manifestă o atitudine pasivă față de casă, justificată de anumite motive interne sau externe. În majoritatea cazurilor putem spune că avem de-a face cu un adevărat fenomen de *squatting*²⁵⁴. Încercarea de a ajusta, în timp, spațiul interior la nevoile familiei reprezintă un proces extrem de firesc care ar trebui să se manifeste în orice situație, chiar dacă adesea arhitectii îl constată cu dezamăgire. Luarea în posesie a casei nu este decât traducerea reușitei rezidențiale, iar arhitectii ar trebui să urmărească aceste manifestări organice, pentru a putea adapta ulterior eventuale corecții în proiectare. Seducția pe care o exercită realizarea unei case noi face ca întreg procesul de proiectare și construire să fie unul dificil pentru viitorii rezidenți, motiv pentru care aceștia nu conștientizează nevoile specifice care trebuie din start prevăzute. Procesul de devenire al casei continuă astfel mult timp după finalizarea construcției și este posibil să nu se încheie niciodată. Luarea în posesie a casei legitimizează concordanța între nevoi, expectanțe și materializare. De aici derivă unul din rolurile esențiale pe care arhitectul trebuie să le îndeplinească – rolul de catalizator, care inspiră, stimulează, împuternicește, încurajează și mijlocește în-spațierea în locuire.

Există însă un prag extrem de fin care marchează un echilibru (imposibil de generalizat) în această relație triadică. Între arhitectura iconică, reprezentativă, uneori autistă și auto-referențială, care emană personalitatea puternică a arhitectului și arhitectura de consum există undeva o linie mediană, a unei arhitecturi rezidențiale emergente, care *devine și lasă loc*. Între arhitectura ezoterică și arhitectura facilă. Între arhitectura modernistă, care mizează pe separare și repetiție și arhitectura

---

²⁵³ Șerban Ghenciulescu, „Încotro și cum se mișcă profesia de arhitect”. Sursa: <http://e-zeppelin.ro/incotro-si-cum-se-misca-profesia-de-arhitect/>, accesată în 19.03.2017.

²⁵⁴ Squatting (engl.)/ squatterism (neologism în limba română) = fenomen prin care se ocupă, fără aprobare, o locuință abandonată. Sursa: dexionline.ro.

parametrică, care deși ia în considerare o mulțime de factori²⁵⁵, tehnologizează întregul proces de proiectare, eliminând sensibilitatea și precaritatea dată de introducerea factorului uman în comunicarea arhitect/ client. O linie mediană între locuirea supraelaborată, ultra-personalizată și versiunea simplistă a locuirii. Între locuirea pragmatică, analitică (*matheme*) și cea artistică, poetică (*poetics*) (Badiou citat de Hürol [211, p. 27]). Între stereotipuri și specificitate, între experiență profesională și intuiție psihologică. Și toate aceste praguri sunt mediate de arhitect. Ludwig Wittgenstein aprecia în „*Tractatus Logico-Philosophicus*” măsura unui bun arhitect: „*Credeți că filozofia e dificilă, dar vă spun, nu e nimic în comparație cu dificultatea de a fi un bun arhitect*” [37, p. 26].

---

²⁵⁵ Șerban Țigănaș, în „Autopoiesisul Arhitecturii – Autor: Patrik Schumacher”. Sursa: <http://digitalism.arhitectura-1906.ro/2015/12/21/autopoiesisul-arhitecturii-autor-patrik-schumacher/>, accesată în 19.03.2017.

7. CONCLUZII. Locuiri trecute. Gânduri prezente. Locuiri veninde

Parcurgerea problematicilor semnalate încă de la începutul lucrării și apropierea de finalul său readuce în mod simetric întrebarea recurentă din primele pagini: și totuși, ce este de fapt relația dintre locuire și familie și cum poate fi ea identificată și îmbunătățită? Odată luate la cunoștință beneficiile unei simbioze dintre locuire și familie, cum putem pleda, mai sensibil și mai eficient, pentru o epistemologie a locuirii din prisma interiorității sale?

Întregul studiu a trasat un construct în jurul acestor întrebări, asemenea urnei lui Exupéry din jurul parfumului său interior. Capitolul 2 și 3 ne familiarizează cu diverse informații despre locuire și familie, insistând mai ales asupra acelor noțiuni considerate esențiale în surprinderea relației dintre ele, iar capitolul 4 prezintă mecanismele homeostazice de funcționare a acestei relații diadice. Ipoteza unei simbioze dintre locuire și familie este demonstrată în capitolul 4 prin diverse argumente teoretice și practice. Am văzut că locuirea este de multe ori o introiecție a familiei și nu neapărat o introiecție individuală, supunându-se unui proces intens controlat de ierarhiile familiale. Dacă în capitolul 5 ne sunt introduse cele două extreme ale relației, penultima secțiune a tezei ne oferă un *cadre-de-vie* al prezentului, care confirmă că schimbările recente la nivelul societății au nevoie de o adecvare în spațiul de locuit, pentru asigurarea unei relații armonioase. Triada arhitect/locuire/ familie se cere și ea evaluată și reevaluată, capitolul 6 analizând felul în care această relație se comportă în peisajul profesional local. Ultima parte a studiului sumarizează concluziile capitolelor precedente, punând accentul pe relevanța dialogului dintre locuire și familie, din dorința de a sublinia caracterul introiectiv specific. Chiar dacă aportul semnificativ al tezei rezultă din tratarea relației dintre locuire și familie, acest din urmă capitol vine să concluzioneze și să sugereze câteva măsuri care pot fi luate astfel încât aceasta să fie vizibil îmbunătățită. Ca atare, prezenta parte a tezei vine în completarea celor precedente, sintetizând concluziile și transferând rezultatele teoretice într-un câmp al recomandărilor, utile atât în practica profesională cât și în practica (neprofesională) de locuit.

7.1. Sinteza rezultatelor studiului

„Pentru Heidegger, problema situării omului în lume este hotărât legată de problema locuirii... Nu numai că arhitectura oferă posibilitatea locuirii, dar este chiar parte a acelei locuiri”.

Neil Leach [174, p. 5]

Această lucrare este despre oameni și clădirile care îi adăpostesc în fascinanta aventură a locuirii. Este despre a crede într-o legătură care poate fi simbiotică, profund afectivă, vindecătoare și influențială. Este despre dorința de a crea premisele și fundamentele în vederea susținerii și stimulării acestei relații simbiotice. Toate acestea pentru a urmări unul din scopurile principale ale tezei, acela de a contribui la îmbunătățirea calității locuirii și a calității relaționale dintre locuire și locuitor, acum și aici. Obiectivul de a facilita înțelegerea fenomenului complex dintre locuire și locuitor a fost îndeplinit prin definirea concretă a acelor coordonate care pot avea influență asupra felului în care se configurează locuirea (vezi capitolul 4.2), cu precădere prin identificarea acelor elemente care pot genera locuire de calitate. Nu numai că au fost reperate aceste puncte, dar și dezideratul de a transcende teoria arhitecturii a fost

îndeplinit prin furnizarea, pe tot parcursul studiului, a elementelor din științele conexe, care au ajutat la înțelegerea complexă a fenomenelor care stau la baza interacțiunii celor doi itemi.

Prezenta teză oscilează de-a lungul ei între informații cu caracter general și cele cu caracter particular. Evidențierea trăsăturilor generale specifice relației locuire/familie au fost reperate pentru o anamneză facilă a contextului profesional din care fac parte. Prezentarea critică a practicii arhitecturale actuale, specifice vestului țării, dar și a contextului socio-economic care caracterizează prezentul trăit a constituit unul din exercițiile parcurse în cadrul acestui studiu. Păstrarea echidistanței și a obiectivității a reprezentat de asemenea un deziderat greu de îndeplinit, dată fiind amprenta subiectivă specifică meseriei de arhitect. Acest ultim capitol vine ca o concluzie-sinteză a celor anterioare, dezvoltarea soluțiilor realizându-se pe particularitățile situației actuale, specifice zonei urbane est-europene, prezentate în cadrul capitolului precedent. Propunerile și recomandările își propun să transforme relația convențională sterilă dintre locuire/ locuitor într-o introiecție pozitivă, împrumutând o serie din ideile prezentate în cadrul tezei, vizând în final îmbunătățirea calității locuirii, cu efecte directe asupra satisfacției vieții.

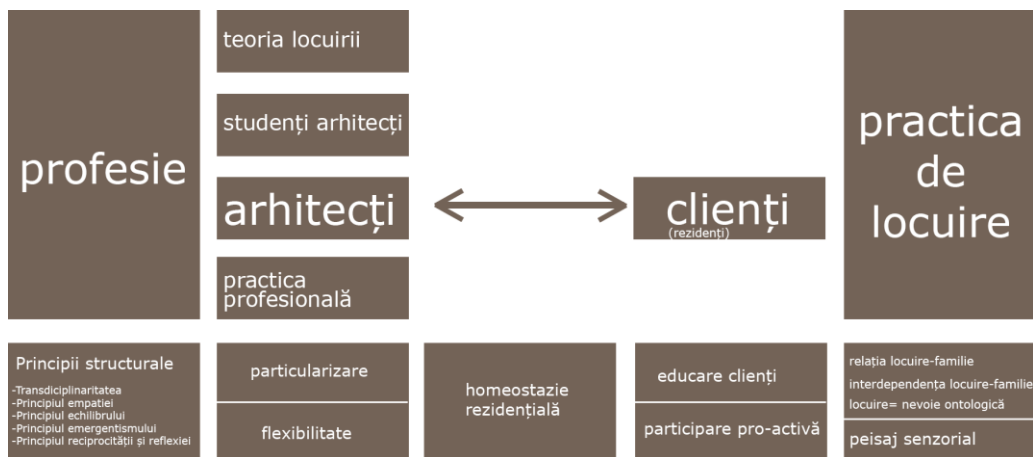

Figura 7.1. Sintetizarea concluziilor tezei (contribuție proprie)

Concluziile acestui studiu se reflectă pe mai multe paliere, întâi asupra **practicii profesionale**, apoi asupra **practicilor de locuire**. Pe lângă contribuțiile teoretice ale studiului, cu impact direct asupra **teoriei locuirii**, lucrarea de față își revendică atributul de a conștientiza, încă o dată, corpul profesional de importanța unei practici responsive și mature. Recomandările practice, fie ele cu caracter general sau particularizate la contextul actual din vestul țării, vin să completeze relevanța studiului asupra practicii arhitecturale. De cealaltă parte, recomandările de sensibilizare a clienților, în calitate de viitori posesori și „consumatori” ai locuirii, vin să faciliteze în viitor dialogul stabilit în cadrul triadei arhitect/ locuire/ locuitor.

7.1.1. Impactul asupra teoriei locuirii

Lucrarea de față nu propune negarea teoriei și informației existente în domeniul arhitecturii. În loc de o negare, se propune o re-asimilare și o re-articulare a informațiilor teoretice existente, centrate de data aceasta pe fundamente sociale. E

nevoie de un gest **antropofagic**²⁵⁶, de reasimilare a ceea ce a fost deja asimilat în teoria locuirii, pentru a putea încorpora, cu abilitate și rezultate pozitive, informațiile rezultate în urma acestui studiu. Re-articularea teoriei și practicii locuirii pe fundamente sociale constituie una din premisele unei relații simbiotice dintre locuire și locuitor.

Departate de a urmări sau încuraja o supra-teoretizare, prezenta lucrare propune, așa cum sugera C. Caciuc, un leac pentru locuirea timpurilor noastre. Acest „pharmakon cultural” poate avea valențe de „leac”, dacă exploatăm sensul ei „slab” și otravă dacă îl exploatăm pe cel „tare” [148, p. 9]. Păstrând dozele în anumite marje ale rațiunii, responsabilității și decenței, relația locuire/ locuitor poate fi vindecată prin rezolvarea punctelor slabe pe care le deține în prezent.

Locuirea este un subiect mult prea complex pentru a putea fi tratat *in abstracto*. Spectrul de interes ar trebui să depășească, cel puțin la nivel teoretic-intențional, limitele strict demarcate ale arhitecturii. Capitolul 1.1. propunea o reconsiderare sistemică a locuirii și o reconsiderare valorică și teoretică, centrată în jurul a ceea ce numeam a fi epistemologie a interiorității. Fără acest filtru al interiorității, al familiei-nucleu, locuirea ar putea deveni o practică stângace, reductivă, excluzionistă, care operaționalizează selectiv și subiectiv diverșii factori care o influențează.

„Arhitectura a fost dintotdeauna o profesie hibridă” [12, p. 361], situată la confluența dintre artă și știință, dintre natură și cultură. S. Robinson afirmă că această ambivalență, care aparent se constituie într-o vulnerabilitate, poate deveni punctul nostru forte, în momentul în care este exploatată latura benefică a fiecăruia, resituând teoria arhitecturii la confluența dintre ceea ce trecutul ne oferă ca povăț și ceea ce viitorul promite să ne ofere. Această dualitate este cu atât mai complexă cu cât este dublată de necesitatea actuală de a încorpora în cadrul teoriei și practicii arhitecturale a informațiilor esențiale din științele conexe, umaniste și sociale, care pot fertiliza și potența impactul arhitecturii asupra subiectului uman.

Pe lângă transdisciplinaritate, arhitectura ar trebui să se apropie cât mai mult de o abordare holistă, căpătând mai multe valențe socio-culturale, în special în ceea ce privește locuirea. Acest tip de abordare ajută la înțelegerea societății ca un întreg în care fiecare parte componentă este explicată prin **relația reciprocă** pe care o are față de restul elementelor.

Și pentru că ultimele două decenii au adus mai multe schimbări în conceptul de familie decât a reușit să aducă probabil un întreg secol precedent, de ce atunci nu ar profita și teoria locuirii de pe urma acestor schimbări? De ce locuirea nu ar putea să metabolizeze aceste schimbări majore ale conceptului de *familie* și aceste recente modificări în configurația sa? Lipsa de referențiere la utilizatorul final al locuirii nu poate fi decât un semn al incapacității de cunoaștere *între și dintre* disciplinele sociale și umane, acesta fiind motivul pentru care arhitectura se plasează adesea pe un pedestal izolat, auto-marginalizat.

---

²⁵⁶ Termenul de *antropofagie* intelectuală este folosit de Filippo Salustri (profesor asociat la Ryerson University, Toronto), în revista „Special Issue of Architectural Review: Anthropology and Architecture: Misplaced Conversations”, Martie 2016 (sursa: <http://filsalustri.blogspot.ro/2015/12/special-issue-of-architectural-theory.html>, accesată în 19.12.2016), pentru a descrie modalitatea prin care antropologia a reușit, în secolul trecut, o reasimilare valorică prin adoptarea schemei lingvisticii structuraliste a lui Saussure.

Aportul teoretic major al acestei teze este reprezentat de **surprinderea inedită a modalităților de relaționare dintre locuire și familie**. Capitolul 4 scoate în evidență o serie de ipostaze de manifestare a acestei relaționări, cu impact direct asupra teoriei locuirii. **Schema sferelor influențiale** a lui Urie Bronfenbrenner sistematizează factorii care pot avea impact asupra diadei. **Homeostazia rezidențială**, sintagmă proprie, atribuită pentru prima dată teoriei locuirii, este de asemenea o contribuție majoră la teoria locuirii. **Schema homeostazică**, de asemenea contribuție proprie, întocmește un tablou panoptic al proceselor purtate pentru stabilirea și restabilirea continuă a echilibrului în relația familie/ locuire. Surprinderea oscilațiilor dintre aproprierile personale și cele individuale, tratate la capitolul 4.3 și 4.4 evidențiază calitățile concomitente pe care trebuie să le îndeplinească locuirea. Subcapitolele care tratează precedentele și învelișul rezidențial reprezintă una din puținele încercări de teoretizare a acestor subiecte. **Dinamica familiei**, transpusă în limbaj rezidențial și **dihotomia casa ideală/ distopică** sunt de asemenea încercări singulare de documentare a acestor teme, cu influențe directe asupra practicii profesionale. **Evaluarea contextului de aici și acum**, dar și a relației cu arhitectii, aferente capitolului 6, aduce în prim plan o realitate care se cere a fi reconsiderată în relația locuire/ familie. La toate acestea, se adaugă contribuția majoră de a aduce în proximitate informații din teoria locuirii cu cele din științele sociale și umaniste, în special cu psihologia, sociologia și filosofia.

7.1.2. Impactul asupra arhitecților

Principiul empatiei, invocat cu nenumărate ocazii de-a lungul tezei, se adresează în special arhitecților. În viziune personală, arhitectii reprezintă un canal conductor în relația locuire/ familie, cerându-li-se nu numai proiectare etică ci și empatică, mai ales atunci când este vorba despre locuire. C. Tonkinwise sugerează că este important să înțelegem etica lucrurilor, constituite ca etos, în cadrul cărora un mod de viață etic include un mod etic de a proiecta, înțelegând astfel implicațiile directe ale concepțiilor noastre asupra vieții și comportamentelor²⁵⁷. Un mod etic de a proiecta atrage în mod automat o atitudine autocritică, prezenta teză invitând fiecare arhitect la acest exercițiu din dorința de a îmbunătăți relația locuire/ locuitor și de a adecva locuința la nevoile reale și actuale ale familiei.

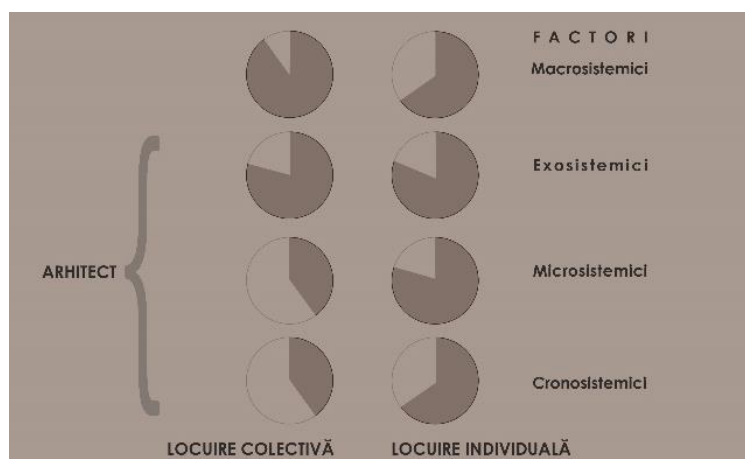
Capitolul 4.1 ne-a familiarizat cu o serie de factori care vin să influențeze relația dintre locuire și familie. Arhitectul se interpune în această relație putând-o influența (pozitiv sau negativ) pe alocuri, însă există anumite **categorii influențiale** care îi depășesc **accesibilitatea**. Figura de mai jos prezintă pe de-o parte factorii la care arhitectul poate avea acces și pe de altă parte factorii macrosistemici, la care influența sa este extrem de redusă sau nulă. **Conștientizarea** acestor **paliere de influență** ajută la încadrarea realistă a profesiei în termenii dialogului dintre locuire și familie și la elaborarea, în consecință, a unor măsuri pragmatice care pot fi luate pentru a îmbunătăți acest dialog (vezi Figura 7.2).

În calitate de proiectanți, trebuie să avem nu doar cunoștințele (tehnice, estetice), dar și sensibilitatea de a pătrunde în dedesubturile familiale și individuale, pentru a discerne, cu tact și discreție, obiceiurile, nevoile și expectanțele specifice fiecărei celule sociale. „*Rolul nostru este acela de a transforma spațiul interior, de a*

---

²⁵⁷ „... If we are dependant upon what we design to live, and what we have designed is ethical, that is, designs ethical ways of being, then we are consequently ethical in how we live...” Cameron Tonkinwise, citat de Poldma [23, p. 148].

crea condițiile pentru ca locuirea să aibă loc, în orice fel locuitorul consideră necesar sau de cuviință” [23, p. 153].

Figura 7.2. Factorii influențiali ai locuirii, la care arhitectul poate avea acces
(contribuție proprie)

A crea **condițiile ca locuirea să aibă loc** este un gest pe care fiecare în parte, în calitate de arhitecți, suntem invitați să îl punem în aplicare. Peter Zumthor descrie varianta personală, agreată de el în demersul proiectării caselor: aceea de a se retrage la sfârșitul procesului de formare, lăsând în urmă o clădire care trăiește prin ea însăși, ca parte a lumii și ca loc de trăit, care se autogestionează fără retorica personală a arhitectului [212, p. 32]. Nu numai arhitecții au găsit pe alocuri răspuns la cum trebuie regăsit acest gest. Tori Derr numește copiii „întemeietori de loc” (engl. „**place-makers**”) [213, p. 112], în sensul investirii locului cu un sens al sinelui, dând numeroase exemple de locuri create de copii, fără mijlocirea adultă. Prin întemeierea locului de către fiecare în parte intervine ideea stipulată și în capitolul 6, a spațiilor care „**lasă loc**”, care permit ulterioara apropiere de către copii și de către adulți. De cele mai multe ori, din nevoia de a deține controlul absolut, arhitecții privesc acest gest ca pe o lipsă, nicidecum ca pe o virtute, ca atare exercită în mod conștient o influență deterministă.

O altă modalitate de a lăsa loc este dezvăluită de psihoterapia familială, care ne familiarizează cu diversele metode de reglare și compensare internă, dar și cu metode la îndemână în evaluarea familiei. **Metoda circularității** promovează o atitudine empatică, un concept care examinează legături între comportamente și factori determinanți, între diversele interacțiuni între membrii familiei, sau între si și locuire. Acesta este un model de interacțiune mai puțin intruziv, care consideră multiplele puncte de vedere în diversitatea lor [186, p. 210]. Recomandată ca exercițiu practic pentru arhitecți în relația cu viitorii beneficiari ai caselor proiectate de ei, această metodă se expune de fapt aceluiași principiu al empatiei, apărut ca temă recurentă în prezenta teză.

A lăsa loc locuirii să își urmeze parcursul rezidenților săi înseamnă **a înțelege** întregul **fenomen homeostazic** care are loc între acești doi factori, fenomen descris în capitolul 4.2. În acest sens, Figura 4.25, aferentă acestui subiect, prezintă o modalitate facilă de urmărire și identificare a proceselor homeostazice prezente în

cadru oricăror relații familie/ locuire, putându-se repera pe baza ei stadiul de echilibru dintre cei doi itemi.

Identificarea celor trei tipuri de subculturi prezente în peisajul rezidențial de aici și acum (vezi capitolul 6.2.4), ajută la găsirea unor metode la îndemână pentru a ajuta, potența și amplifica aportul arhitectului asupra relației dintre locuire și locuitor. Subcultura profesională, cea care deviază departe de așteptările clienților săi ar trebui să aplice principiul empatiei, din dorința de a veni în întâmpinarea vieții, de a realiza o arhitectură vie, fără să vizeze exclusiv un model demn de apreciere profesională. Celelalte două subculturi, cea a investitorilor și a constructorilor, cele care au deprofesionalizat locuirea ar trebui descurajate atât de Ordinul Arhitecților, prin măsuri concrete de contracarare, dar și printr-o solidaritate profesională, în vederea creșterii calității produsului arhitectural și în esență a locuirii.

7.1.3. Impactul asupra educației în arhitectură

Găsirea unui echilibru între conformitate și individualitate, între profesie și viața cotidiană constituie poate exercițiul cel mai dificil pe care fiecare societate în parte trebuie să îl rezolve. **Oamenii trebuie să învețe să locuiască și arhitecții trebuie să învețe să lucreze cu oamenii, după ce au învățat și ei, la rândul lor, să locuiască.** Aproape jumătate din arhitecții tineri care termină facultatea au experimentat **un singur fel de locuire**, majoritatea cel colectiv, nu au făcut decât sporadic practică profesională în domeniul rezidențial și cunoștințele rezidențiale se rezumă, cel mai adesea, la locuirile din reviste, nefiind experimentate în rutina cotidiană. Fiindcă experiența directă a studenților cu locuirea este un lucru care nu poate fi controlat, ci trebuie reglat în timp, de maturizarea societății, este nevoie de găsirea unor mijloace compensatorii ale acestor lipsuri. Schimbarea din interiorul profesiei ar trebui începută cu practica din cadrul facultății, care ar trebui să încorporeze, cu obligativitate, experiența diverselor și multiplelor șantiere rezidențiale.

Introducerea în curricula obligatorie (nu opțională) a școlilor de arhitectură a materiilor derivate din științele sociale, poate ajuta la familiarizarea studenților viitori arhitecți cu noțiuni despre familie, despre necesități specifice acestei instituții sociale, lărgind astfel sfera lor de cunoaștere. Mai mult, corelarea materiei de proiectare în arhitectură cu științele sociale ajută la inserarea noțiunilor sociologice și psihologice ca automatism în procesul de proiectare. Prezentul studiu poate reprezenta o modalitate prin care informațiile relevante din științele sociale, imersate în teoria locuirii, vin la cunoștința celor care ulterior, în practica profesională, vor avea nevoie de aceste informații. Aspectele curente ale locuinței de acum și aici, felul în care acestea influențează acestea locuința și structura familiei, particularitățile sociale ale familiei actuale, dar și practica curentă la diverse șantiere rezidențiale constituie parte din verigile lipsă ale mediului academic prezent.

7.1.4. Impactul asupra utilizatorilor finali ai locuirii

Stephen Willats, în cartea „*Between Buildings and People*”, argumentează că în spatele subiectivității utilizatorului final al unei clădiri, clădiri care trebuie să răspundă nevoilor profunde umane, stă de fapt un argument filosofic, care răspunde unei funcții structurale, existențiale, de ordin ontologic [23, p. 151]. Responsabilitatea noastră, în calitate de arhitecți, transcende așadar limitele profesionale.

Departate de a fi doar o problemă legată financiară sau de mărime [24, p. 13], avem de-a face în societatea noastră cu o serie de alte dificultăți asociate locuirii, parte din ele derivate din calitatea slabă și importul nefiltrat de valori și modele. La

nivelul societății este nevoie de formarea unei **culturi a locuirii**²⁵⁸, prin diverse metode și mijloace specifice educației și formării adulților (workshopuri, seminarii). Utilizatorii finali ar trebui să **conștientizeze** că stă și în puterea lor să îmbunătățească mediul în care locuiesc și, mai mult, că acesta le poate afecta bunăstarea fizică și psihică, dar și relațiile cu ceilalți membri ai familiei. Astfel, în cazul proiectelor noi de locuințe, perioada de procesare a nevoilor, de racordare a expectanțelor la posibilități este o etapă la fel de importantă ca locuirea în sine. Proiectul oricărei locuințe ar trebui să aibă o **perioadă gestațională**, care să permită procesarea lentă, atentă, a tuturor factorilor care trebuie înglobați în cadrul temei de proiectare, evaluând itemii specifici trecutului, prezentului și anticipându-i pe cei viitori, dinamici.

Aceasta nu este nicidecum o idee inovatoare, însă ritmul în care se desfășoară astăzi procesul de proiectare o face să pară demodată. De-a lungul timpului, o serie de arhitecți au folosit această metodă participativă, la nivel comunitar, pentru a angrena direct oamenii în procesul de proiectare (Giancarlo de Carlo, Christopher Alexander, Ralph Erskine) [214, pp. 20,21]. Nu numai că participarea directă a familiei la procesul de proiectare poate asigura adecvarea cu nevoile concrete, dar și participarea pro-activă a acestora în procesul de proiectare al viitoarei case crește satisfacția rezidențială, fiind deja binecunoscută ideea că de proiectele în care ne implicăm personal suntem mai legați emoțional.

Figura 7.3. Procese participative a) Giancarlo de Carlo, Villaggio Matteotti, Terni, b) Cristopher Alexander, Mexic [214, pp. 20, 21]

Pallasmaa pomenește despre interdependența extrem de puternică între context și individ, invocând ceea ce psihologii numesc „**personalitate situațională**” [9]. Modul de a reacționa al unui individ variază mai mult schimbând condițiile mediului în care e plasat decât variază comportamentul mai multor indivizi, supuși acelorași condiții. Ca atare, locuirea trebuie să găsească principiile adecvate de funcționare pentru fiecare familie în parte, astfel încât să genereze un răspuns comportamental pozitiv.

„Dacă înțelegem că <<...locul în care suntem ne afectează felul în care simțim...>>, atunci este evident că percepțiile noastre asupra casei devin unul și același lucru cu felul în care simțim casa și felul în care apropiem spațiile conținute de aceasta.”

²⁵⁸ Unul din chestionarele realizate în cadrul cercetării a identificat o serie de probleme în relația arhitect/ locuire/ locuitor. Chestionarul adresat arhitecților a scos la iveală nevoia acestora pentru o comunicare aprofundată cu clienții lor, precum și aspirația acestora la o clientelă cu o cultură a locuirii (vezi Anexa 2).

T. Poldma [23, p. 151]

Că **mediul în care trăim ne afectează la modul profund** nu pare să fie însă o realitate conștientizată de consumatorii de locuire de acum și aici. Din chestionarul intitulat „Acasă” a rezultat că mai puțin de un sfert din respondenți consideră că locuința și locuitorul se determină reciproc (vezi Anexa 1). Prezentul studiu și-a dorit, printre altele, să semnaleze nevoia de conștientizare a influențelor reciproce dintre locuire și locuitor, aducând argumente care să fundamenteze nevoia de adecvare minimală dintre aceștia.

Conștientizarea actului de apropiere a spațiului în care trăim este un exercițiu de maturitate. Capitolul 4.4 ne dezvăluie importanța unei apropieri adecvate a spațiului, care ajută nu numai încrederii de sine, ci și satisfacției rezidențiale și, *in extenso*, satisfacției asupra vieții.

7.1.5. Impactul asupra practicii de locuire

O bună parte din direcțiile teoretice actuale care ghidează programul locuirii îndeamnă la o reconsiderare valorică a sa, dar și a relației triadice și diadice, stabilite între locuire și locuitor, respectiv între arhitect, locuire și locuitor. Aravena, departe de a încuraja o poziție pasivă, ar argumenta probabil că bătălia pentru o locuire mai bună nu este nici un moft, nici o cruciadă romantică. Prezentul studiu continuă această linie narativă pe care Aravena a stipulat-o în alt context, propunând o **caligrafie familial-rezidențială**, în care cursivitatea și lizibilitatea gestului spațial să vină în întâmpinarea unei estezii familiale.

Varietatea extrem de mare a preferințelor rezidențiale, dar și a obiceiurilor familiale cotidiene obligă locuirea fie să se **adapteze necesităților particulare**, fie să înglobeze o **flexibilitate** mare a spațiului. *Câte case, atâtea obiceiuri*, spune un vechi proverb, care acum pare să spună cu totul altceva. Multiplele fațete ale casei se dezvăluie pe tot parcursul tezei, în toată diversitatea. Am văzut cum arată relația diadică din perspectiva teoretică, din perspectiva familiei, dar și cum arată din perspectiva arhitecților. Toate aceste lentile diferite ajută la **repoziționarea practicii arhitecturale**.

Pe lângă diversitatea configurațiilor familiale actuale, variațiile în timp ale fiecărei astfel de familii completează complexitatea ecuației care trebuie rezolvată. Necesitățile rezidențiale prezente se cer concertate cu cele viitoare, anticipate [24, p. 45], într-un scenariu care însă să nu inducă un caracter ireversibil. „Elastic living” sau „**locuința elastică**”²⁵⁹ este un concept care persistă în teoria locuirii de o bună perioadă de timp. O serie de soluții inovatoare, pornind de la compartimentări și culminând cu sisteme inteligente de mobilare au venit ca rezolvare a acestei teme provocatoare. Luând în considerare particularitățile specifice societății noastre, probabil soluția cea mai la îndemână acum și aici, pentru locuire individuală și colectivă, ar fi reglementarea la nivel legislativ a **Unității Rezidențiale Auxiliare (URA)**²⁶⁰ (vezi Capitolul 6.2.4), care ar putea rezolva parte din problemele rezidențiale rezultate din dinamica familiei. Familiile cu copii mari, care doresc să își realizeze o locuință individuală, ar trebui să dispună, pe cât posibil, de o variantă izolată, celulară pentru copiii cu vârste mari, astfel că, în momentul în care aceștia vor părăsi cuibul parental, această zonă să devină independentă (**unitate rezidențială detașabilă**).

²⁵⁹ Sursa: http://arhitectura-1906.ro/2015/05/elastic_living/, accesată în 05.04.2017.

²⁶⁰ URA = unitate rezidențială auxiliară, sintagmă proprie.

„Dat fiind că o clădire este supusă efectelor timpului din primele secunde ale existenței sale, ea nu poate fi considerată ca un produs finit, înghețat în timp, bătut în piatră. Prin urmare, timpul nu doar implică noțiunea de îmbătrânire, cât mai degrabă ideea de schimbare. **O clădire supraviețuiește de-a lungul timpului datorită capacității sale de a fi utilizată și de a evolua, de a oferi o anumită formă de flexibilitate și adaptabilitate permanentă.**”

Bogdan & Van Broeck²⁶¹

Ceea ce **lipsește locuirii** de aici și acum este **versatilitatea** cu care ar trebui să preia toate schimbările familiale pe parcursul evoluției sale. Lipsește nu fiindcă ar îmbunătăți la modul general felul în care se desfășoară narațiunea rezidențială, ci pentru că ar putea evita situațiile liminale cu care se pot confrunta familiile, atunci când casa devine neconformă. Am întâlnit familii care au început să construiască o casă a visurilor, dar o casă augmentată de o posibilă sursă suplimentară de venit, care din păcate nu a mai apărut. Fiindcă undeva la mijlocul drumului și-au dat seama că produsul rezultat nu mai putea fi susținut financiar, au încercat să vândă construcția. Câțiva ani mai târziu casa demarată este în continuare în vânzare, fiind un produs nevandabil tocmai prin particularitatea și caracteristicile atipice pe care și le-au dorit beneficiarii, însă partea mai puțin plăcută a acestei situații este că această casă a visurilor a afectat negativ și locuirea actuală, încărcând peste măsură beneficiarii cu datorii. Unitatea rezidențială auxiliară, înscrisă în cartea funciară ca unitate separată de locuit, ar putea rezolva o parte din problemele care se pot ivi prin **dilatările și comprimările succesive** pe care casa este nevoită să le suporte de-a lungul existenței familiei. Departe de a fi o soluție universal-valabilă, această unitate de locuit ar constitui una din rezolvările problemelor locuitorilor actuale, asigurând ceea ce anterior numeam „locuire elastică”.

Propunerea de flexibilitate a locuinței depășește însă raportul nevoi/capacitate spațială. Flexibilitatea poate comporta alte câteva nuanțe, în funcție de stilul familial adoptat. Astfel, pentru o parte din familii, spațiul liber trebuie să fie dublat de posibilitatea de a izola, la nevoie, măcar o parte din el. Munro și Madigan au arătat că partiul liber, open-space, a generat o presiune și mai mare pe umerii femeii de sorginte tradiționalistă, aceasta fiind obligată să muncească mai mult pentru a menține curățenia în spațiile odinioară închise (bucătăria, locul de luat masa) [65]. Astfel, pentru familiile cu sensibilitate la felul în care se „expune” locuirea, se recomandă prevederea soluțiilor de divizare a spațiului. O serie de alte exemple de investire a locuințelor cu caracter flexibil pot fi desprinse din prezentul studiu.

Capitolul 6 ne-a familiarizat cu câteva **caracteristici ale prezentului** pe care îl trăim aici și acum, caracteristici care **se impun a fi luate în considerare în ceea ce privește configurarea locuințelor**. Așa cum am văzut și în capitolul 3, multitudinea și diversitatea familiilor de azi necesită particularizarea locuințelor în funcție de stilul lor familial și parental, acolo unde programul de locuire permite acest lucru. Familiile de factură individualistă, cu grad mic de coeziune între membri, au nevoie de spații celulare, divizate, segmentate, care să le permită habitarea și teritorializarea separată. Familiile coezive au nevoie de spații destinate sinelui colectiv, pentru a le reconfirma valorile colectiviste într-o societate din ce în ce mai individualistă. De asemenea, noua distribuție demografică necesită alte exigențe

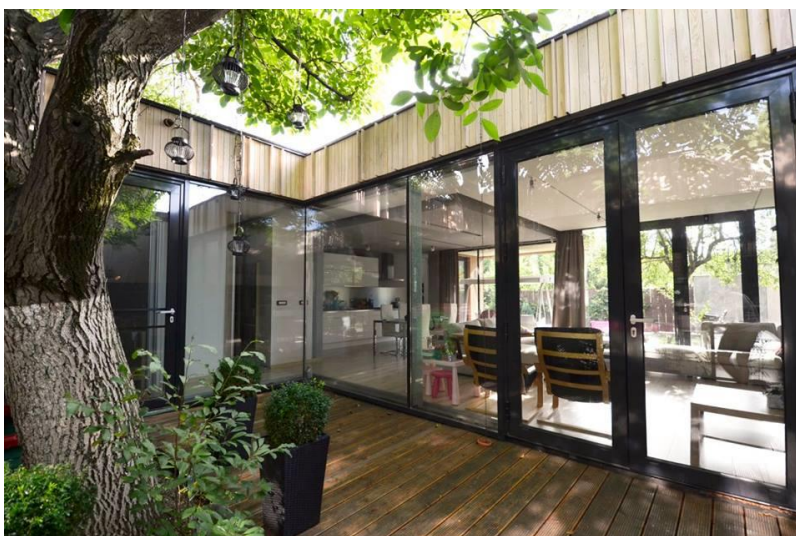
---

²⁶¹

Sursa: <http://e-zeppelin.ro/nu-reconstrui-daca-nu-trebuie-bogdan-van-broeck-coop-reconversia-unei-mori-vechi/>, accesată în 02.04.2017.

privind rolurile familiale. Cunoașterea sintaxelor familiale, specifice fiecărui grup cu care avem de-a face în cadrul proiectării locuințelor, constituie de asemenea un avantaj în înțelegerea nevoilor rezidențiale specifice fiecărei celule sociale.

O altă caracteristică a mediului de viață actual urban este relația disruptivă cu natura, semnalată ca disfuncționalitate de către psihologii environmentali. Cum un procent covârșitor din timpul nostru se desfășoară în spațiu interior (America 90% din timp [12, p. 364]), este momentul pentru o reconfigurare rezidențială și din această perspectivă. Locuirea se poate însă manifesta ca locus de compensare a unei culturi intra-muros, pe care o experimentăm recent cu toții.

Figura 7.4. Locuință individuală care compensează relația disruptivă cu natura, prin prevederea unei curți interioare. Clădire proiectată de arh. Daniela Negrișanu și arh. Răzvan Negrișanu. Timișoara 2016 (arhivă personală)

Greșeala care poate fi reproșată atât multor arhitecți care concep o clădire rezidențială, cât și multor studii din literatura de specialitate este aceea că abordează reduționist problematica intimității. Când vine vorba de locuire, intimitatea nu este numai o oscilație și o reglare interior/ exterior. Reglarea interioară a sinelui la ceilalți este cel puțin la fel de importantă ca reglarea cu exterioritatea. În acest sens, unul din exercițiile utile în practica profesională este de a identifica și asigura, pe cât posibil, „**spațiu personal rezidențial**” (engl. „Personal Living Space”), propriu fiecărui individ, în cadrul căminului (vezi Capitolul 4.3 și [141]). Raportul dintre aceste spații personale și cele colective, cu rol coeziv, este determinat de stilul familial și parental, dar și de natura relațiilor stabilite între membri (vezi Capitolul 3).

Distopiile reperate în binomul locuire/ familie, prezentate în cadrul capitolului 5.2, plasează realist situația acestei diade, în contextul societal actual. Parte din aceste manifestări disfuncționale reprezintă în fapt simptome ale unei **arhitecturi insuficiente**, care nu poate prelua și metaboliza devenirile individuale și colective în cadrul spațiului de locuit.

Experiența de a *simți* locurile, în special experiența de a simți locul de-acasă, este în același timp o experiență dinamică și reciprocă [59, p. 55]. Atunci când locurile sunt activate de simțuri, peisajul fizic se întrepătrunde de peisajul minții și de imaginație [59, p. 55]. „... există un răspuns inițial, primar la întâlnirea noastră cu

arhitectura și acesta este modulat senzorial” [215, p. 198]. Așa cum stipulează și arhitectul Steven Holl, felul în care experimentăm arhitectura este vizual, tactil, olfactiv și conectat cu spațiul și traiectoria corpului în timp [2, pp. 21, C7.1]. Psihologia ne demonstrează beneficiile imersiei noastre într-o lume senzorială, iar activarea cât mai multor simțuri ajutând la formarea unui atașament de loc. Este recomandat așadar ca peisajul rezidențial să devină pe cât posibil un mediu care stimulează deplin această **activare senzorială**. Hegel înfățișa omul ca fiind un **sensorium commune** perpetuu, în care unitatea corpului se unește cu unitatea simțurilor și unitatea obiectelor din jur [13, p. 285]. Juhani Pallasmaa definea simțurile ca fiind interfața între noi și lumea înconjurătoare [216], dar mediul urban în care trăim așează într-un status latent parte din aceste simțuri. Locuința ar putea însă să le descătușeze, transformându-se într-un adevărat peisaj senzorial. **Casa ar putea deveni acasă și pentru corpul și pentru mintea noastră.** „Și corpul își amintește la fel de mult despre lume și despre experiența perceptuală, la fel ca mintea” [217, p. 248].

7.2. Contribuții personale

Contribuțiile personale ale prezentului studiu se desfășoară pe mai multe paliere. Deoparte de interesul față de subiectul locuirii, în paralel cu cel al familiei, **articularea dintre cele două tematici** este destul de rar întâlnită în literatura de specialitate și, după cunoștința mea, un studiu de asemenea anvergură, pe dialogul dintre cei doi poli nu a fost realizat încă. Numeroase studii precedente au demonstrat influența puternică pe care o exercită spațiile în care trăim, însă foarte puține au încercat să determine factorii care contribuie la o relaționare armonioasă, homeostazică a celor doi.

În timp ce literatura internațională și națională a realizat legături sporadice și neconsistente pe tema relației diadice dintre locuire și familie, prezentul studiu vine să completeze pe de-o parte studiile cu caracter general, internaționale, prin furnizarea unui model de a surprinde felul în care se instaurează procesele de relaționare între acești doi itemi, **model aplicabil oricărui spațiu cultural sau geografic**. Pe de altă parte, prezentul studiu vine în completarea studiilor locale, cărora le lipsește nu numai corelarea dintre locuire și familie, ci și particularizarea, fiind orientat către analiza fenomenului de interacțiune în **specificitatea sa locală**, de aici și acum.

Legătura arhitecturii cu celelalte studii sociale și umaniste, departe de abordarea transdisciplinară, reprezintă una din contribuțiile majore ale acestui studiu. Întrepătrunderea noțiunilor de psihologie, sociologie, neuroștiințe, antropologie și filosofie cu cele specifice teoriei arhitecturii constituie un aport teoretic propriu, completând informațiile din teoria și practica arhitecturală cu elemente utile preluate din alte științe.

Studiul de față nu își dorește să ofere o imagine comprehensivă a subiectului căminului, ci și-a propus să abordeze acest subiect dintr-o perspectivă mai puțin uzuală, interiorizată, cea a familiei care sălășluiește în interiorul său. Lucrarea de față **completează studiile existente despre locuire cu o perspectivă centrată pe organismul interior, familial**. Abordările originale, teoretice și practice, se constituie într-un instrument util în vederea cunoașterii și îmbunătățirii relației dintre locuire și familie. Prezentarea schimbării conceptului de familie și a normelor specifice noii paradigme, își arogă un alt rol original, prin **transferarea tuturor acestor informații într-un câmp al teoriei locuirii, cu aplicabilitate directă**. Cunoașterea locuirii văzută prin lentila familiei și invers, cunoașterea familiei prin

lentila locuirii este unul din aporturile originale ale tezei. **Sinteza rolurilor locuirii și a celor familiale**, aduse și ele împreună pentru a putea fi mai ușor vizibile în viața de zi cu zi, constituie de asemenea un element cheie al prezentei cercetări.

Prezentarea unei **imagini sintetice a contextului actual**, în care se plasează locuirea și familia și prezentarea sistematizată a factorilor influențiali este, de asemenea, un studiu rar întâlnit în literatura actuală de specialitate. **Analiza critică** a felului în care se desfășoară **procesul de proiectare** și relația cu clientul constituie de asemenea un aport original. Teoria locuirii trebuie să se reconceptualizeze pe noile atribute ale societății actuale, fiind nevoită să își reformuleze discursul.

Una dintre cele mai importante contribuții ale acestei teze este noțiunea de **homeostazie rezidențială**, transpusă în câmpul teoriei locuirii, definind echilibrul intern familialo-rezidențial. Această sintagmă proprie a venit să definească un sistem întreg de procese, cuantificabile prin intermediul schemei prezentate în capitolul 4.2.

Acest studiu are proprietatea de a scoate la iveală, mai mult decât literatura și teoriile existente o fac, o relație gemelară între locuire și familie. Pornind de la el, o serie de concepte ale teoriei locuirii și proiectării se pot reconfigura, prin **metabolizarea informațiilor rezultate din acest studiu**. Îmbinarea abordării teoretice cu prezentarea faptică a realității cotidiene a societății noastre, aici și acum, face ca această cercetare să reprezinte un instrument viabil. **Utilitatea** acestei cercetări, **probate atât de practica profesională cât și de orice „consumator”** de locuire, reprezintă un reper pentru toți cei interesați de îmbunătățirea relației locuire/locuitor și, în subsidiar, interesați de îmbunătățirea calității vieții. Recomandările practice aferente acestui ultim capitol vin să plaseze cercetarea într-un tărâm al concretului și al aplicabilității.

Un lucru important se cuvine a fi menționat aici. Lucrarea de față nu se dorește un manual de recomandări practice pentru îmbunătățirea relației dintre familie și locuire. Contribuția majoră a studiului, așa cum rezultă și din subcapitolul 7.2, o reprezintă **surprinderea legăturii osmotice dintre locuire și familie**, capitolul 8 furnizând, suplimentar, direcții și recomandări în vederea îmbunătățirii acestei relații diadice.

7.3. Diseminarea rezultatelor

Rezultatele parțiale ale cercetării întreprinse au fost diseminate după cum urmează:

- O parte preliminară a tezei de doctorat a fost prezentată în 2014, în cadrul unui workshop pentru doctoranzi (mentor prof. Azra Churchman), asociat conferinței internaționale a asociației **IAPS** (International Association of People- Environment Studies);
- O parte revizuită a Capitolului 4.1. Factori influențiali ai relației dintre Locuire și Familie a fost prezentată la Congresul Societății Europene pentru Relații Familiale (8th Congress of the European Society of Family Relations, ESFR), având tema „Changing Family Relations – Gender and Generations”, organizată de TU Dortmund, Germania, 31 August – 3 Septembrie 2016²⁶²;
- O parte revizuită a aceluiași Capitol 4.1. *Factori influențiali ai relației dintre Locuire și Familie*, împreună cu o sinteză a Capitolului 4. *Relația diadică Locuire/ Familie*

²⁶² Sursa: <https://www.fk12.tu-dortmund.de/cms/ESFR2016/en/home/>, accesată în 19.12.2016.

- a fost prezentată la „Conferința internațională despre viitorul în arhitectura hotelurilor și a restaurantelor și în sectorul rezidențial”, New Cities, Timișoara, 14 Noiembrie 2016, organizată de AB Plus Events²⁶³;
- O versiune a Capitolului 4.6. *Casa ca o haină. Casa ca textilă poroasă* a fost publicată în REVART, revistă de teoria și critica artei, 27, 2/2016²⁶⁴. Articolul, realizat în colaborare cu arh. Codruța Negrulescu, a fost indexat în baza de date internațională EBSCO și Central and Eastern European Online Library, fiind un articol citat BDI de către CNCSIS.

7.4. Reflecții și direcții viitoare de cercetare

Amploarea tematicii studiate a determinat limitarea subiectelor și trasarea unui câmp delimitat de interese. În mod firesc, studiului realizat i se pot adăuga o sumedenie de subiecte tratând aceeași tematică, putând contribui la completarea acestora cu multiple alte puncte de vedere. Într-o primă fază, completarea studiului cu alte tipuri de locuire decât cele delimitate ar pune în lumină felul mozaicat în care funcționează, prin comparație, relația diadică dintre locuire și familie. Pentru a surprinde multidimensional relația simbiotică dintre locuire și familie, o direcție posibilă de cercetare ulterioară ar fi analiza din perspectivă istorică a relației dintre cei doi itemi. Evidențele istorice ar veni astfel în completarea celor teoretice și documentare, oferind o imagine panoptică a legăturii care se stabilește între locuire și familie, înfățișată în formele ei cele mai diverse de-a lungul timpului. Exemplele istorice prezentate în cadrul tezei au demonstrat o legătură simbiotică dintre cele două tematici, evidențele istorice servind astfel ca argument suplimentar al funcționării acestei osmoze relaționale, la care se impune să fim receptivi.

De asemenea, aprofundarea felului în care diversele teorii arhitecturale au influențat, de-a lungul timpului, configurarea constelațiilor relaționale dintre locuire și locuitor reprezintă o posibilă direcție ulterioară de cercetare.

Locuirea multigenerațională, extrem de sofisticată în rețeaua relațională care se poate stabili între membri, poate constitui o direcție ulterioară de cercetare, cu atât mai mult cu cât deține aceleași reguli de teritorializare, apropiere și personalizare rezidențială, duse însă uneori la extrem. Interesantă în mod special pentru surprinderea felului în care spațiile rezidențiale urmăresc ierarhiile familiale, acest tip de locuire constituie o variațiune ulterioară posibilă a prezentei cercetări.

Ambivalența generalizare/ particularizare, specifică binomului apartament/ casă individuală se cere a fi completată prin studii ulterioare ale situației locative actuale, pentru a depista care sunt lipsurile și avantajele fiecărui tip de locuire.

În vederea îmbunătățirii relației arhitect/ familie, ar trebui, în prealabil, investigat în profunzime felul în care se desfășoară aici și acum această relație, mecanismele specifice dezvoltate în timp, cu plusurile și minusurile ei. Un studiu calitativ al unor situații deja funcționale ar putea scoate la iveală felul în care situația reală, funcțional-rezidențială corespunde imaginii proiectate și anticipate de beneficiarii casei. Pentru aceasta ar trebui elaborat un instrument de cercetare desfășurat acasă, care să vizeze evaluarea câtorva puncte cheie ale homeostaziei

---

²⁶³ Sursa: <http://rba.share-architects.com/rba-timisoara/>, accesată în 19.12.2016.

²⁶⁴ Sursa: <http://revart.ismstudies.eu/Media/PDF/RevArt27.pdf>, accesată în 19.12.2016.

rezidențiale, chestionând atât familia care locuiește în casa respectivă, cât și arhitectul care a proiectat-o.

Diferențele între nevoile și expectanțele fiecărei categorii majore de vârstă, copii, adolescenți, adulți, vârstnici, argumentează importanța tratării diferențiate a locuirii, ținând cont de aceste particularități. Prezentul studiu poate fi continuat cu un studiu analitic al diferențelor dintre aceste categorii, care poate furniza informații importante ale modalităților diferite de percepere, apropiere și atașament față de locuire.

Aici se încheie aventura introiecției dintre locuire și familie. Se încheie doar scriptic, urmând ca pentru fiecare să se continue cu propria poveste. Plecând de la descoperirea simbiozei dintre casă și familie, în multiplele sale modalități de a se face remarcată, prezentul studiu este de fapt o **invitație la a reconsidera locuirea din perspectiva familiei**. Fascinantă, dinamică și imprevizibilă, relația diadică dintre locuire și familie urmărește îmbunătățirea experienței rezidențiale și a satisfacției locuirii.

Chiar dacă acest concept de *acasă* este conectat cu sfere extinse culturale și identitare [36, p. 63], există ceva specific în felul în care se oglindește acest concept în fiecare dintre noi. Noțiunea de *casă* și *acasă* poartă atașate semnificații, simboluri personale, care rezonază în mod diferit în funcție de experiențele trecute, actuale și viitoare pe care le avem, le-am avut sau le anticipăm că le vom avea cu propria locuire.

Pentru mine, relația dintre locuire și familie înseamnă adevăratul *acasă*. Înseamnă reglare și auto-reglare permanentă între sine și ceilalți, între coaja și spațiul rezidențial. Pentru fiecare dintre voi însă, această relație poate să adauge alte componente, încă nediscutate în cadrul acestui studiu. Și pentru că nu am avut niciodată intenția de a realiza un studiu exhaustiv, invit pe fiecare dintre voi, pe măsură ce parcurgeți acest text, să reflectați la propria experiență cu locuirea și cu familia. Pentru ca locuirea să aibă, mai mult decât a avut până acum, un semn distinctiv, conștientizat.

Cu siguranță, fiecăruia dintre voi, citind acest studiu, i-au trecut prin minte o sumedenie de exemple, completări și impresii trăite. Cu siguranță fiecare citind această lucrare a rezonat cu cel puțin o parte a sa, răscolind emoții latente. Cu certitudine că tema de față poate comporta multe appendice și subiecte colaterale, toate cel puțin la fel de interesante. Fiecare însă își va scrie, mental, emoțional sau fizic, propria completare a relației sale cu locuirea. Iar dacă lucrarea de față a reușit sensibilizarea față de acest subiect, înseamnă că scopul principal a fost atins.

„Casa este colțul nostru de lume.”
G. Bachelard [50, p. 4].

BIBLIOGRAFIE

Referințe bibliografice

- [1] A. de Saint-Exupéry, *Citadela*, București: Junimea.
- [2] A. M. Zahariade, *Locuire* (curs format electronic), București: Facultatea de Arhitectură UAIUM, 2009-2016.
- [3] A. Grati, *Romanul ca lume postBABELică. Despre Dialogism, Polifonie, Heteroglosie și Carnavalesc.*, Chisinau: Edituar Gunivas, 2009.
- [4] C. Toma, *Media-locuire. Direcții în arhitectura locuinței contemporane*, București: Universitatea de Arhitectură și Urbanism "Ion Mincu", 2015.
- [5] C. Caciuc, *Transdisciplinaritate și arhitectură*, București: Paideia, 2010.
- [6] S. McNelis, „Researching Housing in a Global Context: New Directions in Some Critical Issues,” *Housing, Theory and Society*, Aprilie 2016.
- [7] R. J. Lawrence, „Converse or Converging Disciplines,” *Bulletin of People-Environmental Studies*, pp. 8-11, *iaps-asociation.org* 44 Autumn 2016.
- [8] R. (. Lawrence, „Advances in transdisciplinarity 2004-2014,” *Futures*, vol. special issue, nr. 65, pp. 1-216, 2015.
- [9] J. Pallasmaa, „Identity, Intimacy and Domicile: Notes on the Phenomenology of Home,” 1992.
- [10] C. Spencer și M. Blades (eds), *Children and Their Environments. Learning, Using and Designing Spaces*, Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
- [11] J. Pallasmaa, „Empathic and Embodied Imagination: Intuiting Experience and Life in Architecture,” în *Architecture and Empathy*, Espoo, Finland, Tapio Wirkkala-Rut Bryk Foundation, 2015, pp. 4-19.
- [12] S. Robinson, „John Dewey and the dialogue between architecture and neuroscience,” *Arq*, vol. 19, nr. 4, pp. 361-367, 2015.
- [13] M. M. Ponty, *Fenomenologia percepției*, Oradea: Editura Aion, 1999.
- [14] S. Robinson și J. (. Pallasmaa, *Mind in Architecture. Neuroscience, Embodiment and the Future of Design*, MIT Press, 2015.
- [15] O. F. Bollnow, *Human Space*, London: Hyphen Press, 1963/ 2011.
- [16] E. S. Casey, „Mikel Dufrenne (1910-1995),” în *Handbook of Phenomenological Aesthetics*, Florida, Springer, 2010, pp. 81-85.

- [17] S. Feld, „Waterfalls of Song. An Acoustemology of Place Resounding in Bosavi, Papua New Guinea,” în *Senses of Place*, Santa Fe, School of American Research Press, 1996, pp. 91-135.
- [18] M. Steinmann, „De la perception de l'espace,” în *L'espace architectural*, PPUR, Vol. 9, p. 73.
- [19] D. E. Saxbe și R. Repetti, „No Place Like Home: Home Tours Correlate With Daily Patterns of Mood and Cortisol,” *Personality and Social Psychology Bulletin*, vol. 36, nr. 1, pp. 71-81, 2010.
- [20] E. Lee și N.-K. Park, „Housing Satisfaction and Quality of Life among Temporary Residents in the United States,” *Housing and Society*, vol. 37, nr. 1, pp. 43-67, 2010.
- [21] E. S. Casey, „How to Get from Space to Place in a Fairly Short Stretch of Time. Phenomenological Prolegomena,” în *Senses of Place*, Santa Fe, School of American Research Press, 1996, pp. 13-52.
- [22] D. Eberle, „European models for the urban block,” în *Design for Homes Intensive Flair conference*, Iunie 2001.
- [23] T. Poldma, „Dwelling Futures and Lived Experiences. Transforming Interior Spaces,” *Design Philosophy Papers*, vol. 6, nr. 2, p. 141-156, 2008.
- [24] B. Manum, *Apartment Layouts and Domestic Life; The Interior Space and its Usability*, Oslo: Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo, 2006.
- [25] A. Blunt și E. John, „Domestic Practice in the Past. Historical Sources and Methods,” *Home Cultures*, vol. 11, nr. 3, pp. 269-274, 2014.
- [26] A. Graham și C. Graham, *Home and Family. Creating the Domestic Sphere*, London: The Macmillan Press LTD, 1989.
- [27] J. M. Davis, „Rethinking the architecture. An action researcher's resolution to writing and presenting their thesis,” *Action Research*, vol. 5, nr. 2, pp. 181-198, 2007.
- [28] S. A. McLeod, „<http://www.simplypsychology.org/research-methods.html>,” 2007. [Interactiv]. [Accesat 27 12 2016].
- [29] I. Cieraad, „Children's Home Life in the Past and in the Present,” *Home Cultures*, vol. 10, nr. 3, pp. 213-226, 2013.
- [30] S. t. Brinke, „Imagining, Appropriating and Silencing: Street-working Children's Strategies of Home-making in Public and Private Space,” *Childhoods Today*, vol. 8, nr. 1, 2014.
- [31] M. Krampen, *Children's Drawings. Iconic Coding of the Environment. Topics in Contemporary Semiotics*, New York: Springer Science & Business Media,, 1991.
- [32] N. Gallent, „The Social Value of Second Homes in Rural Communities,” *Housing, Theory and Society*, vol. 31, nr. 2, pp. 174-191, 2014.
- [33] B. Nicolescu, *Transdisciplinaritatea: Manifest*, Iași: Junimea, 2007.
- [34] W. Benjamin, *Understanding Brecht*, London: New Left Books, 1973a.
- [35] B. Goetz, *La Dislocation. Architecture et philosophie*, Paris: Les Editions de la Passions, 2001.

- [36] M. A. Fox, *Home: A Very Short Introduction*, Oxford University Press, 2016.
- [37] A. De Botton, *Arhitectura fericității*, București: Editura Vellant, 2009.
- [38] D. J. Herbers, C. H. Mulder și J. A. Modenes, „Moving Out of Home Ownership in Later Life: The Influence of the Family and Housing Careers,” *Housing Studies*, vol. 29, nr. 7, pp. 910-936, 2014.
- [39] A. Blunt și R. Dowling, *Home*, London and New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2006.
- [40] B. Goetz, *Théorie des maisons. L'habitation, la surprise*, Lagrasse: Collection "Art et architecture" Verdier, 2011.
- [41] P. B. Harris și B. B. Brown, „The home and identity display: Interpreting resident territoriality from home exteriors,” *Journal of Environmental Psychology*, vol. 16, pp. 187-203, 1996.
- [42] M. J. Kim, M. W. Oh, M. E. Cho, H. Lee și J. T. Kim, „A Critical Review of User Studies on Healthy Smart Homes,” *Indoor Built Environment*, vol. 22, nr. 1, p. 260-270, 2013.
- [43] H. Easthope, „A place called home,” *Housing, Theory and Society*, vol. 21, nr. 3, pp. 128-138, 2004.
- [44] W. Rybczynski, *Home: a Short History of an Idea*, New York: Penguin Books, 1986.
- [45] S. A. Kidd și J. D. Evans, „Home Is Where You Draw Strength and Rest: The Meanings of Home for Houseless Young People,” *Youth & Society*, SAGE Publications, vol. 43, nr. 2, p. 752-773, 2011.
- [46] A. Tucker, „In Search of Home,” *Journal of Applied Philosophy*, vol. 11, nr. 2, 1994.
- [47] K. Brickell, „'Mapping' and 'doing' critical geographies of home,” *Progress in Human Geography*, vol. 36, nr. 2, pp. 225-244, 2012.
- [48] E. Relph, *Place and Placelessness*, London: Pion, 1976.
- [49] T. Chapman și J. Hockey, „The Ideal Home as it is Imagined and as it is Lived,” în *Ideal Homes? Social Change and Domestic Life*, London. New York, Routledge. Taylor & Francis, 1999, pp. 1-13.
- [50] G. Bachelard, *The Poetics of Space*, Boston: Beacon Press, 1969.
- [51] E. Bunkše, *Geography and the Art of Life*, Baltimore and London: John Hopkins University Press, 2004.
- [52] L. Reinders, „Talking maps: mental geography and the discursive construction of residential place in Nieuwland, The Netherlands,” în ENHR, *International Conference Sustainable Urban Areas*, Rotterdam, 2007.
- [53] N. Leach, „The Dark Side of the Domus,” *Journal of Architecture*, vol. 3, pp. 1-12, Spring 1998.
- [54] M. Eliade, „Habitation - „Imago mundi”,” în *La vertu creatrice du mythe*, Extraite du „Eranos Jahrbuch XXV”, Zurich, Rhein-Verlag, 1975.
- [55] C. C. Marcus, *House as a Mirror of Self*, Berkeley, California: Conari Press, 1995.
- [56] B. Bryson, *Acasă. O istorie a vieții private*, Iași: Polirom, 2012 (2010).

- [57] L. Worsley, *If Walls Could Talk. An Intimate History of the Home*, London: Faber and Faber Limited. Bloomsbury House, 2011.
- [58] C. H. Mulder și N. T. Lauster, „Housing and Family: An Introduction,” *Housing Studies*, vol. 25, nr. 4, pp. 433-440, 2010.
- [59] K. H. Basso, „Wisdom Sits in Places. Notes on a Western Apache Landscape,” în *Senses of Place, Santa Fe, School of American Research Press, 1996*, pp. 53-90.
- [60] N. Leach, „Belonging: Towards a Theory of Identification with Place,” *Perspecta*, Vol. 1 din 233, *Mining Autonomy*, pp. 126-133, 2002.
- [61] S. ten Brinke, „Imagining, Appropriating and Silencing: Street-working Children’s Strategies of Home-making in Public and Private Space,” *Childhoods Today*, vol. 8, nr. 1, 2014.
- [62] S. Mallett, „Understanding home: a critical review of the literature,” *The Sociological Review*, vol. 52, nr. 1, pp. 62-89, 2004.
- [63] D. Seamon, „Place, Place Identity, and Phenomenology: A Triadic Interpretation Based on J. G. Bennett’s Systematics,” în *The Role of Place Identity in the Perception, Understanding, and Design of the Built Environment, London, Betham Science Publishers, 2011*.
- [64] A. L. Hauge, „Identity and place: a critical comparison of three identity theories,” *Architectural Science Review*, vol. March 1, 2007.
- [65] R. Madigan și M. Munro, „“The More We Are Together”. Domestic space, gender and privacy,” în *Ideal Homes? Social Change and Domestic Life, New York, Routledge. Taylor & Francis, 1999*, pp. 61- 72.
- [66] A. Kurg, „Situating Culture,” *Home Cultures*, vol. 9, nr. 3, pp. 225-232, 2012.
- [67] Y. Yıldırım, Private and public use of the Living room: an upper income case in Ankara, *Ankara: MFA in Interior Architecture and Environmental Design, 2010*.
- [68] L. Scannell și R. Gifford, „Defining place attachment: A tripartite organizing framework,” *Journal of Environmental Psychology*, vol. 30, pp. 1-10, 2010.
- [69] F. Oswald, O. Schilling, H.-W. Wahl, A. Fänge, J. Sixsmith și S. Iwarsson, „Homeward bound: Introducing a four-domain model of perceived housing in very old age,” *Journal of Environmental Psychology*, vol. 26, pp. 187-201, 2006.
- [70] Why we need to create a Home, <http://www.thebookoflife.org/why-we-need-to-create-a-home/>.
- [71] C. Day, *Places of the Soul. Architecture and Environmental Design as a Healing Art*, Oxford: Elsevier, Architectural Press, 2004.
- [72] A. Mihalache, În drum spre casă, <http://atelier.liternet.ro/articol/2168/Andreea-Mihalache/In-drum-spre-casa.html> , 2005.
- [73] L. Hirvi, „Exploring the domestic homes of sikhs in Finland as a „cosmos of senses”,” *Home Cultures*, vol. 13, nr. 1, pp. 23-37, 2016.

- [74] R. P. Hill, „Homeless Women, Special Possessions, and the Meaning of "Home": An Ethnographic Case Study,” *Journal of Consumer Research*, vol. 18, nr. 3, pp. 298-310, 1991.
- [75] I. Bădescu, *Noologia. Originea spirituală a lumii. Sociologie noologică. Vol I*, București: Editura Academiei Române, 2012.
- [76] D. Le Breton, *Antropologia corpului și modernitatea*, Cartier, 2009.
- [77] D. Sorea, Paradoxul locuirii urbane, *Comunicare susținută la ediția a VI-a a Sesiunii științifice „Țara Bârsei”*: <http://tara-barsei.ro/wp-content/uploads/2009/02/sorea2008.pdf>, 2007.
- [78] E. Cassirer, *Eseu despre om*, București: Humanitas, 1994.
- [79] P. B. Harris și B. B. Brown, „The Home and Identity Display: Interpreting Resident Territoriality From Home Exteriors,” *Journal of Environmental Psychology*, nr. 16, pp. 187-203, 1996.
- [80] F. Biciușcă, Fețe din plastic, <http://atelier.liternet.ro/articol/3538/Florin-Biciusca/Fete-din-plastic.html>, 2006.
- [81] J. Stafford și K. Bumstead, „Revoluții nomade: Artă și dependențe în Mongolia,” *Arhitext*, Vol. %1 din %2Acasă = a-casă. Home = a-house, nr. 3 (239), pp. 36-49, 2015.
- [82] L. Worsley, If the walls could talk: The history of the home (video), <http://www.treehugger.com/green-architecture/if-walls-could-talk-lucy-worsley-what-we-can-learn-past.html>.
- [83] M. L. DeVault, „Families and Children. Together, Apart,” *American Behavioral Scientist*, vol. 46, nr. 10, pp. 1296-1305, 2003.
- [84] A. Gurman, *Clinical Handbook of Couple Therapy*, New York: Guilford Press, 2008.
- [85] U. (. Șchiopu, *Dicționar de Psihologie*, București: Babel, 1997.
- [86] J. (. Georgas, „Functional Relationships in the Nuclear and Extended Family: A 16 Culture Study,” *International Journal of Psychology* (in press).
- [87] J. Georgas, „Family: Variations and changes across cultures,” *Online Readings in Psychology and Culture*, 2003.
- [88] I. Mitrofan și C. Ciupercă, *Introducere în psihosexologie și psihosexologia familiei*, București: Press „Mihaela”, 1988.
- [89] S. Roseneil și S. Budgeon, „Cultures of Intimacy and Care Beyond 'the Family': Personal Life and Social Change in the Early 21st Century,” *Current Sociology*, vol. 52, nr. 2, 2004.
- [90] G. Philip, „„Extending the Analytical Lens”: A Consideration of 'Care' and 'Intimacy' in Relation to Fathering After Separation or Divorce,” *Sociological Research Online*, vol. 18, nr. 1, 2013.
- [91] J. R. McCarthy, „The powerful relational language of 'family': togetherness, Belonging and personhood,” *Sociological Review*, vol. 60, nr. 1, pp. 68-90, 2012.
- [92] D. Cutas și S. (. Chan, *Families - Beyond the Nuclear Ideal*, Bloomsbury Academic, 2012.

- [93] L. McKie și S. Callan, *Understanding Families. A Global Introduction*, Los Angeles/ London/ New Delhi/ Singapore/ Washington DC: SAGE Publications, 2012.
- [94] É. Durkheim, *Regulile metodei sociologice*, Iași: Polirom, 2002.
- [95] V. Jacobsen, L. Fursman, J. Bryant, M. Claridge și B. Jensen, „Theories of the Family and Policy,” *New Zealand Treasury*, www.treasury.govt.nz, 2004.
- [96] F. Walsh, *Strengthening family resilience*, New York: Guilford Press, 1998.
- [97] E. F. Akinsola, „intechopen,” [Interactiv]. Available: <http://www.intechopen.com/books/parenting-in-south-american-and-african-contexts/cultural-variations-in-parenting-styles-in-the-majority-world-evidences-from-nigeria-and-cameroon>. [Accesat 24 01 2016].
- [98] M. Segalen și A. Martial, *Sociologie de la famille*, Paris: Armand Colin, Collection U, Sociologie, 2014.
- [99] J. Hanson, *Decoding Homes and Houses*, Cambridge University Press, 1998.
- [100] G. Ghebrea, Regim social-politic și viața privată (familia și politica familială în România), <http://ebooks.unibuc.ro/StiintePOL/ralu/1-1-3.htm>.
- [101] F. Eytsemitan, „Life-span developmental psychology: Midlife and later years in Western and Non-Western societies.,” *Online Readings in Psychology and Culture*, Unit 12, Chapter 2 2002.
- [102] S. Harkness și C. M. Super, „Culture and Parenting,” în *Handbook of Parenting*, Volume 2, Biology and Ecology of Parenting, Mahwah, New Jersey, London, Lawrence Erlbaum Associates, 2002, pp. 253- 280.
- [103] G. R. Patterson și P. A. Fisher, „Recent Developments in Our Understanding of Parenting: Bidirectional Effects, Causal Models, and the Search for Parsimony,” în *Handbook of Parenting*, Volume 5, Practical Issues in Parenting, Mahwah, New Jersey London, Lawrence Erlbaum Associates,, 2002, pp. 59-88.
- [104] A. Moise, Consecințe ale tilurilor parental-familiale în adaptarea adultului la socialul contemporan, <https://eusuntalinarea.wordpress.com/2014/04/24/stiluri-parentale-si-familiale/>.
- [105] D. Saxbe și R. L. Repetti, „For Better or Worse? Coregulation of Couples' Cortisol Levels and Mood States,” *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 98, nr. 1, pp. 92-103, 2010.
- [106] P. D. Hastings, W. T. Utendale și C. Sullivan, „The Socialization of Prosocial Development,” în *Handbook of Socialization: Theory and Research*, J. E. Grusec și P. D. Hastings, Ed., Guilford Publications, 2007.
- [107] A. Muntean, *Adopția și atașamentul copiilor separați de părinții biologici*, București: Collegium. Polirom, 2013.
- [108] J. Liedloff, *Conceptul Continuum*, Cluj Napoca: Da Capo Press, Perseus Book Group, 2012.
- [109] M. Segalen, *Historical Anthropology of the Family*, Cambridge University Press: Cambridge, 1986/ 2002.

- [110] A. Madanipour, *Public and private spaces of the city*, London, New York: Routledge, 2005 (2003).
- [111] F. Peteke și M. Clara H., „Gender, divorce and housing - a life course perspective,” în *Wohnen und Gender*, Springer, 2010, pp. 175-193.
- [112] A. Findlay, „Remaking homes: gender and the representation of place,” *Home Cultures*, vol. 6, nr. 2, pp. 113-122, 2009.
- [113] C. Heywood, *A Cultural History of Childhood and Family in the Age of Empire (Volume V)*, London. New York: Bloomsbury, 2014.
- [114] R. Palkovitz, S. B. Trask și K. Adamsons, „Essential Differences in the Meaning and Processes of Mothering and Fathering: Family Systems, Feminist and Qualitative Perspective,” *Journal of Family Theory & Review* 6, pp. 406-420, December 2014.
- [115] J. Juul, *Woman and Mother. A solidary essay from a male perspective*, article published online, 2016.
- [116] K. S. Williams și F. D. Kelly, „Relationships Among Involvement, Attachment, and Behavioral Problems in Adolescence: Examining Father's Influence,” *Journal of Early Adolescence*, vol. 25, nr. 2, pp. 168-196, 2005.
- [117] W. Klein, C. Izquierdo și T. N. Bradbury, „Chapter 6: Who's Making Dinner Tonight?,” în *Making families work: The everyday lives of working parents and their children*.
- [118] R. Madigan și M. Munro, „"House Beautiful": Style and Consumption in the Home,” *Sociology*, vol. 30, nr. 1, pp. 41-57, 1996.
- [119] M. Domosh, „Geography and gender: home, again?,” *Progress in Human Geography*, vol. 22, nr. 2, pp. 276-282, 1998.
- [120] W. Klein, A. P. Graesch și Izquierdo, „Children and Chores: A Mixed-Methods Study of Children's Household Work in Los Angeles Families,” *Anthropology of Work Review*, vol. XXX, nr. 3, pp. 98-109, 2009.
- [121] K. Teige, *Modern Architecture in Czechoslovakia and Other Writings*, USA: Getty Research Institute, 2000.
- [122] C. (. d. p. Tabacu, *Casa vîetîilor noastre*, București: Humanitas, 2014.
- [123] U. Bronfenbrenner, *The ecology of human development*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 1979.
- [124] I. Cieraad, „A Nation Under Reconstruction Never Sleeps: The Rise and Fall of the Dutch Wall Bed,” *Journal of Design History*, vol. 18, nr. 2, 2005.
- [125] I. Cieraad, „The Family Living Room: a Child's Playpen? A Recent History of Material Colonization,” *Home Cultures*, vol. 10, nr. 3, pp. 287-314, 2013.
- [126] E. T. Hall, *The Hidden Dimension, United States of America: ANCHOR BOOKS EDITIONS*, 1969/ 1990.
- [127] D. Meyer, S. Wood și B. Stanley, „Nurture Is Nature: Integrating Brain Development, Systems Theory, and Attachment Theory,” *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, vol. 21, nr. 2, pp. 162-169, 2013.

- [128] I. Bakker, T. van der Voordt, P. Vink și J. de Boon, „The use of questionnaires in colour research in real-life settings: in search of validity and methodological pitfalls,” *Theoretical Issues in Ergonomics Science*, pp. 1-15, 2013.
- [129] R. Vrasti, *Reglarea emoțională și importanța ei clinică*, București: ALL, 2015.
- [130] J. Kahane, *The form of design: Deciphering the language of Mass-Produced Objects*, Amsterdam,: BIS Publishers, 2015.
- [131] S. A. Leavitt, *From Catharine Beecher to Martha Stewart. A Cultural History of Domestic Advice*, Univ of North Carolina Press, 2002 .
- [132] A.-M. Crișan, „Vecinătăți poetice - casa și stelele,” *Arhitectura*, nr. 4-5, 4-5 2014.
- [133] P. Perolini și T. Fry, „Home Eco-Nomy Dwelling, Destruction and Design,” *Design Philosophy Papers*, vol. 10, nr. 1, pp. 81-88, 2012.
- [134] M. Munro și R. Madigan, „Negotiating Space in the Family Home,” în *At Home. An Anthropology of Domestic Space*, New York, Syracuse University Press, 1999, pp. 107 - 117.
- [135] S. Cavallo și S. (. Evangelisti, *A Cultural History of Childhood and Family in the Early Modern Age (Volume III)*, London. New York: Bloomsbury, 2014.
- [136] J. Flanders, *The Making of Home. The 500-Year Story of How Our Houses Became Homes*, London: Atlantic books, 2014.
- [137] P. O'Toole și P. Were, „Observing places: using space and material culture in qualitative research,” *Qualitative Research* SAGE Publications, vol. 8, nr. 5, p. 616-634, 2008.
- [138] K. Korpela, M. Kyttä și T. Hartig, „Restorative Experience, Self-Regulation, And Children's Place Preferences,” *Journal of Environmental Psychology*, nr. 22, pp. 387-398, 2002.
- [139] T. Israel, *Some Place Like Home. Using Design Psychology to Create Ideal Places*, Chichester: Wiley- Academy, 2003.
- [140] G. Meerwein, B. Rodeck și F. Mahnke, *Color – Communication in Architectural Space*, Basel • Boston • Berlin: Birkhäuser, 2007 (1998).
- [141] S. D. Gosling, K. H. Craik, N. R. Martin și M. R. Pryor, „Material Attributes of Personal Living Spaces,” *Home Cultures*, vol. 2, nr. 1, pp. 51-88, 2005.
- [142] I. Cieraad, *At Home. An Anthropology of Domestic Space*, New York: Syracuse University Press, 1999.
- [143] S. Giorgi, V. Padiglione și C. Pontecorvo, „Appropriations: Dynamics of Domestic Space Negotiations in Italian Middle-Class Working Families,” *Culture Psychology*, vol. 13, nr. 2, pp. 147-178, 2007.
- [144] F. Biciușcă, *Uitatul în cetate*, București: Paideia, 2002.
- [145] M. Bâldea, *Noi tipare de locuire multifamilială cu densitate ridicată*, Timișoara: Politehnica, 2016.
- [146] S. Brunia și A. Hartjes-Gosselink, „Personalization in non-territorial offices: a study of human need,” *Journal of Corporate Real Estate*, vol. 11, nr. 3, pp. 169-182, 2009.

- [147] G. W. Evans, S. Saegert și R. Harris, „Residential Density and Psychological Health among Children in Low-Income Families,” *Environment and Behavior*, vol. 33, pp. 165-180, 2001.
- [148] C. Caciuc, *Supra-Teoretizarea Arhitecturii*, București: Paideia, 2007.
- [149] A. Araujo, „Unmasking. A Speculation on the Meanings of Domestic Patterns and Their Cultural Bearings,” *Home Cultures*, vol. 10, nr. 1, pp. 5-24, 2013.
- [150] J. C.-H. Cheng și M. C. Monroe, „Connection to Nature : Children's Affective Attitude Toward Nature,” *Environment and Behavior*, vol. 44, nr. 1, pp. 31-49, 2012.
- [151] Z. E. Haliloğlu Kahraman, „Dimensions of Housing Satisfaction: A Case Study Based on Perceptions of Rural Migrants Living in Dikmen,” *METU JFA*, pp. 1-27, 1 2013.
- [152] J. Y.-c. Kwok și H.-B. Ku, „Making habitable space together with female Chinese immigrants to Hong Kong. An interdisciplinary participatory action research project,” *Action Research*, vol. 6, nr. 3, p. 261–283, 2008.
- [153] V. Gaivoronschi, Poetica locuirii. Poetica și fenomenologia spațiului. Poetica miniaturii. Poetic locuiește omul..., *Facultatea de Arhitectură Timișoara/ Note de curs: https://issuu.com/fac.arhitecturasiurbanism.upt/docs/poetica_2015_-_curs_5-10*.
- [154] C. Fredendall, *Dear House: An Exploration of Home and the Inner Self, Integrative Project Thesis: https://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/83782/chmfred_1303269668.pdf?sequence=1*, 2010 - 2011.
- [155] S. Adam, „Growing Up in Banat Region. Childhood Memories in Life-Stories,” *Martor Publishing House*, vol. 18, pp. 109-222, 2013.
- [156] M. Kahn, „Your Place and Mine. Sharing Emotional Landscapes in Wamira, Papua New Guinea,” în *Senses of Place*, Santa Fe, School of American Research Press, 1996, pp. 168-196.
- [157] D. Moss, „Memory, space and time: Researching children's lives,” *Childhood*, vol. 17, nr. 4, p. 530–544, 2010.
- [158] J. Craik, „The Making of Mother: The Role of the Kitchen in the Home,” în *Home and Family. Creating the Domestic Sphere*, London, Macmillan, 1989, pp. 48-65.
- [159] I. Cieraad, „Homes from Home: Memories and Projections,” *Home Cultures*, vol. 7, nr. 1, pp. 85-102, 2010.
- [160] A.-M. Crișan, „Am crescut deja. Corp și scară - viziune și perspectivă corporală,” 2012. [Interactiv]. [Accesat 30 07 2016].
- [161] S. Sarre, „Time in reconstructing the (school) child,” *Childhood*, vol. 20, nr. 4, pp. 521-534, 2013.
- [162] C. Green, „A Place of My Own: Exploring Preschool Children's Special Places in the Home Environment,” *Children, Youth and Environments*, vol. 21, nr. 2, pp. 118-144, 2011.

- [163] E. Ratcliffe și K. M. Korpela, „Memory and place attachment as predictors of imagined restorative perceptions of favourite places,” *Journal of Environmental Psychology*, nr. 48, pp. 120-130, 2016.
- [164] T. O. Gheorghiu, *Așezări umane. Istoria urbanisticii europene și a spațiilor învecinate până la Renaștere. Roma antică. Vol. III*, Timișoara: Art Press, 2009.
- [165] I. Daniels, „Japanese Homes Inside Out,” *Home Cultures*, vol. 5, nr. 2, pp. 115-140, 2008.
- [166] K. Frampton, *Studies in Tectonic Culture: The Poetics of Construction in Nineteenth and Twentieth Century Architecture*, J. Cava, Ed., Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 2001.
- [167] Ș. Ștefănuță, *Experiența și loc. Contribuții antropologice la înțelegerea conceptului de spațiu.*, București: Paideia, 2014.
- [168] E. Foyster și J. (. Marten, *A Cultural History of Childhood and Family in Antiquity (Volume IV)*, London. New York: Bloomsbury, 2014.
- [169] J. Zilbach, „Textbook of Families and Couples Therapy. Clinical Applications,” în *The Family Life Cycle. A Framework for Understanding Family Development*, P. G. M. Sholevar și L. D. P. E. Schwoeri, Ed., Arlington, VA, American Psychiatric Publishing, Inc., 2003.
- [170] .
- [171] C. H. Mulder, „Family dynamics and housing: Conceptual issues and empirical findings,” Vol. %1 din %229, Article 14, pp. 355-378, 2013.
- [172] C. Heilbrun, *Writing a Woman's Life*, New York: WW Norton, 1988.
- [173] S. B. Eurostat, „Quality of Life. Facts and Views,” *Publications Office of the European Union, Luxembourg*, 2015.
- [174] N. Leach, *Uitați de Heidegger*, București: Paideia, 2006.
- [175] L. C. Manzo, „Beyond House and Haven: Toward a Revisioning of Emotional Relationships with Places,” *Environmental Psychology*, vol. 23, nr. 1, pp. 47-61, 2003.
- [176] H. Mansfield, *Dwelling in Possibility. Searching for the Soul of Shelter*, Peterborough. New Hampshire: Bauhan Publishing, 2013.
- [177] E. V. Bunkše, *Geography and the Art of Life*, JHU Press, 2004.
- [178] A. Ioan, „Vecinătatea ca arhipelag (I),” [Interactiv]. Available: <http://www.arhiforum.ro/agora/vecinatatea-ca-arhipelag-i>. [Accesat 26 12 2016].
- [179] P. Kraftl, „Ecological buildings as performed art: Nant-y-Cwm Steiner School, Pembrokeshire,” *Social and Cultural Geography*, pp. 927-948, 7 (6) 2006.
- [180] P. Kraftl și P. Adley, „Architecture/ affect/ dwelling,” *Annals of the Association of American Geographers*, pp. 213-231, 98 2008.
- [181] M. Merry și C. Howell, „Can intimacy justify school education?,” *Theory and Research in Education*, pp. 363-381, 7 (3) 2009.
- [182] Z. Burikova, „The Embarrassment of Co-Presence: Au Pairs and their Rooms,” *Home Cultures*, vol. 3, nr. 2, pp. 99-122, 2006.

- [183] J. Arnold, A. P. E. Graesch, E. Ragazzini și E. Ochs, *Life at Home in the Twenty-First Century: 32 Families Open Their Doors*, University of New Mexico Press, 2012.
- [184] D. Sorea, „Paradoxul locuirii urbane,” *Comunicare sustinuta la editia a VI-a a Sesiunii Stiintifice „Tara Bârsei”, 19 03 2007. [Interactiv]. [Accesat 2016].*
- [185] L. Stuparu Păvălan, „Câteva posibile extensiuni ale noțiunii de locuire sau despre Heidegger întemeietorul,” în *Analele Universității din Craiova, seria Filosofie, Craiova, 18/ 2006, pp. 110-127.*
- [186] G. P. Sholevar și L. D. Schwoeri, Ed., *Textbook of Family and Couples Therapy*, Arlington: American Psychiatric Publishing, Inc., 2003.
- [187] E. Hetherington și J. Kelly, *For better or for worse: Divorce reconsidered*, New York: W.W. Norton & Co, 2002.
- [188] C. Dewilde, „Divorce and the Housing Movements of Owner-Occupiers: A European Comparison,” *Housing Studies, vol. 23, nr. 6, pp. 809-832, 2008.*
- [189] T. Chapman, „There's No Place Like Home,” *Theory Culture Society, vol. 18, nr. 6, pp. 135-146, 2001.*
- [190] M. Patroescu, C. Ioja, L. Rozyłowicz, G. Vânău, M. Niță, I. Pătroescu Klotz și A. Ioja, *Evaluarea integrată a stării mediului în spațiile rezidențiale*, București: Editura Academiei Române, 2012.
- [191] C. E. Crawford, *From the Old Family—to the New*, <http://www.harvarddesignmagazine.org/issues/41/from-the-old-family-to-the-new>: Harvard Design Magazine .
- [192] T. Sandquist și A. M. Zahariade, *Dacia 1300 - My Generation*, București: Simetria, 2003.
- [193] M. -. D. Paraschiv, *Persoanele fără adăpost ca indicator al sărăciei urbane în București (rezumat teză de doctorat)*, București: Universitatea din București, Facultatea de Geografie, 2013.
- [194] M. Filandri și M. Olagnero, „Housing Inequality and Social Class in Europe,” *Housing Studies, vol. 29, nr. 7, pp. 977-993, 2014.*
- [195] C. Bezzi, „Romanian «Left Behind» Children? Experiences of Transnational Childhood and Families in Europe,” *MARTOR Publishing House, Muzeul Țăranului Român, vol. 18, pp. 57-74, 2013.*
- [196] K. Barker, *Store House. Unpacking the American Dream*, MIT (Massachusetts Institute of Technology): *Bachelors of Science in Interior Design, degree of Masters of Architecture, 2014.*
- [197] P. A. Zaradic și O. R. Pergams, „Videophilia: Implications for Childhood Development and Conservation,” *The Journal of Developmental Processes, vol. 2, nr. 1, pp. 130-144, 2007.*
- [198] M. Driessnack, „Children and Nature-Deficit Disorder,” (*JSPN*) *Journal for Specialists in Pediatric Nursing, nr. 1, pp. 73-75, January 2009.*
- [199] P. A. Aarsand și K. Aronsson, „Gaming and Territorial Negotiations in Family Life,” *Childhood, vol. 16, pp. 497 - 517, 2009.*

- [200] T. van der Voordt și I. Bakker, „The influence of plants on productivity. A critical assessment of research findings and test methods,” *Facilities*, vol. 28, nr. 9/10, pp. 416-439, 2010.
- [201] V. Gillies, „Family and Intimate Relationships: A Review of the Sociological Research,” *South Bank University, London*, 2003.
- [202] S. H. Shin, „Planning for a Multi-generational Future: Policies, Regulations, and Designs for Multi-generational Housing in the United States,” *Master in City Planning, Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, MA*, 2010.
- [203] J. E. Artis și M. A. Martinez, „Cohabitation, marriage and relationships with 'parents-in-law',” *Families, Relationships and Societies*, vol. 5, nr. 1, pp. 3-22, 2016.
- [204] E. Ochs și C. Izquierdo, „Responsibility in Childhood: Three Developmental Trajectories,” *ETHOS, Journal of the Society for Psychological Anthropology*, vol. 37, nr. 4, p. 391-413, 2009.
- [205] T. Putnam, „Postmodern Home Life,” în *At Home. An Anthropology of Domestic Space*, New York, Syracuse University Press, 2006 [1999], pp. 144-154.
- [206] A. Ioan, Locuirea colectivă contemporană (proiect de cercetare CNCISIS 2003), *Liter Net: <http://atelier.liternet.ro/articol/10483/Augustin-Ioan/Locuirea-colectiva-contemporana-proiect-de-cercetare-CNCISIS-2003.html>*, 2011.
- [207] CECODHAS, „Housing Europe Review 2012. The nuts and bolts of European social housing systems,” *Observatory, Housing Europe's, Brussels*, 2011.
- [208] C. Constantin, *Arhitectura dinaintea Arhitecturii. Note despre Începutul proiectului, București: Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”, 2012.*
- [209] M. Heidegger, *Originea operei de artă, București: Humanitas, 1995.*
- [210] C. Amaral, „Prince Complex. Narcissism and Reproduction of the Architectural Field,” în *This Thing Called Theory. 12th International Conference of the AHRA, Leeds, UK, 2015.*
- [211] Y. Hürol, „Reconsidering Ethics in the Tectonics of Architecture Through the Tectonics of Bodies in Love,” *METU JFA*, vol. 31, nr. 2, pp. 25-41, 2014.
- [212] P. Zumthor, *Thinking Architecture, Basel; Boston; Berlin: Birkhäuser, 1999.*
- [213] T. Derr, „'Sometimes birds sound like fish': Perspectives on children's place experiences,” în *Children and Their Environments. Learning, Using and Designing Spaces, Cambridge, Cambridge University Press, 2006, pp. 108-123.*
- [214] A. Bacova, P. Duarte, A. Iranmanesh, V. Joklova, L. Madrazo, M. Malovany, S. Nabizadeh, T. Ooms, O. Rivera, K. Scherlinck, Y. Tijjani și J. Tucny, *Oikodomos Housing Concepts, www.oikodomos.org/oikopedia, 2011.*

- [215] M. C. Dulămea, *Arhitectura cognitivă. O abordare a arhitecturii din perspectiva neuroștiințelor*, vol. Teză de doctorat, București: Universitatea de arhitectură și urbanism Ion Mincu, 2011.
- [216] J. Pallasmaa, *The Eyes of the Skin: Architecture and the Senses*, Chichester, UK: Wiley-Academic and Hoboken, NJ: John Wiley and Sons, 2005.
- [217] S. Renshaw, „*Designing the Sensorium*,” *Senses & Society*, vol. 4, nr. 2, pp. 247-251, 2009.
- [218] I. d. L. „. I. Academia Română, *Micul dicționar academic (ediția a II-a)*, Univers Enciclopedic, 2010.
- [219] O. M. Pănescu, „*Modele contemporane de cuplu în societatea românească: stil de atașament și scenariu de viață (rezumat teză de doctorat)*,” *Facultatea de Psihologie și Științele Educației, Universitatea din București, București*, 2014.
- [220] D. J. Herbers, C. H. Mulder și J. A. Mòdenes, „*Moving Out of Home Ownership in Later Life: The Influence of the Family and Housing Careers*,” *Housing Studies*, vol. 29, nr. 7, pp. 910-936, 2014.
- [221] C. G. Jung, *Tipuri psihologice*, București: Humanitas, 1997 (1971).
- [222] B. Nicolescu, *Ce este Realitatea?*, Iași: Junimea, 2009.
- [223] F. Marcu, *Marele dicționar de neologisme*, Saeculum, 2000.
- [224] E. T. Hall, „*Proxémique*,” în *La nouvelle communication*, Paris, Seuil, 1981.
- [225] T. O. Gheorghiu, *Mici orașe/ mari sate din sud-vestul României. Monografii urbanistice*, București: Simetria, 2017.
- [226] F. Walsh, „*Family resilience: A framework for clinical practice*,” *Family Process*, nr. 42 (1), pp. 1-18, 2003.
- [227] N. Țarălungă, „*Politica de locuințe, între concept și practică. Fișă - studiu de caz*,” *Arhitectura*, nr. 2, 2015.
- [228] C. M. e. a. Super, „*Culture, Temperament, and the "Difficult Child": A Study in Seven Western Cultures*,” *European Journal of Developmental Science [EJDS]*, vol. Vol. 2, nr. No. 1/2, p. 136-157, 2008.
- [229] M. Stroe, *Locuirea între proiect și decizie politică. România 1954-1966*, București: Simetria, 2015.
- [230] A. Smits și C. H. Mulder, „*Family Dynamics and First-Time Homeownership*,” *Housing Studies*, vol. 23, nr. 6, pp. 917-933, 2008.
- [231] M. J. Sirgy, *The Psychology of Quality of Life. Hedonic Well-Being, Life Satisfaction and Eudaimonia. Second Edition*, Dordrecht Heidelberg New York London: Springer, 2012.
- [232] R. Sebba și E. Churchman, „*The Uniqueness of Home*,” *Architecture and Behavior*, vol. 3, nr. 1, p. 16.
- [233] P. Schumacher, *The Autopoiesis of Architecture, Volume II - A New Agenda for Architecture*, West Sussex: Wiley, 2012.
- [234] P. Saunders, „*The meaning of "home" of contemporary english culture*,” *Housing Studies*, pp. 177-192, Issue 3 Volume 4 1989.

- [235] S. Robinson, „Boundaries of Skin: John Dewey, Didier Anzieu and Architectural Possibility,” în *Architecture and Empathy*, Espoo, Finland, Tapio Wirkkala Rut Bryk Foundation, 2015, pp. 42-63.
- [236] A. Rapoport, *House Form and Culture*, Englewood Cliffs: Prentice-Hall, Inc., 1969.
- [237] R. Radoslav, *Topos compotamental, armonizarea dintre spațiul urban și comportament urban*, Timișoara: Editura Marineasa, 2000.
- [238] J. Pallasmaa, H. F. Mallgrave, S. Robinson și G. Vittorio, „A Conversation on Empathy,” în *Architecture and Empathy*, Espoo, Finland, Tapio Wirkkala Rut Bryk Foundation, 2015, pp. 78-86.
- [239] M. O'Brien, P. Alldred și D. Jones, „Children's Constructions,” în *Children in Families: Research and Policy*, J. Brannen și M. O'Brien, Ed., London, Falmer Press, 1996, p. 84-101.
- [240] C. Norberg-Schulz, *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture*, New York: Rizzoli, 1980.
- [241] N. B. C. D. A.-M. I. B. I. O. C. M. C. M. M. C. V. C. Negru (coordonator), *De la stradă la ansambluri rezidențiale. Opt ipostaze ale locuirii în Bucureștiul contemporan*, București: Editura Pro Universitaria, 2016.
- [242] R. Moore și D. Young, „Childhood outdoors: toward a social ecology of the landscape,” în *Children and the Environment*, New York, Plenum Press, 1978.
- [243] R. G. Mira, D. L. Uzzell, J. E. Real și J. (. Romay, *Housing, Space and Quality of Life*, Aldershot, UK: Ashgate Pub Ltd., 2005.
- [244] C. Matthews, C. Hill, F. D. Case și T. Allisma, „Personal bias: the influence of personality profile on residential design decisions,” în *Journal of the Housing Education and Research Association*, Housing and Society, 2010.
- [245] H. F. Mallgrave, „Enculturation, Sociality, and the Built Environment,” în *Architecture and Empathy*, Espoo, Finland, Tapio Wirkkala Rut Bryk Foundation, 2015, pp. 20-41.
- [246] L. L. Lovén și A. Strömberg, „Economy,” în *A Cultural History of Childhood and Family in Antiquity (Volume I)*, M. Harlow și R. Laurence, Ed., London, Bloomsbury Academic, 2014.
- [247] R. Louv, *Last child in the woods: Saving our children from nature deficit disorder*, Chapel Hill, NC: Algonquin Books, 2008.
- [248] R. Laurence, „Community,” în *A Cultural History of Childhood and Family In Antiquity (Volume I)*, M. Harlow și R. Laurence, Ed., London, Bloomsbury Academic, 2014.
- [249] A. J. Kershen, „Jewish and Muslim Married Women Don't Work. Immigrant Wives and Home-Work in the Late Nineteenth and Late Twentieth Centuries,” *Home Cultures*, vol. 8, nr. 2, pp. 119-132, 2011.
- [250] L. Karsten, „Il all used to be better? Different generations on continuity and change in urban children's daily use of space,” *Children's Geographies*, vol. 3 (3), pp. 275-290, 2005.

- [251] N. Kabeer, *The Power to Choose: Bangladeshi Women and Labour Market Decisions in London and Dhaka*, London: Verso., 2000.
- [252] J. Juul, *Your Competent Child: Toward A New Paradigm In Parenting And Education*, Balboa Press, 2011.
- [253] J. Juul, *Here I Am! Who are You?: Resolving Conflicts Between Adults and Children*, AuthorHouseUK, 2012.
- [254] J. Juul, *Family Life: The Most Important Values For Living Together and Raising Children*, AuthorHouseUK, 2012.
- [255] C. Ilin, *Studii de psihologie environmentală*, Iași: Editura Institutului European, 2009.
- [256] J. Hartung, „Matrilineal inheritance: New theory and analysis,” *Behavioral and Brain Sciences* 8, pp. 661-688, 1985.
- [257] M. Harlow, „Family Relationships,” în *A Cultural History of Childhood and Family in Antiquity (Volume 1)*, M. Harlow și R. Laurence, Ed., London, Bloomsbury Academic, 2014, pp. 13-29.
- [258] S. Harkness și C. M. Super, „Themes and variations: Parental ethnotheories in western cultures,” în *Parental beliefs, parenting, and child development in cross-cultural*, New York, Psychology Press., 2005, pp. 61-79.
- [259] P. B. Gray și K. G. Anderson, „<http://www.enfant-encyclopedie.com/role-du-pere/selon-experts/le-role-du-pere-aupres-de-lenfant>,” October 2015. [Interactiv].
- [260] P. B. Gray și K. G. Anderson, *Fatherhood: Evolution and Human Paternal Behavior*, Harvard University Press, 2012.
- [261] C. F. Graumann, „The Phenomenological Approach to People-Environment Studies,” în *Handbook of Environmental Psychology*, New York, John Wiley & Sons, Inc., 2002, pp. 95-113.
- [262] R. Gifford, *Environmental Psychology. Principles and Practice.*, vol. Fourth Edition, Optimal Books, 2007.
- [263] L. Gettler, M. JJ, T. McDade, S. Agustin și C. Kuzawa, „Does Cosleeping Contribute to Lower Testosterone Levels in Fathers? Evidence from the Philippines,” 2012. [Interactiv]. Available: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22957016>. [Accesat 28 02 2016].
- [264] L. Gettler, A. Feranil, T. McDade și C. Kuzawa, „Longitudinal evidence that fatherhood decreases testosterone in human males,” în *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 108(29), 2011.
- [265] V. Gallesse, „Architectural Space from Within: The Body, Space and the Brain,” în *Architecture and Empathy*, Espoo, Finland, Tapio Wirkkala Rut Bryk Foundation, 2015, pp. 64-77.
- [266] A. Gale și N.-K. Park, „Desired and achieved privacy and interaction in multigenerational homes,” în *Journal of the Housing Education and Research Association, Housing and Society*, 2010.
- [267] K. Frampton, „The status of man and the status of his objects : a reading of *The human condition*,” în *Hannah Arendt: the recovery of the public world*, M. A. Hill, Ed., New York, NY : St. Martin's Press, 1979, pp. 101-130.

- [268] A. Fleming, S. Corter., J. și M. Steiner, „Testosterone and prolactin are associated with emotional responses to infant cries in new fathers,” *Hormones and Behavior*, p. 399-413, 42(4) 2002.
- [269] Eurofound, „Inadequate housing in Europe: Costs and consequences,” *Publications Office of the European Union, Luxembourg*, 2016.
- [270] N. Egenter, *Semantic and Symbolic Architecture. An architectural-ethnological survey into hundred villages of central Japan*, *Structura Mundi*.
- [271] J. Dunn, „Housing and inequalities in health: a study of socioeconomic dimensions of housing and self reported health from a survey of Vancouver residents,” *J Epidemiol Community Health*, p. 671-681, 56 2002.
- [272] M. de Certeau, *The Practice of Everyday Life*, Berkeley: University of California Press, 1984.
- [273] G. Dalla-Zuanna, „The banquet of Aeolus: A familistic interpretation of Italy's lowest low fertility,” *Demographic Research*, Vol. %1 din %24, Article 5, pp. 133-162, 2001.
- [274] R. Crișan, *Reabilitarea locuirii urbane tradiționale*, București: Paideia, 2004.
- [275] J. R. Clarke, *The houses of Roman Italy, 100 B.C.-A.D. 250 ritual, space, and decoration*, Berkeley, California: University of California Press, 1991.
- [276] T. Chapman și J. Hockey (eds.), *Ideal Homes? Social Change and Domestic Life*, London. New York: Routledge. Taylor & Francis Group, 1999.
- [277] E. S. Casey, „Habitual Body and Memory in Merleau-Ponty,” *Man and World*, vol. 17, pp. 279-297, 1984.
- [278] R. Burman, „The Jewish Woman as Breadwinner: The Changing Value of Women's Work in a Manchester Immigrant Community,” *Oral History* 10(2), p. 27-39, 1992.
- [279] C. Boboc, V. Cătuță, A.-. M. Dumitru și N. Negru (coord.), *De la stradă la ansambluri rezidențiale. Opt ipostaze ale locuirii în Bucureștiul contemporan*, București: Editura Pro Universitaria, 2016.
- [280] R. B. Bechtel și A. Churchman, *Handbook of Environmental Psychology*, New York: John Wiley & Sons, Inc., 2002.
- [281] W. R. Beavers și R. Hampson, *Successful families: Assessment and intervention*, New York: W.W.Norton, 1990.
- [282] P. Ariès, *Centuries of Childhood*, London: Jonathan Cape, 1962.
- [283] „The Timing and Quality of Early Experiences Combine to Shape Brain Architecture: Working Paper #5,” *Center on the Developing Child at Harvard University*, 2007.
- [284] *Case din România 7/ Houses from Romania*, Bucharest: Igloo, 2007.
- [285] *Case din România 6*, București: Igloo, 2014.

- [286] M. Bâldea, *Noi tipare de locuire multifamilială cu densitate ridicată, Timișoara: Universitatea Politehnica Timișoara, 2016.*
- [287] C. McGeachan, „The world is full of big wolves”: investigating the experimental therapeutic spaces of R.D. Laing and Aaron Esterson,” *History of Psychiatry*, vol. 25, nr. 3, pp. 283-298, 2014.
- [288] Ș. Ghenciulescu, *ABRUPTARHITECTURA: De la case pentru mașini la casa pentru oameni*, <http://e-zeppelin.ro/abruptarhitectura-de-la-case-pentru-masini-la-casa-pentru-oameni/>.
- [289] R. Shusterman, *Practicing Philosophy: Pragmatism and the Philosophical Life*, New York: Routledge, 1997.
- [290] W. Atkinson, „A sketch of ‘family’ as a field: From realized category to space of struggle,” *Acta Sociologica*, vol. 57, nr. 3, p. 223-235, 2014.
- [291] V. Gillies, „Family and Intimate Relationships: A Review of the Sociological Research,” *South Bank University, Families & Social Capital ESRC Research Group*, London, 2003.
- [292] J. Bowlby, *Attachment and loss*, Vol. 1: *Attachment*, New York: Basic Books, 1969.
- [293] J. Bowlby, *Attachment and loss*, Vol. 2: *Separation*, New York: Basic Books, 1973.
- [294] J. Bowlby, *Attachment and Loss*, Vol. 3: *Loss, Sadness and Depression*, Londra: Hogarth, 1980.
- [295] J. Bowlby, *A secure base: Parent-Child Attachment and Healthy Human Development*, New York: Basic Books, 1988.
- [296] J. Bowlby, *O bază de siguranță. Aplicații clinice ale teoriei atașamentului*, București: Trei, 2011.
- [297] A. Carr, *Family Therapy, Concepts, Process and Practice*, John Wiley & Sons Ltd, 2006.
- [298] M. McGoldrick, *The expanded Family Lifecycle. Individual, Family and Social Perspectives*, Third Edition, Boston: Allyn & Bacon, 1999.
- [299] M. Voinea, *Psihosociologia familiei*, Editura Universității din București, 1996.
- [300] B. Pilkey, R. M. Scicluna și A. Gorman- Murray, „Alternative domesticities. A cross-disciplinary approach to home and sexuality,” *Home Cultures*, vol. 12, nr. 2, pp. 127-138, 2015.
- [301] E. Shove, „Constructing Home, a Crossroad of Choices,” în *At Home: An Anthropology of Domestic Space*, I. Cieraad, Ed., NY: Syracuse University Press, 2006.
- [302] E. Shorter, *Naissance de la famille moderne*, Paris: Seuil, 1977.
- [303] S. (. Schaeffer, „I Do ... Or I Don't. The Future of Marriage,” *Independent Women's Forum (IWF) research institution*, Washington, D.C., 2015.
- [304] A. J. Haskey, „Formation and dissolution of unions in the different countries of Europe,” în *European Population*, Montrouge, John Libbey Eurotext, 1993.
- [305] G. Ghebreă, „Familia și adaptarea la tranziția la economia de piață,” *Calitatea vieții*, vol. 4, nr. 2-3, pp. 157-163, 1993.

- [306] C. Twigger-Ross și D. Uzzell, „Place and identity processes,” *Journal of environmental psychology*, vol. 16, pp. 205-220, 1996.
- [307] H. Botero și C. Sanders, „Mother-baby relationship: a loving nest for mental health - observing `kangaroo` infants,” *Infant Observation: International Journal of Infant, Observation and Its Applications*, vol. 17, nr. 3, pp. 215-232, 2014.
- [308] D. Pop, *Despre percepția spațiului în arhitectură*, Paideia, 2014.
- [309] Z. Bauman, *Liquid Modernity*, Polity, 2000.
- [310] V. B. B. K. și a. Biermann, *Architectural Theory: From the Renaissance to the Present: 89 Essays on 117 Treatises*, Köln: Taschen, 2003.
- [311] J. Gehl, *Orașe pentru oameni*, București: Igloomedia, 2012.
- [312] C. G. și K. V. e. Ștefan Ghenciulescu, *Magic Blocks. Scenarii pentru blocurile din perioada socialistă în București / Scenarios for socialist collective housing in Bucharest*, București: Zeppelin, 2009.
- [313] S. Giedion, *Space, Time and Architecture: The Growth of a New Tradition*, Harvard University Press, [1941] 2009.
- [314] R. Koolhaas și B. Mau, *S,M,L,XL*, New York: Monacelli Press, 1995.
- [315] T. e. Nebois, *Architectural Theory, From the Renaissance to the Present*, Köln: Taschen, 2003.
- [316] L. Chawla, „The Place of Poetry,” *Children's Environments Quarterly*, vol. 2, nr. 2, pp. 7-13, 1985.
- [317] U. Kriese și R. W. Scholz, „Lifestyle Ideas of House Builders and Housing Investors,” *Housing, Theory and Society*, vol. 29, nr. 3, pp. 288-320, 2012.
- [318] S. Ureta, „‘There is one in every home’. Finding the place of television in new homes among a low-income population in Santiago, Chile,” *International Journal of Cultural Studies*, vol. 11, nr. 4, p. 477-497, 2008.
- [319] K. Teige, *The Minimum Dwelling*, Cambridge, Massachusetts, London: The MIT Press, 2002.
- [320] H. Steiner, „On the Unhomely Home: Porous and Permeable Interiors from Kierkegaard to Adorno,” *Interiors*, vol. 1, nr. 1-2, p. 133-148, 2010.
- [321] T. Fry, „Homelessness. A Philosophical Architecture,” *Design Philosophy Papers*, vol. 3, nr. 3, p. 191-204, 2005.
- [322] H. F. Mallgrave și D. J. Goodman, *An Introduction to Architectural Theory: 1968 to the Present (1st Edition)*, West Sussex, United Kingdom: Wiley-Blackwell, 2011.
- [323] H. G. Hirsch, H. Hoffman-Riem, S. Biber-Klemm, W. Grossenbacher-Mansuy, D. Joye, C. Pohl, U. Wiesmann și E. (. Zemp, *Handbook of transdisciplinary research*, Berlin: Springer, 2008.
- [324] R. Lawrence, „Interdisciplinary science: A coming of age?,” *Bulletin of the New York Academy of Sciences*, vol. 2016, nr. May, 2016.
- [325] S. Feld și K. H. (. Basso, *Senses of Place*, Santa Fe: School of American Research Press, 1996.

- [326] Y.-F. Tuan, *Space and Place: The Perspective of Experience*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1977.
- [327] C. Norberg-Schulz, *Intentions in Architecture*, Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 1966.
- [328] K. Nesbitt, *Theorizing a New Agenda for Architecture: An Anthology of Architectural Theory, 1965-1995*, New York: Princeton Architectural Press, 1996.
- [329] K. Sykes, *Constructing a New Agenda: Architectural Theory 1993-2009*, New York: Princeton Architectural Press, 2010.
- [330] L. Boia, *Mitologia științifică a comunismului*, București: Humanitas, 2011.
- [331] D. Vais, „From House to „Residence“. Peripheral growth in Post-Socialist Cluj (Romania),” *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Sociologia*, vol. LIV, nr. 1, 1999/ 2009.
- [332] P. King, „Using Theory or Making Theory: Can there be Theories of Housing?,” *Housing, Theory and Society*, vol. 26, nr. 1, pp. 41-52, 2009.
- [333] I. Cieraad, „“Out of my kitchen!” Architecture, gender and domestic efficiency,” *The Journal of Architecture*, vol. 7, nr. 3, pp. 263-279, 2002.
- [334] Ș. Ghenciulescu, A. Șerbescu și A. Untaru, *Locuind împreună*, București: Zeppelin & Editura Universitara Ion Mincu.
- [335] V. A. Gaivoronschi, *Matrici vii ale spațiului tradițional (teză de doctorat)*, București : Institutul de Arhitectură „Ion Mincu” București, 1999.
- [336] O. Simu, *Civilizația japoneză tradițională*, București: Herald, 2012.
- [337] F. Devine, „Privatised Families and their Homes,” în *Home and Family. Creating the Domestic Sphere*, London , Macmillan, 1989, pp. 82-101.
- [338] D. Clapham, „Introduction to the Special Issue – A Theory of Housing: Problems and Potential,” *Housing, Theory and Society*, vol. 26, nr. 1, pp. 1-9, 2009.
- [339] A. I. Benejam, *Dense and Sensibility: Subtle Design and Policy for Accessory Dwelling Units*, University of California, Berkeley: Master of Architecture and Master of City Planning in Urban Design, 2016.
- [340] N. (. Leach, *Rethinking Architecture. A Reader in Cultural Theory*, London. New York: Routledge. Taylor Francis Group, 2005 (1997).
- [341] G. (. Downey, *Domestic Interiors. Representing Homes from the Victorians to the Moderns*, London. New York: Bloomsbury, 2013.
- [342] M. Harlow și R. (. Laurence, *A Cultural History of Childhood and Family in Antiquity (Volume I)*, London. New York: Bloomsbury, 2014.
- [343] J. M. Hawes și N. R. (. Hiner, *A Cultural History of Childhood and Family in the Modern Age (Volume VI)*, London. New York: Bloomsbury, 2014.

Terminologie

Aliestezie

Un răspuns subiectiv la un stimul extern, care reflectă homeostazia internă. Orice stimul capabil să amelioreze homeostazia internă va fi perceput ca fiind plăcut și orice stimul care alterează homeostazia internă va fi perceput negativ. (engleză *alliesthesia*) *The Free Dictionary*

Apropiere

Acțiunea de a-și însuși un lucru. *Dex online*
Asociat locuirii, acest termen definește acțiunea indivizilor de a-și însuși locuri sau spații, prin intermediul anumitor obiecte sau gesturi, fie ele spațiale, volumetrice, de amenajare.

Însușire a unui lucru străin; totalitatea mijloacelor de însușire a unor bunuri. *Micul dicționar academic* [218]

Atașament

Reprezintă o legătură emoțională profundă, de durată, formată între două sau mai multe persoane. Bowlby a definit atașamentul ca fiind „o conexiune psihologică de durată între ființe umane”. *J. Bowlby, citat de Pănescu* [219, p. 8]

Carieră rezidențială

De obicei, în societățile dezvoltate, cariera rezidențială are caracter ascendent, cel puțin până în ultima etapă a dezvoltării personale. Trendul ascendent se manifestă prin mărirea progresivă a nevoilor rezidențiale, a dimensiunii și calității locuirii. *D. Herbers, C. Mulder și J. Mòdenes* [220, p. 1]

Casă (En: house)

O clădire/structură realizată cu intenția de a fi locuită, conținând una sau mai multe locuințe. *N. Țarălungă, Arhitectura, nr. 2/2015 (656)*

O unitate individuală tipologică abstractă de locuire. *M. Bâldea* [145]

Cohousing

Comunitate intențională, formată din mai multe unități private de locuit, care împart același spațiu comun.

American Heritage Dictionary of the English Language, 2000

Culturi monologice/ dialogice

Sintagmă proprie care definește felul în care o anumită cultură reușește sau nu să importe valori din altă cultură, prin dialogul pe care îl stabilește prin intermediul membrilor săi. Spre exemplu, populația Amish reprezintă o cultură monologică, ermetică, pe când cultura europeană este una dialogică.

Cuplu

Termen care indică mai multe situații posibile între doi parteneri, permițând *flexibilitate* în abordare. Este un termen mult mai folosit actual în formula „psihologia cuplului”, „terapia de cuplu” și în cercetare, având ca înțeles *o relație între două persoane*, sens eliberat în acest termen de judecățile de valoare a termenului tradițional de „familie”. *O. Pănescu* [219, p. 8]

Domicid

Domicidul reprezintă o distrugere deliberată a caselor, din inițiativă umană, în vederea atingerii unui anumit scop, cauzând suferință sau victime [39, p. 175]. Domicidul este o operațiune planificată care afectează în mod negativ o parte a populației, afectând inclusiv felul în care, ulterior, urmează să se relaționeze familia la locuire [47, p. 228]. Termenul de domiciliu, inventat de Douglas Porteous și Sandra

Smith (2001), face referire atât la o distrugere individuală, cât și la colectivă (cum a fost de exemplu distrugerea etnică din Kosovo sau Timorul de Est) [39, p. 175].

Empatie

Empatia este o *introiecție* a obiectului. [221, p. 459]

Emergentism (En: emergentism)

Teoria emergentismului stipulează că toate condițiile din jurul unui organism joacă un rol extrem de important în dezvoltarea și devenirea potențialului individual.

Teoria emergentismului se explică cel mai bine prin analogia cu organismele vii. Spre exemplu, pentru a deveni fruct, semințele trebuie să metabolizeze porțiuni din ce în ce mai mari din mediul înconjurător; lumină, aer, apă, nutrienți în sol, fără de care nu poate deveni ce este [...] Înțelese în acest fel, condițiile care înconjoară un organism joacă un rol egal în dezvoltarea și desăvârșirea potențialului individual.

S. Robinson [12, p. 365]

Alături de *holism*, emergentismul fac parte din teoria *antireducționistă*; emergentismul înseamnă că noi structuri, comportamente și proprietăți sunt generate de interacțiuni relativ simple, care dau naștere, la rândul lor, unor niveluri de complexitate crescânde.

B. Nicolescu, *Ce este Realitatea? (104)* [222]

Epistemologia interiorității

Epistemologie = teorie a cunoașterii științifice

Dex online

Epistemologia interiorității, sintagmă proprie asociată noțiunii de locuire, definește cunoașterea relaționată a locuirii de ceea ce se află în interiorul său, cu referire directă la persoanele sau familia care o locuiește.

Erminie

Interpretare, explicație

Dex online

Eudaimonie

Conceptul de eudemonie (eudaimonie), provenit din limba greacă, reprezintă un concept central în filosofia aristoteliană, având etimologia în cuvântul „eu” (bunăstare) și „daimon” (spirit).

Gospodărie (En: household)

O unitate rezidențială amenajată de o persoană sau de un grup de persoane, în vederea locuirii, pregătirii mâncării, întreținerii, plătirii cheltuielilor legate de folosirea acesteia.

N. Țarălungă, *Arhitectura*, nr. 2/2015 (656)

Homeostazie rezidențială

Homeostazie = proprietate a organismului de a menține, în limite foarte apropiate, constantele mediului intern.

DEX 1998

Sintagmă proprie, definește reglarea internă în cadrul locuirii a unui organism, fie el individual sau familial, astfel că indiferent de alterațiile care au loc în mediul intern sau extern, acesta reușește să mențină stabilitatea internă.

Interdisciplinaritate

Caracterul a ceea ce aparține mai multor discipline.

Dex online

Stabilirea unor relații între mai multe științe sau discipline.

Dicționarul de neologisme, F. Marcu, C. Manea, ed. a III-a, București

Intra-muros

În interiorul zidurilor orașului/ acum, cu sensul de acțiune desfășurată preponderent în interior.

Dex online

Introiecție

Act psihic de asimilare a eului unei alte persoane la propriul eu, manifestat prin imitarea inconștientă a comportamentului acelei persoane.

Dex online

„transferul în obiect al unui conținut subiectiv”; „Introiecția este un proces de asimilare a obiectului de către subiect... Introiecția este un proces de extravertire,

căci pentru a asimila obiectul e necesară empatia- în genere, investirea obiectului. Empatia, ca proces de adaptare” C.G.Jung [221, p. 490]

Locuință (*En: dwelling, dwelling unit, housing unit*)

Construcție alcătuită din una sau mai multe camere de locuit, cu dependențele, dotările și utilitățile necesare, care satisface cerințele de locuit ale unei persoane sau familii. *Legea locuinței* (114/96, actualizată în 2016)

O unitate rezidențială, fie având o structură independentă, fie parte a unei structuri cu mai multe unități, proiectată, construită pentru a fi ocupată de un singur rezident sau de o familie, având propriul său acces.

N. Țarălungă, Arhitectura, nr. 2/2015 (656)

Locuință (*En: housing*)

Se referă la un spațiu cu funcțiunea de locuire împreună cu mediul din imediata apropiere a spațiului de locuire, atât din interior, cât și din exteriorul clădirii în care rezidentul locuiește. Termenul poate fi folosit și pentru a defini un program al guvernului pentru a asigura un adăpost pentru familii cu venituri mici.

N. Țarălungă, Arhitectura, nr. 2/2015 (656)

Locuirea

Situare umană obiectivă și subiectivă, relativ stabilă, într-un spațiu natural și amenajat destinat satisfacerii necesităților materiale și spirituale ale omului și colectivității umane.

A.M. Zahariade, Arhitectură Locuire Oraș, curs anul II, semestrul II, ALO

Locuire heteronomă

Locuirea care nu e guvernată de legi proprii, ci de legi impuse din afară (sintagmă proprie).

Locuire heterogenică

Locuire care nu este influențată de mediul extern (sintagmă proprie).

Locuire colectivă

Acea locuință în care accesul locatarilor la unitatea de locuit se face prin intermediul unui spațiu semipublic de tipul casei scării, liftului, holului de etaj, cursivelor etc. *A.M.Zahariade, [2, p. 29]*

Locuire individuală

Locuire pentru o singură familie, cu lot propriu și acces privat pe parcelă.

Locuire multifamilială

Locuire în construcții rezidențiale multietajate/ Locuința plurifamilială de înălțime.

Locuire cu mai multe apartamente pentru mai multe familii. *M. Bâldea, [145, pp. 20,21]*

Înlocuiește deseori sintagma locuire colectivă.

Nexus

Cuvânt preluat din limba latină, înseamnă legătură, relație, raport.

În limba română, echivalentul acestui cuvânt este substantivul *nex*. *Dex 2009*

Politica de locuințe (*En: housing policy*)

Conține o serie de măsuri întreprinse de guvern și administrații locale pentru a menține și/sau a crește cantitatea și calitatea fondului de locuințe. Include și alocarea de resurse fiscale și strategii pentru satisfacerea nevoilor de locuințe.

N. Țarălungă, Arhitectura, nr. 2/2015 (656)

Privatizare

Acțiunea de a începe să-și desfășoare activitatea pe cont propriu

Dicționar de Neologisme [223];

A trece întreprinderi sau instituții din proprietatea statului în proprietatea particulară
Dex 1998

Proxemie/ proxemică

Studiul perceperii și utilizării spațiului de către om. *E.T.Hall* [224, p. 191]

Proxemia a fost numită și sub denumirea de „topologie umană” sau „spațiu social ca biocomunicare” sau „microspațiu al întâlnirilor interpersonale”.

Sinn-genesis

Geneză a sensurilor. Termen enunțat de Husserl și preluat de Maurice-Ponty
M. Maurice- Ponty [13]

Teritorializare/ teritorialitate

Teritorialitatea desemnează conduita caracteristica adoptată de un organism pentru a-și lua în posesie teritoriul și a-l apăra împotriva membrilor din aceeași specie. Ideea a fost sugerată de etologie (studiul comportamentului animal) și de proxemică (parte a semioticii care studiază felul în care ființele – și mai ales omul – utilizează spațiul). Prin analogie cu comportamentul animal (unde cercetările au evidențiat existența unor distanțe admise pentru coabitare, variabile de la specie la specie), s-a declansat cercetarea instinctului teritorial al omului. Mecanismele instinctului teritorial uman au fost descrise în termenii unui sistem comportamental specific, care a evoluat în mod asemănător cu cel anatomic și care ia forme culturale specifice.

A.M.Zahariade, ALO, Curs Antropologie [2]

Tradiție/ tradiționalism

„Tradiția se poate citi cu ușurință în morfo-structurile așezărilor ... puternic marcate de continuități... de manifestare a unui anumit tip de mental colectiv... tradiție, adică *legea nescrisă* care conferea continuitate procedeelelor și reușea să le adapteze optim diverselor schimbări de context. Tradiția regla toate componentele sistemului pe termen lung și ajută la luarea deciziilor de moment.”

T.O. Gheorgiu [225, pp. 214, 215]

Transdisciplinaritate

Formă superioară a interdisciplinarității, care presupune concepte, metodologie și limbaj care tind să devină universale.

<http://www.ctptc-airinei.ro/interdisciplinaritate.pdf>

„Transdisciplinaritatea privește – așa cum indică prefixul «trans» – ceea ce se află în același timp și între discipline, și înăuntrul diverselor discipline, și dincolo de orice disciplină. Finalitatea ei este înțelegerea lumii prezente, unul dintre imperatiile ei fiind unitatea cunoașterii.”

B. Nicolescu, [33, p. 53]

ANEXA NR.1

Chestionar: „Acasă”

Întocmit de: Daniela Negrișanu

Interpretare rezultate: **sociolog Laurențiu Țiru, sociolog Denisa Șandru**

ACASĂ

1. Relația dintre casă și familie presupune:

Marcați răspunsurile pe care le considerați adevărate!

- o legătură fizică între ei (oamenii trăiesc în casă)
- o legătură emoțională (oamenii sunt legați emoțional de casă)
- o legătură emoțională și fizică
- o legătură interactivă între ei (se determină reciproc)
- .....

2. Cum ați defini relația actuală dintre familia și casa dvs.:

	1	2	3	4	
armonioasă	☐	☐	☐	☐	dezechilibrată
echilibrată					

3. Care afirmație dintre cele de mai jos se potrivește cel mai bine părerii dvs.?

- Casa trebuie să se adapteze nevoilor fiecărei familii.
- Familia, cu toate obișnuințele ei, trebuie să se adapteze la casa în care locuiește.
- Casa și familia se adaptează reciproc, una în funcție de cealaltă.

4. Care este gradul de satisfacție față de casa în care locuiți?

	1	2	3	4	
foarte	☐	☐	☐	☐	complet
satisfăcut					nesatisfăcut

5. Dacă ar fi să schimbați ceva la casa în care locuiți, ce ați modifica?

- multe lucruri
- puține lucruri
- nu aș schimba nimic

5.1. În cazul în care ați schimba ceva la casa în care locuiți, ce anume ați schimba?
Enumerati câteva lucruri pe care le-ați dori schimbate.

6. Din punctul dvs. de vedere, o relație corectă a casei cu exteriorul este:

- una de deschidere către exterior
- una de închidere și intimizare către interior
- una care poate fi controlată (închisă sau deschisă către exterior, după nevoie)
- relația casei cu exteriorul nu este un lucru important

7. Pentru dvs. casa este:

- locuirea pe care o adaptezi după bunul plac
- locuirea condiționată de diverse posibilități și circumstanțe
- un compromis între ceea ce vrei și ceea ce poți avea

8. Este foarte important ca orice casă:

- să fie pe placul celor care o vizitează
- să fie pe placul celor care locuiesc în ea, chiar dacă nu place celor ce o vizitează
- să fie pe placul unui anumit membru al familiei
- să placă, pe cât posibil, tuturor (membri ai familiei și vizitatori)

9. Cât de mult contează familia și relațiile familiale în definirea căminului ideal?

274 ANEXA NR.1

---

deloc	1	2	3	4	foarte mult
	☐	☐	☐	☐	
10. Ce amintiri vă trezește casa în care ați copilărit?
- amintiri plăcute și foarte plăcute
  - amintiri neplăcute
  - amintiri plăcute, amestecate cu cele neplăcute
  -

11. Fiecare membru al familiei deține locul său, cât de mic, în cadrul casei. Locul dvs. personal de acasă este:

Indicați o cameră sau un spațiu anume din cel pe care le considerați ca fiind locul dvs. personal.

---

12. Sunteți mulțumit de locul dvs. personal de acasă?

- da
- nu
- așa și așa

13. Pentru ce este folosit locul dvs. personal de acasă?

Vă rugăm să alegeți maxim 2 variante de răspuns care vi se potrivesc.

- pentru joacă
- pentru studiu
- pentru socializare
- pentru relaxare
- pentru gătit
- pentru activități creative
- pentru hobby
- pentru altceva: _____

14. Cum vă personalizați propriul loc acasă?

- prin decorare cu diverse obiecte
- prin felul în care așez mobilierul
- nu îl personalizez, e suficient să fiu prezent acolo
- îl las așa cum e, important e să fac ce îmi place acolo
- prin culoare
- îl personalizează altcineva
- Alt răspuns* : _____

14.1. Cu ce obiecte vă decorați propriul loc acasă?

---

15. Ce ați schimba la locul dvs. personal de acasă?

Vă rog să alegeți maxim 2 variante de răspuns care vi se potrivesc.

- amplasarea
- dimensiunea
- gradul de intimitate
- felul în care arată
- persoanele care au acces la el
- funcțiunea
- decorarea/ obiectele prezente
- Alt răspuns*: _____

16. Ați putea trăi în aceeași casă toată viața?

- da, fără să schimb nimic major
 da, dar ar trebui să schimb câte ceva
 nu, pentru că nu mi-ar satisface nevoile în viitor
 nu, din alte motive

16.1. În cazul în care ați putea trăi în aceeași casă toată viața, dar ar trebui să schimbați ceva, ce anume ar trebui schimbat?

17. Pentru dvs., ACASĂ este:

Bifați în dreptul fiecărui rând Adevărat sau Fals.

	Adevărat	Fals
locul cel mai intim	☐	☐
unul din lucrurile cele mai valoroase	☐	☐
locul în care mă pot relaxa	☐	☐
locul în care pot fi fericit	☐	☐
locul ideal	☐	☐
locul în care mă regenerez după orice suferință	☐	☐
insula în care mă pot izola	☐	☐
locul în care am adunat lucruri dragi	☐	☐
locul în care mă simt protejat	☐	☐
locul în care pot să evoluez, să mă dezvolt	☐	☐
locul pentru nevoile mele primare (hrană, somn, etc.)	☐	☐
locul care îmi aparține deplin	☐	☐
un adăpost	☐	☐
universul familiei	☐	☐
locul care mă reprezintă în societate	☐	☐
locul în care pot fi alături de persoane dragi	☐	☐
locul în care socializez cu familia	☐	☐
locul care este oglinda mea	☐	☐
un vis neîmplinit	☐	☐
locul în care mă întâlnesc cu prietenii	☐	☐
locul în care pot crea, un loc poetic	☐	☐

17.1. Din toate afirmațiile de mai sus, alegeți una singură care vi se pare cea mai importantă. Așadar, pentru dvs. ACASĂ este:

18. În perioada copilăriei, locuirea trebuie să asigure îndeplinirea următoarelor nevoi:

19. În adolescență, locuirea trebuie să asigure îndeplinirea următoarelor nevoi:

20. La maturitate, locuirea trebuie să asigure îndeplinirea următoarelor nevoi:

21. La bătrânețe, locuirea trebuie să asigure îndeplinirea următoarelor nevoi:

22. Așezați în ordine ideală următoarele aspecte din viața dvs.

1 fiind primul loc, iar 4 fiind ultimul.

	1	2	3	4
muncă	☐	☐	☐	☐
familie	☐	☐	☐	☐

prieteni	☐	☐	☐	☐
eu	☐	☐	☐	☐

23. Așezați următoarele aspecte din viața dvs. în ordine reală.
1 fiind primul loc, iar 4 fiind ultimul.

	1	2	3	4
muncă	☐	☐	☐	☐
familie	☐	☐	☐	☐
prieteni	☐	☐	☐	☐
eu	☐	☐	☐	☐

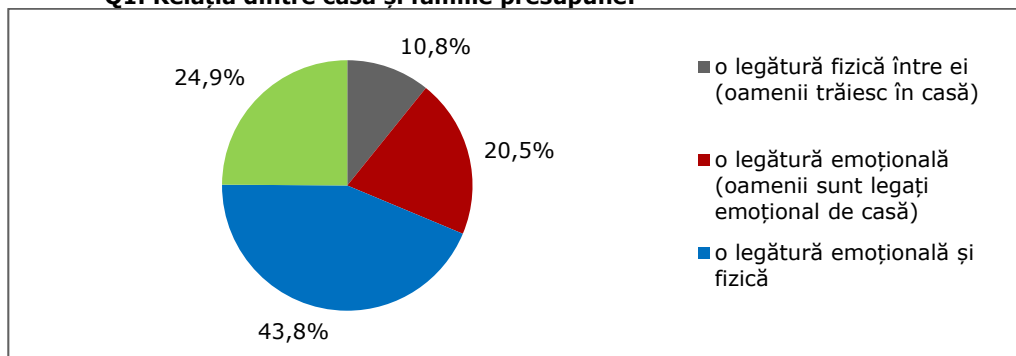
Vârsta _____
Sexul _____
Ocupație: _____
Tipul locuirii actuale: casă apartament Other : _____
Tipul de proprietate: chirie proprietate privată

Rezultate chestionar. Interpretarea grafică analitică a rezultatelor

Trei sute treizeci și două de persoane (332), rezidente în România, majoritatea în zona metropolitană a orașului Timișoara, au participat la studiul online, intitulat „Acasă”. Participanții au fost recrutați prin rețelele de socializare, prin emailuri și prin metoda bulgărilor de zăpadă.

Relația CASĂ - ACASĂ

Q1. Relația dintre casă și familie presupune:

Din graficul de mai sus, observăm că cei mai mulți respondenți (43,8%) au afirmat că relația dintre casă și familie presupune o legătură emoțională și fizică. 24,9% au afirmat că această relație presupune o legătură interactivă între ele, în timp ce 20,5% au afirmat că oamenii sunt legați emoțional de casă. Cel mai mic procent l-a obținut legătura fizică între casă și familie, 10,8%.

Q1.1. Relația dintre casă și familie presupune o legătură fizică între ei (oamenii trăiesc în casă).

	Gen/Tipul locuirii/Tipul de proprietate	Da	Nu	χ^2
Relația casă-familie	Feminin	11%	89%	4.87
	Masculin	20.8%	79.%	p<0.05

presupune o legătură fizică între ei (oamenii trăiesc în casă)	Casă	11.3%	88.%	1.06
	Apartament	15.3%	84.%	p>0.05
	Chirie	12.3%	87.%	0.07
	Proprietate privată	13.6%	86. %	p>0.05

În ceea ce privește relația casă-familie ca fiind o legătură fizică între ei, observăm că cele mai mici procente s-au obținut în zona pozitivă: 11% dintre femei și 20,8% dintre bărbați. 89% dintre femei și 79,2% dintre bărbați au afirmat că relația casă-familie nu presupune o legătură fizică. Așa cum putem observa și din procente, există diferențe semnificative din punct de vedere statistic între răspunsurile oferite de femei și cele oferite de bărbați: ($\chi^2(1, N=331)=4,87; p < 0.05$). Ceea ce înseamnă că bărbații consideră relația casă-familie o legătură fizică într-un număr mai mare decât femeile.

Analizând aceeași întrebare, dar din punct de vedere al tipului locuirii, observăm că procentele obținute de la cei care locuiesc la casă și cei care locuiesc în apartament sunt apropiate. 11,3% dintre respondenții care locuiesc la casă și 15,3% dintre cei care locuiesc la apartament consideră că relația casă-familie presupune o legătură fizică. În zona negativă plasându-se 88,7% dintre cei care locuiesc la casă, respectiv 84,7% dintre cei care la apartament. Între răspunsurile celor două categorii nu există diferențe statistice semnificative: ($\chi^2(1, N=317)=1,06; p > 0.05$)

Structurând răspunsurile în funcție de tipul de proprietate, am observat că numai 12,3% dintre cei care stau în chirie sunt de acord cu afirmația conform căreia relația casă-familie presupune o legătură fizică între ei, iar dintre cei care locuiesc în proprietate privată numai 13,6%; diferența fiind în zona negativă. Între răspunsurile oferite de cele două categorii nu s-au înregistrat diferențe statistice semnificative, dovadă fiind $\chi^2(1, N=331)=0,07; p > 0.05$.

Q1.2. Relația dintre casă și familie presupune o legătură emoțională (oamenii sunt legați emoțional de casă).

	Gen/Tipul locuirii/Tipul de proprietate	Da	Nu	χ^2
Relația casă-familie presupune o legătura emoțională (oamenii sunt legați emoțional de casă)	Feminin	27.6%	72.4%	2.74
	Masculin	18.2%	81.8%	p>0.05
	Casă	22.7%	77.3%	0.67
	Apartament	26.7%	73.3%	p>0.05
	Chirie	30.1%	69.9%	1.12
	Proprietate privată	24%	76%	p>0.05

În ceea ce privește această afirmație, observăm că și de această dată procentele cele mai mari s-au înregistrat la polul negativ în toate cele trei analize. Astfel, numai 27,6% dintre femei și 18,2% dintre bărbați consideră că relația casă-familie presupune o legătură emoțională. Între răspunsurile obținute de la cele două categorii nu s-au sesizat diferențe statistice semnificative: $\chi^2(1, N=331)=2,74; p > 0,05$.

Analizarea răspunsurilor în funcție de tipul locuirii a condus către următoarele procente: 22,7% dintre cei care locuiesc la casă, respectiv 26,7% dintre cei care locuiesc în apartament au afirmat că oamenii sunt legați emoțional de casă; ceilalți până la 100% nu sunt de acord cu această legătură între casă și familie. Între răspunsurilor celor care locuiesc la casă și răspunsurile celor care locuiesc la apartament nu s-au identificat diferențe relevante din punct de vedere statistic: $\chi^2(1, N=317)=0,67; p > 0,05$.

Și în cazul celor care locuiesc în chirie și proprietate privată procentele cele mai mari s-au obținut pentru dezacordul față de afirmația „Relația casă-familie presupune o legătură emoțională (oamenii sunt legați emoțional de casă)”. Astfel, numai 30,1% dintre cei care locuiesc în chirie și 24% dintre cei care locuiesc în proprietate privată consideră că oamenii sunt legați emoțional de casă. Nici de această dată nu s-au obținut diferențe semnificative din punct de vedere statistic între aceste răspunsuri: $\chi^2(1, N=331)=1,12; p > 0,05$.

Q1.3. Relația dintre casă și familie presupune o legătură emoțională și fizică.

	Gen/Tipul locuirii/Tipul de proprietate	Da	Nu	χ^2
Relația casă-familie presupune	Feminin	52.8%	47.2%	0.76
	Masculin	58.4%	41.6%	p>0.05

278 ANEXA NR.1

o legătură emoțională și fizică	Casă	57.4%	42.6%	1.04
	Apartament	51.7%	48.3%	p>0.05
	Chirie	53.4%	46.6%	0.01
	Proprietate privată	54.3%	45.7%	P>0.05

Referitor la faptul că relația casă-familie presupune o legătură emoțională și fizică, peste jumătate dintre respondenții de gen feminin și gen masculin au afirmat că sunt de acord cu această afirmație: 52,8%, respectiv 58,4%. Între răspunsurile celor două categorii de respondenți nu s-au înregistrat diferențe relevante statistic: $\chi^2(1, N=331)=0,76$; $p > 0,05$.

Procentele cele mai mari s-au înregistrat pe varianta de aprobare și în cazul celor care locuiesc la casă și apartament: 57,4% dintre cei care locuiesc la casă și 51,7% dintre cei care locuiesc în apartament sunt de acord că relația casă-familie presupune o legătură emoțională și fizică. Conform procentelor apropiate și a testului χ^2 putem afirma că nu s-au sesizat diferențe semnificative din punct de vedere statistic între răspunsurile obținute ($\chi^2(1, N=317)=1,04$; $p > 0,05$).

Și în acest ultim caz, observăm că procentele obținute sunt asemănătoare. Astfel, 53,4% dintre cei care locuiesc în chirie și 54,3% dintre cei care locuiesc în proprietate privată au declarat că relația casă-familie presupune o legătură emoțională și fizică. Ceilalți nu au fost de acord cu această afirmație. Nu s-au observat diferențe relevante din punct de vedere statistic în acest caz: $\chi^2(1, N=331)=0,01$; $p > 0,05$.

Q1.4. Relația dintre casă și familie presupune o legătură interactivă între ei (se determină reciproc).

	Gen/Tipul locuirii/Tipul de proprietate	Da	Nu	χ^2
Relația casă-familie presupune o legătură interactivă între ei (se determină reciproc)	Feminin	33.5%	66.5%	3.59
	Masculin	22.1%	77.9%	p>0.05
	Casă	31.2%	68.8%	0.00
	Apartament	31.2%	68.8%	p>0.05
	Chirie	31.5%	68.5%	0.02
	Proprietate privată	30.6%	69.4%	p>0.05

Referitor la faptul că relația casă-familie presupune o legătura interactivă între ei (se determină reciproc), numai o treime dintre respondenții de gen feminin (33,5%) și 22,1% dintre cei de gen masculin au afirmat că sunt de acord cu aceasta. Între răspunsurile obținute de la cele două categorii nu s-a sesizat o diferență semnificativă din punct de vedere statistic: $\chi^2(1, N=331)=3,59$; $p > 0,05$.

Conform procentelor obținute, respondenții care locuiesc la casă și cei care locuiesc la apartament au oferit aceleași răspunsuri, dovadă fiind procentele identice obținute; 31,2% dintre respondenții care locuiesc la casă și 31,2% dintre cei care locuiesc la apartament afirmă că familia și casa se determină reciproc. Astfel, între aceste răspunsuri există o similaritate: $\chi^2(1, N=317)=0,00$; $p > 0,05$.

Structurând răspunsurile în funcție de tipul de proprietate, am observat că aproximativ o treime din cei care locuiesc în chirie și cei care locuiesc într-o proprietate privată declară că familia și casa se determină reciproc, existând o legătură interactivă între ele. Nici de această dată nu s-au sesizat diferențe semnificative statistic: $\chi^2(1, N=331)=0,02$; $p > 0,05$.

Q2. Cum ați defini relația actuală dintre familia și casa dvs.:

	Cum ați defini relația actuală dintre familia și casa dvs.:					
	N	Media	SD	Valoare t	df	Prag de semnificație
Feminin	254	1.64	0.80	0.48	329	p> 0.05
Masculin	77	1.69	0.86			
Casă	141	1.57	0.81	1.11	315	p> 0.05
Apartament	176	1.68	0.80			
Chirie	73	2.01	0.85	4.44	329	p< 0.01
Proprietate privată	58	1.55	0.77			

În ceea ce privește tipul de relație între familie și casă, observăm că mediile obținute pe baza răspunsurilor primite din partea respondenților de gen feminin și masculin sunt asemănătoare, fiind vorba despre o relație plăcută, echilibrată: $M=1,64$; $SD=0,80$, respectiv $M=1,69$; $SD=0,86$. Cu alte cuvinte, între răspunsurile primite din partea femeilor și a bărbaților nu s-au înregistrat diferențe statistice semnificative: $t(329)=0,48$; $p>0,05$.

Structurarea răspunsurilor în funcție de tipul locuirii a condus la obținerea următoarelor medii: $M=1,57$; $SD=0,81$ pentru cei care locuiesc la casă și $M=1,68$; $SD=0,80$ pentru cei care locuiesc la apartament. Nu există diferențe statistice semnificative între răspunsurile celor două categorii: $t(315)=1,11$; $p>0,05$.

În schimb, observăm că media obținută pe baza răspunsurilor primite din partea respondenților care locuiesc în proprietate privată este mai mică ($M=1,55$; $SD=0,77$) decât cea obținută pe baza răspunsurilor respondenților care locuiesc în chirie ($M=2,01$; $SD=0,85$). Conform testului t , între răspunsurile celor două categorii s-au înregistrat diferențe statistice semnificative: $t(329)=4,44$; $p<0,01$. Se pare că cei care locuiesc în proprietate privată percep într-o măsură mai mare relația dintre ei și casă ca fiind una armonioasă, echilibrată decât cei care locuiesc în chirie. Acest lucru poate fi explicat prin prisma faptului că cei care stau în chirie sunt limitați la anumite activități, cum ar fi de exemplu redecorarea apartamentului sau a casei, iar acest lucru afectează într-o oarecare măsură relația dintre aceștia și casă.

Q3. Care afirmație dintre cele de mai jos se potrivește cel mai bine părerii dvs.?

	Casa trebuie să se adapteze nevoilor fiecărei familii.	Familia, cu toate obișnuințele ei, trebuie să se adapteze la casa în care locuiește.	Casa și familia se adaptează reciproc, una în funcție de cealaltă.	☐ 2
Feminin	26.4%	11.4%	62.6%	1.80 p>0.05
Masculin	27.3%	16.9%	55.8%	

Așa cum putem observa din tabelul de mai sus, cele mai mari procente în cazul ambelor categorii de respondenți s-au obținut pentru „casa și familia se adaptează reciproc, una în funcție de cealaltă”; 62,6% dintre femei și 55,8% dintre bărbați afirmând acest lucru. 26,4% dintre femei și 27,3% dintre bărbați afirmă că cea care trebuie să se adapteze la nevoile fiecărei familii este casa. Și în final, cei mai puțini respondenți (11,4% dintre femei și 16,9% dintre bărbați) afirmă că familia trebuie să se adapteze la casa în care locuiește. Conform datelor obținute în urma analizei, nu există diferențe statistice semnificative între cele două categorii: $\chi^2(2, N=331)=1,80$; $p>0,05$.

	Casa trebuie să se adapteze nevoilor fiecărei familii.	Familia, cu toate obișnuințele ei, trebuie să se adapteze la casa în care locuiește.	Casa și familia se adaptează reciproc, una în funcție de cealaltă.	☐ 2
Casă	29.1%	8.5%	62.4%	2.11 p>0.05
Apartament	26.1%	13.6%	60.2%	

Analizarea răspunsurilor în funcție de tipul locuirii a condus la următoarele procente: 62,4% dintre cei care locuiesc la casă și 60,2% dintre cei care locuiesc la apartament au afirmat că familia și casa se adaptează reciproc, în timp ce 29,1%, respectiv 26,1% au afirmat că cea care trebuie să se adapteze este casa. Numai 8,5% dintre cei care locuiesc la casă și 13,6% dintre cei care locuiesc la apartament au afirmat că familia este cea care trebuie să se adapteze la casa în care locuiește. Așa cum putem observa, procentele sunt asemănătoare, neexistând diferențe semnificative din punct de vedere statistic între răspunsurile celor două categorii ($\chi^2(2, N=317)=2,11$; $p>0,05$).

	Casa trebuie să se adapteze nevoilor fiecărei familii.	Familia, cu toate obișnuințele ei, trebuie să se adapteze la casa în care locuiește.	Casa și familia se adaptează reciproc, una în funcție de cealaltă.	☐ 2
Chirie	23.3%	16.4%	60.3%	1.42 p>0.05
Proprietate privată	27.5%	11.6%	60.9%	

La fel ca și în situațiile de mai sus, cele mai mari procente s-au obținut pentru „Casa și familia se adaptează reciproc, una în funcție de cealaltă”, 60,3% dintre cei care locuiesc în chirie și 60,9% dintre cei care locuiesc în proprietate privată. Această variantă fiind urmată de cea care se referă la faptul că cea care trebuie să se adapteze la nevoile familiei este casa (23,3%, respectiv 27,5%). Numai 16,4% dintre cei care locuiesc în chirie și 11,6% dintre cei care locuiesc într-o proprietate privată au afirmat că familia trebuie să se adapteze la casa în care locuiește. Conform datelor obținute, nu există diferențe relevante din punct de vedere statistic între răspunsurile primite: $\chi^2(2, N=331)=1,42; p>0,05$.

Q4. Care este gradul de satisfacție față de casa în care locuiți?

	Care este gradul de satisfacție față de casa în care locuiți?					
	N	Media	SD	Valoare t	df	Prag de semnificație
Feminin	254	2.02	0.94	0.46	329	p> 0.05
Masculin	77	1.96	1.08			
Casă	141	1.84	0.87	2.63	315	p< 0.01
Apartament	176	2.13	1.03			
Chirie	73	2.52	1.04	4.90	105	p< 0.01
Proprietate privată	258	1.86	0.91			

Gradul de satisfacție față de casa în care locuiesc respondenții este similar în rândul bărbaților și femeilor chestionate. Astfel, media obținută pe baza răspunsurilor oferite de femei este de 2,02 (SD=0,94), iar cea obținută pe baza răspunsurilor oferite de bărbați este de 1,96 (SD=1,08); ceea ce îi plasează pe respondenți în zona de satisfacție. Similaritatea răspunsurilor este confirmată și de valoarea testului t: $t(329)=0,46; p>0,05$.

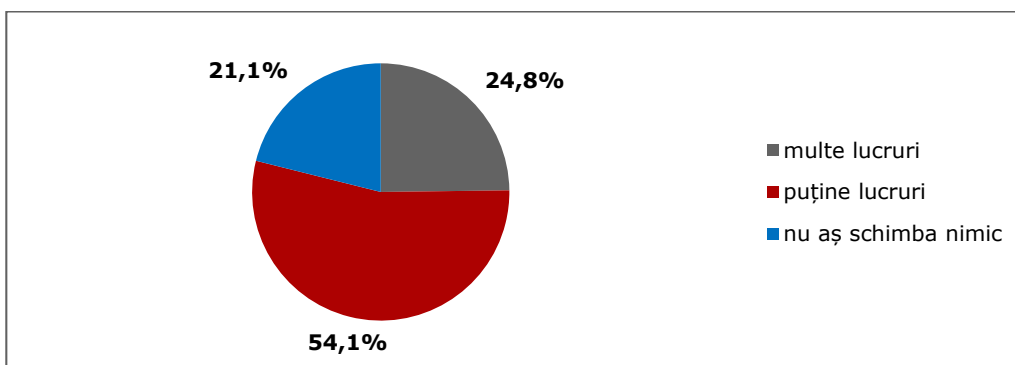
Observăm că media obținută din răspunsurile celor care locuiesc la casă este mai mică (M=1,84; SD=0,87) decât media celor care locuiesc la apartament (M=2,13; SD=1,03). Ceea ce înseamnă că între cele două categorii analizate există diferențe relevante din punct de vedere statistic: $t(315)=2,63; p<0,01$. Altfel spus, cei care locuiesc la casă se declară satisfăcuți față de casa în care locuiesc într-o măsură mai mare decât cei care locuiesc într-un apartament.

Aceeași situație o avem și în cazul celor care locuiesc în chirie și într-o proprietate privată. Media celor care locuiesc în proprietate privată este mai mică (M=1,86; SD=0,91) decât media celor care locuiesc în chirie (M=2,52; SD=1,04). Această diferență între răspunsurile primite din partea celor două categorii este demonstrată și cu ajutorul testului t: $t(105)=4,90; p<0,01$. Cei care locuiesc într-o proprietate privată sunt într-o măsură mai mare satisfăcuți față de casa în care locuiesc decât cei care locuiesc în chirie.

	Gradul de satisfacție față de casa în care locuiți		
	Persons Correlation	Prag de semnificație	N
Vârsta	r = 0.13	p< 0,05	331

Conform datelor obținute mai sus, între gradul de satisfacție față de casa în care locuiesc respondenții și vârsta acestora s-a identificat o corelație pozitivă, direct proporțională, însă nu una puternică: $r = 0,13; N=331; p<0,05$. Ceea ce înseamnă că odată cu înaintarea în vârstă crește și gradul de satisfacție față de casa în care locuiesc respondenții.

Q5. Dacă ar fi să schimbați ceva la casa în care locuiți, ce ați modifica?

Întrebați dacă ar schimba ceva la casa în care locuiesc, peste jumătate dintre respondenți (54,1%) au declarat că ar schimba puține lucruri, în timp ce 24,8% dintre aceștia ar schimba multe lucruri. Un număr de 21,1% de respondenți au afirmat în schimb, că nu ar schimba nimic la casa în care locuiesc.

	Multe lucruri	Puține lucruri	Nu aș schimba nimic	χ^2
Feminin	24.8%	54.3%	20.9%	0.05
Masculin	24.7%	53.2%	22.1%	$p > 0.05$
Casă	21.3%	52.5%	26.2%	4.42
Apartament	27.3%	55.7%	17%	$p > 0.05$
Chirie	37%	53.4%	9.6%	11.56
Proprietate privată	21.3%	54.3%	24.4%	$p < 0.01$

Realizând o comparație între răspunsurile femeilor și răspunsurile bărbaților, am observat că acestea sunt asemănătoare. Astfel, peste jumătate dintre respondenții din ambele categorii au declarat că ar schimba puține lucruri la casă (54,3%, respectiv 53,2%), în timp ce 24,8% dintre femei și 24,7% dintre bărbați au afirmat că ar schimba multe lucruri la casa în care locuiesc. Nu ar schimba nimic 20,9% dintre femei și 22,1% dintre bărbați. Între cele două categorii analizate nu s-au identificat diferențe semnificative din punct de vedere statistic: $\chi^2(2, N=331)=0,05$; $p > 0,05$.

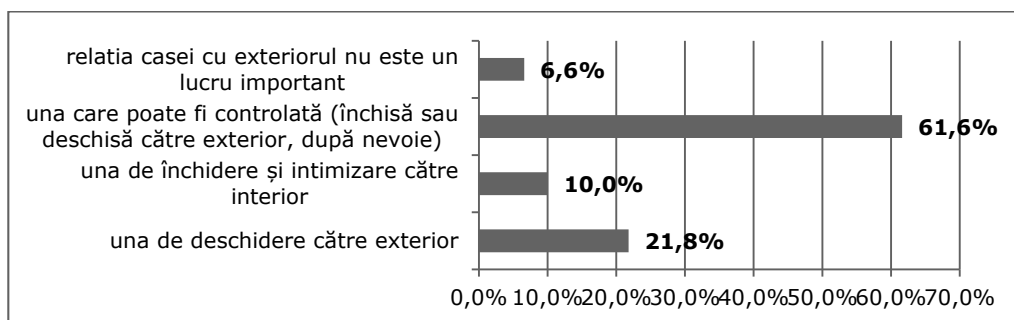
În ceea ce privește structurarea procentelor în funcție de tipul locuirii, s-a schimbat puțin ordinea. Peste jumătate dintre cei care locuiesc la casă și apartament declară că ar schimba puține lucruri la casă. În timp ce, de această dată, 26,2% dintre cei care locuiesc la casă și 17% dintre cei care locuiesc la apartament declară că nu ar schimba nimic. Multe lucruri ar schimba cei 21,3% dintre cei care locuiesc la casă și 27,3% dintre cei care locuiesc la apartament. Nu s-au identificat diferențe statistice semnificative între răspunsurile oferite de cele două categorii: $\chi^2(2, N=317)=4,42$; $p > 0,05$.

Din totalul de respondenți care locuiesc în chirie și proprietate privată, peste jumătate (53,4%, respectiv, 54,3%) afirmă că ar schimba puține lucruri la casă, în timp ce 37% dintre cei care locuiesc în chirie și 21,3% dintre cei care locuiesc în proprietate privată au afirmat că ar schimba multe lucruri. Numai 9,6% dintre cei care locuiesc în chirie și 24,4% dintre cei care locuiesc la casă nu ar schimba nimic. Așa cum putem observa și din procente, între răspunsurile primite din partea celor două categorii există diferențe statistice relevante: $\chi^2(2, N=331)=11,56$; $p < 0,01$. Cei care locuiesc în chirie, ar schimba mai multe lucruri decât cei care locuiesc într-o proprietate privată. Acest lucru poate fi explicat prin faptul că cei care locuiesc în propria casă au libertatea de a schimba oricând anumite aspecte legate de casă, în timp ce persoanele care locuiesc în casa altcuiva, în chirie, nu pot beneficia de această libertate, motiv pentru care dorința de a schimba ceva este mai mare.

Printre puținele lucruri pe care respondenții le-ar schimba la casa în care locuiesc, cele mai des întâlnite sunt mobilierul, culoarea și suprafața sau dimensiunea casei. Conform răspunsurilor primite, cei mai mulți respondenți care au spus că ar schimba dimensiunea casei se refereau la extinderea unei încăperi sau chiar la creșterea numărului de camere.

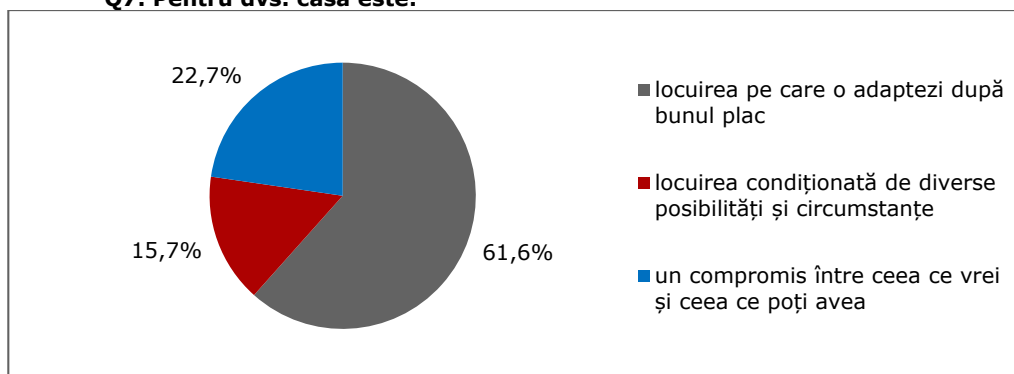
În ceea ce privește schimbarea unui număr mai mare de lucruri, cele mai des întâlnite sunt mobilierul și suprafața sau dimensiunea casei în care locuiesc.

Q6. Din punctul dvs. de vedere o relație corectă a casei cu exteriorul este:

În ceea ce privește o relație corectă a casei cu exteriorul, majoritari sunt respondenții care au afirmat că aceasta trebuie să fie una care poate fi controlată (închisă sau deschisă către exterior, după nevoie); aceștia fiind 61,6% din total. Urmează apoi o relație de deschidere către exterior, cu un procent de 21,8%. 10% dintre respondenți au afirmat că relația corectă este una de închidere și intimidare către interior, în timp ce 6,6% au declarat că relația casei cu exteriorul nu este un lucru important pentru ei.

Q7. Pentru dvs. casa este:

Cei mai mulți respondenți, 61,6%, au afirmat că pentru ei casa este locuirea pe care o adaptezi după bunul plac. 22,7% dintre aceștia au declarat că pentru ei casa este un compromis între ceea ce vrei și ceea ce poți avea. În timp ce 15,7% au menționat că pentru ei casa este locuirea condiționată de diverse posibilități și circumstanțe.

	Locuirea pe care o adaptezi după bunul plac	Locuirea condiționată de diverse posibilități și circumstanțe	Un compromis între ceea ce vrei și ceea ce poți avea	χ^2
Feminin	61.4%	17.3%	21.3%	2.75 p>0.05
Masculin	62.3%	10.4%	27.3%	
Casă	62.4%	16.3%	21.3%	0.20
Apartament	61.4%	15.3%	23.3%	p>0.05
Chirie	53.4%	17.8%	28.8%	2.82
Proprietate privată	64%	15.1%	20.9%	p>0.05

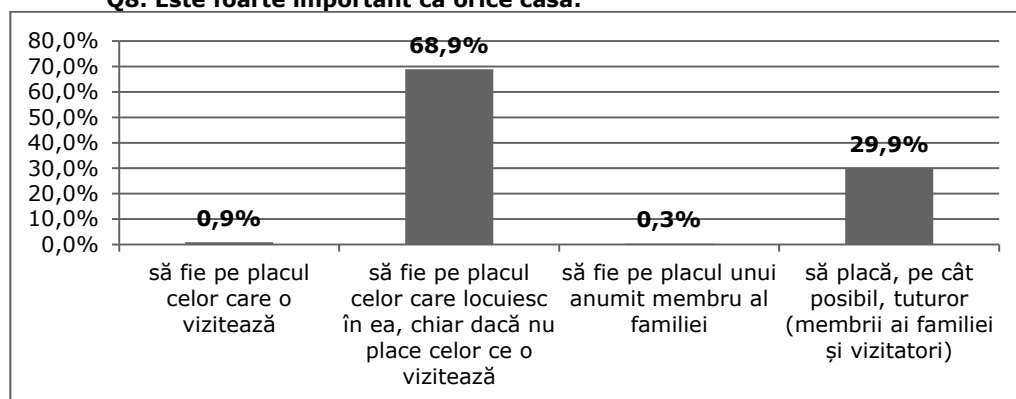
La o primă vizualizare a tabelului de mai sus, observăm că între răspunsurile primite din partea respondenților, împărțiți pe diverse categorii, nu există diferențe statistice semnificative, răspunsurile primite fiind similare.

Prin urmare, 61,4% dintre femei și 62,3% dintre bărbați afirmă că pentru ei casa este locuirea pe care o adaptezi după bunul plac. În timp ce 17,3% dintre femei și 10,4% dintre bărbați declară că pentru ei casa este locuirea condiționată de diverse posibilități și circumstanțe. Conform datelor obținute, între răspunsurile femeilor și răspunsurile bărbaților nu s-au sesizat diferențe statistice semnificative: $\chi^2(2, N=331)=2,75; p>0,05$.

Aceeași situație o regăsim și în împărțirea răspunsurilor în funcție de tipul locuirii. Peste jumătate dintre cei care locuiesc la casă și apartament (62,4%, respectiv 61,4) afirmă că pentru ei casa este locuirea pe care o adaptezi după bunul plac. În timp ce 21,3%, respectiv 23,3% declară că pentru ei casa este un compromis între ceea ce vrei și ceea ce poți avea, iar diferența până la 100% afirmă că pentru ei casa este locuirea condiționată de diverse posibilități și circumstanțe. Nu există diferențe statistice semnificative între răspunsurile celor două categorii: $\chi^2(2, N=317)=0,20; p>0,05$.

Structurarea răspunsurilor în funcție de tipul de proprietate a condus la aceeași ordine, neexistând diferențe statistice semnificative între răspunsurile celor care locuiesc în chirie și răspunsurile celor care locuiesc într-o proprietate privată ($\chi^2(2, N=331)=2,82; p>0,05$).

Q8. Este foarte important ca orice casă:

Peste jumătate dintre respondenți (68,9%) au afirmat că este important ca orice casă să fie pe placul celor care locuiesc în ea, chiar dacă nu place celor ce o vizitează. Acest procent este urmat de cei 29,9% dintre respondenți care au declarat că pentru ei este important ca orice casă să placă, pe cât posibil, tuturor (membrii ai familiei și vizitatori). Numai 0,9% dintre aceștia au afirmat că este important ca orice casă să fie pe placul celor care o vizitează, iar 0,3% au declarat că este important să fie pe placul unui anumit membru al familiei.

Q9. Cât de mult contează familia și relațiile familiale în definirea căminului ideal?

	Importanța familiei și relațiilor familiale în definirea căminului ideal					
	N	Media	SD	Valoare t	df	Prag de semnificație
Feminin	254	3.68	0.64	0.07	329	p> 0.05
Masculin	77	3.68	0.57			
Casă	141	3.62	0.67	1.26	284	p> 0.05
Apartament	176	3.72	0.60			
Chirie	73	3.79	0.49	2.06	149	p< 0.05
Proprietate privată	258	3.65	0.65			

Observăm că răspunsurile femeilor și cele ale bărbaților vizavi de importanța familiei și relațiilor familiale în definirea căminului ideal sunt identice. Pe baza răspunsurilor furnizate de aceștia s-a obținut aceeași medie pentru ambele categorii: $M=3,68; SD=0,64$ pentru femei, respectiv $SD=0,57$ pentru bărbați. Media de 3,68 arată că familia și relația familială este importantă pentru definirea căminului ideal. Similaritatea răspunsurilor este confirmată cu ajutorul testului $t(329)=0,07; p>0,05$.

Răspunsurile celor care locuiesc la casă au obținut o medie de 3,62 ($SD=0,67$), iar răspunsurile celor care locuiesc la apartament au obținut o medie de 3,72 ($SD=0,60$). Nici în acest caz nu s-au identificat diferențe statistice semnificative: $t(284)=1,26; p>0,05$.

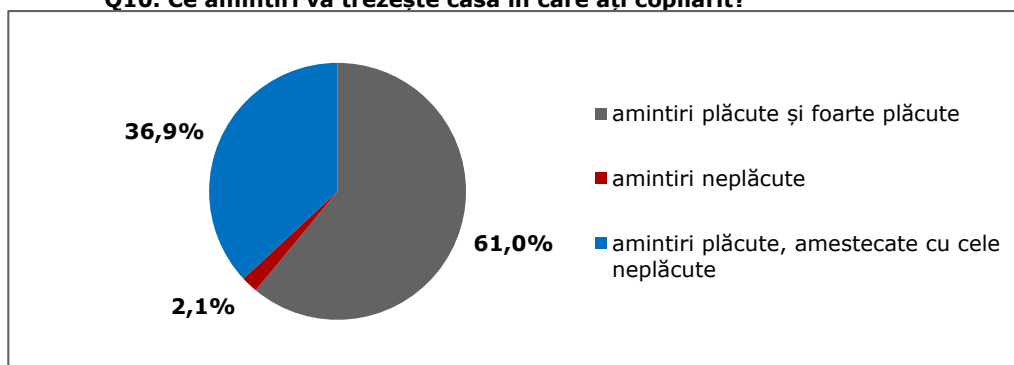
Media celor care locuiesc în chirie ($M=3,79; SD=0,49$) este mai mare decât media celor care locuiesc într-o proprietate privată ($M=3,65; SD=0,65$). Diferențele înregistrate între

răspunsurile celor două categorii sunt susținute statistic: $t(149)=2,06$; $p<0,05$. Cu alte cuvinte, pentru cei care locuiesc în chirie contează mai mult familia și relațiile familiale decât pentru cei care locuiesc într-o proprietate privată.

	Importanța familiei și relațiilor familiale în definirea căminului ideal		
	Persons Correlation	Prag de semnificație	N
Vârsta	$r = 0.08$	$p > 0.05$	331

Între importanța familiei și a relațiilor familiale în definirea căminului ideal și vârsta respondenților nu s-a identificat nicio corelație, nicio legătură: $r = 0,08$; $N = 331$; $p > 0,05$. Cu alte cuvinte, vârsta nu influențează importanța pe care respondenții o acordă familiei și relațiilor familiale în definirea căminului ideal.

Q10. Ce amintiri vă trezește casa în care ați copilărit?

Cei mai mulți respondenți (61%) au afirmat că au amintiri plăcute și foarte plăcute gândindu-se la casa în care au copilărit. 36,9% dintre aceștia afirmă că le trezește amintiri plăcute, amestecate cu cele neplăcute și numai 2,1% declară că au amintiri neplăcute când se gândesc la casa în care au copilărit.

	Amintiri plăcute și foarte plăcute	Amintiri neplăcute	Amintiri plăcute, amestecate cu cele neplăcute	χ^2
Feminin	59.4	2%	38.6%	1.43 $p > 0.05$
Masculin	66.2%	2.6%	31.2%	
Casă	61.7%	1.4%	36.9%	0.74
Apartament	61.4%	2.8%	35.8%	$p > 0.05$
Chirie	49.3%	1.4%	49.3%	6.29
Proprietate privată	64.3%	2.3%	33.3%	$p < 0.05$

În ceea ce privește tipul de amintiri pe care le trezește casa în care au copilărit, peste jumătate dintre respondenții de gen feminin și masculin (59,4%, respectiv 66,2%) afirmă că amintirile sunt plăcute și foarte plăcute, în timp ce numai 2% dintre femei și 2,6% dintre bărbați afirmă că amintirile sunt neplăcute. Aproximativ o treime din aceștia afirmă că au amintiri plăcute, amestecate cu cele neplăcute când se gândesc la casa în care au copilărit. Similaritatea răspunsurilor este susținută statistic și cu ajutorul testului $\chi^2(2, N=331)=1,43$; $p > 0,05$.

Distribuirea răspunsurilor în funcție de tipul locuirii nu a condus la identificarea unor diferențe statistice semnificative, dovadă fiind nu numai procentele asemănătoare obținute pe fiecare variantă în parte, ci și testul de semnificație: $\chi^2(2, N=317)=0,74$; $p > 0,05$. Clasarea amintirilor este aceeași cu cea din situația anterioară.

Se pare că 49,3% dintre respondenții care locuiesc în chirie și peste jumătate (64,3%) dintre cei care locuiesc într-o proprietate privată afirmă că amintirile pe care le trezește casa copilăriei sunt plăcute și foarte plăcute. În timp ce numărul celor care afirmă că au amintiri plăcute, amestecate cu cele neplăcute este mare în cazul celor care stau în chirie (49,3%), decât în cazul celor care locuiesc într-o proprietate privată (33,3%). În acest caz, s-au sesizat diferențe statistice semnificative între cele două categorii: $\chi^2(2, N=331)=06,29$; $p < 0,05$. Cu alte cuvinte, cei care locuiesc în chirie au afirmat într-un număr mai mare că au amintiri plăcute, amestecate

cu cele neplăcute când se gândesc la casa copilăriei, decât cei care locuiesc într-o proprietate privată.

Q12. Sunteți mulțumit de locul dvs. personal de acasă?

	Da	Nu	Așa și așa	χ^2
Feminin	72.8%	3.1%	24%	0.77
Masculin	72.7%	5.2%	22.1%	p>0.05
Casă	77.3%	3.5%	19.1%	2.50
Apartament	69.9%	3.4%	26.7%	p>0.05
Chirie	54.8%	5.5%	39.7%	15.44
Proprietate privată	77.9%	3.1%	19%	p<0.01

Cei mai mulți respondenți de gen feminin și masculin au afirmat că sunt mulțumiți de locul lor personal de acasă (72,8%, respectiv 72,7%), în timp ce 24% dintre femei și 22,1% dintre bărbați au optat pentru zona de mijloc „așa și așa”. Numai 3,1% dintre femei, respectiv 5,2% dintre bărbați nu sunt mulțumiți de locul personal de acasă. Așa cum putem vedea și din procente, nu s-au înregistrat diferențe statistice semnificative între cele două categorii de respondenți: $\chi^2(2, N=331)=0,77$; $p>0,05$.

În ceea ce privește analiza datelor în funcție de tipul locuirii, 77,3% dintre cei care locuiesc la casă și 69,9% dintre cei care locuiesc la apartament se declară mulțumiți de locul personal de acasă, în timp ce 19,1% dintre cei care locuiesc la casă și 26,7% dintre cei care locuiesc la apartament se plasează în zona neutră. Numai 3,5%, respectiv 3,4% nu sunt mulțumiți. Nici în acest caz nu s-au înregistrat diferențe statistice semnificative între cele două grupuri: $\chi^2(2, N=317)=2,50$; $p>0,05$.

Structurarea răspunsurilor în funcție de tipul de proprietate a condus la diferențe între răspunsurile respondenților care locuiesc în chirie și cei care locuiesc într-o proprietate privată. Astfel, în timp ce 54,8% dintre respondenții din prima categorie se declară mulțumiți de locul personal de acasă, procentul celor care locuiesc în proprietate privată este mult mai mare, fiind de 77,9%. În ceea ce privește zona neutră, „așa și așa”, s-au 39,7% dintre cei care locuiesc în chirie și numai 19% dintre cei care locuiesc în proprietate privată. Diferențele între răspunsurile primite din partea celor două categorii sunt susținute statistic: $\chi^2(2, N=331)=15,44$; $p<0,01$. Ceea ce înseamnă că cei care locuiesc într-o proprietate privată sunt mulțumiți într-o măsură mai mare cu locul personal din casă, decât cei care locuiesc în chirie. Acest lucru se întâmplă deoarece cei care locuiesc în chirie nu își pot personaliza cum doresc locul personal, în timp ce într-o proprietate privată acest loc se poate personaliza așa cum își dorește proprietarul.

Q13. Pentru ce este folosit locul dvs. personal de acasă?

	Gen/Tipul locuirii/Tipul de proprietate	Da	Nu	χ^2
Joacă	Feminin	5.9%	94.1%	18.10
	Masculin	22.4%	77.6%	p<0.01
	Casă	8.5%	91.5%	0.73
	Apartament	11.4%	88.6%	p>0.05
	Chirie	2.8%	97.2%	5.03
	Proprietate privată	11.6%	88.4%	p<0.05

Majoritari sunt respondenții de gen feminin și masculin care declară că locul personal din casă nu este folosit pentru joacă (94,1%, respectiv 77,6). În timp ce numai 5,9% dintre femei afirmă că locul personal din casă este pentru joacă, procentul în cazul bărbaților este mai mare, fiind 22,4%. Așa cum putem observa și din procente, între cele două categorii de respondenți există diferențe statistice semnificative: $\chi^2(1, N=330)=18,10$; $p<0,01$. Altfel spus, locul personal de acasă este folosit pentru joacă într-o măsură mai mare decât în cazul femeilor.

În ceea ce privește structurarea răspunsurilor în funcție de tipul locuirii, numai 8,5% dintre cei care locuiesc la casă și 11,4% dintre cei care locuiesc la apartament au afirmat că folosesc locul personal pentru joacă. Între răspunsurile oferite de aceștia nu s-au înregistrat diferențe semnificative din punct de vedere statistic: $\chi^2(1, N=316)=0,73$; $p>0,05$.

Numai 2,8% dintre cei care locuiesc în chirie au menționat că locul personal de acasă este folosit pentru joacă, în timp ce în cazul celor care locuiesc într-o proprietate privată procentul este mai mare, fiind 11,6%. Diferențele semnificative între răspunsurile respondenților

286 ANEXA NR.1

sunt susținute statistic cu ajutorul testului $\chi^2(1, N=330)=5,03$; $p<0,05$. Cei care locuiesc într-o proprietate privată utilizează locul personal pentru joacă într-o măsură mai mare decât cei care locuiesc în chirie.

	Gen/Tipul locuirii/Tipul de proprietate	Da	Nu	χ^2
Studiu	Feminin	41.7%	58.3%	1.37
	Masculin	34.2%	65.8%	$p>0.05$
	Casă	42.6%	57.4%	0.44
	Apartament	38.9%	61.1%	$p>0.05$
	Chirie	40.3%	59.7%	0.01
	Proprietate privată	39.9%	60.1%	$p>0.05$

În ceea ce privește studiul ca activitate desfășurată în locul personal din casă, 41,7% dintre femei și 34,2% dintre bărbați afirmă că locul personal este folosit pentru studiu. Între aceste răspunsuri nu s-au sesizat diferențe statistice semnificative: $\chi^2(1, N=330)=1,37$; $p>0,05$.

Aceeași situație o întâlnim și pentru analiza datelor în funcție de tipul locuirii (casă sau apartament). 42,6% dintre cei care locuiesc la casă și 38,9% dintre cei care locuiesc la apartament afirmă că locul personal este utilizat pentru studiu. Procentele sunt apropiate, iar testul de semnificație ne confirmă faptul că între aceste răspunsuri există o similaritate ($\chi^2(1, N=316)=0,44$; $p>0,05$).

40,3% dintre cei care locuiesc în chirie și 39,9% dintre cei care locuiesc într-o proprietate privată au declarat că locul personal din casă este utilizat pentru studiu. Între răspunsurile celor două categorii nu s-au observat diferențe semnificative din punct de vedere statistic: ($\chi^2(1, N=330)=0,01$; $p>0,05$).

	Gen/Tipul locuirii/Tipul de proprietate	Da	Nu	χ^2
Socializare	Feminin	13.8%	86.2%	0.19
	Masculin	11.8%	88.2%	$p>0.05$
	Casă	10.6%	89.4%	1.23
	Apartament	14.9%	85.1%	$p>0.05$
	Chirie	19.4%	80.6%	2.97
	Proprietate privată	11.6%	88.4%	$p>0.05$

Numai 13,8% dintre femei și 11,8% dintre bărbații chestionați folosesc locul personal de acasă pentru socializare. Diferența până la 100% nu îl folosesc pentru această activitate. Între răspunsurile oferite de femei și cele oferite de bărbați nu s-au înregistrat diferențe statistice semnificative: $\chi^2(1, N=330)=0,19$; $p>0,05$.

10,6% dintre cei care locuiesc la casă și 14,9% din cei care locuiesc la apartament afirmă că locul personal de acasă este utilizat pentru socializare. Prin urmare, există o similaritate între răspunsurile oferite de cele două categorii analizate: $\chi^2(1, N=316)=1,23$; $p>0,05$.

Nici în acest ultim caz nu s-au înregistrat diferențe statistice semnificative, dovadă fiind nu numai procentele asemănătoare, ci și valoarea testului $\chi^2(1, N=330)=2,97$; $p>0,05$. Numai 19,4% dintre cei care locuiesc în chirie și 11,6% dintre cei care locuiesc în proprietate privată folosesc locul personal pentru socializare.

	Gen/Tipul locuirii/Tipul de proprietate	Da	Nu	χ^2
Relaxare	Feminin	70.5%	29.5%	0.98
	Masculin	64.5%	35.5%	$p>0.05$
	Casă	72.3%	27.7%	1.10
	Apartament	66.9%	33.1%	$p>0.05$
	Chirie	68.1%	31.9%	0.04
	Proprietate privată	69.4%	30.6%	$p>0.05$

Cele mai multe femei și bărbați (70,5%, respectiv 64,5%) afirmă că locul personal de acasă este utilizat pentru relaxare. Numai 29,5% dintre femei și 35,5% dintre bărbați nu

utilizează locul personal pentru relaxare. Inexistența diferențelor semnificative între răspunsurile celor două categorii este susținută statistic ($\chi^2(1, N=330)=0,98; p>0,05$).

Și în cazul celor care locuiesc la casă și apartament procentele cele mai mari sunt pentru utilizarea locului personal pentru relaxare (72,3%, respectiv 66,9%). Nu s-au înregistrat diferențe statistice semnificative între cei care locuiesc la casă și cei care locuiesc la apartament: $\chi^2(1, N=316)=1,10; p>0,05$.

68,1% dintre cei care locuiesc în chirie și 69,4% dintre cei care locuiesc în proprietate privată declară că locul personal de acasă este folosit pentru relaxare. Aproximativ o treime din aceștia nu folosesc locul personal pentru relaxare. Nu s-au sesizat diferențe semnificative din punct de vedere statistic între cele două categorii ($\chi^2(1, N=330)=0,04; p>0,05$).

	Gen/Tipul locuirii/Tipul de proprietate	Da	Nu	χ^2
Gătit	Feminin	9.4%	90.6%	3.74
	Masculin	2.6%	97.4%	$p=0.053$
	Casă	3.5%	96.5%	5.25
	Apartament	10.3%	89.7%	$p<0.05$
	Chirie	11.1%	88.9%	1.32
	Proprietate privată	7%	93%	$p>0.05$

Numai 9,4% dintre femeii și 2,6% dintre bărbații utilizează locul personal pentru gătit, ceilalți nu. Conform datelor obținute între răspunsurile primite din partea femeilor și cele primite din partea bărbaților există o oarecare diferență, însă nu una semnificativă: $\chi^2(1, N=330)=3,74; p=0,053$.

În timp ce numai 3,5% dintre cei care locuiesc la casă afirmă că locul personal este utilizat pentru gătit, un procent mai mare dintre cei (10,3%) care locuiesc la apartament menționează acest lucru. Între răspunsurile primite din partea celor două categorii s-au înregistrat diferențe statistice semnificative: $\chi^2(1, N=316)=5,25; p<0,05$. Conform datelor, cei care locuiesc la casă utilizează într-o măsură mai mică locul personal pentru gătit, decât cei care locuiesc la apartament.

Procente similare observăm în cazul celor care locuiesc în chirie și cei care locuiesc într-o proprietate privată pentru folosirea locului personal de acasă pentru gătit (11,1%, respectiv 7%). Nu există diferențe statistice semnificative între răspunsurile acestor două categorii: $\chi^2(1, N=330)=1,32; p>0,05$.

	Gen/Tipul locuirii/Tipul de proprietate	Da	Nu	χ^2
Activități creative	Feminin	13.4%	86.6%	0.28
	Masculin	15.8%	84.2%	$p>0.05$
	Casă	12.8%	87.2%	0.06
	Apartament	13.7%	86.3%	$p>0.05$
	Chirie	19.4%	80.6%	2.32
	Proprietate privată	12.4%	87.6%	$p>0.05$

De la prima observare a datelor din tabelul de mai sus, putem observa că nu există diferențe statistice semnificative între răspunsurile oferite de diferitele categorii de respondenți pentru utilizarea locului personal de acasă pentru activități creative.

Numai 13,4% dintre femeii și 15,8% dintre bărbații utilizează locul personal pentru astfel de activități. Astfel, între răspunsurile oferite de femeii și cele oferite de bărbații nu s-au înregistrat diferențe statistice semnificative: $\chi^2(1, N=330)=0,28; p>0,05$.

De asemenea, un număr mic dintre cei care locuiesc la casă și apartament (12,8%, respectiv 13,7%) declară că locul personal este folosit pentru activități creative. Similaritatea răspunsurilor celor două categorii este susținută statistic: $\chi^2(1, N=316)=0,06; p>0,05$.

19,4% dintre respondenții care locuiesc în chirie și 12,4% dintre cei care locuiesc în proprietate privată afirmă că locul personal îl folosesc pentru activități creative. Inexistența diferențelor relevante este confirmată cu ajutorul testului de semnificație $\chi^2(1, N=330)=2,32; p>0,05$.

	Gen/Tipul locuirii/Tipul de proprietate	Da	Nu	χ^2

Hobby	Feminin	10.2%	89.8%	0.51
	Masculin	13.2%	86.8%	p>0.05
	Casă	11.3%	88.7%	0.01
	Apartament	10.9%	89.1%	p>0.05
	Chirie	11.1%	88.9%	0.00
	Proprietate privată	10.9%	89.1%	p>0.05

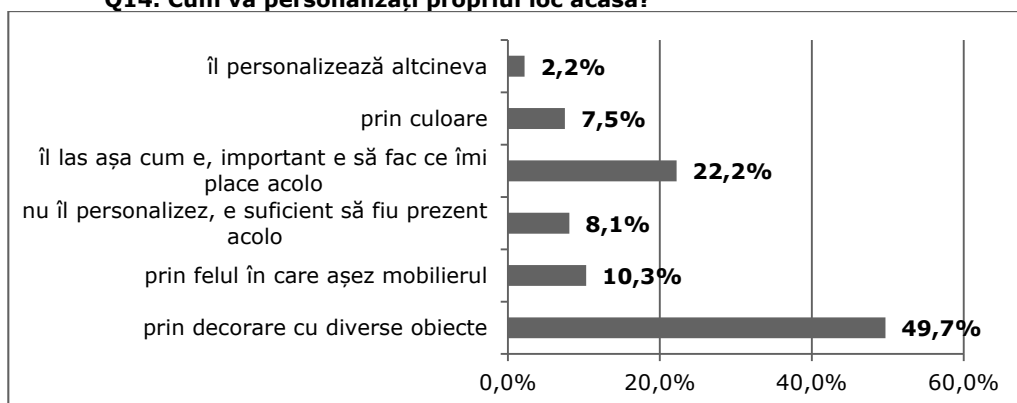
Locul personal de acasă este utilizat pentru hobby numai de către 10,2% dintre femei și 13,2% dintre bărbați. Procentele apropiate arată că respondenții au oferit răspunsuri similare. Această similaritate este confirmată cu ajutorul testului $\chi^2(1, N=330)=0,51$; $p>0,05$.

Numai 11,3% dintre cei care locuiesc la casă și 10,9% dintre cei care locuiesc la apartament afirmă că folosesc locul personal de acasă pentru hobby. Între aceste răspunsuri oferite de cele două categorii de respondenți nu există diferențe statistice semnificative: $\chi^2(1, N=316)=0,01$; $p>0,05$.

Răspunsuri similare au oferit și respondenții care locuiesc în chirie și cei care locuiesc în proprietate privată. Numai 11,1%, respectiv 10,9% au afirmat că locul personal de acasă este utilizat pentru hobby. Nici în acest caz nu s-au sesizat diferențe statistice semnificative ($\chi^2(1, N=330)=0,00$; $p>0,05$).

Din totalul răspunsurilor, 3,4% dintre respondenți au oferit alte răspunsuri decât cele predefinite, acestea fiind introduse în categoria „altele”. Printre alte întrebări al locului personal de acasă, cele mai des întâlnite sunt pentru lucru și servirea mesei.

Q14. Cum vă personalizați propriul loc acasă?

Cei mai mulți respondenți (49,7%) își personalizează propriul loc de acasă prin decorare cu diverse obiecte, în timp ce 10,3% îl personalizează prin felul în care așează mobila, iar alți 7,5% dintre respondenți îl personalizează prin culoare.

22,2% dintre aceștia afirmă că îl lasă așa cum este, important este să facă ceea ce le place acolo, iar alți 8,1% dintre respondenți nu își personalizează locul personal, este suficientă prezența lor în acel loc. Numai 2,2% dintre respondenți declară că altcineva le personalizează propriul loc de acasă. Printre aceste persoane, se numără mama și soția.

Pe lângă aceste răspunsuri predefinite, am lăsat loc și altor răspunsuri introducând ca variantă de răspuns „altele”. 3% din numărul total au optat pentru această variantă, însă răspunsurile au fost diferite; cel mai întâlnit răspuns fiind personalizarea cu ajutorul plantelor. Un alt exemplu este ordinea.

De asemenea, la întrebarea „Cu ce obiecte vă decorați propriul loc acasă?”, răspunsurile au fost diverse. Câteva dintre cele mai des întâlnite obiecte pentru a decora propriul loc acasă sunt cărțile, pozele, florile și tablourile.

Q15. Ce ați schimba la locul dvs. personal de acasă?

Dintre elementele pe care respondenții le-ar schimba la locul personal de acasă, dimensiunea este cea mai frecventă schimbare ce se dorește. În cazul celorlalte schimbări, procentele au oscilat între 2,7% și 27,3%, procentele fiind prea mici. Prin urmare în continuare vom analiza mai detaliat „dimensiunea” ca schimbare ce se dorește a fi făcută și vom menționa diferențele înregistrate în cazul celorlalte schimbări.

	Gen/Tipul locuirii/Tipul de proprietate	Da	Nu	χ^2
Dimensiunea	Feminin	40.3%	59.7%	0.00
	Masculin	40.3%	59.7%	$p>0.05$
	Casă	33.6%	66.4%	5.47
	Apartament	46.6%	53.4%	$p<0.05$
	Chirie	46.6%	53.4%	1.53
	Proprietate privată	38.5%	61.5%	$p>0.05$

Un procent de 40,3% atât dintre respondenții de gen feminin, cât și dintre cei de gen masculin au afirmat că ar schimba dimensiunea locului personal de acasă. Similaritatea răspunsurilor este susținută statistic cu ajutorul testului de semnificație $\chi^2(1, N=330)=0,00$; $p>0,05$

Structurarea răspunsurilor în funcție de tipul locuirii a condus la obținerea unor procente diferite. În timp ce numai 33,6% dintre cei care locuiesc la casă ar modifica dimensiunea locului personal, un număr mai mare de respondenți care locuiesc la apartament, 46,6%, ar dori să schimbe dimensiunea. Diferențe înregistrate între răspunsurile celor două categorii sunt semnificative din punct de vedere statistic: $\chi^2(1, N=316)=5,47$; $p<0,05$. Altfel spus, cei care locuiesc la apartament ar dori să schimbe dimensiunea într-un număr mai mare decât cei care locuiesc la casă.

46,6% dintre respondenții care locuiesc în chirie și 38,5% dintre cei care locuiesc într-o proprietate privată declară că ar schimba dimensiunea locului personal de acasă. Nu s-au înregistrat diferențe statistice semnificative între răspunsurile primite din partea celor două categorii: $\chi^2(1, N=330)=1,53$; $p>0,05$.

În cazul schimbării **amplasării** s-au identificat diferențe statistice semnificative la nivelul tipului de proprietate. Astfel, în timp ce numai 10,1% dintre cei care locuiesc într-o proprietate privată ar schimba acest aspect, un procent mai mare de 21,9% dintre cei care locuiesc în chirie ar schimba amplasarea. Între răspunsurile primite din partea acestor categorii de respondenți s-au identificat diferențe statistice semnificative: $\chi^2(1, N=330)=7,12$; $p<0,01$. Cu alte cuvinte, cei care locuiesc în chirie doresc să schimbe amplasarea într-o măsură mai mare decât cei care locuiesc într-o proprietate privată.

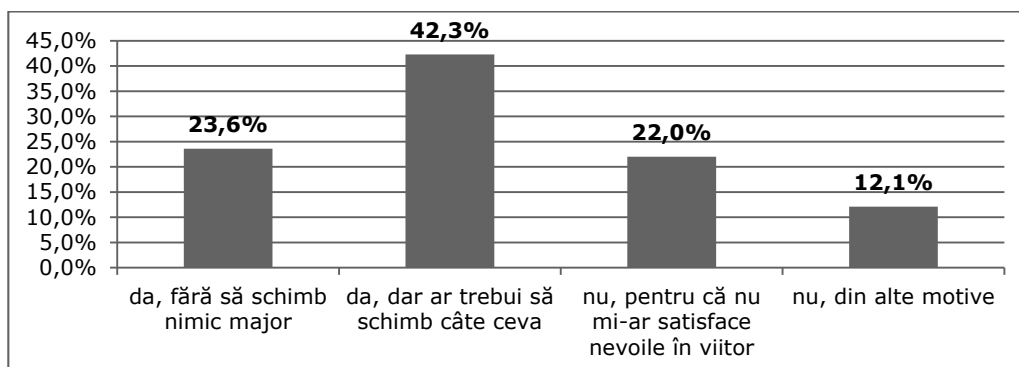
O oarecare diferență statistică s-a identificat și între răspunsurile femeilor și cele ale bărbaților în ceea ce privește schimbarea **gradului de intimitate** al locului personal de acasă: $\chi^2(1, N=330)=3,74$; $p=0,053$. În timp ce numai 13% dintre femei ar schimba acest aspect, un procent de 22,1% dintre bărbați ar dori să schimbe același lucru. Cu alte cuvinte, bărbații își doresc într-un număr mai mare să schimbe gradul de intimitate al locului personal decât femeile.

30% dintre respondenții care locuiesc într-o proprietate privată și 17,8% dintre cei care locuiesc în chirie ar dori să schimbe decorarea sau obiectele prezente. Procentele obținute sunt diferite, iar testul de semnificație ne confirmă prezența diferențelor statistice semnificative între răspunsurile oferite de cele două categorii: $\chi^2(1, N=330)=4,23$; $p<0,05$. Conform datelor, persoanele chestionate care locuiesc în propria casă doresc într-un număr mai mare să schimbe acest aspect, decât cei care locuiesc în chirie. Explicația poate fi aceeași ca cea menționată și mai sus, și anume: cei care locuiesc în chirie nu pot schimba la casă orice ar dori, ci sunt condiționați de proprietarii imobilului, motiv pentru care ei nu își pot personaliza locul personal din casă așa cum își doresc.

De asemenea au existat câteva cazuri care au menționat că nu ar schimba nimic, motiv pentru care au fost analizați separat, ca toate celelalte schimbări. Însă nici în acest caz nu s-au identificat diferențe statistice semnificative, motiv pentru care nu am dezvoltat subiectul.

1,4% din totalul răspunsurilor sunt reprezentate de schimbări incluse în categoria „altele”; câteva dintre acestea fiind „compartimentarea”, „gradul de iluminare naturală”, „gradul de transfer termic în relația cu ușa de acces”.

Q16. Ați putea trăi în aceeași casă toată viața?

Pentru această întrebare, majoritari sunt cei care au răspuns că ar putea trăi în aceeași casă toată viața, dar ar trebui să schimbe câte ceva (42,3%). Aceștia sunt urmați de cei 23,6% respondenți care au declarat că ar putea trăi toată viața în aceeași casă, fără să schimbe nimic major. 22% dintre respondenți afirmă că nu ar putea trăi toată viața în aceeași casă, deoarece nu le sunt satisfăcute nevoile în viitor, iar alți 12,1% dintre respondenți declară că nu ar putea trăi toată viața în aceeași casă din alte motive.

Q17. Pentru dvs., ACASĂ este:

	Gen/Tipul locuirii/Tipul de proprietate	Adevărat	Fals	χ^2
Locul pentru nevoile mele primare (hrană, somn, etc.)	Feminin	90.9%	9.1%	1.01
	Masculin	87%	13%	$p>0.05$
	Casă	88.7%	11.3%	0.70
	Apartament	91.5%	8.5%	$p>0.05$
	Chirie	87.7%	12.3%	0.58
	Proprietate privată	90.7%	9.3%	$p>0.05$

90,9% dintre femeii și 87% dintre bărbați afirmă că acasă este locul pentru nevoile primare. Procentele sunt apropiate, iar testul de semnificație demonstrează că între răspunsurile primite din partea femeilor și cele primite din partea bărbaților nu există diferențe statistice semnificative: $\chi^2(1, N=331)=1,01; p>0,05$.

Răspunsuri asemănătoare au oferit și respondenții care locuiesc la casă și cei care locuiesc la apartament. 88,7%, respectiv 91,5% au declarat că pentru ei acasă este locul pentru nevoile primare. Similaritatea răspunsurilor este confirmată cu ajutorul testului: $\chi^2(1, N=317)=0,70; p>0,05$.

87,7% dintre cei care locuiesc în chirie și 90,7% dintre cei care locuiesc în proprietate privată au afirmat că sunt de acord cu această afirmație. Nu s-au semnalat diferențe statistice semnificative între răspunsurile celor două categorii: $\chi^2(1, N=331)=0,58; p>0,05$.

	Gen/Tipul locuirii/Tipul de proprietate	Adevărat	Fals	χ^2
Un adăpost	Feminin	89.8%	10.2%	0.00
	Masculin	89.6%	10.4%	$p>0.05$
	Casă	87.2%	12.8%	3.23
	Apartament	93.2%	6.8%	$p>0.05$
	Chirie	84.9%	15.1%	2.33
	Proprietate privată	91.1%	8.9%	$p>0.05$

Observăm în tabelul de mai sus că în niciuna dintre comparații nu s-au înregistrat diferențe statistice semnificative, răspunsurile respondenților fiind similare.

Astfel, 89,8% dintre femeii și 89,6% dintre bărbați sunt de acord cu afirmația conform căreia acasă este un adăpost. Între răspunsurile primite de la femeii și bărbați nu s-au sesizat diferențe statistice relevante: $\chi^2(1, N=331)=0,00; p>0,05$.

De asemenea, cei mai mulți dintre respondenții care locuiesc la casă și cei care locuiesc la apartament (87,2%; respectiv 93,2%) afirmă că sunt de acord cu această afirmație.

Inexistența diferențelor statistice semnificative este confirmată cu ajutorul testului: $\chi^2(1, N=317)=3,23; p>0,05$.

84,9% dintre cei care locuiesc în chirie și 91,1% dintre cei care locuiesc în propria casă au afirmat că pentru ei acasă este un adăpost. Nu există diferențe statistice semnificative între răspunsurile primite din partea celor două categorii: $\chi^2(1, N=331)=2,33; p>0,05$.

	Gen/Tipul locuirii/Tipul de proprietate	Adevărat	Fals	χ^2
Universul familiei	Feminin	87.8%	12.2%	0.59
	Masculin	84.4%	15.6%	$p>0.05$
	Casă	90.1%	9.9%	1.66
	Apartament	85.2%	14.8%	$p>0.05$
	Chirie	82.2%	17.8%	1.92
	Proprietate privată	88.4%	11.6%	$p>0.05$

87,8% dintre femeii și 84,4% dintre bărbații declară că pentru ei acasă este universul familiei. Între răspunsurile acestora nu există diferențe statistice semnificative: $\chi^2(1, N=331)=0,59; p>0,05$.

Răspunsuri similare s-au obținut și în ceea ce privește compararea celor care locuiesc la casă și apartament (90,1%, respectiv 85,2% au declarat că pentru ei acasă este universul familiei). Similaritatea dintre răspunsuri este confirmată cu ajutorul testului de semnificație $\chi^2(1, N=317)=1,66; p>0,05$.

82,2% dintre respondenții care locuiesc în chirie și 88,4% dintre cei care locuiesc în proprietatea privată au menționat că această afirmație este adevărată. Nici în acest caz nu s-au observat diferențe semnificative din punct de vedere statistic: $\chi^2(1, N=331)=1,92; p>0,05$.

	Gen/Tipul locuirii/Tipul de proprietate	Adevărat	Fals	χ^2
Locul în care mă simt protejat	Feminin	92.9%	7.1%	1.67
	Masculin	88.3%	11.7%	$p>0.05$
	Casă	91.5%	8.5%	0.13
	Apartament	92.6%	7.4%	$p>0.05$
	Chirie	91.8%	8.2%	0.00
	Proprietate privată	91.9%	8.1%	$p>0.05$

Acasă este „locul în care mă simt protejat” pentru 92,9% dintre femeii și 88,3% dintre bărbații. Răspunsurile sunt similare, iar între acestea nu s-au înregistrat diferențe statistice relevante ($\chi^2(1, N=331)=1,67; p>0,05$).

91,5% dintre cei care locuiesc la casă și 92,6% dintre cei care locuiesc la apartament și-au manifestat acordul față de această afirmație, similaritatea dintre răspunsuri fiind susținută cu ajutorul testului de semnificație $\chi^2(1, N=317)=0,13; p>0,05$.

91,8% dintre cei care locuiesc în chirie și 91,9% afirmă că pentru ei acasă este locul în care se simt protejați. Nici în acest caz nu există diferențe statistice semnificative ($\chi^2(1, N=331)=0,00; p>0,05$).

	Gen/Tipul locuirii/Tipul de proprietate	Adevărat	Fals	χ^2
Locul în care am adunat lucruri dragi	Feminin	90.2%	9.8%	1.20
	Masculin	85.7%	14.3%	$p>0.05$
	Casă	90.1%	9.9%	0.16
	Apartament	88.6%	11.4%	$p>0.05$
	Chirie	87.7%	12.3%	0.20
	Proprietate privată	89.5%	10.5%	$p>0.05$

90,2% dintre femeii și 85,7% dintre bărbații menționează că pentru ei acasă este locul în care au adunat lucruri dragi. Nu s-au identificat diferențe statistice semnificative între aceste răspunsuri: $\chi^2(1, N=331)=1,20; p>0,05$.

Acasă este locul în care au adunat lucruri dragi 90,1% dintre cei care locuiesc la casă și 88,6% dintre cei care locuiesc la apartament. Nu există diferențe nici în acest caz: $\chi^2(1, N=317)=0,16; p>0,05$.

292 ANEXA NR.1

87,7% dintre cei care locuiesc în chirie și 89,5% dintre cei care locuiesc într-o proprietate privată declară că sunt de acord cu această afirmație. Similaritatea răspunsurilor este susținută statistic ($\chi^2(1, N=331)=0,20; p>0,05$).

	Gen/Tipul locuirii/Tipul de proprietate	Adevărat	Fals	χ^2
Locul în care pot fi alături de persoane dragi	Feminin	94.9%	5.1%	0.00
	Masculin	94.9%	5.1%	$p>0.05$
	Casă	93.6%	6.4%	1.53
	Apartament	96.6%	3.4%	$p>0.05$
	Chirie	94.5%	5.5%	0.02
	Proprietate privată	95%	5%	$p>0.05$

Femeile și bărbații au obținut același procent pentru aprobarea afirmației conform căreia acasă este locul în care pot fi alături de persoanele dragi (94,9%). Între răspunsurile oferite de cele două categorii s-a sesizat o similaritate ($\chi^2(1, N=331)=0,00; p>0,05$).

93,6% dintre cei care locuiesc la casă și 96,6% dintre cei care locuiesc la apartament sunt de acord cu această afirmație. Nu s-au sesizat diferențe statistice relevante între răspunsurile respondenților: $\chi^2(1, N=317)=1,53; p>0,05$.

Pentru 94,5% dintre cei care locuiesc în chirie și 95% dintre cei care locuiesc în propria casă, acasă este locul în care pot fi alături de persoane dragi. Între aceste răspunsuri nu există diferențe statistice semnificative: $\chi^2(1, N=331)=0,02; p>0,05$.

	Gen/Tipul locuirii/Tipul de proprietate	Adevărat	Fals	χ^2
Locul care este oglinda mea	Feminin	59.8%	40.2%	1.51
	Masculin	51.9%	48.1%	$p>0.05$
	Casă	54.6%	45.4%	1.73
	Apartament	61.9%	38.1%	$p>0.05$
	Chirie	60.3%	39.7%	0.19
	Proprietate privată	57.4%	42.6%	$p>0.05$

Peste jumătate din femei și bărbați sunt de acord că acasă este oglinda lor. Nu s-au observat diferențe statistice semnificative între cele două categorii: $\chi^2(1, N=331)=1,51; p>0,05$.

54,6% dintre cei care locuiesc la casă și 61,9% dintre cei care locuiesc la apartament au declarat că afirmația aceasta este adevărată. Între aceste răspunsuri nu există diferențe statistice semnificative: $\chi^2(1, N=317)=1,73; p>0,05$.

Pentru 60,3% dintre cei care locuiesc în chirie și 57,4% dintre cei care locuiesc în propria casă afirmația este adevărată. Similaritatea răspunsurilor este confirmată cu ajutorul testului de semnificație $\chi^2(1, N=331)=0,19; p>0,05$.

	Gen/Tipul locuirii/Tipul de proprietate	Adevărat	Fals	χ^2
Unul din lucrurile cele mai valoroase	Feminin	79.9%	20.1%	0.01
	Masculin	80.5%	19.5%	$p>0.05$
	Casă	76.6%	23.4%	1.98
	Apartament	83%	17%	$p>0.05$
	Chirie	74%	26%	2.17
	Proprietate privată	81.8%	18.2%	$p>0.05$

Acasă ca unul din lucrurile cele mai valoroase este o afirmație adevărată pentru 79,9% dintre femei și 80,5% dintre bărbați. Similaritatea dintre răspunsuri este dată de procentele asemănătoare și de testul de semnificație: $\chi^2(1, N=331)=0,01; p>0,05$.

76,6% dintre cei care locuiesc la casă și 83% dintre cei care locuiesc la apartament au afirmat că afirmația este adevărată. Între aceste răspunsuri nu s-au înregistrat diferențe statistice semnificative: $\chi^2(1, N=317)=1,98; p>0,05$.

Procentele în cazul celor care sunt de acord cu această afirmație sunt similare cu cele de mai sus, inexistența diferențelor statistice fiind confirmată cu ajutorul testului: $\chi^2(1, N=331)=2,17; p>0,05$.

	Gen/Tipul locuirii/Tipul de proprietate	Adevărat	Fals	χ^2
Locul ideal	Feminin	66.9%	33.1%	0.01
	Masculin	66.2%	33.8%	$p>0.05$
	Casă	68.1%	31.9%	0.03
	Apartament	67%	33%	$p>0.05$
	Chirie	61.6%	38.4%	1.10
	Proprietate privată	68.2%	31.8%	$p>0.05$

Peste jumătate dintre femei și bărbați (66,9%, respectiv 66,2%) au afirmat că pentru ei acasă este locul ideal. Similaritatea dintre răspunsurile celor două categorii este demonstrată cu ajutorul testului de semnificație: $\chi^2(1, N=331)=0,01$; $p>0,05$.

68,1% dintre cei care locuiesc la casă și 67% dintre cei care locuiesc la apartament au afirmat că sunt de acord cu această afirmație. Nici în acest caz nu există diferențe statistice semnificative ($\chi^2(1, N=317)=0,03$; $p>0,05$).

Pentru 61,6% dintre cei care stau în chirie și 68,2% care locuiesc în proprietate privată acasă este locul ideal. Nu există diferențe statistice semnificative între aceste răspunsuri: $\chi^2(1, N=331)=1,10$; $p>0,05$.

	Gen/Tipul locuirii/Tipul de proprietate	Adevărat	Fals	χ^2
Insula în care mă pot izola	Feminin	70.9%	29.1%	7.12
	Masculin	54.5%	45.5%	$p<0.01$
	Casă	63.1%	36.9%	1.61
	Apartament	69.9%	30.1%	$p>0.05$
	Chirie	71.2%	28.8%	0.73
	Proprietate privată	65.9%	34.1%	$p>0.05$

În timp ce pentru 54,5% dintre respondenții de gen masculin acasă este insula în care se pot izola, în cazul femeilor procentul este mult mai mare, fiind de 70,9%. Între răspunsurile primite din partea femeilor și cele din partea bărbaților există diferențe statistice semnificative: $\chi^2(1, N=331)=7,12$; $p<0,05$. Cu alte cuvinte, femeile consideră acasă o insulă în care se pot izola într-o măsură mai mare decât bărbații.

În cazul celor care locuiesc la casă și apartament și consideră adevărată afirmația, procentele sunt apropiate: 63,1%, respectiv 69,9%. Între aceste răspunsuri nu s-au sesizat diferențe semnificative din punct de vedere statistic ($\chi^2(1, N=317)=1,61$; $p>0,05$).

Același lucru îl întâlnim și în ceea ce privește aprobarea celor care locuiesc în chirie și într-o proprietate privată, procentele fiind 71,2%, respectiv 65,9%. Similaritatea răspunsurilor este confirmată cu ajutorul testului $\chi^2(1, N=331)=0,73$; $p>0,05$.

	Gen/Tipul locuirii/Tipul de proprietate	Adevărat	Fals	χ^2
Locul în care mă întâlnesc cu prietenii	Feminin	48.4%	51.6%	7.12
	Masculin	31.2%	68.8%	$p<0.01$
	Casă	44.7%	55.3%	0.00
	Apartament	44.9%	55.1%	$p>0.05$
	Chirie	46.6%	53.4%	0.17
	Proprietate privată	43.8%	56.2%	$p>0.05$

În timp ce numai 31,2% dintre bărbați consideră că acasă este locul în care se întâlnesc cu prietenii, femeile consideră acest lucru într-un număr mai mare, 48,4%. Între aceste răspunsuri există diferențe statistice semnificative: $\chi^2(1, N=331)=7,12$; $p<0,01$. Ceea ce înseamnă că femeile consideră acasă un loc de întâlnire cu prietenii într-o măsură mai mare decât bărbații.

În celelalte cazuri analizate comparativ (tipul locuirii și tipul de proprietate), aprobarea vizavi de această afirmație are o mică oscilație, de la 43,8% la 46,6%; ceea ce înseamnă că nu există diferențe statistice semnificative nici între cei care locuiesc la casă și apartament și nici între cei care locuiesc în chirie și o proprietate privată: $\chi^2(1, N=317)=0,00$; $p>0,05$, respectiv $\chi^2(1, N=331)=0,17$; $p>0,05$.

294 ANEXA NR.1

	Gen/Tipul locuirii/Tipul de proprietate	Adevărat	Fals	χ^2
Locul care îmi aparține deplin	Feminin	68.1%	31.9%	0.88
	Masculin	62.3%	37.7%	$p>0.05$
	Casă	61.7%	38.3%	2.34
	Apartament	69.9%	30.1%	$p>0.05$
	Chirie	58.9%	41.1%	2.61
	Proprietate privată	69%	31%	$p>0.05$

Pentru 68,1% dintre femei și 62,3% dintre bărbați, acasă este locul care le aparține deplin. Între aceste răspunsuri nu s-au înregistrat diferențe statistice semnificative: $\chi^2(1, N=331)=0,88$; $p>0,05$.

61,7% dintre cei care locuiesc la casă și 69,9% dintre cei care locuiesc la apartament declară că afirmația este adevărată. Similaritatea răspunsurilor primite din partea celor două categorii este susținută statistic: $\chi^2(1, N=317)=2,34$; $p>0,05$.

58,9% dintre cei care locuiesc în chirie și 69% dintre cei care locuiesc într-o proprietate privată afirmă că sunt de acord cu faptul că acasă este locul care le aparține deplin. Între aceste răspunsuri nu s-au identificat diferențe statistice relevante: $\chi^2(1, N=331)=2,61$; $p>0,05$.

	Gen/Tipul locuirii/Tipul de proprietate	Adevărat	Fals	χ^2
Locul în care pot să evoluez, să mă dezvolt	Feminin	62.2%	37.8%	0.00
	Masculin	62.3%	37.7%	$p>0.05$
	Casă	61%	39%	0.34
	Apartament	64.2%	35.8%	$p>0.05$
	Chirie	57.5%	42.5%	0.88
	Proprietate privată	63.6%	36.4%	$p>0.05$

În ceea ce privește aprobarea vizavi de faptul că acasă este locul în care respondenții pot evolua, se pot dezvolta, procentele oscilează ușor de la 57,5% până la 64,2%, neexistând diferențe statistice semnificative între răspunsurile categoriilor analizate. Testele de semnificație pentru fiecare categorie în parte, respectând ordinea din tabel sunt: $\chi^2(1, N=331)=0,00$; $p>0,05$; $\chi^2(1, N=317)=0,34$; $p>0,05$ și $\chi^2(1, N=331)=0,88$; $p>0,05$.

	Gen/Tipul locuirii/Tipul de proprietate	Adevărat	Fals	χ^2
Locul în care pot fi fericit	Feminin	86.6%	13.4%	0.59
	Masculin	83.1%	16.9%	$p>0.05$
	Casă	83.7%	16.3%	1.25
	Apartament	88.1%	11.9%	$p>0.05$
	Chirie	82.2%	17.8%	1.00
	Proprietate privată	86.8%	13.2%	$p>0.05$

Pentru 86,6% dintre femei și 83,1% dintre bărbați, acasă este locul în care pot fi fericiți. Similaritatea între răspunsurile oferite de cele două categorii este susținută statistic cu ajutorul testului de semnificație $\chi^2(1, N=331)=0,59$; $p>0,05$.

83,7% dintre cei care locuiesc la casă și 88,1% dintre cei care locuiesc la apartament sunt de acord cu această afirmație. Între răspunsurile celor două categorii există o similaritate: $\chi^2(1, N=317)=1,25$; $p>0,05$

În ceea ce privește ultimul caz, răspunsurile sunt similare, deoarece și procentele sunt apropiate: 82,2% dintre cei care locuiesc în chirie și 86,8% dintre cei care locuiesc într-o proprietate proprie declară că afirmația este adevărată ($\chi^2(1, N=331)=1,00$; $p>0,05$).

	Gen/Tipul locuirii/Tipul de proprietate	Adevărat	Fals	χ^2
Locul care mă reprezintă în societate	Feminin	24.4%	75.6%	0.03
	Masculin	23.4%	76.6%	$p>0.05$
	Casă	26.2%	73.8%	0.52

	Apartament	22.7%	77.3%	p>0.05
	Chirie	24.7%	75.3%	0.01
	Proprietate privată	24%	76%	p>0.05

În toate cele trei cazuri prezentate în tabel, procentele sunt similare, acestea fiind cuprinse între 22,7% și 26,2%. Așa cum putea observa în niciunul din cazurile prezentate mai sus nu s-au identificat diferențe semnificative din punct de vedere statistic: $\chi^2(1, N=331)=0,03$; $p>0,05$; $\chi^2(1, N=317)=0,85$; $p>0,05$ și $\chi^2(1, N=331)=0,01$; $p>0,05$.

	Gen/Tipul locuirii/Tipul de proprietate	Adevărat	Fals	χ^2
Locul în care socializez cu familia	Feminin	94.1%	5.9%	1.83
	Masculin	89.6%	10.4%	p>0.05
	Casă	92.9%	7.1%	0.01
	Apartament	93.2%	6.8%	p>0.05
	Chirie	95.9%	4.1%	1.16
	Proprietate privată	92.2%	7.8%	p>0.05

Acasă este locul în care 94,1% dintre femei și 89,6% socializează cu familia. Între răspunsurile oferite de femei și cele oferite de bărbați nu s-au observat diferențe statistice semnificative: $\chi^2(1, N=331)=1,83$; $p>0,05$.

92,9% dintre respondenții care locuiesc la casă și 93,2% dintre cei care locuiesc la apartament au menționat că sunt de acord cu afirmația. Similaritatea dintre răspunsurile primite de la cele două categorii fiind susținută din punct de vedere statistic: $\chi^2(1, N=317)=0,01$; $p>0,05$.

Nici în ultimul caz nu există diferențe statistice semnificative $\chi^2(1, N=331)=1,16$; $p>0,05$. 95,9% dintre cei care stau în chirie și 92,2% dintre cei care locuiesc în propria casă fiind de acord cu afirmația.

	Gen/Tipul locuirii/Tipul de proprietate	Adevărat	Fals	χ^2
Locul în care mă pot relaxa	Feminin	96.5%	3.5%	1.27
	Masculin	93.5%	6.5%	p>0.05
	Casă	96.5%	3.5%	0.04
	Apartament	96%	4%	p>0.05
	Chirie	94.5%	5.5%	0.36
	Proprietate privată	96.1%	3.9%	p>0.05

În toate cele trei cazuri prezentate în tabel, procentele sunt similare, acestea oscilând ușor de la 93,5% pînă la 96,5%. Așa cum putea observa în tabel, în niciunul din cazurile prezentate mai sus nu s-au identificat diferențe semnificative din punct de vedere statistic. Astfel, testele de semnificație prezentate în ordinea expusă mai sus, sunt: $\chi^2(1, N=331)=1,27$; $p>0,05$; $\chi^2(1, N=317)=0,04$; $p>0,05$ și $\chi^2(1, N=331)=0,36$; $p>0,05$.

	Gen/Tipul locuirii/Tipul de proprietate	Adevărat	Fals	χ^2
Locul în care mă regenerez după orice suferință	Feminin	78%	22%	1.99
	Masculin	70.1%	29.9%	p>0.05
	Casă	78.7%	21.3%	0.60
	Apartament	75%	25%	p>0.05
	Chirie	75.3%	24.7%	0.03
	Proprietate privată	76.4%	23.6%	p>0.05

Pentru 78% dintre femei și 70,1% dintre bărbați acasă este locul în care se regenerează după orice suferință. Între răspunsurile oferite de cele două categorii nu există diferențe statistice semnificative: $\chi^2(1, N=331)=1,99$; $p>0,05$.

78,7% dintre cei care locuiesc la casă și 75% din cei care locuiesc la apartament au menționat că sunt de acord cu afirmația, similaritatea răspunsurilor fiind susținută statistic ($\chi^2(1, N=317)=0,60$; $p>0,05$).

296 ANEXA NR.1

Nici în acest ultim caz nu s-au înregistrat diferențe statistice semnificative: $\chi^2(1, N=331)=0,03$; $p>0,05$. Procentele sunt apropiate: 75,3% dintre cei care locuiesc în chirie și 76,4% dintre cei care locuiesc în propria casă sunt de acord cu afirmația.

	Gen/Tipul locuirii/Tipul de proprietate	Adevărat	Fals	χ^2
Locul în care pot crea, un loc poetic	Feminin	65%	35%	1.55
	Masculin	57.1%	42.9%	$p>0.05$
	Casă	60.3%	39.7%	0.86
	Apartament	65.3%	34.7%	$p>0.05$
	Chirie	67.1%	32.9%	0.63
	Proprietate privată	62%	38%	$p>0.05$

65% dintre femeii și 57,1% dintre bărbații consideră că acasă este locul în care pot crea. Între răspunsurile primite din partea celor două categorii nu s-au sesizat diferențe relevante din punct de vedere statistic: $\chi^2(1, N=331)=1,55$; $p>0,05$.

60,3% dintre cei care locuiesc la casă și 65,3% dintre cei care locuiesc la apartament au declarat că afirmația este adevărată. Între aceste răspunsuri s-a remarcat existența unei similarități ($\chi^2(1, N=317)=0,86$; $p>0,05$).

Pentru 67,1% dintre cei care locuiesc în chirie și pentru 62% dintre cei care locuiesc în propria casă, acasă este un loc în care pot crea. Între răspunsurile primite din partea celor două categorii de respondenți nu există diferențe statistice semnificative ($\chi^2(1, N=331)=0,63$; $p>0,05$).

	Gen/Tipul locuirii/Tipul de proprietate	Adevărat	Fals	χ^2
Locul cel mai intim	Feminin	89.8%	10.2%	5.92
	Masculin	79.2%	20.8%	$p<0.05$
	Casă	83.7%	16.3%	4.50
	Apartament	91.5%	8.5%	$p<0.05$
	Chirie	87.7%	12.3%	0.01
	Proprietate privată	87.2%	12.8%	$p>0.05$

În ceea ce privește acasă ca locul cel mai intim, între femeii și bărbații există o diferență procentuală de aproximativ 10%. În timp ce numai 79,2% dintre respondenții de gen masculin consideră că acasă este locul cel mai intim, un număr de 89,8% dintre femeii sunt de acord cu afirmația. Diferențele înregistrate între cele două categorii sunt susținute statistic cu ajutorul testului de semnificație: $\chi^2(1, N=331)=5,92$; $p<0,05$. Se pare că pentru femeii, acasă este într-o măsură mai mare locul cel mai intim, decât pentru bărbații.

83,7% dintre cei care locuiesc la casă și 91,5% dintre cei care locuiesc la apartament sunt de acord cu această afirmație. Între răspunsurile celor două categorii de respondenți s-au observat diferențe statistice semnificative: ($\chi^2(1, N=317)=4,50$; $p<0,05$). Cu alte cuvinte, cei care locuiesc la apartament consideră într-un număr mai mare că acasă este locul cel mai intim, decât cei care locuiesc la casă.

În ultimul caz nu s-au înregistrat diferențe statistice semnificative datorită răspunsurilor similare ale celor care locuiesc în chirie și ale celor care locuiesc în propria casă (87,7%, respectiv 87,2%). Similaritatea răspunsurilor este confirmată cu ajutorul testului de semnificație ($\chi^2(1, N=331)=0,01$; $p>0,05$).

	Gen/Tipul locuirii/Tipul de proprietate	Adevărat	Fals	χ^2
Un vis neîmplinit	Feminin	9.1%	90.9%	0.12
	Masculin	10.4%	89.6%	$p>0.05$
	Casă	7.1%	92.9%	1.29
	Apartament	10.8%	89.2%	$p>0.05$
	Chirie	19.2%	80.8%	10.62
	Proprietate privată	6.6%	93.4%	$p<0.01$

Pentru această afirmație s-au obținut cele mai mici procente. Numai 9,1% dintre femei și 10,4% dintre bărbați sunt de acord cu această afirmație, similaritatea dintre răspunsuri fiind confirmată cu ajutorul testului $\chi^2(1, N=331)=0,12; p>0,05$.

Acasă este un vin neîmplinit pentru numai 7,1% dintre cei care stau la casă și 10,8% dintre cei care locuiesc într-un apartament. Nu s-au înregistrat diferențe statistice semnificative în cazul acestei afirmații: $\chi^2(1, N=317)=1,29; p>0,05$.

Analizând procentele în funcție de tipul de proprietate, observăm că numărul respondenților care locuiesc în chirie și sunt de acord cu această afirmație este mai mare (19,2%) decât cel al respondenților care locuiesc în propria casă (6,6%). Între răspunsurile celor două categorii s-au sesizat diferențe statistice semnificative: $\chi^2(1, N=331)=10,62; p<0,01$. CU alte cuvinte, cei care locuiesc în chirie consideră într-un număr mai mare că acasă este un vis neîmplinit, decât cei care locuiesc în propria casă.

Q17.1. Din toate afirmațiile de mai sus, alegeți una singură care vi se pare cea mai importantă. Așadar, pentru dvs. ACASĂ este:

Pentru dvs. ACASĂ este:	Procente
universul familiei	19.6%
locul în care pot fi alături de persoane dragi	12.3%
locul în care mă simt protejat	9.1%
locul ideal	8.2%
locul în care pot fi fericit	7.3%
locul cel mai intim	6.9%
locul în care socializez cu familia	6.6%
locul în care mă pot relaxa	5.7%
un adăpost	4.4%
locul pentru nevoile mele primare (hrană, somn, etc.)	3.5%
locul în care am adunat lucruri dragi	3.5%
insula în care mă pot izola	3.2%
locul în care mă regenerez după orice suferință	2.8%
unul din lucrurile cele mai valoroase	2.2%
locul care îmi aparține deplin	1.6%
locul în care pot crea, un loc poetic	1.6%
un vis neîmplinit	0.6%
locul care este oglinda mea	0.3%
locul în care pot să evoluez, să mă dezvolt	0.3%

Au fost supuse atenției respondenților 21 de semnificații pentru ce reprezintă acasă pentru ei, cu rugămintea de a alege un singur răspuns. Rezultatele obținute au fost utile pentru a realiza o ordine descrescătoare ale acestora. Pe primul loc acasă este „universul familiei”, cu un procent de 19,6%. Acesta este urmat cu un procent de 12,3% pentru „locul în care pot fi alături de persoane dragi”, iar cu un procent de 8,2% se plasează pe locul trei „locul în care mă simt protejat”. Locul patru aparține respondenților care au optat pentru „locul în care pot fi fericit”, iar locurile cinci și șase, cu o diferență de 0,3% între ele sunt ocupate de „locul cel mai intim” și „locul în care socializez cu familia”. Cel mai mic procent a fost de 0,3% și le-au obținut variantele de răspuns „locul care este oglinda mea” și „locul în care pot să evoluez, să mă dezvolt”. Deși au fost propuse 21 de semnificații, una dintre ele nu a fost considerată ca fiind importantă de niciun respondent, este vorba de „locul în care mă întâlnesc cu prietenii”. Cu toate acestea au existat câteva cazuri în care respondenții au trecut altceva. Aceste cazuri ar reprezenta 4,2% din total, însă răspunsurile au fost diverse (exemplu: locul în care mă întorc mereu, totul, rai, etc). Aceste răspunsuri au fost excluse din analiza frecvenței, deoarece respondenții au fost rugați să treacă un răspuns menționat anterior.

Q22. Așezați în ordine ideală următoarele aspecte din viața dvs.

	Muncă					
	N	Media	SD	Valoare t	df	Prag de semnificație
Feminin	254	3.18	0.92	0.46	29	p> 0.05

298 ANEXA NR.1

Masculin	77	3.23	0.94			
Casă	141	3.28	0.84	1.56	15	p> 0.05
Apartament	176	3.12	0.98			
Chirie	73	3.12	1.02	0.64	05	p> 0.05
Proprietate privată	258	3.21	0.90			

În ceea ce privește locul pe care îl ocupă munca într-o ordine ideală, observăm că mediile obținute pe baza răspunsurilor oferite de femei și bărbați sunt: $M=3,18$; $SD=0,92$, respectiv $M=3,23$; $SD=0,84$. Similaritatea răspunsurilor primite din partea celor două categorii este susținută statistic: $t(329)=0,46$; $p>0,05$.

Media obținută pe baza răspunsurilor primite de la cei care locuiesc la casă este de 3,28 ($SD=0,84$), iar cea obținută pe baza răspunsurilor oferite de cei care locuiesc la apartament este de 3,12 ($SD=0,98$). Nici în acest caz nu s-au înregistrat diferențe statistice semnificative: $t(315)=1,56$; $p>0,05$.

Medii similare s-au obținut și pentru răspunsurile primite din partea celor care locuiesc în chirie și în propria casă: $M=3,12$; $SD=1,02$, respectiv $M=3,21$; $SD=0,90$. Între aceste răspunsuri nu s-au identificat diferențe statistice semnificative: $t(105)=0,64$; $p>0,05$.

	Familie					
	N	Media	SD	Valoare t	df	Prag de semnificație
Feminin	254	1.59	0.75	0.32	329	p> 0.05
Masculin	77	1.62	0.82			
Casă	141	1.57	0.73	0.76	315	p> 0.05
Apartament	176	1.64	0.81			
Chirie	73	1.55	0.74	0.62	329	p> 0.05
Proprietate privată	258	1.61	0.78			

Referitor la locul pe care familia îl ocupă într-o ordine ideală, pe o scală de la 1-4, mediile obținute sunt următoarele: $M=1,59$; $SD=0,75$ pentru răspunsurile femeilor și $M=1,62$; $SD=0,82$ pentru cele ale bărbaților. Între aceste răspunsuri nu s-au semnalat diferențe statistice semnificative: $t(329)=0,32$; $p>0,05$.

1,57 ($SD=0,73$) este media pentru răspunsurile primite de la cei care locuiesc la casă, iar 1,64 ($SD=0,81$) este cea pentru răspunsurile primite de la cei care locuiesc în apartament. Nu există diferențe statistice semnificative între răspunsurile furnizate de cele două categorii ($t(315)=0,76$; $p>0,05$).

Media obținută pe baza răspunsurilor de la cei care locuiesc în chirie este de 1,55 ($SD=0,74$), iar cea obținută pe baza răspunsurilor de la cei care locuiesc în propria casă este de 1,61 ($SD=0,748$): Similaritatea răspunsurilor este susținută statistic cu ajutorul testului de semnificație $t(329)=0,62$; $p>0,05$.

	Prietenii					
	N	Media	SD	Valoare t	df	Prag de semnificație
Feminin	254	3.14	0.73	0.19	329	p> 0.05
Masculin	77	3.16	0.68			
Casă	141	3.20	0.69	1.16	315	p> 0.05
Apartament	176	3.10	0.75			
Chirie	73	3.07	0.65	1.05	130	p> 0.05
Proprietate privată	258	3.16	0.74			

Se pare că prietenii ocupă loc 3 din 4 în mod ideal atât pentru femei, cât și pentru bărbați, mediile obținute fiind: $M=3,14$; $SD=0,73$, respectiv $M=3,16$; $SD=0,68$). Diferențele statistice semnificative nu se pot confirma în acest caz: $t(329)=0,19$; $p>0,05$.

Răspunsurile primite din partea celor care locuiesc la casă au condus la o medie de 3,20 ($SD=0,69$), iar cele primite din partea celor care locuiesc la apartament au condus la o medie de 3,10 ($SD=0,75$). Între aceste răspunsuri nu s-au înregistrat diferențe statistice semnificative: $t(315)=1,16$; $p>0,05$.

3,07 (SD=0,65) este media generată de răspunsurile celor care locuiesc în chirie și 3,16 (SD=0,74) este cea generată de răspunsurile celor care locuiesc într-o proprietate proprie. Între aceste răspunsuri există o similaritate: $t(130)=1,05$; $p>0,05$.

	Eu					
	N	Media	SD	Valoare t	df	Prag de semnificație
Feminin	254	2.09	1.08	0.77	329	$p> 0.05$
Masculin	77	1.99	0.99			
Casă	141	1.94	0.99	1.64	309	$p> 0.05$
Apartament	176	2.14	1.09			
Chirie	73	2.26	1.15	1.63	106	$p> 0.05$
Proprietate privată	258	2.02	1.03			

În ceea ce privește propria persoană, atât femeile cât și bărbații s-au plasat pe locul 2, mediile obținute fiind: $M=2,09$; $SD=1,08$, respectiv $M=1,99$; $SD=0,99$. Între răspunsurile femeilor și cele ale bărbaților nu există diferențe statistice semnificative: $t(329)=1,08$; $p>0,05$.

Media pentru răspunsurile celor care locuiesc la casă este de 1,94 (SD=0,99), iar cea pentru răspunsurile celor care locuiesc la apartament este de 2,14 (SD=1,09). Nu există diferențe statistice semnificative între cele două categorii: $t(106)=1,63$; $p>0,05$

Q23. Așezați în ordine reală următoarele aspecte din viața dvs.

	Muncă					
	N	Media	SD	Valoare t	df	Prag de semnificație
Feminin	254	2.66	1.07	1.56	329	$p> 0.05$
Masculin	77	2.88	1.12			
Casă	141	2.68	1.09	0.51	315	$p> 0.05$
Apartament	176	2.74	1.07			
Chirie	73	2.68	1.15	0.24	329	$p> 0.05$
Proprietate privată	258	2.72	1.07			

În ordinea reală, munca ocupă locul al treilea atât pentru femei, cât și pentru bărbați: $M=2,66$; $SD=1,07$, respectiv $M=2,88$; $SD=1,12$. Între răspunsurile primite de la cele două categorii de respondenți nu există diferențe statistice semnificative: $t(329)=1,56$; $p>0,05$.

2,68 (SD=1,09) este media obținută pe baza răspunsurilor oferite de cei care locuiesc la casă, iar 2,74 (SD=1,07) este media obținută pe baza răspunsurilor oferite de cei care locuiesc la apartament. Nu există diferențe statistice semnificative între cele două categorii de respondenți: $t(315)=0,51$; $p>0,05$.

Răspunsurile celor care locuiesc în chirie au generat o medie de 2,68 (SD=1,15), iar răspunsurile acelor care locuiesc în propria casă a generat o medie de 2,72 (SD=1,07). Similaritatea răspunsurilor este confirmată cu ajutorul testului t: $t(329)=0,24$; $p>0,05$.

	Familie					
	N	Media	SD	Valoare t	df	Prag de semnificație
Feminin	254	1.74	0.90	0.26	329	$p> 0.05$
Masculin	77	1.77	0.84			
Casă	141	1.74	0.85	0.34	315	$p> 0.05$
Apartament	176	1.77	0.93			
Chirie	73	1.79	0.86	0.56	329	$p> 0.05$
Proprietate privată	258	1.73	0.89			

Media obținută pentru locul ocupat de familie în cazul femeilor este de 1,74 (SD=0,90), iar cea obținută pentru bărbați este de 1,77 (SD=0,84). Nu s-au înregistrat diferențe statistice semnificative între răspunsurile celor două categorii de respondenți ($t(329)=0,26$; $p>0,05$).

Nici în cazul comparației între cei care locuiesc la casă și cei care locuiesc la apartament nu există diferențe statistice semnificative ($t(315)=0,34$; $p>0,05$), deoarece mediile obținute

300 ANEXA NR.1

pentru locul ocupat de familie în ordinea reală sunt: $M=1,74$; $SD=0,85$, respectiv $M=1,77$; $SD=0,93$.

1,79 ($SD=0,86$) este media obținută în urma răspunsurilor primite din partea celor care locuiesc în chirie, iar 1,73 ($SD=0,89$) este cea obținută în urma răspunsurilor primite din partea celor care locuiesc în propria casă. Nu s-au sesizat diferențe statistice semnificative între cele două categorii de respondenți ($t(329)=0,56$; $p>0,05$).

	Prietenii					
	N	Media	SD	Valoare t	df	Prag de semnificație
Feminin	254	3.18	0.84	0.16	329	$p> 0.05$
Masculin	77	3.19	0.79			
Casă	141	3.28	0.80	1.73	315	$p> 0.05$
Apartament	176	3.12	0.86			
Chirie	73	3.07	0.80	1.34	119	$p> 0.05$
Proprietate privată	258	3.21	0.84			

Prietenii ocupă locul 3 atât în cazul femeilor ($M=3,18$; $SD=0,84$), cât și în cazul bărbaților ($M=3,19$; $SD=0,79$). Între răspunsurile primite de la femei și cele primite de la bărbați nu s-au înregistrat diferențe statistice semnificative: $t(329)=0,16$; $p>0,05$.

3,28 ($SD=0,80$) este media obținută pe baza răspunsurilor celor care locuiesc la casă, iar 3,12 ($SD=0,86$) este media obținută pe baza răspunsurilor celor care locuiesc la apartament. Între aceste răspunsuri nu s-au sesizat diferențe statistice semnificative: $t(315)=1,73$; $p>0,05$.

Mediile obținute pentru locul pe care prietenii îl ocupă într-o ordine reală sunt următoarele: $M=3,07$; $SD=0,80$ pentru cei care locuiesc în chirie și $M=3,21$; $SD=0,84$ pentru cei care locuiesc într-o proprietate proprie. Nu s-au identificat diferențe statistice semnificative între răspunsurile celor două categorii: $t(119)=1,34$; $p>0,05$.

	Eu					
	N	Media	SD	Valoare t	df	Prag de semnificație
Feminin	254	2.43	1.12	1.86	329	$p> 0.05$
Masculin	77	2.16	1.07			
Casă	141	2.30	1.08	0.52	315	$p> 0.05$
Apartament	176	2.36	1.11			
Chirie	73	2.45	1.21	0.73	106	$p> 0.05$
Proprietate privată	258	2.34	1.08			

În ceea ce privește propria persoană, atât femeile, cât și bărbații s-au plasat pe loc doi: $M=2,43$; $SD=1,12$, respectiv $M=2,16$; $SD=1,07$. Similaritatea răspunsurilor este confirmată cu ajutorul testului t: $t(329)=1,86$; $p>0,05$.

2,30 ($SD=1,08$) este media pentru răspunsurile primite de la cei care locuiesc la casă, iar 2,36 ($SD=1,11$) este media pentru răspunsurile primite de la cei care locuiesc la apartament. Între aceste răspunsuri nu există diferențe statistice semnificative: $t(106)=0,73$; $p>0,05$.

Răspunsurile primite de la cei care locuiesc în chirie au generat o medie de 2,45 ($SD=1,21$), iar cele primite de la cei care locuiesc în propria casă au generat o medie de 2,34 ($SD=1,08$). Conform testului t. între aceste răspunsuri nu există diferențe statistice semnificative: $t(106)=0,73$; $p>0,05$.

Comparație ordine ideală - ordine reală în funcție de gen

Genul	Ordine ideală vs ordine reală muncă						
	N	Media	SD	Valoare t	df	Prag de semnificație	
feminin	ideal	331	3.18	0.92	6.99	253	$p< 0.01$
	real	331	2.66	1.074			
masculin	ideal	331	3.23	0.94	3.04	76	$p< 0.01$
	real	331	2.88	1.12			

Se pare că în ceea ce privește comparația între ordinea ideală și cea reală pentru muncă, media obținută pentru femei în cazul ordinii ideale este mai mare ($M=3,18$; $SD=0,92$)

decât cea obținută în cea reală. Între aceste răspunsuri s-au identificat diferențe statistice semnificative: $t(253)=6,99$; $p<0,01$. Ceea ce înseamnă că în ordinea reală munca ocupă un loc mai important decât și-ar dori într-o ordine ideală.

Și mediile bărbaților diferă: $M=3,23$; $SD=0,94$ pentru ordinea ideală, respectiv $M=2,88$; $SD=1,22$ pentru ordinea reală. Între aceste răspunsuri există diferențe statistice semnificative susținute cu ajutorul testului t : $t(76)=3,04$; $p<0,01$. Și bărbații și-ar dori ca munca să ocupe un loc mai coșag decât ocupă în realitate.

Genul		Ordine ideală vs ordine reală familie					
		N	Media	SD	Valoare t	df	Prag de semnificație
feminin	ideal	331	1.59	0.75	19.77	25 3	$p<0.01$
	real	331	3.18	0.84			
masculin	ideal	331	1.62	0.82	11.02	76	$p<0.01$
	real	331	3.19	0.79			

În mod ideal, familia ar ocupa locul 2 în cazul femeilor. Însă în realitate aceasta ocupă locul trei. Dovadă fiind mediile obținute pe baza răspunsurilor de la ordinea ideală și cea reală: $M=1,59$; $SD=0,75$, respectiv $M=3,18$; $SD=0,84$. Între aceste răspunsuri există diferențe statistice semnificative: $t(253)=19,77$; $p<0,01$. Cu alte cuvinte, femeile și-ar dori ca familia să ocupe locul al doilea, însă în realitate aceasta ocupă locul al treilea.

Aceeași situație o întâlnim și în cazul bărbaților. Media obținută într-o ordine ideală este de 1,62 ($SD=0,82$), iar cea obținută într-o ordine reală este de 3,19; $SD=0,79$. Există diferențe statistice semnificative între ordinea ideală și cea reală: $t(76)=11,02$; $p<0,01$. În ordinea ideală familia ocupă locul al doilea, însă în ordinea reală aceasta este pe locul al treilea.

Genul		Ordine ideală vs ordine reală eu					
		N	Media	SD	Valoare t	df	Prag de semnificație
feminin	ideal	331	2.09	1.08	4.95	25 3	$p<0.01$
	real	331	2.43	1.12			
masculin	ideal	331	1.99	0.99	2.02	76	$p<0.05$
	real	331	2.16	1.07			

În ceea ce privește propria persoană, în ordinea ideală femeia s-a clasat pe locul al doilea ($M=2,09$; $SD=1,08$), însă în cea reală media este mai mare decât cea ideală ($M=2,43$; $SD=1,12$). Între aceste răspunsuri există diferențe statistice semnificative: $t(253)=4,95$; $p<0,01$. Se pare că într-o ordine reală, propria persoană nu ocupă același loc ca în cazul ordinii ideale.

Aceeași situație o întâlnim și în cazul bărbaților: $M=1,99$; $SD=0,99$ pentru ordinea ideală, respectiv $M=2,16$; $SD=1,07$ pentru ordinea reală. Între acestea două există o diferență statistică relevantă susținută statistic cu ajutorul testului t : $t(76)=2,02$; $p<0,05$. Cu alte cuvinte, și în cazul bărbaților, propria persoană ocupă un loc mai aproape de primul loc în ordinea ideală, decât în ordinea reală.

În ceea ce privește locul ocupat de prieteni într-o ordine reală și una ideală, în urma analizei am observat că nu au avut loc modificări majore care să conducă la existența unor diferențe statistice semnificative.

ANEXA NR. 2

Chestionar adresat arhitecților

Întocmit de: Daniela Negrișanu

Interpretare rezultate: **sociolog Laurențiu Țiru, Sociolog Denisa Șandru**

Acest chestionar este adresat arhitecților care profesază în vestul țării, care proiectează clădiri de **locuințe individuale** personalizate.

Chestionarul face parte dintr-un studiu inițiat de arh. Daniela Negrișanu, realizat în cadrul studiilor doctorale de la Facultatea de Arhitectură, Universitatea Politehnica Timișoara și vizează felul în care se desfășoară procesul de proiectare și felul în care arhitecții desfășoară relația cu beneficiarii caselor proiectate de ei.

1. Prenumele și vârsta dvs.
2. Câte case personalizate proiectați dvs. pe an? *completați în casuță*
3. În faza de proiectare, câte întâlniri alocați persoanelor cărora le proiectați casa?
alegeți o variantă

uneori nici una	1 întâlnire	între 1 și 3 întâlniri	între 4 și 7 întâlniri
peste 7 întâlniri, câte e nevoie			
4. Care sunt factorii care decid timpul pe care îl alocați clienților?
alegeți maxim 2 variante, cele mai importante pt dvs.

factorii financiari	complexitatea proiectului	raportul remunerație/efort	simpatia față de clienți	factori emoționali (doresc să fie mulțumiți, să iasă bine casa etc.)	insistența beneficiarilor
---------------------	---------------------------	----------------------------	--------------------------	--	---------------------------
5. În faza de proiectare, cu cine purtați **de obicei** discuțiile legate de casă?
alegeți o variantă

cu un membru decizional, de obicei bărbatul	cu un membru decizional, de obicei femeia	cu toți membrii adulți ai familiei	cu copiii	cu adulții, ocazional și cu membrii familiei, uneori și cu membrii ai familiei extinse
---	---	------------------------------------	-----------	--
6. În faza de proiectare, care sunt lucrurile pe care doriți să le aflați de la clienți?
alegeți maxim 2 variante, cele mai importante pt dvs.

cerințe funcționale și legate de suprafețe	detalii financiare (buget și suprafețe)
	cerințe estetice și stilistice
detalii legate de componența și funcționarea relațiilor familiale	obiceiurile și rutina cotidiană a familiei
expectanțele familiei față de noua casă	experiențele rezidențiale anterioare
dinamica în timp a familiei, așa cum e ea estimată de membrii săi	stilul parental
ierarhiile familiale	cum și în ce fel doresc să petreacă timpul în cadrul casei (împreună, ca familie, dar și individual)
felul în care este percepută casa ideală	<i>alte informații, de completat</i>
7. În cadrul procesului de proiectare, cât de importantă vi se pare cunoașterea felului în care funcționează familia?

foarte importantă	importantă	puțin importantă
deloc importantă		

8. Care este scopul dvs. principal asociat proiectării unei case:

alegeți maxim 2 variante, cele mai importante pt dvs.

realizarea unei clădiri satisfăcătoare din punct de vedere estetic	realizarea unei clădiri satisfăcătoare din punct de vedere funcțional
realizarea unei clădiri care să rezoneze cu valorile familiale	realizarea unei munci obiective, ca oricare prestare de servicii
realizarea unui venit personal, necesar traiului zilnic	îndeplinirea satisfacției de a proiecta clădiri rezidențiale
încercarea de a realiza un produs arhitectural pentru palmaresul propriu	

9. Există ceva specific la societatea noastră, care influențează inclusiv felul în care proiectăm casele?

da nu

Dacă da, specificați.

10. Menționați un compromis major făcut de arhitect și unul făcut de clienți, în relația dintre ei.

arhitect

beneficiar

completați în căsuță

completați în căsuță

11. În comparație cu o relație ideală dintre arhitect și client, cum evaluați relația dvs. actuală cu beneficiarii caselor proiectate de dvs.?

relație foarte bună

relație bună

alegeți o variantă

relație nefuncțională

nu contează tipul de relație dintre arhitect și client

relația depinde de clienți

12. Cum credeți că ar putea fi îmbunătățită această relație?

completați în căsuță

13. Care considerați că ar fi cele mai importante calități pe care trebuie să le aibă arhitectul în proiectarea caselor?

alegeți două variante, cele mai importante

creativitatea și imaginația	spiritul de afaceri
calitățile empatice	abilități psihologice
calitățile de socializare/ abilități de interacțiune	calitățile tehnice

14. Exceptând partea birocratică de avizare, care considerați că ar fi părțile cele mai dificile pentru arhitect, în decursul procesului de proiectare?

faza de concept/ studiu de soluție	relația cu clienții
soluțiile tehnice	gestionarea bugetului, de obicei redus

15. Ați fost interesați de felul în care arată și funcționează casele proiectate de dvs. după un timp?

da nu

Dacă da, specificați ce v-a interesat în mod special.

completați în căsuță

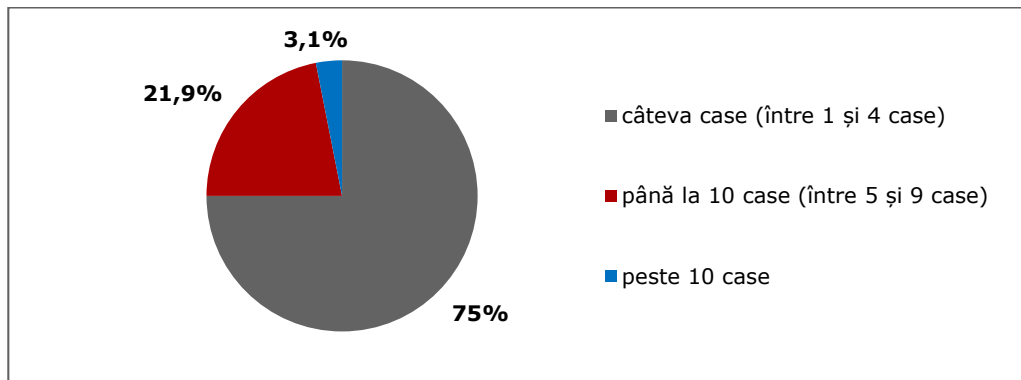
16. Care au fost cerințele cele mai neobișnuite exprimate de beneficiari în cadrul întâlnirilor pentru proiectarea casei lor?

completați în căsuță

Vă mulțumesc pentru timpul acordat!

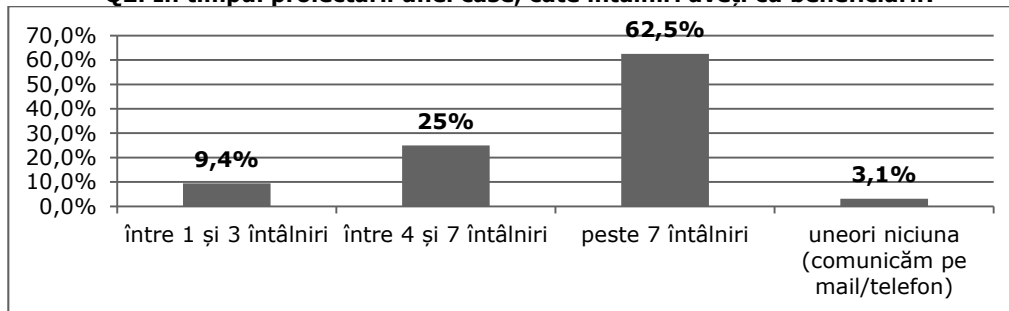
Rezultate chestionar. Interpretarea grafică analitică a rezultatelor

Q1. Câte case personalizate proiectați în decursul unui an?

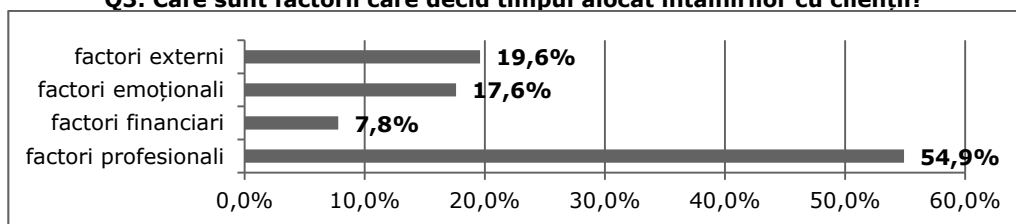
Analizând graficul de mai sus, observăm că majoritatea arhitecților (75%) au afirmat că au proiectat între 1-4 case personalizate în decursul unui an. 21,9% dintre aceștia au declarat că în decursul unui an au proiectat până în 10 case (între 5 și 9 case) personalizate, iar 3,1% au declarat că în decursul unui an au proiectat peste 10 case personalizate.

Q2. În timpul proiectării unei case, câte întâlniri aveți cu beneficiarii?

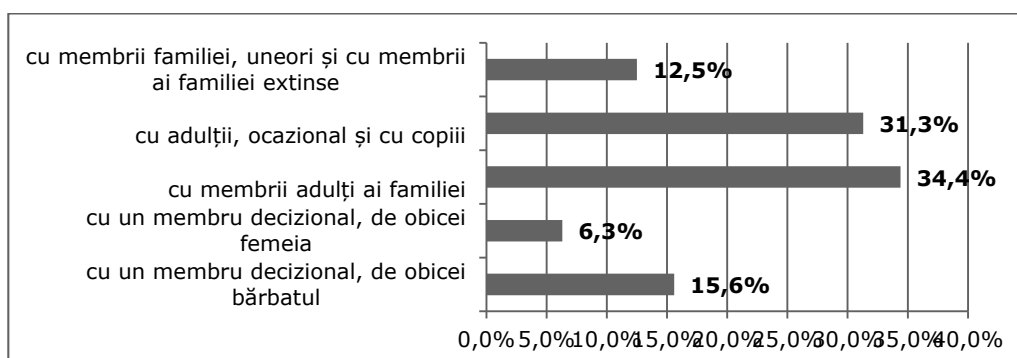
În ceea ce privește numărul întâlnirilor cu beneficiarii în timpul proiectării unei case, peste jumătate din arhitecții care au răspuns acestui chestionar (62,5%) au afirmat că au peste 7 întâlniri cu beneficiarii, în timp ce 25% dintre aceștia au declarat că au între 4 și 7 întâlniri cu beneficiarii. Numai 9,4% dintre respondenți au spus că au între una și 3 întâlniri cu beneficiarii. Cel mai mic procent (3,1%) se regăsește în cazul celor care au afirmat că uneori nu au nicio întâlnire cu beneficiarii și că folosesc e-mailul sau telefonul pentru a comunica.

Q3. Care sunt factorii care decid timpul alocat întâlnirilor cu clienții?

Referitor la factorii care decid timpul alocat întâlnirilor cu clienții, observăm că factorii decisivi sunt cei profesionali (54,9%), adică cei care țin de complexitatea proiectului; aceștia fiind urmați de factorii externi (19,6%). La doar două procente diferență, se plasează factorii emoționali (17,6%), adică cei care țin de calitatea relației arhitect - beneficiar, iar pe ultimul loc se află factorii financiari, conform celor declarate de arhitecții care au răspunsul acestui chestionar.

Q4. În faza de proiectare, cu cine purtați de obicei discuțiile legate de casă?

Din graficul de mai sus observăm că în faza de proiectare cele mai multe discuții legate de casă se poartă cu membrii adulți ai familiei (34,4%) și cu adulții, ocazional și cu copiii (31,3%). 15,6% dintre respondenți au afirmat că discuțiile legate de casă le poartă cu un membru decizional, de obicei bărbatul, în timp ce 12,5% au declarat că discuțiile se poartă cu membrii familiei, uneori și cu membri ai familiei extinse. Numai 6,3% au menționat că în faza de proiectare discuțiile legate de casă se poartă cu un membru decizional, care de obicei este femeia.

Q5. În discuțiile cu clienții, care sunt lucrurile pe care doriți să le aflați cu prioritate?

În discuțiile cu clienții, care sunt lucrurile pe care doriți să le aflați cu prioritate?	Procente
cerințe funcționale și legate de suprafețe	24,6%
detalii financiare (buget și suprafețe)	23%
detalii legate de componența și funcționarea relațiilor familiale	13,1%
cerințe estetice și stilistice	11,5%
obiceiurile și rutina cotidiană a familiei	9,8%
dinamica în timp a familiei, așa cum e ea estimată de membrii săi	8,2%
expectanțele familiei față de noua casă	4,9%
altele	3,3%
felul în care este percepută casa ideală	1,6%

Rugați să aleagă două din cele mai importante lucruri pe care arhitecții doresc să le afle din discuțiile cu clienții, observăm că prioritare sunt cerințele funcționale și legate de suprafețe (24,6%); acestea fiind urmate de detalii financiare, 23%.

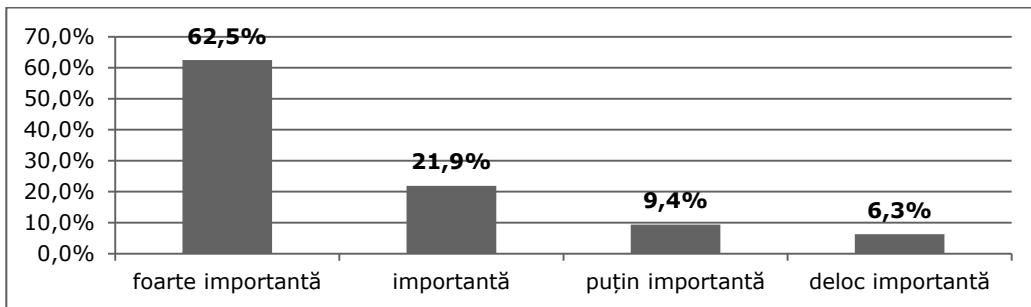
Așa cum putem observa și din clasament, pe locul al treilea se află cerințele stilistice și estetice, acestea fiind urmate de obiceiurile și rutina cotidiană a familie (9,8%) și de dinamica în timp a familiei, așa cum este ea estimată de membrii săi (8,2%).

Numai 4,9% dintre respondenți doresc să afle care sunt expectanțele familiei față de noua casă, în timp ce 3,3% au optat pentru varianta „altele”. Printre alte lucruri se află și timpul de proiectare și execuție, dar și toate cele menționate mai sus.

Pe ultimul loc în acest clasament se află detalii despre felul în care este percepută casa ideală, această variantă de răspuns fiind aleasă de numai 1,6% dintre respondenți.

Ierarhiile familiale și stilul parental, precum și experiențele rezidențiale anterioare sunt lucruri pe care arhitecții nu doresc să le afle de la clienți, acestea nefiind alese de niciun respondent.

Q6. Cât de importantă vi se pare cunoașterea felului în care funcționează familia care va locui în casa proiectată de dvs.?

Pentru cei mai mulți dintre arhitecții care au completat acest chestionar (62,5%) este foarte important să cunoască felul în care funcționează familia care va locui în casa pe care aceștia o vor proiecta. 21,9% dintre aceștia consideră important acest aspect, în timp ce numai 9,4%, respectiv 6,3% dintre respondenți afirmă că acest aspect este unul puțin important, respectiv deloc important.

Q7. Care este scopul dvs. principal, asociat proiectării unei case:

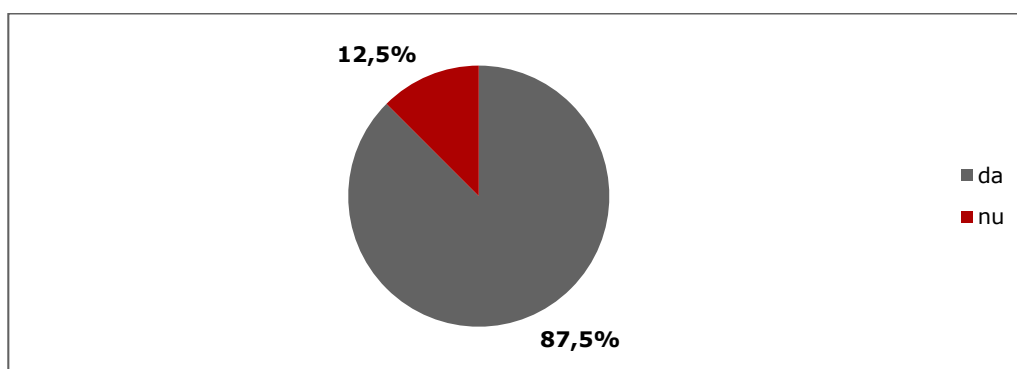
Scopul principal asociat proiectării unei case:	Procente
realizarea unei clădiri care să rezoneze cu valorile și nevoile familiei care va locui în casă	47,5%
realizarea unei clădiri satisfăcătoare din punct de vedere funcțional, estetic și tehnic	29,5%
realizarea unei clădiri adecvate contextului (urban, temporal)	13,1%
realizarea unui venit personal, prin prestarea unui serviciu	4,9%
dorința de a realiza un produs arhitectural care atrage potențiali clienți	3,3%
dorința de a obține aprecierea colegilor, a elitei profesionale etc.	1,6%

Principalul scop al arhitecților este realizarea unei clădiri care să rezoneze cu valorile și nevoile familiei care va locui în casă, 47,5% dintre respondenți alegând acest lucru. Pe cel de-al doilea loc se află realizarea unei clădiri satisfăcătoare din punct de vedere funcțional, estetic și tehnic, având un procent de 29,5%, iar locul trei este ocupat de realizarea unei clădiri adecvate contextului, fiind aleasă de 13,1% dintre respondenți.

Numai 4,9% dintre arhitecții care au răspuns acestui chestionar au afirmat că principalul lor scop asociat proiectării unei case este realizarea unui venit personal, în timp ce 3,3% dintre aceștia au afirmat că principalul scop este dorința de a realiza un produs arhitectural care atrage potențiali clienți.

Pe ultimul loc se află, cu un procent de 1,6%, dorința de a câștiga aprecierea colegilor, însă niciun arhitect nu a ales ca principal scop dorința de a obține aprecierea clienților.

Q8. Există ceva specific la societatea noastră, care influențează inclusiv felul în care proiectăm casele?

Întrebați dacă există ceva specific în societatea noastră, care să influențeze felul în care se proiectează casele, 87,5% dintre arhitecții care au completat chestionarul au afirmat că da, există. Diferența de 12,5% dintre aceștia au declarat că nu există ceva specific societății noastre care să influențeze modul în care se proiectează casele.

Printre factorii care influențează modul în care sunt proiectate casele, cei mai des întâlniți au fost nivelul cultural al clientului și bugetul acestuia.

Q9. Menționați un compromis major pe care îl fac deseori arhitecții în relația cu beneficiarii.

Un compromis major pe care îl fac arhitecții în relația cu beneficiarii	Procente
Compromis financiar	25,8%
Dezinteres	19,4%
Altul	19,4%
Compromis estetic	16,1%
Cedează în fața clienților	12,9%
Calitatea	6,5%

Un prim compromis pe care îl fac arhitecții în relația cu beneficiarii este cel financiar. 25,8% dintre respondenți au declarat că acesta este un compromis major pe care îl fac. Acesta este urmat de lipsa interesului și de alte tipuri de compromis (19,4%). Astfel, 19,4% dintre arhitecții care au răspuns chestionarului au afirmat că există o lipsă de interes a arhitecților în relația cu beneficiarii. La alte tipuri de compromis regăsim multe variante, printre acestea fiind și compromiterea suprafețelor, acceptarea modificărilor, etc.

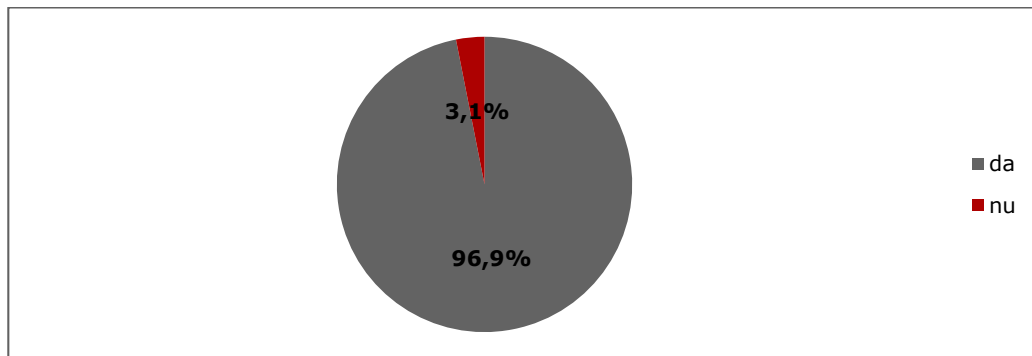
Q10. Menționați un compromis major pe care credeți că îl fac deseori beneficiarii în relația cu arhitecții.

Un compromis major pe care îl fac beneficiarii în relația cu arhitecții	Procente
Compromis financiar	33,3%
Altul	22,2%
Nu oferă toate informațiile necesare	14,8%
Acceptă soluții de care nu sunt convinși	11,1%
Nu au încredere în arhitecți	11,1%
Timpul	7,4%

La fel ca în cazul compromisului făcut de arhitect, compromisul major făcut de beneficiari este cel financiar (33,3%), acesta fiind urmat de faptul că nu oferă toate informațiile necesare (14,8%). Pe locul al treilea se află faptul că aceștia acceptă soluții din partea arhitecților de care nu sunt tocmai convinși și lipsa încrederii în arhitecți. Pentru 7,4% dintre arhitecți, beneficiarii compromit timpul.

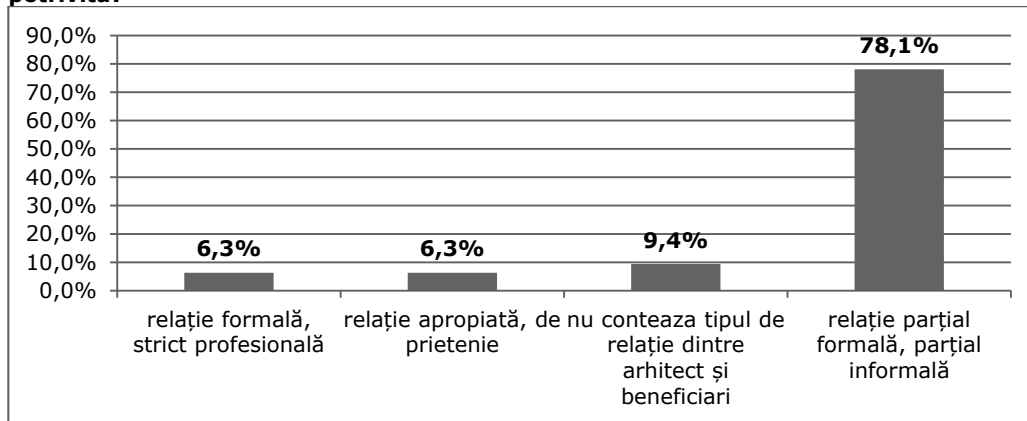
Varianta „altul” nu am enumerat-o ca ocupând un loc deoarece în această categorie intră multe alte tipuri de compromis care nu pot fi încadrate în niciunul din cele mai sus. Printre acestea se numără compromiterea detaliilor, compromiterea calității proiectului, etc.

Q11. Credeți că relația dintre arhitect și beneficiari influențează calitatea produsului arhitectural rezultat?

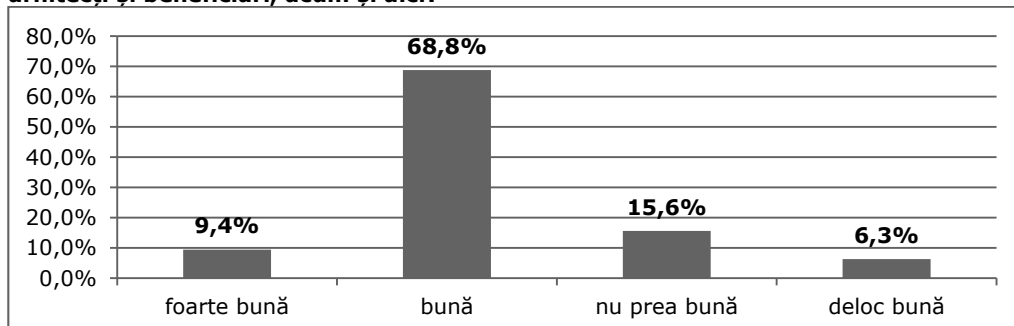
Întrebați dacă consideră că relația dintre arhitect și beneficiari influențează calitatea produsului arhitectural, majoritatea respondenților au declarat că da (96,9%), în timp ce o parte foarte mică (3,1%) a declarat că această relație nu afectează calitatea produsului arhitectural rezultat.

Q12. Ce tip de relație arhitect/ beneficiari considerați că ar fi cea mai potrivită?

Conform răspunsurilor primite din partea arhitecților care au completat acest chestionar, cea mai potrivită relație între arhitect și beneficiari ar fi o relație parțial formală, parțial informală, 78,1% din respondenți alegând acest tip de relație. Numai 9,4% au declarat că nu contează tipul de relație, în timp ce 6,3% au afirmat că cea mai potrivită relație ar fi una formală, strict profesională, iar alți 6,3% au declarat că cea mai potrivită relație este cea apropiată, de prietenie.

Q13. Cum apreciați la modul general calitatea relațiilor stabilite dintre arhitecți și beneficiari, acum și aici?

Rugați să aprecieze la modul general calitatea relațiilor dintre arhitecți și beneficiari acum și aici, cei mai mulți dintre aceștia se plasează în zona pozitivă a scalei: 68,8% au declarat că această relație este una bună, iar 9,4% au afirmat că relația dintre arhitecți și beneficiari este foarte bună.

În zona negativă a scalei se plasează numai 21,9% dintre respondenți. 15,6% dintre aceștia au afirmat că nu este prea bună calitatea relației, iar 6,3% dintre aceștia au afirmat că nu este deloc bună.

Q14. În contextul actual în care proiectați, cum credeți că ar putea fi îmbunătățită această relație?

Modalități de îmbunătățire a relației arhitect - beneficiari	Procente
Prin comunicare deschisă	29,6%
Prin educare	25,9%
Altceva	22,2%
Alocarea unui timp mai îndelungat temei de proiect	7,4%
Alocarea unui timp mai îndelungat pentru discuții	7,4%
Încredere în arhitect	7,4%

Din tabelul de mai sus, observăm că cea mai aleasă modalitate de a îmbunătăți relația arhitect - beneficiari este prin comunicare deschisă, această modalitate fiind aleasă de 29,6% dintre respondenți. 25,9% dintre aceștia au declarat că această relație poate fi îmbunătățită prin educare. Pe ultimul loc se află alocarea unui timp mai îndelungat pentru tema de proiect și pentru discuții, precum și încrederea în arhitect. Aceste 3 variante au obținut un procent de numai 7,4% fiecare.

22,2% dintre respondenți au optat pentru diverse alte modalități care nu au putut fi încadrate în niciuna din cele de mai sus. Câteva exemple fiind: îmbunătățiri legislative care să faciliteze obținerea autorizațiilor, prin stabilirea unei metodologii de lucru standard, prin profesionalizarea arhitecților, etc.

Q15. În ceea ce privește proiectarea caselor, care considerați că sunt cele mai importante calități pe care trebuie să le dețină arhitectul?

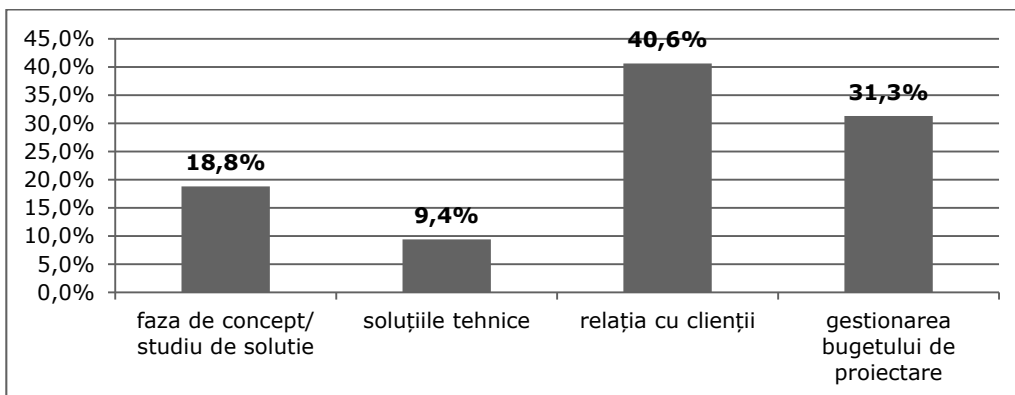
Cele mai importante calități pe care trebuie să le dețină arhitectul:	Procente
Creativitatea și imaginația	35,9%
Calitățile tehnice	32,8%
Abilitățile psihologice	14,1%
Calitățile empaticе	9,4%
Calitățile de socializare/ abilitățile de interacțiune	6,2%
Alte calități	1,6%

Pentru 35,9% dintre respondenți, cele mai importante calități pe care trebuie să le dețină arhitectul sunt creativitatea și imaginația; acestea fiind urmate de cele tehnice (32,8%). Pe locul al treilea se află abilitățile psihologice, care au fost alese de 14,1% dintre respondenți.

9,4% dintre respondenți consideră că cele mai importante calități ar trebui să fie cele empaticе, în timp ce 6,2% consideră că abilitățile de interacțiune și calitățile de socializare sunt aspecte care nu ar trebui să îi lipsească unui arhitect.

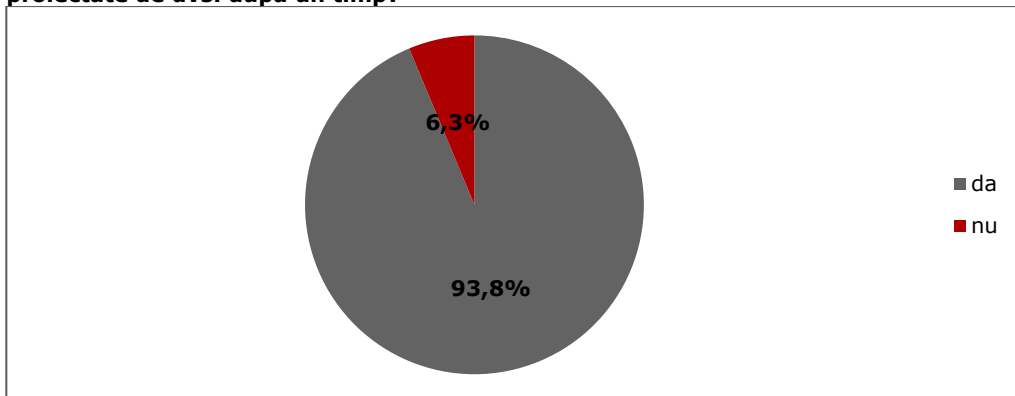
Numai 1,6% dintre respondenți au ales varianta „alte calități”. Trebuie menționat faptul că niciun arhitect care a răspuns acestui chestionar nu a considerat spiritul de afaceri ca o calitate importantă pe care ar trebui să o dețină un arhitect.

Q16. Exceptând partea birocratică de avizare, care considerați că sunt părțile cele mai dificile pentru arhitect, în decursul procesului de proiectare?

Pentru 40,6% dintre respondenți, cea mai dificilă parte în decursul procesului de proiectare este relația cu clienții, în timp ce pentru 31,3% dintre aceștia partea dificilă o reprezintă gestionarea bugetului de proiectare. Numai 18,8% dintre arhitecți au afirmat că partea dificilă în timpul procesului de proiectare este faza de concept sau studiu de soluție. Soluțiile tehnice reprezintă o parte dificilă în decursul procesului de proiectare pentru numai 9,4% dintre respondenți.

Q17. De obicei sunteți interesați de felul în care arată și funcționează casele proiectate de dvs. după un timp?

Majoritatea arhitecților care au completat chestionarul (93,8%) au afirmat că sunt interesați de felul în care arată și funcționează după un timp casele proiectate de ei, în timp ce 6,3% au declarat că nu sunt interesați de acest lucru.

Întrebați ce anume i-a interesat în mod special, aceștia au oferit răspunsuri foarte diverse. Însă, printre cele mai întâlnite răspunsuri se regăsesc următoarele: gradul de mulțumire al beneficiarului, adaptarea beneficiarilor la noua casă, cum se simt în ea, dacă noua construcție răspunde nevoilor beneficiarilor, dacă s-a respectat proiectul, cum se comportă diverse materiale odată cu trecerea timpului, etc.

Q18. Puteți să dați un exemplu unei cerințe neobișnuite de proiectare, exprimate de beneficiari în cadrul întâlnirilor?

În ceea ce privește exemplificarea unei cerințe neobișnuite de proiectare, exprimate de beneficiari în cadrul întâlnirilor, acestea au fost foarte diferite: spațiu pentru veveriță, cameră încălzită pentru cățel, cameră de panică, casă în stil medieval, tobogan din camera copiilor la camera de zi, etc.. Însă, ce trebuie menționat este faptul că 31,3% dintre arhitecții care au răspuns acestui chestionar au declarat că nu au avut asemenea cerințe.

Tabel procente Q8 - Q11

Q11. Credeți că relația dintre arhitect și beneficiari influențează calitatea produsului arhitectural rezultat?	Da	Nu
---	----	----

Q8. Există ceva specific la societatea noastră, care influențează inclusiv felul în care proiectăm casele?	Da	96,4%	3,6%
	Nu	100%	0%

Analizând tabelul de mai sus, observăm că 96,4% dintre cei care au declarat că există ceva specific la societatea noastră care influențează modul în care sunt proiectate casele, consideră că relația arhitect - beneficiar influențează calitatea produsului arhitectural. Numai 3,6% dintre aceștia au afirmat că relația arhitect - beneficiar nu influențează calitatea produsului arhitectural.

Toți cei care au declarat că nu există ceva specific la societatea noastră care influențează modul în care sunt proiectate casele au fost de acord cu faptul că relația arhitect - beneficiar influențează calitatea produsului arhitectural.

Tabel procente Q8 - Q17

Q17. De obicei sunteți interesați de felul în care arată și funcționează casele proiectate de dvs. după un timp?	Da		Nu
Q8. Există ceva specific la societatea noastră, care influențează inclusiv felul în care proiectăm casele?	Da	92,9%	7,1%
	Nu	100%	0%

La fel ca în cazul de mai sus, majoritatea celor care cred că există ceva specific la societatea noastră care influențează modul în care sunt proiectate casele, sunt interesați de felul în care arată și funcționează după un timp casele proiectate de ei (92,9%). Un număr de 7,1% dintre cei care cred că există ceva la societatea noastră care influențează modul în care sunt proiectate casele, nu sunt interesați de felul în care arată și funcționează după un timp casele pe care le-a proiectat.

În schimb, observăm că toți cei care au fost de acord cu faptul că există ceva la societatea noastră care influențează felul în care sunt proiectate casele, au declarat că sunt interesați de cum arată și funcționează după un timp casele proiectate de ei.

Tabel procente Q11 - Q17

Q17. De obicei sunteți interesați de felul în care arată și funcționează casele proiectate de dvs. după un timp?	Da		Nu
Q11. Credeți că relația dintre arhitect și beneficiari influențează calitatea produsului arhitectural rezultat?	Da	93,5%	6,5%
	Nu	100%	0%

93,5% dintre respondenții care consideră că relația arhitect - beneficiari influențează calitatea produsului arhitectural, sunt interesați de felul în care arată și funcționează după un timp casele pe care le-au proiectat. Numai 6,5% dintre aceștia nu sunt interesați de cum arată și funcționează după un timp casele pe care le-au proiectat.

Toți cei care nu consideră că relația dintre arhitect și beneficiari influențează calitatea produsului arhitectural, s-au declarat interesați de modul în care arată și funcționează casele pe care le-au proiectat.

ANEXA NR.3

Chestionar Studiu relația FAMILIE/ CĂMIN

Întocmit de: Daniela Negrișanu

În colaborare cu: arh. Ane Crișan

1. Numele dvs. și orașul în care locuiți: *
2. 1. Menționați membrii familiei dvs. și vârsta acestora: *
  - mama
  - tata
  - copil 1
  - copil 2
  - copil 3
  - dupa caz ...
3. De câți ani formați o familie? *
4. În familia dvs., părinții sunt: *
  - căsătoriți
  - necăsătoriți/ parteneriat
  - divorțați/ separați

Alt răspuns:
5. Toți membrii familiei dvs. locuiesc împreună? *
  - da
  - nu
6. Dacă nu locuiesc împreună, vă rugăm detaliați:
7. În prezent, familia dvs. locuiește: *
  - mediu rural
  - mediu urban

  - în apartament de bloc
  - în apartament la vila urbană/ la casă
  - la casă
8. Căminul în care locuiți este: *
  - proprietate personală
  - închiriat
  - proprietatea altor membri ai familiei extinse

Alt răspuns:
9. De cât timp locuiți în actualul cămin? *
10. Împărțiți căminul cu o altă persoană/ familie? *

Dacă da, menționați cu cine.
11. Înșiruiți toate spațiile pe care le conține căminul dvs.: *
12. Aproximați o suprafață totală a căminului dvs.
13. Dintre cerințele enumerate mai jos, bifați cea care vi se pare că ar trebui să fie obligatoriu asigurată de fiecare cămin: *

Dacă aveți în minte o altă cerință care nu apare în lista de mai jos, vă rugăm să o specificați în ultima casuță.

  - să fie bine ventilată natural
  - să asigure o viață sănătoasă familiei
  - să asigure un somn confortabil
  - să fie luminoasă
  - să aibă spații exterioare de calitate
  - să fie curată
  - să aibă toate utilitățile
  - să poată desfășura întâlniri cu prietenii

să fie spațioasă
 să asigure intimitate
 să aibă spații interioare de calitate
Alt răspuns:

14. Câte ore petreceți zilnic acasă? *

15. Care părinte petrece mai mult timp acasă cu copiii? *

mama
 tata
 ambii, în aceeași măsură

16. Descrieți succint rutina zilnică și săptămânală a familiei: *

Ex: În zilele lucrătoare, familia se trezește la..., merge la..., se reunește acasă la ora... Până la somn se ocupă cu... În weekend copiii merg la...

17. Există vreun lucru anume din realitatea voastră familială care vă condiționează stilul parental sau condiționează în vreun fel rutina zilnică? Dacă da, vă rugăm să detaliați: *

Ex: familii monoparentale, familii adoptive, familii cu copii proveniți din altă căsnicie, părinți/ copii cu dizabilități sau cu probleme speciale etc.

18. Există alte funcțiuni sau alte persoane care interferează cu activitatea cotidiană a familiei dvs. în cadrul căminului? Dacă da, vă rugăm detaliați. *

Ex.: sediu de firmă amenajat în cămin, bunici/ dădacă/ alte persoane prezente care ajută la mentenanța căminului și/ sau creșterea copiilor etc.

19. În care dintre următoarele stiluri parentale considerați că vă încadrați, în majoritatea timpului?

- Autoritar părinții iau toate deciziile în privința copiilor, impun acestora reguli și limite clare, folosesc recompense și pedepse, au așteptări mari de la copii, adoptând o atitudine distantă față de ei

- Democrat părinții stabilesc reguli în mod democratic, punându-le în discuție cu copiii, folosesc dialogul ca mecanism de reglare al educației copiilor, au așteptări de la copiii lor, manifestă afectivitate față de ei

- Permisiv părinții nu stabilesc reguli și limite, sau le stabilesc astfel încât să evite conflicte cu copiii, se implică minimal în decizii, lăsându-le deseori în responsabilitatea copiilor, nu au așteptări de la ei, manifestă afectivitate față de copiii lor

- Neimplicat părinții nu stabilesc reguli sau limite, adoptă o atitudine distantă, nu supraveghează procesul educativ și nici viața cotidiană a copilului, nu au așteptări de la ei, nu manifestă afectivitate față de copiii lor

20. Bifați doar afirmațiile care se potrivesc stilului dvs. parental: *

- e datoriar oricărui părinte să remedieze consecințele greșelilor copiilor săi, protejându-i astfel

- e bine ca părinții să se consulte cu copiii lor în luarea deciziilor legate de familie

- absența unui părinte din viața copiilor săi nu este egală cu lipsa de afecțiune

- a asigura nevoile fiziologice minimale ale copiilor poate fi suficient pentru creșterea decentă a copiilor

- deseori, părinții cedează în fața insistențelor copiilor lor, încălcându-și promisiunile făcute anterior

- uneori, pentru a evita conflicte, părinții mai fac compromisuri la unele reguli pedepsele, fie ele și corporale, ajută la disciplinarea copiilor

- copiii trebuie disciplinați uneori prin luarea privilegiilor, fără să fie nevoie ca părintele să se justifice față de ei

- câteodată e mai bine pentru copii să crească fără atenta supraveghere a părinților, devenind astfel mai independenți

- părinții trebuie să aibă o relație de prietenie cu copiii lor și să le fie mereu alături am așteptări mari de la copiii mei, de aceea adopt o poziție strictă și intolerantă față de greșelile lor

- părinții trebuie să dialogheze cu copiii și să își exprime acordul sau nemulțumirea față de comportamentul acestora

21. Considerați că celălalt părinte ar fi bifat alte afirmații? *

22. Menționați două caracteristici, cele mai importante, ale căminului dvs.: *

caracteristică fizică
 caracteristică emoțională

23. Care este spațiul/ locul cel mai activ și populat al căminului dvs.? *
24. Din ce cauză credeți că acesta este spațiul/ locul cel mai animat? *
25. Care persoane din familie populează în mod frecvent acest spațiu? *
26. Care este spațiul preferat al fiecărui membru al familiei, în cadrul căminului dvs.?
27. Care spațiu din cămin este mai dinamic, suferind frecvent modificări? *
28. Din ce cauză ajunge să fie adesea modificat?
29. Cine ia de cele mai multe ori decizii legate de amenajarea și modificarea anumitor spații din cămin? *
- mama
  - tata
  - copiii
  - ambii părinți, în aceeași măsură
  - toată familia
30. Numiți un loc/ un spațiu care nu există în căminul dvs., dar ați dori să existe. *
31. Luând în considerare rutina zilnică a familiei dvs., căminul în care locuiți:
e suficient ca suprafață și nu mai aveți nevoie de spațiu suplimentar
nu e suficient ca suprafață și ați mai avea nevoie de alte spații
e mult prea spațios și aveți excedent de spații
32. Detaliați spațiile de care ați mai avea nevoie, sau cele care sunt în plus, după caz:
33. Vă reprezintă căminul în care locuiți în prezent:
- da
  - parțial
  - nu
34. Alegeți din afirmațiile de mai jos una care vi se potrivește cel mai bine. Dacă nu vă regăsiți în niciuna, completați varianta dvs. în ultima căsuță. *
- căminul este un loc de intimizare și refugiu al familiei
  - căminul este un loc de socializare, pentru a reuni familia cu prietenii
  - căminul este de cele mai multe ori doar un hotel
  - căminul este un sanctuar, accesibil doar membrilor familiei
  - căminul este încă un vis neîmplinit
  - căminul este un alt spațiu de muncă
  - căminul este un loc de manifestare al sinelui
- Alt răspuns:*
35. Menționați 3 caracteristici esențiale ale unui cămin: *
36. Dacă ar fi să aveți casa formată dintr-o singură încăpere, ce funcțiuni i-ar fi atribuite? *
37. Renunțând pentru o clipă la limita dintre posibil și imposibil, ce are casa ideală și nu are casa dvs. reală?